

ಭಾಗ-8

ಸತ್ಯಕವಿವಾಚಕ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಭಾವದೀಪ

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು :

ಪರಮಪೂಜ್ಯ || ಶ್ರೀ ಸುಬ್ಬರೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಚಾರರು

ವೀರಾಧಿಪತಿಗಳು, ತ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ, ಮಂತ್ರಾಲಯ.

ದೊರವ ಸಂಪಾದಕರು :

ಬಿ|| ರಾಜಾ ಎಸ್. ದಿವಿ ಜ್ಞಾನಯ್ಯ
ಮಂತ್ರಾಲಯ.

ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ :

ಬಿ|| ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ
ಬೆಂಗಳೂರು.

ಭಾಗ - ೮

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥಮುನಿ ವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯ ವಿರಚಿತ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಶ್ರೀಜಯತೀರ್ಥಮುನಿ ವಿರಚಿತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಭಾವದೀಪ

ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ , ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ ಭಾಷ್ಯ ,
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ ಟೀಕೆಗಳೊಂದಿಗೆ

ಶ್ರೀಮಂತ್ರಾಲಯಪ್ರಭುಗಳ ಭಾವದೀಪ

ಸಂಸ್ಕೃತ ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದ

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ ಹಾಗೂ ಸಮಗ್ರ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯೊಂದಿಗೆ

* * * * *

ಪ್ರಕಾಶನ :

ಶ್ರೀಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಂಶೋಧನ ಮಂದಿರ,

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ,

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ, ಮಂತ್ರಾಲಯ - 518 345 ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ.

‘ಭಾವದೀಪ’ : ಮಂತ್ರಾಲಯ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ದುರ್ಮುಖ || ಶ್ರವಣ ಮಾಸ || ಕೃಷ್ಣಪಕ್ಷ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ಆರಾಧನೆಯ ದಿನದಂದು (ದಿನಾಂಕ : ೨೦-೮-೨೦೧೬) ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಪವಿತ್ರಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ಮಂತ್ರಾಲಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು ಲೋಕಾರ್ಪಣೆ ಹಾಗೂ ಲೋಕಾರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದರು.

ಪ್ರಕಾಶನ : ಶ್ರೀಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಂಶೋಧನ ಮಂದಿರ,
ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ,
ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ, ಮಂತ್ರಾಲಯ - 518 345
ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ.

ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ : ಎ || ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.
ದೂರವಾಣಿ : 914149120

ಪ್ರಥಮಮುದ್ರಣ : 2016
ಪುಟಗಳು : 720
ಬೆಲೆ : 600 ರೂ
ಪ್ರತಿಗಳು : 1000

Publication Copy right :

ಶ್ರೀಗುರುಸಾರ್ವಭೌಮ ಸಂಶೋಧನ ಮಂದಿರ,
ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ,
ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ, ಮಂತ್ರಾಲಯ - 518 345 ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶ.

ಅಕ್ಷರಜೋಡಣೆ :
ಶ್ರೀ ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ಶ್ರೀನಿವಾಸ
ಶ್ರೀಮತಿ ಎಸ್. ನಾಗಲತಾ

ಮುದ್ರಣ :
ಮುಕ್ತಿಪಥ ಮುದ್ರಣಾಲಯ, ಬೆಂಗಳೂರು.

॥ Srīmanmoola Rāmo Vijayate ॥

॥ Srī Gururājo Vijayate ॥

Vol. - 8

SRI PADMANABHATIRTHAMUNI'S

SRIJAYATIRTHAMUNI'S

SATTARKADIPAVALI

TATVAPRAKAASHIKAA

SRI TRIVIKRMAPANDITAACHARYA'S

TATVAPRADIPA

BHAVADIPA

**Sri Vedavyasa's Brahmasutra,
Sri Madhvacharya's Bhashya,
Teekas - Sattarkadipawali, Tatvaprādipa,
Tatvaprakāshikā**

**Bhavadipa by Sri Mantrayala Prabhu
Sanskrit Original Text with Kannada Translation**

**with special debate from many commentaries
& overall criticism**

Published by :

Sri Gurusarvabhouma Samshodhana Mandira,

Jagadguru Srīmanmadhvacharya Mula Mahasamsthana,

Sri Raghavendraswamy Mutt, Mantralayam - 518 345 A.P.

IV

'BHAVADIPA' : HH Sri Sri Subhudendra Thirta sripada has submitted this 8th volume to Sri Raghavendraswamiji at Mantralaya.

Publication : Sri Gurusarvabhoma Sanshodhana Mandira,
Jagadguru Srimanmadhvacharya Mula
Mahasamsthana, Sri Raghavendraswamy mutt,
Mantralayam. A.P.

Edited & Translated by : Vidwan Bemmatti Venkateshacharya,
Bangalore. Ph : 9141495120

First Edition : 2016

Price : Rs. 600

Copies : 1000

Publication Copy right :

**Sri Gurusarvabhoma Samshodhana Mandira,
Jagadguru Srimanmadhvacharya Mula Mahasamsthana,
Sri Raghavendraswamy Mutt, Mantralayam - 518 345 A.P.**

Type set :

Smt. S. Nagalatha, Bangalore.
Sri Sri Bemmatti Srinivasa

Printed at :

Muktipatha Mudranalaya, Bangalore.

॥ ಶ್ರೀಮನ್‌ಮೂಲರಾಮೋ ವಿಜಯತೇ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಭಾಷ್ಯ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಭಾವದೀಪ

* * * *

ಅಧ್ಯಕ್ಷರು :

ಶ್ರೀ ಸುಬುದ್ಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರು

ಪೀಠಾಧಿಪತಿಗಳು, ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ, ಮಂತ್ರಾಲಯ.

ಗೌರವ ಸಂಪಾದಕರು :

ವಿ|| ರಾಜಾ ಎಸ್. ಗಿರಿಆಚಾರ್ಯ

ಮಂತ್ರಾಲಯ

ಸಂಪಾದನೆ ಮತ್ತು ಅನುವಾದ :

ವಿ|| ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ

ಬೆಂಗಳೂರು.

॥ Srīmanmoola Ramo Vijayate ॥

॥ Srī Gururajo Vijayate ॥

Brahmasutra

Bhashya

Sattrakadipavali

Tatvapraakaashikaa

Tatvapradīpa

BHAVADIPA

President:

HH Sri Subhūdhenratīrtha Sripadaru

**PeeTadhīpati of Sri Raghavendraswamy Mutt,
Mantralayam.**

Honorary Editor:

Sri Vidwan Raja S. Giri Acharya

Mantralayam.

Edited & Translated by :

Vidwan Bemmatti Venkateshacharya,

Bangalore.

ಎಂಟನೆಯ
ವಾಙ್ಮಯ-ಕುಸುಮಹಾರ
ಸಮರ್ಪಣೆ

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠಾಧೀಶರಾದ
ಪರಮಪೂಜ್ಯ || ಶ್ರೀ ಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು
ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರ
ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಮನ್ ಮೂಲರಾಮಚಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಈ ಕೃತಿಯನ್ನು
ಎಂಟನೆಯ ವಾಙ್ಮಯ ಕುಸುಮಹಾರವನ್ನಾಗಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

॥ ಶ್ರೀಮನ್‌ಮೂಲರಾಮೋ ವಿಜಯತೇ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುರಾಜೋ ವಿಜಯತೇ ॥

ಶ್ರೀಮತ್-ಪರಮಹಂಸ-ಪರಿವ್ರಾಜಕಾಚಾರ್ಯ-ಪದ-ವಾಕ್ಯ-ಪ್ರವೀಣ-ಪಾರಾವಾರ-ಪಾರಂಗತ-
ಸರ್ವತಂತ್ರ-ಸ್ವತಂತ್ರ-ಶ್ರೀಮನ್-ಮೂಲರಘುಪತಿ-ವೇದವ್ಯಾಸ-ದೇವ-ದಿವ್ಯ-ಶ್ರೀಪಾದ
ಪದ್ಮಾರಾಧಕ-ಜಗದ್ಗುರು-ಶ್ರೀಮನ್-ಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯ-ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ-
ಮಂತ್ರಾಲಯ-ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳವರ ಮಠದ ವೇದಾಂತ-ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯ-
ದಿಗ್ವಿಜಯ-ವಿದ್ಯಾಸಿಂಹಾಸನಾಧೀಶ್ವರರಾದ
ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಸುತಮೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಕರಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ
ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಸುಯತೀಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ವರಕುಮಾರರಾದ
ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ

ಅನುಗ್ರಹ ಸಂದೇಶ

ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರ ಆರಾಧನೆಯ ಶುಭಪರ್ವ-
ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾವದೀಪ ಗ್ರಂಥದ ಎಂಟನೆಯ ಸಂಪುಟವು ಬಿಡುಗಡೆಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದೆ. ಸಮಗ್ರ
ವೇದವಾಜ್ಞೆಯದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ರಾಯರ ಆರಾಧನೆ. ನಿರಂತರ
ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮನನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪರಮಾತ್ಮನ
ಪಾದಾರವಿಂದಗಳ ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ರಾಯರು ಆಸಕ್ತರಾಗಿರುವರು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರರ
ಲೌಕಿಕವಿಚಾರವನ್ನು, ಮಾಡುತ್ತಾ ಕುಳಿತಿರುವವರಲ್ಲ. ಇಂಥ ರಾಯರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ವಿಚಾರವು ಪರಮಪ್ರೇಮಾಸ್ಪದವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮಗ್ರ ವೇದಗಳ
ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾದಿಕಾರಣನಾದವನು ಹಾಗೂ
ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದವನು ಶ್ರೀಹರಿ ಮಾತ್ರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಆಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.
ಇಂಥ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಕಾರ್ಯವು ರಾಯರ ಆರಾಧನೆಯ ದಿವಸ
ಪೂರ್ಣಗೊಂಡು ಸಮರ್ಪಣೆ ಆಗುತ್ತಿದೆ.

ಮುಂದಿನ ವಿಚಾರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ. ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂಬ ತವಕವುಳ್ಳ
ಜಿಜ್ಞಾಸುವು ವೇದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪದಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶ್ರುತಿಗಳು, ವಾಕ್ಯಗಳು, ಪದಗಳು, ಅಕ್ಷರಗಳು, ಪ್ರಕೃತಿಗಳು,

ಪ್ರತ್ಯಯಗಳು, ಅಷ್ಟೇಅಲ್ಲದೇ ಧ್ವನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮನಗಾಣಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹತ್ತುಹಲವು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಸಂದೇಹ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲೇ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿದೆ ಅಥವಾ ಸ್ವಾತಿಗ್ರಂಥಗಳಿಗೂ ವೇದಗಳಿಗೂ ವಿರೋಧಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಲೌಕಿಕ ಜನರ ವ್ಯವಹಾರ ಅಥವಾ ಸಂಪ್ರದಾಯಗಳಿಂದಲೂ ವಿರೋಧ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ವ್ಯಾಪಕಾಗಿ ಬೆಳೆದಿರುವ ಕೆಲವೊಂದು ಮತಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ತರ್ಕಗಳ ವಿರೋಧವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ತರ್ಕದ ಬೆಂಬಲವಿರುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಪುನಃ ಭಗವಂತನ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವದ ಉಪಾಸನೆಯೇ ನಷ್ಟವಾಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮವೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಎರಡನೆ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊರಟಿದೆ. ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಅಣುಮಾತ್ರದಷ್ಟು ವಿರೋಧವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತ ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭವೂ ಕೂಡ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಸಮಾಪ್ತಿ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಒಳಗೊಂಡ ಈ ಸಂಪುಟವನ್ನು ರಾಯರ ಆರಾಧನೆಯ ಶುಭಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಬಹಳ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದದ್ದು. ಇದರಿಂದ ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದು ಇಷ್ಟು - 'ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಭಗವಂತನ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಬೇಕು ಎತನ್ನೂಲ್ಕವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ಕಿಂಕರರು ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಕೇವಲ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಇತರರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂಬ ತತ್ವದ ದೀಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಗುರುಗಳಾದ ರಾಯರಿಗೆ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಗ್ರಂಥಗಳು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೂ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಗಳು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೂ ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ಜನರೇ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಇದರಿಂದ ನಾನು ವಿಚಲಿತನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ದೃಢ ನಿರ್ಧಾರವನ್ನು ರಾಯರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದೇ ಜೀವನ, ಇದರ ಹೊರತಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಜೀವನವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಇದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಜೀವನದ ಬೇರೆ ಲೌಕಿಕದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು

ಮಾಡಬೇಕು, ಇತರ ಅರ್ಥಕಾಮಾದಿಗಳ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿಯತನಕ ಈ ಅನುಸಂಧಾನವನ್ನು ದೃಢಪಡಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ಬದುಕಿದ್ದೂ ವ್ಯರ್ಥ.

ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಆರಾಧನೆಯೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವದ ದೀಕ್ಷಾಸಂಪತ್ತನ್ನು ಪ್ರಚುರಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಹೊರತು ಬೇರೇನೂ ಅಲ್ಲ. ರಾಯರಿಗೆ ಹಲವು ವಿಧ ಭಕ್ತರು ಹಲವಾರು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವೆಲ್ಲವೂ ವ್ಯರ್ಥವೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಮಾತಿನ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ಆ ಎಲ್ಲ ಸೇವೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರ ಹೇಳುವ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವ ಹಾಗೂ ದೋಷವಿದೂರತ್ವದ ಚಿಂತನೆಯಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮಗೊಳ್ಳಬೇಕು ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಲವು ರೀತಿಯ ಗುರುಗಳ ಬಳಿ ನಾವು ಹೋಗಬಹುದು. ಯಾರ ಬಳಿ ಬೇಕಾದರೂ ತಿಷ್ಠತ್ವವನ್ನು ವಹಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಂಥ ನೂರಾರು ಮಂದಿ ಗುರುಗಳೆನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವವರ ಬಳಿ ತೆರಳಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಅವನು ದೋಷವಿದೂರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಅನುಸಂಧಾನ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಯೋಜನವು ದೊರಕಬೇಕೆಂದರೆ ರಾಯರನ್ನೇ ಶರಣಾಗಬೇಕು, ರಾಯರನ್ನೇ ಸೇವೆಗೈಯಬೇಕು, ರಾಯರನ್ನೇ ಗುರುಗಳೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ನಮಗೆ ಸಂಕಲ್ಪ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕರುಣಾಮಯಿಗಳಾದ ರಾಯರು ಭಗವಂತನೆಡೆ ನಮ್ಮನ್ನು ಕರೆದುಕೊಂಡು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗಿರುವ ಭಕ್ತವಾತ್ಸಲ್ಯ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವರ್ಣಿಸಲೇ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ನಾವು ಮಾಡಿದ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ನಮ್ಮನ್ನು ಗುಣಶಾಲಿಗಳನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವ ದೊಡ್ಡ ಗುಣ ಇರುವುದು ರಾಯರಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯ ಹಾಗೂ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಯಾರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೋ ಅಂಥವರ ಎಲ್ಲ ದೋಷಗಳನ್ನು ರಾಯರು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಗುಣಭರಿತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕರೆದೊಯ್ಯುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಭಾವದೀಪ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ದೀಪದ ಗುಣ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ ಬೆಳಕನ್ನು ನೀಡುವುದು ಕೂಡ ಆಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳೆಂಬ ಕತ್ತಲೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಗುಣಗಳೆಂಬ ಬೆಳಕನ್ನು ನೀಡಿ ಅನಂತಕಾಲದ ತನಕ ಸುಖವನ್ನೀಯುವ ಏಕೈಕ ಗುರುಗಳು ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರು.

ಇಂಥ ಗುರುಗಳ ಆರಾಧನೆ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಅಲ್ಲ ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣವೂ ನಮ್ಮ ಹೃದಯದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುತ್ತಲೇ ಇರಲಿ, ಎಂದೆಂದೂ ರಾಯರೇ ಗುರುಗಳಾಗಿರಲಿ ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ಮುಖ್ಯಗುರುತ್ವದ ಉಪಾಸನೆ ಮತ್ತಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚಾಗಲಿ.

ಅವಿರತವಾಗಿ ಎರಡು ವರುಷಗಳಿಂದ ಮೂರು ಟೀಕೆಗಳ ಜೊತೆ ಭಾವದೀಪ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಾಗಿ ವಿದ್ವಾನ್. ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯರು ಅನುವಾದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಸಂಪುಟವನ್ನು ಬರೆದು ರಾಯರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ನಾಕು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯ ಪೂರ್ಣಗೊಂಡಿದೆ. ಇನ್ನೂ ಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳ ಅನುವಾದಕಾರ್ಯ ನಡೆಯಬೇಕು. ಎಂಟಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಂಪುಟಗಳನ್ನು ಬರೆಯಬೇಕು. ಅದನ್ನು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿ ಬರೆಯುವಂತೆ ರಾಯರು ಅವರಿಗೆ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ ಮತ್ತು 'ಮುಂದಿನ ರಾಯರ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಅಧ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಬರೆದು ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರಿಗೆ ಸರಸ್ವತಿಯ ವಿಶೇಷ ಅನುಗ್ರಹವಾಗಲಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾವು ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಅಶೀರ್ವಾದವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಜಿಜ್ಞಾಸುಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಭಾವದೀಪ ಕೃತಿಯ ಆವಶ್ಯಕತೆ ಬಹಳಷ್ಟು ಇರುವುದರಿಂದ ಸುಮಾರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಂಪುಟಗಳಷ್ಟು ಆಗುವ ಈ ಭಾವದೀಪ ಕೃತಿಯನ್ನು ಬಹಳ ಕಡಿಮೆ ದರದಲ್ಲಿ ನೀಡಬೇಕೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಈ ನಮ್ಮ ಸಂಕಲ್ಪ ಮುಂದಿನ ರಾಯರ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಆಶಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅತ್ಯಂತ ಮುತುವರ್ಜಿಯಿಂದ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿ ವಿಷಯವೈಶಾಲ್ಯದಿಂದ ಈ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಮುಂದಿನ ಆರಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ಮುಕ್ತಾಯಗೊಳಿಸುವಂಥ ಶಕ್ತಿ ವಿದ್ವಾನ್ ಬೆಮ್ಮತ್ತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಶ್ರೀಮನ್ ಮೂಲರಘುಪತಿರಾಮಚಂದ್ರದೇವರು ಹಾಗೂ ಹರಿವಾಯುಗುರುಗಳು ವಿಶೇಷ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಿ ಇನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿನ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನೀಡಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಅಸ್ಮದ್ಗುರ್ವಂತರ್ಗತ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರ್ವಂತರ್ಗತ-
ಭಾರತೀರಮಣ - ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತರ್ಗತ - ಶ್ರೀಮನ್ ಮೂಲರಘುಪತಿ -
ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಅನುಗ್ರಹಿಸಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಇತಿ ನಾರಾಯಣಸ್ಮರಣಗಳು.

Brahmasutra Bhashya
With
Select Commentaries including
Bhavadipa of Sri Raghavendra Tirtha

By
Vachaspati Dr. V. R. Panchamukhi

At the outset, I would like to express our sincere respectful danda pranams, to His Holiness Sri Subudhendra Tirtha for his encouragement to publish this Series of Volumes on Sutra Bhashya, Tatvaprasika, and other commentaries with Focus on Bhavadipa, with Kannada Translations.

We would also express our gratitude to Mahamahopadhyaya, Pandita Kesari, Vidwan Sri Raja .S. Giri Acharya, for his guidance, support and encouragement in the finalisation of the different Volumes.

The present Volume is concerned with the last six Adhikaranas of the Fourth Pada and the Three Adhikarana's of the First Pada of the Second Adhyaya.

As done in the other Volumes, Vidwan Venkateshacharya has provided translations, with critical notes and discussions, of other commentaries on Sutra Bhashya, such as Sattarkadipavali, Tatva prakasika, Tatvapradipa, along with the Translation of Bhavadipa of Sri Raghavendra Swamigalu. He has also given the account of Tantradipika of Sri Raghavendra Tirtha, whenever necessary.

The present Volume - Volume No. 8 in the series of Volumes on Sri Madhva Bhashya and the Commentaries/Tippanis, thereupon, consists

of the Kannada Translation and Notes, pertaining to the following Nine Adhikaranas:

1. *Jyotirupkramadhikarana (the Second Adhikarana of the Fourth pada of the first Adhyaya);*
2. *Na Sankyopasangrahadhikarna, (the Third Adhikarana of the Fourth pada of the first Adhyaya));*
3. *Akshadhikarana, (the Fourth Adhikarana of the Fourth pada of the first Adhyaya);*
4. *Samakarshadhikarana (the Fifth Adhikarana of the Fourth pada of the first Adhyaya);*
5. *Prakrutyadhikarana (the Sixth Adhikarana of the Fourth pada of the first Adhyaya);*
6. *Etenadhikarana (the Seventh Adhikarana of the Fourth pada of the first Adhyaya);*
7. *Smrutyadhikarana (the First Adhikarana in the First Pada of the Second Adhyaya);*
8. *Navilakshnatvadhikarana (the Second Adhikarana of the First Pada of the Second Adhyaya).*
9. *Abhimanyadhikarna (the Third Adhikarana of the First Pada of the Second Adhyaya).*

Thus, this Eighth Volume deals with, Nine Adhikaranas, in Total - the first six being the Adhikarana of the Fourth Pada of the First Adhyaya, while the remaining three Adhikarana's, belonging to the First Pada of the Second Adhyaya.

Vidwan Sri Bemmatti Venkateshacharya, has covered the detailed explanations given in all the commentaries stated above, in the sequential manner. He has very competently presented the main arguments of Purvapaksha and Siddhanta, and has upheld the superiority of Siddhanta of Madhvacharya, as the final interpretation.

Sri Venkateshacharya, presents, in a succinct manner, the summaries of arguments, developed in the different Adhikaranas listed above.

In order to facilitate the understanding of the main themes dealt with in the different Brahmasutras, covered in this Volume, I have ventured to present brief English Translations of the Brahmasutras. These translations are based upon one of my earlier Books, published by Rashtriya Sanskrita Vidyapeetha, (deemed University) Tirupati.

Jyorirupakramadhikarna

॥ ज्योतिरुपक्रमात्तु तथा स्वीयत एके ॥

The word Jyotis referring to the Jyotishtoma Yajna in the context of a Sruti, has the prime meaning of Lord Brahma because this is how all the words are interpreted to refer to Lord Brahma by the use of various interpretative approaches such a etymological meaning (Yougika), more significant etymology (Mahayaga) and the usage by the learned (Vidwadrudhi)

॥ कल्पनोपदेशाच्च मध्वादिवदविरोधः ॥

To interpret Avyakta to have the prime meaning of Brahma does not conflict with its use in prescribing or implementing the Karmas. Keeping in view the meanings in common usage, the approach of more significant etymology (Mahayoga) will have to be invoked derive the prime meaning. Interpretation of the Avyakta as Brahman has the purpose of facilitating Upasana or worshipping Lord Brahma as an entity who is described by all Vedic words. This approach does not disturb the use of the same words for common wordly activities. For example, the word Madhu is used, in its prime sense, to refer to Lord Vishnu residing inside the Sun, and in its secondary sense to refer to the honey.

Na Sankyopasangrahadhikarna

॥ न सङ्ख्योपसङ्गहादपि नानाभावादतिरेकाच्च ॥

Here the words dealing with large numbers are reconciled to mean Lord Brahma. In the Phrase "Pancha Pancha Janah" the words Pancha Pancha refer to Lord Brahma in their prime meaning and not the five entities viz. Prana, Eyes, Ears, Food and Mind. All the reasonings, given earlier, justifying such interpretation, are applicable, since the entities like Prana, Eyes etc., are under the control of Lord Brahma, as such the words used to describe the subordinate entities can also be used to describe the commanding entities. Further it is not prescribed that these subordinate entities should be understood to be eligible for Moksha. Lord Brahma has several forms which, though not distinct from each other, can be distinguished from each other on account of "Visesha". Further, the features of the 'resort' and 'resortee' (Adhara and Adheya) are also applicable to the same Lord Brahma.

॥ प्राणादया वाक्यशेषात् ॥

The entities which give the respective capabilities in the Prana, Eyes, Ears, Food and Mind are nothing but the different forms of Lord Brahma because it is only he who has the prowess to bestow these capabilities and this inference is indicated by the remaining part of the text in the same Sruti.

॥ ज्योतिषैकेषामसत्यत्वे ॥

According to a school of thought of the Kanwas, if Food (Anna) is not one of the given entities, Jyotis or the Brahman in the form of lustre could be regarded as the fifth entity. The two systems of counting the five entities with Anna as the fifth entity or with Jyotis as the fifth entity can be mutually reconciled by arguing either that Jyotis and Anna mean the same thing or that these different sets of five are meant for Uapansa by different types of eligible people.

Akashadhikarna

॥ कारणत्वेन चाकाशादिषु यथा व्यपदिष्टोक्तेः ॥

The entity Akasha described in the Sruti, both as the cause and as the effect, refers to Lord Vishnu residing in it and not to the physical entity of Akasha. Just as Vishnu was described in one context as the entity that cannot be fully understood in the same way here also it is described that entity inside the Akasha is the one that cannot be fully understood.

Samakarshadhikarna

॥ समाकर्षात् ॥

All the Vedic words by prime relevance (Mukhya Vrtti) signify Lord Vishnu by the special power of Drawal (Samakarsha), the same words could also be used to refer to the objects of common activities of the world.

॥ जगद्वाचित्वात् ॥

Since the words, due to everyday common use signify the objects of everyday life, they are obviously well-known in those uses, concealing their prime reference to Brahman.

॥ जीवमुख्यप्राणलिङ्गादिति चेत् तद्व्याख्यातम् ॥

Earlier many words were reconciled in Lord Brahma on the reasoning that the entities denoted by them are under the control of Lord Brhama. However in many contexts in the Sruti, it is stated that as Jiva leaves, every thing dries up or that Mukhya Prana leads all the beings into activities, and hence it appears that Jiva and Mukhya Prana are also the controlling entities. This is not so because in all such contexts it is explained that Lord Vishnu is the inner commanding entity (Antaryami) in Jiva and Mukhya Prana and it is he who motivates everything into action.

॥ अन्यायं तु जैमिनिः प्रश्नव्याख्यानाभ्यामपि चैवमेके ॥

Drawing away the words from their prime meaning of Vishnu for facilitating their use in wordly activities is also meant to promote knowledge of Lord Brahma. This is understood by close scrutiny of the questions put forth by Shounaka and the explanations given by Angirasa, and also of the questions put forth by Swetaketu and the explanations given by Uddalaka. In all these contexts the significance of the knowledge of Para Brahma is well brought out. This is the view of sage Jaimini.

॥ वाक्यान्वयात् ॥

The prime relevance of the Vaidika words which apparently signify the worldly objects and actions (karma), in referring to Lord Brahma is meant for facilitating a consistent interpretation of the complete sentences of the Vedic text in relation to Lord Brahma.

॥ प्रतिज्ञासिद्धेर्लिङ्गमाश्मरय्यः ॥

Sage Ashmarathya believes that the purpose of using Vedic words to signify wordly actions and objects is necessarily meant for convincingly establishing the thesis that knowledge is the only instrument for achieving salvation and not Karma. If the actions (Karmas) are explained in details, the ultimate futility of their results will be demonstrated and thereby the prime status of knowledge is clearly established.

॥ उत्क्रमिष्यत एवं भावादित्यौडुलोमिः ॥

Sage Audulomi opines that for every eligible person desiring to realise salvation through the path of knowledge, the performance of action (Karmas) is an extremely essential step for acquiring purity of mind and thereby realising greater devotion and inquisitiveness for true knowledge - Jijnasa. Hence the use of the Vedic words to describe Karmas is Justified.

॥ अवस्थितेरिति काशकृत्स्नः ॥

Sage Kasa Krtsna holds the view that if we have to acquire the conviction that Lord Brahma is the ultimate Resort of everything in world, such as Karma, deities etc, we should acquire knowledge about the Karmas and the worldly objects which are all dependent on Him. Hence the use of the Vedic words to describe the wordly actions is justified.

Prakrutyadhikarna

॥ प्रकृतिश्च प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् ॥

Lord Brahma is referred to not only by words of masculine gender but also by all words of feminine gender. The word Prakrti and all such faminine gender words signify Lord Vishnu. It is only if such interpretation is accepted that the various statements and similies and examples given in the Srutis become appropriate.

॥ अभिध्योपदेशाच्च ॥

The word Prakrti signifies Lord Brahma because is it preached in Smrtis that Lord Brahma is in the form of his desire referred to by the word Prakrti.

॥ साक्षाच्चोभयाङ्गानात् ॥

The feminine words like Prakrti also should signify Lord Brahma because in a single context Lord Vishnu is directly described as both feminine (Stri) and masculine (Purusha)

॥ आत्मकृतेः परिणामात् ॥

The word Prakrti would also mean special action. Since Lord Brahma causes the transformations of the Prakrti and thereby demonstrated the diversity of his Special Actions, he is aptly described by the word Prakrti.

॥ योनिश्च हि गीयते ॥

Lord Brahma can be described by all the feminine words because in many contexts His capability to reproduce from his own body is well narrated.

Etena sarve vyakhyataadhikarna

॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥

As a result of the reasoning given in the earlier sections, all the Vedic words-even those signifying Null and Void etc. would have the prime meaning of Lord Vishnu. This is firmly True and True only.

First Adhyaya Ends

ADHYAYA - II

AVIRODHADHAYAYA

Pada -1

Smrutyadhikarna

॥ स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् ॥

We cannot argue that the Srutis which proclaim that Lord Vishnu is the creator of the Universe, become unauthentic because they are incongruent with respect to the Smrtis like Pasupata, Sankhya, Kanada etc. which preach that Shiva is the cause of the entire Universe. On the contrary, the Smrtis proclaiming Shiva's supremacy themselves should be regarded as unauthentic since they are incogruent with the relatively more forceful Srutis like Pancharatra that preach the Supremacy of Lord Vishnu.

॥ इतरेषां चानुपलब्धेः ॥

It is actually observed in reality that even by performing the functions prescribed in the Smrtis like Pashupata and by conforming to the Do's and Don'ts prescribed in them one would not derive the results that ought to have been visible and perceptible as stipulated in them. Hence these Smrtis are obviously not authoritative for knowledge.

॥ एतेन योगः प्रत्युक्तः ॥

For the same reason that often the prescribed results are not realised in reality, even the Yogasastra deserves to be discarded. Yogasastra stipulates that by performing Yogas, first one would experience sweat, then body tremble etc. but his sequence of effects is often not seen in many cases of the practitioners.

Na Vilakshnatvadhikarna

॥ न विलक्षणत्वादस्य तथात्वं च शब्दात् ॥

On the contrary, we cannot argue that the Srutis and those Smrtis that conform to the Srutis, are not authentic because they have the special features distinct from others. Srutis are Apourusheya unwritten by anybody and are also self-authentic (Swatah-Pramana) without the needs of any other authority. Smrtis that conform to Srutis have the distinction of strictly conforming to the thesis propounded in the Srutis. There is corroborative evidence in this regard. Thus Srutis and the conforming Smrtis are indeed authentic unlike the Shaiva Smrtis.

॥ दृश्यते तु ॥

In the case of Srutis and the Srouta Smrtis, the results of the Do's and Don'ts prescribed in them are invariably realised by the eligible ones in the same manner as stated in them.

Abhimanyadhikarna

॥ अभिमानिव्यपदेशस्तु विशेषानुगतिभ्याम् ॥

There are many statements in the Srutis such as 'The earth spoke, water spoke'. In their apparent meaning, such statements seem to imply falsehood because earth or water cannot speak as they are motionless and inanimate. We cannot argue that for this reason, the Srutis are unauthentic. In all such statements, the reference, is to the commanding deities which provide the inner motive force. The commanding deities have the special prowess of being invisible despite possessing their own bodies and being all-pervasive. They have also the special capability of entering the other objects and being pervasive despite the feature of limited size.

॥ दृश्यते च ॥

The commanding deities are visible to the eligible Yogins.

The Jijnasus are indeed grateful to Vidwan Sri Bemmatti Venkateshacharya, for preparing such an extremely useful Volume on Brahmasutra Bhashya, covering several Commentaries and providing good critical comparative discussions.

We pray the the scholar author continues his pains-taking exercise to complete all the Four Adhyayas of Brahmasutras, in a similar manner with useful details.

Vachaspati Dr. V. R. Panchamukhi

Chancellor, Sri Gurusarvabhoma Sanskrit Vidyapeeth and
Executive Director,
Sri Gurusarvabhoma Samsodhan Mandir
Mantralayam

ಜನಮನದಲ್ಲಿ ಸದ್-ಭಾವನೆ ಬಿತ್ತಲು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬಾ ಗುರುರಾಯ ..!!

“ನಾ ಗುಣವಂತ...” “ನಾ ಸಿರಿವಂತ...” “ನಾ ರೂಪವಂತ...” “ನಾ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ...”
 “ನಾ ತಪ್ಪು ಮಾಡೋದೂ ಇಲ್ಲ...” “ನಾ ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ ಆಗಬೇಕು...” “ನಾ ಅಂದುಕೊಂಡಿದ್ದೇ
 ಸತ್ಯ...” ಇಂಥ ಅಹಂಕಾರ ಮಮಕಾರಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಬಿಗುಮಾನದ ಜಗತ್ತಿದ್ದು. ಇಲ್ಲಿ ತಪ್ಪಿಗೆ
 ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥನೆ, ಸತ್ಯಕ್ಕಲ್ಲ...!!!

ಇಂಥ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯ ತಲೆ ಎತ್ತಲು ಸಾಧ್ಯವಾ....? ಸಾತ್ವಿಕ ಬಯಕೆಗಳು ಚಿಗುರಲು ಸಾಧ್ಯವಾ...? ಏನು ಮಾಡೋದು...? ಕಣ್ಣಾರೆ ಕಂಡದ್ದನ್ನು "ಕಂಡಿದ್ದೇನೆ" ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಕಿವಿಯಾರೆ ಕೇಳದ್ದನ್ನು "ಕೇಳಿದ್ದೇನೆ" ಎನ್ನುವಂತಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿದ್ದೂ ಕುರುಡರಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕು. ಕಿವಿಯಿದ್ದೂ ಕಿವುಡರಾಗಿ ಬದುಕಬೇಕು. ಎಲ್ಲಿ ಏನೇ ಆದರೂ ತುಟಿ ಬಿಕ್ಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಅನ್ಯಾಯ ಪ್ರತಿಭಟಿಸುವಂತಿಲ್ಲ. ಮೌನಪ್ರತಿಭಟನೆಗೆ ಕಿಮ್ಮತ್ತಿಲ್ಲ.

ಬಿಸಿರಕ್ಕೆ ಕುದಿಯುವ ಈ ಯೌವನದಲ್ಲೂ ತಾಕತ್ತಿಲ್ಲದ ನಪುಂಸಕನಂತೆ ಬದುಕಬೇಕಾಗಿದೆ. ಇಂಥವರ ನಡುವೆ ಬದುಕುವ ದೌರ್ಭಾಗ್ಯ ಒಂದೇ ನನ್ನ ಸ್ವತ್ತು. "ಅಬ್ಬಾ !!!" ಈಗಲೇ ಹೀಗೆ. ಮುಂದೆ ಹೇಗೋ..... ? ಏನೋ !!!! ನೆನೆದರೆ ದಿಗಿಲಾಗುತ್ತೆ. ಮೈ ಜುಮ್ ಎನ್ನುತ್ತೆ. ಅನ್ಯಾಯ, ಅಧರ್ಮಗಳ ಈ ಬಿರುಗಾಳಿಗೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಮುಗಿಸುವ ತನಕವೂ ಸಮಾಧಾನ ಇಲ್ಲವೆನಿಸುತ್ತೆ.... !!!!

ಜಗತ್ತು ಕೆಟ್ಟಿತು. ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ನಾ ಬದುಕಲಾರೆ. ಇಂಥ ಗೊಂದಲದ ಬಿರುಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ನಾ ಸಿಲುಕಿ ಕಂಗಾಲಾಗಿರುವೆ. ಗುರುರಾಯರೇ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿಮ್ಮಲ್ಲೊಂದು ನನ್ನ ಕಳಕಳಿಯ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ.... -

ಜನಮನದಲಿ ಸದ್ಭಾವನೆ ಬಿತ್ತಲು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬಾ ಗುರುರಾಯ...!!

ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬಾ ಗುರುರಾಯ...!!

ಗುರುರಾಯರು ಉತ್ತರಿಸುವರು : - "ಜಗತ್ತು ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಕೆಡುವುದೂ ಇಲ್ಲ". ಜನರ ಮನಸ್ಸುಗಳು ಕೆಟ್ಟಿವೆ. ಇದ ಕಂಡು "ಜಗತ್ತೇ ಕೆಟ್ಟಿದೆ" ಎಂದು ಕಂಗಲಾಗಬೇಕಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ಕಣ್ಣುಚ್ಚಿ ಕುಳಿತು ಯೋಚಿಸಿದರೆ ಸತ್ಯಸಂಗತಿ ಅರಿವಾಗುವುದು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಮನಸ್ಸು ಎಷ್ಟು ಹಾಳಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅರಿಯುವ ಮೊದಲು ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಎಷ್ಟು ಶುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಪರೀಕ್ಷಿಸು. ನಿನ್ನ ಮನಸ್ಸು ಉಚ್ಛ್ರಾಯಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದರೆ ನೂರು ಕೋಟಿ ಜನರ ಮನಸ್ಸು ಹಾಳಾದರೂ ನಿನ್ನ ಆತ್ಮೋದ್ಧಾರಕ್ಕೆ ಭಂಗವಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಎಲ್ಲ ಸಾಧನೆಯ ದಾರಿದೀಪಗಳು ಬೆಳಗುತ್ತಲೇ ಇವೆ".

ಆ ಭಗವಂತ ಮಾತ್ರ ಗುಣವಂತ, ಸಿರಿವಂತ, ಸಕಲರ ಕಣ್ಮಣಿಯಾದ ರೂಪವಂತ. ಕ್ರಿಯಾವಂತ, ಹಿರಿವಂತ. ಅವನ ಮುಂದೆ ಈ ವಿಶಾಲ ಜಗತ್ತು ಪರಮಾಣು ಕೂಡ ಅಲ್ಲ. ಕಣ್ಣು ಹರಿಸಿದಷ್ಟು ಎತ್ತರದ ಗುಣಗಳ ಹಿಮಾಲಯ. ಮೈಮನಗಳ ಮರೆಸುವ ದಿವ್ಯಚೆಲುವು. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಶಾಶ್ವತ ತಾಣ. ವೇದಗಂಗೆಯ ರಭಸದ ಪ್ರವಾಹದ ಎಕ್ಕೆಗೆ ದಿವ್ಯಸಂಗಮ. ಇದುವೇ ವಾಚ್ಯ-ವಾಚಕಗಳ ಗಂಗಾ-ಸಾಗರ ಸಂಗಮ. ಭಗವತ್‌ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಬಂದು ಸೇರುವುದು ವೇದಗಂಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಇತಿಹಾಸ

ಪುರಾಣಾದಿಗಳೆಂಬ ಸಿಂಧು, ಸರಸ್ವತಿ, ಯಮುನಾ ಮೊದಲಾದ ಮಹಾನದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಒಮ್ಮಡಿಂದ ಬಂದು ಸೇರುವವು. ಲೌಕಿಕ ಶಬ್ದಗಳೆಂಬ ಹಳ್ಳ-ಕೊಳ್ಳಗಳ ನೀರು, ಬೈಗುಳ ಶಬ್ದಗಳೆಂಬ ರಸ್ತೆ ಬದಿಗಳ ನೀರುಗಳೂ ಸಹ ನದಿಯ ಜೊತೆ ಸೇರಿ, ಸಮುದ್ರ ಸೇರುವವು. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೆಂಬ ನೀರಿನ ಹನಿಗಳು ಬಹುಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊತ್ತು ತರುವವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನು ಉಪ್ಪಿನ ಸಮುದ್ರವಲ್ಲ, ಗುಣಗುಣಸಮುದ್ರ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹುಡುಕಿದರೂ ದೊರೆಯದ ಅನರ್ಘ್ಯ ರತ್ನಗಳೆಂಬ ಮಹಾಗುಣಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಅನಂತ ಸಮುದ್ರ. ಇದುವೇ ಗುರುರಾಯರು ಸಾಧಿಸಿದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ಸಾರಸರ್ವಸ್ವ. ಏತನ್ಮೂಲಕ ಸದ್ಭಾವನೆ ಬಿತ್ತಲು ಶಿಷ್ಯನಿಗಿಂತ ಮೊದಲೇ ಬಂದು ಕುಳಿತಿರುವ ನಿಜವಾದ ಗುರು, ಗುರುಗಳಿಗೂ ಗುರು, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಗುರುರಾಘವೇಂದ್ರರಿವರು.

ಎಲ್ಲಾ ನಾದದಲ್ಲೂ ಭಗವಂತನ ಗುಣವೇ ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಸಮುದ್ರದ ಭೋರ್ಗರೆಯುವ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಕೈಯೆತ್ತಿ ಹರಿಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಶರಣೆಂದು 'ಜಗದೊಡೆಯನೆಂದರೆ ನೀನೊಬ್ಬನೇ' ಎಂದು ಸಾರುತ್ತಿದೆ. ಹಲ್ಲಿಯ ಲೊಚ ಲೊಚ ಶಬ್ದ 'ಎಷ್ಟು ಅದ್ಭುತ ಹರಿಮಹಿಮೆ' ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಗಾಳಿ ಬೀಸುವ ಶಬ್ದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸುವ್ವೀ ಸುವ್ವೀ ಎಂದು ಜೋಗುಳ ಪಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಪಂಚದ ಚರಾಚರವೆಲ್ಲ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಕೊಂಡಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಜ್ಞಾನದ ಕೊಂಪೆಯಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿದ ಮನದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಶ್ರೀಹರಿಯೆಂಬ ಸರ್ವ-ಭಾವವೆಂಬ ಬೀಜಬಿತ್ತಿದ ಗುರುರಾಯರಿಗೆ ಶರಣು ! ಶರಣು !!

ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯ ಓದಿ ಮುಗಿಸಿದ ನನ್ನ ಬಾಳು ಪಾವನವಾಯಿತು. ಆಹಾ !! ಗುರುರಾಯರೇ ತಮ್ಮ ತಿಳಿವಿನ ಸಾಗರ ಕಂಡಾಗ ಆಗುವ ಸಂತೋಷ ಬಣ್ಣಿಸಲಸಾಧ್ಯ. ಭಗವಂತನ ಸರ್ವೋತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ತಮ್ಮ ಜ್ಞಾನಾಮೃತದ ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಳುಗಿ ಎದ್ದವನಿಗೆ ಸುರಲೋಕದ ಸುಖವೂ ಕೂಡ ಅತಿ ತುಚ್ಛ ! ಏನಿದು ತಮ್ಮ ಪ್ರತಿಭೆ ! ತಮ್ಮ ಈ ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಪಂಚದ ಸಂಶಯಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದೆಷ್ಟೋ ಜನ್ಮದ ನನ್ನ ಪುಣ್ಯ ಫಲಿಸಿದೆ. ಈ ಭಾವದೀಪ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮನ್ನೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿ ಕಾಣುವ ಸೌಭಾಗ್ಯ ಈ ಕಣ್ಣುಗಳಿಗೆ ಬಂದೊದಗಿದೆ. ನನ್ನ ಬಹು ಜನ್ಮಗಳ ದಾರಿದೀಪ ಈಗ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ಮೂಲಕ ಭಗವಂತನ ನಿಖಿಲಪೂರ್ಣಗುಣತ್ವವನ್ನು ಮನದಟ್ಟು ಮಾಡಿಸಿದ ತಮ್ಮ ಸೇವೆಯಲ್ಲಿ ನಾ ಅವಿರತನಿರತ.

ಪರಮಪೂಜ್ಯ ಶ್ರೀ ಸುಬುಧೇಂದ್ರತೀರ್ಥರು ಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರೇ

ತಮ್ಮ ಮಹಿಮೆಯನ್ನೇ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದ ನನಗೆ ರಾಯರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿಯಿತು. ಭಗವಂತನು ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣ ಎಂಬುದು ಸಾಬೀತಾಯಿತು. ರಾಯರ ಭಾವದೀಪದ ಪ್ರಕಾಶ

ನಿರಂತರ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಯಿತು. ಎಂಟು ಬೃಹತ್ ಸಂಪುಟಗಳ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದ ಒಂದು ಅಧ್ಯಾಯದ ಅನುವಾದ ಕಾರ್ಯ ಮುಗಿಯಿತು. ಇದು ತಮ್ಮ ಆಶೀರ್ವಾದದಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಯಿತು. ಈ ಕಾರ್ಯ ತಾವೊಬ್ಬರು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಬೇರೆ ಯಾರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ತಮ್ಮ ನರನಾಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿರುವ ಗುರುಗಳ ಭಕ್ತಿ ದೇವರ ಚಿಂತನೆ ಅದ್ಭುತ ! ಅತ್ಯದ್ಭುತ !! ಒಂದೆಡೆ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಸೇವೆ. ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಆದಿಭೌತಿಕ ಸೇವೆ ತಾವು ಊಹೆಗೂ ನಿಲುಕದಷ್ಟು ಸಂಪತ್ತನ್ನು ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡಿ, ಇಂಥ ರಾಯರ ಗ್ರಂಥಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಾಶನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಜೊತೆಯಾಗಿ ರಾಯರಲ್ಲಿ ಆತಿಶಯವಾದ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಸಂಪತ್ತಿನಿಂದಲೂ ಅವರನ್ನು ಅಲಂಕರಿಸುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಅದೇನು ಅದ್ಭುತ ! ರಾಯರ ಮೂಲ ಬೃಂದಾವನಕ್ಕೆ ಬಹುಕೋಟಿ ಮೌಲ್ಯದ ಶಿಲಾಮಂಟಪದ ನಿರ್ಮಾಣ. ಸುವರ್ಣಗೋಪುರದ ನಿರ್ಮಾಣ. ವಿಮಾನ ರಾಘವೇಂದ್ರರ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ. ಮೂಲರಾಮಚಂದ್ರದೇವರಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆಗೂ ಸಿಗದ ಬಹುಕೋಟಿ ಮೌಲ್ಯದ ಸುವರ್ಣ ಮಂಟಪದ ನಿರ್ಮಾಣ. ಒಂದೊಂದು ಅದ್ಭುತ ! ಒಂದೊಂದು ಅನ್ಯಾದೃಶ....!!

ಈಗ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಾರಂಭ. ಸಕಲ ಕುವಾದಿಗಳ ನಿರಾಕರಣೆ ಶುರು. ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೂಲಕ ಸಕಲ ಕುಮತಗಳ ನಿರಾಕರಣೆಯನ್ನು ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತಂದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ಭಾವದೀಪಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಗುರುರಾಜರು ಖಚಿತಪಡಿಸಿರುವರು. ಅದನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ರಾಯರ ಕೃಪೆಗೆ ಪಾತ್ರರಾಗುವಂತೆ ಆಶೀರ್ವದಿಸಿರಿ. ಎಂದೆಂದೂ ತಮ್ಮ ಅನುಗ್ರಹದ ರಕ್ಷಾಕವಚವಾಗಿರಲಿ. ತಮ್ಮ ಚರಣಕಮಗಳಲ್ಲಿ ಅನಂತಾನಂತ ನಮನಗಳು.

ಲೇಖಕ - ಬೆಮ್ಮತಿ ವೇಂಕಟೇಶಾಚಾರ್ಯ

ಅನುಕ್ರಮಣಿಕಾ

ಅನುಗ್ರಹ ಸಂದೇಶ	VIII-XII
ಪ್ರಾಸ್ತಾವಿಕ - (ಅಂಗ್ಲಭಾಷೆ)	XII-XXI
ಜನಮನದಲಿ ಸದ್-ಭಾವನೆ ಬಿತ್ತಲು ಇನ್ನೊಮ್ಮೆ ಬಾ ಗುರುರಾಯ..!!	XXII-XXV
ಅಧಿಕರಣ ಸಾರಾಂಶ	XXVII-LXIV
ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣ	೧-೯೨
ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣ	೯೩-೧೪೨
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ	೧೪೩-೧೭೪
ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ	೧೭೫-೩೦೪
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ	೩೦೫-೩೯೬
ವಿಶೇಷಾಧಿಕರಣ	೩೯೭-೪೩೨
ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ	೪೩೩-೪೯೮
ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ	೪೯೯-೫೫೪
ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ	೫೫೫-೫೯೨
ಪರಿಶಿಷ್ಟ - ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	೫೯೩-೬೦೬
ವಿವರವಾದ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ	೬೦೭-೬೪೦

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭಾವದೀಪ

ಸಾರಾಂಶ

ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣ

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಣ, ಪದ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. 'ತಾವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಯತಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ, ಸರ್ವೇ ಘೋಷಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಐದನೆಯ ಆರಣ್ಯಕವು ಭಗವಂತನನ್ನು ಸಕಲ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಘೋಷಣೆ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವರ್ಣಗಳ, ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಅತ್ಯಂತ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ದೇವತಾ ವಾಚಕವಾದ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹಾಗೂ 'ಇಂದ್ರಿಯೇಭ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮ್ಯಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಕರ್ಮಕಾಂಡವೆನಿಸಿದ ಯಜುರ್ವೇದದ ಮಂತ್ರಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪಂಚಮ್ಯಾದಿ ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಆಯಾ ಕರ್ಮವಾಚಕವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ಸಮುದಾಯರೂಪವಾದ ಪದಗಳ ಅವಯವವೆನಿಸಿದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' 'ಸ್ಕೋಮ' ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಸ್ವರೂಪವಾದ ದೇವತಾವಾಚಕ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ಅನಂತರ ಸಾಧ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಕರ್ಮದ ಸಮನ್ವಯವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ 'ದುಃಖೇ', 'ಬದ್ಧಃ', 'ಆವರಃ' ಮೊದಲಾದ ಅನೃತಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಗುಣವಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಪದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅನೇಕ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ, ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಸಮನ್ವಯಾಧಿ- ಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಹರಿನಾಮಗಳೇ ಆದರೆ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ವಸಂತಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಅರಿವು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನೇನೋ ಹೇಳಬಹುದು. ಇದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಒಂದೇ ಗುಣವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಆಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಹೇಳುವ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಗುಣಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವಂತೆ ಆಯಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಆವಾಗ ಮಾತ್ರ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಹೊರಟರೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಹರಿನಾಮವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ವೈರ್ಥವಾಗಿ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವೇ ಲೋಪವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮೇನ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ', 'ಸ್ತೋಮ' ಎಂಬ ಅವಯವಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮ' ಎಂಬ ಸಮುದಾಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿರುವ 'ಜಿ' ಮತ್ತು 'ತಿಃ' ಎಂಬೆರಡು ಅವಯವಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರುಗಳಾದರೆ, 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಅರ್ಥವು ಯಾವ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದೇ ಅರ್ಥವು ಅದರ ಅವಯವದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ನಿಯಮ. 'ಪಂಕಜ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕಮಲವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಪಂಕಜ' ಶಬ್ದದ ಅವಯವವಾದ 'ಪಂಕ' ಮತ್ತು 'ಜ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಕಮಲವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸುಲಭದ ಮಾತಲ್ಲ.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ಮ ತಥಾ ಹೃದೀಯತೇ ಏಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಜೀವರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ, ಸಕಲ ಯಜ್ ಮಂತ್ರಗಳೂ, ಸಕಲ ವೇದಗಳೂ, ಧ್ವನಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಗಳೆಂದು ಮುಕ್ತಾಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯದ ಉಪಪಾದನೆಗಾಗಿ 'ಉಪಶ್ರಮಾತ್ಮ ತಥಾ ಹ್ಯಧೀಯತೇ ಏಕೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತೇ ಆಧಾರವಾದ ಪ್ರಮಾಣ. ಮತ್ತು

ಅವಸ್ವರತಿ ಗರ್ಗರೋ ಗೋಧಾ ಪರಿ ಸನಿಷ್ಠಣತ್ |

ಪಿಂಗಾ ಪರಿ ಚನಿಷ್ಠದಿಂದ್ರಾಯ ಬ್ರಹ್ಮೋದ್ಯತಮ್ ||

ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಸಹ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಧ್ವನಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು.

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಸಂಧಿಗಳೂ ಪೂರ್ವೋತ್ತರವರ್ಣಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ನಾಮದ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎಲ್ಲ ವರ್ಣಗಳೂ, ಎಲ್ಲ ಸಂಧಿಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 'ಣಕಾರೋ ಬಲಂ ಷಕಾರಃ ಪ್ರಾಣ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುನಾಮಾರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದೇ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕೆಂದು ಎಚ್ಚರಿಸುತ್ತಿದೆ.

'ಣ'ಕಾರ, 'ಷ'ಕಾರಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಕಲವರ್ಣಗಳು ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುನಾಮಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದಂತೆ ಹೇಳಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. 'ಣ'ಕಾರ ಹಾಗೂ 'ಷ'ಕಾರ ಎಂಬೆರಡು ಅಕ್ಷರಗಳೇ ವಿಷ್ಣುನಾಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. 'ಎ' ಎಂಬುವುದು ಉಪಸರ್ಗವಾಗಿದೆ. 'ಉನ್' ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ತೀಲಾರ್ಥಕವಾದ ಪ್ರತ್ಯಯವಾಗಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಣಕಾರ, ಷಕಾರಗಳೇ ವಿಷ್ಣುನಾಮವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಪದ ರೂಪದಿಂದಲೂ ವೇದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಸಮನ್ವಯವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯೂ ಕೂಡ ಇದೆಯೆಂಬುದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದರಂತೆ 'ಅಃ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮ' ಆ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರವು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕಾರವು ಪರಮಾತ್ಮನ ನಾಮಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಅಕಾರೋ ವೈ ಸರ್ವಾವಾಕ್' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಕಾರವು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಕಾರವು ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳ ಸ್ವರೂಪವಾಗುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾದ್ದರಿಂದ, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅಕಾರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯವಾದ ಅಕಾರವು ಯಾರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನರೂಪವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯದ್ವಾಚ ಓಮಿತಿ ಯಚ್ಚ ನೇತಿ ಯಚ್ಚಾಸ್ಯಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅಂಗೀಕಾರವಾಚಕವಾದ, ನಿಷೇಧಾರ್ಥಕವಾದ, ಕಠಿಣಾರ್ಥಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಿಧಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳನ್ನು ತಿಳಿದರೂ ಆ ಜ್ಞಾನವು ಪರಿಪಕ್ವವಾದಾಗ ಮುಕ್ತರಾಗಿ ಕೃತಕೃತರಾದರು ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದವನೇ ಮುಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡೂ ವಾಕ್ಯಗಳು ಉಪಪನ್ನವಾಗಬೇಕಾದರೆ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮ ವಾಚಕಗಳೇ ಆಗಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು 'ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಾವೇದ ಧೀರ' ಯಾರು ತಾನೇ ವೇದದ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಮರ್ಥನು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದೆ. ಆನಂತರ ಪ್ರಜಾಪತಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಮರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಪ್ರಜಾಪತಿರ್ವೈ ಕಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುವಂತೆ ಪ್ರಜಾಪತಿಯು 'ಕಃ' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ 'ಕಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಮಾಡಬಹುದು. ಪ್ರಜಾಪತಿಯೆಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ 'ಕಃ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಯು ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಚತುರ್ಮುಖ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ, ಚತುರ್ಮುಖನಿಗೆ ಯೋಗಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಯಾರೂ ಅರ್ಹರಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. 'ಕಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಆಕ್ಷೇಪಾರ್ಥವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡಾಗ ಬೇರೆಯವರಿಗೆ ಅರ್ಹತೆಯಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೌಗಿಕವಾದ ಪದಸಮನ್ವಯವು ಕಠಿಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖಾದಿಗಳು ಅರ್ಹರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಕೃಷ್ಣ ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಕೂಡ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ 'ಇತ್ಯಸ್ಯಾ ಹೃದಯಂ ಸಾಕ್ಷಾನ್ನಾನ್ಮೋ ಮದ್ವೇದ ಕಶ್ಚನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಕಲ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳ ತಾತ್ಪರ್ಯವು ತಾನೇ ಆಗಿದ್ದೇನೆಂದು

ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ವರಗಳು, ವರ್ಣಗಳು, ಪದಗಳು, ವಾಕ್ಯಗಳು ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ರೂಢಿ ಹಾಗೂ ಯೋಗಗಳ ನಡುವೆ ಯೌಗಿಕವಾದ ಅರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಹಾಗೂ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಯೋಗಾರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯ. ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮಾತ್ರ ಯೌಗಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಲಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಯೌಗಿಕಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ತ್ರೀಹರಿಯೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಉಳಿದೆಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಕಲವೇದ-ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ವೇದಗಳ ಅನೇಕರೀತಿಯ ಸಮನ್ವಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ಧರ್ಮ, ದೇವತೆ, ಯಜ್ಞ ಮತ್ತು ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ಅಕ್ಷರಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಬೋಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರು. ಇದಕ್ಕೆ ಪದಸಮನ್ವಯವೆಂದು ಹೆಸರು.

ಮತ್ತೊಂದು ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯ. ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ, ವರುಣ ಮುಂತಾದ ಒಂದೊಂದು ಪದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಮಾತ್ರ ಇಡೀ ವಾಕ್ಯವು ಭಗವಂತನ ಗುಣವರ್ಣನೆಯಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ - ಯಜ್ಞ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ವಾಕ್ಯಗಳು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಮಗ್ರವಾಗಿ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ವಾಕ್ಯಗಳ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯ ಸ್ವರ್ಗವಾಗಲೀ, ದೇವತೆಗಳಾಗಲೀ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಇಂತಹ ಸತ್ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಅಂತಃಕರಣದ ನೈರ್ಮಲ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದು ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಈ ಕರ್ಮಗಳು ಕೇವಲ ಅಲ್ಪವಾದ ಸಾಂಸಾರಿಕ ಫಲವನ್ನಷ್ಟೇ ನೀಡುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದು ಶುದ್ಧವಾದ ಅಂತಃಕರಣದಿಂದ ಭಗವಂತನ ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ನಮ್ಮನ್ನು ಪ್ರಚೋದಿಸುವುದೇ ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಭಗವಂತನ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿಯೇ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪರ್ಯವಾಸನಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇದು ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರ.

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ನಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಹಕ್ಕಿಗಳ ಕಲರವ, ಸಮುದ್ರದ ಘೋಷ, ಮಗುವಿನ ಗೆಜ್ಜೆಯ ನಿನಾದ, ಹಲ್ಲಿಯ ಲೋಚಗುಟ್ಟುವಿಕೆ ಇವೆಲ್ಲಾ ಧ್ವನಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಗಾನಗಳೆಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆತ್ಮಂತ ಕಠಿಣವಾದ ಪದಸಮನ್ವಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ತಂ ಯಚ್ಚತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರೇ ಆದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಕೂಡ ವಿಧಾನ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ 'ತಂ ಯಚ್ಚತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೆಸರೇ ಆದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳಿಂದಲೂ ವಾಚ್ಯನೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೊಂದುತ್ತದೆ ? ಈ ಗೊಂದಲವು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪದಾರ್ಥಸಂಸರ್ಗಬೋಧಕವಾದ ಪದಸಮನ್ವಯವು ತನಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪದಸಮನ್ವಯದ ಜೊತೆಗೆ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನ ನಾಮಗಳೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಅವು ಹೇಳಲಾರವು. ಆವಾಗ ವೇದದಿಂದ ಯಾವ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಮ್ಮ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳು ಲೋಪವಾಗುವುದಲ್ಲದೇ, ಸಕಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳೂ ಲೋಪವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಲ್ಲವೇ ?

ಸಮನ್ವಯದ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದಾಗ ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಅವಯವಗಳು ಲೌಕಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 'ಜ್ಯೋತಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಾಗ, 'ಜೀ' 'ಓತಿ' ಎಂಬ ಅವಯವಗಳು ಲೌಕಿಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 'ಓತಿ' 'ಜೀ' ಎಂಬುದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅದರ ಅವಯವಗಳು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ತಿಳುವಳಿಕೆಯು ಕಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ಕರ್ಮವಿಲೋಪ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ, ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. 'ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ'

ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ವಸಂತಮಾಸದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಯಾಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅದರ ಜೊತೆಗೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳೂ ಭಗವಂತನ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಗುಣಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ, ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆಂಬ ವೈವಿಧ್ಯವಿದೆ. ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಗುಣಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಜ್ಞಾನಿಗಳ ರೂಢಿಯು ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಲೌಕಿಕವಾಗಿ ಯೋಗರೂಢಿಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವೈವಿಧ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಯಾವುದೇ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವನ್ನೂ ಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕೋಶ, ವ್ಯಾಕರಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದೇ ಇಂತಹ ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ವಿಚಾರ.

ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕವಿಧವಾದ ವೃತ್ತಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗ ಮತ್ತು ಮಹಾಯೋಗರೂಢಿ ಎಂಬುದು ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಗಳು. ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಳುವ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತಿಶಯವಾಗಿ ಅಥವಾ ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಿಜನರು ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಒಹಳವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತವೆ. ಇಂದ್ರ, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆಗಳು. ಇನ್ನು ಇಂದ್ರಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವ ಐಶ್ವರ್ಯ, ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಾಣ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿರುವ ಜಗತ್ಪ್ರವರ್ತಕತ್ವ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ನಿರತಿಶಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ.

ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿರತಿಶಯವಾಗಿ ಇರುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದ್ದರೆ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾಯೋಗರೂಢಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣು, ನಾರಾಯಣ, ಹರಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಇದಕ್ಕೆ ಉದಾಹರಣೆ. ಈ ಮಹಾಯೋಗ ಮತ್ತು ಮಹಾಯೋಗ ರೂಢಿಗಳನ್ನು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆ ಯೋಗ, ರೂಢಿ, ಯೋಗರೂಢಿಯೆಂಬ ಮೂರು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳು ಲೌಕಿಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ರೂಢೋಪಚಾರ, ರೂಢಲಕ್ಷಣ, ಉಪಚಾರ, ಲಕ್ಷಣ ಎಂಬ ನಾಲ್ಕುಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳು ಗೌಣವಾದ ವೃತ್ತಿಗಳೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತವೆ.

ಲೌಕಿಕವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಗೌಣವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುವ ಎರಡು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಳುಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳು ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ೧. ರೂಢಿ, ೨. ಯೋಗ, ೩. ಯೋಗರೂಢಿ, ೪. ರೂಢೋಪಚಾರ, ೫. ರೂಢಲಕ್ಷಣ, ೬. ಉಪಚಾರ, ೭. ಲಕ್ಷಣ ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ಮ ತಥಾ ಹೃದಿಯತೇ ಏಕೇ', 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ಯಾದಿವದವಿರೋಧಃ' ಎಂಬೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನಲು ಸ್ವಪಕ್ಷಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದರೆ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧಕವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬುದು ವಿಷಯವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಶ್ರುತವಾದ ವಸಂತ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರಬಹುದು. ಆದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಯಾಗವು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಳಿದ ಅಮುಖ್ಯವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ರಮಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾದರೆ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಅಶಕ್ಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳೂ ಅವಾಂತರತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಹೊಂದಿ, ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಅಲೌಕಿಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವಾಗ 'ಜೀ' ಮತ್ತು 'ಓತಿ' ಎಂಬ ಎರಡು ಅವಯವಗಳು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಸಮಸ್ತಪದವು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯವಿಚಾರ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಉಳಿದ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು, ಸಮಸ್ತ ವೇದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಅಧಿಕರಣನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗ 'ಸರ್ವ' ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ನಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣ

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ 'ಪಂಚ' 'ಜನಾಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಬಹುತ್ವವಾಚಕವಾದ ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಬಹುಜನರನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು ಹೊರತು, ಒಬ್ಬನನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವೂ ಕೂಡ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತರಾದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೇ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ತದಧೀನತ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುತ್ವವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ತದ್ವಾಚಕವಾದ 'ಪಂಚ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ-ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದೆಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ಆಚ್ಛಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೊರಟಿದೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂದ್ರಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದಲ್ಲಿ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. 'ದುಃಖೇ', 'ಅವರ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ 'ತದ್ಗತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಉಳಿದ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಅಥವಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬುದನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನುವುದಾದರೆ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡ ರಾಜನಲ್ಲಿಯೂ

ಬಹುತ್ವವಹಾರವು ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ರಾಜನನ್ನು ಬಹುರಾಜನೆಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಕರೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾರೂ ಸಹ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ರಾಜನನ್ನು ಬಹುರಾಜನೆಂದು ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೇ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಿಂದ ಗತಾರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಮೇಯವು ಗತಾರ್ಥವಾಗದಿದ್ದರೂ ಗುಹಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಗೊಂದಲ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಗುಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ 'ದ್ವಿತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಏಕತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ದ್ವಿತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಏಕತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾದ ಬಹುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಗುಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅದರ ಸಮನ್ವಯವು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಅನೇಕತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಭಿನ್ನವೃತ್ತಿಯಾಗಿದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವು ಔರ್ವಿಗತವಾದದ್ದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ದ್ವಾಸ್ತುಪರ್ಣಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಭೇದವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯು ಅನೇಕತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದು ಭೇದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತದೆಯೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವೇ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಈ ನಿಯಮವನ್ನು ಕೈಬಿಡಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಕೃತ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಬಾಧಕಗಳೇನೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಭೇದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುತ್ತದೆಯೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಾಂತವಾದ 'ಪ್ರಾಣಮ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನೇ ಪ್ರಕೃತ 'ಯಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ಸಪ್ತಮ್ಯಂತವಾದ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪಷ್ಠ್ಯಂತವಾದ ಪದಗಳಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟರಾದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಈ ವಿಷಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪಂಚ ಜನಾ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಸ್ವಾತ್ತಿತ್ವವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಆತ್ಮತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು 'ಪಂಚ ಜನಾ' ಮೊದಲಾದ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ.

‘ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಪ್ರಾಣಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಂತವಾದ ಪದದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಧಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅರ್ಥದಿಂದ ಮತ್ತು ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಷಷ್ಠ್ಯಂತವಾದ ‘ಪ್ರಾಣಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಲ್ಲ.

ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪಂಚತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರೋ, ಅದರಂತೆ ಅನಂತ ಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಪಂಚತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಿಯು ನಿಮಗೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ‘ಕಾಲಃ ಸದಾಸ್ತಿ, ದೇಶಃ ಸರ್ವತ್ರ ಅಸ್ತಿ’ ಕಾಲವು ಯಾವಾಗಲೂ ಇರುತ್ತದೆ. ದೇಶವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಇದೆ. ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಣೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಎಷ್ಟು ನಿಯಮ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳಿವೆಯೋ, ಅಷ್ಟೇ ನಿಯಾಮಕವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು ಇವೆ. ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳೆಂಬ ನಿಯಮ್ಯ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಐದುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ತನ್ನಿಯಾಮಕವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಐದುಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತವೆ.

ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಆಕಾಶ’ ಎಂಬ ನಿಯಾಮಕ ರೂಪವು ಆರನೆಯದಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ‘ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ’ ಎಂಬುದು ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶರೀರವು ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳಿಗೆ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳು ಆಧೇಯವಾಗಿವೆ. ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ನಿಯಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಆಧಾರವೆಂದು, ಆಧೇಯವಾದ ಪಂಚಪ್ರಾಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೂಪಗಳು ಆಧೇಯವೆಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ‘ಬಹುರೂಪತ್ವಾತ್ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥೇಯತ್ವಾದಿ ತಸ್ಯೈವ ಯುಜ್ಯತೇ’ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಬಹುರೂಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣಭಾವ ಹಾಗೂ ಆಧೇಯಭಾವವು ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಮುಖ್ಯವಾದ ಉದ್ದೇಶವಲ್ಲ. ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯುವು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಆಕಾಶವು ಕಾರ್ಯರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆ. ಆದರೆ ವಾಯುವಿನ ಹುಟ್ಟುವಿಕೆಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ, ಕಾರಣಸ್ವರೂಪವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಾಳಿದೆ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥವು ಕಾರ್ಯವೂ, ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದನ್ನೇ ಆವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಆಕಾಶವು ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿ, ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯಬೇಕು. ಈ ತೈತ್ತಿರೀಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವವು ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿ ಹೇಳಲ್ಪಡದಿದ್ದರೂ ಅರ್ಥಾತ್ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾದ ಆವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಬ್ರಹ್ಮವಲ್ಲಿಯಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ ಅಗ್ನೇರಾಪಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನೀರು, ಹೀಗೆ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದರಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪುನಃ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರನು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೆ, ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಹುಟ್ಟಬೇಕಾದರೆ ತನಗಿಂತ ತಾನು ಮೊದಲು ಇದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಭಗವದ್ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಳಿದರೂ ಇಂತಹ ಪೌರ್ವಾಪರ್ಯವನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಭೌತಿಕಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಕಲಶಬ್ದಸಮನ್ವಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ - ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಆತ್ಮರೂಪಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಆಕಾಶರೂಪಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೆ 'ಆಕಾಶ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಇದರಂತೆ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪದಿಂದ ವಾಯುವಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದವಾಯು ಎಂಬ ವಿಷ್ಣುವಿನ ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಿಂದ ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕಾರ್ಯನೂ, ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಬ್ಬನೇ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವಗಳೆರಡೂ ಅಚಿಂತ್ಯಾದ್ಭುತಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡುತ್ತವೆ. ತನಗಿಂತ ತಾನೇ ಮೊದಲು ಇರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಹತವಾಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವಗಳೆರಡೂ ಇರುತ್ತವೋ ಅದನ್ನು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶವೆಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಆತ್ಮರೂಪದ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಾಯುರೂಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಧರ್ಮದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭೂತಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ರೂಪವಿಶೇಷವಿದೆ ಎನ್ನಲು ಆಧಾರವನ್ನು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಆಕಾಶಸ್ಯ ಅಂತರಃ ಯಮ್ ಆಕಾಶೋ ನ ವೇದ ಯಸ್ಯ ಆಕಾಶಃ ಶರೀರಮ್ ಯ ಆಕಾಶಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ ಸ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮೃತಃ' ಹೀಗೆ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕವಾಗಿ ಭಗವದ್ರೂಪವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಐತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ 'ಸ ಯೋತೋಽಶ್ರುತಃ ಎಂದು ವಿಷ್ಣು ಅಜ್ಞೇಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಂತಹ ಅಜ್ಞೇಯತ್ವವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಯಂ ಆಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತು ನಿಯಾಮಕವಾದ ರೂಪವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿಯೂ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಷ್ಟು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ. 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಇತ್ಯಾದಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದ ಅಂಗವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಟೀಕಾಕಾರರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ, ಟೀಕಾಕಾರರ ಪಕ್ಷಕ್ಕೂ ಮೇಲ್ಮೋಟಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣಸ್ತ್ರೀನಿಷೇಧಿನಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಸರ್ವಮಾನೈವಿರೋಧಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವಾಗಲೂ, ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗಲೂ ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರ ಪಕ್ಷವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದರೋ, ಅದರಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದು ಈ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು ಹೊರತು, ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ವಿಚಾರವು ತತ್ವಪ್ರದೀಪವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಕಾರರು ಹೇಳುವಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೆಂದೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಟೀಕಾಕಾರರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕಾಕಾರರ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವೇ ಆಗಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರವೆಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳಿದರೆ ಬೇರೆ ಕೆಲವರು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದೇ ಪರಿಗಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದದಿಂದ 'ಹೇತುದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೂ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಅದರಂತೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳು ತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಅಂಗಸೂತ್ರಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಟೀಕಾಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಂತೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೂ ಕೂಡ ಆಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಬ್ಬರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಸಮನ್ವಯದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಷ್ಟೇ ಲೌಕಿಕವಸ್ತುವೊಂದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯು ಹೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ ಮೊದಲಾದವು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರಭೇದವೆಂದೇ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಆಕ್ಷೇಪ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದೇನೋ ಒಪ್ಪಿರಿ. ತದ್ಗತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸರ್ವಥಾ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ನೀಚವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತೆ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಅಪ್ಪಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗಬೇಕಾದೀತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಯೋಗದಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಗೌಣೀವೃತ್ತಿ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಂತರಂಗಲಕ್ಷಣ, ಬಹಿರಂಗಲಕ್ಷಣಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಉಪಚಾರ ರೂಢೋಪಚಾರಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ, ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಮತ್ತು ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಹಾಯೋಗವು ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಯೋಗರೂಢಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಮತ್ತು

ಮಹಾಯೋಗದಿಂದಷ್ಟೇ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗಲೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಸುತರಾಂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗಲೇ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಉದಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಆಪಾತತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸೂತ್ರಕಾರರ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ವಿವಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ಏಕಾಗ್ರತೆಯಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕು. 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹಾನಾದಿ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತೃಹಿತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಸಂಬಂಧದಿಂದಷ್ಟೇ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ನಾನಾರ್ಥಕಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಜಗದ್ವಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬಾಲಕರು ಚಿತ್ರಲಿಖಿತ ಸಿಂಹವನ್ನು ನೋಡಿ, ಸಿಂಹವೆಂದು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವಂತೆ ಅಜ್ಞರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾನ್ನೇತಿ ಚೇತ್ ನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ದೇವರನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಿ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ದೇವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನ-ಭಿನ್ನವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ- ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಕರ್ಮ, ದೇವತಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾಗುವ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು

ಹೀಗೆ ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಮಂದರು ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲು ತೊಡಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಹೆಸರುಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಮತ್ತು 'ಯತೋ ವಾಚೋ ನಿವರ್ತಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ವೇದವು ವಿಧಿಸುವ ಶ್ರವಣಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಉಂಟಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಇಂತಹವರು ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು, ಇವರು ಅಧಮಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಎಂಬ ವಿಷಯವೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಥವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಲೇ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ವಾರ್ಥವನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಏಕವಾಕ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಮಹಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಭಿನ್ನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೂ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನೊಂದಿಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂಬುದು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಸಾಧನ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಾಧನೆಗಾಗಿ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕುದ್ರಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬಾರದು. ಶಾಶ್ವತ ಫಲವನ್ನು ನೀಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ವೈರಾಗ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಆಶ್ವರಥಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತ ಏವಂಭಾವಾದಿತ್ಯೈದುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಧ್ಯಾನಕ್ಕಾಗಿ ಅಂತಃಕರಣವನ್ನು ತುದ್ಧಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂತಃಕರಣಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು. ಆವಾಗ ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಯಿಂದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಧ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಧ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಂದು ಔದುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಮಗ್ರ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಕರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು

ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಕಾಶ್ಯಪಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ವ್ಯಾಸರ ಶಿಷ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಕರ್ಮವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅಂತರಂಗತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕ್ರಮವಿನ್ಯಾಸವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಆಶ್ವರಥಾಚಾರ್ಯರಿಗಿಂತ ಔಡುಲೋಮಿಚಾರ್ಯರು, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಾಶ್ಯಪಾಚಾರ್ಯರು ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಂತರಂಗತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರಕ್ರಮವಿನ್ಯಾಸವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ.

‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವಾಗ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ‘ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ’ ಎಂಬ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಏತೇನ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಮಸ್ತ ಹೇತುಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೆ ‘ಏತೇನ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ‘ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳ ಉತ್ತತ್ತಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಪ್ರಬಲ ಬಾಧೆವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಈ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದ್ದಾಗ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಇದು ಅಸಂಗತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ. ಆದರೆ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಆಕಾಶಾದಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊಸ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿದ್ದರೂ ‘ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸದೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿ ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಅನಭಿವ್ಯಕ್ತಿತ್ವ ಎಂಬೆರಡು ವಿರುದ್ಧ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿ, 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಆದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುರುಷತ್ವ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರಿತ್ವವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಪುರುಷತ್ವವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ಪುರುಷರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆದಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ನಾರಾಯಣೇ, ಮೋಹಿನೀ, ವಡವಾ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪುರುಷರೂಪಗಳು ಎಷ್ಟು ಇವೆಯೋ, ಅಷ್ಟೇ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳು ನಮ್ಮ ದೇಹದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತವೆಂದು ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಪುಲ್ಲಿಂಗನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಎಷಾ ಹ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿವೆ. ಈ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಯಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸ್ತ್ರಿತ್ವವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗದ ಕಾರಣ ಲಕ್ಷ್ಮಾದಿಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ತ್ರಿತ್ವಕ್ಕಿಂತ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಇರುವುದರಿಂದ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಗವಂತನ ಪುರುಷರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರಿತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷರೂಪಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ಕಲತ್ರಂ' ಎಂಬ ನವುಂಸಕಲಿಂಗದ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪತ್ನಿ' ಎಂಬರ್ಥವಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾದ ಸ್ತ್ರೀಯಲ್ಲಿ ನವುಂಸಕತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವು ಕೇವಲ ಶಬ್ದಸ್ವಭಾವ ಎಂದು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಳಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರಿತ್ವವೂ ಇದೆ. ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇದೆ. ಹೀಗೆ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯಲ್ಲಿಯೇ

ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವು ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಕಷ್ಟದಿಂದ ಏಕೆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುರುಷರೂಪಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದೇ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ವಿಷಯ.

ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನು ನಪುಂಸಕನಾಗದಿದ್ದರೂ, ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯಾಗದಿದ್ದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದರೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ- ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವು ಇರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾರು ನಪುಂಸಕರಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕಲತ್ರ, ಅಪತ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀ, ಪುತ್ರ ಮೊದಲಾದವರೇ ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದವು ಪ್ರಾಯಃ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಹೀಗಲ್ಲ. ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲಕ್ಷ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವ ಎರಡೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಅರ್ಥಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ ಪ್ರಯೋಗಸಾಧುತ್ವವನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. 'ಪಶುನಾ ಯಜೇತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ, ಪುರುಷಪಶುವನ್ನೇ ಯಾಗಸಾಧನವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಅರುಣಯಾ ಪಿಂಗಾಕ್ಷಾ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ನೋಡಿ ಸ್ತ್ರೀಪಶುವನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವು ವಿವಕ್ಷಿತವಾದಂತೆ ಲಿಂಗವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

'ಪ್ರಕೃತಿ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾಂತವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗತಃ ಸಾಧುವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ಯೋಷಿತ', 'ನಾರೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವು ಸ್ತ್ರೀವ್ಯಕ್ತಿಯೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು 'ಸ್ತ್ರೀ'ಯೆಂದಾಗಲೀ, 'ನಾರೀ' ಎಂದಾಗಲೂ ಕರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದದ್ದು, ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ ಯಜೇತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಆಪಾತತಃ ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಪುರುಷನಾಗಬೇಕೆಂದೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಕೂಡ ಸ್ವರ್ಗವನ್ನು ಬಯಸಬಹುದು. ಅಂತಹ ಬಯಕೆಯುಳ್ಳ ಸ್ತ್ರೀಗೂ ಕೂಡ ಪುರುಷನ ಜೊತೆಗೆ ಯಾಗಾಧಿಕಾರವಿರುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕಾರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ವರ್ಗಕಾಮಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬಾರದು ಎಂದರೆ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಸ್ತ್ರೀಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೊಲ್ಲಬಾರದೆಂದೇ ಎಲ್ಲರೂ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ನಾರೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯ ವಿಶೇಷಣವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು.

ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನ ಹಂತವ್ಯಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುಲ್ಲಿಂಗವು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಆದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬುದು ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ವಿಧೇಯವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ವಿಧೇಯ-ವಿಶೇಷಣವಾದದ್ದು ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಅವಿವಕ್ಷಿತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಮತ್ತು ಬ್ರಾಹ್ಮಣತ್ವವು ಬ್ರಾಹ್ಮಣಶಬ್ದದ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವಾಗಿರುವಂತೆ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂಬ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದೂ ಕೂಡ ಉದ್ದೇಶ್ಯವಿಶೇಷಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಸುಲಭದ ಮಾತಲ್ಲ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾಂತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಃ, ವಿಕೃತಿಃ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. 'ಸ್ತ್ರೀ', 'ನಾರೀ', 'ಯೋಷಿತ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೇ ಪ್ರಾತಿಪದಿಕಾರ್ಥವಾಗಿವುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಇವೆರಡರ ಜೊತೆಗೆ 'ನಪುಂಸಕಸಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಸ್ತ್ರೀಯರಿಂದಾಗಲೀ, ಪುರುಷರಿಂದಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕರ್ಷಿತನಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಪುಂಸಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಏನೇ ಆದರೂ ನಪುಂಸಕ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ನಪುಂಸಕತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನಾಗಲೀ, ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನಾಗಲೀ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಸ್ಯ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು

ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ರೂಢವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗ ತದ್ಗತತ್ವವನ್ನೇ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅವಾಗ ನಪುಂಸಕ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದದಿಂದಾಗಲೀ, 'ಸ್ತ್ರೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಕಠಿಣವಾದ ವಿಷಯ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತಿರಿ? ಇಷ್ಟು ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪುತ್ರೋತ್ತತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದರೆ, 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನೂ ಕೂಡ 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಜಗದೊಡೆಯನಾದ ಈಶ್ವರನು ಪ್ರಲಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡ ಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ನೀಡಿ, ಅವರ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತದೆ -

ಹಿಂದಿನ ಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ತಿಂದಿದ್ದನೋ, ಅದಕ್ಕೆ ಸರಿಸಮಾನವಾದ ಮತ್ತೊಂದು ಜಗತ್ತನ್ನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಪುನಃ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಜೇಡರ ಹುಳವು ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಉಗುಳಿನಿಂದ ಬಲೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಪುನಃ ನುಂಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸಿ, ಪುನಃ ತಿನ್ನುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನ ತಂದೆ-ತಾಯಿಯಂದಿರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಈ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಜೋಡಣೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ಬರಬಾರದೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದದಂತೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕು. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅರ್ಥಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಾರದು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು ಇರುವಂತೆ ಪುರುಷತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಸ್ವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ‘ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾನ್ತಂ ಕಥ್ಯತೇ’ ಎಂಬ ಸ್ವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಇಚ್ಛೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ‘ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

‘ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್’ ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ಮತ್ತು ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ.

‘ಆತ್ಮತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್’ ಎಂಬುದು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಸಕಲಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ಬಾಧಕವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸಿದೆ. ಮೊದಲ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹದಾದಿರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡಿ, ಅವುಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಣ ಮಾಡಲು ಪುನಃ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಪ್ರಕೃತಿ’ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

‘ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ’ ಎಂಬುದು ಐದನೆಯ ಸೂತ್ರ. ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕೋದ್ಧಾರವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಉಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಈ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ‘ಯದ್ ಭೂತಯೋನಿಂ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

ಹಿಂದಿನ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಹೇತುತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೆನಿಸಿದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿ ಚ್ಯುತಿ ಬರಲಿಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಧೋರಣೆಯಿಂದ 'ಅಸತ್', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ, ಭಗವಂತನು ನಿಃಸ್ವರೂಪನೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಸತ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೂ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಿಃಸ್ವರೂಪಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿ, ನಿಯಮನ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಈಶಾಧೀನತ್ವವನ್ನು ಅವುಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಇಷ್ಟು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಶೂನ್ಯ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನು ನಿಃಸ್ವರೂಪನೆಂದಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, 'ಶಮೂನಂ ಕುರುತೇ' 'ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಬರುವಂತಹ ಆನಂದಾದಿಗಳನ್ನು ಮೊಟುಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಶೂನ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತನಾದ ಕಾರಣ 'ಅಸತ್' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶೂನ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೇ ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿವೆ. ಯಾವುದೇ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಭಗವಂತನು ಶಶವಿಷಾಣಾದಿಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲಾರ. ಅವನಿಗೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಭಗವದಧೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಶೂನ್ಯ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು.

* * * * *

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-ಪ್ರಥಮಪಾದ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸಮಗ್ರ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾದಿಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಸಮರ್ಥನೆಯ ಮೇಲೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತವೆ. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇದನ್ನು 'ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದರ ವಿರೋಧ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದರೆ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯವೇ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವ ಅವಿರೋಧವು ಹೇತುಮತ್ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ವಾಪ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ಅಥವಾ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಸಮನ್ವಯವು ಸ್ಥಿರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ಅವಿರೋಧವೇ ಹೇತುವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮನ್ವಯವು ಹೇತುಮತ್ತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೂ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ವಾಪ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಏನೇ ಆಗಲಿ. ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಆನಂತರ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

೧. ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೨. ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೩. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ, ೪. ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ. ಈ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶ್ರುತಿಗಳು ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುತ್ತದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ದುರ್ಬಲವಾದ ಕಾರಣ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಭೇದವಿರುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಿತು. ಮೊದಲು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನೇ ಏಕೆ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು? ಅನಂತರವೇ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು, ತದನಂತರ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಏನು ಕಾರಣ? ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಏಕೆ ಪಾದಗಳ ವಿನ್ಯಾಸವಿರಬಾರದು ? ಈ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಗೆ ನಾಕು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು-

ಮಹಾಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಸೈನಿಕರು ಸತ್ತ ಮೇಲೆ ಆನೆ, ಕುದುರೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕಡಿಮೆ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಮೊದಲು ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ, ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಿರುವವರು ಅನಂತರ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಬರುತ್ತಾರೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವಾದ ಅನುಮಾನವಿರೋಧವು ಮೊದಲು ನಿರಸ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಬಲವಾದ ಸಮಯವಿರೋಧವು ಅನಂತರ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ತದನಂತರ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಶಾಲಿಯಾದ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸೋಪಾನಾರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದಲೇ ದುರ್ಬಲವಾದ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಪರಿಹರಿಸಿ, ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಅನಂತರ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಪಾದಕ್ರಮದ ವಿನ್ಯಾಸದ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು -

ನಮ್ಮ ಜೀವನದಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯವರು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಮ್ಮ ಗೋತ್ರದವರೇ ಆದ ಮನೆಮಂದಿಯೇ ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದರೆ ಕೂಡಲೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಳಂಬವಾಗಿ ಅರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ - ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಅನುಮಾನವು ಶಬ್ದಕ್ಕಿಂತ ಬಹಿರಂಗವಾದುದರಿಂದ ಬಹಿರಂಗವಾಗಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಬಹಿರಂಗವಾದ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ಸಮಯಗಳು ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅಪೌರುಷೇಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ

ಒಂದು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹಿರಂಗವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳು ಶಬ್ದಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದರಿಂದ ಅಂತರಂಗವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಂತರಂಗವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ದುರ್ಬಲವೇ ಆಗಿವೆ. ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ್ದರಿಂದ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಬಹಿರಂಗವಿರೋಧದ ಅನಂತರವೇ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಅಂತರಂಗವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪಾದಗಳ ವಿನ್ಯಾಸಕ್ರಮವು ಇರುತ್ತದೆ.

ಆಥವಾ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಅತ್ಯಂತ ದುರ್ಬಲವೆಂದು, ಆಥವಾ ಯುಕ್ತಿಗಳೇ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವೆಂದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯ ಮೂಲಕವೇ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಸಮಯಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠ. ಮತ್ತು ಈ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದವನ್ನೇ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. 'ವೇದಃ ಅಪ್ರಮಾಣಂ ಆಪ್ತ-ಆಪ್ರಣೀತತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಒಂದೇ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಗ್ರ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲಾ ದಾರ್ಶನಿಕರೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠ. ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಹೆಚ್ಚು ಸೂಕ್ತ. ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವೂ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಆಪ್ರಪ್ರಣೀತವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅಪ್ರೋಕ್ತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬಹುಜನಪರಿಗೃಹಿತವಾಗಿಯೂ ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನಪರಂಪರೆಯಿಂದಲೂ ಬಂದಿರುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ವಿರೋಧವು ಕೇವಲ ಆಪಾತತಃ ಭಾಸವಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರೋಧವು ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮಯಗಳ ವಿರೋಧವು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತಲೂ ಸಮಯವಿರೋಧವು ಹೆಚ್ಚು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಯವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅನಂತರ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ

ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ನಾಕನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಈ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇವೆಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಅದು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಸೋಪಾನಾರೋಹಣಕ್ರಮನ್ಯಾಯದಿಂದಲಾಗಲೀ, ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದಾಗಲೀ, ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಪಂಚ್ಯಪ್ರಪಂಚಕಥಾವಸಂಗತಿಯಿಂದಲೇ ಪಾದಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಂತೂ ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬಹಳ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಸಂಗತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ಸಮಯವಿರೋಧವೇ ಏಕೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದರೆ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸಮಯಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ವಿವರಣೆಗಾಗಿಯೇ ಸಮಯಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನಂತರ 'ವಿಪ್ರತಿಷೇಧಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸಮಯಪಾದದ ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಎಲ್ಲಾ ಮತಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನಂತರ 'ಯಾವದ್ವಿಕಾರಂ ತು ವಿಭಾಗೋ ಲೋಕವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಗೆ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗೂ ಕೂಡ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪಾದಗಳ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಎರಡು ವಿಧದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಬಹುದು. ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಎಂದರೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಕಲ್ಪಿಸಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಸಮಯಗಳು ಎಂದೇ ಅರ್ಥವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ತಾವು ಸಮರ್ಪಿಸಿದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿ, ಶ್ರುತಿ, ಸಮಯ, ಯುಕ್ತಿಸಹಿತ ಶ್ರುತಿ ಹೀಗೆ ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ನಾಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿ ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ, ಅಥವಾ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಕಾರಣಾಭಾವಾತ್' ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿಯೇ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ. ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕು ಪಾದೋಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ, ಆತ್ಮಂತ್ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದದ್ದನ್ನು ಮೊದಲೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ರುದ್ರನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ, ಸ್ಮೃತಿಗಳು ರುದ್ರನನ್ನು ಜಗತ್ಕಾರಣವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಶ್ರುತಿಗಾಗಲೀ, ಸ್ಮೃತಿಗಾಗಲೀ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ರುದ್ರ ಹಾಗೂ ವಿಷ್ಣು ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ಯಾರಾದರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗಬಹುದೆಂಬ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪುರುಷಾಧೀನವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವು ಎಂದೂ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾದ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಈಗಾಗಲೇ ಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದದ್ದಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ಕರ್ತವ್ಯ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಸಮಾಧಾನಕ್ಕಾಗಿ ವಿಕಲ್ಪಪಕ್ಷವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಬಹುದು.

ವಿಷ್ಣು ಹಾಗೂ ರುದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣರೆಂದು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಕೆಲವು ದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಪೇಕ್ಷಿತವಾಗಿ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ ಜಗತ್ಕಾರಣರೆಂದು ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆ ವಿರೋಧವನ್ನು ದೇಶಭೇದ, ಕಾಲಭೇದ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯಭೇದಗಳಿಂದ ಪರಿಹರಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಬಗೆಯ ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವದೇಶ, ಸರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲವಿಧಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ರುದ್ರದೇವರೇ ಸಕಲದೇಶ, ಸಕಲಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲವಿಧಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗಲು ಸ್ವಾಧವಿಲ್ಲವೆಂಬ ನಿಷೇಧ ವಚನವಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ರುದ್ರನನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಬೇರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗಲು ಸ್ವಾಧವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಚನವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ? ಇಬ್ಬರೂ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ಜಗತ್ಕಾರಣರಾಗುತ್ತಾರೆಂಬ ಸಮುಚ್ಚಯಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪೌರುಷೇಯವಾಗಿ ಆಪೋಕ್ರಮಾದ್ದರಿಂದ

ಸಮೂಲವಾಗಿವೆ. ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿಯೇ ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ವೇದಗಳನ್ನು ನಯನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ರುದ್ರನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿವೆ.

ಸುಂದೋಪಸುಂದನ್ಯಾಯದಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೆರಡೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಎರಡಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಶೈವರೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಮಂಡಿಸುತ್ತವೆ. ಯಾವ ಶಿವಾದಿಗಳು ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅವರೇ ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯಂದಿರಿಗೆ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಾದರೋ, ಎಲ್ಲಾ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಒಂದು ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಆ ವಿಚಾರವನ್ನು ಕೈಬಿಟ್ಟು ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತವೆ. ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ಪ್ರಕರಣಗಳಿಂದ ಕೂಡಿವೆ. ಬಹಳ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮಾಡಲಾರದಷ್ಟು ವಾಕ್ಯಸಂದರ್ಭಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. ಅರ್ಥವಿಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಠವಾಗಿಲ್ಲ. ಯಾರೂ ಕೂಡ ರಚನೆ ಮಾಡದ ಕಾರಣ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅವರಿಂದ ತಿಳಿಯಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ತಾವು ಯಾವುದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬೋಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ವಿನನ್ನಾದರೂ ಹೇಳಲು ಹೊರಟರೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಮೂಲವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ. ನಿರ್ಮೂಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳ ಬಲವಾದ ಆಕ್ಷೇಪ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗಶಬ್ದವು ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು, ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಸಂಗ' ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕಣಾದಾದಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹಾಗೂ ಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ, ಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಮಬಲವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಅವರನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಒಂದುವೇಳೆ ಕಣಾದಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳಾದರೆ ಕಣಾದಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿಯದ್ದಾಗಿ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಬೌದ್ಧಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾದ ಬೌದ್ಧಾದಿಮಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿತೆಯ ಪ್ರಕಾರ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆರ್ಥ - ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಎಂದು. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಮತ್ತು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದ ಪ್ರಕಾರ ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ನಿರವಕಾಶವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸುವ ಮೂಲಕ, ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಾಗ, ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬೇಕು. ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಸಾಂಗತ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತಿರೋಧ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಪಡೆದಾಗ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಬಾಧಿಸುತ್ತದೆ.

ಆಪಾತತಃ ನೋಡಿದರೆ ಶೈವ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಗೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಮಾನಬಲವನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರತಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವಾಗ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಲಾಷೆಯು ಪೂರೈಸುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಲ್ಪ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರ್ವಜ್ಞವಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವೂ ಇದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಷ್ಣು ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತನೆಂದು ಇದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಯುಕ್ತಿಯ ಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೇ ಸುಮ್ಮನೆ ವಾಕ್ಯ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವವನಿಗಿಂತಲೂ

ಯುಕ್ತಬದ್ಧವಾಗಿ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವವನು ಹೇಗೆ ಬಲಿಷ್ಠನೋ ? ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಂವಾದವಿರುವ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತವೆ.

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚು ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದಲೇ ಆತ್ಮಂತವಾಗಿ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಸಮಾನಬಲಹೊಂದಿರುವ ಅಥವಾ ಹೆಚ್ಚು ಬಲಹೊಂದಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ದುರ್ಬಲವಾಗಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಬಹಳ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಕುದುರೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸಲು ಕೇವಲ ಕಾಲಾಳುವಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗದಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕುದುರೆಯ ಮೇಲೆ, ಅಥವಾ ಆನೆಯ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತಾಗ ಅದೇ ಕಾಲಾಳುವಿಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲ ಬರುವಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಲವಿರುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ಮುಂದೆ ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ದೋಷಗಳ ಆಶಂಕೆಯಿಲ್ಲದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾಧದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನೇರವಾಗಿಯೇ ತೀರ್ಮಾನವಾಗುತ್ತಿದೆ. 'ತ್ವಂ ಚ ರುದ್ರ ಮಹಾಬಾಹೋ ಮೋಹತಾಸ್ಥಾಣಿ ಕಾರಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಕೇವಲ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದಿಕ್ಕು ತಪ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಮಾಣಗಳಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಅತಿತಮವಾದ ಬಾಧದೋಷವೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ವೇದ, ಪಂಚರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷ್ಣುಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಮೊದಲು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದರೆ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಶೈವ, ಪಂಚರಾತ್ರ, ಸೌರ ಮೊದಲಾದ ಆಗಮಗಳು ಏಕರೂಪವಾಗಿ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. ಒಂದು ಆಗಮದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿಚಾರವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇನ್ನೊಂದು ಆಗಮವು ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶಿವಪಾರಮ್ಯವನ್ನು ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಕಾಪಿಲಾದಿ ಆಗಮಗಳು ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಿಯಾದ ನಿರೂಪಣೆಯಿರುವ ಈ ಎರಡು ಆಗಮಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಾರವು. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾತ್ರ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧಿಯಾಗಿರುವ ಉಳಿದ ಆಗಮಗಳು ಅಸಾಧುವಾಗಿವೆಯೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಆಯಾ ಪಂಥದವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಗುರುಗಳನ್ನೇ ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು, ಆಪ್ತರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ

ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಇವನೇ ಸರ್ವಜ್ಞನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇವನೇ ವಿಶ್ವಾಸಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರವು ಬಹಳ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಆಗಮಗಳು ಅನುಯಾಯಿಗಳು ತಮ್ಮ ಮೂಲಪುರುಷರ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವ ಚರಿತ್ರೆ ಹುಡುಕುಗಳನ್ನು ಉಳಿದವರು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತೂತಿಗಳು ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು, ಯಾವುದನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ನಿರ್ಧಾರವೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಆಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕು. ಆಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ವೇದದ ಸಂವಾದವಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಆಗಮಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬಹುದು.

ಮತ್ತು ಶೈವಾದಿ ಆಗಮಗಳು ಹೇಳುವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವು ವೇಳೆ ಮಾತ್ರ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳು ವಿಫಲವಾಗಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಕಂಡಿದ್ದೇವೆ. ನಮ್ಮ ಲೋಪದೋಷಗಳಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲವೋ, ಅಥವಾ ಆಯಾ ಆಗಮಪ್ರವರ್ತಕರೇ ಸುಳ್ಳು ಹೇಳಿ ವಂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೋ, ಎಂಬ ಸಂದೇಹ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಆಯಾ ಗ್ರಂಥಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಂತೆ ವೇದ ಪಂಚರಾತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ನಮಗೆ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದ ಪಂಚರಾತ್ರಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಬಹಳ ಕಠಿಣ. ಕುಲಶುದ್ಧಿ, ಬಾಲ್ಯದಿಂದ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಎಲ್ಲಾ ವೈದಿಕಸಂಸ್ಕಾರಗಳ ಸಂಪನ್ನತೆ, ಸ್ವಲ್ಪವೂ ಲೋಪವಿಲ್ಲದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಕಠಿಣನಿಯಮನಿಬಂಧನೆಗಳ ನೋಳಗೊಂಡ ವೈದಿಕ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಫಲವು ದೊರೆಯಲಿಲ್ಲವೆಂದು ವೇದಗಳನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟೊಂದು ಕಠಿಣನಿಯಮಗಳು ಆಗಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಶೈವಾದಿ ಆಗಮಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿಯಮಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬಹಳ ಸುಲಭ ಹಾಗೂ ಸರಳ. ಹೀಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವುಗಳಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದಾಗ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಸಂದೇಹವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳು ವಿಫಲವಾಗಿರುವುದೇ ಹೆಚ್ಚು ಕಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತ ಮುಂತಾದ ಆಗಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೂ ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ ಎನ್ನಲು ಇನ್ನೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಿದೆ. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವ್ಯಕ್ತಿವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸಬೇಕಾದರೆ ಅದನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾನ, ಭ್ರಾಂತಿ

ಮೊದಲಾದ ಮಾನಸಿಕ ದೋಷಗಳಿರಬೇಕು. ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿರುವಾಗ ಅದನ್ನು ತಪ್ಪಾಗಿ ಗ್ರಹಿಸಿ, ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿ, ಮೋಸಗೊಳಿಸಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶವಿದ್ದಾಗ ವಾಕ್ಯಗಳು ಭ್ರಮೆಯನ್ನುಂಟು ಮಾಡಿ, ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದು ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಮನೋದೋಷದಿಂದ ಬರುವಂತಹ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ. ಆದರೆ ವೇದಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಮಾನಸಿಕದೋಷ ದೌರ್ಬಲ್ಯಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ವೇದವನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

* * * *

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ

ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಯಾವುದೇ ದೋಷವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಾಕ್ಷಿಯು ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಗುಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಯಾವುದೇ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆಪೋಕ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ವಿಫಲವಾಗಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಕರ್ತೃವಿನ ದೋಷವೇ ಹೊರತು, ವೇದದ ದೋಷವಲ್ಲ. ಕಾರೀರಿ ಎಂಬ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಮಳೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅಂತಹ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಮಳೆ ಬರುವುದು ಅನೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡಿದೆ. ವೇದವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳುವಂತೆ ಶೈವರೂ ಕೂಡ ಶೈವಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನಬಹುದು. ಆದರೆ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷಾಭಾವವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನಾವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ. ಶೈವಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಅಪವಾದಕವಾದ ದೋಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸು ವನ್ನು ಸಮರ್ಪಿಸಲು ಅವರಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಯಾವುದು ರೋಗಕ್ಕೆ ಔಷಧಿಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಔಷಧಿಯನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಕೆಲವು ರೋಗಿಗಳಿಗೆ ಗುಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ರೋಗಕ್ಕೆ ಅದು ಔಷಧಿಯೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಪಥ್ಯಸೇವನೆಯಿಂದ ರೋಗವೇ ಬರುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಆರೋಗ್ಯವು ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯಾವುದನ್ನು ಅಪಥ್ಯವೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೋ, ಅದನ್ನು ಸೇವನೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ರೋಗವು ಬಾರದೇ ಆರೋಗ್ಯವಂತನಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪಥ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಆರೋಗ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದರಂತೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲಸ್ವರೂಪವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲ ದೊರೆತಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಾರದು.

ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವೇ ಅಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಿದ್ಧವಾದರೆ ತದಂತರ್ಗತವಾದ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಮಾತ್ರ, ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲದೆ 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಕಲ ವೇದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದಲೇ ಸಕಲ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಸಂವಾದವಿಲ್ಲವೆಂಬುದೂ ಕೂಡ ನಿಶ್ಚಯವಾಗುತ್ತದೆ.

* * * *

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿಗಳು ದೃಢವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆನ್ನೇನೂ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ಆಪಾತತಃ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ, ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು 'ಮಣ್ಣು

ಮಾತನಾಡಿತು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಸ್ತುತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. 'ಮೃತ್ ನವಶ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗಮಾಡಬೇಕು. ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಮಾತನಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೇಗೆ ಆರಂಭನೀಯವಾಗುತ್ತದೆ? ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯುಕ್ತವಾಗಬಹುದು. ಅಥವಾ ಪಿಪೀಲಿಕಾಲಿಪಿಯಂತೆ ಅಥವಾ ಅನುಕರಿಸುವ ಗಿಳಿಯ ಮಾತುಗಳಂತೆ ವೇದಾಪೌರುಷೇಯತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಪಿಪೀಲಿಕಾಲಿಪಿಯಲ್ಲಿ ಪುರುಷದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಗಿಳಿಯ ಮಾತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪುರುಷದೋಷವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬಹುದೆಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಇಲ್ಲಿ ಉದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭನೀಯವೇ ಆಗಿದೆ

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು' 'ಆಪೋಽಬ್ರುವನ್' 'ನೀರುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು' 'ತತ್ತೇಜ ಏಕ್ಷತ' 'ಬೆಂಕಿಯು ನೋಡಿತು' 'ಶ್ರುಣೋತ ಗ್ರಾವಾಣಃ' 'ಕಲ್ಲುಗಳು ಕೇಳಿದವು' 'ವಿದುಶೋನುಪ್ರಾಣಾಃ ಅಹಂ ಶ್ರೇಯಸಿ ವ್ಯೂದಿರೇ' 'ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ನಾನು ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ವಿವಾದ ಮಾಡಿದವು'. 'ಆಪೋ ವಾ ಅಕಾಮಯಂತ' 'ನೀರುಗಳು ಬಯಸಿದವು' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಚೇತನಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ 'ನೀಲಂ ನಭಃ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಂತೆ ಇವುಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಆಕಾಶವು ವಿಭುವಾದ್ದರಿಂದ ರೂಪರಹಿತವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ 'ಆಕಾಶವು ನೀಲವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ, ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು. ನೀರುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು, ತೇಜಸ್ಸು ನೋಡಿತು, ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮಣ್ಣು ಮಣ್ಣಾದ್ದರಿಂದ ಅಥವಾ ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಘಟಾದಿಗಳಂತೆ ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕದೇಶವಾದ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ

ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸಮಗ್ರ ವೇದಭಾಗಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಬಹುದು.

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಈ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿಲ್ಲ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕಾರೀರ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಗಳೇ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಕಾರೀರ್ಯಾದಿಯಾಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ವೃಷ್ಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ವಿಚಾರ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವು ಬರುತ್ತದೆ. (ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಹೇತುವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವು ಹೇತು. ಇದು ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾರದ ಕಾರಣ ಅಸಿದ್ಧಿದೋಷ ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಮೃತ್ವರೂಪ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಜಡತ್ವವನ್ನು ಅನುಮಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.) ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವವನ್ನು ಹೇತು ಮಾಡಿರುವ ಹಾಗೇ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇತುವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಲ್ಲ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಹೇಗೆ ವಿರೋಧವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೋ, ಹಾಗೇ ಮೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವು ತೋರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿಂದ ಮೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಅಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿದೆ. ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಒಂದೊಂದರ ಅಗತ್ಯವು ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜಡಭೂತವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ವಕ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಜಡತ್ವ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿದ್ಧಸಾಧನದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ

ಮಾಡಿ, ಜಡತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ವಕ್ಷತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸಿದ್ಧಾದಿರೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವಾಗಲೀ, ಮೃತ್ವವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೋಚರ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಯುಕ್ತ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಭಯದಿಂದ ಪ್ರಮಿತವಾದದ್ದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಕ್ಷತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿಗೆ ವಕ್ಷತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ತದಭಿಮಾನಿಚೇತನರಲ್ಲಿ ವಕ್ಷತ್ವವನ್ನು ಸಾರಲು ಹೊರಟಿದೆ. ತಾನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಕೂಡ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸವು ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ದುರ್ಬಲತ್ವವಷ್ಟೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಣು - ಯುಕ್ತಿಯು ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಕ್ಷತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಚೇತನರಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಷತ್ವವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಮೃತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂತೆ ಜಡಪದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ? ಅಥವಾ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾದರೆ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಯಾವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೋ ಆವಾಗ ಯುಕ್ತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕುಮಾರನು ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ದುರ್ಬಲರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗದ ದುರ್ಬಲನಾದ ಭಿಕ್ಷುಕನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

ಮಾಡಿ, ಜಡತ್ವಹೇತುವಿನಿಂದ ವಕ್ಷ್ಯತ್ವಾಭಾವವನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅಸಿದ್ಧಾದಿರೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಜಡತ್ವವಾಗಲೀ, ಮೃತ್ಯುವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೋಸ್ಕರ ಅನೇಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಯುಕ್ತ. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಭಯದಿಂದ ಪ್ರಮಿತವಾದದ್ದನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಕ್ಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಬಾಧಿಸಲು ಹೊರಟಿದೆ. ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಜಡವಾದ ಮಣ್ಣಿಗೆ ವಕ್ಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ತದಭಿಮಾನಿಚೇತನರಲ್ಲಿ ವಕ್ಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಾರಲು ಹೊರಟಿದೆ. ತಾನು ಕಾಣುತ್ತಿರುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರವೇಶವೇ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಕೂಡ ಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಪ್ರಮಾಣಾಭಾಸವು ಬಾಧಿತವಾಗಬೇಕೆಂದರೆ ದುರ್ಬಲತ್ವವಷ್ಟೇ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವೇ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ದುರ್ಬಲತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪ್ರತಿಕೂಲತ್ವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ದುರ್ಬಲತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಷ್ಣು - ಯುಕ್ತಿಯು ಜಡವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಕ್ಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯು ಚೇತನರಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಷ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಭಿನ್ನಭಿನ್ನ ವಿಷಯಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಮೃತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಂತೆ ಜಡಪದಾರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ? ಅಥವಾ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯದಂತೆ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾದರೆ ಮುಖ್ಯಮುಖ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಯಾವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತನರೆಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುತ್ತೇವೋ ಆವಾಗ ಯುಕ್ತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ರಾಜಕುಮಾರನು ತನ್ನ ಸ್ವಚ್ಛಂದಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕರಾದ ದುರ್ಬಲರನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾನೆ ಹೊರತು, ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗದ ದುರ್ಬಲನಾದ ಭಿಕ್ಷುಕನನ್ನು ನಿಗ್ರಹಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ ತಥಾ ಹೃದೀಯತೇ ಏಕೇ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ॥ ज्योतिरुपक्रमात् तथा ह्यधीयत एके ॥१॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ‘ಕರ್ಮಪರವಾದ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಮೊದಲಾದವರ ಶರೀರವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಋಷಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿ, ‘ತಾ ವಾ ಏತಾಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಕೆಲವು ಶಾಖೆಯವರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಅರ್ಥ -- ತು ಶಬ್ದವು ಏವಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಜ್ಯೋತಿಃ = ‘ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಜ್ಯೋತಿಷ್ಞೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳಲ್ಲ. ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಏಕೇ = ಕೆಲವು ಶಾಖೆಯವರು, ಉಪಕ್ರಮಾತ್ = ವಿಷ ಇಮಂ ಎಂದು ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ, ತಥಾ = ಸರ್ವಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯನನ್ನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ, ತಾ ವಾ ಏತಾಃ = ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ, ಅಧೀಯತೇ = ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ವಿರೋಧ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - 'वसन्ते वसन्ते ज्योतिषा यजेत' इत्यादि कर्माभिधायकस्य
कर्मक्रमादिविरोधान्न युज्यत इति

ಅನುವಾದ - 'ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ' 'ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸಂತ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮ ಯಾಗಗಳನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಕರ್ಮವಿಧಾಯಕವಾಗಿವೆ. ಕರ್ಮ ತದಂಗವಾದ ಕಾಲ, ಕ್ರಮ, ಅಧಿಕಾರಿ, ಫಲ, ಋತ್ವಿಕ್, ವ್ಯತ್ಯಾಸ, ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ವಸಂತಾದಿ ಶಬ್ದರಾಶಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ವೇಳೆ ಭಗವತ್ಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳೇ ಲೋಪವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು ತದಂಗಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿ, ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.-

ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ = ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಸಂತ ಋತುಗಳಲ್ಲಿ, ಜ್ಯೋತಿಷಾ = ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಯಾಗಗಳಿಂದ, ಯಜೇತ = ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ, ಕರ್ಮಾಭಿಧಾಯಕಸ್ಯ = ಕ್ರಿಯಾವಿಶೇಷವನ್ನು ಹೇಳುವ, ಕರ್ಮಕ್ರಿಯಾದಿ = ಕರ್ಮ, ತದಂಗವಾದ ಕಾಲ, ಕ್ರಮ, ಅಧಿಕಾರಿ, ಫಲ, ಋತ್ವಿಕ್ ಇವುಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಪ್ರಾಯಶ್ಚಿತ್ತ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ವಸಂತಾದಿ ಶಬ್ದರಾಶಿಗಳಿಗೆ ಭಗವತ್ಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ, ವಿರೋಧಾತ್ = ಕರ್ಮಕ್ರಮ ಕ್ರಮಾಭಾವ ಎಂಬ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ, ಸ ಯುಜ್ಯತೇ = ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - आह -

॥ ज्योतिरुपक्रमात्तु तथा ह्यधीयत एके ॥

ज्योतिरादिकर्मवाचकत्वेन प्रसिद्धाभिधेयोऽपि स एव । 'एष इमं लोकमभ्यार्चत्' इत्युपक्रम्य 'ता वा एताः सर्वा क्रचः सर्वे वेदास्सर्वे घोषाः एकैव व्याहृतिः प्राण एव प्राण क्रच इत्येव विद्यात्' इति (ऐ.आ.२-२-२) ह्यधीयत एके ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಜ್ಯೋತಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು, ಕರ್ಮವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೇನೆಂದರೆ ಐತರೇಯ ಶಾಖೆಯವರು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾ, ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆಂದು ಐತರೇಯ ಆರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಚತುರ್ಮುಖಾದಿಗಳ ಶರೀರವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವಾದ ಕೆಲವು ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾ ಐತರೇಯ ಶಾಖೆಯವರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಮಂತ್ರಗಳು ಸಕಲವೇದಗಳೂ, ಸಕಲ ಧ್ವನಿಗಳೂ ಒಂದೇ ವಿಧವಾದ ವ್ಯಾಹೃತಿಯು ಪ್ರಾಣ, ಇಂದ್ರ, ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮಂತ್ರಗಳು ನಾರಾಯಣನ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಹೊರಟವೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಆತಃ ಆಹ = ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಜ್ಯೋತಿರಮಕ್ರಮಾತ್ ತಥಾ ಹ್ಯಧೀಯತೇ ಏಕೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ.

ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ = ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ, ಕರ್ಮವಾಚಕತ್ವೇನ = ಕಾಲ, ಕರ್ಮ, ದೇಶ, ಅಧಿಕಾರ, ಫಲ, ಕ್ರಮಾದಿ ವಾಚಕಗಳೆಂದು,

ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಭಿಧೇಯೋಽಪಿ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಚನವಿದ್ದರೂ, ಸ ವಿವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಷ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಇಮಂ ಲೋಕಂ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡವೆಂಬ ಲೋಕಾಧಾರಕವಾದ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು, ಅಭ್ಯರ್ಚತ್ = ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಹೀಗೆ ಏತರೇಯ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ, ಉಪಕ್ರಮ್ಯ = ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ತಾ ವಾ ವಿತಾಃ ಸರ್ವಾ ಯುಚಃ = ಸಕಲವಿಧವಾದ ಯಜ್ಞ ಮಂತ್ರಗಳು, ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ = ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳು, ಸರ್ವೇ ಘೋಷಾಃ = ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ, ಏಕೈವ ವ್ಯಾಹೃತಿಃ = ಒಂದೇ ವ್ಯಾಹೃತಿಯು, ಪ್ರಾಣ ವಿವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ, ಪ್ರಾಣ ಯುಚಃ = ಪ್ರಾಣನಾಮಕ ಯಜ್ಞಮಂತ್ರವು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ, ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್ = ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿಯೇ, ಏಕೇ = ಕೆಲವರು, ಅಧೀಯತೇ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹೀಗೆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಸಹಿತವಾದ ಮಹಾಯೋಗ ಇರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಯಾವ ದೋಷಗಳಿಗೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

‘ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಃ - ತಥಾಪಿ ತಸ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಂ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವೇ ನ ಯುಜ್ಯತೇ। ಕರ್ಮಕ್ರಮಕಾಲಾಧುತ್ಯಾ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವಸ್ಯ ವಿಶೇಷೇಣ ವಿರೋಧಾತ್ । ನ ಚ ಜಾತಮೋತಮಿತ್ಯಾದಿವ್ಯುತ್ಪತ್ತ್ಯಾ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವಮ್ । ತಥಾ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಾಚಕತ್ವಸ್ಯ ವಿಶೇಷೇಣ ವಿರೋಧಾಪತ್ತೇಃ । ಜಾತಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಪಿ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವೇನ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯ-ಶಕ್ಯತ್ವಾದಿತಿಭಾವೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಾಹ - ವಸಂತ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಕರ್ಮಕಾಂಡದಿಂದ ಭಗವಂತನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಾದರೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಕರ್ಮದ ಕ್ರಮ, ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಕಾಲ ಇವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ವಿಶೇಷಣಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಜಾತಮೋತಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವಿಶೇಷಣಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಜ್ಯೋತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಮತ್ತು ಓತಿ ಎಂಬ ಯಾವ ಅವಯವಗಳನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅವುಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಚಿ: - ಜ್ಯೋತಿಶೋಮಾದಿಕರ್ಮವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ದಾರ್ಥೋಪಿ ಭಗವಾನೇವ ಯಥಾ ತದಿಜ್ಯೇಂದ್ರವಾಘ್ವಾದಿಶಬ್ದಾರ್ಥೋಽಸೌ । ನ ಚ ತದ್ವಾಚಕತ್ವಂ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾಭುಕ್ತಿಂ ವಿರುಣದ್ವಿಜ್ಞಾತಮೋತಮಿತ್ಯಾದಿವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಸಮ್ಮಭಾವಾತ್ । ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೈವ ಲ್ಹಾಘ್ಯಾಯೋಪಕ್ರಮಾದಾರಭ್ಯ ಸೂಕ್ತ ಋಗರ್ಥರ್ವಗದಾಕ್ಷರಾ ತದ್ವಕ್ಷಮುನಿವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ದಾನಾಂ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವಂ ವಿದ್ವದ್ವಿ ಚ ತದ್ವಿಷಯಾಂ ಪ್ರದರ್ಶ್ಯ ತಥೈವ ಸರ್ವವೇದಾನಾಂ ಭಗವದರ್ಥತ್ವಮಭಿಧೀಯತೇ । ಶ್ರೀಮನ್ಮಹೇತರೇಯ ಇತ್ಯರ್ಥ: ।

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಪೋಮಾದಿ ಕರ್ಮವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೇಗೆ ಇಂದ್ರ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ

ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಈ ಕರ್ಮಕಾಂಡವೂ ಕೂಡ ಭಗವತ್ಪರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವವು ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳ ವಚನವನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಜಾತಮೋತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತೋರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಇದೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೂಕ್ತ, ಋಕ್, ಅರ್ಥ - ಋಕ್, ಪಾದ, ಅಕ್ಷರ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವು ಭಗವದ್ವಾಚಕವೇ ಆಗಿವೆ. ಅದರಂತೆ ವೃಕ್ಷ, ಮುನಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಭಗವದ್ವಾಚಕಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ ಉದಾಹರಣೆಯ ಮೂಲಕ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಸಕಲವೇದಕ್ಕೆ ಭಗವದರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಐತರೇಯೋಪನಿಷದ್ವಾಚ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. (ಸಂಗ್ರಹ)

ಸೋಽಬ್ರವೀದ್ 'ಅಹಮಿದಂ ಸರ್ವಮಸಾನಿ, ಯಚ್ಚ ಕ್ಷುದ್ರಂ ಯಚ್ಚ ಮಹದ್' ಇತಿ । ತೇ ಕ್ಷುದ್ರಸೂಕ್ತಾಶ್ಚಾಭವನ್ ಮಹಾಸೂಕ್ತಾಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ಕ್ಷುದ್ರಸೂಕ್ತಾಃ । ತಸ್ಮಾತ್ ಕ್ಷುದ್ರಸೂಕ್ತಾ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಂ ।

ಸೂಕ್ತಂ ಬತಾವೋಚತೇತಿ, ತತ್ ಸೂಕ್ತಮಭವತ್ । ತಸ್ಮಾತ್ ಸೂಕ್ತಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಸೂಕ್ತಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಂ ।

ಆ ಹರಿಯು ಹೇಳಿದನು. 'ನಾನು ಸರ್ವವೇದಪ್ರಸಿದ್ಧ ಪರಿಪೂರ್ಣವಸ್ತುವಾಗಿದ್ದು ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ರೂಪಗಳಿಂದ ಸಣ್ಣ ದೊಡ್ಡ ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವೆನು' ಎಂದು ಸಣ್ಣವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಸಣ್ಣರೂಪದಿಂದ ಇರುವೆನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಆ ರೂಪಗಳು ಕ್ಷುದ್ರಸೂಕ್ತಗಳೆನಿಸಿದವು. ದೊಡ್ಡ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ರೂಪಗಳಿಂದಿರುವೆನೆಂದುದರಿಂದ ಆ ರೂಪಗಳು ಮಹಾಸೂಕ್ತಗಳೆನಿಸಿದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಣ್ಣ ರೂಪಗಳೇ ಕ್ಷುದ್ರಸೂಕ್ತಗಳು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಣ್ಣ ರೂಪಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕ್ಷುದ್ರಸೂಕ್ತಗಳೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಹರಿಯು ವೇದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಉಪದೇಶಿಸಿದುದು ಅತ್ಯಂತ ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಸೂಕ್ತನೆನಿಸಿದನು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನು ಸೂಕ್ತ. ಅವನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸೂಕ್ತನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

'ತದ್' ವಿಷ್ಣ್ವಾಖ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಸೂಕ್ತಾನ್ಯವೋಚತೇತಿ ಸೂಕ್ತನಾಮಕಮಭವತ್ | ಬತೇತ್ಯಾಸ್ವಾದನೇ | ಸ್ವಾತ್ಮನೈವ ಸ್ವಯಂ ಸುಷೂಕ್ತಮಿತಿ ವಾ | ಇದಂ 'ಸರ್ವಂ' ಪರಿಪೂರ್ಣಂ ಸನ್ನಪ್ತಂ ಅಲ್ಪ ಪ್ರಾಣಮು ಪ್ರವಿಕ್ಯ ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪೋ, ಮಹಾಪ್ರಾಣಮು ಮಹಾರೂಪಶ್ಚ ಭವಾನೀತಿ 'ಸ' ಭಗವಾನ್ ಅಬ್ರವೀತ್ | 'ತಸ್ಮಾತ್' ಕುದ್ರೋಽಸಾನೀತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ ಕುದ್ರಸೂಕ್ತಾಃ 'ತೇ ಕುದ್ರಪ್ರಾಣಮು ಸ್ಥಿತಾಃ ಭಗವದ್ರೂಪಸಂಘಾಃ | ಮಹಾನಸಾನೀತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾ- ನೃಹಾಸೂಕ್ತಾ ಮಹಾಪ್ರಾಣಮು ಸ್ಥಿತಾಃ | ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪತ್ವಾದೇವ ಕುದ್ರನಾಮ ಭಗವತಃ | ನ ತು ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾಲ್ಪತ್ವಾತ್ | ನ ಹಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗುಣೇಷು ಕಛಿದ್ವಿಶ್ವೇಷೋ ಭಗವದ್ರೂಪೇಷು ||

'ತದ್' ಎಂದರೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ಆದಿಭಾಗವತಾದಿ ಸೂಕ್ತಿಗಳನ್ನು ರಚಿಸಿ ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಸೂಕ್ತಗಳನ್ನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಗೊಳಿಸಿ ಉಪದೇಶಿಸಿದುದರಿಂದ ಸೂಕ್ತನಾಮಕವಾಯಿತು. 'ಬತ' ಎಂಬುದು ವಿಷಯದ್ಯೋತಕ ಶಬ್ದವಲ್ಲ. 'ಎಂಥ ಅದ್ಭುತ ಕಾರ್ಯವಿದು!' ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯರಸವನ್ನು ಆಸ್ವಾದಿಸುವಾಗ ಹೇಳುವ ಶಬ್ದ - ಅನಂತವಾದ ಅಪೌರುಷೇಯ ವೇದಗಳೂ ಪೌರುಷೇಯ ಗ್ರಂಥಗಳೂ ಪ್ರತಿಕ್ಷಣ ಹರಿಯ ಮುಖದಿಂದ ಹೊರಹೊಮ್ಮುವುದು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ಎಂದು. 'ಸೂಕ್ತಂ ಬತಾವೋಚತ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುರೂಪಪರಬ್ರಹ್ಮತನ್ನಿಂದಲೇ ತಾನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲ್ಪಟ್ಟದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ತನಾಮಕವಾಯಿತು ಎಂದು ಇನ್ನೊಂದು ಅರ್ಥ. ಅಪ್ರಮೇಯನಾದ ತನ್ನನ್ನು ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಲು ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾನೆ ತನ್ನನ್ನು ವರ್ಣಿಸಿದುದು ಅತ್ಯಾಶ್ಚರ್ಯ ಎಂದೆನ್ನಲು ಬತ ಶಬ್ದ. 'ಸರ್ವಂ' ಎಂದರೆ ಈ ಪರಿಪೂರ್ಣ ವಸ್ತು ತಾನಾಗಿಯೇ ಸಣ್ಣ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪನಾಗುತ್ತೇನೆ. ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಮಹಾರೂಪನಾಗುತ್ತೇನೆ ಎಂದು 'ಸಃ' ಅಂದರೆ ಭಗವಂತನು ಹೇಳಿದನು 'ತಸ್ಮಾತ್' ಅಂದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮ ರೂಪನಾಗುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, 'ತೇ' ಅಂದರೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನ ರೂಪ ಸಮೂಹಗಳು ಕುದ್ರಸೂಕ್ತಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಮಹಾರೂಪನಾಗುತ್ತೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮಹಾ ಜೀವಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನ ರೂಪಸಮೂಹಗಳು ಮಹಾಸೂಕ್ತಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಸೂಕ್ಷ್ಮರೂಪನಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತವೆ ಕುದ್ರಸೂಕ್ತ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಭಗವಂತನಿಗೆ. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಕಡಿಮೆಯಾದುದರಿಂದಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಇಲ್ಲ.

ಏಷ ವಾ ಋಕ್ | ಏಷ ಹ್ಯೇಭ್ಯಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಭೂತೇಭ್ಯೋಽರ್ಚತ | ಸ ಯದ್ ಏಭ್ಯಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಭೂತೇಭ್ಯೋಽರ್ಚತ, ತಸ್ಮಾದ್ ಋಕ್ | ತಸ್ಮಾದ್ ಋಗಿತಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್ |

ಏಷ ವಾ ಅರ್ಧರ್ಚಃ | ಏಷ ಹ್ಯೇಭ್ಯಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋಽರ್ಧೇಭ್ಯೋಽರ್ಚತ | ಸ ಯದ್ ಏಭ್ಯಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋಽರ್ಧೇಭ್ಯೋಽರ್ಚತ, ತಸ್ಮಾದ್ ಅರ್ಧರ್ಚಃ | ತಸ್ಮಾದ್ ಅರ್ಧರ್ಚ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್ |

ಏಷ ವೈ ಪದಂ | ಏಷ ಹೀಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಪಾದಿ | ಸ ಯದ್ ಇಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಪಾದಿ, ತಸ್ಮಾತ್ ಪದಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಪದಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್ |

ಏಷ ವಾ ಅಕ್ಷರಮ್ | ಏಷ ಹ್ಯೇಭ್ಯಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಭೂತೇಭ್ಯಃ ಕ್ಷರತಿ | ನ ಚೈನಂ ಅತಿಕ್ಷರಂತಿ | ಸ ಯದ್ ಏಭ್ಯಃ ಸರ್ವೇಭ್ಯೋ ಭೂತೇಭ್ಯಃ ಕ್ಷರತಿ, ನ ಚೈನಂ ಅತಿಕ್ಷರಂತಿ, ತಸ್ಮಾದ್ ಅಕ್ಷರಮ್ | ತಸ್ಮಾದ್ ಅಕ್ಷರಮಿತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್ |

ತಾ ವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ ಘೋಷಾ ಏಕೈವ ವ್ಯಾಹೃತಿಃ ಪ್ರಾಣ ಏವ | ಪ್ರಾಣ ಋಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್ ||

ಈ ಹರಿಯೆ ಋಕ್. ಏಕೆಂದರೆ ಇವನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ಮರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಅಂಶದಿಂದ ಬಿಟ್ಟು ದೂರ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಋಕ್. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಋಕ್ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಹರಿಯೆ ಅರ್ಧರ್ಚ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವನು ಜೀವರ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಈ ಎಲ್ಲ ಶರೀರದಿಂದ ಮರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ದೂರ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಜೀವರ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಈ ಎಲ್ಲ ಶರೀರದಿಂದ ದೂರ ಹೋಗುವುದರಿಂದ ಅರ್ಧರ್ಚ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅರ್ಧರ್ಚನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಹರಿಯೆ ಪದ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ಜನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಅವನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳನ್ನೂ ಜನನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವುದರಿಂದ ಪದ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪದ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಹರಿಯೆ ಅಕ್ಷರ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ಅಭಿಷ್ಠಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಇವನನ್ನೂ ಮೀರಿಸಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಯಾರೂ ಅಭಿಷ್ಠ ಪ್ರದರಾಗಲಾರರು. ಅವನು ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳಿಗೂ ಬಹಳ ಅಭಿಷ್ಠ ನೀಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅವನನ್ನು ಮೀರಿ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಅಭಿಷ್ಠಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ನೀಡದಿರುವುದರಿಂದ ಅವನು ಅಕ್ಷರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಕ್ಷರನೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ದೇವತಾಪರವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಎಲ್ಲ ಋಕ್ಕುಗಳೂ, ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳೂ, ಎಲ್ಲ ದ್ವನಿಗಳೂ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಿರ್ದೋಷಗುಣಪೂರ್ಣವೆಂದು ನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ಹೇಳುವ ನಾಮಗಳು. ಋಕ್ಕುಗಳನ್ನು ಏಕೇಷವಾಗಿ ನಾರಾಯಣಪರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಏಭ್ಯಃ ಪ್ರಾಣಭ್ಯೋ ಗತವಾನ್ ಇತಿ ಋಕ್ | ಗಚ್ಛತಿ ಹಿ ಮರಣಕಾಲೇ | 'ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಂಪರಿತ್ಯಕ್ತೋ ಮೃತ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ ಬುದ್ಧಃ' ಇತಿ ಹಿ ಭಾರತೇ |

ಮ್ರಿಯಮಾಗಮಿಮಂ ಜೀವಂ ವಾಸುದೇವಾದಿದೇವತಾಃ |

ತ್ಯಕ್ತ್ವಾ ಭಾಗೇನ ಗಚ್ಛಂತಿ ಭಾಗತೋಽನುವ್ರಜಂತಿ ತಂ |

ಗತೈರ್ಭಾಗೈರಪಿ ಪುನರ್ವಿಶೇಯುರ್ಭೋಗಸಿದ್ಧಯೇ |

ಭೋಗೈರೋಕಮನುಪ್ರಾಪ್ತಂ ತಸ್ಮಾತ್ ಸ್ವಪ್ನವದಂತರಾ |

ಇತಿ ಚ | 'ಅರ್ಚ ಗತಿ ಪೂಜನಯೋಃ' 'ಋ ಗತೌ' ಇತಿ ಧಾತೋಃ | ಸರ್ವೇಭ್ಯೋಽರ್ಥೇಭ್ಯಃ ಸ್ಥಾನೇಭ್ಯಃ ಶರೀರೇಭ್ಯೋ ಗತವಾನ್ ಇತ್ಯರ್ಥಾರ್ಚಃ | ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಅಪಾದಿ | ಪದ ಗತೌ | ತಸ್ಮಾತ್ ಪದಂ ನಾಮ | ಅಧಿಕಂ ಕ್ಷರತೀತಿ ಅಕ್ಷರಂ | ಕ್ಷರಣಂ ನಾಮ ಸಂತತದಾನಂ | ಕ್ಷರ ವಿನಾಶಸಂತತದಾನಯೋಃ ಇತಿ ಧಾತೋಃ |

ಭಗವಂತನು ಈ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದುದರಿಂದ 'ಋಕ್' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಅವನು ಜೀವಿಗಳನ್ನು ಮರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೊರೆದು ಹೋಗುವುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. 'ಭಗವಂತನಿಂದ ಪರಿತ್ಯಕ್ತನಾದ ಜೀವಿಯನ್ನು ಮೃತ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಬಲ್ಲವರು' ಎಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. 'ಜೀವನು ಮರಣ ಹೊಂದುವಾಗ ವಾಸುದೇವಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಒಂದು ಅಂಶದಿಂದ ಅವನನ್ನು ತೊರೆದು ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಅಂಶದಿಂದ ಆ ಜೀವನ ಜೊತೆಗೇ ಹೋಗುತ್ತಾರೆ. ಆ ಜೀವನು ಸುಖದುಃಖ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಮಾನವ ಶರೀರವನ್ನೋ ದಿವ್ಯ ಶರೀರವನ್ನೋ ಕರ್ಮಾನುಸಾರ ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಹೊಂದಿದಾಗ ಅವನಿಗೆ ಆ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಭೋಗ ಉಂಟಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದೆ ತೊರೆದು ಹೋದ ಅಂಶಗಳಿಂದಲೇ ಪುನಃ ಅವನನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮರಣ ಪುನರ್ಜನ್ಮಗಳ ನಡುವಿನ ಸುಖದುಃಖ ಭೋಗವು ಸ್ವಪ್ನದಂತೆ ಅಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ' ಎಂದೂ ಪ್ರಮಾಣ ವಚನವಿದೆ. 'ಋಕ್' ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುವ ಉಪನಿಷದ್ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅರ್ಚತ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಕೃತಿಯಾದ ಅರ್ಚ ಧಾತು ಗಮನ ಮತ್ತು ಪೂಜೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂದೂ 'ಋಕ್' ಶಬ್ದದ ಮೂಲವಾದ ಋ ಧಾತು ಗಮನ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎಂದೂ ಧಾತುವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಿರುವುದರಿಂದ 'ಅರ್ಚತ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ 'ಋಕ್' ಶಬ್ದ ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡಿರುವುದು ಯುಕ್ತವೆ.

ಎಲ್ಲ ಅರ್ಥಗಳಿಂದ ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ ಅಂದರೆ ಜೀವರಿಗೆ ವಾಸಸ್ಥಾನವಾದ ಶರೀರಗಳಿಂದ ಹೊರಟು ಹೋದನು; ಆದ್ದರಿಂದ ಅರ್ಥಾರ್ಥನೆನಿಸಿದನು.

'ಸರ್ವಾಣಿ ಭೂತಾನಿ ಪಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಪಾದಿ' ಎಂಬುದು 'ಅಪಾದಿ'ಯ ಛಾಂದಸ ಪ್ರಯೋಗ. ಪದ ಧಾತು ಗಮನಾರ್ಥಕ. ಹೊಂದುವುದು, ಮರಣ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿದ್ದ ಒಂದು ಭಗವದ್ರೂಪ ಜನನಕಾಲದಲ್ಲಿ ತಿರುಗಿ ಜೀವನನ್ನು ಹೊಂದುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗೆ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಪದ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

'ಅಧಿಕಂ ಕ್ಷರತಿ' ಎಂದು ಅಕ್ಷರ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನ, ಕ್ಷರಣವೆಂದರೆ ಸತತವಾಗಿ ದಾನಮಾಡುವುದು. ಅಧಿಕವಾಗಿ, ನಿರಂತರವಾಗಿ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದು. ಕ್ಷರ ಧಾತುವು ವಿನಾಶ ಮತ್ತು ಸತತ ದಾನ ಎಂಬ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಎಂದು ಧಾತು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಏವಂ ಋಷಿಪು ಶಬ್ದೇಪು ಚ ವ್ಯವಹ್ರಿಯಮಾಣಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ವಿಜ್ಞೋರೇವ ಮುಖ್ಯತಃ | ಕಿಮು ದೇವತಾನಾಮಾನಿ ?

ಯೋ ದೇವಾನಾಂ ನಾಮಧಾ ಏಕ ಏವ

ತಂ ಸಂಪ್ರಶ್ನಂ ಭುವನಾ ಯಂತ್ಯನ್ಯಾ ||

ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಂ ವರುಣಮಗ್ನಿಮಾಹುಃ

ರಥೋ ದಿವ್ಯಃ ಸ ಸುಪರ್ಣೋ ಗರುತ್ಮಾನ್ ||

ಯಮಿಂದ್ರಮಾಹುರ್ವರುಣಂ ಯಮಾಹುಃ-

ಯಂ ಮಿತ್ರಮಾಹುರ್ಯಮು ಸತ್ಯಮಾಹುಃ ||

ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ

ತಂ ವೈ ವಿಷ್ಣುಂ ಪರಮಮುದಾಹರಂತಿ ||

ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ | ನ ಕೇವಲಂ ಋಷ್ಯಾದೀನಾಂ ನಾಮ ಭಗವತಃ | ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಅಪಿ ತಸ್ಯೈವ ನಾಮ | ಕಿಮು ವೇದಾಃ? ಸಮುದ್ರ ಮೇಘ ವೃಕ್ಷಪತನ ಭೇರಿತಾಡನಾದಿ ಸರ್ವಘೋಷಾ ಅಪಿ ತಸ್ಯೈವ ನಾಮಾನಿ, ಯಥಾಯೋಗ್ಯಂ ಯೋಜನೀಯಾನಿ | ಏಕಮೇವ ವ್ಯಾಹರಣಂ, ಏಕಪ್ರಕಾರಮೇವ ನಾಮ | ನಿರೋಷ ಗುಣಪೂರ್ತಿವಾಚಕತ್ವಾದ್ ಏಕಪ್ರಕಾರತಾ | ಪ್ರಾಣೇ ನಾರಾಯಣ ಏವ, ನಾರಾಯಣ ವಿಷಯ ಏವ ವ್ಯವಹಾರಃ | ಋಚಸ್ತು ವಿಶೇಷತ ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮವತೋ ವಿಜ್ಞೋಗುಣಾನ್ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಾಮಪಿ ಪ್ರಕಾಶಯಂತೀತಿ ಪ್ರಾಣೇ ನಾರಾಯಣ ಏವೇತಿ ವಿದ್ಯಾತ್ ||

ಹೀಗೆ ಋಷಿಪರವಾಗಿಯೂ ಸೂಕ್ತಪರವಾಗಿಯೂ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲ ಹೆಸರುಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣು ನಾಮಗಳೇ ಆಗಿವೆ ಎಂದಮೇಲೆ -

'ಎಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ವಿಷಯವಾಗಿದ್ದು ಎಲ್ಲ ಒಳ್ಳೆಯ ವಿಚಾರಗಳಿಗೂ ಯೋಗ್ಯ ವಿಷಯವಾದ ಆ ಹರಿಯನ್ನೇ ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳೂ ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆ. ಇವನನ್ನೇ ಇಂದ್ರ, ಮಿತ್ರ, ವರುಣ, ಅಗ್ನಿ ಎಂದೆಲ್ಲ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಇವನೇ ದಿವ್ಯ ಸುಪರ್ಣನೂ ಗರುತ್ಮತನೂ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಾರನ್ನು ಇಂದ್ರನೆನ್ನುವರೋ, ಯಾರನ್ನು ವರುಣನೆನ್ನುವರೋ, ಯಾರನ್ನು ಮಿತ್ರನೆನ್ನುವರೋ, ಯಾರನ್ನು ಸತ್ಯನೆನ್ನುವರೋ, ಎಲ್ಲ ನಾಮಗಳೂ ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆಯೋ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಅವನನ್ನೇ ವಿಷ್ಣು ಎಂದೆನ್ನುತ್ತಾರೆ' -

ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಮೊದಲೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ದೇವತೆಗಳ ಹೆಸರುಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಹೆಸರುಗಳೆಂದು ಬೇರೆ ಏನು ಹೇಳಬೇಕು ?

ಋಷಿನಾಮಗಳು ಸೂಕ್ತನಾಮಗಳು ಮಾತ್ರವೇ ಭಗವಂತನ ನಾಮಗಳೆಂದಲ್ಲ. ಎಲ್ಲ ವೇದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಅವನ ಹೆಸರುಗಳೇ. ವೇದಶಬ್ದಗಳೇ ಎಂದೇನು ? ಸಮುದ್ರಘೋಷ, ಮೇಘಗರ್ಜನೆ, ಮರಗಳು ಬೀಳುವ ಶಬ್ದ, ನಗಾರಿಯ ಶಬ್ದ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಧ್ವನಿಗಳೂ ಭಗವಂತನ ನಾಮಗಳೇ, ಅವನ ಆಯಾ ಗುಣಗಳಿಗನುವಾಗಿ ಆಯಾ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

'ಏಕೈವ ವ್ಯಾಕೃತಿಃ' ಅಂದರೆ, ಒಂದೇ ವ್ಯವಹಾರ, ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಭಗವಂತನ ನಿರ್ದೋಷಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಒಂದೇ ರೀತಿ.

'ಪ್ರಾಣ ಏವ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿದ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿಯೇ, ನಾರಾಯಣನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಹಾರ, ಹೆಸರು.

'ಪ್ರಾಣ ಋಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್' ಅಂದರೆ, ಋಕ್ಕುಗಳು, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪಜ್ಞರಿಗೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಪರ, ಅಂದರೆ ನಾರಾಯಣಪರ ಎಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಉಕ್ತಂ ಚ ಬೃಹತ್ಸಂಹಿತಾಯಾಂ -

ಹುಂಕಾರೇಣ ಸಹೈವಾಬ್ಧಿಃ ಸರ್ವಾಭಿಭವಶಕ್ತಿತಾಂ |
 ವಿಷ್ಣೋವಕ್ತಿ, ಯತೋ ಹುಂ ಚ ಪರಾಭಿಭವವಾಚಕಃ |
 ಓಮಿತಿ ಸ್ವರತೇ ನಿತ್ಯಂ ವಾಯುರ್ಮೇಘೇಷು ಸಂಸ್ಥಿತಃ |
 ಬಲವನ್ನಾದ ಸಂಯುಕ್ತೋ, ಹೃದಿ ಕೋಚ್ಚತ್ವಮಸ್ಯ ತು |
 ಓಂಕಾರಸ್ಯಾರ್ಥ ಉದ್ವಿಷ್ಟ, ಉಕ್ತಾರ್ಥಾಧಿಕ್ಯಮೇವ ಚ |
 ನಾದೋ ಬಲೀ ಪ್ರವದತಿ, ತಥಾ ಭೇರೀಧ್ವನಿಃ ಪ್ರಭೋಃ |
 ಅನುದಾತ್ರಸ್ವರೂಪತ್ವಾದ್ ಔದಾರ್ಯಂ ವದತಿಚಿಂತುಃ |
 ತಪೇದಕ್ಷಯಾನ್ಯನೀಚತ್ವಂ ಘಂಟಾದ್ಯಾಃ ಸ್ವರಿತಾತ್ಮಕಾಃ |
 ಉಚ್ಚಸ್ಥಿತಿಮುದಾತ್ರಸ್ತು ಸ್ವರ್ಗಚಂಚ್ಚಾದಿಕಃ ಸ್ವರಃ |
 ವಿಷ್ಣೋರ್ವಕ್ತಿ, ತಥಾ ಮಂದ್ರಃ ಶ್ವಾಸಾದಿಪ್ರಚಯಾತ್ಮಕಃ |
 ವಿಕಪ್ರಕಾರತಾಂ ವಿಷ್ಣೋಃ ಸದಾಚಾರ್ಯಾಂ ವದತ್ಯಪಿ -
 ಇತ್ಯಾದಯಃ ಸರ್ವಘೋಷಾ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಗುಣೋನ್ನತಿಂ |
 ವದಂತಿ, ಕಿಮು ವೇದಾದ್ಯ, ಮಾರ್ಜಾರಾದ್ಯಭಿಧಾಸ್ತಥಾ ?
 ಮಾರಯಿತ್ವಾಪ್ರಭಕ್ತ್ಯೈವ ಜರಯತ್ಯಪಿಲಂ ಜಗತ್ |
 ತೇನ ಮಾರ್ಜಾರ ಉದ್ವಿಷ್ಟೋ, ಮೋಷಕಾನೂಪಕೋ ಹರಿಃ |
 ವರ್ಷಣಾದ್ ವೃಷ ಉದ್ವಿಷ್ಟೋ, ವಲನಾದ್ ವಲ್ಲಿನಾಮಕಃ |
 ತಾರಣಾತ್ ತೃಣನಾಮಾಸೌ ಇತ್ಯಾದ್ಯೇಕೋಽಭಿಧೀಯತೇ |

ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದೆ - 'ಸಮುದ್ರವು ಹುಂಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಲೆ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜಗತ್ತನ್ನೂ ಗೆಲ್ಲುವ ಶಕ್ತಿ ಇದೆ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಹುಂ'ಕಾರವು ಇಂದಿರಾಳಿಯನ್ನು ಗೆಲ್ಲುವ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದ. ಮೋಡಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವು ಗುಡುಗಿನಿಂದ ವ್ಯಕ್ತವಾಗುವ ಓಂಕಾರವನ್ನು ಸದಾ ಉಚ್ಚರಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಬಲವಾದ ನಾದ ವ್ಯಂಜಕ ಧ್ವನಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತದೆ. ಓಂಕಾರಕ್ಕೆ ಹರಿಯ ಸರ್ವಾಧಿಕ ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವವೆಂಬ ಅರ್ಥ ವಿವೇಕಿತ. ಪ್ರಬಲವಾದ ನಾದವ್ಯಂಜಕ ಧ್ವನಿ ಉಕ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತದೆ. ನಗಾರಿಯ ಶಬ್ದವು ಅನುದಾತ್ರಸ್ವರವ್ಯಂಜಕವಾದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಾಭಿವ್ಯಕ್ತಕೊಡಲು ಸಮರ್ಥನಾದ ಹರಿಯ ಔದಾರ್ಯಗುಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಘಂಟೆ ಮುಂತಾದವು ಸ್ವರಿತಸ್ವರವ್ಯಂಜಕವಾಗಿದ್ದು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎನ್ನುತ್ತವೆ. ನಾಗಸ್ವರ ಮುಂತಾದವುಗಳ ಧ್ವನಿಗಳು ಉದಾತ್ತ ಸ್ವರವ್ಯಂಜಕವಾಗಿದ್ದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉನ್ನತ ಸ್ಥಿತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಶ್ವಾಸ ಮುಂತಾದವುಗಳ

ಸಮಸ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವಾದ ಮಂದ್ರ ಸ್ವರವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಏಕಪ್ರಕಾರವಾದ ಸ್ಥಿತಿ ಎಂದೂ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗೊಳಿಸಲಾಗದು ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಎಲ್ಲ ಧ್ವನಿಗಳೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉನ್ನತ ಗುಣಗಳನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಇನ್ನು ವೇದಾದಿಗಳ ಮತ್ತು ಮಾರ್ಜಾರ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪಾಡೇನು ? ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರನ್ನೂ ಕೊಂದು ತಿಂದು ಆರಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಹರಿಯು ಮಾರ್ಜಾರನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಭಕ್ತರ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಮೂಷಕ, ಭಕ್ತರಿಗೆ ಅಭೀಷ್ಟಗಳ ಮಳೆಗರೆಯುವುದರಿಂದ ವೃಷನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಸುತ್ತಲೂ ಬಿಳಿಯಂತೆ ಆವರಿಸುವುದರಿಂದ ವಲಿನಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಂಸಾರದಿಂದ ಭಕ್ತರನ್ನು ದಾಟಿಸುವುದರಿಂದ ತೃಣನಾಮಕನೀತ. ಇದೇ ರೀತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಹರಿಯೊಬ್ಬನೆ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ''.

ಸರ್ವನಾಮಾಽ ಭಗವಾನ್ ಸರ್ವಶಕ್ತಿಶ್ಚ ಸರ್ವವಿತ್ |

ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಜೀವೇಭ್ಯೋ ಜಡೇಭ್ಯಃ ಶ್ರಿಯ ಏವ ತು |

ವೃತಿರಿಕ್ತಃ ಸದಾನಂತ ಸಾಂದ್ರಾನಂದೈಕರೂಪಕಃ |

ತಸ್ಯೈವ ಮುಖ್ಯನಾಮಾನಿ ಸಮಾಕೃಷ್ಣೇತರೇಷ್ಟಪಿ |

ಉಪಚಾರಾತ್ ಪ್ರವರ್ತಂತೇ ವ್ಯವಹಾರಪ್ರಸಿದ್ಧಯೇ |

ತಥೈವ ಸರ್ವನಾಮಾನಿ ಪ್ರವರ್ತಂತೇ ಚ ಮಾರುತೇ |

ನ ತಾವನ್ಮುಖ್ಯವೃತ್ತೈವ, ಮುಖ್ಯತೋಽನ್ಯವ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ |

ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವನಾಮಾ ತು ವಿಷ್ಣುರೇಕೋ ನ ಚಾಪರಃ |

ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಾಣಾದಿಶಬ್ದಾಶ್ಚ ವಿಷ್ಣಾವೇವ ಹಿ ಮುಖ್ಯತಃ |

ಅನ್ಯವ್ಯಪೇಕ್ಷಯಾ ವಾಯೌ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರ್ವಿಧೀಯತೇ |

ವಾಯುಶ್ಚ ಸೂರ್ಯಸಂಸ್ಥಃ ಸನ್ ತಪತ್ಯೇತಜ್ಜಗತ್ತಯಂ |

ಆಜ್ಞಯೈವ ಹರೇರ್ವಾಯೋಃ ಶಕ್ತ್ಯಾ ಸೂರ್ಯಸ್ತಪತ್ಯಯಂ | ಇತ್ಯಾದಿ

'ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಂಡರೂ ಅವನು ಸರ್ವಜ್ಞನಾದ್ದರಿಂದ ಜಡಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ, ವಿಲಕ್ಷಣ. ಸದಾ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾದ್ರಾನಂದರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿಜೀವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನ, ವಿಲಕ್ಷಣ. ಅನಂತಾನಂದರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಭಿನ್ನ, ವಿಲಕ್ಷಣ. ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲ ಮಹಿಮೆ ಅವನಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನ ನಾಮಗಳೇ ಆದರೂ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಆ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯವಹಾರ ಉಂಟಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಆ ನಾಮಗಳನ್ನೇ ಸೆಳೆದು ತಂದು ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಹರಿಯಂತೆ

ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲ. ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವೆನಿಸಿದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೆ, ಬೇರಾರು ಅಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯದ್ಯಪಿ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಆದರೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಇದೆ ಎನ್ನಲಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಯುವೂ ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದು ಹರಿಯಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ಮೂರ್ಲೋಕಕ್ಕೂ ಶಾಖ ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ವಾಯು ಶಾಖ ನೀಡುವುದು ಅಸಂಭವವೇನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಸೂರ್ಯನೂ ಕೂಡ ವಾಯುವಿನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಶಾಖ ನೀಡುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ.

'ಏಷ ನಾರಾಯಣೋ ದೇವೋ ವಾಯುನಾ ಸಹೈವೇಮಂ ಲೋಕಮಭ್ಯಾರ್ಚತ್' ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಶತರ್ಚಿ ಮುಂತಾದ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೂ ನಾರಾಯಣಪರವಾಗಿಯೂ ವಾಯುಪರವಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣ ಏವ ಪ್ರಾಣ ಋಚ ಇತ್ಯೇವ' ಪ್ರಾಣ ಪರವಾಗಿಯೇ ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದಿದೆ. ಪ್ರಾಣ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ ಸಿದ್ಧಾಂತದಂತೆ ನಾರಾಯಣನೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ನಾರಾಯಣನೆ, ವಾಯು ಅಲ್ಲ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೆಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ, ನಾರಾಯಣನಲ್ಲ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಈ ಸಮಸ್ಯೆಗೆ ಪರಿಹಾರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಾರಾಯಣನೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ. ಅವನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಇತರರಿಗೆ ಹೋಲಿಸಿದಾಗ ಅವರಲ್ಲರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವಾದ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಯುವೇ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ. ಇಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ. 'ಪ್ರಾಣಾದಿ ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಇತರರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವಾದ ವೃತ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇರಲಾರದು. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪ್ರಾಣ ಏವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಪರತ್ವ ಹೇಗೆ ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪರತ್ವ ಹೇಳಿದುದು ಪರಮಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ, ಇತರರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮುಖ್ಯವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ವಾಯುಪರತ್ವ ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು. ಇದನ್ನು ಬೃಹತ್ ಸಂಹಿತಾವಚನದಿಂದ ಹೇಳಿ, ಆಚಾರ್ಯರು ಸ್ಪಷ್ಟಪಚನದಿಂದಲೂ ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಸಕಲಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - वसन्ते वसन्ते ज्योतिषा यजेतेत्यादिकर्माद्यभिधायकस्य पदकदम्बकस्य प्रत्येकं ब्रह्मवाचकत्वं न युज्यते । कर्तृकरणकर्मक्रमादि वचनविरोधात् । मुख्यत एकस्योभयार्थत्वसम्भवेन तद्वचनाभावे कृत्यनुष्ठानलोपप्रसङ्गादित्यत आह - ज्योतिरुक्रमात् तथा लक्ष्मीयते एके ॥

'ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು ಯಜ್ಞಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದಸಮೂಹಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ತೃ, ಕರಣ, ಕರ್ಮ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ತದ್ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಪದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಹಾಗೂ ಕರ್ಮ ಎಂಬೆರಡೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬಾರದು. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವೇ ಲೋಪವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ನೀಡಲು 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ ತಥಾ ಹೃದೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸಕಲ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ - ವೇದದ ಕೆಲವು ಭಾಗವು ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪದಗಳು ಕರ್ತೃವನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಯಜ್ಞಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ಹಾಗೂ ಕರ್ಮಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಈಗ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲದಾಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ವೈದಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವೇ ಲೋಪವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಐತರೇಯಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಜ್ಯೋತಿಶೋಮಾದಿಕರ್ಮಕರ್ತೃಕರಣಾದಿನಾಮಶೇಷಾಣಾಂ ಪದಾರ್ಥಾನಾಂ
ವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ದಾನಾಮಭಿಧೇಯೋಽಪಿ ಸ ಏವ । ಯಥಾ ಚಾಯಂ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ
ಭವತಿ ತಥಾ ಲ್ಲಾಭೀಯತ ಏಕೇ ಶಾಖಿನಃ ಪ್ರಗಢಕೋಪಕ್ರಮಾದೇವಾಽಭ್ಯಾಸಃ ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಕರ್ಮವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಶಬ್ದಾನಾಮಭಿಧೇಯೋಽಪಿ ಸ ಏವ'
ಎಂಬುದರಿಂದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದ ಈ ಮಾತಿಗೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ -
ಜ್ಯೋತಿಷೋಮ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮ, ಕರ್ತೃ, ಕರಣ ಎಂಬ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ
ವಾಚಕವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ
ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಯವರು ಅಧ್ಯಯನ
ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಾರಂಭ ಹೀಗೆಯೇ ಆಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಐತರೇಯ ಶಾಖೆಯವರು ಸಕಲ ಕರ್ಮವಾಚಕಪದಗಳನ್ನು
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೂ
ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

'ಉಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಲೈಬ್
ಲೋಪನಿಮಿತ್ತಿಕವಾಗಿದೆ. 'ತು' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಏವಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಹಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು
ಹೇತ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ
ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಮೊದಲು ಕೆಲವು ಋಷಿವಾಚಕಪದಗಳನ್ನು
ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿ ತೋರಿಸಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ
ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈ ಉಪನಿಷತ್ತು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

'ಏಷ ಇಮಂ ಲೋಕಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಅಯಂ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ: - ಏಷ ಪರಮಾತ್ಮಾ ಇಮೇ ದೇಹಿಂ ಲೋಕಂ ಜೀವಾಂತರ್ಯಾಮಿ
ರೂಪೇಣಾಭ್ಯಾರ್ಚತು । ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥಸ್ತಪತಿ, "ಯಶಾಸಾವದಿತ್ಯೇ" "ಅಥ ಯ
ಏಷೋಽಂತರ ಆದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಯಸ್ತಪತಿ ತೇಜಸಾ ಭ್ರಾಜಸಾ ಚ"

“ಯದಾದಿತ್ಯಗತಂ ತೇಜಃ” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿस्ಮೃತಿಭ್ಯೋ ವಿಷ್ಣುರೇವ ಹಿ ತತ್ರಸ್ಥಸ್ತಪತಿ । ಸರ್ವಪ್ರಣೇತಾ ಹ್ಯೇವ ಯಸ್ತಪತಿ । ಶತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ತಂ ಲೋಕಮಭ್ಯಾರ್ಚದಿತಿ ಯತ್ತಸ್ಮಾಚ್ಚತರ್ಚಿನ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ವಿದ್ವಾंसಃ । ಏತಮೇವ ಶತರ್ಚಿನಃ ಸಂತಂ ಶತರ್ಚಿನ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ನ ತ್ವನ್ಯಾನಿತಿ । ಏವಮನ್ಯಾನಾಮಾನ್ಯಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಪೃಥಕ್ಪೃಥಕ್ಇನಿರುಚ್ಯ ಪುನಃ ಸರ್ವವೇದಪ್ರಭೃತಯಃ ಸಮದ್ರಘೋಶಾಂತಾಃ ಶಬ್ದಾಃ ಏಕವಿಷಯಯೈವ ವ್ಯಾಹೃತಿಃ । ಸಾ ಚ ಸರ್ವಪ್ರಣೇತೃಪರಮಾತ್ಮವಿಷಯೈವೇತಿ ವಿಧಾದಿತಿ ಸತಾತ್ಪರ್ಯಮಧೀಯತೇ।

‘ಏಷ ಇಮಂ ಲೋಕಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಏಷಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಇಮಂ = ದೇಹಂ, ಈ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಶರೀರವನ್ನು, ಅಭ್ಯಾರ್ಚತ್ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು. ‘ಯ ಏಷ ಆದಿತ್ಯಸ್ಥಸ್ತಪತಿ’ ‘ಯಶ್ಚಾಸಾವಾದಿತ್ಯೇ’ = ಯಾವ ಈ ಆದಿತ್ಯನು ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೋ, ಅವನಲ್ಲಿ ಈ ನಾರಾಯಣನೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ‘ಅಥ ಯ ಏಷೋಽಂತರ ಆದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಯಶೃತ್ಯುಃ’ ಯಾವ ಹಿರಣ್ಯಶೃತ್ಯು ಎನಿಸಿದ ಭಗವಂತನು ಈ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೋ, ‘ಯೇನಾದಿತ್ಯಸ್ತಪತಿ ತೇಜಸಾ ಭ್ರಾಜಸಾ ಚ’ ಯಾರಿಂದ ಈ ಸೂರ್ಯನು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಸುಡುವನೋ, ‘ಯದಾದಿತ್ಯಗತಂ ತೇಜಃ’ ಯಾರ ಅಧೀನವಾದ ತೇಜಸ್ಸು ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿದೆಯೋ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿದ್ದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಬೆಳಗುತ್ತಾನೆ. ಸಕಲ ಪ್ರಣೇತೃವಾದವನೇ ಇಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೇ ವಿಷ್ಣುವು ನೆಲೆಸಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನಿಗೆ ‘ಶತರ್ಚಿ’ ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆಯವರನ್ನು ಶತರ್ಚಿ ಎಂದು ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ‘ಶತರ್ಚಿ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದೇ ಪದಗಳನ್ನು ಮೊದಲು ಉದಾಹರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಸಕಲವೇದಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ, ಸಮುದ್ರ ಧ್ವನಿಯ ತನಕ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಈ ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ಆರಣ್ಯಕರು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಓದುಗರ ಅನುಕೂಲಕ್ಕಾಗಿ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಎರಡನೇ ಪ್ರಭುತ್ವದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ಉಪನಿಷದ್ಯಾಗವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಸಹಿತವಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಧ್ಯಾವಂದನೆಯ 'ಧ್ಯೇಯಃ ಸದಾಃ' ಎಂಬ ಮಂತ್ರವು ಇದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಏಷ ಇಮಂ ಲೋಕಮಭ್ಯಾಚತ್ ಪುರುಷರೂಪೇಣ, ಯ ಏಷ ತಪತಿ | ಪ್ರಾಣೋ ವಾವ ತದಭ್ಯಾಚತ್ | ಪ್ರಾಣೋ ಹ್ಯೇಷ ಯ ಏಷ ತಪತಿ |

ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಯಾರು ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವನೋ ಅವನೇ ಲಕ್ಷ್ಮೀ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಸಮೇತನಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿರೂಪದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಜೀವರ ಶರೀರಗಳನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಅಂದರೆ ನಾರಾಯಣನೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿ ಜೀವರಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವವನು ನಾರಾಯಣನೇ.

'ಏಷ' ನಾರಾಯಣೋ ದೇವೋ ವಾಯುನಾ ಸಹ್ಯವೇಮಂ ಲೋಕಮಭ್ಯಾಚತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿ ಶರೀರೇಷು ಪ್ರವಿವೇಶ | ಪುರುಷ ಇತಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿರೂಪಸ್ಯಾಖ್ಯಾ, ಪುರಿ ಶೇತೇ ಇತಿ | ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾಚ್ಚ ಪಂಚರಾತ್ರೇಷು | ಯ ಏಷ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲೇ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ತಪತಿ ಭಗವಾನ್, ಸ ನಾರಾಯಣಃ | 'ಯ ಆದಿತ್ಯೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಆದಿತ್ಯಾದಂತರೋ ಯಮಾದಿತ್ಯೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ | 'ಯ ಏಷೋಽಂತರಾದಿತ್ಯೇ ಹಿರಣ್ಮಯಃ ಪುರುಷೋ ದೃಶ್ಯತೇ' ಇತ್ಯುಕ್ತಾ 'ತಸ್ಯ ಯಥಾ ಕಪ್ತಾಸಂ ಪುಂಡರೀಕಮೇವಮಕ್ಷಿಣೇ' ಇತ್ಯುಕ್ತತ್ವಾನ್ ಶಿವಾದಯಃ | ಶಿವೋ ಹಿ ವಿರೂಪಾಕ್ಷಃ | ಪ್ರಸಿದ್ಧಶ್ಚ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷ ಇತಿ ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣಃ |

'ಏಷಃ' ಅಂದರೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಸಮೇತನಾದ ಈ ನಾರಾಯಣದೇವನು 'ಇಮಂ ಲೋಕಮಭ್ಯಾಚತ್' ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಜೀವರ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು. 'ಪುರಿ ಶೇತೇ' ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಇರುವವನೆಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ರೂಪಕ್ಕೆ ಹೆಸರು. ಪಂಚರಾತ್ರಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪುರುಷ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ. ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಿರುವವನು ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣನೇ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಾರು ಆದಿತ್ಯನೊಳಗಿದ್ದು ಆದಿತ್ಯನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದು ಯಾರನ್ನು ಆ ಆದಿತ್ಯನೇ ತಿಳಿದಿಲ್ಲವೋ' ಎಂದು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇವನೇ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದೊಳಗಿರುವವನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣಸುಖಪೂರ್ಣನಾದ ಯಾವ ಪುರುಷನು ಆದಿತ್ಯನೊಳಗೆ ಕಾಣುತ್ತಿರುವನೋ' ಎಂದು ಹೇಳಿ 'ಅವನ ಕಣ್ಣುಗಳು ನೀರ ಮೇಲೆ ಅರಳಿ ನಿಂತ ಕಮಲದಂತೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲಾಂತರ್ಗತನೆಂದು ವರ್ಣಿತನಾಗುವವನು ಶಿವ

ಮುಂತಾದವರು ಯಾರೂ ಅಲ್ಲ. ಶಿವ ವಿರೂಪಾಕ್ಷನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣ ಪುಂಡರೀಕಾಕ್ಷನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ.

'ಯಾದಿತ್ಯೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯುಕ್ತವನ್ನಾದಿತ್ಯಃ | 'ಭೇದವ್ಯಪದೇಶಾಚ್ಚಾನ್ಯಃ' ಇತಿ ಚ ಭಗವದ್ವನಮ್ |

ವೃತ್ತಂ ಯದಿಂದ್ರ ಶವಸಾಽವಧೀರಹಿಂ
ಆದಿತ್ ಸೂರ್ಯಂ ದಿವ್ಯಾರೋಹಯೇ ದೃಶೇ |
ಯತ್ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಹರಿತಃ ಪತಂತಿಃ
ಪುರಃ ಸತೀರುಪರಾ ಏತಸೇ ಕಃ |
ಸೀದನ್ನಿಂದ್ರಸ್ಯ ಜಠರೇ ಕನಿಕ್ರದನ್ -
ನೃಭಿಯರತಃ ಸೂರ್ಯಮಾರೋಹಯೋ ದಿವಿ |
ಚಂದ್ರಮಾ ಮನಸೋ ಜಾತಶ್ಚಕ್ಷೋಃ ಸೂರ್ಯೋ ಅಜಾಯತ |
ಯಃ ಸೂರ್ಯಂ ಯ ಉಷಸಂ ಜಜಾನ
ಯೋ ಅಪಾಂ ನೇತಾ ಸ ಜನಾಸ ಇಂದ್ರಃ |
ಉದ್ವೇತಿ ಪ್ರಸವೀತಾ ಜನಾನಾಂ
ಮಹಾನ್ ಕೇತುರರ್ಣವಃ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ |
ಯೇನಾವೃತಂ ಖಂ ಚ ದಿವಂ ಮಹೀಂ ಚ
ಯೇನಾದಿತ್ಯಸ್ತಪತಿ ತೇಜಸಾ ಭ್ರಾಜಸಾ ಚ |
ಯಮಂತಃ ಸಮುದೇರೇ ಕವಯೋಽವಯಂತಿ
ಯದಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ ಪ್ರಜಾಃ |
ತಮೇತಾಃ ಪಂಚ ದೇವತಾಃ ಪರಿಮ್ರಿಯಂತೇ
ವಿದ್ಯುದ್ ವೃಷ್ಟಿಶ್ಚಂದ್ರಮಾ ಆದಿತ್ಯೋಽಗ್ನಿಃ |
ಇತ್ಯಾದೌ ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಸರ್ವತ್ರ ಪರಾರ್ಥಿನತ್ವಾವಗತೇಶ್ಚ ||

ಹೇ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಶಾಲಿಯಾದ ನಾರಾಯಣನೆ, ನೀನು ವೃತ್ತನನ್ನೂ ಅಹಿಯನ್ನೂ ಅನಾಯಾಸದಿಂದ ಕೊಂದು ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಲಾಭಕ್ಕಾಗಿ ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿಸಿರುವಿ.

ಎಲ್ಲ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಪಸರಿಸುವ ಸೂರ್ಯನ ಕಿರಣಗಳನ್ನು ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿರುವಿ.

ಇಂದ್ರನ ಒಳಗಿರುವ ನೀನು ಸೂರ್ಯನನ್ನು ಅಂತರಿಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಮೇಲೇರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಜೀವಿಗಳಿಂದ ಕರ್ಮ ಮಾಡಿಸಿರುವಿ. ಆದರಿಂದಲೇ ಅವರಿಗೆ ಜ್ಞಾನರಾಭ.

ಪರಮ ಪುರುಷನ ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ ಚಂದ್ರನೂ ಕಣ್ಣಿನಿಂದ ಸೂರ್ಯನೂ ಹುಟ್ಟಿದನು.

ಜನರೆ, ಯಾರು ಸೂರ್ಯನನ್ನೂ ಉಷ್ಣೆಯನ್ನೂ ಹುಟ್ಟಿಸಿರುವನೋ ನೀರು ಹರಿಯಲು ಯಾರು ಕಾರಣನೋ ಅವನೇ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಶಾಲಿ ನಾರಾಯಣ.

ಜನರ ಉತ್ತತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೂ ನಿತ್ಯ ನೂತನನೂ ಜ್ಞಾನಾನಂದಸ್ವರೂಪಿಯೂ ಆದ ನಾರಾಯಣನು ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಆಧಾರನಾಗಿ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನದಾಯಕನಾಗಿ ಉದಯಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಯಾರಿಂದ ಆವರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಆಕಾಶ ಸ್ವರ್ಗಭೂಮಿಗಳನ್ನು ಯಾರ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಂದ ಸೂರ್ಯನು ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಉಷ್ಣಗೊಳಿಸುವನೋ, ಮತ್ತು ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಬೆಳಗುವನೋ, ಜ್ಞಾನಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮುದ್ರ ಶಾಯಿಯಾದ ಯಾರನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪವೇ ತಿಳಿಯಬಲ್ಲರೋ, ನಾಶರಹಿತನಾದ ಯಾರಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಜೀವಿಗಳೂ ಆಸರೆ ಪಡೆದಿವೆಯೋ ಅವನೇ ಪರಬ್ರಹ್ಮ ನಾರಾಯಣ. ವಿದ್ಯುತ್ ವೃಷ್ಟಿ ಚಂದ್ರ ಸೂರ್ಯ ಅಗ್ನಿ ಈ ಐವರು ದೇವತೆಗಳೂ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಕಲ್ಪಾನುಸಾರ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ.

ಇಂಥ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೂರ್ಯ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸುವುದೂ, ತನ್ನ ಪ್ರಕಾಶದಿಂದ ಜೀವಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಾಚರಣಾಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಲಭಿಸುವಂತೆ ಮಾಡುವುದೂ, ತಾನು ಹುಟ್ಟುವುದೂ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬೆಳಕು ಶಾಖೆಗಳನ್ನು ನೀಡುವುದೂ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಮರಣ ಹೊಂದುವುದೂ ಹರಿಯ ಅಧೀನ ಎಂದು ಎಲ್ಲ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ ಪರಾಧೀನತ್ವವೆ ಕಂಡುಬರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಸೂರ್ಯರು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯೇ.

ಧೈಯಃ ಸದಾ ಸವಿತ್ಯಮಂಡಲಮಧ್ಯವರ್ತಿಃ

ನಾರಾಯಣಃ ಸರಸಿಜಾಸನಸ್ಥಿವಿಷ್ಣುಃ |

ಕೇಯೂರವಾನ್ ಮಕರಕುಂಡಲವಾನ್ ಕಿರೀಟಃ

ಹಾರೀ ಹಿರಣ್ಯಯವಪುರ್ವ್ವತಶಂಖಚಕ್ರಃ || - ಇತಿ ನಾರಸಿಂಹ ಪುರಾಣೇ |

ತಾಪನೀ ಪಾಚಕಾ ಚೈವ ಶೂಷಣೀ ಚ ಪ್ರಕಾಶನೀ |

ನೈವ ರಾಜನ್ ರವೇಃ ಶಕ್ತಿಃ ಶಕ್ತಿನಾರಾಯಣಸ್ಯ ಸಾ ||

- ಇತಿ ಚ ಪಾದ್ಮೇ ||

ಯದಾದಿತ್ಯಗತಂ ತೇಜೋ ಜಗದ್ ಭಾಸಯತೇಽಖಿಲಮ್ |

ಯಚ್ಚಂದ್ರಮಸಿ ಯಚ್ಚಾಗ್ನೌ ತತ್ತೇಜೋ ವಿದ್ಧಿ ಮಾಮಕಮ್ || ಇತಿ ಚ |

ಕೇಯೂರ ಮಕರಕುಂಡಲ ಕಿರೀಟ ಹಾರಗಳಿಂದೊಪ್ಪುತ್ತ, ಶಂಖಚಕ್ರಧಾರಿಯಾಗಿ, ಪದ್ಮಾಸದಲ್ಲಿ ಕುಳಿತು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದ ನಡುವೆ ವಿರಾಜಿಸುವ ಪೂರ್ಣಾನಂದ ಶರೀರಿಯಾದ ನಾರಾಯಣ ಸರ್ವದಾ ಧ್ಯಾನಯೋಗ್ಯನೆಂದು ನರಸಿಂಹ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ರಾಜನೆ, ಉಷ್ಣಗೊಳಿಸುವುದು, ಪಕ್ವಗೊಳಿಸುವುದು, ಒಣಗಿಸುವುದು, ಬೆಳಗಿಸುವುದು ಇವು ಸೂರ್ಯನ ಶಕ್ತಿಯಲ್ಲ; ನಾರಾಯಣನ ಶಕ್ತಿ ಎಂದು ಪದ್ಮ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ಸೂರ್ಯನಲ್ಲಿ ಚಂದ್ರನಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಯಾವ ತೇಜಸ್ಸು ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತನ್ನು ಬೆಳಗಿಸುವುದೋ ಅದನ್ನು ನನ್ನ ತೇಜಸ್ಸೆಂದು ತಿಳಿದು ಎಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

“ನ ಚ ವಿಷ್ಣೋರನ್ಯಾಧೀನತ್ವಂ ಕ್ರುತಿಷೂಕ್ತಂ ಕುತ್ರಚತ್ | ಉತ್ತತ್ತಿಸ್ತು ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾಪೇಕ್ಷಯಾ | ‘ಏಕೋ ನಾರಾಯಣ ಆಸೀನ್ನ ಬ್ರಹ್ಮಾ ನ ಚ ಶಂಕರಃ’ ಇತಿ ಮಹಾಪ್ರಲಯೇ ತಸ್ಯೈವಾವಸ್ಥಾನಶ್ಚುತೇಃ | ‘ಯಂ ಕಾಮಯೇ ತಂ ತಮುಗ್ರಂ ಕೃಣೋಮಿ ತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಂ ತಮೃಷಿಂ ತಂ ಸುಮೇಧಾಂ’ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮತಿವಾದೀನಾಂ ದೇವ್ಯಧೀನಪದಪ್ರಾಪ್ತಿಯುಕ್ತಾ ತಸ್ಯಾ ಅಪಿ ಭಗವದಧೀನತ್ವಂ, ‘ಮಮ ಯೋನಿರಪ್ಸಂತಃ ಸಮುದ್ರೇ | ತತೋ ವಿತಿಷ್ಠೇ ಭುವನಾನು ವಿಶ್ವೋತಾಮೂಂ ದ್ಯಾಂ ವರ್ಷಣೋಪಸ್ತು ಶಾಮಿ | ಪರೋದಿವಾ ಪರ ಏನಾ ಪ್ರಥಿವ್ಯಾ’ ಇತ್ಯಾಹ | ‘ಅಹಂ ರುದ್ರಾಯ ಧನುರಾತನೋಮಿ ಬ್ರಹ್ಮದ್ವಿಜೇ ಶರವೇ ಹಂತವಾ ಉ | ಅಹಂ ಸುಮೇ ಪಿತರ ಮಸ್ಯ ಮೂರ್ಧನ್’ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಯೋರ್ದೇವ್ಯಾಃ ಸಕಾಶಾತ್ ಸೃಷ್ಟಿಸಂಹಾರೌ ಚೋಕ್ತೌ | ‘ಅಸ್ಯ ದೇವಸ್ಯ ಮಿಾಳ್ವುಷೋ ವಯಾ ವಿಷ್ಣೋರೇಷಸ್ಯ ಪ್ರಭೃಥೇ ಹವಿರ್ಭಿಃ | ವಿದೇ ಹಿ ರುದ್ರೋ ರುದ್ರಿಯಂ ಮಹಿತ್ವಂ ಯಾಸಿಷ್ಠಂ ವರ್ತಿರಶ್ವಿನಾವಿರಾವತ್’ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ವಿಷ್ಣೋಃ ಪ್ರಸಾದಾದೇವ ಶಿವಾದೀನಾಂ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿ ಕಥನಾಚ್ಚ |”

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಪರಾಧೀನತೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದ್ಯವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಸ್ವೇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಭಕ್ತರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವುದೆಂಬ ಅರ್ಥವಿವೇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಹೇಳಿದ್ದು. ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿ ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಶಕ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನೆ ಇದ್ದನು, ಬ್ರಹ್ಮನಿರಲಿಲ್ಲ ರುದ್ರನೂ ಇರಲಿಲ್ಲ’ ಎಂದು ಕ್ರುತಿಯು ಮಹಾಪ್ರಳಯದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನೊಬ್ಬನಿಗೇ ಅಸ್ತಿತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

‘ನಾನು ಯಾರು ಯಾರನ್ನು ರುದ್ರಪದವಿಗೇರಿಸಬಯಸುವೆನೋ ಅವನನ್ನು ಆ ಪದವಿಗೇರಿಸುವೆನು. ಯಾರನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪದವಿಗೇರಿಸಬಯಸುವೆನೋ ಅವನನ್ನು ಆ ಪದವಿಗೆ ಏರಿಸುವೆನು. ಅವನನ್ನು ಹಾಗೆಯೇ ಮಾಡುವೆನು’ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮ ಶಿವಾದಿಗಳಿಗೆ

ಅವರವರ ಪದವಿ ಲಭಿಸುವುದು ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಿ 'ನನಗೂ ಕಾರಣನಾದವನೊಬ್ಬನಿದ್ದಾನೆ. ಸಮುದ್ರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ. ಅವನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದ ನಾನು ಎಲ್ಲ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಅಧಿಪ್ತಾಯಾಗಿದ್ದೇನೆ. ಭೂಮ್ಯಂತರಿಕ್ಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದೇನೆ. ಆ ನಾರಾಯಣ ನನ್ನ ಶ್ರೀರೂಪಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ. ನನ್ನ ಭೂರೂಪಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠ' ಎಂದು ಆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಗೂ ಭಗವದಧೀನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.

'ಬ್ರಹ್ಮದ್ವೇಷಿಯೂ ಲಯಕಾರಕನೂ ಆದ ರುದ್ರನ ಸಂಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ನಾನು ಧನುಸ್ಸನ್ನು ಹೆದರಿಕೊಂಡೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಮೊತ್ತಮೊದಲಿಗೆ ಪ್ರಸವಿಸುವೆನು' ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರರಿಗೆ ಮಹಾಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಲಯಗಳಾಗುವುದು ಎಂದಿದೆ. 'ಭಕ್ತಾಭೀಷ್ಠಪ್ರದನೂ ಸತ್ಯಕಾಮನೂ ಕ್ರೀಡಾದಿಗುಣ ವಿಶಿಷ್ಟನೂ ಆದ ಈ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹವಿಸ್ಸುಗಳಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿದುದರಿಂದಲೇ ಅಹಂಕಾರಾಭಿಮಾನಿ ರುದ್ರನು ರುದ್ರಪದವಿಯನ್ನು ಪಡೆದನು. ಅತ್ತಿನೀ ದೇವತೆಗಳೆ, ನೀವೂ ಕೂಡ ಸಕಲ ಭೋಗಯುಕ್ತವಾದ ನಿಮ್ಮ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆರಾಧನೆಯಿಂದಲೇ ಪಡೆದಿರುವಿರಿ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅವರವರ ಪದವಿ ಸಿಕ್ಕಿದುದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅನುಗ್ರಹದಿಂದಲೇ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

'ತಮೇತಾಃ ಸಪ್ತಾಕ್ಷತಯ ಉಪಶಿಷ್ಯಂತೇ | ತದ್ ಯಾ ಇಮಾ ಆಕ್ಷನ್ ಲೋಹಿಸ್ಕೋ ರಾಜಯಃ ತಾಭಿರೇನಂ ರುದ್ರೋಽನ್ಯಾಯತಃ' ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಶಿವಾದಿಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯಸ್ಯ ವಾಯೋಃ 'ಅಯಂ ವಾವ ಶಿತುಃ ಯೋಽಯಂ ಮಧ್ಯಮಃ ಪ್ರಾಣಃ' ಇತಿ ಮಧ್ಯಮಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದೋಕ್ತಸ್ಯ 'ಪ್ರಾಣಃ ಸೂಕ್ಷ್ಮಾ' ಇತಿ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದತೋ ನಾರಾಯಣ ವಿವಾತ್ರಯ ಉಕ್ತಃ |

ತಸ್ಮಾತ್ ಸರ್ವೋತ್ತಮೋ ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದೋದಿತಃ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲಸ್ಪೃಶತೀತ್ಯಾದಿ ಸಿದ್ಧಂ ||

'ಗೋವತ್ಸರೂಪದ ವಾಯುವನ್ನು ರುದ್ರ, ಪರ್ಜನ್ಯ, ಆದಿತ್ಯ ಮುಂತಾದ ಏಳುಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಕಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಕೆಂಬಣ್ಣದ ರೇಖೆಗಳಿದ್ದು ರುದ್ರನೂ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಶಿವಾದಿ ಸರ್ವದೇವೋಪಾಸ್ಯನಾದ ವಾಯುವನ್ನು 'ಯಾರು ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಾಣನೋ ಅವನೇ ಶಿತು' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಧ್ಯಮ ಪ್ರಾಣನೆಂದು ಕರೆದು ಅವನಿಗೆ 'ಪ್ರಾಣನು ಆಶ್ರಯ' ಎಂದು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ನಾರಾಯಣನೇ ಆಶ್ರಯ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಣನಾಮಕನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಭಗವಾನ್ ನಾರಾಯಣನೇ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿದ್ದು ಜ್ವಲಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದುದು ಸರಿ ಎಂದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಕೃತಿಪಾ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವಾ ದೇವಾಶ್ಚ ಪಿತರಶ್ವಿರಾಃ |
 ಆಜಾನಜಾಃ ಕರ್ಮದೇವಾಸ್ತಾತ್ವಿಶಾ ದಕ್ಷ ಏವ ಚ |
 ಶಕ್ರಶ್ಚೋಮಾ ಚ ರುದ್ರಶ್ಚ ಭಾರತೀ ವಾಯುರೇವ ಚ |
 ಮುಕ್ತಾ ಉಕ್ತಾಃ ಶತಗುಣಾ ಬಲಜ್ಞಾನಸುಖಾದಿಭಿಃ |
 ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತ್ಯಾದಿಭಿಶ್ಚೈವ ಗುಣೈಃ ಸರ್ವೈಃ ಕ್ರಮಾಧಿಕಾಃ |
 ತಸ್ಮಾದ್ ರಮಾ, ತತೋ ವಿಷ್ಣುರನಂತಗುಣತೋಽಧಿಕಃ |
 ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಃ ಸ್ವತಂತ್ರಶ್ಚ ನ ಚಾನ್ಯಸ್ತಾದ್ವಶಃ ಕ್ವಚಿತ್ |
 ಕುತ ಏವಾಧಿಕೋಽನ್ಯಃ ಸ್ಯಾದ್ ಯನ್ಮುಕ್ತಾ ಅಪಿ ತದ್ವಶಾಃ |
 ರಮಾಪಿ ತದ್ವಶಾ ನಿತ್ಯಂ, ಸ ನಾನ್ಯಸ್ಯ ವಶೇ ಪ್ರಭುಃ |
 ನ ಭೇದಃ ಶೇಷತೀವಯೋಃ, ಸುಪರ್ಣಾಃ ಶೇಷಸಮ್ವಿತಃ |
 ಕಾಮಃ ಶಕ್ರಸಮೋ ನಿತ್ಯಂ, ಪ್ರತಿಬಿಂಬಾಶ್ಚ ತೇ ಕ್ರಮಾತ್ ||

ಇತಿ ಚ ಮಹಾಸಂಹಿತಾಯಾಂ ||

ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರು, ದೇವಗಂಧರ್ವರು, ಚರಪಿತೃದೇವತೆಗಳು, ಆಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳು. ಕರ್ಮದೇವತೆಗಳು, ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು, ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿ, ಇಂದ್ರ, ಪಾರ್ವತಿ, ರುದ್ರ, ಭಾರತೀ ಮತ್ತು ವಾಯು ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮುಕ್ತರೆಲ್ಲರೂ ಬಲಜ್ಞಾನ ಸುಖಾದಿಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತ್ಯಾದಿಗುಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ನೂರು ಪಾಲು ಉತ್ತಮರೆನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಾಯುವಿಗಿಂತ ರಮಾದೇವಿ ಕೋಟಿಪಾಲು ಉತ್ತಮಳು. ಆಕೆಗಿಂತ ವಿಷ್ಣು ಅನಂತಪಾಲು ಶ್ರೇಷ್ಠ, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತ, ಸ್ವತಂತ್ರ. ಅವನಿಗೆ ಸಮನಾದವನ್ನೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರಲು ಅವನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮನ್ನೊಬ್ಬನೆಲ್ಲಿ ? ಏಕೆಂದರೆ ಮುಕ್ತರೂ ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನರು. ರಮೆಯೂ ಅವನಿಗೆ ಅಧೀನಳು. ಅವನು ಯಾರಿಗೂ ಅಧೀನನಲ್ಲ. ಶೇಷ ರುದ್ರರೊಳಗೆ ತಾರತಮ್ಯವಿಲ್ಲ. ಗರುಡನೂ ಶೇಷನಿಗೆ ಸಮಾನ, ಕಾಮನೂ ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮಾನ. ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಹಿಂದಿನವರು ಮುಂದಿನವರಿಗೆ ನಿತ್ಯ ಪ್ರತಿಬಿಂಬರಾಗಿರುವರು' ಎಂದು ಮಹಾಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ.

ತಂ ಶತಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯುಭ್ಯಾಚರ್ಚತ್ | ತಸ್ಮಾಚ್ಚತಂ ವರ್ಷಾಣಿ ಪುರುಷಾಯುಷೋ ಭವಂತಿ |
 ತಂ ಯಚ್ಚತಂ ವರ್ಷಾಣ್ಯುಭ್ಯಾಚರ್ಚತ್, ತಸ್ಮಾಚ್ಚತರ್ಚನಸ್ತಸ್ಮಾಚ್ಚತರ್ಚಿನ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತ
 ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್ |

ಸ ಇದಂ ಸರ್ವಂ ಮಧ್ಯತೋ ದಧೇ ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ | ಸ ಯದಿದಂ ಸರ್ವಂ ಮಧ್ಯತೋ
 ವಧೇ ಯದಿದಂ ಕಿಂಚ, ತಸ್ಮಾನ್ಮಧ್ಯಮಾಸ್ತಸ್ಮಾನ್ಮಧ್ಯಮಾ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಏತಮೇವ ಸಂತಂ |

ಆ ಭಗವಂತನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಜೀವಶರೀರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನ ಆಯುಷ್ಯ ನೂರು ವರ್ಷವಿರುತ್ತದೆ. ಅವನು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಜೀವಶರೀರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಅವನ ರೂಪಗಳು 'ಶತರ್ಚಿನಃ' ಎನಿಸಿದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಶತರ್ಚಿನಃ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅವನು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತನ್ನ ಶರೀರದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲದರಲ್ಲಿಯೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನಿದ್ದು ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಅವನ ರೂಪಗಳು 'ಮಧ್ಯಮಾಃ' ಎನಿಸಿದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಮಧ್ಯಮಾಃ' ಎನಿಸಿದುವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಮಧ್ಯಮಾಃ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

'ಏಷ ಇಮಂ ಲೋಕಮಭ್ಯರ್ಚತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಭಗವಂತನ ಸರ್ವಾಂತರ್ಯಾಮಿತ್ವ ಅವನು ಗುಣಪೂರ್ಣನಾಗದೆ ಯುಕ್ತವಾಗಲಾರದು. ಗುಣಪೂರ್ಣನೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಅವನು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಎನ್ನಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತರೂಪದಿಂದ ಶತರ್ಚಿ, ಮಧ್ಯಮ, ಗೃತ್ಸಮದ, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ವಾಮದೇವ, ಅತ್ರಿ ಮುಂತಾದ ಯುಷ್ಮಾದಿಮಗಳೂ ಸೂಕ್ತ ಯುಕ್ತ ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಗವಂತನ ನಾಮಗಳು ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸ ಪುರುಷೇಷು ಶತವರ್ಷಂ ಗತ ಇತಿ ಶತರ್ಚಿನಾಮಾ | ಬಹುರೂಪತ್ವಾತ್
ಬಹುವಚನಂ ಏತಮೇವ ತಥಾ ಸಂತಂ ಮುಖ್ಯತ ಆಚಕ್ಷತೇ | ಯುಷ್ಮೇಂಸ್ತುಪಚಾರತಃ |
ಆತ್ಮನ ಉದರೇ ಧೃತವಾನ್ | ಮಧ್ಯೇ ಸ್ಥಿತ್ವಾ ಧೃತವಾಂಶ್ಚ |

ಭಗವಂತನು ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ನೂರುವರ್ಷ ಪರ್ಯಂತ ಇದ್ದುದರಿಂದ ಶತರ್ಚಿ ಎನಿಸಿದನು. ಆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಬಹುರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ 'ಶತರ್ಚಿನಃ' ಎಂದು ಬಹುವಚನ ಪ್ರಯೋಗ ಕೂಡುತ್ತದೆ. ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವುಳ್ಳ ಈ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ವಚನವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯುಷ್ಮಗಳನ್ನು ವಚನವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯುಷ್ಮಾದಿಮಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಮಧ್ಯತೋ ದಧೇ' ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ತಾನಿದ್ದು ಧರಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ನಿಖಿಲಪದಾನಾಂ ತದ್ವಾಚಕತ್ವಪದವೀ ತು ಗುರುಭಿರೇವೋಪಸಂದರ್ಶಯಿತುಂ
ಸುಶಕೇತಿ ನಾಸ್ಮಾಭಿರತ್ರ ಪ್ರಯತ್ಯತೇ । ದರ್ಶಿತಾ ಚ ಸಾ ಭಗ್ನೀ ಭಗವತೈವಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ-

“ಜಾತಮೋತಂ ಹರೈ ಯಸ್ಮಾಜ್ಜಯತಿಃ ಷಃ ಪ್ರಾಣರೂಪತಃ ।

ಆಯಜೇತಶ್ಚಾಯಜೇತೋ ವಸಂತಿಶ್ಚ ವಸಂತತಃ” ಇತ್ಯಾದಿಕಾ ॥

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದರ
ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಗುರುಗಳೇ (ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರೇ) ಸಮರ್ಥರು. ಆದ್ದರಿಂದ
ನಾವಿಲ್ಲಿ ಅದರ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನ ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆ ಸಮನ್ವಯದ ಭಂಗಿಯನ್ನು
ಭಗವತ್ತಾದರೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ -

‘ಜಾತಮೋತಂ ಹರೌ ಯಸ್ಮಾಜ್ಜ್ಯೋತಿಃ ಷಃ ಪ್ರಾಣರೂಪತಃ ।

ಆಯಜೇತಶ್ಚಾಯಜೇತೋ ವಸಂತಿಶ್ಚ ವಸಂತತಃ ॥’

ಯಾವ ಜಗತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೋ, ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
ಜ್ಯೋತಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ‘ಷ’ ಎಂದರೆ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಚೇಷ್ಟಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಸಕಲ ಯಜ್ಞಗಳಿಂದ
ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಥವಾ ಯಾಜ್ಞಕ್ಕನಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ‘ಆಯಜೇತ’
ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ‘ವಸಂತಿ’ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ
ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದರೆ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಏಂತು ?

अत्र कर्मक्रमादिलोपप्रसङ्गेन कर्मतदङ्गेष्वेव प्रसिद्धानां ज्योतिष्टोमादिसर्वशब्दानां भगवति समन्वयप्रतिपादनादस्ति शास्त्रादिसङ्गतिः । श्रुत्यादिसङ्गतिं विषयादिकं च सूचयति - वसन्त इति ॥

ಈ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮ' ಮೊದಲಾದ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಅಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಕ್ರಮ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಿ ಕರ್ಮ, ಕ್ರಮಗಳ ಲೋಪವು ಆಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಕ್ರಮಗಳನ್ನೇ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಕರ್ಮಪರವಾದರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವ ಏಂತು ?

तत्त्वप्रकाशिका - 'तत्तु समन्वयात्' इति सर्वशब्दानां परमात्मवाचकत्वमुक्तम्। सर्वमध्यपतिता ज्योतिरादिशब्दाः श्रुतिषु पठ्यन्ते । तेषां चान्यपरत्वे न विष्णोः सर्वशब्दवाच्यता सिध्येत्, इत्यवश्यं निर्णयता ।

'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ' ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿವೆ. ಇಂತಹ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದಲ್ಲಿ, ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾದಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಜ್ಞಯೋತಿರಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ವಿಷಯಃ । ಕಿಂ ವಿಷ್ಣುರನ್ಯಥೇತಿ ಸಂದೇಹಃ । ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಶ್ಚ ಸಂದೇಹವಿಜಮ್ । ತತ್ರ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ನ ವಿಷ್ಣುರिति ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ ॥

'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಯೋ ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇವೆರಡೂ ಸಂದೇಹಬೀಜಗಳು. 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಕರ್ಮಾಚರಣೆಗಳೇ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಶೋಮಾದಿಕರ್ಮತದ್ಭಾಭಿಧಾಯಕತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । ತತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಂ ಚಾಪಹಾಯ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿತ್ವಾಕ್ಷೀಕಾರೇ ಕಾಲ-ಕರ್ಮ-ಕ್ರಮಾಧಿಕಾರಿ-ನಿಯೋಜ್ಯ-ಯಜಮಾನ-ಫಲಕ್ರಾಂತಿಗಾಢಭಿಧಾಯಕಾಭಾವೇನ ತದಭಾವಾಖ್ಯ-ವಿರೋಧಾಪಾತಾತ್ ।

ಏಕೆಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣೋಮ' ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಇಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವಸಂತಾದಿಕಾಲ, ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮ, ಅವುಗಳ ಕ್ರಮ, ಅಧಿಕಾರಿ, ನಿಯೋಜ್ಯ, ಯಜಮಾನ, ಸ್ವರ್ಗಾದಿಫಲ, ಹೋತೃ, ಬುಡ್ಧಿಕ್ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗುವುದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಭಾವರೂಪವಾದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಕರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नहि तत् प्रमाणान्तरेण सिध्यति । तथा च विहितानुष्ठानलोपप्रसङ्गः ।

ಇಂತಹ ಪದಾರ್ಥಗಳು ವೇದದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಸರ್ವಥಾ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ಹಾಗೆಂದು ಕರ್ಮಪರತ್ವ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - किञ्च ज्योतिरादिसर्वशब्दवाच्यत्वं परमात्मनो योगेनैव वाच्यम्, रूढेरभावात् । ततो गुणपूर्त्यसिद्धेश्च ।

ಮತ್ತು 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕರೂಢಿಯಂತೂ ಸರ್ವಥಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ರೂಢಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಗುಣಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗದೆ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ರೂಢಿಯಂತೇ ಯೋಗವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नच योगमात्रेण रूढार्थापहारो युज्यते । अभ्युपेत्यैव चेदमुदितम् । न योगोऽपि सम्भवति ।

ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ರೂಢಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ರೂಢಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅಂಗೀಕಾರವಾದ ಮಾಡಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದು, ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಯೋಗವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯೂ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತವೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಸ್ತೋಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿರೂಪಾ ಹಿ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ-
ಶಬ್ದವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಃ। ಕಯಮಸೌ ಸ್ತೋಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮನ್ಯಪರತ್ವಾನಭ್ಯುಪಗಮೇ ಸಮ್ಮವೇತ್ ?
ಅನ್ಯಥಾ ಭಗವನ್ನಾಮಾವೃತ್ತಿಮಾತ್ರತ್ವಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ।

ಏಕೆಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಸ್ತೋಮಃ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಷೋಮ' ಶಬ್ದವು ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಸ್ತೋಮ' ಶಬ್ದವು ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಎಂಬ ಪದವು ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುನಾಮವೋ, ಅದರಂತೆ 'ಸ್ತೋಮ' ಎಂಬ ಪದವೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುನಾಮ ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪುನಃ ಮುಂದಿನ ಪದವು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಪುನಃ ಅದೇ ತೊಂದರೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ತೋಮಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮನ್ಯಪರತ್ವಾಭ್ಯುಪಗಮೇ ಕಿಂ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ-
ಶಬ್ದೈರೇವ ವಿಶೇಷತೋಽಪರಾಧಮ್ ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸ್ತೋಮ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕು. ಹಾಗೇ ಒಪ್ಪಿದಾಗ 'ಜ್ಯೋತಿಷೋಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮ ಪದವು ಯಾವ ಅಪರಾಧವನ್ನು ಮಾಡಿದೆ. ಸ್ತೋಮಪದವು ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದಾಗ 'ಜ್ಯೋತಿಷೋಮ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥ ಪ್ರತಿಪಾದಕವೇ ಆಗಬೇಕು.

ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ವಾಚ್ಯಂ 'ಪರಮಾತ್ಮಸಮ್ಬಂಧೇನಾನ್ಯತ್ರಾಪಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿರಭ್ಯುಪಗತಾ'
ಇತಿ । ಯಥಾ ಸತಿ ಲೋಕೇ ಲಕ್ಷಣೇತರವೃತ್ತ್ಯಭಾವಪ್ರಸಂಗಾತ್ ।

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶಬ್ದಗಳು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಅಭಿಧಾವೃತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕು.

ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕೈ ಬಿಡುವುದೇ ಲೇಸು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅतो न ज्योतिरादिशब्दजातस्य परमात्मवाचित्वं
युक्तम् इति न समन्वयसूत्रं युक्तमिति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮೂಹವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದು ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सिद्धान्तयत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे - अत इति ॥
ज्योतिष्टोमादिकर्मतदङ्गवाचकत्वेन प्रसिद्धज्योतिरादिशब्दाभिधेयो हरिरेव ।

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮ' ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಅಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲ್ಲಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಏನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ !

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯस्मादेಕೇ शास्त्रिनः 'ता वा एताः' इति तथा - सर्वशब्दाभिधेयत्वेन हरिमेवाभिधीयते ।

ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಕೆಲವು ಐತರೇಯ ಶಾಖಿಗಳು 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಭಗವದ್ವಚಕವೇ ಆಗುತ್ತವೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಯನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नच शब्दानां भगवत्परत्वे वृत्त्यभावः । 'एष इमं लोकमभ्यार्चत्' इत्यादिना शतर्च्यादिशब्दानां परमात्मनि योगस्योक्तत्वात् ।

ಭಗವಂತನು ಇಂತಹ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಏಷ ಇಮಂ ಲೋಕಮಭ್ಯಾರ್ಚತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ 'ಶತರ್ಚಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

'ತಸ್ಮಾಚ್ಚತರ್ಚಿನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नच शब्दानामन्यत्र रूढत्वेन योगाङ्गीकारायोगः 'तस्माच्छतर्चिन इत्याचक्षत एतमेव सन्तम्' इति योगेन रूढेरपहारोक्तेः ।

'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಏಷುವಿನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ತಸ್ಮಾಚ್ಚತರ್ಚಿನ ಇತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ ಏತಮೇವ ಸಂತಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಲೋಕರೂಢಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಶತರ್ಚಿ'

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'एतमेव परमात्मानं मुख्यतो यौगिकार्थं सन्तं शतर्च्यादिनामभिराचक्षते, नतु मुख्यतो रूढत्वेऽपि मुनीन्' इति प्रतीतेः ।

ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಶತರ್ಚಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಜ್ಞಾನಿಜನರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯೋಗಿಕಾರ್ಥದಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವನನ್ನು 'ಶತರ್ಚಿ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಲೋಕರೂಢಿಯಿಂದ 'ಶತರ್ಚಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಋಷಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ಜ್ಞಾನಿಜನರು ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಸಹಿತವಾದ ಯೋಗ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यद्यपि पञ्चजादिशब्दे योगापहारित्वं रूढैर्दृश्यते तथाप्यत्र
“आचक्षते” इति विद्वद्रूढिसहितत्वेनोक्तयोगस्य रूढ्यपहारित्वं युक्तमेव ॥

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ಪಂಕಜ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತ 'ಆಚಕ್ಷತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗವು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಸಹಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಸಹಿತವಾದ ಈ ಯೋಗವು ಅಜ್ಞರೂಢಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अतो हरेः कर्माभिधायकशब्दवाच्यत्वाद्युक्तं
समन्वयसूत्रमिति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಸಕಲವಿಧಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೂತ್ರಕಾರರೇಕೆ ವಸಂತ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ज्योतिःशब्दस्याप्रथमपठितत्वेऽपि प्रधानकर्माभिधायकत्वात्
तस्यैवान्योपलक्षकत्वसम्भवाच्च सङ्ग्रहः । तुशब्द एवार्थः ।

‘ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ವಸಂತ ಪದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅನಂತರ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ವಸಂತಪದವನ್ನೇ ಮೊದಲು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನಂತರ ಶ್ರುತವಾದ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂದರೆ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಧಾನವಾದ ‘ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೋಮ’ ಎಂಬ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ‘ವಸಂತ’ ಎಂಬ ಪದವು ಕೇವಲ ಕಾಲವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮುಖ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಮುಖ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ, ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ, ಅದರಿಂದ ಅಮುಖ್ಯವಾದವುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸೂತ್ರಕಾರರು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ತು’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ಧ್ವನಿಯಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ವಾಚ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ‘ಯಾಸ್ತಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಸ್ತಾಸಾಮೇಕಮೇವ ವ್ಯಾಹರತವ್ಯಂ, ತच्च विष्णुरेव । किं च ये सर्वे वेदाः, तेषामपीश्वर एव प्रतिपाद्यः, किमृचाम्! अपि च ये समुद्रादिघोषाः, तेषामपि, किमु वेदानां ! तत्र ऋचस्तु विशेषतः परमात्मप्रतिपादिका इति जानीयात् इत्यर्थः ॥ १ ॥

ವೇದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ‘ಋಚ್’ ಮಂತ್ರಗಳಿವೆಯೋ, ಅವೆಲ್ಲವೂ ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಸಕಲ ವೇದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಮೇಲೆ ‘ಋಚ್’ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕೇನು? ಮತ್ತು ಯಾವ ಸಮುದ್ರ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಧ್ವನಿಗಳಿವೆಯೋ, ಆ ಧ್ವನ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ ವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಹೇಳಬೇಕೇನು ? ಇಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಋಚ್‌ಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರ್ಥ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿ

एतदधिकरणोपाधिभूतशब्दानां भाष्योक्तबलवदुपपत्त्याऽन्यत्रैव प्रसिद्धत्वं
वदन्नन्तर्भावसङ्गतिमाह - अत्र कर्मक्रमादीति ॥

ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. "ಸರ್ವ" ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿ. ಈ ಉಪಾಧಿಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಹೊಂದುವ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇಂಥ ಶಬ್ದಗಳು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಉಪಪತ್ತಿಗಳಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರ್ಭಾವ, ಅಧ್ಯಾಯಾಂತರ್ಭಾವ, ಪಾದಾಂತರ್ಭಾವ ಎಂಬ ಸಂಗತಿತ್ರಯಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು 'ಅತ್ರ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣ ಏಕೆ ?

भावदीपः - यद्यपि शरीररूपकविन्यस्तगृहीते रित्युक्तन्यायेन तच्छब्दवाच्येश्वर-
सम्बन्धादन्यत्रापि शब्दवृत्तेरङ्गीकारेण न कर्मादिलोपप्रसङ्गः। अन्यथा पूर्वत्रापि
तारतम्यलोपप्रसङ्गः स्यात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ- ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಆದರೂ ಸಹ ಅವನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹಿತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ಇಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನಗಳ ಲೋಪವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಅತಿಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ತಾರತಮ್ಯವೂ ಕೂಡ ಲೋಪವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಏಕೆ ಹೊರಡಬೇಕು?

ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕ

ಭಾವದೀಪ: - तथापीह पदवर्णस्वरादिरूपेणैव समन्वयस्याभिप्रेतत्वेन कर्मक्रमादिप्रतीतेरेवाभावात् । तच्छब्दावाच्येशसम्बन्धात् अन्यत्र वृत्तिश्चेत् गङ्गसम्बन्धात्तीरे गङ्गापदस्यैव सर्वशब्दानां लोके लक्षणाप्रसङ्गेन प्राक्तनन्यायस्यैव अयोगेन इहाप्याक्षेप्यत्वादिति भावः ॥

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೂ ಸಹ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಸಾರ್ಥಕ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಪದ ಅಕ್ಷರ ಸ್ವರ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳ ಪ್ರತೀತಿಯೇ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಪರ್ಕದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. "ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷಃ" ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಸಂಪರ್ಕ ಇರುವುದರಿಂದ ತೀರದಲ್ಲಿ 'ಗಂಗಾ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಪದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿ ಎಂದು ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಶರೀರರೂಪಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯವೇ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಡಲೇಬೇಕು.

ಪದ, ವರ್ಣ, ಸ್ವರಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ

ಭಾವದೀಪ: - सर्वशब्दानामिति ॥ पूर्वनयेषु समन्वितानाम् अन्यत्रासमन्वितानां च वाक्यानां पदवर्णस्वरादिभेदेनेह समन्वीयमानत्वात् तद्रूपेणोदाहरणत्वमित्यर्थः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ' ಎಂಬ ಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದ ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದ, ವರ್ಣ, ಸ್ವರಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ

ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ಕ್ರಮದಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

‘ಸರ್ವ’ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿ

ಭಾವದೀಪ: - ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯೇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೇ ಸರ್ವೇತ್ಯೇತದಧಿಕರಣೋಪಾಧೇರುಕ್ತೇ:
ಇತಿ ಭಾವ: ।

“ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯ” ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ‘ಸರ್ವ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪದ, ವರ್ಣ, ಸ್ವರಾದಿಗಳ ಕ್ರಮದಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉದ್ದೇಶವೆಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲೂ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕು

ಭಾವದೀಪ: - ‘ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್’ ಇತಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರೇ ಸಮನ್ವಯ
ಉಕ್ತ ಇತಿ ಪೂರ್ವನಯಸ್ಯಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯಮಿಹಾಪಿ ಯೋಜ್ಯಮಿತಿ ಭಾವೇನ ತದರ್ಥ ವದನ್
ಸಂಜ್ಞತಿಸೂಚಕತ್ವೇನ ತಾವತ್ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ತತ್ತು, ಇತಿ॥

“ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾದಿತಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರೇ ಸಮನ್ವಯ ಉಕ್ತಃ” “ತತ್ತುಸಮನ್ವಯಾತ್” ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮೂಲಕ ‘ತತ್ತು’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿವೆ.

ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ರಮದ ತಾತ್ಪರ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - ವಸಂತ ಇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯಭಾವಮಾಹ - ಸರ್ವಮಧ್ಯೇತಿ ॥
ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ - ತेषಾಂ ಚಾನ್ಯಪರತ್ವೇ, ಇತಿ ॥ ವಕ್ಷ್ಯमाणದಿಶೇತಿ
ಭಾವ: ॥ ತದಿತಿ ॥ ನಿರ್ಣೇತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಾಪ್ತೇತ್ಯರ್ಥ: ।

'ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಮಧ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು 'ತೇಷಾಂ ಚ ಅನ್ಯಪರತ್ವೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಅನ್ಯಪರವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತತ್' ಎಂದರೆ 'ನಿರ್ಣೇತವ್ಯತ್ವೇನ' ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಎಂದರ್ಥ.

ಸಂಗತಿಪರ ಭಾಷ್ಯವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರವೂ ಹೌದು

ಭಾವದೀಪ: - पूर्वपक्षादिपरत्वेनापि भाष्यं व्याकुर्वन् कर्माभिधायकस्य इत्येतल्लब्धहेतुमाह - तस्य ज्योतिष्टोमादीति ॥

ಸಂಗತಿಪ್ರದರ್ಶಕವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಪ್ರವರ್ತಕಪ್ರದರ್ಶಕವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ 'ಕರ್ಮಾಭಿಧಾಯಕಸ್ಯ' ಎಂಬುದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಹೇತುವನ್ನು 'ತಸ್ಯ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಟೋಮಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿ ವಿರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - प्रसिद्धाभिधेयोऽपीत्यग्रेतनभाष्यानुरोधात् प्रसिद्धत्वादित्युक्तम्। कर्मक्रमादिविरोधादित्येतद्वाक्यं व्यनक्ति - तत्प्रसिद्धिमिति॥

'ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಭಿಧೇಯೋಽಪಿ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಿರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತನ್ನು 'ತತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅಧಿಕಾರಿ, ನಿಯೋಜ್ಯ, ಯಜಮಾನ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥ

ಭಾವದೀಪ: - अधिकारीति ॥ फलस्वामित्वावस्थायुक्तोऽधिकारी । विधिप्रेर्यत्वावस्थावान् नियोज्यः । कर्मकर्तृत्वावस्थायुक्तो यजमान इत्येकस्यैवावस्थाभेदात् भेदेन व्यपदेशः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಧಿಕಾರಿ', 'ನಿಯೋಜ್ಯ', 'ಯಜಮಾನ' ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರು ಪದಗಳು ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಅವಸ್ಥಾಭೇದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದೆ. ಫಲಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಧಿಕಾರಿ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಿಧಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರೇರ್ಯನಾದಾಗ 'ನಿಯೋಜ್ಯ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಮಕರ್ತೃತ್ವವೆಂಬ ಅವಸ್ಥೆಯಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದಾಗ 'ಯಜಮಾನ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಒಬ್ಬನನ್ನೇ ಮೂರು ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸೂಚಿತ

ಭಾವದೀಪ: - हरौ महायोगविद्वद्रूपपरस्योपक्रमादिति सूत्रांशस्य व्यावर्त्य भाष्यस्थप्रसिद्धपदसूचितमाह - किं चेति ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಯಿಂದ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಉಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದವು ಸಾಧಿಸುತ್ತವೆ. ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಕಿಂಚಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರದರ್ಶಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಒಪ್ಪಬಹುದೇ?

ಭಾವದೀಪ: - हरौ शब्दानां रूढ्यङ्गीकारे बाधकं चाह - तत इति ॥
रूढित इत्यर्थः ।

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಬರುವ ಬಾಧಕವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತತೋ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ತತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ರೂಢಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವಕ್ಕೆ ಸಕಲಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವು ಕಾರಣವಾಯಿತು

ಭಾವದೀಪ: - 'अतोऽनन्तगुणो विष्णुर्यच्छब्दा योगवृत्तयः' इति सङ्क्षेपभाष्योक्तदिशा समन्वीयमानशब्दानां हरौ यौगिकत्व एव जिज्ञासासूत्रस्थब्रह्म शब्दोक्तगुणपूर्णत्वसिद्धिरन्यथा तदसिद्धेरित्यर्थः ।

“ಅತೋಽನಂತಗುಣೋ ವಿಷ್ಣುರ್ಯಚ್ಛಬ್ದಾ ಯೋಗವೃತ್ತಯಃ” “ಯಾವ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣು ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು” ಹೀಗೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ರೂಢಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಈ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ‘ತತೋ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

‘ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ’ ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: – ಕಲ್ಪನಾಸೂತ್ರವ್ಯಾವರ್ತ್ಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಮಾಹ
– ನ ಯೋಗೋಽಪಿ ಸಮ್ಮವತಿತಿ ॥

‘ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪರಿಹಾರವಾಗುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ‘ನ ಯೋಗೋಽಪಿ ಸಂಭವತಿ’ ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೊರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. “ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ” ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಾತಿಗೆ ಇದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ.

‘ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಸ್ತೋಮಃ’ ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿಲ್ಲ ?

ಭಾವದೀಪ: – ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಸ್ತೋಮ ಇತ್ಯಾದಿರೂಪಾ ಹೀತಿ ॥ ಸೂತ್ರೇ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪದಸ್ಯೈವೋಪಾತ್ತತ್ವೇಽಪಿ ಜಾತಮೋತಂ ಹರೌ ಯಸ್ಮಾಜ್ಜ್ಯೋತಿರಿತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೇ ಚ ಜ್ಯೋತಿಃ ಪದಸ್ಯೈವ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನಮಿತಿ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಸ್ತೋಮಃ’ ಎಂದು ಉದಾಹರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನಷ್ಟೇ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಜಾತಮೋತಂ ಹರೌ ಯಸ್ಮಾಜ್ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ‘ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೋಮ’ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಬೇಕು.

‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬ ಪದವು ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೋಮಾರ್ಥಕ

ಭಾವದೀಪ: – ಜ್ಯೋತಿಃ ಶಬ್ದೋ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮವಾಚೀತಿ ಚ ದರ್ಶಯಿತುಂ ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಶಬ್ದಸ್ಯ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಪ್ರದರ್ಶನಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥ ನಾಮಾವೃತ್ತಿಮಾತ್ರತ್ವೇತಿ ॥ ಜಗಜ್ಜನಕತ್ವಾದಿಗುಣಪೂರ್ತಿಸಿದ್ಧಿರನಸ್ಯಾದಿತಿ ಮಾತ್ರಶಬ್ದಾರ್ಥಃ ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವು 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮ' ಎಂಬ ಕರ್ಮದ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಪದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ತೋರಿಸಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನಾಮಾವೃತ್ತಿಮಾತ್ರತ್ವಾತ್ ಪ್ರಾಪ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜನಕತ್ವಾದಿ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಬಾಧಕವನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಪುನರುಕ್ತಿಯ ಪರಿಹಾರ

ಭಾವದೀಪಃ - ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇರಿತಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇನ परिहृतत्वमाशङ्क्य तदाक्षेपेणागतार्थत्वमाह - नच वाच्यमिति ॥

'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಅಭ್ಯರ್ಥಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು 'ನಚ ವಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ರೂಢಿಗಿಂತಲು ಯೋಗವು ದುರ್ಬಲ

ಭಾವದೀಪಃ - अत इति ॥ कर्मक्रमादिविरोधाद्योगस्य च रूढितोऽपि दुर्बलत्वादीशो शब्दानां व्युत्पत्तेरशक्यत्वाच्चेत्यर्थः । न युज्यत इत्यस्य अर्थो न ज्योतिरादीति ।

'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಯೋಗವು ರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗದೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ಎಂದು ನಾಲ್ಕು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ನ ಯುಜ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಸ ಏವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪಃ - पूर्वपक्षफलमाह - न समन्वयेति ॥ ज्योतिरादीति भाष्यमाकाङ्क्षितपूर्त्या व्याचष्टे - ज्योतिष्टोमेति ॥ 'तत्तु' इत्यनुवृत्तस्य स एवेति भाष्यम् । तस्यार्थो हरिरेवेति ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಫಲವನ್ನು 'ನ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಹುಟ್ಟುವ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯನ್ನು ಪೂರ್ಣಮಾಡುವ ಪದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೋಮ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. 'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ 'ಯಾವ ಅರ್ಥವು ಬರುತ್ತದೋ ಅದನ್ನು 'ಸ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಹರಿರೇವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಕೃತ ಇತ್ಯತೋ ಹಿಶಬ್ದೋ ಹೇತ್ವರ್ಥ ಇತ್ಯುಪೇತ್ಯ 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ' ಇತ್ಯಂಶಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಯಸ್ಮಾದಿತಿ ॥

'ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ' ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಏಕೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬೇಕು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಹಿ' ಶಬ್ದವು ಹೇತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿಲ್ಲದೆಯೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಭಾಷ್ಯದ 'ತಾವಾ ಏತಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತಿಗೆ 'ಯಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ತಥಾ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು

ಭಾವದೀಪ: - ಇತಿತ್ಯನಂತರಂ ಸೌತ್ರತಥಾಶಬ್ದಮಧ್ಯಾಹೃತ್ಯ ತಸ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ಸರ್ವಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯತ್ವೇನೇತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಇತಿ' ಎಂಬ ಪದದ ಅನಂತರ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತಥಾ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯತ್ವೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅಧೀಯತೇ ಎಂಬುದರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ

ಭಾವದೀಪ: - ಇಡ್ಧಯನ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಕರ್ತರಿ ಬಹುವಚನಾಂತಂ ರೂಪಮ್ । ಅತೋ ಹರಿಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತೇನ ಸೂತ್ರೇ ತತ್ವಿತ್ಯತ್ರಾಪ್ಯನ್ವೇತಿತಿ ಸೂಚಿತಮ್ ।

‘ಅಧೀಯತೇ’ ಎಂಬುದು ‘ಇಜ್ಞಯನೇ’ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ ಲಟ್‌ಲಪಾರದ ಬಹುವಚನ ಪ್ರಯೋಗ. (ಅಧೀತೇ, ಅಧೀಯಾತೇ, ಅಧೀಯತೇ) ಆತ್ಮನೇಪದಿಯಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃರ್ಥದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ‘ಹರಿಂ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಅಧೀಯತೇ ಎಂಬುದು ಕರ್ಮಣ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಆಪಾತತಃ ತೋರುವುದರಿಂದ ‘ಹರಿಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ‘ತತ್ತು’ ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

‘ಉಪಕ್ರಮಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः - उपक्रमादिति सूत्रांशस्य ‘एष इमम्’ इत्यादिभाष्यं तदवतार्य व्याचष्टे - न चेति ॥

‘ಉಪಕ್ರಮಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಎಷ ಇಮಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ‘ನ ಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ಶತರ್ಚಿ’ ಶ್ರುತಿಯು ಅಂತಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿದೆ

भावदीपः - एष प्राणशब्देन प्रकृतपरमात्मा । इमं लोकं ब्रह्मादिदेहमभ्यार्चत् प्राविशदिति व्याख्यातेयं श्रुतिः पादान्त्यप्राणनये । प्रागुक्तशङ्कामनूद्य निराह - नच शब्दानामन्यत्रेति ॥

‘ಎಷಃ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಇಮಮ್ ಲೋಕಮ್’ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳ ದೇಹವನ್ನು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಅಭ್ಯಾರ್ಚತ್’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅಂತಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ನ ಚ ಶಬ್ದಾನಾಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

‘ಆಚಕ್ಷತೇ’ ಎಂಬುದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

भावदीपः - तस्मादिति ॥ तं देहं यस्माच्छतं वर्षाण्यभ्यार्चत् तस्मादित्यर्थः ॥ योगापहारित्वमिति ॥ अन्यथा पङ्कजपदात् भेदकादि-

ಪ್ರतीತಿಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಭಾವಃ || ಆಚಕ್ಷತ ಇತಿ || ಪ್ರಯೋಗಬಾಹುಲ್ಯಸ್ಯ ರೂಢಿತ್ವಾದಿತಿ
ಭಾವಃ |

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ತಸ್ಮಾದ್' ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ದೇಹವನ್ನು ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದ್ದನೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಎಂದು. 'ಯೋಗಾಪಹಾರಿತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಪಂಕಜ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೆ ಪಂಕಜಪದದಿಂದ ಕಪ್ಪೆ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥಗಳ ಪ್ರತೀತಿ ಬರದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು, ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ 'ಆಚಕ್ಷತೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಬಾಹುಲ್ಯವೇ ರೂಢಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಆಚಕ್ಷತೇ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಯೋಗವು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಸಹಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಕಾರಣ

ಭಾವದೀಪಃ - यद्यपि श्रौतस्य स्मार्तस्य वा केवलयोगस्यैव अज्ञरूढितः
प्राबल्यमस्त्येव । अन्यथा श्रुत्यादौ योगोक्तेर्वैयर्थ्यापत्तेः
उपपादितमेतन्निपुणतरं चन्द्रिकायां कम्पनादित्यत्र ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶ್ರುತಿ ಅಥವಾ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳು ಕೇವಲ ಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಾಕು. ಅಜ್ಞರೂಢಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯೋಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನೇಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಬೇಕು?

ಅಪ್ಯಭ್ಯುಪೇತ್ಯವಾದ

ಭಾವದೀಪಃ - तथाप्यभ्युपेत्यवादेन श्रौतयोगस्याज्ञरूढ्यपहारकत्वेऽपि
विद्वद्रूढिसाहित्यमुक्तमिति ध्येयम् ॥

ಉತ್ತರ - ಹೌದು ಅಂಗೀಕಾರವಾದ ಮಾಡಿ ಇಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಯೋಗವು ಅಜ್ಞರೂಢಿಗಿಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದ್ದರೂ ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಯಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಸಕಲಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯತ್ವ

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ ಇತಿ ॥ महायोगविद्वद्रूढिभ्यां सर्वशब्दवाच्यत्वस्य श्रौतत्वादित्यर्थ: ।

‘ಅತಃ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಕರ್ಮಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

‘ವಸಂತೇ ಉಪಕ್ರಮಾತ್’ ಎಂದೇಕೆ ಸೂತ್ರವಿಲ್ಲ?

ಭಾವದೀಪ: - वसन्ते वसन्ते ज्योतिषा यजेतेति श्रुतौ वसन्तपदस्यैवादौ श्रुतत्वेन सूत्रे वसन्त उपक्रमादिति वक्तव्ये कुतो ज्योतिषा उक्तिरित्यत आह - ज्योतिः शब्दस्येति तु शब्द इति ॥ सौत्र इत्यर्थ: । पञ्चमी ल्यब्लोपे उपक्रम्येत्यर्थो दर्शित: ।

“ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ” ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ವಸಂತ’ ಪದವೇ ಮೊದಲು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ವಸಂತ ಉಪಕ್ರಮಾತ್’ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಹೀಗೆ ಹೇಳದೆ ‘ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್’ ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದರು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಜ್ಯೋತಿಃ ಶಬ್ದಸ್ಯೇತಿ ತು ಶಬ್ದಃ’ ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಇಲ್ಲಿ ‘ಸೌತ್ರೇ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಲೈಂಗಿಕವಾದವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಉಪಕ್ರಮ್ಯ’ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಋಷಿವಾಚಕಶಬ್ದಗಳಷ್ಟೇ ಹರಿಪರವಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - न केवलमृष्यादीनां नाम भगवतः सर्वे वेदा अपि तस्यैव नाम किमु च वेदाः समुद्रघोषवृक्षपतनभेरीताडनादिसर्वघोषा अपि तस्यैव

नामानि यथायोग्यं योजनीयानि इत्यैतरेयभाष्यदिशा श्रुत्यर्थमाह - यास्ता इति ॥

“ನ ಕೇವಲಮೃಷ್ಠಾದೀನಾಂ ನಾಮ ಭಗವತಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಅಪಿ ತಸ್ಯೈವ ನಾಮ ಕಿಮು ಚ ವೇದಾಃ ಸಮುದ್ರಘೋಷವೃಕ್ಷಪತನಭೇರೀತಾದನಾದಿಸರ್ವಘೋಷಾ ಅಪಿ ತಸ್ಯೈವ ನಾಮಾನಿ ಯಥಾಯೋಗ್ಯಂ ಯೋಜನೀಯಾನಿ” “ಕೇವಲ ಋಷಿವಾಚಕ ಪದಗಳಷ್ಟೇ ಭಗವಂತನ ಹೆಸರುಗಳಲ್ಲ. ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಕೂಡ ಭಗವಂತನ ಹೆಸರೆ ಆಗಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಮುದ್ರದ ಶಬ್ದ, ಮರಬೀಳುವ ಶಬ್ದ, ನಗಾರಿಯ ಶಬ್ದ, ಮೊದಲಾದ ಧ್ವನಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನ ನಾಮಗಳಾಗಿವೆ. ಅವನ ಆಯಾ ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಆಯಾ ಧ್ವನಿಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು” ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಐತರೇಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಯಾಸ್ತಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಥಮಾಂತವಾಗಿ ಏಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು ?

भावदीपः - व्याहर्तव्यं तच्च विष्णुरेवेति ॥ यद्यप्यैतरेयभाष्ये एकमेव व्याहरणं एकमेव नाम निर्दोषगुणपूर्तिवाचित्वादेकप्रकारता । प्राणे नारायण एव नारायणविषय एव व्यवहार इति प्राणपदं सप्तम्यन्तं कृत्वा योजितम् । तथापि प्रथमान्तमुपेत्य व्याख्यानान्तरमेतदित्यदोषः ।

“ವ್ಯಾಹರ್ತವ್ಯಂ ತಚ್ಚ ವಿಷ್ಣುರೇವೇತಿ” ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಂತವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಐತರೇಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ “ಏಕಮೇವ ವ್ಯಾಹರಣಂ ಏಕಮೇವ ನಾಮ ನಿರ್ದೋಷಗುಣಪೂರ್ತಿವಾಚಿತ್ವಾದೇಕಪ್ರಕಾರತಾ । ಪ್ರಾಣೇ ನಾರಾಯಣ ಏವ ನಾರಾಯಣವಿಷಯ ಏವ ವ್ಯಾವಹಾರ” ಐತರೇಯಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ - “ಏಕೈವವ್ಯಾಹೃತಿಃ” ಎಂದರೆ ಒಂದೇ ವ್ಯವಹಾರ ಒಂದೇ ರೀತಿಯ ಹೆಸರು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನ ನಿರ್ದೋಷಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿವೆ. ‘ಪ್ರಾಣ ಏವ’ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣನೆನಿಸಿದ ನಾರಾಯಣನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಹಾರ ಹೊಂದಿದೆ. (‘ವ್ಯವಹಾರ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಹೆಸರು’ ಎಂದರ್ಥ). ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವನ್ನು ಸಪ್ರಮಾಂತವಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಂತವಾಗಿ ಏಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದರು ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು; ಆದರೂ ಇದು ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಲ್ಪಜ್ಞರಿಗೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಗುಣ ಬೋಧಕಗಳು

ಭಾವದೀಪ: - ಕ್ವಚಸ್ತು ವಿಶೇಷತ ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮವತೋ ವಿಷ್ಣೋರ್ಗುಣಾನಲ್ಪಜ್ಞಾನಾಮಪಿ ಪ್ರಕಾಶಯಂತೀತಿ ಪ್ರಾಣೇ ನಾರಾಯಣ ಏವೇತಿ ವಿಶ್ವಾದಿತಿ ತದ್ಭಾಷ್ಯದಿಶೈವಾರ್ಯಮಾಹ - ತತ್ರರ್ಚಸ್ತಿವಿತಿ ||೨||

“ಯಚಸ್ತು ವಿಶೇಷತ ಇಂದ್ರಾದಿನಾಮವತೋ ವಿಷ್ಣೋರ್ಗುಣಾನಲ್ಪಜ್ಞಾನಾಮಪಿ ಪ್ರಕಾಶಯಂತೀತಿ ಪ್ರಾಣೇ ನಾರಾಯಣ ಏವೇತಿ ವಿದ್ಯಾದಿತಿ” “ಪ್ರಾಣ ಯಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್” ಎಂದರೆ ಯಶ್ಗಳು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಇಂದ್ರಾದಿ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಣಗಳನ್ನು ಅಲ್ಪಜ್ಞರಿಗೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಪ್ರಾಣಪರವಾಗಿವೆ. ನಾರಾಯಣ ಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಐತರೇಯ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ತತ್ರ ಯಚಸ್ತು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ವಾದ್ವಿವಾದವಿರೋಧಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ವಾದಿವದವಿರೋಧಃ || ೨ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ‘ಮಧು’ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಗೆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿ, ಆಯಾ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಅರ್ಥ -- ಚ ಶಬ್ದವು ವಿವಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅಥವಾ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಮಧ್ವಾದಿವತ್’ = ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಮಧು’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಾಚಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವಿರೋಧಃ = ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಜೀನಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲವೋ, ತಥಾ = ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೂ,

ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳೇ ಇಲ್ಲದಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆಡೆ ಯೋಗರೂಢಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ಎಂದರೆ, ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್ = 'ಪ್ರಾಣಯುಚಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿ, ಉಪದೇಶಾತ್ = ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಇಂತಹ ಉಪದೇಶವಾದರೂ ಮುಖ್ಯಗುಣವತ್ತ್ವವೆಂಬ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೂ ಲೌಕಿಕಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಚ್ಯುತಿ ಇಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – मधुविद्यादिवत् सर्वशब्दार्थत्वेन परस्य कल्पनोपदेशाच्च

कर्मक्रमादिविरोधः ॥२॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते

ब्रह्मसूत्रभाष्ये ज्योतिरूपक्रमाधिकरणम् ॥ २ ॥

ಅನುವಾದ - 'ಆತೋ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 'ಮಧು' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂರ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಜೇನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿವಾಚಕ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೂ ಕೂಡ ಆಯಾ ಲೌಕಿಕಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕರ್ಮವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಐತರೇಯ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೇ ಲೋಪವಾಗಲಿ ಎಂಬ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಜ್ಯೋತಿದಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಕೊಡದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿವಾರಿಸುತ್ತಾ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಮಧುವಿದ್ಯಾದಿವತ್ = ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಮಧುಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂರ್ಯಾಂಗತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಂತೆ, ಸರ್ವಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವೇನ = ಸಮಸ್ತ ಶಬ್ದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸಿ, ಆಯಾ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು, ಪರಸ್ಯ = ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ = ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ನ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿ ವಿರೋಧಃ = ಕರ್ಮಾದಿಗಳೇ ಲೋಪವಾಗಲಿ ಎಂಬ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಂತೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: -

ನ ಕೇವಲಂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಸಮ್ಮಭವಾತ್ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಿರೋಧಾಪರಿಹಾರಃ ಕಿಂ ತರ್ಹೀತ್ಯತ ಆಹ - ಕಲ್ಪನೆತ್ಯಾದಿನಾ । ಧ್ಯಾಖ್ಯರಮಾತಿರಂಶಾಭಿತಾಂತರಿಕ್ಷಾಖ್ಯವಾಯುಮಧ್ವರೂಪ-
ರಥಾದಿತ್ಯಮಂಡಲಾಂತರ್ಗತಸ್ಯ ಭಗವತಃ ಪञ್ಚಮूर्ತೇಶ್ವಾದಿಪ್ರಧಾನವಸ್ವಾದಿಮಧುಕರಮುಖ-
ಸಂಸ್ಪರ್ಶೇನ ಪञ್ಚಥಾ ವಿಭಿನ್ನ ಕ್ರಗಾದಿ ಸರ್ವವೇದಾಖ್ಯಪುಷ್ಪೋತ್ಥ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯವೀರ್ಯಾನ್ಮಾ
ಚಾತ್ಮಕಮಧುರಸತ್ವೇ ಕಲ್ಪನಾಪಿ ಮಧುವಿಧಾ

ಕೇವಲ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪರಿಹಾರವಾಗುವುದಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನು ? ಎಂಬುದನ್ನು ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಗೆ

ಮಧುಶಬ್ದವನ್ನು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ದ್ಯು' ಎಂಬ ರಮೆಯೇ ತೀರೋಂಶಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಅಂತರಿಕ್ಷ ಎಂಬ ವಾಯುವು ಜೇನುಗೂಡಾಗಿ ಆಶ್ರಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಾಯು ಆಶ್ರಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಭಗವಂತನೇ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿ ಪಂಚರೂಪಗಳಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಐದು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಅಗ್ನಿ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನ ವಸು ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೆಂಬ ಜೇನುನೋಣಗಳ ಮುಖಸಂಸ್ಪರ್ಶದಿಂದ ಐದುರೂಪಗಳಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಇವನೇ ಋಗಾದಿ ಸರ್ವವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಋಗಾದಿ ಸರ್ವವೇದಗಳೆಂಬ ಹೂವಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ ಯಶಸ್ಸು, ತೇಜಸ್ಸು, ವೀರ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಮಧುರಸ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನೇ 'ಮಧುವಿದ್ಯೆ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ವಿವರಣೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಮಧುವಿದ್ಯೆನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ನೀಡಲಾಗಿದೆ (ಸಂಗ್ರಹ)

ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು । ತಸ್ಯ ದೌರೇವ ತಿರಶ್ಚೀನವಂಶಃ ।
ಅಂತರಿಕ್ಷಮಪೂಷಃ । ಮರೀಚಯಃ ಪುತ್ರಾಃ ।

ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಗೋಚರಾಗುವ, ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ, ಆದಿತ್ಯನಾಮಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯ ಮತ್ತು ಅಧಿಕವಾದ ಸುಖಾನುಭವಪೂರ್ಣನಾದ್ದರಿಂದ ಮಧುನಾಮಕನಾಗಿರುವನು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಜೇನುತುಪ್ಪದಂತೆ ಆಹ್ಲಾದಕನೂ ಆಗಿರುವನು. ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ, ದ್ಯುನಾಮಕನಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಭಗವಂತನ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಬಗ್ಗಿನಂತು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಅವನನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಿರುವಳು. ಆ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಜೇನುಗೂಡಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯಂತೆ, ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸಾನಿಧ್ಯವುಳ್ಳ ವಾಯುವಿಗೆ ಆಶ್ರಯಳು. ತನ್ನೊಳಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಕಾಣುವುದರಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷನಾಮಕನಾದ, ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ವಾಯುವು, ಜೇನಿನಂತೆ ಆಹ್ಲಾದಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸನ್ನಿಧಾನ ಪಾತ್ರನಾದ್ದರಿಂದ ಜೇನುಗೂಡಿನಂತೆ, ಜೇನಿನಂಥ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವುದರಿಂದ ವಸು-ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಜೇನುಹುಳುಗಳಂತೆ. ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳನ್ನಾಶ್ರಯಿಸಿರುವ ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ಋಷಿಗಳು ಜೇನುಹುಳುಗಳ ಮರಿಗಳಂತೆ.

ಯ ಆದಿತ್ಯಗತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ಸ ವಿವ ಮಧುನಾಮಕಃ |
ಮದಧಿರ್ಮುಧ್ವಿ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಮದಃ ಸುಖಮಿಹೋಚ್ಛತೇ |
ಅ ಇತ್ಯಾಧಿಕ್ಯಮುದ್ವಿಷ್ಣು ಮದ್ ಜ್ಞಾನತಸಿರುಚ್ಛತೇ |
ತದ್ವತ್ತಾ ತತಿರುದ್ವಿಷ್ಣುತೇನಾನುಭವ ಈರಿತಃ |
ಅಧಿಕೋಽನುಭವೋ ಯಸ್ಯ ಸರ್ವಸ್ಮಾದೀಪ್ಸಿತಾದಪಿ |
ಸೋಽಯಂ ಮದ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಸರ್ವಂ ಹಿ ಸುಖಸಾಧನಮ್ |
ತತ್ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಮಧುನಾಮಾ ಸ್ಯಾತ್ ತೃತೀಯೋಽತಿಶಯಾರ್ಥಕಃ |
ದೇವಾನಾಮುಪಜೀವ್ಯತ್ವಾತ್ ಸ ದೇವಮಧುನಾಮಕಃ |
ಅದಿತ್ಯಾದಾತತತ್ತ್ವಾಚ್ಚ ಜ್ಞಾನರೂಪತತ್ತ್ವಸ್ಯಥಾ |
ಅದಿತ್ಯ ಇತಿ ಸಂಪ್ರೋಕ್ತಃ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಮಧುವಚ್ಛ ಸಃ |
ತಿರೋವಂಶಾದಿಸಂಯುಕ್ತೋ ದ್ಯುನಾಮ್ನೀ ಚ ದ್ಯುಸಂಸ್ಥಿತಾ |
ಪ್ರಕಾರಾದಿಗುಣೈಃ ಶ್ರೀಸ್ತು ವಾಯೋರಾತ್ರಯರೂಪತಃ |
ತಿರೋ ವಂಶ ಇತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಾ ಮಧ್ವಪೂಪಸ್ತು ಮಾರುತಃ |
ತಸ್ಮಿನ್ ಸನ್ನಹಿತೋ ವಿಷ್ಣುಃ ವಿಶೇಷೇಣ ಯತಸ್ಸದಾ |
ಸೋಽಂತರಿಕ್ಷಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತಃ ಸ್ವಾಂತಸ್ಸಮ್ಯಗ್ ಹರಿಃಕ್ಷಣಾತ್ |
ಅಂತರಿಕ್ಷಸ್ಥಿ ತಶ್ಚಾಸೌ ವಸ್ವಾದ್ಯಾ ಮಧುಕಾರಿಣಃ |
ತತ್ ಪ್ರತ್ಯಾಸ್ತು ಮರೀಚಾದ್ಯಾಃ ಸೂರ್ಯರಶ್ಮಿಷು ಸಂಸ್ಥಿತಾಃ |
ತೀರ್ಥಕೃತ್ ಸ್ಥಿತಾ ವಶೇ ಕುರ್ಯಾತ್ ಯಸ್ಮಾದ್ ದೇವೀ ರಮಾ ಹರಿಂ |
ಭಕ್ತೈವಾತ್ಮರೋವಂಶಃ ತೀರ್ಥಕ್ಷಂ ಪ್ರಣತಿಃ ಸ್ಥಿತಾ |
ತೀರ್ಥಕೃತ್ ಸ್ಥಿತಾ ಸ್ವಸಂಸ್ಥಂ ತು ವಶೀಕುರ್ಯಾದ್ಯತಸ್ತತಃ |
ವಂಶಸ್ತರಶ್ಮೀನೋಽನ್ಯೋಽಪಿ ಯಸ್ಮಿನ್ ಆಪ್ಯಮುಪಸ್ಥಿತಮ್ |
ಸೋಽಪೂಪ ಅಪ್ಯೋ ಭಗವಾನ್ ಮಧ್ವಾಜ್ಯಾದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಗಮ್ |

ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವನೋ ಅವನೇ ಮಧುನಾಮಕನು. ಮಧು ಎಂದರೆ ಮದ ಉಳ್ಳವನೆಂದರ್ಥ. ಮದ ಎಂದರೆ ಸುಖ. ಮದ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾರವು ಅಧಿಕವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಮ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನ, ತ್ ಎಂದರೆ ತತಿ, ಜ್ಞಾನತತಿ

ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನವಿಷಯತ್ವ ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ಬರುವ ಯಥಾರ್ಥ ಅನುಭವವೇ ವಿವಕ್ಷಿತ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ, ಎಲ್ಲ ಅಭೀಷ್ಟಾಂತಲೂ ಅಧಿಕವಾಗಿ ಸಾಕ್ಷಿಯ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ಗೋಚರವಾದುದೇ ಮದ ಎಂದಾಯಿತು. ಅಂತಹ ವಸ್ತು ಸುಖವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ವಿಷಯಪದಾರ್ಥಗಳು ಎಲ್ಲವೂ ಕೇವಲ ಸುಖಸಾಧನವೇ ಹೊರತು ಸುಖದಂತೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಭೀಷ್ಟವಲ್ಲ. 'ಮದಧಿ' ಎಂದರೆ ಸುಖಪೂರ್ಣನಾದವನೇ ಮಧು ಎನಿಸುವನು. ಮದಧಿ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ ದ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರ ಲೋಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಇಕಾರಕ್ಕೆ ಉಕಾರದೇಶ ಬಂದಿದೆ. ಇ ಈ ಉ ಎಂಬ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮೂರನೆಯದಾದ ಉ ವರ್ಣವು ಅತಿಶಯಾರ್ಥಕ. ಅದು ಮಧು ಶಬ್ದದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಸುಖಪೂರ್ಣ ಎಂದರ್ಥ ದೊರೆಯುವುದು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನೂ ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ದೇವಮಧು ಎನಿಸುವನು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಆದಿ, ವ್ಯಾಪ್ತ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನ ಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮಧುಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಜೇನಿನ ಸಾದೃಶವೂ ವಿವಕ್ಷಿತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೇನುತುಪ್ಪವು ಜೇನುಗೂಡು, ಅಡ್ಡತೊಲೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತೆ ವಿಷ್ಣುವೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯೇ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ಕೂಡಿರುವನು. ಪ್ರಕಾಶಾದಿ ಗುಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ದ್ಯುನಾಮಕಳಾದ, ದ್ಯುಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಜೇನುಗೂಡಿನಂತಿರುವ ವಾಯುವಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಅಡ್ಡತೊಲೆಯಂತೆ, ವಿಷ್ಣುವು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಸದಾ ಸನ್ನಿಹಿತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುವು ಜೇನುಗೂಡಿನಂತೆ. ಆ ವಾಯುವು ತನ್ನೊಳಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ನೋಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅಂತರಿಕ್ಷಲೋಕದಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತರಿಕ್ಷನಾಮಕ, ವಸುರುದ್ರಾದಿತ್ಯರು ಮಧುವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಹುಳುಗಳಂತೆ, ಸೂರ್ಯಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳು ಜೇನುನೋಣಗಳ ಮರಿಗಳಂತೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಬಾಗಿ ನಿಂತು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ವಶೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ 'ತಿರಶ್ಚೀನವಂಶ' ಎನಿಸುವಳು. ಬಾಗಿ ನಿಲ್ಲುವುದೆಂದರೆ ನಮಸ್ಕಾರ. ಅಡ್ಡತೊಲೆಯೂ ಸಹ ಜೇನುಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ನಿಂತು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ವಶದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದಲೇ ತಿರಶ್ಚೀನವಂಶ ಎನಿಸುವುದು. 'ಅಪ್' ಎಂದರೆ ಆಪ್ತ. ಮುಕ್ತಪ್ರಾಪ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ವಾಯುದೇವನಲ್ಲಿ 'ಉಪ' ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಥಾನಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾಯುವು ಅಪೂಪನೆನಿಸುವನು. ಜೇನುಗೂಡಿನಲ್ಲಿರುವ ಜೇನುತುಪ್ಪವೂ ನೀರಿನ ಪರಿಣಾಮವಾದುದರಿಂದ ಆಪ್ತ, ಆದ್ದರಿಂದ ಜೇನುಗೂಡು ಅಪೂಪವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ತಸ್ಯ ಯೇ ಪ್ರಾಂಚೋ ರಶ್ಮಯಃ ತಾ ಏವಾಸ್ಯ ಪ್ರಾಚ್ಯೋ ಮಧುನಾಡ್ಯಃ | ಋಚ ವಿವ ಮಧುಕೃತಃ | ಋಗ್ವೇದ ವಿವ ಪುಷ್ಪಂ | ತಾ ಅಮೃತಾ ಆಪಃ | ತಾ ವಾ ಏತಾಋಚಃ

ಏತಮ್ಗೇದಮಭ್ಯತಪನ್ | ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ವೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯಮನ್ನಾದ್ಯಂ
ರಸೋಽಜಾಯತ | ತದ್ ವ್ಯಕ್ತದತ್ | ತದಾದಿತ್ಯಮಭಿತೋಽಶ್ರಯತ್ | ತದ್ವಾ ಏತತ್
ಯದೇತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ರೋಹಿತಂ ರೂಪಮ್ |

ಸೂರ್ಯನ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಕಿರಣಗಳು ಜೇನುಗೂಡಿನ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ
ಮಧುಭಿದ್ರಗಳಂತೆ ಇರುವುವು. ಆ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಕ್ತಿನಾಮಕ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು
ಮಧುನಾಡೀ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ರೂಪಗಳ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೇ
ಉಪಾಸಕನು ಸುಖಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರ.
ಋಗ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಮತ್ತು ಪ್ರಾತಃಸವನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಪೂಜ್ಯರೂ ಆದ
ಅಪ್ಪವಸುಗಳು ಮಧುನಾಮಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸುವುದರಿಂದ ಜೇನನ್ನು ತಯಾರಿಸುವ
ಜೇನುಹುಳುಗಳಂತೆ, ಋಗ್ವೇದವು ಪುಷ್ಪ ಅಂದರೆ, ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೋಷಕ. ಅದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ
ಹೂವಿನಂತೆ. ಋಗ್ವೇದದ ಮಂತ್ರಗಳು ಹೂವಿನೊಳಗಿರುವ ಮಕರಂದ ರಸದಂತೆ.
ಆ ಮಂತ್ರಗಳೂ ನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅಮೃತ ಎಂದೂ, ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಚೆನ್ನಾಗಿ
ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಕಾರಣ ಆಪಃ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಜೇನುಹುಳುಗಳು
ಮಕರಂದ ರಸವನ್ನು ಪಾನಮಾಡುವಂತೆ, ಋಗ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ವಹ್ಮಿ ಮತ್ತು
ವಸುಗಳು ಋಗ್ವೇದವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದಾಗ ಆ
ವೇದದಿಂದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮನಾದ, ಪ್ರಕಾಶರೂಪನಾದ, ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯರೂಪನಾದ,
ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹತತ್ವನಾದ, ಬಲರೂಪನಾದ, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಾಸುದೇವನು, ಪುಷ್ಪದಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ
ಮಧುವಿನಂತೆ ಪ್ರಕಟಗೊಂಡನು. ಸಿದ್ಧಗೊಂಡ ಜೇನುತುಪ್ಪವು ಜನುಗಿ ಜೇನುಗೂಡಿನ
ಭಿದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಚಿತವಾಗುವುದು. ಅದರಂತೆ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಆ
ವಾಸುದೇವನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ-ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು ಸೂರ್ಯನ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ
ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದನು. ಅವನೇ ಸೂರ್ಯನ ಕೆಂಪುವರ್ಣದಲ್ಲೂ ಇರುವನು.

ಪ್ರಾಚ್ಯರಶ್ಮಿಶು ಸಂಸ್ಥಸ್ತು ರತಿಶಂಮಾನರೂಪತಃ |

ಪ್ರಾಚ್ಯರಶ್ಮಿತಿ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ವಾಸುದೇವಾಭಿದೋ ಹರಿಃ |

ಏತದ್ವಿನಾ ನಾಲಮಿತಿ ನಾಡೀತ್ಯಂತ ಉದಾಹೃತಃ |

ಸ್ವರೂಪಾಂಶೈರ್ವಿನಾ ಪ್ರಾಪ್ತಂ ನಾಲಂ ಹಿ ಪ್ರಾಪಿತಾಂಶಿನಮ್ |

ಋಗ್ವೇದಮಾನಿನಶ್ಚೈವ ವಹ್ಮಾದ್ಯಾ ವಸವಸ್ತು ಚಃ |

ಅರ್ಚ್ಯತಾತ್ ಪ್ರಥಮಂ ಚೈವ ವಿಶೇಷಾದ್ ಯಜ್ಞದೇವತಾಃ |

ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ವಾಸುದೇವನು ಕ್ರೀಡೆ,
ಸುಖ ಮತ್ತು ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ರಕ್ತಿ ಎನಿಸುವನು. 'ಏತದ್ ವಿನಾ ನ ಅಲಂ' ಎಂಬ

ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಾಡೀಶಬ್ದವಿರುವುದರಿಂದ ಅಂಶರೂಪಗಳು ನಾಡೀ ಎನಿಸಿವೆ. ವಾಸುದೇವಾದಿ ಸ್ವರೂಪಾಂಶಗಳ ಅನುಗ್ರಹವಿಲ್ಲದೆ ಉಪಾಸಕನು ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಲಾರನಷ್ಟೇ! 'ಋಚ ಏವ ಮಧುಕೃತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಋಗ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅಗ್ನಿಯೇ ಮೊದಲಾದ ಋಕ್ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲ ಅಗ್ನಾದಿ ವಸುಗಳು ಪ್ರಾತಃ ಸವನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರ್ಚಿತರಾದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಋಕ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

ಅಥ ಯೇಽಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾ ರಶ್ಮಯಸ್ತಾ ಏವಾಸ್ಯ ದಕ್ಷಿಣಾ ಮಧುನಾಡ್ಯಃ | ಯಜೂಂಜೈವ ಮಧುಕೃತಃ | ಯಜುರ್ವೇದ ಏವ ಪುಷ್ಪಂ | ತಾ ಅಮೃತಾ ಅಶಃ | ತಾನಿ ವಾ ವಿತಾನಿ ಯಜೂಂಷಿ ಏತಂ ಯಜುರ್ವೇದಮಭ್ಯತಪತ್ | ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯಮನ್ನಾದ್ಯಂ ರಸೋಽಜಾಯತ | ತದ್ ವ್ಯಕ್ವರತ್ | ತದಾದಿತ್ಯಮಭಿತೋಽಶ್ರಯತ್ | ತದ್ ವಾ ಏತದ್ ಯದೇತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಶುಕ್ಲಂ ರೂಪಮ್ |

ಸೂರ್ಯನ ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನ ಕಿರಣಗಳು ಜೇನುಗೂಡಿನ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾಗದ ಮಧುನಾಡಿಗಳಂತೆ, ಆ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ರಶ್ಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಸಂಕರ್ಷಣ ರೂಪಗಳು ಇರುವವು. ಆ ರೂಪಗಳೂ ಮಧುನಾಡಿ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಯಜುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಏಕಾದಶ ರುದ್ರನು ಜೇನುಹುಳುಗಳಂತೆ, ಅವರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವವರು. ಯಜುರ್ವೇದವು ಪುಷ್ಪದಂತೆ, ಅದರ ಮಂತ್ರಗಳು ಮಕರಂದ ರಸದಂತೆ. ಆ ಮಂತ್ರಗಳು ಅಮೃತ ಎಂದೂ, 'ಅಪ್' ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಯಜುರ್ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ 'ಯಜುಸ್' ಎನಿಸಿದ ಏಕಾದಶ ರುದ್ರರು ಯಜುರ್ವೇದವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮನೂ, ಪ್ರಕಾಶರೂಪನೂ, ಪರಮೈಶ್ವರೈಶ್ವರೂಪನೂ, ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹಶಕ್ತನೂ, ಬಲರೂಪನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ ಸಂಕರ್ಷಣನು ಪ್ರಕಟನಾದ. ಅವನೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ-ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ದಯಪಾಲಿಸಿದ. ಅವನು ಸೂರ್ಯನ ದಕ್ಷಿಣದ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿರುವನು. ಆ ಸಂಕರ್ಷಣನೇ ಸೂರ್ಯನ ಶುಕ್ಲರೂಪದಲ್ಲೂ ಇರುವನು.

ಇಂದ್ರಾದ್ಯಾ ಯಜುರುದ್ವಿಷ್ಟಾರುದ್ರಾ ಇಂದ್ರಸಖಾ ಯತಃ |

ಇಂದ್ರಶಬ್ದೋದಿತೋ ವಾಯುಃ ಸ ಯಾಜ್ಞಃ ಸೋಮಭುಕ್ ಪುರಃ |

ಸ ಹಿ ಶಂಕರಪೂರ್ವಾಣಾಂ ರುದ್ರಾಣಾಂ ಮುಖ್ಯ ಏವ ಚ |

ಯಜ್ಞದೇವತೆಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರನೇ ಮೊದಲಾದ ರುದ್ರರು ಯಜುಸ್-ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ರುದ್ರರು ಇಂದ್ರನ ಸ್ನೇಹಿತರಾದ್ದರಿಂದ ಇಂದ್ರನೂ ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ಸೇರುವನು. ಈ ಇಂದ್ರನೆಂದರೆ ವಾಯುವೇ ಹೊರತು ಪುರಂದರನಲ್ಲ. ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಸವನದಲ್ಲಿ

ಸೋಮಪಾನ ಮಾಡುವ ರುದ್ರರಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ವಾಯುವೇ ಪೂಜಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಆ ವಾಯುವೇ ಇಂದ್ರಶಬ್ದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತ, ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಂದೆ 'ರುದ್ರಾ ಉಪಜೀವಂತಿ ಇಂದ್ರೇಣ ಮುಖೇನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ, ರುದ್ರರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರ ಮುಖ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದ, ಶಂಕರನೇ ಮೊದಲಾದ ರುದ್ರರಿಗಿಂತ ಮುಖ್ಯನಾದವನು ವಾಯುವೇ, ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಪದದಿಂದ ವಾಯುವೇ ವಿವಕ್ಷಿತ.

ಅಥ ಯೇಽಸ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಂಚೋ ರಶ್ಮಯಃ ತಾ ಏವಾಸ್ಯ ಪ್ರತೀಚ್ಛೋ ಮಧುನಾಡ್ಯಃ | ಸಾಮಾನ್ಯೇವ ಮಧುಕೃತಃ | ಸಾಮವೇದ ಏವ ಪುಷ್ಪಂ | ತಾ ಅಮೃತಾ ಆಪಃ | ತಾನಿ ವಾ ಏತಾನಿ ಸಾಮಾನಿ ಏತಂ ಸಾಮವೇದಮಭ್ಯತಪನ್ | ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ವೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರೈರ್ಮನಾದ್ಯಂ ರಸೋಽಜಾಯತ | ತದ್ ವ್ಯಕ್ವರತ್ | ತದಾದಿತ್ಯಮಭಿತೋಽಶ್ರಯತ್ | ತದ್ವಾಏತದ್ ಯದೇತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಕೃಷ್ಣಂ ರೂಪಮ್ |

ಸೂರ್ಯನ ಪಶ್ಚಿಮ ದಿಕ್ಕಿನ ಕಿರಣಗಳು, ಜೇನುಗೂಡಿನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಮಧುನಾಡಿಗಳಂತೆ. ಆ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ರಶ್ಮಿ ಎನಿಸಿದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನರೂಪಗಳು ಇರುವುವು. ಈ ರೂಪಗಳು ಮಧುನಾಡಿ ಎನಿಸಿವೆ. ಸಾಮನಾಮಕರಾದ, ಸಾಮಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಆದಿತ್ಯರು ಜೇನುಹುಳುಗಳಿದ್ದಂತೆ ಅವರು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವರು. ಸಾಮದೇವು ಪುಷ್ಪದಂತೆ. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಮಂತ್ರಗಳು ಮಕರಂದಕ್ಕೆ ಸಮಾನ. ಅವುಗಳು ಅಮೃತ ಎಂದೂ ಆಪ್ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಸಾಮವೇದಾಭಿಮಾನಿ ಆದಿತ್ಯರು ಸಾಮದೇವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮನೂ, ಪ್ರಕಾಶರೂಪನೂ, ಪರಮೃತ್ವರ್ದೃಶ್ಯರೂಪನೂ, ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹಶಕ್ತನೂ, ಬಲರೂಪನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಪ್ರಕಟನಾದ. ಆ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ-ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅವನು ಸೂರ್ಯನ ಪಶ್ಚಿಮ ಕಿರಣದಲ್ಲಿರುವನು. ಅವನೇ ಸೂರ್ಯನ ಕಪ್ಪುಪರ್ವದಲ್ಲೂ ಇರುವನು.

ಸಾಮಾನಾಮನ ಆದಿತ್ಯಾಃ ಮಾಸಶಃ ಸಮಭೋಗತಃ |

ಇಂದ್ರೋ ವರುಣ ಉದ್ವಿಷ್ಟೋ ಯಜ್ಞೇಷು ಪ್ರಿಯತೇ ಯತಃ |

ಆದಿತ್ಯಾನಾಮಧಿಪತಿಃ ಸ ಹಿ ವಿಷ್ಣುನಿಯೋಜಿತಃ |

ವಿಷ್ಣುಸ್ತುಪಾಸ್ಯ ರೂಪತ್ವಾತ್ ನೋಪಾಸಕಗಣೇ ಯುತಃ |

ಒಂದೊಂದು ಮಾಸಕ್ಕೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಂತೆ ಸಮವಾದ ಭೋಗ ಉಳ್ಳವರಾದ ಕಾರಣ ಹನ್ನೆರಡು ಮಂದಿ ಆದಿತ್ಯರು ಸಾಮ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮುಂದೆ 'ಆದಿತ್ಯಾ ಉಪಜೀವಂತಿ ವರುಣೇನ ಮುಖೇನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವರುಣನೆಂದರೆ ಪುರಂದರ. 'ಪ್ರೀಯತೇ ಇತಿ ವರುಣಃ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವರಿಸಲ್ಪಡುವವನಾದ್ದರಿಂದ,

ಅಂದರೆ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುವುದರಿಂದ ಪುರಂದರನೇ ಇಲ್ಲಿ ವರುಣ, ಮತ್ತು ಮೇಲಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ, ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಪುರಂದರನೇ ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ನೇಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವರುಣನಲ್ಲದೇ ಪುರಂದರನೇ ವರುಣಪದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತ. ಆದಿತ್ಯರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ ವಿಷ್ಣುವಾಗಿದ್ದರೂ, ಅವನು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಉಪಾಸಕಗಣದಲ್ಲಿ ಅವನು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪುರಂದರನನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಅಥ ಯೇಽಸ್ಯೋದಂಬೋ ರಶ್ಮಯಃ ತಾ ಏವಾಸ್ಯೋದೀಚ್ಯೋ ಮಧುನಾಡ್ಯಃ | ಅರ್ಥವಾರ್ಂಗಿರಸ ವಿವ ಮಧುಕೃತಃ | ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಂ ಪುಷ್ಪಂ | ತಾ ಅಮೃತಾ ಅಪಃ | ತೇ ವಾ ಏತೇಽರ್ಥವಾರ್ಂಗಿರಸ ಏತದಿತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಂ ಅಭ್ಯತಪನ್ | ತಸ್ಯಾಭಿ ತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರೈಮನ್ನಾದ್ಯಂ ರಸೋಽಜಾಯತ | ತದ್ ವೈಕ್ವರತ್ | ತದಾದಿತ್ಯಮಭಿತೋಽತ್ರಯತ್ | ತದ್ ವಾ ಏತದ್ ಯದೇತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಪರಃ ಕೃಷ್ಣಂ ರೂಪಮ್ |

ಸೂರ್ಯನ ಉತ್ತರ ಕಿರಣಗಳು, ಜೇನುಗೂಡಿನ ಉತ್ತರದ ಮಧುನಾಡಿಗಳಂತೆ. ಆ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ರಶ್ಮಿ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪಗಳು ಇರುವವು. ಈ ರೂಪಗಳು ಮಧುನಾಡಿ ಎಂದೆನಿಸಿವೆ.

ಅರ್ಥವೇದಹಾಗೂ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅರ್ಥವೇ. ಅಂಗಿರಸ ಎಂದೂ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಚಂದ್ರ ಮತ್ತು ಇತರ ಮರುತ್ ದೇವತೆಗಳು, ಜೇನನ್ನು ಜೇನುಹುಳುಗಳು ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವಂತೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವರು. ಅರ್ಥವೇದ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳು ಪುಷ್ಪವಿದ್ವಂತೆ. ಆ ಅರ್ಥವೇದ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ವಚನಗಳು ಮಕರಂದರಸವಿದ್ವಂತೆ. ಇವು ಅಮೃತ ಮತ್ತು ಅಪ್ ಎನಿಸುತ್ತವೆ. ಅರ್ಥವೇದ ಹಾಗೂ ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಗಳ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮನೂ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನೂ, ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಸ್ವರೂಪನೂ, ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹ ಶಕ್ತನೂ, ಬಲರೂಪನೂ, ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ ಅನಿರುದ್ಧನು ಪ್ರಕಟನಾದ. ಅವನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ-ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಅವನು ಸೂರ್ಯನ ಉತ್ತರ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದನು. ಆ ಅನಿರುದ್ಧನೇ ಸೂರ್ಯನ ಅತಿಶಯವಾದ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದಲ್ಲಿರುವನು.

ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣಾನಾಂ ಸೋಮಾದ್ಯಾ ಅಭಿಮಾನಿನಃ |

ಅರ್ಥವಾರ್ಂಗಿರಸಾಂ ಚೈವಾಪ್ಯರ್ಥವಾರ್ಂಗಿರನಾಮಕಾಃ |

ಅಧರಂ ವರ್ತಯೇಯುಸ್ತೇ ವೃಷ್ಟಿಮಂಗರಸಾಸ್ತಥಾ |

ಮನಸ್ತಾತ್ ಪ್ರಾಣರೂಪತ್ವಾದ್ ಅರ್ಥವಾರ್ಂಗಿರಸಸ್ತತಃ |

ಚಂದ್ರಾದಿದೇವತೆಗಳು ಇತಿಹಾಸ ಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವೇದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಅರ್ಥವಾಂಗಿರಸ ಎಂದು ಹೆಸರುಳ್ಳವರು. ಅವರು ಮಳೆಯನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಸುರಿಸುವವರೂ ಮತ್ತು ಅಂಗಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಅಧರಂವರ್ತಯಂತಿ', ಹಾಗೂ 'ಅಂಗಾನಂರಸಾಃ' ಎಂಬವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ, ಅರ್ಥವಾಂಗಿರಸ ನಾಮಕರಾಗಿರುವವರು. ಚಂದ್ರನು ಮನಸ್ಸಿಗೆ ನಿಯಾಮಕ. ಇತರ ಮರುತ್ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಾಣಾಪಾನಾದಿ ರೂಪರಾಗಿರುವರು. ಅಥವಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿರುವರು. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಂದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಅಂಗಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕರು.

ಅಥ ಯೇಽಸ್ಯೋರ್ಧ್ವಾ ರಶ್ಮಯಃ ತಾ ಏವಾಸ್ಯೋರ್ಧ್ವಾ ಮಧುನಾಡ್ಯಃ | ಗುಹ್ಯಾ ಏವಾದೇಶಾ ಮಧುಕೃತಃ | ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಪುಷ್ಪಂ | ತಾ ಅಮೃತಾ ಅಪಃ | ತೇ ವಾ ಏತೇ ಗುಹ್ಯಾ ಆದೇಶಾ ಏತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ಅಭ್ಯತಪನ್ | ತಸ್ಯಾಭಿತಪ್ತಸ್ಯ ಯಶಸ್ತೇಜ ಇಂದ್ರಿಯಂ ವೀರ್ಯಮನ್ನಾದ್ಯಂ ರಸೋಽಜಾಯತ | ತದ್ ವ್ಯಕ್ತದತ್ | ತದಾದಿತ್ಯಮಭಿತೋಽಶ್ರಯತ್ | ತದ್ವಾ ಏತದ್ ಯದೇತದಾದಿತ್ಯಸ್ಯ ಮಧ್ಯೇ ಕ್ಷೋಭಿತ ಇವ | ತೇ ವಾ ರಾಸಾಂ ರಸಾಃ | ವೇದಾ ಹಿ ರಸಾಃ ತೇಷಾಮೇತೇ ರಸಾಃ | ತಾನಿ ವಾ ಏತಾನ್ಯಮೃತಾನಾಮಮೃತಾನಿ | ವೇದಾ ಹ್ಯಮೃತಾಃ ತೇಷಾಮೇತಾನ್ಯಮೃತಾನಿ |

ಸೂರ್ಯನ ಉರ್ಧ್ವದಿಕ್ಕಿನ ಕಿರಣಗಳು ಜೇನುಗೂಡಿನ ಮೇಲಿನ ಮಧುಭಿದ್ರಗಳಂತೆ, ಆ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ರಶ್ಮಿನಾಮಕ ನಾರಾಯಣರೂಪಗಳು ಮಧುನಾಡಿ ಎನಿಸಿವೆ. ಗೋಷ್ಯವಾದ ವೇದದ ಆದೇಶವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸುವುದರಿಂದ ಗುಹ್ಯಾದೇಶ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ಸರ್ವವೇದಾಭಿಮಾನಿ ಋಜುಗಳು ಜೇನುಹುಳುಗಳಿದ್ದಂತೆ. ವೇದರಾಶಿಯೇ ಪುಷ್ಪದಂತೆ. ಅದರೊಳಗಿನ ವಚನಗಳು ಮಕರಂದದ ರಸದಂತೆ. ಆ ವಚನಗಳು ಅಮೃತ ಎಂದೂ ಅಪ್ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಆ ವೇದಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಋಜುಗಳು ವೇದರಾಶಿಯನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಅದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಾನಂದಾತ್ಮಕನೂ ಪ್ರಕಾಶರೂಪನೂ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯ ಸ್ವರೂಪನೂ, ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹಕೃತನೂ, ಬಲರೂಪನೂ, ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ ನಾರಾಯಣನು ಪ್ರಕಟನಾದ. ಅವನು ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮಮೋಕ್ಷಗಳನ್ನು ವಿತರಿಸಿದ. ಆ ನಾರಾಯಣನು ಸೂರ್ಯನ ಮೇಲ್ಭಾಗದ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ. ಅವನು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಚಲನಾದರೂ ನೋಡುವವರ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಚಲಿಸುವವನಂತೆ ಕಾಣುವನು. ಆ ವಾಸುದೇವಾದಿ ಪಂಚರೂಪಗಳು ಸಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ. ಏಕೆಂದರೆ ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳು ಸಾರಭೂತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾಸುದೇವಾದಿರೂಪಗಳು

ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರಭೂತವಾಗಿವೆ. ಅಪಂಚರೂಪಗಳು ಅಮೃತದಲ್ಲಿ ಅಮೃತಗಳೂ ಆಗಿವೆ. ಋಗ್ವೇದಾದಿಗಳು ನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ಅಮೃತ, ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಮೃತತ್ವವನ್ನು ಕೊಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ವಾಸುದೇವಾದಿ ಪಂಚರೂಪಗಳು ಅಮೃತಗಳಲ್ಲಿ ಅಮೃತ.

ಗುಹ್ಯಾದೇಶಾ ಬ್ರಹ್ಮಪದೇ ಯೇ ಯೋಗ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ಸಹ |
ಸರ್ವಗುಹ್ಯೋಪದೇಷ್ವಾರಃ ಸರ್ವೇಷಾಂ ಗುರವೋ ಹಿ ತೇ |
ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಸರ್ವವೇದಾನಾಂ ನಾಮಾನಂತತ್ವತಃ ಸ್ಮೃತಮ್ |

ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗೋಪ್ಯ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಬ್ರಹ್ಮಪದಯೋಗ್ಯರಾದ ಋಜುಗಳೂ ಗುಹ್ಯಾದೇಶರೆನಿಸಿರುವರು, ಋಜುಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಗುರುಗಳು ಉಪದೇಶಕರೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿದೆ. ವೇದಗಳು ಅನಂತ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದವು ಅನಂತತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂದರೆ ವೇದರಾಶಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಋಗ್ವೇದಾದೀಂಸ್ತು ತೇ ದೇವಾಃ ಅಗ್ನ್ಯಾದ್ಯಾಃ ಸಂವ್ಯಚಾರಯನ್ |
ಮಧುಬ್ರಹ್ಮದ್ವೈಕೃತ್ವಾತ್ ತೇ ವೈ ಮಧುಕೃತಃ ಸ್ಮೃತಾಃ |
ಜ್ಞಾನಪೋಷಕರತ್ವಾತ್ಪು ವೇದಾಃ ಪುಷ್ಪಾಭಿಧಾಃ ಸ್ಮೃತಾಃ |
ಅನ್ಯತ್ರ ಮಧುಕೃತ್ ಪೋಷಾತ್ ನಿತ್ಯತ್ವಾದಮೃತಾಶ್ಚ ತಾಃ |
ವೇದವಾಚಃ ಸುರೈಃ ಪೇಯಾ ಭೋಗ್ಯತ್ವಾತ್ ಆಪ ಈರಿತಾಃ |
ವೇದಪಾನಂ ವಿಚಾರಶ್ಚ ಶ್ರವಣಂ ಪಾಠ ವಿವ ಚ |
ದೇವೈರ್ವಿಚಾರಿತೇಭ್ಯಶ್ಚ ವೇದೇಭ್ಯೋ ವ್ಯಕ್ತತಾಂ ಗತಃ |
ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪತತ್ವಾತ್ ಯಶಸ್ತೇಜಃಸ್ವರೂಪಕಃ |
ಇಂದ್ರಿಯಂ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಾದ್ ವೀರ್ಯರೂಪಶ್ಚ ಸರ್ವದಾ |
ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹಶಕ್ತಿತ್ವಾದ್ ಅನ್ನಾದ್ಯೋ ಬಲರೂಪತಃ |
ರಸನಾಮಾ ಚ ಭಗವಾನ್ |

ಋಗ್ವೇದವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಅಗ್ನಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಆಯಾ ವೇದಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದರು. ಆ ದೇವತೆಗಳು ಜೇನುಹುಪ್ಪಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಪ್ರಕಟಪಡಿಸುವುದರಿಂದ ಅವರನ್ನು ಮಧುಕರರೆಂದು ಹೊರಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಪೋಷಯತಿ ಇತಿ ಪುಷ್ಪಂ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಜ್ಞಾನಾಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ ವೇದಗಳನ್ನು ಪುಷ್ಪ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಉಪಮಾನದ ವಿವಕ್ಷೆಯ ಪ್ರಕಾರ, ಜೇನುಹುಳುಗಳ ಪೋಷಣೆಗೈಯುವುದರಿಂದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಹೂಗಳೂ ಪುಷ್ಪ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ನಿತ್ಯವಾದುದರಿಂದ ವೇದವಚನಗಳು ಅಮೃತ. ದೇವತೆಗಳು ಅವುಗಳನ್ನು

ಪಾಲಿಸುವುದರಿಂದಲೂ ಭೋಗಿಸುವುದರಿಂದಲೂ 'ಆ ಪೀಯಂತೇ ಇತಿ ಆಪಃ' ಎಂಬ ನಿರ್ವಚನದಿಂದ ಆ ವೇದವಚನಗಳು 'ಆಪಃ' ಎಂದೆನಿಸಿವೆ. ವೇದಗಳ ಪಾಲನ ಮತ್ತು ಪಾನವೆಂದರೆ ವಿಚಾರ ಶ್ರವಣ ಮತ್ತು ಪಾಠರೂಪವಾದುದು. ದೇವತೆಗಳಿಂದ ವಿಚಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವೇದಗಳಿಂದ ಭಗವಂತ ವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಜ್ಞಾನಾನಂದರೂಪಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಯಶಃ ಎಂದೂ ತೇಜೋರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ತೇಜಃ ಎಂದು ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯಶಾಲಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಇದಿ ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯೇ ಎಂಬ ಧಾತುವಿನ ಪ್ರಕಾರ ಇಂದ್ರಿಯ ಎಂದೂ, ವೀರ್ಯರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ, ವೀರ್ಯಂ ಎಂದೂ, ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹಶಕ್ತನಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ನಾದ್ಯ ಎಂದೂ, ಬಲರೂಪಿಯಾದ್ದರಿಂದ ರಸ ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ.

..... ಸಂಸ್ಥಿತಃ ಸೂರ್ಯಮಂಡಲೇ |
 ವ್ಯಕ್ಷರದ್ ಧರ್ಮಮೋಕ್ಷಾದೀನ್ ದೇವಾನಾಂ ಭಗವಾನ್ ಹರಿಃ |
 ಋಕ್ ಪ್ರೋಕ್ತೋ ಲೋಹಿತಾಕಾರೋ ವಾಸುದೇವಃ ಪರಃ ಪುಮಾನ್ |
 ಸ ಏವ ಸೂರ್ಯ ಲೌಹಿತೈ ಪ್ರಾಚ್ಯರಶ್ಮಿಷು ಸಂಸ್ಥಿತಃ |
 ಸಂಕರ್ಷಣಃ ಶುಕ್ಲವರ್ಣೋ ಯಜುರ್ವೇದೋದಿತಃ ಪ್ರಭುಃ |
 ಶುಕ್ಲವರ್ಣೇ ಚ ಸೂರ್ಯಸ್ತ ದಕ್ಷರಶ್ಮಿಷು ಸಂಸ್ಥಿತಃ |
 ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನಃ ಶ್ಯಾಮವರ್ಣಸ್ತು ಸಾಮವೇದೋದಿತಃ ಪ್ರಭುಃ |
 ಪ್ರತ್ಯಗ್ ರಶ್ಮಿಷು ಸೂರ್ಯಸ್ಯ ಶ್ಯಾಮವರ್ಣೇಽಪಿ ಚ ಸ್ಥಿತಃ |
 ಅನಿರುದ್ಧಃ ಸುನೀಲಶ್ಚ ಇತಿಹಾಸಪುರಾಣೋಃ |
 ಅಥರ್ವವೇದೇ ಚೋಕ್ತಸ್ಸನ್ ಉದಗ್ ರಶ್ಮಿಷು ಸಂಸ್ಥಿತಃ |
 ಸುಕೃಷ್ಣೇ ಸೂರ್ಯರೂಪೇ ಚ ಮಧ್ಯೇ ನಾರಾಯಣಃ ಪ್ರಭುಃ |
 ಊರ್ಧ್ವರಶ್ಮಿಷು ಸಂಸ್ಥಶ್ಚ ಪೋದ್ಯದಾದಿತ್ಯಸಪ್ರಭಃ |
 ಮಹಾಮುರೀಚಿಪುಂಜೇನ ಚಲತೀವಾಚಲೋಽಪಿ ಸನ್ |
 ಸ ವಾಚ್ಯಃ ಸರ್ವವೇದಾನಾಮೇವಂ ಪಂಚಾತ್ಮಕೋ ಹರಿಃ |
 ವೇದಾನಾಂ ಸಾರಭೂತೋಽಸೌ ವೇದಾನಾಂ ನಿತ್ಯತಾಪ್ರದಃ |
 ಆತೋಽಮೃತಾನಾಮಮೃತೋ ರಸಾನಾಂ ರಸ ಏವ ಚ |
 ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಮ್ |

ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದವನಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಧರ್ಮ-ಮೋಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಋಗ್ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ, ಕೆಂಪುಬಣ್ಣದ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಆ ವಾಸುದೇವನು ಸೂರ್ಯನ ಕೆಂಪುವರ್ಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪೂರ್ವದಿಕ್ಕಿನ

ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು. ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಯಜುರ್ವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಆದ ಬಿಳಿ ಬಣ್ಣಸಂಕರ್ಷಣನು ಸೂರ್ಯನ ಶುಕ್ಲವರ್ಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವನ ದಕ್ಷಿಣಾಧಿಕ್ಯನ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು. ಸರ್ವೋತ್ಕೃಷ್ಟನೂ, ಸಾಮವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಆದ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನು ಸೂರ್ಯನ ಪಶ್ಚಿಮದ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅವನ ಅತಿ ಕಪ್ಪು ಬಣ್ಣದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು. ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಸೂರ್ಯಮಂಡಲದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ, ಸೂರ್ಯನ ಉತ್ತರದ ಕಿರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವನು. ಉದಯಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಂತೆ ಪ್ರಭೆಯುಳ್ಳ ಅವನು ನಿಶ್ಚಲನಾದರೂ, ಅತಿಯಾದ ಕಿರಣಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದಾಗಿ ನೋಡುವವನ ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಚಲಿಸುವವನಂತೆ ತೋರುವನು. ಆ ನಾರಾಯಣನು ಸಮಸ್ತ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಹೀಗೆ ಪಂಚರೂಪಿಯಾದ ಭಗವಂತನು ವೇದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ, ವೇದಗಳಿಗೆ ನಿತ್ಯತ್ವಪ್ರದಾಯಕನೂ ಆಗಿರುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ರಸಾನಾಂ ರಸಃ' ಎಂದೂ 'ಅಮೃತಾನಾಂ ಅಮೃತ' ಎಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುವನು, ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ನ ಚ ಅಚೇತನಮಾತ್ರಮುಪಾಸಿತಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಪ್ರದಾನಶಕ್ತಮ್ | 'ಜ್ಯೇಷ್ಠಾಯ ಪುತ್ರಾಯ ಪಿತಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಪ್ರಬ್ರೂಯಾತ್' ಇತಿ ವಾಕ್ಯತೇಷಾಚ್ಚ ಏತದವಗಮ್ಯತೇ | 'ಯ ಏತಾಮೇವಂ ಬ್ರಹ್ಮೋಪನಿಷದಂ ವೇದೇ'ತಿ ಚ | ಕಥಂ ಚಾಚೇತನೋಪಾಸನಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಪದಪ್ರದಂ ಭವತಿ ? 'ನೈವ ತತ್ರ ನ ನಿಮ್ಲೋಚೋ ನೋದಿಯಾಯ ಕದಾಚನ' | 'ಸಕೃದ್ವಿವಾ ಹೈವಾಸ್ಯೈ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಕ್ತಶೈವ ಮುಖ್ಯತೋ ಯುಜ್ಯತೇ |

ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಂತೆ, ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಜಡವಾದ ಕಪ್ಪುಬಣ್ಣದ ರೂಪವೇ ಮಧುವೆಂದು ಉಪಾಸನೆಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆನ್ನುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಚೇತನ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಜಡವಸ್ತುವು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟು ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದಿನ ಮಂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಉಪಾಸಕರಿಗೆ ವಸುರುದ್ರಾದಿಗಳ ಪದಪ್ರಾಪ್ತಿ ರೂಪವಾದ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಅಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಜಡಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲವಾದ ಕಾರಣ, ಹಿಂದಿನ ಮಧುವಿದ್ದಲ್ಲಿ ಚೇತನನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವನು.

ಈ ಮಧುವಿದ್ದಾ, ಪ್ರಕರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಜ್ಯೇಷ್ಠಪುತ್ರನಿಗೆ ತಂದೆಯು ಬ್ರಹ್ಮವೆನ್ನುವದೇಶಿಸಬೇಕು ಎಂದಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಈ ಮಧುವಿದ್ದೆಯು ಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. 'ಯಾರು ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿಷಯಕವಾದ ಈ ರಹಸ್ಯವಿದ್ದೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವರೋ' ಎಂದೂ ಇರುವುದರಿಂದ ಮಧುವಿದ್ದೆಯು ಪರಬ್ರಹ್ಮಪರವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಸಾಧ್ಯಾನಾಮೇವೈಕೋ ಭೂತ್ವಾ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ, ಬ್ರಹ್ಮಪದವೀಪ್ರಾಪ್ತಿರೂಪವಾದ

ಮಹಾಫಲಪ್ರದತ್ವವೂ ಕೂಡ ಆಚೇತನದ ಉಪಾಸನೆಗೆ ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾದೀತು ? ಮತ್ತು 'ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಅವನಲ್ಲಿ ಉದಯಾಸ್ತಮಯಾದಿ ದೋಷಗಳೂ ಇಲ್ಲ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಲಾರದು. ಈ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದವನಿಗೆ ಯಾವಾಗಲೂ ಹಗಲೇ ಇರುವುದು, ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಉದಯಾಸ್ತಮಯಾದಿ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ಈ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಮುಕ್ತನಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಶಸ್ತೇಜಃ ಇಂದ್ರಿಯವೀರ್ಯೋನ್ನಾದ್ಯರಸತ್ವಂ ಚ ಭಗವಂತಂ ವಿನಾ ಕಸ್ಯ ಮುಖ್ಯತೋ ಯುಜ್ಯತೇ ? "ತಸ್ಯ ನಾಮ ಮಹತ್ ಯಶಃ", "ಐಶ್ವರ್ಯಸ್ಯ ಸಮಗ್ರಸ್ಯ ವೀರ್ಯಸ್ಯ ಯಶಸಃ ಶ್ರಿಯಃ | ಜ್ಞಾನ ವಿಜ್ಞಾನಯೋಶ್ಚೈವ ಪಕ್ಷಾಣಾಂ ಭಗ ಇತಿರೇಕಾ" "ರಸೋ ವೈ ಸಃ", "ಸುಖಾತ್ಮಕಂ ಪದ್ ಗುಣವಿಗ್ರಹಂ ಪರಂ ಹೃದಿ ಸ್ಥಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ನಿರಂಜನಂ ಸ್ವರೂಪ್ | ಐಶ್ವರ್ಯವೈರಾಗ್ಯಯತೋವಿಬೋಧ ವೀರ್ಯಶ್ರಿಯಾ ಪೂರ್ಣಮಹಂ ಪ್ರಪದ್ಯೇ" "ಅಹಂ ತತ್ ತೇಜೋ ರಶ್ಮೀನ್ನಾರಾಯಣಂ ಪುರುಷಂ" ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ | "ಧೈಯಃ ಸದಾ ಸವಿತೃಮಂಡಲ ಮಧ್ಯವರ್ತಿ ನಾರಾಯಣಃ" ಇತಿ ಚ ||

ಮತ್ತು, ಜ್ಞಾನಾನಂದಸ್ವರೂಪತ್ವ, ಪ್ರಕಾಶರೂಪತ್ವ, ಪರಮೈಶ್ವರ್ಯರೂಪತ್ವ, ವೀರ್ಯರೂಪತ್ವ, ಸರ್ವಾನುಗ್ರಹಶಕ್ತತ್ವ, ಬಲರೂಪತ್ವ ಹಾಗೂ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲದೆ ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಈ ಧರ್ಮಗಳಿವೆ ಎನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ - ಆ ಭಗವಂತನ ಹೆಸರು 'ಮಹತ್ ಯಶಃ' ಎಂಬುದಾಗಿದೆ. ಸಮಗ್ರವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ, ಪರಾಕ್ರಮ, ಯಶಸ್ಸು, ಜ್ಞಾನ, ಸಂಪತ್ತು, ವಿಜ್ಞಾನ ಈ ಆರಕ್ಕೆ 'ಭಗ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವುಗಳುಳ್ಳವನು ಭಗವಂತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ರಸ, ಎಂದರೆ ಆ ಭಗವಂತನೇ. 'ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಆರು ಗುಣಗಳೇ ದೇಹವಾಗಿವುಳ್ಳ ಉತ್ತಮನಾದ, ಹೃದಯದಲ್ಲಿರುವ, ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ, ದೋಷದೂರನಾದ, ಸ್ವಪ್ರಕಾಶನಾದ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ವೈರಾಗ್ಯ, ಯಶಸ್ಸು, ವಿಜ್ಞಾನ, ವೀರ್ಯ, ಸಂಪತ್ತುಗಳಿಂದ ಪೂರ್ಣನಾದ ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಂದುವೆನು', ದೋಷದೂರನು, ವ್ಯಾಪ್ತನು, ತೇಜಸ್ವರೂಪನು, ಸೂರ್ಯಾದಿಗಳ ಕಿರಣಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕನೂ, ಪೂರ್ಣಷಡ್ಗುಣನೂ, ಸೃಷ್ಟಿಯ ಆದಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧುರ್ಭೂತನೂ ಆಗಿರುವ ನಾರಾಯಣನನ್ನು' ಎಂಬಿವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ, 'ಯಶಸ್ತೇಜಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಸೂರ್ಯಮಂಡಲ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾರಾಯಣನು ಯಾವಾಗಲೂ ಧ್ಯಾನಮಾಡಲ್ಪಡಬೇಕು' ಎಂದೂ

ಪ್ರಮಾಣ ಇರುವುದರಿಂದ, 'ಭಗವಂತನು ಅದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಿತ್ಯಾಂತರ್ಗತ ಭಗವಂತನು ಮಧು ಸದೃಶನೆಂದು ಉಪಾಸ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂದು ನಾವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವುದೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ನ ಚಾಚೇತನಸ್ಯೈಶ್ವರ್ಯಾದಿರೂಪತ್ವಂ ಯುಜ್ಯತೇ | "ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕೋ ಭಗವಾನ್ ಐಶ್ವರ್ಯಾತ್ಮಕೋ ಭಗವಾನ್ ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕೋ ಭಗವಾನ್" ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ | "ಸರ್ವವೇದಾಂತಪ್ರತ್ಯಯಂ ಚೋದನಾದ್ಯವಿಶೇಷಾತ್" ಇತಿ ಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಂ ಭಗವತ ಉಕ್ತಂ ಭಗವತಾ | "ಸ ಸರ್ವನಾಮಾ ಸ ಚ ವಿಶ್ವರೂಪಃ ಪ್ರಸಿದಿತಾಂ ಬ್ರಹ್ಮ ಮಹಾವಿಭೂತಿಃ |" ಇತಿ ಚ | 'ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ ಪದಮಾಮನಂತಿ', 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ ಸರ್ವೇ ಘೋಷಾ ಏಕೈವ ವ್ಯಾಹೃತಿಃ ಪ್ರಾಣ ಏವ', 'ವೇದೇ ರಾಮಾಯಣೇ ಚೈವ ಪುರಾಣೇ ಭಾರತೇ ತಥಾ | ಆದಾವಂತೇ ಚ ಮಧ್ಯೇ ಚ ವಿಷ್ಣುಃ ಸರ್ವತ್ರ ಗೀಯತೇ', 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ ತಂ ವೈ ವಿಷ್ಣುಂ ಪರಮಮುದಾಹರಂತಿ' ಇತ್ಯಾದೇಶಃ |

ಅಚೇತನದಲ್ಲಿ ತೇಜೋರೂಪತ್ವ ಒಂದು ಪಕ್ಷ ಕೂಡಿದರೂ, ಐಶ್ವರ್ಯಾದಿ ರೂಪತ್ವವು ಸರ್ವಥಾಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಹರಿಯಾದರೇಕೂಡುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನು ಜ್ಞಾನಾತ್ಮಕ, ಐಶ್ವರ್ಯಾತ್ಮಕ, ಶಕ್ತ್ಯಾತ್ಮಕ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಇದೆ. 'ಸರ್ವವೇದಾಂತ ಪ್ರತ್ಯಯಂ ಚೋದನಾದ್ಯವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಭಗವಾನ್ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರು ಭಗವಂತನಿಗೇನೆ ಸರ್ವವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಚೇತನವಾದ ಮಧುವು ಈ ವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. "ಆ ಭಗವಂತನು ಸರ್ವನಾಮಗಳುಳ್ಳವನು. ಅವನೇ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನು, ಮಹಾಐಶ್ವರ್ಯವುಳ್ಳ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಆ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಸನ್ನನಾಗಲಿ, 'ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳು ಯಾವ ಭಗವಂತನನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೋ', 'ಎಲ್ಲ ಋಕ್ಕುಗಳೂ ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳೂ, ಎಲ್ಲ ದ್ವಂದ್ವಗಳೂ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ದುಷ್ಟತ್ವ, ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ನಾಮಗಳೇ ಆಗಿವೆ'. 'ವೇದ ರಾಮಾಯಣ ಪುರಾಣ ಹಾಗೂ ಭಾರತ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಆದಿ ಅಂತ್ಯ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸ್ತುತಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾನೆ', 'ಎಲ್ಲ ನಾಮಗಳೂ ಯಾರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೋ ಅಂತ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ಕೃತಮನೆನ್ನುತ್ತಾರೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಈ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ.

ಉಪನಿಷತ್ತಾಚ್ಚ ವಿಶೇಷತೋ ನ ಯತ್ ಕಿಂಚಿದುಚ್ಯತೇ ಇತಿ ವಕ್ತುಂ ಯುಕ್ತಂ |

ವಿಷ್ಣುರುಕ್ತಃ ಸರ್ವವೇದೈರ್ಮುಂತ್ರೇಷು ತು ವಿಶೇಷತಃ |

ಆರಣ್ಯಕೇ ವಿಶೇಷೇಣ ನೈವಾನ್ಯತ್ ಕಿಂಚಿದುಚ್ಯತೇ |

ಕರ್ಮಾರ್ಥಂ ಚ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಂ ಸ್ಯಾದ್ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಿವಕ್ಷಯಾ -
ಮುಖ್ಯತೋ ವಿಷ್ಣುರೇವೈಕೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇಷ್ವಪಿ ಕಥ್ಯತೇ |
ಅರಣ್ಯಕೇಷು ಋತೇ ವಿಷ್ಣುಂ ನೈವಾಸ್ಯತ್ ಕಿಂಚಿದುಚ್ಯತೇ |
ಸೂತ್ರಾತ್ಮಾ ತೂಚ್ಯತೇ ವಿಷ್ಣೋಃ ತದ್ವಿಶಿಷ್ಟತ್ವವಿತ್ತಯೇ |
ಕುತ್ರಚಿತ್ ತದುಪಾಸ್ತಿಶ್ಚ ತಸ್ಯಾಧ್ಯರ್ಥತನುತ್ವತಃ |
ತಸ್ಮಿನ್ ವಿಷ್ಣೋರುಪಾಸ್ತಾರ್ಥಂ ನಾಸ್ಯಥಾ ಕಿಂಚಿದುಚ್ಯತೇ |

ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ |

ಯಸ್ಯಾಂ ನ ಮೇ ಪಾವನಮಂಗ ಕರ್ಮ
ಸ್ಥಿತ್ಯುದ್ಭವತ್ರಾಣ ನಿರೋಧಮಸ್ಯ |
ಲೀಲಾವತಾರೈಧಿತಕರ್ಮ ವಾ ಸ್ಯಾತ್
ವಂಧ್ಯಾಂ ಗಿರಂ ತಾಂ ಬಿಭ್ರಯಾನ್ನ ಧೀರಃ |
ವಿತ್ತಂ ತ್ವೀರ್ಥಿಕೃತಮಂಗ ವಾಚಂ
ಹೀನಾಂ ಮಯಾ ರಕ್ಷತಿ ದುಃಖದುಃಖೇ |
ಯನ್ನ ಪ್ರಜಂತ್ಯಘಭಿದೋಽರಚನಾನುವಾದಾಃ |
ಶೃಣ್ವಂತಿ ಯೇಽಸ್ಯ ವಿಷಯಾಃ ಕುಕಥಾ ಮತಿಘ್ನಿಃ |
ಯಾಸ್ತು ಶ್ರುತಾ ಹತ ಭಗೈಃ ಸೃಭಿರಾತ್ತವೀರ್ಯಾಃ
ತಾನ್ ತಾನ್ ಕ್ಷಿಪಂತ್ಯಶರಣೇಷು ತಮಃಸು ಹಂತೆ' |

ಇತ್ಯಾದಿ ಭಗವದ್ವಚನಾಚ್ಚ |

"ಸರ್ವಾಸು ಶಾಖಾಸ್ವಾರ್ಥಣಮಾವರ್ತಯೇದ್ ಆರಣಮಾವರ್ತಯೇದ್
ಉಪನಿಷದಮಾವರ್ತಯೇದ್ ಉಪನಿಷದಮಾವರ್ತಯೇತ್ |"
ಇತ್ಯುಪನಿಷದಭ್ಯಾಸಸ್ಯ ಸತಾತ್ರರ್ಯಂ ವಿಹಿತತ್ವಾತ್ ಅಭಗವದ್ವಿಷಯಸ್ಯ
ನಿಂದಿತತ್ವಾಚ್ಚನೋಪನಿಷತ್ತು ಅನ್ಯದುಚ್ಯತೇ |
ಅಭ್ಯಸೇದಧಿಯಜ್ಞಂ ಚಾಪ್ಯಧಿದೈವಂ ವಿಶೇಷತಃ |
ಆಧ್ಯಾತ್ಮಂ ತು ವಿಶೇಷೇಣ ಯಸ್ಮಾದ್ ವಿಷ್ಣುಸ್ತೀಷೂದಿತಃ | ಇತಿ ಸ್ಯಾಂದೇ |
ಮಾಂ ವಿಧತ್ತೇಽಭಿಧತ್ತೇ ಮಾಂ ವಿಕಲ್ಪಾಪೋಹ್ಯ ಇತ್ಯಹಮ್ |
ಇತ್ಯಸ್ಯಾ ಹೃದಯಂ ಸಾಕ್ಷಾನ್ನಾನೋ ಮದ್ ವೇದ ಕಶ್ಚನ |
ಇತ್ಯಾದೇಶ್ಚ ಭಗವದುಪಾಸನಾ ವಿವ ಸರ್ವತ್ರೋಕ್ತಾಃ |

ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ ಆದ್ದರಿಂದಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾತಿಕ್ರಮದ ಯಾವುದೋ ಒಂದು ವಿಷಯ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲ ವೇದಗಳಿಂದ, ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಎಲ್ಲ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ, ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವುದೋ ವಿಷಯವಲ್ಲ. ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಎಂಬ ವೇದಭಾಗವು ಮಾತ್ರ ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಪ್ರಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ. ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಸೂತ್ರಸ್ವರೂಪನಾದ ವಾಯುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದು, ವಾಯುವಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲೇ ಹೊರತು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಾಯುವನ್ನು ಹೇಳುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ವಾಯುದೇವರ ಉಪಾಸನೆಯೇ ವಿಹಿತವಾದದ್ದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದೂ ಕೂಡ ಬೇರೆಯವರಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಉತ್ತಮವಾದ ಪ್ರತಿಮೆಯೆನಿಸಿದ್ದರಿಂದ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿಯೇ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಹೊರತು ವಾಯುವೇ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ, ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ.

'ಉದ್ಭವ ! ಯಾವ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿನ ಸ್ಥಿತಿ, ಸೃಷ್ಟಿ, ಪಾಲನೆ, ಸಂಹಾರ ರೂಪವಾದ ನನ್ನ ಪಾವನ ಕರ್ಮಗಳಾಗಲೀ ಅಥವಾ ಲೀಲಾವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ನಾನು ತೋರಿದ ಕರ್ಮಗಳಾಗಲೀ, ವರ್ಣಸಲ್ಲಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂಥ ವ್ಯರ್ಥವಾದ ಮಾತುಗಳನ್ನು ವಿವೇಕಿಯು ಆಡಬಾರದು', 'ಉದ್ಭವ ! ಸತ್ತಾದಲ್ಲಿ ದಾನ ಮಾಡದ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವವನು ಮತ್ತು ನನ್ನ ವಿಚಾರವಿಲ್ಲದ ಮಾತನ್ನು ಆಡುವವನು ಬಹುದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾನೆ', ಪಾಪಗಳನ್ನು ಕಳೆಯುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಾನುವಾದವಿಲ್ಲದ, ಅನ್ಯವಿಷಯಕವಾದ, ಹತಭಾಗ್ಯಜನರಿಂದಲೇ ಕೇಳಲ್ಪಡುವ, ಶ್ರೋತೃಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೀರುವ ಆಯಾ ಆಯೋಗ್ಯ ಜನರನ್ನು ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿಗೆ ತಳ್ಳುವ, ತಲೆಕೆಡಿಸುವ ಕೆಟ್ಟಕಥೆಗಳನ್ನು ಯಾರು ಕೇಳುತ್ತಾರೋ ಅಂತಹವರಿಂದ ಹೊಂದಲ್ಪಡದಿರುವುದೇ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಲೋಕ', 'ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಾತಿರುವುದರಿಂದಲೂ, 'ಎಲ್ಲಾ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅರಣ್ಯಕವನ್ನು ಆವೃತ್ತಿಮಾಡಬೇಕು. ಅರಣ್ಯಕವನ್ನು ಆವೃತ್ತಿಮಾಡಬೇಕು' ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಆವೃತ್ತಿಮಾಡಬೇಕು. ಉಪನಿಷತ್ತನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು, ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಅಭ್ಯಾಸವನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯಪೂರ್ವಕ ವಿದ್ವಿಷಿದ್ವರಿಂದಲೂ,

ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಲ್ಲದ ವಚನಗಳನ್ನು ನಿಂದಿಸಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಯಾವ ವಿಷಯವೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. 'ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಗಳು, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ವರ್ಣಿಸುವ ಮಂತ್ರಗಳು, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳುವ ಆರಣ್ಯಕ ಈ ಮೂರನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಬೇಕು ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಮೂರರಲ್ಲೂ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ', ಎಂದೂ ಸ್ಕಾಂದಪುರಾಣದಲ್ಲಿದೆ. ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಯೂ ನನ್ನನ್ನೇ ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ. ಇಂದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯೂ ನನ್ನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಚತ್ವಾರಿ ವಾಕ್ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಿಂದಲೂ ನಾನೇ ವಿವಿಧರೂಪಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ, 'ನ ಸುರಾಂ ಪಿಬೇತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನಿಷೇಧಕ್ಕೂ ನಾನೇ ವಿಷಯ ಅಂದರೆ "ಶ್ರೀಹರಿಯ ಗುಣಗಳು ನನಗಿರಲಿ" ಎಂಬ ಅನುಸಂಧಾನದ ನಿಷೇಧಕ್ಕೆ ನಾನೇ ವಿಷಯ, ಇಂಥ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನನ್ನ ಹೊರತು ಯಾರೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ' ಎಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆಯೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಾರ್ಥ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಹಿ: - आदिशब्दादिदं तच्छिर एष ह्रवाङ्-बिलश्चमस इत्यादि। तद्वदेव सर्वे वेदघोषाः सर्वदा यत्पदमामनन्ति यमिन्द्रमित्यादिवाक्यैरपि इन्द्रं मित्रमित्यादिवाक्यैरपि ज्योतिरादिकर्मक्रमकालादिप्रसिद्धसर्वशब्दार्थत्वेन सर्वस्मात्परत्वेन परस्य परमात्मनः कल्पनोपदेशात् । न कर्म क्रमकालाद्युक्त्या भगवद्वाचकत्वविरोधो भगवदुक्त्या वा कर्मक्रमादिवाचकत्वविरोध इत्यर्थः ।

'ಮಧವಿದ್ಯಾದಿವತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಆದಿಶಬ್ದವಿದೆ. ಇದರಿಂದ 'ಇದಂ ತಚ್ಚಿರ ವಿಷ ಹ್ಯರ್ವಾಂಗ್-ಬಿಲಶ್ಚಮಸ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇದರಂತೆ 'ಸಕಲ ಸರ್ವೇ ವೇದಘೋಷಾಃ', 'ಸರ್ವದಾ ಯತ್ಪದಮಾಮನಂತಿ' 'ಯಮಿಂದ್ರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ 'ಇಂದ್ರಂ ಮಿತ್ರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ ಕರ್ಮಕ್ರಮ ಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕರ್ಮಕ್ರಮ ಹಾಗೂ ಕರ್ಮದ ಕಾಲ ಇವುಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಭಗವದುಕ್ತಿಯಿಂದ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಾಚಕತ್ವದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಅನೇಕ ವೃತ್ತಿಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನ ಹಿ ತಿರೋವಂಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತವೇ ಯೇವ ತಿರಾಶ್ವನಿವಂಶಾ ಇತ್ಯಾಶ್ವಿನಿಪದೇಶಿಕಕಲ್ಪನಾ ಯುಜ್ಯತೇ । एवं च रुढरुढयोगादिशब्दवृत्ति भेदाज्जातादिशब्दानां अर्थान्तरेऽपि मुख्यमात्रवृत्तौ सत्यां तत्पूर्वकत्वेन महयोगवृत्त्या परमेश्वरे ज्योतिरादिसर्वशब्दयुत्पत्तिः शक्यैव ।

'ತಿರೋವಂಶ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು 'ದ್ಯು' ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, 'ದ್ಯು' ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯೇ ತಿರೋವಂಶಳಾಗಿದ್ದಾಳೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರೂಢ, ರೂಢಯೋಗ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿ - ಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಜಾತಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಶಬ್ದಗಳ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಬಾಲರೂಢಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - यज्ञो वै विष्णुः अहम् क्रतुरहं यज्ञः त्वं क्रतुस्त्वं हविस्त्वं हुताशः स्वयमित्यादि विद्वद्रूढिदर्शनेपि बालरुढ्यभावादेव कल्पनोपदेशः । अतः प्रतिपदं च भगवद्वाचकत्वं सर्ववेदानामिति सिद्धम् ।

॥ इति ज्योतिरुपक्रमाधिकरणम् ॥२॥

'ಯಜ್ಞೋ ವೈ ವಿಷ್ಣುಃ ಅಹಂ ಕ್ರತುರಹಂ ಯಜ್ಞಃ ತ್ವಂ ಕ್ರತುಸ್ತ್ವಂ ಹವಿಸ್ತ್ವಂ ಹುತಾಶಃ ಸ್ವಯಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಿದ್ವದ್ ರೂಢಿಗಳು ವೇದದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಬಾಲರೂಢಿಯು

ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ 'ತಾ ವಾ ಏತಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳು ಭಗವದ್ವಾಚಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತ್ವಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ

ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಿರೋಧಂ परिहरति - कल्पनोपदेशाच्च
मध्वादिवदविरोधः ॥ “असौ वा आदित्यो देवमधु” इत्याद्यायां मधुविद्याश्रुतौ
यथा मधुशब्दार्थत्वेनाऽदित्यस्यो विष्णुः क्लृप्त उपदिश्यते । मधुगुणानां
तत्राधिक्यात्तस्यैव च परममुख्यमधुत्वं भवति ।

ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ವಾದಿವದ-
ವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ
ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವೇ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಧು
ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಜೇನು ಹೇಗೆ ತನ್ನ ಮರಿಗಳಿಗೆ ಮಧುರಸದಿಂದ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು
ನೀಡುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಆದಿತ್ಯಮಂಡಲದಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವು ತನ್ನ ಕಿರಣಗಳಿಂದ ವಸು
ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ತೃಪ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ಮಧು' ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ
ಎಂದು ಈ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಧುಶಬ್ದಾರ್ಥ ಎನಿಸಿದವನು ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವೇ
ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಉಪದೇಶಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮಧುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಗುಣವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿ ಆ
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯಮಧುತ್ವವು ಅವನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ನಚ ತಾವತಾ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮಧುನಿ व्यवहारलोपो लोकानां भवति।
एवमेव सर्वशब्दानां परममुख्यार्थत्वेन कृषिर्विष्णौ वेदेनोपदिश्यते । सा च
कल्पना प्रबलाऽनादित्वात्, विद्वत्सम्बन्धित्वाच्च । तथाच श्रुतिः “कश्छन्दसां
योगमावेद धीर” इत्यादिका ।

ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಮಧುವೆಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಈ ಲೌಕಿಕವಾದ ಮಧುವಿನಲ್ಲೇ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಕ್ಕೆ
ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವೇನ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವೇದವು
ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಅನಾದಿಸಂಪ್ರದಾಯಬದ್ಧವಾಗಿದೆ.
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ವಿದ್ವತ್ಸಂಬಂಧಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ.
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿ ‘ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಾವೇದ ಧೀರ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನಾದಿ-
ಸಂಪ್ರದಾಯವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - अविद्वदपेक्षया कल्पनेत्युच्यते । मुख्यातिमुख्यवृत्तिभेदेन
च वाच्यद्वयसम्भवो न दण्डवारितः । कृष्णादिशब्देषु तद्दर्शनात् । तस्मान्न
व्यवहारलोपः ॥

॥ इति ज्योतिरधिकरणम् ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅವಿದ್ವಾಸರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲು ‘ಕಲ್ಪನಾ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು
ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ‘ಕಲ್ಪನಾ’ ಎಂದರೆ ‘ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಪ್ರವಾದದ್ದು’ ಎಂದರ್ಥ.
ಒಂದೇ ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅತಿಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ
ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ಪದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯ ಮತ್ತು ಅತಿಮುಖ್ಯಭೇದದಿಂದ ಎರಡು
ವಾಚ್ಯಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಲೋಕದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಕೃಷ್ಣ
ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಮನುಷ್ಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು 'ಮಧು' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಲೌಕಿಕವಾದ ಜೇನನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಮಧು ಎಂದು ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದೇನಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಕಲ್ಪನಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಪ್ರವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಅಂಥ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕವು 'ಮಧು' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ
ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ

ननु कथं ज्योतिरादिशब्दवाच्यत्वं परमात्मनः सम्भवति ? कर्मक्रमादि-
विरोधात्, व्युत्पत्त्यसम्भवाच्च, इत्याशङ्कामपनुदत् सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे -
कल्पनेति ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವೇದದಲ್ಲಿರುವ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹಾಗೇನಾದರೂ ಸಕಲವಿಧ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಞೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಅವುಗಳ ಕ್ರಮಗಳು, ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗದ ಕಾರಣ ಅವುಗಳಿಗೆ ಲೋಪ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲು

ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಮುಂದಿನ ಪದಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಕಲ್ಪನಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಕರ್ಮಕ್ರಮದ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ, ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सर्वशब्दानां परमात्मवाचित्वेऽपि न कर्मक्रमादिविरोधः,
व्युत्पत्त्ययोगो वा ।

ಎಲ್ಲಾ ವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಕೂಡ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಣೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಹಾಗೂ ಅವುಗಳ ಕ್ರಮಗಳ ವಿರೋಧವೂ ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೂ ಕೂಡ ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಉದಾಹರಣೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यथा खलु मधुविद्यायाम् 'असौ वा आदित्यो देवमधु'
इत्यादिना मध्वादिपदार्थतया परमात्मोपासनोपदेशोऽपि, न लौकिकमध्वादि-
वाचकाभावेन तदभावविरोधः ।

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಧುವಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲಾ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಸುಖಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದಾಗಿ 'ಮಧು' ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಉಪದೇಶಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಲೌಕಿಕವಾದ ಮಧುವನ್ನು ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕವಾದ 'ಮಧು' ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಮಸ್ಥಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನ್ಯತ್ರರೂಢಿಮನಿವಾರ್ಯೇವ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಯಾ ಮಧ್ವಾದಿ-
ಶಬ್ದಾನಾಮಿಶ್ವರಾದೌ ವೃತ್ತಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ ।

ಏಕೆಂದರೆ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿಯೇ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮಧು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ನಾವು ಸಮಸ್ಥಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೇವೆ.

ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एवं सर्वशब्दवाच्यत्वे परमात्मनोऽभ्युपगतेऽपि न
कर्मादिविरोधः । ज्योतिरादिशब्दानामन्यत्ररूढिः, योगः, योगरूढिः,
रूढोपचारः, रूढलक्षणा, उपचारः, लक्षणा इति वृत्तीरभ्युपेत्य महायोगवृत्येश्वर-
वाचित्वाभ्युपगमात् ।

ಇದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದರೂ ಕೂಡ ಯಾವುದೇ ಕರ್ಮ, ಕ್ರಮಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯುಗಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿ, ಯೋಗ, ಯೋಗರೂಢಿ, ರೂಢೋಪಚಾರ, ರೂಢಲಕ್ಷಣ, ಉಪಚಾರ, ಲಕ್ಷಣ. ಇಷ್ಟು ವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಆದರೆ ಮಹಾಯೋಗ-ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

'ಪ್ರಾಣ ಋಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सर्वशब्दवाच्यत्वमीश्वरस्य चोपासनार्थमेव ह्युपदिश्यते
'प्राण ऋच इत्येव विद्यात्' इत्यादेः ॥

ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಈಶ್ವರನನ್ನು ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಪ್ರಾಣ ಋಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಉಪದೇಶವಾಕ್ಯವಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಕೇತವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - उपासना च महायोगवृत्त्या सर्वशब्दार्थगुणवत्त्वेनैव,
नतु संकेतमात्रेण, इति भावः ।

ಈ ಉಪಾಸನೆಯಾದರೂ ಕೂಡ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಅಭಿಧಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆವಾಗ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವಂತಹ ಗುಣಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿರವಧಿಕವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ಯೋಕದಲ್ಲಿ ಚೈತ್ರಮೃತ್ಪಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಕೇವಲ ಸಂಕೇತದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದ 'ಚ' ಶಬ್ದಾರ್ಥ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'च' शब्द एवार्थः । 'विरोधश्च न' इति वा ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅಥವಾ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ.

ಏಳು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳ ಲಕ್ಷಣ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - प्रयोगमात्रबाहुल्यं रूढिः । यथा घटादिशब्दानां कुम्भादौ ।

ಒಟ್ಟು ಏಳು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳ ಲಕ್ಷಣ ಹಾಗೂ ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಯಾವ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬಹಳವಾದ ಪ್ರಯೋಗವಷ್ಟೇ ಇರುತ್ತದೋ, ಅದು 'ರೂಢಿ' ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ - 'ಮಡಿಕೆ' ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ 'ಘಟ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಮಡಿಕೆ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಘಟಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ರೂಢಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಯೋಗವೃತ್ತಿ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - प्रवृत्तिनिमित्तमात्रमपेक्ष्य वृत्तियोगः । यथा धूमध्वजादिशब्दानामग्रादौ । प्रवृत्तिनिमित्तं प्रयोगबाहुल्यं च योगरूढिः ।

ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯಿದ್ದರೆ 'ಯೋಗ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಉದಾಹರಣೆ - 'ಧೂಮಧ್ವಜ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಹಾಗೂ ಪ್ರಯೋಗ-
ಬಾಹುಲ್ಯ ಎರಡನ್ನೂ ಹೊಂದಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಯೋಗರೂಢಿ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यथा पङ्कजादिशब्दानां पञ्चादौ ।

ಮತ್ತು 'ಪಂಕಜ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಕಮಲದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. 'ಪಂಕಜನಿಕರ್ತೃತ್ವ' ಎಂಬ
ಅರ್ಥದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಯೋಗವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳೂ ಯೋಗರೂಢಿ-
ಯೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಉಪಚಾರ

तत्त्वप्रकाशिका - मुख्यार्थस्य शब्दप्रवृत्तिनिमित्तातिरिक्तगुणयोगेन
वृत्तिरूपचारः । तत्र च प्रयोगबाहुल्यं रूढोपचारः । यथा लिखितसिंहादौ
सिंहादिशब्दानाम् ।

ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಗುಣಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅದನ್ನು ಉಪಚಾರ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಈ ಉಪಚಾರವೂ ಕೂಡ ಎರಡು
ವಿಧ - ರೂಢೋಪಚಾರ, ರೂಢಲಕ್ಷಣ ಎಂದು. ಪ್ರಯೋಗಬಾಹುಲ್ಯವಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು
ರೂಢೋಪಚಾರ ಎನ್ನಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆ - ಚಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿರುವ ಸಿಂಹವನ್ನು ನೋಡಿ,
'ಸಿಂಹಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸಿಂಹಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ
ಎಲ್ಲರೂ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ರೂಢೋಪಚಾರ ಎನ್ನಬೇಕು.

ಲಕ್ಷಣಾ

तत्त्वप्रकाशिका - वाच्यार्थानुपपत्त्या योग्येऽवाच्ये वृत्तिर्लक्षणा । तत्र च
प्रयोगबाहुल्ये रूढलक्षणा । यथा ग्रामो गच्छतीत्यत्र ग्रामसम्बन्धिपुरुषे
ग्रामशब्दस्य ।

ವಾಚ್ಯಾರ್ಥವು ಅನುಪಪನ್ನವಾದಾಗ ಯೋಗ್ಯವಾದ ವಾಚ್ಯವಲ್ಲದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಯಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಬಾಹುಲ್ಯವಿದ್ದರೆ 'ರೂಢಿಲಕ್ಷಣ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಉದಾಹರಣೆ - 'ಗ್ರಾಮೋ ಗಚ್ಛತಿ' 'ಗ್ರಾಮವು ಹೋಗುತ್ತಿದೆ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಗಮನವೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅನುಪಪನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ ಗ್ರಾಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಗ್ರಾಮಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಜನರು' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬಹುಜನರ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಇದನ್ನು ರೂಢಿಲಕ್ಷಣ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - उपचारमात्रं यथा पैङ्गल्यादियुते माणावकेऽग्निशब्दस्य।
लक्षणामात्रं यथा नदीशब्दस्य तीरे ।

ಹಳದಿಬಣ್ಣದ ಬಟ್ಟೆಯುಟ್ಟಿರುವ ಮಾಣವಕನಲ್ಲಿ 'ಅಗ್ನಿಮಾಣವಕಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಉಪಚಾರ ವೃತ್ತಿಯೆಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ- 'ಗಂಗಾಯಾಂ ಘೋಷಃ' ಎಂಬುದು. ಗಂಗಾ ಶಬ್ದವು ಪ್ರವಾಹವನ್ನು ಹೇಳದೇ ತೀರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ವೃತ್ತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ದೇವರಲ್ಲಿ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एताः वृत्तयो लोके । हरौ तु महायोगो महारुदियोगश्च।
तत्र तदितरत्र प्रसिद्धशब्दानां महायोगः, निरतिशयप्रवृत्तिनिमित्तसद्भावात् ।

ಹೀಗೆ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಎಳು ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲದರೂ ಮಹಾಯೋಗ, ಮಹಾರೂಢಿಯೋಗ ಎಂಬ ಎರಡೇ ಪ್ರಕಾರದ ಶಬ್ದಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆಡೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಇಂದ್ರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾದ ಗುಣವು ನಿರತಿಶಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಮಹಾಯೋಗರೂಢಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದೇಕನಿಧಾನಾಂ ಮಹಾರೂಢಿಯೋಗಃ । ನಾರಾಯಣಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ತತ್ರ
ಬಹುಪ್ರಯೋಗಯುಕ್ತತ್ವಾನಿರತಿಶಯಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಸಂಭವಾच्च ।

ಮತ್ತು ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು
ಅವನಲ್ಲಿ ಮಹಾರೂಢಿಯೋಗದಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಉದಾಹರಣೆ -
ನಾರಾಯಣ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳ
ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿರತಿಶಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ಈಗ ಸಮನ್ವಯವು ನಿರಾತಂಕ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ತಂಭಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಹರೈ ವಿಢ್ವದ್ವೇಷಿಸಂಭವೇಽಪಿ, ಸಾರ್ವಜನೀನತಾಽ-
ಭಾವೇನಾಽಮಹತ್ವಾತ್ ಭೇದಃ । ಅತಃ ಕರ್ಮತದ್ಭವಾಜಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ಹರೀರಿತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುವಿರಚಿತಾಯಾಂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಯಾಮ್
ಜ್ಯೋತಿರೂಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

'ಸ್ತಂಭ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲಾ
ಬಗೆಯ ಜನರು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾರೂಢಿ ಎಂಬುದನ್ನು
ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ತದಂಗಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ
ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗಲ್ಲಾ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ವಿಷಯವು
ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಭಾವದೀಪ

ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಮಧಿತಾಡಿಭಾಷ್ಯಮಾಕಾಕ್ಷಾಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮಿತಿ ||

'ಮಧುವಿದ್ಯಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ.

ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಉಪಲಕ್ಷ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - ನ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಿರೋಧ ಇತಿ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತೇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಸ್ಯ ಉಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವ: ||

'ನ ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಮತ್ತು 'ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ವಾಕ್ಯವು ಉಪಲಕ್ಷ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ತಾವಾ ವಿತಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

ಭಾವದೀಪ: - ಯಥೇತಿ || ಛಂದೋಗ್ಯೇ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯೋಕ್ತಮಧುವಿಧಾಯಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: | ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾದಿತ್ಯತ್ರ ಕಲ್ಪನಂ ಲೋಕತಃ ಕ್ಷುಪ್ತಂ ತತ್ತದ್ವಾಚಿತ್ತವಮನಿವಾಯೈವ ಲೋಕಾತ್ ಕ್ಷುಪ್ತಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಃ ಕಲ್ಪನಾಯಾ ವ್ಯುತ್ಪಾದನೇನ |

'ಯಥಾ ಖಲು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯವು ಛಂದೋಗ್ಯದ ತೃತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕಲ್ಪನಂ = ಲೋಕ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಬಿಡದೆ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು, 'ಕಲ್ಪನಾಯಾಃ' = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ, 'ಉಪದೇಶಾತ್' = ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಡದೆ ಕಲ್ಪನಾಯಾ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪರಮುಖ್ಯಿಯಿಂದ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಉಪದೇಶಾತ್ = ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು 'ತಾವಾ ವಿತಾಃ.....' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಂತ್ರಗಳಿಂದ

ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಕಲ್ಪನಾಯಾಃ = 'ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ' ಎಂಬ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು 'ಪ್ರಾಣ
ಯಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉಪದೇಶಾತ್ = ಉಪದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಅವಿರೋಧಃ
= ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಇಲ್ಲದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಧ್ವಾದಿತ್ವ = ಮಧುಶಬ್ದದ
ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಹೇತು ಅಂಶವನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತದಲ್ಲಿ
ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಹೇತುವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು

ಭಾವದೀಪಃ - उपदेशादिति अर्थद्वयमुपेत्य हेतुंशं दृष्टान्तेऽपि योजयति
- अन्यत्रेति ॥ उक्तहेतुं परामृश्य दार्ष्टान्तिकं योजयति - एवमिति ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹೇತುವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಮಾಡಲು 'ಎವಂ'
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷಣ

ಭಾವದೀಪಃ - कथमित्याकाङ्क्षायां रूढी, रूढियोगो, महायोगो,
महारूढियोगो रूढोपचारो रूढलक्षणा उपचारो लक्षणा इति शब्दवृत्तिभेदात्
रूढिपूर्वकत्वेन महायोगवृत्त्या परमेश्वरेऽखिलशब्दव्युत्पत्त्युपपत्तेरिति
न्यायविवरणोक्तमुपलक्षणं मत्वा लोकविषयं वृत्तिसप्तकं दर्शयन्नेव
तद्विवृण्वान एवमित्युक्तं व्यनक्ति - ज्योतिरादीति ॥

ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ
ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ೧ ರೂಢಿ, ೨. ರೂಢಿಯೋಗ, ೩. ಮಹಾಯೋಗ,
೪. ಮಹಾರೂಢಿಯೋಗ, ೫. ರೂಢೋಪಚಾರ, ೬. ರೂಢಲಕ್ಷಣ, ೭. ಉಪಚಾರ, ೮. ಲಕ್ಷಣ
ಹೀಗೆ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯಿಂದ ಸಹಿತವಾದ
ಮಹಾಯೋಗ ವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಸಕಲಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿದು ಲೋಕವಿಷಯದಲ್ಲಿರುವ ವಿಳು ಬಗೆಯ
ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸಲು 'ಎವಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ 'ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ'
ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅತ್ಯಧಿಕ

ಭಾವದೀಪ: - महायोगेति ॥ प्रवृत्तिनिमित्ताधिकादिति भावः । भाष्ये 'प्राण क्रच इत्येव विद्यात्' इति वाक्यशेषोक्त्यनुरोधेन कल्पनोपदेशादित्यस्य सर्वशब्दवाच्यत्वेन कल्पनाया उपदेशादित्यर्थान्तरं चाह - सर्वशब्दवाच्यत्वमिति ॥

'ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣ ಕ್ರಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ 'ಕಲ್ಪನಾಯಾ ಉಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಕ

ಭಾವದೀಪ: - वाच्यत्वं चेति चान्वयः ॥ चशब्द इति ॥ लोकसिद्धवृत्तीर निवार्यैवेति सर्वशब्दार्थगुणत्वेनैवेति वाऽध्याहृतेनान्वय इति भावः ॥

ಮುಂದಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು 'ವಾಚ್ಯತ್ವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿಂದ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಚ ಶಬ್ದ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. "ಲೋಕಸಿದ್ಧಿವೃತ್ತಿಃ ಅನಿರ್ವಾಯ್ಯವ" ಅಥವಾ "ಸರ್ವಶಬ್ದಾರ್ಥ-ಗುಣತ್ವೇನೈವ" ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ವಿವಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಯಾವುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು ?

ಭಾವದೀಪ: - विरोधश्चेति ॥ न केवलं तथा ह्यधीयत इत्युक्तसाधकमस्तीति समुच्चयार्थ इत्यर्थः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿರೋಧಶ್ಚ ನೇತಿ ವಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಇರುತ್ತದೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರೆ 'ನ ಕೇವಲಂ ತಥಾ ಹ್ಯಧೀಯತ ಇತ್ಯುಕ್ತಸಾಧಕಮಸ್ತೀತಿ' 'ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ 'ತಥಾಹ್ಯಧೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸಾಧನವಷ್ಟೇ ಇರುವುದಲ್ಲ' ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ವೃತ್ತಿಗಳು ಒಂಬತ್ತು

ಭಾವದೀಪ: - ನ್ಯಾಯವಿವರಣೋಕ್ತಂ ವೃತ್ತಿಪಟಕಂ ಯೋಗವೃತ್ತೀಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವೇನ ಲಕ್ಷಣೋದಾಹರಣಾಭ್ಯಾಂ ವೃತ್ತಿನವಕಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರೇತಿ ||

ನ್ಯಾವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಎಂಟು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳು ಯೋಗವೃತ್ತಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅದರ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮತ್ತು ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಒಂಬತ್ತು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು 'ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯ ಬಗ್ಗೆ

ಭಾವದೀಪ: - 'ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಬಾಹುಲ್ಯಂ ರೂಢಿರಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ' ಇತ್ಯಾದಿನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತೇರಿತಿ ಭಾವ: |

"ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಬಾಹುಲ್ಯಂ ರೂಢಿರಿತ್ಯಭಿಧೀಯತೇ" ಬಹಳವಾದ ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಅದನ್ನು 'ರೂಢಿ' ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾತಿನಂತೆ ಪ್ರಯೋಗಮಾತ್ರಬಾಹುಲ್ಯವೇ ರೂಢಿಶಬ್ದದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರ ತರ್ಕತಾಂಡವದಲ್ಲಿ

ಭಾವದೀಪ: - ಮಾತ್ರೇತಿ ಅವಯವಾರ್ಥಸಾಧ್ಯಾದಿಸಾಪೇಕ್ಷತಾವ್ಯುದಾಸ: | ವ್ಯಕ್ತಮೇತತ್ಸರ್ವ ತರ್ಕತಾಂಡವೇ ದ್ವಿತೀಯಪರಿಚ್ಛೇದೇ || ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯೇತಿ || ಗುಣಯೋಗೇನೇತ್ಯನ್ವಯ: ||

ಮಾತ್ರಪದದಿಂದ ಅವಯವಾರ್ಥಸಾಧ್ಯತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ತರ್ಕತಾಂಡವದ ದ್ವಿತೀಯ ಪರಿಚ್ಛೇದದಲ್ಲಿ ಈ ವಿಷಯ ಹೆಚ್ಚು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸ್ಯ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಗುಣಯೋಗೇನ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮಹಾರೂಢಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಿಲ್ಲ ?

ಭಾವದೀಪ: - तदितरत्रेति ॥ स्तम्भेन्द्रादिशब्दानामित्यर्थः । महारूढिस्तु हरौ न सम्भवति 'विद्वद्रूढिर्वैदिका स्यात् सा योगादेव लभ्यते' इत्यनुभाष्ये ब्रह्मणि योगं विना विद्वद्रूढेरभावोक्तेरिति भावः ।

'ತದಿತರತ್ರ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸ್ತಂಭ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಮಹಾರೂಢಿಯು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ "ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿವೈದಿಕಾ ಸ್ಯಾತ್ ಸಾ ಯೋಗಾದೇವ ಲಭ್ಯತೇ" ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಯು ವೈದಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಅದು ಯೋಗದಿಂದಲೇ ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಯೋಗವನ್ನು ಒಪ್ಪದೆ ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ಮಹಾರೂಢಿಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸಾಂಕರ್ಯವಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - हरावुक्तवृत्तिद्वयस्य साङ्ग्यमाशङ्क्य भेदमाह - स्तम्भादीति ॥ तद्भेदः महारूढियोगाद्भेदः महायोग इत्यर्थः ॥ अत इति ॥ साधकभावात् बाधकाभावाच्चेत्यर्थः ॥२॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे ज्योतिरूपक्रमाधिकरणम् ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೆ?

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ಮಹಾರೂಢಿಯೋಗ ಈ ಎರಡು ವೃತ್ತಿಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೆ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಸ್ತಂಭಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ತದ್‌ಭೇದಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮಹಾರೂಢಿಯೋಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಹಾಯೋಗವು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ

ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಂಬೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೧೨)

ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

॥ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ ತಥಾ ತ್ವಧೀಯತ ಏಕೇ ॥ ೧-೪-೧೦ ॥

ಅತ್ರ ಸರ್ವೇ ಶಬ್ದಾ ವರ್ಣಪದಾದಿರೂಪೇಣ ಸಮನ್ವೀಯಂತೇ । ತತ್ತ್ವೀತ್ಯಸ್ತಿ । ತುರೇವ ।
 ಲ್ಯಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತಾ ಪञ್ಚಮೀ । ಹಿಹೈತೌ । “ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ” ಇತ್ಯುಕ್ತಜ್ಯೋತಿರಾದಿಃ
 ತತ್ತು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ನತು ಕರ್ಮಾದಿಃ । ಕುತಃ ? ಹಿ ಯಸ್ಮಾದೇಕೇ ಶಾಖಿನಃ,
 ತದಿತ್ಯಾವರ್ತತೇ, ತದ್ ಬ್ರಹ್ಮ ತಥಾ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇನ “ತಾ ವಾ ಏತಾಸ್ಸರ್ವಾ ಋಚಃ”
 ಇತ್ಯಾದಿನಾಽಧೀಯತೇ ಪಠಂತಿ ತಸ್ಮಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಕಯಾ ವೃತ್ಯೇತ್ಯತ ಉಕ್ತಮ್ -
 ಉಪಕ್ರಮಾದಿತಿ । ಉಪಕ್ರಮಂ ವಿಧಾಯೈವ । “ಏಷ ಇತಿ ಅಧೀಯತ ಇತಿ ಉಪಲಕ್ಷಣತ್ವೇನ
 ಕಾಂಶ್ಚಿದೃಷ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಯೌಗಿಕತ್ವಾದ್ಯುಕ್ತಯೋಪಕ್ರಮ್ಯ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ತನ್ನಿಷ್ಠತೋಕ್ತೇ
 ಮಹಾಯೋಗರೂಢಿವೃತ್ತ್ಯಾ ತದ್ವಾಚಿತ್ವಮಿತಿ ಭಾವಃ । ಶ್ರುತೌ ವಸಂತಾದೇರಾದಿತ್ವೇಽಪಿ ಪ್ರಧಾನ
 ಕರ್ಮವಾಚಿತ್ವೇನಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾದನ್ಯೋಪಲಕ್ಷಣತ್ವೇನಜ್ಯೋತಿರುಕ್ತಿಃ । ಮಹಾಯೋಗವಿದ್ವದ್ವ್ಯಾಃ
 ಪ್ರದರ್ಶನಾಯೋಪಕ್ರಮಾತ್ತ್ವೀತ್ಯುಕ್ತಿಃ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವರ್ಣ, ಪದ ಮೊದಲಾದ ಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ತತ್ತು' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು 'ಎವ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಉಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಲ್ಯಬ್' ಲೋಪೇ ಕರ್ಮಣ್ಯಧಿಕರಣೇ ಚ' ಎಂಬ ವಾರ್ತಿಕದಂತೆ 'ಲ್ಯವ್' ಪ್ರತ್ಯಯದ ಲೋಪದಿಂದ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. 'ಹಿ' ಶಬ್ದವು ಹೇತ್ವರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಜ್ಯೋತಿಃ = 'ಜ್ಯೋತಿಷಾ ಯಜೇತ' ಎಂಬುದರಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಗಳು ತತ್ತು = ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೊರತು, ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲ. 'ಹಿ' = ಏಕೆಂದರೆ, ಏಕೇ = ಏತರೇಯಶಾಖಿಗಳು 'ತತ್' = ಆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು, ತಥಾ = ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು, ಅಧೀಯತೇ = 'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಕ್ರಮಾತ್ = ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಕೆಲವು ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಕರ್ಮವಾಚಕ ಪದಗಳಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಋಷಾದಿವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಋಷಾದಿ ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಸಂತ ಮೊದಲಾದ ಪದಗಳೇ ಮೊದಲಿರುತ್ತವೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಕರ್ಮವಾಚಕವಾದ್ದರಿಂದ ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ವಸಂತ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸದೇ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳನ್ನು ಪ್ರದರ್ಶಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಉಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

ನನು ಕಥಂ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ ? ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಿರೋಧಾತ್
ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಸಮ್ಮವಾಚ್ಛೇತ್ಯತ ಆಹ -

॥ ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಛ ಮಧ್ವಾದಿವದಿವಿರೋಧಃ ॥ ೧-೪-೧೧ ॥

च एव समुच्चये वा । कल्पनेति तन्त्रम् । कल्पनां क्लृप्तिम् ।
 लोकसिद्धरूढ्यादिवृत्तिकृप्तिमुपेत्यैव कल्पनया व्युत्पादनेन लोककृत्-
 महायोगवृत्तेर्युपादनेन सर्वशब्दवाच्यत्वेन “ता वा” इत्यादिनोपदेशात् ।
 कल्पनायाः सर्वशब्दवाच्यत्वेनोपासनायाः “प्राण ऋच इत्येव विद्यात्”
 इत्यादावुपदेशादविरोधश्च । न केवलं साधकमस्ति, कर्माद्यननुष्ठानविरोधश्च
 नेत्यर्थः । मध्वादिवत् । यथा “असावादित्यो देवमधु” इति
 मधुशब्दस्यादित्यस्यविष्णौ उपासनार्थमुक्तांवपि न क्षौद्रकादौ
 व्यवहारविरोधस्तद्वदित्यर्थः । एवार्थचशब्दस्य उपेत्यैवेत्याद्याहतेनान्वयः ।
 योग्यतया कल्पनापदेन वा उपदेशादेवेति वाऽन्वय इत्येके । तथा
 चान्यत्रापि वृत्त्यङ्गीकाराद् व्युत्पत्त्यादि युज्यत इति भावः ।
 पूर्वोत्तरनयशेषत्वेऽप्यस्य योगस्यात्र निवेशो व्युत्पत्त्युत्तरार्थः ॥ २ ॥

‘ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಾಚ್ಯನಾಗುವುದಾದರೆ
 ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಶಬ್ದಗಳ
 ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಬೇಕಾದೀತು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು
 ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ.

‘ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ಯಾದಿಪದವಿರೋಧಃ’

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಚ’ ಶಬ್ದವು ಏಕ ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಅಥವಾ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ
 ಇರುತ್ತದೆ. ‘ಕಲ್ಪನಾ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಕಲ್ಪನಾ = ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೇ, ಕಲ್ಪನಯಾ =
 ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಿಂದ, ಉಪದೇಶಾತ್ = ‘ತಾ ವಾ ಏತಾಃ’
 ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಉಪದೇಶ
 ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ಕಲ್ಪನಾಯಾಃ = ‘ಪ್ರಾಣ ಋಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ
 ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವದ ಭಗವದುವಾಸನೆಯ ಉಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ, ಅವಿರೋಧಃ =

ಕರ್ಮ, ಕ್ರಮ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಲೋಪಪ್ರಸಂಗದ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನಲೋಪವೆಂಬ ಬಾಧಕವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಮಧ್ವಾದಿವತ್ = 'ಅಸಾವಾದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನ ಉಪಾಸನೆಗೋಸ್ಕರ ಮಧು ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ 'ಜೇನು' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮಧು ಶಬ್ದದ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ, ಅವಿರೋಧಃ = ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಇತರ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

'ಎವ' ಎಂಬುದು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ 'ಉಪೇತ್ಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಕೆಲವರು 'ಕಲ್ಪನಾ' ಎಂಬ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ, ಅಥವಾ 'ಉಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ, ವ್ಯವಹಾರವಿರೋಧವಾಗಲೀ, ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯ ಅನುಪಪತ್ತಿಯಾಗಲೀ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹಿಂದಿನ-ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಚಮಸವತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಜಾಮೇಕಾಂ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕ್ಷಪ್ಲಾಂ ಬಹ್ವೀಃ ಪ್ರಜಾಃ ಸೃಜಮಾನಾಂ ಸರೂಪಾ' ಎಂಬ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ ಜನಕವಾದ 'ಅಜ' ಎಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಜಾ' ಎಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಪ್ರಜೆಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ, ಅಥವಾ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕ್ಷಪ್ಲಾದಿ ವರ್ಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೋ? ಈ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಅಜಾ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಳಿದ ಕಡೆಯೂ ಕೂಡ ಗೌಣವಾಗಿ ಇಂತಹ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕ್ಷಪ್ಲವರ್ಣಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಅಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ 'ವಿಷಹೃವಾಗ್ನಿಪಶ್ಚಮಸಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಚಮಸದ ಆಕಾರವಿಶೇಷವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಾಗ್ನಿಪಶ್ಚವೆಂಬುದು ಬೇರೆ ಕಡೆಯೂ ಕೂಡ ಗೌಣವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದೇ ಚಮಸವೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಚಮಸವೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಅಜಾ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದದ್ದನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಹೇಳಿ, ಮುಂದೆ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಜಾಶಬ್ದದಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯರ ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ಹೊರತು, 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮೈವ' ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ತೇಜೋಬನ್ನವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ.

ಏಕೆಂದರೆ 'ಯದಗ್ನೇರೋಹಿತಂ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ ಯಚ್ಛುಕ್ಲಂ ತದವಾಂ ಯತ್ ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೇ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣರೂಪವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದುವೇಳೆ ಸಾಂಖ್ಯರ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಅಜಾಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹಿತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೀಗೆ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗುಣಸೂತ್ರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಇದಂ ತಚ್ಚಿರ ಏಷ ಹೃರ್ವಾಗ್ನಿಲಶ್ಚಮಸಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇದು ಚಮಸದ ಶಿರಸ್ಸಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಚಮಸದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಆಕಾರವಿಶೇಷದ ಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಚಮಸವು ಇದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಅಜಾಶಬ್ದವಾದದ್ದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಆದ್ವೈತಿಗಳು 'ಅಜಾಮೇಕಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ತೇಜೋಬನ್ನಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಹೇಗಾಯಿತೆಂದರೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತೇಜೋಬನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ತೇಜೋಬನ್ನಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು

ಅಜಾ ಚೇತ್ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಃ ಸ್ಯಾದಜೈಕತ್ವಾದ್ಯಸಂಭವಃ ।

ಅವಿದ್ಯೇತಿ ತು ಪಕ್ಷೇ ಸ್ಯಾತ್ ಲೋಹಿತತ್ವಾದ್ಯಸಂಭವಃ ॥೧೧॥

ಅಜಾಶಬ್ದದಿಂದ ತೇಜೋಬನ್ನಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಏಕತ್ವ ಮೊದಲಾದವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವಿದ್ಯೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಿರುವ ಲೋಹಿತತ್ವಾದಿಗಳು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

‘ಅಜಾಮೇಕಾಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತೇಜೋಬನ್ಮಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? ಅಥವಾ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? (ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದೆಡೆ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ಏಕಲ್ಪಮಾಡಿ ಖಂಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.)

ತೇಜೋಬನ್ಮಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ತೇಜೋಬನ್ಮಗಳಿಗೆ ಜನಿಮತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜನನರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಅಜಾತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಏಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಅಜಾಮೇಕಾಮ್’ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ತೇಜಸ್ಸು, ನೀರು, ಅನ್ನ ಇವು ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಮೂರು ಕೂಡ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸಮುದಾಯ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡಬಹುದೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಯೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವಲ್ಲ.

ಏಕೆಂದರೆ ತೇಜಸ್, ಅಪ್, ಅನ್ನ, ಮೂರು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸಮುದಾಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಕೂಡ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ‘ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೈಕೈಕಾಂ ಕರವಾಣಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ತೇಜಸ್ಸು, ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನೀರೂ ಕೂಡ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪೃಥಿವಿಯೂ ಕೂಡ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದೂ ಕೂಡ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ತ್ರಿವೃತ್ಯತವಾದ ಮೂರು ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕವಚನವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ‘ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ‘ಆದಿತ್ಯೋವಾ ದೇವತಾಮದ್ವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೇ ‘ಮಧು’ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಧುತ್ವವು ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಆರೋಪಿತವಾಗಿ ಮಧುತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದರಂತೆ ತೇಜೋಬನ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅಜಾತ್ವವಾಗಲೀ, ಏಕತ್ವವಾಗಲೀ, ಭಾಗೀತ್ವವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಏಕೆಂದರೆ 'ಯದಗ್ನೇರೋಹಿತಂ ರೂಪಂ ತೇಜಸಸ್ತದ್ರೂಪಂ ಯಚ್ಛುಕ್ಲಂ ತದಪಾಂ ಯತ್ ಕೃಷ್ಣಂ ತದನ್ನಸ್ಯ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ತೇಜೋಬನ್ನಗಳೇ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣರೂಪವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಒಂದುವೇಳೆ ಸಾಂಖ್ಯರ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೇ ಅಜಾಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಾದರೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಲೋಹಿತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರಜೋಗುಣ, ತಮೋಗುಣ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. 'ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೀಗೆ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗುಣಸೂತ್ರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಇದಂ ತಚ್ಚಿರ ಏಷ ಹೃರ್ವಾಗ್ಬಿಲಶ್ಚಮಸಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇದು ಚಮಸದ ಶಿರಸ್ಸಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಸಾಧಾರಣ ಲಕ್ಷಣವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಚಮಸದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿದರೂ ಆಕಾರವಿಶೇಷದ ಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಚಮಸವು ಇದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಅಜಾಶಬ್ದವಾದದ್ದನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ಅಜಾಮೇಕಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ತೇಜೋಬನ್ನಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಹೇಗಾಯಿತೆಂದರೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ತೇಜೋಬನ್ನಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ತೇಜೋಬನ್ನಗಳು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು

ಅಜಾ ಚೇತ್ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಃ ಸ್ಯಾದ್ಜೈಕತ್ವಾದ್ಯಸಂಭವಃ ।

ಅವಿದ್ಯೇತಿ ತು ಪಕ್ಷೇ ಸ್ಯಾತ್ ಲೋಹಿತತ್ವಾದ್ಯಸಂಭವಃ ॥೧೧॥

ಅಜಾಶಬ್ದದಿಂದ ತೇಜೋಬನ್ನಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಏಕತ್ವ ಮೊದಲಾದವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅವಿದ್ಯೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಿರುವ ಲೋಹಿತತ್ವಾದಿಗಳು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗುತ್ತವೆ.

‘ಅಜಾಮೇಕಾಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ತೇಜೋಬನ್ಧಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? ಅಥವಾ ಅವಿದ್ಯೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರೋ? (ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದೆಡೆ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ ಗ್ರಂಥಕಾರರು ಅವಿದ್ಯಾಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ಒಕಲ್ಪಮಾಡಿ ಬಿಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.)

ತೇಜೋಬನ್ಧಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರಥಮಪಕ್ಷವು ಅಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ತೇಜೋಬನ್ಧಗಳಿಗೆ ಜನಿಮತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜನನರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಅಜಾತ್ವವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅನೇಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಏಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಅಜಾಮೇಕಾಮ್’ ಎಂಬ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ತೇಜಸ್ಸು, ನೀರು, ಅನ್ನ ಇವು ಮೂರು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ಮೂರು ಕೂಡ ಒಟ್ಟಿಗೆ ಸೇರಿ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಸಮುದಾಯ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಕೂಡಬಹುದೆಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಯೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವಲ್ಲ.

ಏಕೆಂದರೆ ತೇಜಸ್, ಅಪ್, ಅನ್ನ, ಮೂರು ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ಸಮುದಾಯವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದೂ ಕೂಡ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ‘ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಮೈಕೈಕಾಂ ಕರವಾಣಿ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ತೇಜಸ್ಸು, ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ನೀರೂ ಕೂಡ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಪೃಥಿವಿಯೂ ಕೂಡ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದೂ ಕೂಡ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ತ್ರಿವೃತ್ಯತವಾದ ಮೂರು ಸಮುದಾಯಗಳಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕವಚನವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ‘ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದಲೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ‘ಆದಿತ್ಯೋವಾ ದೇವತಾಮಧ್ವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆದಿತ್ಯನನ್ನೇ ‘ಮಧು’ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನೆಂದರೆ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಧುತ್ವವು ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಆರೋಪಿತವಾಗಿ ಮಧುತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ, ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದರಂತೆ ತೇಜೋಬನ್ಧಗಳಲ್ಲಿ ಅಜಾತ್ವವಾಗಲೀ, ಏಕತ್ವವಾಗಲೀ, ಭಾಗೀತ್ವವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಉತ್ತರ - ಕಲ್ಪನಾ ಎಂದರೆ ಆರೋಪ ಎಂದರ್ಥವೋ, ಅಥವಾ ಗೌಣೀವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಹಾಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದರ್ಥವೋ? ಆರೋಪವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಮರಜನರ ಮನೋರಂಜನೆಗೋಸ್ಕರ ಮುಖವನ್ನೇ ಚಂದ್ರ ಎಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ ವರ್ಣಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಯು ಪಾಮರಜನರ ಮನೋರಂಜನಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವುದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ಯಾವುದೇ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಕಲ್ಪನೆಗಳಿರುತ್ತವೆಂದು ಊಹಿಸಬಾರದು.

ಹಾಗೇನಾದರೂ ಶ್ರುತಿಯು ಕಲ್ಪಿತವಾದುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎನ್ನುವುದಾದಲ್ಲಿ, ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಲೋಹಿತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೇ ಆರೋಪ ಮಾಡಬಹುದು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಆದಿತ್ಯೋವಾ ದೇವತಾಮಧು' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಧುತ್ವದ ಕಲ್ಪನೆ ಇದೆಯಲ್ಲವೇ ?

ಉತ್ತರ - ಆದಿತ್ಯನು ಸುಖಕರನಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಮಧು ಎಂದು ಆದಿತ್ಯನನ್ನು ಕರೆದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದಿತ್ಯನಲ್ಲಿ ಮಧುತ್ವವು ಕಲ್ಪಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ, ಮಧುಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯತ್ವವೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅಜಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗೇನಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಜನನರಾಹಿತ್ಯವೆಂಬ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಶರೀರಂ ರಥಮೇವ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶರೀರವನ್ನೇ ರಥವೆಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಆರೋಪ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಗೌರನಾದ್ಯಂತವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗೋತ್ವವನ್ನು ಆರೋಪ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಶ್ರುತಿಗೆ ಹಾಗರ್ಥವಲ್ಲ. ಶರೀರವನ್ನು ರಥವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು. ಅಥವಾ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು 'ಗೋ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಗೌಣಪ್ರಯೋಗ ಹೊರತು, ಆರೋಪನಿಮಿತ್ತಕವಲ್ಲ.

ಕಲ್ಪನಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೌಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಜಾ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಜಾಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷ್ಯವಾಗಿದೆ. ಲೋಹಿತಾದಿಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವಾದ ವಿಶೇಷ್ಯವಾಚಕವಾದ ಅಜಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ವಿಶೇಷಣವಾದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಲೋಹಿತಾದಿ

ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ನ್ಯಾಯವಾದದ್ದು. ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಲೋಹಿತಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅಜಾಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಗೌಣಾರ್ಥ ಮಾಡುವುದು ಅನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು 'ಗೌರನಾದ್ಯಂತವತೀ ಭೂತಭಾವಿನೀ ಸಿತಾಸಿತಾಚ ರಕ್ತಾಚ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಪದಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆರ್ಥವರ್ಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಭಿಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಆರ್ಥವರ್ಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಗೌರನಾದ್ಯಂತವತೀ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ತೇಜೋಬನ್ನವಿಷಯಕ ಆಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗೇ ಹೇಳಲಾಗದು. ತೇಜೋಬನ್ನಗಳು ಅನಾದ್ಯಂತಗಳಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಸಿತಾಸಿತಾಚ ರಕ್ತಾಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಲೋಹಿತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕೆಂಪು, ಬಿಳಿ ಮೊದಲಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಲೋಹಿತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇದೇ ಶ್ರುತಿಯ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ 'ದೇವಾತ್ಮಶಕ್ತಿಂ ಸ್ವಗುಣೈರ್ನಿಗೂಢಾಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸತ್ಪರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಗುಣಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಹಿತಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬಣ್ಣ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದೇ ಸತ್ವಾದಿಗುಣಗಳು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಮತ್ತು ನೀನೂ ಸಹ ಈ ಶಕ್ತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅವಿದ್ಯಾಪರತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವಿ.

'ಅಜಾಮೇಕಾಮ್ ಲೋಹಿತಶುಕ್ಲಕೃಷ್ಣಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ತೇಜೋಬನ್ನಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂಬ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಲೋಹಿತಾದಿರೂಪಗಳು ಅವಿದ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅವಿದ್ಯೆಯು ಜಗತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಲೋಹಿತಾದಿರೂಪಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಲೋಹಿತಾದಿರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಆವಾಗ ಸಾಂಖ್ಯರನ್ನು ನಿಮಗೆ ನಿರಾಕರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ್ವಯಗಳ ವಿರೋಧವು ನಿಮಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಕಗಳಾದ ನೀವು

ತೇಜೋಬನ್ನರೂಪ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಈಗ ಅವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧವು ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ನಿರಾಕರಿಸಲು ನಿಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತ್ರಿಗುಣವಾದ ಅನಾದಿಭಾವರೂಪವಾದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನವಾದದ್ದು ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂದು ನೀವೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಇದನ್ನೇ ಸಾಂಖ್ಯರು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಲು ನಿಮಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದು ಕೇವಲ ನಾಮಮಾತ್ರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ವಿವಾದ ಹೊರತು, ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇನ್ನು ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸಮಯವಾದದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ನಿರಾಕರಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ಅಧಿ ಕರಣವು ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ವ್ಯರ್ಥವೇ ಆಗುತ್ತದೆ.

ಈ ದೋಷವನ್ನು ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

ತೇಜೋಬನ್ನಾತ್ಮಕಂ ವಾಪಿ ಯದ್ಭೂತಪಾದಾನಮಿಷ್ಟತೇ |

ಅನಾದ್ಯೇವಾಪರಾಧಃ ಕಃ ಪ್ರಧಾನಮಿತಿ ಚೋದಿತೇ ||

ತೇಜೋಬನ್ನರೂಪವಾದ ಅನಾದಿಯಾದ ಭೂತಸೂಕ್ಷ್ಮವನ್ನೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಸಾಂಖ್ಯರು ಹೇಳುವಂತೆ ಪ್ರಧಾನವನ್ನೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಏನು ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ?

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮಾ ಎಂಬುದು ಅಪಪಾಠವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ 'ಅಜಾ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತೇಜೋಬನ್ನಾದಿಗಳೇ ಅಜಾ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅನುಗಮಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ತೇಜಃಪದಿಃ' ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಸೂತ್ರವು ಲಘುಭೂತವೂ ಆಗುತ್ತದೆ. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಪಪತ್ತಿಯನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆರೋಪಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಚಮಸಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ರಾಮಾನುಜರು ಅದ್ವೈತಿಗಳಂತೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಜ್ಯೋತಿಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಜ್ಯೋತಿಃ' = ಬ್ರಹ್ಮನು, ಉಪಕ್ರಮಾ = ಕಾರಣವಾಗಿವುಳ್ಳವನು. ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಸೃಜ್ಯವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಅವುಗಳಿಗೆಲ್ಲಾ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

'ತಥಾಹ್ಯಧೀಯತೇ' = ತೈತ್ತಿರೀಯಶಾಖಾದಲ್ಲಿ 'ಅಣೋರಣೀಯಾನ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಸ್ತಾಪ ಮಾಡಿ 'ಸಪ್ರಪ್ರಾಣಾಃ ಪ್ರಭವಂತಿ ತಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ 'ಅಜಾಮೇಕಾಮ್' ಎಂಬ ಮಂತ್ರವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅಜಾಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ರಾಮಾನುಜರ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ರಾಮಾನುಜರ ಈ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಜಾಮೇಕಾಮ್' ಎಂಬ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಆಕ್ಷೇಪ - 'ಸಮಿಧೋ ಯಜತಿ, 'ಇಥೋ ಯಜತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗಲೂ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸದ ಅಂಗಯಾಗಗಳೆಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇಗೆ ಅಂಗಯಾಗಗಳಾಗುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸೃಷ್ಟಿ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಅಜಾಮೇಕಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೂ ಕೂಡ ಸೃಜ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ದರ್ಶಪೂರ್ಣಮಾಸಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಥಂಭಾವಾಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು ಪಂಚಪ್ರಯಾಜಯಾಗಗಳು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೃಜ್ಯತ್ವದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಉಪಾದಾನತ್ವದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಕೂಡ ಬಂದಿರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡಲು 'ಅಜಾಮೇಕಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿರಬಹುದು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತೀರಿ?

ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮಕಾರ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಗೌರನಾದ್ಯಂತವತೀ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅನಾದಿತನಿತ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಂ ಪುರುಷಂ ಚೈವ ವಿದ್ಧ್ಯನಾದೀ ಉಭಾವಶಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅನಾದಿತವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ಅಜಾಮೇಕಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ

ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಜನನವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಜಾಶಬ್ದವೇ ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಜಾಶಬ್ದದ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಸೃಜ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಆಕ್ಷೇಪ - ಪ್ರಕೃತಿಯು ಕಾರಣಸ್ವರೂಪದಿಂದ 'ಅಜಾ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯವಾದ ತೇಜೋಬಿನ್ನಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಕಾರ್ಯರೂಪವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಲೋಹಿತತ್ವಾದಿಗಳಿಗೂ ಆಶ್ರಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನು ಕಲ್ಪನಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಲ್ಪನಾಶಬ್ದವು 'ಯಥಾ ಪೂರ್ವಮಕಲ್ಪಯತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಂತೆ ಸೃಷ್ಟಿಪರವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಜಾತ್ವ ಹಾಗೂ ಲೋಹಿತತ್ವಾದಿಗಳು ಏಕವಿಷಯಕವಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅವಸ್ಥಾಭೇದದಿಂದ ಭಿನ್ನವಿಷಯಕವಾಗಿ ಒಪ್ಪುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಅಜಾಂ ಸೃಜಮಾನಾಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾರಣಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗಲೇ, ಲೋಹಿತತ್ವಾದಿಗಳು ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕಾರ್ಯಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಲೋಹಿತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸಾಂಖ್ಯರಿಂದ ನೀನೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸಿರುವಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಾಂಖ್ಯರ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ನಿನಗೂ ಕೂಡ ಅರ್ಹತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತೇನೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯು 'ಅಜಾ' ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿ ಹೇಳಿ, ಅದರ ನಿರ್ವಹಣೆಗೋಸ್ಕರ 'ಕಲ್ಪನಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಜಾತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರ್ಯತ್ವಗಳಿಗೆ ಆಕಾರಭೇದದಿಂದ ಅವಿರೋಧವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದು ಅತ್ಯಂತ ವೈಯಕ್ತಿಕವಾಗಿದೆ. (ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ಉಪನ್ಯಾಸ ತಿಂದು ನೀರು ಕುಡಿಯುವುದು ಹೇಗೆ ವೈಯಕ್ತಿಕವೋ ಅದರಂತೆ)

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,

ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಹಾಗೂ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು

ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

॥ ಅಥ ನಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಕ್ಲಹಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

‘ನಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ ನಾನಾಭಾವಾದತಿರೇಕಾಚ್ಛ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - ॥ ನಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಕ್ಲಹಾದಪಿ ನಾನಾಭಾವಾದತಿರೇಕಾಚ್ಛ ॥ ೧ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆಧಾರಾರ್ಥೀಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಹ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪಂಚ ಜನಾ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಧಾರನಾದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಸವಿಶೇಷಾಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ, ಆಧಾರಾರ್ಥೀಯಭಾವವು ಬಹುತ್ವ- ಸಂಖ್ಯೆಯು ಅವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥ -- ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾತ್ = ‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯ ವಚನದಿಂದ, ಅಪಿ = ‘ಯಸ್ಮಿನ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾರ್ಥೀಯ ಭಾವವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ, ನ = ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾನಾಭಾವಾತ್ = ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಅತಿರೇಕಾಚ್ಛ = ‘ಯಸ್ಮಿನ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾದ ರೂಪಕ್ಕೂ, ಪಂಚ ಜನಾಃ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಧೇಯವಾದ ರೂಪಕ್ಕೂ ಸವಿಶೇಷಾಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು
ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — 'यस्मिन् पञ्च पञ्च जना आकाशश्च प्रतिष्ठितः' (बृ.उ. ६-४-१७) इत्यादिषु बहुसङ्ख्योपसङ्गहेऽपि न विरोधः ।

ಅನುವಾದ - 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾ ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಆಧೇಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಪಂಚ ಜನಾ, ಆಕಾಶ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಆಧಾರಾಧೇಯ-ಭಾವವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ತತ್ತ್ವಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸರ್ವಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಬಹುತ್ವವಾಚಕವಾದ ಆಧಾರಾಧೇಯವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾಧೇಯ-ಭಾವವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಸಂಗತಿ ವಿಷಯಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಯಸ್ಮಿನ್ = ಸರ್ವಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾ = ಪ್ರತಿದೇಹದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಪಂಚಕಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕವಾದ, ಪಂಚಜನ ಶಬ್ದವಾಚಕವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಐದು ರೂಪಗಳು, ಆಕಾಶಶ್ಚ

= ಆಕಾಶ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವೂ ಕೂಡ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ = ನೆಲೆಸಿರುವನೋ, ತಂ = ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಮನ್ಯೇ = ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಇವೇ ಈ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ, ಬಹುಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹೇಽಪಿ = ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದ ವಸ್ತುಗಳ ಆಧಾರತ್ವವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಪಂಚಜನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಾಚಕಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ನ ವಿರೋಧಃ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.

‘ನಾನಾಭಾವಾತ್’ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

तस्यैवाकाशादिषु नानाभावात्, तदतिरिक्तस्वरूपवत्वाच्च ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ, ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಹಾಗೂ ಆಧಾರವಾದ ರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಆಧೇಯವಾದ ರೂಪವು ವಿಶೇಷಬಲದಿಂದ ಅತಿರಿಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವ ಮತ್ತು ಬಹುತ್ವ ಇವೆರಡು ಅವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. (ದೇಹನಿಯಾಮಕ ಎಂಬ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ನಿಯಾಮಕರೂಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.)

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವಿರೋಧವೇಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ‘ನಾನಾಭಾವಾತ್’ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ತಸ್ಯೈವ = ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಆಕಾಶಾದಿಷು = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ನಾನಾಭಾವಾತ್ = ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವುದರಿಂದ, ತದತಿರಿಕ್ತಸ್ವರೂಪತ್ವಾಚ್ಛ = ಅಂತರ್ಗತವಾದ ರೂಪಗಳು ಬೇರೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವ ಬಹುತ್ವಗಳೆರಡು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಸುತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಏಕತ್ವವಿರುವವನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವ ಹೇಗೆ ?

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನ್ವೇವಮಪಿ ಯೆ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಭಿವಾಯಿನ: ಶಬ್ದಾ: ನ ತೇ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕಾ: ತಸ್ಯ ಏಕತ್ವಾತ್ । ಏಕತ್ವಬಹುತ್ವಯೋ: ಪರಸ್ಪರಂ ವಿರೋಧಾದಿತಿಮಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಪತಿ ನ ಸಂಖ್ಯೇತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಹಾಗಾದರೂ ಕೂಡ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-
ನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.
ಏಕತ್ವವಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲಾಗದು. ಏಕತ್ವ ಹಾಗೂ ಬಹುತ್ವಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ
ವಿರೋಧವಿದೆ. ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು 'ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು
ಹೊರಟಿದೆ.

ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿವೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಬಹುಸಂಖ್ಯಾಭಿಧಾಯಿತ್ವೇಪಿ ಪञ्चजनशब्दस्य न
भगवद्वाचकत्वविरोधः । भगवत एव आकाशप्राणचक्षुः श्रोत्रान्नमनस्सुबहुरूपत्वेन
प्रादुर्भूतत्वात् तदाधारत्वेन तदतिरिक्तस्वरूपत्वात् ।

'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಜನ ಶಬ್ದವು
ಬಹುಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಭಗವದ್ವಾಚಕತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ
ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನೇ ಭಗವಂತನು ಆಕಾಶ, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ,
ಅನ್ಮ, ಮನಸ್ಸು ಎಂಬುದಾಗಿ ಐದುರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಈ ಐದು ರೂಪಕ್ಕೆ ಆಧಾರನಾಗಿ
ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.

ಪಂಚಭೂತಗಳ ಬಂಧನದ ಮೋಚನಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ

ಸತ್ತಕೆದಿಪಾವಡಿ: - ತಥಾ ಚಾಯಂ ವಾಕ್ಯಾರ್ಥ: । ಯस्मिन् ಸರ್ವದೇಹಗತೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಪ್ರತಿದೇಹಂ ಪञ್ಚಪञ್ಚಜನಾ ಆಕಾಶಾಖ್ಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಾ: । ಸ್ವಯಂ ಚ ಷಡಂತರ್ನಿಯಾಮಕೋ ಅತಿಮುಖ್ಯತ: ತನ್ನಾಮಾ ಲೀಲಯಾ ಸ್ವಸ್ಮಿನ್ನೇವ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ: । ಏವಮುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ತಂ ಪರಮಾತ್ಮಾನಂ ಪರಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ವಾನ್ ಸ ಪञ್ಚಾಽನ್ಯೋಽಮೃತೋ ಭವತೀತಿ । ಕೇ ಪञ್ಚಪञ್ಚ ಜನಾ: ಯೇಷಾಂ ವಿಷ್ಣುತ್ವಮೇವಾವಧೇಯತ್ವಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಪञ್ಚಪञ್ಚೇತಿ

ಒಟ್ಟು ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು - ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲರ ಶರೀರದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಹಾಗೂ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಧರಿಸಿರುತ್ತಾನೆ. ಈ ಆರು ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಈ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳಿಂದ ತಾನೂ ಅದರೊಳಗೆ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಲೀಲೆಯಿಂದ ತನ್ನಲ್ಲೇ ತಾನು ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಾರು ಈ ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವನು ಈ ಪಂಚಭೂತಗಳನ್ನು ದಾಟಿ, ಆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಲೋಕವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀತಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ವಿಶೇಷಬಲದಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನೇಕತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ ನಾನಾಭಾವಾದತಿರೇಕಾಚ್ಚ । “ಯಸ್ಮಿನ್ ಪञ್ಚ ಪञ್ಚ ಜನಾ” ಇತ್ಯಾದಿಷು ಬಹುಸಂಖ್ಯಯೋಪಸಂಗೃಹೀತತ್ವಾದನ್ಯ ಏವೋಚ್ಯಂತೇ, ನ ವಿಷ್ಣು:। ತಸ್ಯೈಕಸ್ಯ ಬಹುತ್ವಾಸಮ್ಮಭಾವಾತ್, “ಯಸ್ಮಿನ್” ಇತಿ ವಿಷ್ಣಾವುಪಸಂಗ್ರಹಾಚ್ಚ, ತೇಷಾಂ ಬಹುಸಂಖ್ಯಾನ್ಯಾನಾಂ ನ ವಿಷ್ಣುತ್ವಮಿತಿ ನ ಮನ್ತವ್ಯಮ್ । ತಸ್ಯೈವ ವಿಷ್ಣೋರಾಕಾಶೋ

ಜनेषु च स्थितानां बहुरूपाणां भावात् । “यस्मिन्” इति तेषामविकरणत्वेन
तदतिरिक्तस्वरूपवत्त्वाच्च । न चैकस्य बहुत्वविरोधः । विशेषादेवोपपत्तेः ॥

‘ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ ನಾನಾಭಾವಾದಿತಿರೇಕಾಚ್ಛ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತು ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಜನರಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಇದ್ದಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಈ ಪಂಚಜನರು ಇದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ’ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಿಷ್ಣು ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಪಂಚಜನರು ಆಧೇಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧಧರ್ಮಗಳಾದ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪಂಚಜನಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು ‘ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪಂಚಜನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ದೇಹದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಆ ನಿಯಾಮಕ ರೂಪಗಳು ಐದು ಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ‘ಪಂಚ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಹಾಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಆದರೂ ಕೂಡ ಅವನ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನ ಬೇರೆ ರೂಪಗಳು ಆಧೇಯವಾಗಿವೆ. ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವೂ ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಯಾವುದೇ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಈ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬಹುದು. ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವ ಹಾಗೂ ಅನೇಕತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ವಿಶೇಷ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಬೃಹದಾರಣ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ತೈಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ -

‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾ ಆಕಾಶಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ ।

ತಮೇವಮನ್ಯ ಆತ್ಮಾನಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಮೃತೋಽಮೃತಮ್ ॥

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ಜೀವಾತ್ಮನ ಶರೀರದಲ್ಲೂ ಐದು ಐದು ಜನರೂ, ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಯಾರನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿವೆಯೋ, ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ತಿಳಿಯುವೆನು. ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದವರು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಾಣಶ್ವಕ್ಷುಸ್ತಘೈವಾನ್ ಮನಃ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಚ ಪಂಚಮಂ ।

ಮೂಲ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಯುಕ್ತಂ ಯದ್ಗತಂ ಪ್ರತಿಪೂರುಷಂ ।

ಪ್ರತಿ ಜೀವನ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್, ಅನ್ಮ, ಮನಸ್, ಶ್ರೋತ್ರ ಎಂಬ ಐದು ಜನರೂ, ಮೂಲಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿವೆ.

ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮುತ ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷು-

ರುತ ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಮನಸೋ ಮನೋ ಯೇ ।

ವಿದುಸ್ತೇ ನಿಚಕ್ಷುರ್ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರಾಣ ಮಗ್ಯಮ್ ।

ಪ್ರಾಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಣಶಕ್ತಿ ನೀಡುವವನೂ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ದೃಷ್ಟಿಶಕ್ತಿ ನೀಡುವವನೂ, ಕಿವಿಗೆ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿ ನೀಡುವವನೂ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ತಿಳಿಯುವ ಶಕ್ತಿ ನೀಡುವವನೂ ಆದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ ಅವರು ಅನಾದಿಯೂ ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಆದ ಆ ಪರಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಹೊಂದುವರು.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳು

ಅತ್ರಾಧಾರಾಧೇಯತ್ವಾದಿಲಿಂಗೇನಾನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಪञ्चಜನಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಹರೌ
ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ಲಿತಿಃ ।

ಈ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಆಧಾರಾಧೇಯತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಮತ್ತು 'ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾ ವಿಶಿಷ್ಟವಸ್ತುವಾಚಿತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪಂಚ ಜನಾ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಾಜಸನೇಯ ಶಾಖಾದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸರ್ವಾಂತರ್ಗತಾಶ್ಚ ಪञ्ಚಜನಾದಿಬ್ದಾ ವಾಜಸನೇಯಕೇ ಶ್ರುಯಂತೇ - “ಯस्मिन् पञ्च पञ्च जना आकाशश्च प्रतिष्ठितः । तमेवं मन्य आत्मानं विद्वान् ब्रह्मामृतोऽमृतम्”॥
ಇತಿ ।

‘ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಪಂಚ ಜನಾ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸೇರಿರುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನೇ ವಾಜಸನೇಯ ಶಾಖಾದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - ‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾ ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ । ತಮೇವ ಮನ್ಯ ಆತ್ಮಾನಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಮೃತೋಽಮೃತಮ್’ ‘ಯಾವ ಶರೀರನಿಯಾಮಕನಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಐದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಆಕಾಶವು ಆಶ್ರಿತವಾಗಿವೆಯೋ, ಅಂತಹ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ನಾನು ತಿಳಿಯುತ್ತೇನೆ. ಯಾರು ಈ ವಿನಾಶವಿಲ್ಲದ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಮುಕ್ತರಾಗುತ್ತಾರೆ’ ಎಂದು.

ಒಬ್ಬನಾದ ಶ್ರೀಹರಿ ಐದು ಮಂದಿ ಆಗುವನೇ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸರ್ವಶರೀರೇಷು अनुवृत्त्यर्थं पञ्च पञ्च जनेति । तद्वाच्यं विष्णोरन्यच्चेत्, तर्हि समन्वयसूत्रानुपपत्तिरित्यवश्यं निर्णेतव्यम् । तत् पञ्च जनादिशब्दवाच्यं विषयः ।

ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಚವಿಧ ಪ್ರಾಣಾದಿಪದಾರ್ಥಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಲು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾ’ ಎಂಬ ಆವೃತ್ತಿಯು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರವು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೋ ಅವರೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಅಥವಾ ಆ ಐದು ಮಂದಿ ಬೇರೆಯವರೋ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿष्णुरन्यद्वेति सन्देहः । समन्वयसूत्रमन्यत्रैव प्रसिद्धिश्च सन्देहबीजम् । न पञ्च जनादिशब्दवाच्यो विष्णुरिति पूर्वः पक्षः ।

ಈ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೋ? ಎಂಬುದೇ ಸಂಶಯ. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇವೆರಡೂ ಸಂಶಯ ಬೀಜಗಳು. ಈ ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ವಾಚ್ಯನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

‘ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तच्छब्दस्य बहुत्वसंख्याविशिष्टवस्तुवाचित्वात् । बहुत्वस्य चेश्वरे विरुद्धत्वात् । ‘एकमेवाद्वितीयम्’ इत्यादिश्रुतेः ।

‘ಪಂಚ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಒಬ್ಬನೇ ಆದ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಈ ಬಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ‘ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಅನೇಕರಲ್ಲ’ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವ ಹೇಗೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च स्वस्य ईश्वरस्य बहुत्वाभावेऽप्यन्यगतबहुत्वस्य तदधीनत्वेन बहुत्वसंख्यावाचिशब्दवृत्तिः ।

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಃ ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವ ಕಾರಣ ‘ಬಹುತ್ವ’ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಅವನಲ್ಲಿ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬಹುತ್ವವು ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವು ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಶೀಕೃತಬಹುಜನೇಽಪಿ ರಾಜನಿ ತದದರ್ಶನಾತ್ ।

ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಗಳು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾಜನಲ್ಲಿಯೂ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಾದೀತು.

ದುಃಖೀ ಬದ್ಧಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಇದಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अवरादिशब्दवदन्यत्रादृष्टत्वेऽपि वृत्तिः किं न स्यात् ? इति चेत् न ।

'ಅವರ', 'ದುಃಖೀ', 'ಬದ್ಧಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು 'ಅವರ'ನಲ್ಲದ, 'ದುಃಖೀ'ಯಲ್ಲದ, 'ಬದ್ಧ'ನಾಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ಅವರ'ನಲ್ಲದ 'ದುಃಖೀ'ಅಲ್ಲದ, 'ಬದ್ಧ'ನಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಅವರಃ' 'ದುಃಖೀ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡುವುದು, ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಏಕೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तत्र हेत्वन्तरेण सिद्धायां वृत्तौ निमित्तमात्राश्रयणात् । न चात्रास्ति तादृशं नियामकम् ।

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅವರಃ' 'ದುಃಖೀ' 'ಬದ್ಧಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲು 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' 'ಸೋವರಃ ಸೋನಿತ್ಯ', 'ಸೋಽವರಯತಿ, ಸೋಽನಿತ್ಯಯತಿ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ತದಧೀನತ್ವ' ಎಂಬ ಕಾರಣವನ್ನಷ್ಟೇ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ 'ಪಂಚ ಜನ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗುತ್ತವೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

'ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ 'ಸर्वे वेदाः' इति श्रुतिर्नियामिका । तस्याः सङ्कोचसम्भवात् ।

'ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಯತ್ಪದಮಾಮನಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ 'ಪಂಚ ಜನ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಸರ್ವ' ಪದಕ್ಕೆ ಇಂತಹ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನುಪಪತ್ತಿ ಇರದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೆಂದು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಲು ಬರುತ್ತದೆ.

ದ್ವಿತ್ವಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾದರೂ ಪಂಚತ್ವಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಲಾರ

तत्त्वप्रकाशिका - 'ऋतं पिबन्ती' इत्यादाविव स्वगतभेदशून्यस्यापि परमात्मनो बहुरूपत्वेन बहुत्वोक्तिः किं न स्यात्, इति चेन्न ।

'ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವಗತಭೇದಶೂನ್ಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ದ್ವಿತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸ್ವಗತಭೇದಶೂನ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪಂಚತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका - प्रतिशरीरमात्मान्तरात्मवद् बहुत्वे मानाभावात् ।

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ಆತ್ಮ' ಹಾಗೂ 'ಅಂತರಾತ್ಮ' ಎಂಬೆರಡು ರೂಪಗಳಿಂದ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾನೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾದಿಂದ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಆಧಾರನಾದವನು ಆಧೇಯನಾಗಲಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಯस्मिन्' इति सप्तम्या निर्दिष्टस्य वाक्यशेषबलेन परमात्मत्वाच्च न तदाधेयानां पञ्चजनाकाशानां परमात्मत्वम् ।

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಪ್ತಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಧಾರನಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪುನಃ ಅವನೇ ಆಧೇಯನಾಗಿ ಪಂಚ ಜನಾ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾಧಾರತ್ವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न ह्येतस्यैवाधाराधेयभावो युज्यते । हरेराधेयत्वं च नास्ति, किमुत विरुद्धं स्वाधारत्वम् ।

ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಆಧಾರನೂ, ಆಧೇಯನು ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯು 'ಏಕೋ ದಾಧಾರ ಭುವನಾನಿ ವಿಶ್ವಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಎಲ್ಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿರುವಾಗ ಆಧೇಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾಧಾರತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಕೂಡುತ್ತದೆ?

ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अतस्तस्य पञ्चजनादिशब्दवाच्यताऽसम्भवान्न युक्तं समन्वयसूत्रमिति ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಂಭಾವಿತ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

तत्त्वप्रकाशिका - एवं प्राप्ते सिद्धान्तयत् सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - नेति॥

अपिपदेन पूर्वसूत्राद् विरोधपदाकर्षणम् । युक्तमेव पञ्चजनाऽऽकाशशब्दवाच्यत्वं
भगवतः । स्वगतभेदशून्यस्यापि नानारूपत्वेन बहुत्वसङ्ख्योपसङ्गहाविरोधात् ।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಗೋಸ್ಕರ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಪದದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವಿರೋಧ ಪದವನ್ನು ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪಂಚ ಜನಾ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸ್ವಗತಭೇದಶೂನ್ಯನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಅವನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ, ಬಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಬ್ಬನನ್ನು ಐದುಮಂದಿ ಎನ್ನಬಹುದು

तत्त्वप्रकाशिका - न च प्रतिशरीरं परमात्मनो बहुरूपत्वमप्रामाणिकम् ।
शरीरान्तर्गताकाशप्राणादिपञ्चजननियामकत्वेन तेषु नानाभावस्य
न्यायप्राप्तत्वात् ।

ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುತ್ತಾನೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಶರೀರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಪಂಚ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮತ್ತು ಆಕಾಶ ಇವುಗಳ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ನ್ಯಾಯಪ್ರಾಪ್ತವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ಆಧಾರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿ ಆಧೇಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

तत्त्वप्रकाशिका - न च 'यस्मिन्' इत्याधारस्य विष्णुत्वात् पञ्चजनादी-
नामाधेयानाम् अविष्णुत्वम् । आकाशादिगतरूपेभ्योऽतिरिक्तस्य शरीरनियामक-
रूपस्य तत्रोक्तेः ।

ಇನ್ನು 'ಯಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಆಧಾರನಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುನಃ ಆಧೇಯನಾಗಿ. ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೂ

ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ಯಾವ ನಿಯಾಮಕ-ರೂಪದಿಂದ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೋ, ಆ ರೂಪಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ 'ಶರೀರನಿಯಾಮಕ' ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಸಪ್ರಮ್ಯಂತ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಪು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶರೀರನಿಯಾಮಕೇಶ್ವರಾಧಾರಾಕಾಶಾದಿಷು ಭಗವತೋಽವಸ್ಥಾನಮಾತ್ರೇಣ
ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವೋಽಪಿ ಯುಜ್ಯತೇ । ಅತಃ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಪञ्ಚಜನಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾद्यುಕ್ತಂ
ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮಿತಿ ಭಾವಃ ॥ ೧ ॥

ಶರೀರಾದಿ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಈಶ್ವರನು ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ಭಗವಂತನ ಯಾವ ನಿಯಾಮಕರೂಪವಿದೆಯೋ, ಅದು ಶರೀರನಿಯಾಮಕವಾದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನು ಆಧೇಯನು, ಶರೀರದ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಭಗವಂತನು ಆಧಾರನು ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ಪಂಚ ಜನಾ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಭಾವದೀಪ

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಅಧಿಕರಣದ ಲಿಂಗ

ಭಾವದೀಪಃ - 'ಅಧಿಕರಣಾಧೇಯತ್ವಾದಿಕಮ್' ಇತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಸೂಚಿತಲಿಂಗೇನ
ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾಹ - ಅತ್ರಾಧಾರಾಧೇಯತ್ವೇತಿ ॥

“ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥೇಯತ್ವಾದಿಕಮ್” ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿತವಾದ ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ‘ಅತ್ರ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯತ್ವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಬಾಹುಲ್ಯವು ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿ

ಭಾವದೀಪ: - बहुत्वमादिपदार्थः । अन्यत्रैव प्राणचक्षुः प्रभृतिषु । भाष्ये पञ्चजनशब्दो बहुत्ववाचिशब्दमात्रोपलक्षणम् । ‘विरोधिसर्वबाहुल्य’ इत्यनुभाष्योक्तेरिति भावेनाह - पञ्च जनादिशब्दानामिति ॥

ಆದಿಪದದಿಂದ ಬಹುತ್ವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಬಹುತ್ವವೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯತ್ರವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಸೂಚಕವಾದ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ ‘ಅನ್ಯತ್ರ’ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದವು ಬಹುತ್ವವಾಚಕವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ‘ಪಂಚ ಜನಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮ್’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ‘ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯ’ ಎಂಬ ಅನುಭಾಷ್ಯಾನಂದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ‘ಬಾಹುಲ್ಯ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಸೂಚನೆ

ಭಾವದೀಪ: - आनुमानिकनयभाष्येण तुल्यन्यायतया सूचिते श्रुत्यधिकरणसङ्गती स्वयमाह - समन्वयेति ॥

ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರತಿಪಾದನಾತ್’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - श्रूयन्त इति ॥ षष्ठेऽध्याये । यस्मिन्निति सप्तम्यन्तस्य सर्वप्राणिशरीरवाचिनः शरीरनियामकतया सर्वशरीरेषु विन्यस्तभगवद्रूपपरत्वं द्योतयितुं तमेवेति श्रुतिलिङ्गोक्तिपरवाक्यशेषोद्धारः । स्युः पुमांसः

ಪञ್ಚಜನಾ ಇತ್ಯುಕ್ತಃ ಸಮಸ್ತಪದಮಿತಿ ಭ್ರಮಂ ನಿರಸ್ಯನ್ ಪञ್ಚ ಪञ್ಚೇತಿ ವೀಕ್ಷಾಃ ಪಾಃ
ಕೃತ್ಯಮಾಹ - ಸರ್ವೇತಿ ||

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ
ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಯಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ಸಪ್ತಮ್ಯಂತ ಪದದಿಂದ ಸಕಲಪ್ರಾಣಿಗಳ ಶರೀರದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ
ಶರೀರನಿಯಾಮಕವಾಗಿ ಸಕಲ ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು
'ತಮೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ಯುಃ ಪುಮಾಂಸಃ ಪಂಚ
ಜನಾಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚ ಜನಪದವು ಸಮಸ್ತಪದವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ
ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಪಂಚ ಪಂಚ' ಎಂಬ ವೀಕ್ಷಾಗ್ರಹಣದ ಸಾರ್ಥಕವನ್ನು 'ಸರ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದದಿಂದ
ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪುನರುಕ್ತಿಯ ಪರಿಹಾರ

ಭಾವದೀಪ: - "ಸರ್ವಮಾನೈರ್ವಿರೋಧಕ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ । ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಕ
ವಿರೋಧ: ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋ:" ಇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯೇ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ವಿವೃಣ್ವಾನ:
ಬಹುಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಕ್ರೇಷಪೀತಿ ಭಾಷ್ಯಸೂಚಿತಯುಕ್ತಿಮಾಹ - ತच्छಬ್ದಸ್ಯೇತಿ ||
ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವದಿತ್ಯನೇನ ಗತಾರ್ಥತ್ವಮಾಶಂಕಾಹ - ನಚ ಸ್ವಸ್ಯೇತಿ ||

'ಸರ್ವಮಾನೈರ್ವಿರೋಧಕ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ಯತಾ ।

ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಕ ವಿರೋಧ: ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋ:" ||

ಎಂಬ ಅನುಷ್ಠಾಪನದ ಮಾತಿನಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವಾಗಿದೆ.
ಅದನ್ನು ವಿವರಿಸುವವರಾಗಿ 'ಬಹುಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹೇಽಪಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ
ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು 'ತಚ್ಚಬ್ದಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್' ಎಂಬ
ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಜನಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಹೇಗೆ ?

ಭಾವದೀಪ: - ವಶೀಕೃತೇತಿ || ನನು ಜನಾನಾಂ ರಾಜವಶತ್ವೇಽಪಿ ನ ತದ್ಗತಂ
ಬಹುತ್ವಂ ರಾಜಾಧೀನಮ್ । ಅಸ್ತು ವಾ ಕಯಚ್ಚಿತ್ ಬಹುತ್ವಂ ರಾಜಾಧೀನಮ್ । ತಥಾಪಿ

ಭೃತ್ಯಗತದುಃಖನಿಗಡಬನ್ಧಾದೇಃ ರಾಜಾಧೀನತ್ವೇಽಪಿ ರಾಜ್ಞಿ ದುಃಖಿಬದ್ಧಾದಿಪದಾಪ್ರಯೋಗವ
ದುಪಪತ್ತೇರ್ನವ್ಯಭಿಚಾರ ಇತಿ ಚೇತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅನೇಕ ಜನರು ರಾಜನ ವಶದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಬಹುತ್ವವು ರಾಜನ ಅಧೀನವಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಬಹುತ್ವವು ರಾಜನ ಅಧೀನವೆಂದೇ ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಭೃತ್ಯನಲ್ಲಿರುವ ದುಃಖ ನಿಗಡಬಂಧ ಇವುಗಳು ರಾಜಾಧೀನವಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಜನಲ್ಲಿ 'ದುಃಖೀ' 'ಬದ್ಧಃ' ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಗಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಬಹುತ್ವದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಕೂಡ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಬಾರದ ಕಾರಣ ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ?

ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ

ಭಾವದೀಪಃ - ಅತ್ರೋಕ್ತಂ ಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಮ್ । ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯೇ ಸತ್ಯಪಿ ಹರೌ
ಬಹುತ್ವಾಘಸ್ತಿ ನ ವೇತಿ ವಿಚಾರಾತ್ತದಾಕ್ಷಾದನ ಏವ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಿತಿ ವಾ
ಬಹುತ್ವವಾಚಿಶಬ್ದೇಷು ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯಸ್ಯ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ 'ಅಮಙ್ಗಲತ್ವಾಕ್ಷಬ್ಧಾನಾಂ ರಾಜ್ಞಿ
ಯೋಗಾದಮಙ್ಗಲೇ । ಅಪ್ರಿಯತ್ವಾತ್ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ ಪ್ರಯೋಗನಿವರ್ತನಮ್'
ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತದಿಶಾ ಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದವದಮಙ್ಗಲತ್ವಾಭಾವಾತ್ ವಶೀಕೃತಬಹುಜನೇಽಪಿ
ರಾಜ್ಞಿ ತತ್ಪ್ರಯೋಗೋಪಪತ್ತೇಃ ನ ತನ್ನಿಮಿತ್ತಮಿತ್ಯಭಿಪ್ರಾಯೋ ವೇತಿ ॥

ಉತ್ತರ - ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಉತ್ತರ ಹೀಗಿದೆ - ತದಧೀನತ್ವ ನ್ಯಾಯವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವವು ಇದೆಯೋ ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬ ವಿಚಾರವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಮುಚ್ಚಿಟ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಬಹುತ್ವವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ

'ಅಮಂಗಲತ್ವಾತ್ ಶಬ್ದಾನಾಂ ರಾಜ್ಞೋ ಯೋಗಾದಮಂಗಲೇ ।

ಅಪ್ರಿಯತ್ವಾತ್ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ ಪ್ರಯೋಗನಿವರ್ತನಮ್ ॥

ಶಬ್ದಗಳು ಅಮಂಗಲವಾದ್ದರಿಂದ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾಗುವ ಕಾರಣದಿಂದ ಯಾರೂ ಸಹ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಅಮಂಗಳವಾಗಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಬಹುತ್ವವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳು ಅಮಂಗಳವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನೇಕ ಜನರನ್ನು ವಶಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಹುದು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ದೋಷವು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ಒಪ್ಪಬಾರದು.

ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರ

ಭಾವದೀಪ: - हेत्वन्तरणेति ॥ नामानि सर्वाणि । सोऽवरः सोऽनित्य इति प्रमाणान्तरेणेत्यर्थः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಹೇತ್ವಂತರ' ಪದಕ್ಕೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸಾರ್ವಣಿ' ಮತ್ತು 'ಸೋಽವರಃ ಸೋಽನಿತ್ಯಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಗುಹಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಇದು ಗತಾರ್ಥವಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - ननु गुहां प्रविष्टावित्यत्रोक्तन्यायेन हरौ द्वित्ववत् बहुत्वमपि सिद्धम् । एकत्वविरोधित्वे द्वित्वबहुत्वयोरविशेषादिति भावेन तेनास्य गतार्थत्वमाशङ्क्य निराह - ऋतं पिबन्तावित्यादाविवेति ॥

'ಗುಹಾಂ ಪ್ರವಿಷ್ಟೌ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಅದರಂತೆ ಬಹುತ್ವವು ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಬಹುತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಏಕತ್ವದಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಾದರೆ ಅದೇ ಏಕತ್ವಕ್ಕೆ ದ್ವಿತ್ವದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವಿರೋಧವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ದ್ವಿತ್ವ ಹಾಗೂ ಬಹುತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗುಹಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಗತಾರ್ಥವಾಯಿತೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಋತಂ ಪಿಬಂತೌ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ.

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಭಾವದೀಪ: - द्वितीयसूत्रव्यावर्त्यं हेतुमाह - मानाभावादिति ॥ तत्र तु “धर्मा समन्ता त्रिवृतं व्यापतुः”, “आत्मान्तरात्मेति हरिः” इति मानमस्तीति भावः ।

ಎರಡನೆ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಹೇತುವನ್ನು 'ಮಾನಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಘರ್ಮಾ ಸಮಂತಾ ತ್ರಿವೃತಂ ವ್ಯಾಪತುಃ' ಮತ್ತು 'ಆತ್ಮಾಂತರಾತ್ಮೇತಿ ಹರಿಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಬಹುತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - 'ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಶ್ಚ' ಇತ್ಯೇತದ್ಭಾಷ್ಯದಿಶಾ ಏಕಸ್ಯಾನೇಕತ್ವಂ ವಿರುದ್ಧಮಿತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯೇದಾನಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಿಶಾ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ವ್ಯಾಖ್ಯಾಯತುಮಾಹ - ಯस्ಮಿನ್ನಿತಿ ॥ ತಮೇವೇತಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷಬಲೇನೇತ್ಯರ್ಥ: ॥

'ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧಶ್ಚ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಂತೆ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನೇಕತ್ವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ 'ಯಸ್ಮಿನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ತಮೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲದಿಂದ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣ

ಭಾವದೀಪ: - ಹರೇರಿತಿ ॥ "एको दधार" इत्यादिना हरेरेव सर्वाधारत्वादिति भावः ॥ अत इति ॥ बहुत्वादिविरोधादित्यर्थः ॥

"ಏಕೋ ದಧಾರ" ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು 'ಹರೇಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬಹುತ್ವದ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಉತ್ತೂತ್ತಿತತ್ವದೋಷವಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - असूत्रितं विरोध इत्येतत्किमिति भाषितमित्यत आह - अपिपदेनेति ॥ बुद्धिविभागेनेति भावः ।

ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಯಾವ ವಿರೋಧವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಎಂಬ ಪದವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೇಗೆ ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಪಿಪದೇನ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ನಾನಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವಿರೋಧಪದವನ್ನು ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆವಾಗ 'ಉತ್ಸೂಕ್ತತತ್ವ' ಎಂಬ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ

ಭಾವದೀಪ: - समन्वयपरत्वं स्फोरयन् शेषोक्त्या भाष्यं हेतुत्वेन व्याचष्टे - युक्तमिति ॥

ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಯುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ನಾನಾಭಾವಾತ್ ನ ವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - तस्यैव इत्येवकारसूचितमाह - स्वगतभेदशून्यस्यापीति ॥
नानाभावान्न विरोध इत्यंशस्यार्थो नानेत्यादि ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಯೈವ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ವಿವಕಾರದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಸ್ವಗತಭೇದಶೂನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ನಾನಾಭಾವಾತ್ ನ ವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿಗೆ 'ನಾನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - आकाशादिष्विति भाष्योक्तेरुपयोगाय मानाभावादिति प्रागुक्तशङ्कामनूद्योत्तरसूत्रतात्पर्यलब्धमाह - नच प्रतिशरीरमिति ॥

‘ಆಕಾಶಾದಿಪು’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ‘ಮಾನಾಭಾವಾತ್’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ತಾತ್ಪರ್ಯತಃ ಲಬ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ‘ನ ಚ ಪ್ರತಿಶರೀರಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ನಚ ಯಸ್ಮಿನ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಗೆ ಪೀಠಿಕೆ

ಭಾವದೀಪ: - एतेन बहुरूपत्वादधिकरणाधेयत्वं तस्यैव युज्यत इत्यंशं विवृण्वानः तत्र हेत्वाकाङ्क्षायां तस्यैवातिरिक्तस्वरूपत्वाच्च इति भाष्योक्तं हेतुं योजयन्नुक्तशङ्कामनूद्य निराह - नच यस्मिन्निति ॥

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಆಧೇಯತ್ವ-ಆಧಾರತ್ವಗಳೂ ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟುವ ಹೇತುವಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ‘ತಸ್ಯೈವ ಆತಿರಿಕ್ತಸ್ವರೂಪತ್ವಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಹೇತುವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಹಿಂದಿನ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಿಸಲು ‘ನಚ ಯಸ್ಮಿನ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಸಂಗತಿ

ಭಾವದೀಪ: - इदानीं न्यायविवरणं सङ्गमयति - शरीरेति ॥ अत इति ॥ बाधकभावादित्यर्थः ॥१२॥

ಪ್ರಕೃತ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ‘ಶರೀರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ‘ಅತಃ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬಾಧಕ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ॥ प्राणादयो वाक्यशेषात् ॥२॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ‘ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ’ ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪಂಚ ಜನರು, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ.

ಅರ್ಥ -- ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚ ಜನರೆಂದರೆ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಪ್ರಾಣಾದಯಃ = ‘ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ದ್ವಿತೀಯಾಂತ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಃ, ಶ್ರೋತ್ರ, ಅನ್ನ, ಮನಃ ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದವು ವಿಷ್ಣುವೇ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ, ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ = ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆಡೆ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ, ‘ಪ್ರಾಣಪ್ರಾಣವ್ರದತ್ವ’ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳುವ, ‘ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಂ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷವಿರುವುದರಿಂದ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಭಗವಂತನ ಐದುರೂಪಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - पञ्च पञ्च जनानाह -

॥ प्राणादयो वाक्यशेषात् ॥

ಅನುವಾದ - ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿದ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್’ ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಅನ್ನ, ಮನಸ್ಸು, ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದವು ಭಗವಂತನ ಐದು ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷವಿರುವುದರಿಂದ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವಾದಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆಂಬ ವಿಚಾರವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದುವೇಳೆ

ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತ್ಯಂತರಗಳು ಸಕಲಶಬ್ದ ಸಾಧಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಹುತ್ವಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಾದರೂ, ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.-

ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾನಾಹ = ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪಂಚ ಜನರು-ಭಗವಂತನ ಐದುರೂಪಗಳು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - 'प्राणस्य प्राणमुत चक्षुषश्चक्षुः श्रोत्रस्य श्रोत्रमन्नस्यान्नं मनसो मनः' (बृ.६-४-१७) इति वाक्यशेषात् ॥२॥

ಅನುವಾದ - ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯವು ಐದು ಮಂದಿ ಭಗವಂತನ ಪ್ರಾಣಾದಿರೂಪಗಳೆನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಣಿಗೆ ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರದನು, ಕಣ್ಣಿಗೆ ದರ್ಶನಶಕ್ತಿಪ್ರದನು, ಕಿವಿಗೆ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಪ್ರದನು, ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಅನ್ನತ್ವಪ್ರದನು, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮನನಶಕ್ತಿಪ್ರದನು ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಯಾರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೆಂದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಐದು ಮಂದಿಯು ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಪ್ರಾಣಸ್ಯ = ಪ್ರಾಣನಿಗೆ, ಪ್ರಾಣಮ್ = ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರದನು, ಉತ = ಮತ್ತು, ಚಕ್ಷುಷಃ = ಕಣ್ಣಿಗೆ, ಚಕ್ಷುಃ = ದರ್ಶನಶಕ್ತಿಪ್ರದನು, ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ = ಕಿವಿಗೆ, ಶ್ರೋತ್ರಮ್ = ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಪ್ರದನು, ಅನ್ನಸ್ಯ = ಅನ್ನಕ್ಕೆ, ಅನ್ನಂ = ಅನ್ನತ್ವಪ್ರದನು, ಮನಸಃ = ಮನಸ್ಸಿಗೆ, ಮನಃ = ಮನನ ಶಕ್ತಿಪ್ರದನು ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇತಿ = ಇಂತಹ, ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ = ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೆಂದು ದೃಢವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಲೀಲೆಗೋಪುರ ಸ್ವಾಧೇಯತ್ವ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನ ಹಿ ಭವಗತೋಽನ್ಯಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಪ್ರಣೇತೃತ್ವಾದಿಕಂ ಯುಜ್ಯತೇ ।
ಸ್ವಾಧೇಯತ್ವಂ ತು ಲೀಲಯೇತಿ ಭಾವಃ ।

ಆ ಪಂಚಜನರು ಯಾರು ? ಆ ಪಂಚ ಜನರನ್ನು ವಿಷ್ಣುವೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು 'ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಗವಂತನಿಗಿಂತ ಬೇರೆ ಯಾರು ತಾನೆ ಪ್ರಾಣಪ್ರಣೇತೃಗಳಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ ? ತನಗೆ ತಾನು ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಲೀಲೆಯಿಂದ ಕೂಡಿಸಬೇಕು.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನ್ವಜ್ಞಾಭಾವಾತ್ ಪಚ್ಛೇತಿ ನಿರ್ದೇಶಃ ಕಾಣ್ವಾನಾಂ ಕಥಮಿತ್ಯತ
ಆಹ - ಜ್ಯೋತಿಷೇತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಅನ್ನವೇ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪಂಚ ಎಂಬ ವಿಶೇಷವನ್ನು ಕಾಣ್ವರು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಕೇಷಾಮಸತ್ಯನ್ಯೇ'ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ವಿಷ್ಣುವೇ 'ಪಂಚ ಜನಾಃ'

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಪಚ್ಛ ಪಚ್ಛೇತಿ ವೀಕ್ಷಾ ಪ್ರತಿಶರೀರಂ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಗವಸ್ಥಿತಿಸಂದರ್ಶಿಕಾ ।
ಜನಾನಾಂ ಜನಯಿತೃತ್ವಾಜ್ಞನಾಃ ॥ ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ ॥ ಪ್ರಾಣಾದಿಸ್ಥಾನಿ
ಪ್ರಾಣಾದಿಪ್ರೇರಕಾಣಿ ಪ್ರಾಣಾದಿನಾಮಕಾನಿ ತದ್ರೂಪಾಣಿ ಪಚ್ಛ ಪಚ್ಛ ಜನಾ ಇತ್ಯುಚ್ಯಂತೇ ॥

ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಪಂಚ ಎಂಬ ವೀಷ್ಟಾಗ್ರಹಣವಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಭಗವಂತನು ಐದು ರೂಪಗಳಿಂದ ನೆಲೆಸಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲದಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ನಿಯಾಮಕನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು 'ಜನಾ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

'ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಅನ್ಮ ಮತ್ತು ಮನಃ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಇದೇ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ರೂಪಗಳು ನೆಲೆಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ರೂಪಗಳಿಗೆ 'ಪಂಚ ಜನಾ' ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾವಕಾಶವಲ್ಲವೇ?

ननु भवेदियं बहुत्वादिसम्भवविषया चिन्ता यदि पञ्चजनादीनां विष्णुत्वे भवेद् विशेषहेतुः; न चासावस्ति । श्रुत्यन्तराणां साधारणत्वात् ।

ಪಂಚ ಜನಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಖ್ಯಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಲು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಹೇತುಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವದ್ದರೂ ಪಂಚ ಜನ ಎನಿಸಲಾರ

तत्त्वप्रकाशिका - अतो बहुत्वादिसम्भवेऽपि, न पञ्च जनादिशब्दवाच्यो हरिः, इत्याशङ्कं परिहरत्सूत्रमवतार्य व्याचष्टे - पञ्चेति ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮವು ಸಂಭವಿಸುವುದಾದರೂ ಪಂಚ ಜನಾ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪಂಚ ಜನಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿದೆ.

ಪಂಚ ಜನರ ಸ್ವರೂಪ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - पञ्च जनलिङ्गोक्त्योक्तशङ्कां परिहर्तुं पञ्च जनस्वरूपमाह सूत्रकार इति सम्बन्धभाष्यार्थः

ಪಂಚ ಜನರು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮೊದಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪಂಚ ಜನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುವ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಐದು ಜನರು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एते पञ्च जनाः तावत् प्राणादीनां प्राणत्वादिप्रदाः । 'प्राणस्य प्राणम्' इति वाक्यशेषात् । प्राणादीनां प्राणत्वादिप्रदत्वं भगवत एव सम्भवति ।

ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಜ್ಯೋತಿಸ್ಸು, ಮನಸ್ಸು ಈ ಪಂಚ ಜನರು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಣತ್ವವನ್ನು ನೀಡುವವರು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯವೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳಿಗಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣತ್ವವನ್ನು ನೀಡುವವನೆಂದರೆ ಭಗವಂತನೇ ಆಗಬೇಕು.

ಅವನಲ್ಲಿ ಐದುರೂಪಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೆಲಸಿರುವನು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'यत् श्रोत्रस्य श्रोत्रं मनसो मनो यद्वाचो ह वाचं स उ प्राणस्य प्राणश्चक्षुषश्चक्षुः' इति श्रुतेः । अतो भगवल्लिङ्गसद्भावात् तस्यैव पञ्चजनत्वमिति भावः ॥ २ ॥

'ಯಜ್ಞೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಮನಸೋ ಮನೋ ಯದ್ವಾಚೋ ಹ ವಾಚಂ ಸ ಉ ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಶ್ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷುಃ' 'ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೆ ಶ್ರವಣಶಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೋ, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಮನಶ್ಚಕ್ತಿಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾನೋ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷ ಶ್ರುತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚ ಜನರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಸಾಧಾರಣ ಲಿಂಗವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಭಾವದೀಪ

'ವಿಶೇಷ ಹೇತು' ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ

ಭಾವದೀಪ: - विशेषहेतुरित्युक्तविशेषपदकृत्यं व्यनक्ति - श्रुत्यन्तराणामिति॥

'ವಿಶೇಷಹೇತು:' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ವಿಶೇಷಹೇತು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಹೇತುವಿಲ್ಲವೆಂದಷ್ಟೆ ಹೇಳಿದರೂ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. ವಿಶೇಷಪದವನ್ನೇ ಹೇಳಿದರು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಶ್ರುತ್ಯಂತರಾಣಾಮ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಸರ್ವೇ ವೇದಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು

ಭಾವದೀಪ: - नामानि सर्वाणि, सर्वे वेदा: सर्वे घोषा इत्यादीनामित्यर्थ:॥

अत इति ॥ विशेषहेत्वभावादित्यर्थ: ।

ಶ್ರುತ್ಯಂತರವೆಂದರೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಮತ್ತು 'ಸರ್ವೇ ವೇದಾ ಸರ್ವೇ ಘೋಷಾಃ' ಇವೆ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಎಂದರ್ಥ. 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಸೂತ್ರವು ಪಂಚ ಜನರ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

ಭಾವದೀಪ: - सूत्रस्य न्यायनिबन्धरूपत्वात् पञ्च जनस्वरूपोक्तिरयुक्तेत्यतो व्याचष्टे - पञ्च जनेति ॥

ಸೂತ್ರವು ನ್ಯಾಯನಿಬಂಧನ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಕೇವಲ ಪಂಚ ಜನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪಂಚ ಜನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಂತಪದದಿಂದ ಪಂಚ ಜನರನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು

ಭಾವದೀಪ: - द्वितीयान्तप्राणादीनां शब्दोऽर्थतश्च प्राधान्यात् तेषामेव पञ्च जनशब्देन ग्रहणं न षष्ठीनिर्दिष्टानामिति भावेन पञ्च जनलिङ्गोक्तयेत्युक्तम् ।

ದ್ವಿತೀಯಾಂತವಾದ ಪ್ರಾಣಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಶಬ್ದದಿಂದ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥದಿಂದ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನೇ ಪಂಚ ಜನಶಬ್ದದಿಂದ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತಂತವಾದ ಪದದಿಂದ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾದುದನ್ನು ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು 'ಪಂಚ ಜನಲಿಂಗೋಕ್ತಾ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯಶೇಷವು ಗ್ರಾಹ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - वाक्यशेषोक्त्या किं लिङ्गमुक्तमित्यतो व्यनक्ति - एत इति ॥
इति श्रुतेरिति ॥ तलवकारश्रुतेरित्यर्थः ॥२॥

ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಉಲ್ಲೇಖದಿಂದ ಲಿಂಗವನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಎತೇ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮುತ ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷುರುತ ಶ್ರೋತ್ರಸ್ಯ ಶ್ರೋತ್ರಂ ಮನಸೋ ಮನೋ ಯೇ ವಿದುಸ್ಯೇ ನಿಚಕ್ಷುರ್ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರಾಣಮಗ್ಯಮ್' ಎಂಬುದು ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯಶೇಷ. 'ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ' ಎಂದರೆ ತಲವಕಾರಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಕೇಷಾಮಸತ್ಯನ್ನೇ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಜ್ಯೋತಿಷೈಕೇಷಾಮಸತ್ಯನ್ತೇ || ೩ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿ ನಾಲ್ಕು ರೂಪಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿ, ‘ಅನ್ಮ’ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ‘ತದ್ವೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವ ಜ್ಯೋತಿರೂಪವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ, ಐದು ರೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ.

ಅರ್ಥ -- ಏಕೇಷಾಂ = ಕಾಣ್ವಾದಿ ಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಅನ್ಮೇ = ಅನ್ಮ ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು, ಅಸತಿ = ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ = ಹಿಂದಿನ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇಳಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಅನ್ಮದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಪಂಚತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯ ಪೂರ್ತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

|| ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಭಗವಂತನ ಐದುರೂಪಗಳೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ -

‘ತದ್ ದೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ’ (ಬೃ. ೬-೪-೧೬) ಇತ್ಯनेन ಕಾಷ್ಠಾನ್ವಾ
ಪಶ್ಚಕತ್ವಮ್ || ೩ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣಮ್ || ೩ ||

ಅನುವಾದ - ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೇ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ 'ತದ್ವೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಗೆ ಅಂತಃಪ್ರಕಾಶನಾಗಿರುವನು ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಐದು ರೂಪಗಳು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೇ ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತದ್ವೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ = ಪ್ರಕಾಶಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕಾಶಶಕ್ತಿ ಕೊಡುವವನು, ಇತ್ಯನೇನ = ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಕಾಣ್ವಾನಾಂ = ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ, ಪಂಚಕತ್ವಂ = ಐದು ರೂಪಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಶಾಖೆಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಅನ್ನದ ಬದಲು ಜ್ಯೋತಿ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಜ್ಯೋತಿಷೈಕೇವಾಮಸತ್ಯಜ ॥ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಭಾಸಕೇನ ತತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇನ ಕಾಣ್ವಾನಾಂ ಶಾಖಿನಾಂ ಪञ್ಚತ್ವಪೂರ್ತಿಃ । ತತ್ರಾನಾಭಾವಾತ್ ॥

इति पञ्चजनाधिकरणम्

'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಕೇಷಾಮಸತ್ಯನ್ಯೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - 'ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಜ್ಯೋತಿರೂಪವನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಒಟ್ಟು ಐದು ರೂಪಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಕಾಣ್ವಾಶಾಖೆಯವರು ಸಕಲ ಜ್ಯೋತಿಗಳನ್ನೂ ಬೆಳಗಿಸುವನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಜ್ಯೋತಿ' ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ನದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಕು.

ವಿವರಣೆ - ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಪಂಚತತ್ವಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾಣ್ವಾಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ನಾಕರ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾತ್ರವಿದೆ. ಆದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನು ಅನ್ನದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದಾಗ ಜ್ಯೋತಿ ಮತ್ತು ಅನ್ನಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಕೆಲವು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿ ಪಂಚರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವರಿಗೆ ಅನ್ನಾದಿ ಪಂಚರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ
ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವಿಷ್ಣು ಪಂಚ ಜನ ಎನಿಸಲಾರ ಎನ್ನಲು ಅಧಿಕಾಕ್ಷೇಪ

ನನು ವಾಕ್ಯಶೇಷೋಕ್ತಾನಾಂ ಪ್ರಾಣಾದೀನಾಂ ವಿಷ್ಣುತ್ವೇಽಪಿ, ನ ಪञ्ಚ जनानां
विष्णुत्वम्, वाक्यशेषे चतुर्णामिवोक्तत्वेन, तस्य पूर्ववाक्यतो भिन्नार्थत्वात्
इत्याशङ्कं परिहरत्सूत्रं पठित्वा व्याचष्टे - ज्योतिषेति ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾದರೂ ಕೂಡ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರನು, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು ಈ ನಾಲ್ಕು

ಪದಾರ್ಥಗಳು ಮಾತ್ರ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾಕ್ಯವು 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಭಿನ್ನಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಷಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖೆಯು ಐದುರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ವಾಕ್ಯಶೇಷೇ ಚತುರ್ಣಿಮೇವೋಕ್ತಿಃ । ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖಾयां
पञ्चजनानामप्युक्तेः । काण्वानां शाखायामनस्यानत्वप्रदातृरूपे तत्रैवाऽकथिते
सत्यपि 'यस्मादवाक् संवत्सरोऽहोभिः परिवर्तते, तद्देवा ज्योतिषां
ज्योतिरायुर्होउपासतेऽमृतम्' इति किञ्चिद्भूतेन ज्योतिषां ज्योतिषा
पञ्चत्वसम्भवात् ।

ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ನಾಲ್ಕು ಭಗವದ್ರೂಪಗಳಷ್ಟೇ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನಕ್ಕೆ ಅನ್ನತ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲ. ಆದರೂ 'ಯಸ್ಮಾದ್ವಾರ್ವಾಕ್ ಸಂವತ್ಸರೋಽಹೋಭಿಃ ಪರಿವರ್ತತೇ ತದ್ದೇವಾ ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿರಾ ಯು-ಹೋವಾಸತೇಽಮೃತಮ್' ದಿವಸಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವಂತಹ ಸಂವತ್ಸರವು ಯಾವ ಆದಿತ್ಯನಿಂದ ಪರಿವರ್ತಿತವಾಗುತ್ತದೋ, ಇಂತಹ ಆದಿತ್ಯಾದಿ ಜ್ಯೋತಿಗಳಿಗೂ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ಕೊಡುವಂತಹ ಆಯುಸ್ಸನ್ನು ನೀಡುವ ನಿತ್ಯಮುಕ್ತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ದೇವತೆಗಳು ಸದಾ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ವಲ್ಪ ದೂರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಯೋತಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವವನ್ನು ನೀಡುವಂತಹ ಈ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲವೇ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अतो वाक्यशेषस्य भिनार्थत्वाभावात् तद्वलेन युक्तं
पञ्चजनानां विष्णुत्वमिति भावः।

ಆದ್ದರಿಂದ ಭಿನ್ನಾರ್ಥಕವಾಗದ ಕಾರಣ ಈ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲದಿಂದ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅನ್ವ ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ್ರ ಜ್ಯೋತಿರನಶಬ್ದಯೋರ್ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಪೃಥಕ್ ಪञ्ಚಂ
ವೈಶ್ಯುಪಪನ್ನಮ್ | ಅतो बहुत्वसंख्याविशिष्टवाचिशब्दवाच्यो हरिरेवेति सिद्धम् ||

|| इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम्
न सङ्ख्योपसङ्गाधिकरणम् ||

ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ಅನ್ವ' ಮತ್ತು ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ 'ಜ್ಯೋತಿ'
ಇವೆರಡೂ ಏಕರೂಪವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯ ಪ್ರಕಾರ 'ಜ್ಯೋತಿಸ್'
ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆಯ ಪ್ರಕಾರ 'ಅನ್ವ' ಎಂಬ
ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆವಾಗ ಪಂಚರೂಪತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೀಗೆ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾವಿಶಿಷ್ಟವಾದ
ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-
ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

ಭಾವದೀಪ

ಟೀಕೆಗೂ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ ಸಂಗತಿ ?

चतुर्णामिवेति ॥ भाष्ये वाक्यशेषे पञ्चानामप्युक्तिर्माध्यन्दिनशाखाशयेन ।
नतु वाजसनेयवाक्यशेषाभिप्रायेणेति भावः ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಚತುರ್ಣಾಮೇವ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಭಗವದ್‌ರೂಪಗಳು ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಐದು ಭಗವದ್‌ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವಾಜಸನೇಯ ಶ್ರುತಿಯ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು ಭಗವದ್ ರೂಪಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಹೊರಟಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆ ಹಾಗೂ ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರೂಪವು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲವೇ?

भावदीपः - पूर्ववाक्यतः यस्मिन् पञ्च पञ्चजना इति वाक्यतः । ननु
अनेन क्वचित् पञ्चकं क्वचिज्योतिषा सह । तथाच विरोध इत्यत आह -
अत्रेति ॥ एकार्थत्वम् एकरूपवाचित्वमित्यर्थः ॥

'ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನವೆಂಬ ಐದನೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಎಂಬ ಐದನೆಯ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅತ್ರ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಏಕಾರ್ಥತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಒಂದೇ ರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಉಪಾಸನಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ

ಭಾವದೀಪ: - ಪೃಥಗಿತಿ ॥ ರೂಪಭೇದಽಪಿ ಅಧಿಕಾರಿಭೇದಾತ್ ಅನಾಖ್ಯರೂಪೇಣ
ಸಹ ಭಗವದ್ವ್ಯಾಪ್ತಕಂ ಮಾಧ್ಯಂದಿನಾದಿಭಿರೂಪಾಸ್ಯಮ್ । ಜ್ಯೋತಿರಾಖ್ಯರೂಪೇಣ ಸಹ
ರೂಪಪಚ್ಚಕಂ ಕಾಣ್ವಾದಿಭಿರೂಪಾಸ್ಯಮಿತಿ ವರ್ಗದ್ವಯವಿರುದ್ಧಮಿತ್ಯರ್ಥ: ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪೃಥಕ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅನ್' ಹಾಗೂ 'ಜ್ಯೋತಿ' ಎಂಬ
ರೂಪಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿದ್ದರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ವಯವು ರೂಪದ ಜೊತೆ ಐದು
ಭಗವದ್ ರೂಪಗಳನ್ನು ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆಗಳು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. 'ಜ್ಯೋತಿ' ಎಂಬ ಭಗವದ್
ರೂಪದ ಜೊತೆಗೆ ಐದು ರೂಪಗಳ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ಕಾಣ್ವಾಶಾಖೆಗಳು ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎರಡು
ಬಗೆಯ ಉಪಾಸಕರ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು.

ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪಂಚಜನಾ

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ ಇತಿ ॥ ಸಾಧಕಭಾವಾತ್ ಬಾಧಕಾಭಾವಾಚ್ಚ ಇತ್ಯರ್ಥ: ॥
ಹರಿರೇವೇತಿ ॥ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ । ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾಽನ್ಯದಪಿ ವಾಚ್ಯಮ್ ।
ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾದಿತಿ ನ್ಯಾಯಾದಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಭಾವದೀಪೇ ನ ಸಂಕ್ಷೇಪಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ
ಎಂದರ್ಥ. 'ಹರಿರೇವ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.
ಅವಾಗ ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆಂದು
ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು
'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ
ನ ಸಂಕ್ಷೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್ಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ನಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೩)

ಪञ್ಚಜನಾಧಿಕರಣಮ್ - ೩

ಬಹುತ್ವವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ

॥ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ ನಾನಾಭಾವಾದತಿರೇಕಾಚ್ಚ ॥ ೧-೪-೧೨ ॥

ಅತ್ರ ಬಹುತ್ವವಾಚಿಶಬ್ದಾಃ ಸಮನ್ವೀಯಂತೇ । ಅಪಿರ್ವಿಭಾಗೇನ ವಿರೋಧಪದಾರ್ಕಣಾರ್ಥಃ । ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥೋ ವಾ । ಪञ್ಚ ಜನಾ ಇತಿ ಯೋಗ್ಯತಯಾಽನ್ವೇತಿ । ತತ್ತ್ವಿತ್ಯಸ್ತಿ । “ಯस्मिन् ಪञ್ಚ ಪञ್ಚ ಜನಾ” ಇತ್ಯುಕ್ತಪञ್ಚಪञ್ಚೇತಿ ವಿಶೇಷಣಯುಕ್ತಾ ಜನಾಃ ತತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮೈವ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಯಾ । ನ ಪ್ರಾಣಃಚಕ್ಷುಶ್ರೋತ್ರಮನಾಂಸಿ । ಕುತಃ ? ತದಧೀನತ್ವಜ್ಞೇಯವಾವಚನಾದಿ-ವಿಶೋಷಾಽಯುಕ್ತಹೇತುಭ್ಯಃ । ಅಗ್ರೇತನಹೇತೋಽಪಿ ಭಾವಃ । एवं ತರ್ಹಿ ಪञ್ಚೇತ್ಯುಕ್ತವಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾದಿವಿರೋಧ ಇತ್ಯತಃ ಸೂತ್ರಮ್ - ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ । ಪञ್ಚೇತಿ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾತ್ ಯस्ಮಿನ್ಬ್ರಹ್ಮಣೀತ್ಯುಕ್ತಾಧಾರಾಧೇಯಭಾವಾದಪಿ ನ ವಿರೋಧಃ । ಕುತಃ ? ನಾನಾಭಾವಾತ್ । ನಾನಾನಶಬ್ದೋ ಭಿನ್ನವಾಚೀ । ನಾನಾರೂಪಾಣಾಂ ಭಾವಾತ್ ಸತ್ತ್ವಾದತಿರೇಕಾಚ್ಚ ಭೇದಾಚ್ಚ ಜನಾ ಇತ್ಯುಕ್ತರೂಪಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಯಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಯುಕ್ತಶರೀರಸ್ಯ ರೂಪಸ್ಯಾತಿರಿಕ್ತತ್ವಾಚ್ಚೇತಿ ದ್ವಯೋಃ ಕ್ರಮೇಣ ನಿರಾಸಃ । ಪ್ರಾಗುಕ್ತಹೇತುಭಿರೇಹಾಪಿ

ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ ಬಾಧಕಮಾತ್ರಮುಚ್ಚ-ತಮ್ । एवमग्रेऽपि । अत्र भेदो विशेषो बोध्यः। अत्राविरोधपक्षमनुवर्त्य नेत्यवक्तुं शक्यत्वेऽपि तदुक्तिः सङ्ख्योपसङ्गहादपि “प्राणस्य प्राणम्” इत्यादिषष्ठीनिर्दिष्टप्राणादयो न पञ्चಜನानಾ ನಾನಾಭಾವಾತ್ तेषां प्रतिशरीरं नानात्वेन पञ्चत्वायोगात् । न ह्येकस्मिन् देहे एक एव प्राणादिरित्यादिवृत्त्यन्तरं चन्द्रिकोक्तदिशा ज्ञापयितुं सङ्ख्योपसङ्गहादपि यो विरोधः स नेत्यन्वयलाभाय चेति ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಎಂಬ ಪದವು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ 'ಅವಿರೋಧ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ವಿರೋಧ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪದವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ, ಅನ್ವಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಇರುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಲೂ ಕೂಡ ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ. 'ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಅನ್ವಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅನ್ವಿತವಾಗಿದೆ. 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನುವೃತ್ತವಾಗಿವೆ.

'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಪಂಚ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣಯುಕ್ತವಾದ ಜನಶಬ್ದವು 'ತತ್ತು' ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ತದಧೀನತ್ವ, ಜ್ಞೇಯತ್ವಾವಚನ ಮೊದಲಾದ ಹೇತುಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಮುಂದೆ ಹೇಳುವ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹಾಗಾದರೆ 'ಪಂಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ = 'ಪಂಚ' ಎಂಬ ಬಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದಲೂ 'ನ ವಿರೋಧಃ' = ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆಧಾರಾರ್ಥೇಯಭಾವದಿಂದಲೂ ವಿರೋಧ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾನಾಭಾವಾತ್ = ನಾನಾ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಿನ್ನ ಎಂಬರ್ಥ, ಹಾಗೂ ನಾನಾ ರೂಪಗಳಿರುವುದರಿಂದ, ಅತಿರೇಕಾಚ್ಚ = ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ

ಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ, ಜನಾ = 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಪಂಚ ಜನಾ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕಿಂತ 'ಯಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಅತಿರಿಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಅದರಿಂದಲೂ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವದ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯಾಗಲೀ, ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವಾಗಲೀ ಒಬ್ಬನೇ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಹೇತುಗಳಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮತ್ವಕ್ಕೆ ಸಾಧಕವಾದ ಬಾಧಕವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಕೂಡ ಇದರಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಭೇದ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಎಂದರ್ಥ.

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅವಿರೋಧ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡಾಗ ಪುನಃ 'ನ' ಎಂಬುದನ್ನು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಷಷ್ಠಿ ವಿಭಕ್ತವಾದ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪಂಚ ಜನರು ನಿರ್ದೇಶಿಸಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾನಾಭಾವಾತ್' ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಶರೀರದಲ್ಲಿಯೂ ಭಿನ್ನರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಲ್ಲಿ ಐದು ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ದೇಹದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಪ್ರಾಣ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಸೂಚಿಸಲು ಮತ್ತು ಸಂಖ್ಯೆಯ ಉಪಸಂಗ್ರಹದಿಂದ ಯಾವ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೋ, ಅದೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು 'ನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಗವಂತನೇ ಐದು ರೂಪಗಳಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಕಾರಣ

के ते पञ्चत्वाश्रयरूपविशेषाः, कुतश्च हेतुविशेषात्ते ब्रह्मेत्यत आह -

॥ प्राणादयो वाक्यशेषात् ॥ १-४-१३ ॥

पञ्च जना इत्यस्ति । “प्राणस्य प्राणमुत चक्षुषश्चक्षुः” इत्यादि-
द्वितीयान्तनिर्दिष्टप्राणचक्षुःश्रोत्रात्रमनःशब्दिताः पञ्च जनाः “प्राणस्य
प्राणम्” इत्यादिवाक्यशेषादित्यर्थः । अत्र प्राणप्राणदत्वादिलिङ्गात् पञ्च

ಜನಾ ಬ್ರಹ್ಮರೂಪವಿಶೇಷಾ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । तेन पञ्च जनस्वरूपोक्तिः व्यर्थेति न शङ्क्यम् । उत्तरार्थत्वाच्च । न ह्येतदनुक्तौ ज्योतिषेत्याद्युक्तिर्युक्ता ॥

ಭಗವಂತನ ಐದು ರೂಪಗಳು ಎಂದರೆ ಯಾವುವು ? ಆ ಐದು ರೂಪಗಳೂ ಕೂಡ ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಏನು ಕಾರಣ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -

ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್

ಪಂಚ ಜನಾ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಪ್ರಾಣಾದಯಃ = 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮುತ ಚಕ್ಷುಷಶ್ಚಕ್ಷುಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ಯಂತವಾದ ಪದಗಳಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಅನ್ನ ಮತ್ತು ಮನಸ್ಸು ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಯಾರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರೋ, ಅವರೇ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್ = 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದೆ ವಾಕ್ಯಶೇಷವಿರುವುದರಿಂದ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಪ್ರಾಣನಿಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಣತ್ವವನ್ನು ನೀಡುವ ಲಿಂಗದಿಂದ ಪಂಚ ಜನರು ಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪವಿಶೇಷವೇ ಆಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಪಂಚ ಜನರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವೆಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಜನರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಲೇ ಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅಂದರೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಜನರು ಬ್ರಹ್ಮನ ರೂಪವಿಶೇಷವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೇ ಪಂಚ ಜನರು ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ಸಮಾಧಾನಗಳೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಾಣ್ವಾಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಎಂಬ ರೂಪವೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ?

वाजसनेये वाक्यशेषे पञ्चजना न श्रूयन्त इत्यत आह -

॥ ज्योतिषैकेषामसत्यने ॥ १-४-१४ ॥

एकेषां काण्वानां शाखायामने अत्राख्यरूपे असत्यपि जयोतिषां

ಜ್ಯೋತಿರिति प्रागुक्तज्योतिषा पञ्चत्वं बोध्यमित्यर्थः । ज्योतिषेत्येक-
वचनोक्त्या न षष्ठ्यन्तज्योतिरादेः पञ्चजनत्वमिति सूचितम् । द्वयोरेकार्थत्वं
वा अधिकारिभेदात् पञ्चकद्वयं वेति भावः ॥ ३ ॥

ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಪಂಚ ಜನರು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ
ಉತ್ತರಿಸಲು. ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಕೇಷಾಮಸತ್ಯನ್ತೇ

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಏಕೇಷಾಂ = ಕಾಣ್ವಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ, ಅನ್ತೇ = ಅನ್ನವೆಂಬ ರೂಪವು, ಅಸತ್ಯಪಿ
= ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಜೋತಿಷಾಂ = 'ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಜ್ಯೋತಿ
ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಐದು ರೂಪಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಷಾ' ಎಂಬ ಏಕವಚನ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ
ಷಷ್ಠೀವಿಭಕ್ತ್ಯಂತವಾದ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಪಂಚ ಜನರಲ್ಲ ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು.
ಏಕೆಂದರೆ 'ಜ್ಯೋತಿಷಾಮ್' ಎಂಬ ಷಷ್ಠ್ಯಂತ ಪದವು ಬಹುವಚನದಲ್ಲಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ
'ಜ್ಯೋತಿಷಾ' ಎಂಬ ಏಕವಚನ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಬಹುವಚನಾಂತವಾದ
'ಜ್ಯೋತಿಷ್' ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು ಪಂಚ ಜನರಲ್ಲಿ ಸೇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

'ಜ್ಯೋತಿಷ್' ಶಬ್ದ ಹಾಗೂ ಅನ್ನ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಅರ್ಥವಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ
ಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಎಂಬ ರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಪಂಚತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಪೂರಕವಾದ
ರೂಪವಿಶೇಷವಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಭಿನ್ನರೂಪಗಳಿಂದ
ಬೇರೆ ಶಾಖೆಯಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಬಾರದು.

ತ್ರೀರಾಘದೇಂದ್ರತೀರ್ಥತ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

**ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣ
ಮತ್ತು
ವಿಮರ್ಶೆ**

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾ ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ' ಎಂಬುದೇ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಸ ಹೊಂದಿರುವ ಪಂಚ ಜನ ಶಬ್ದದಿಂದ ಐದು ತತ್ವಗಳ ಸಮಾಹಾರವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪಂಚ ಜನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಮಾಸ ಹೊಂದದೇ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿರುವ ಪಂಚ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾವ ಪಂಚತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆಯು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆವಾಗ ಐದು ತತ್ವಗಳ ಐದರ ಗುಂಪು ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ಪಂಚಪಂಚಪೂಲ್ಯಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಹೆಣ್ಣುಗಳು ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳು ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ 'ದ್ವಿಗೋಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಜ್ಞೇಪ್ ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದು ಪಂಚಜನೀ ಎಂಬ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. 'ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ನಿರ್ದೇಶವು ಛಾಂದಸವಾದ್ದರಿಂದ ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಸಂಖ್ಯೆಯಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರಧಾನಾದಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಏಕೆಂದರೆ ನಾನಾಭಾವಾತ್ = ಈ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವಗಳು ವಿವಿಧವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ 'ನಾನಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ - ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವಗಳು

ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಐದೈದು ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಾಧಾರಣ ಧರ್ಮಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಸಾಧಾರಣಧರ್ಮಗಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳ ನಡುವೆ ಐದೈದರ ಐದು ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು. ಯಾವುದೇ ಸಂಗ್ರಾಹಕ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದೇ ವಿವಿಧವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತ್ವಾದಿ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಾಹ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಾಹಕ- ಧರ್ಮವಿಲ್ಲದೇ ಐದೈದರ ಗುಂಪನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

‘ಅತಿರೇಕಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ - ‘ಆತ್ಮ’ ಹಾಗೂ ‘ಆಕಾಶ’ ಎಂಬೆರಡು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಆತ್ಮನನ್ನು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವದಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸುವುದಾದರೆ, ‘ಯಸ್ಮಿನ್’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಆತ್ಮನೇ ಎಲ್ಲ ತತ್ವಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಮಾತಿನ ವಿರೋಧ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ‘ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾಂಖ್ಯರ ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಪಂಚವಿಂಶತಿತತ್ವಾನ್ ಶ್ರುತಿಶ್ಚೈತಿಪಮಾಜತಃ |

ಪ್ರಮಿತಾನ್ಯಪಲಪ್ಯಂತೇ ಕಥಂ ವೈದಿಕಮಾನಿನಾ ||೧||

ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳು ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳೆಂಬ ಸಮಾಜದಿಂದ ಪ್ರಮಿತವಾಗಿರುವಾಗ ವೈದಿಕತತ್ವಗಳಿಗೆ ಮಾನ್ಯತೆಯನ್ನು ನೀಡುವ ನೀನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಅಪಲಾಪ ಮಾಡುವಿ?

‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ನಿನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇನು? ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವವೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂದೋ, ಅಥವಾ ‘ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದೋ?

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ತಂ ಷಡ್ವಿಂಶಮಿತಿ ಪ್ರಾಹುಃ’ ಎಂಬ ಅಥರ್ವಣೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ‘ತನ್ಮಾತ್ರಾಣಿ ಭೂತಾದೌ ಲೀಯಂತೇ ಭೂತಾದಿರ್ಮಹತಿ

ಮಹಾನವ್ಯಕ್ಕೇ ಲೀಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, 'ಯಸ್ಯಾಹಂಕಾರಃ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ಬುದ್ಧಿಃ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸುಬಾಲೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಪಂಚಭಿಃ ಪಂಚರ್ಭಿಬ್ರಹ್ಮ ಚತುರ್ಭಿರ್ದರ್ಶಭಿಸ್ತಥಾ | ಏತಚ್ಚತುರ್ವಿಂಶತಿಕಂ ಗಣಂ ಪ್ರಾಧಾನಿಕಂ ವಿದುಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಗವತದ ಕಫಲಗೀತೆಯಲ್ಲಿ, 'ತ್ರಿವಿಧೋಽಯಮಹಂಕಾರಃ ಮಹತ್ತತ್ವಾದಜಾಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವವು ಪ್ರಮಾಣಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೆಂಬ ನಿನ್ನ ಊಹೆಯು ಅಸಮೀಚೀನವಾಗಿದೆ.

'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆ ಪಕ್ಷವನ್ನು ನೀನು ಒಪ್ಪುವುದಾದರೆ ನನಗೆ ವಿರೋಧವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾವೂ ಸಹ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತತ್ವಪರತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕೇವಲ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಪಂಚವಿಂಶತಿತತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಶಬ್ದತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇದರಂತೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಂಚಭೂತತ್ವ, ಶಬ್ದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ಮಾತ್ರತ್ವ, ಘ್ರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಹ್ಯಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯತ್ವ, ವಾಗಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯತ್ವ, ಮಹದಹಂಕಾರ ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಿಂಶತ್ಯನ್ಯತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕ ಧರ್ಮವಿರುವಾಗ, ಯಾವುದೇ ಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವವನ್ನು ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲವೆಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅವರೇ ಸ್ವತಃ ಭಾಗವತದಲ್ಲಿ 'ಪಂಚಭಿಃ ಪಂಚರ್ಭಿಬ್ರಹ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಐದೈದರ ಗುಂಪುಗಳನ್ನಾಗಿ ತತ್ವಗಳ ವಿಂಗಡನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಆಕ್ಷೇಪ - 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮರನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ

ಹಾಗೂ ಆತ್ಮರನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್ವರಜಸ್ತಮೋ-
ರೂಪವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಭಾಗವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಐದರ ಗುಂಪನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಸತ್ವ, ರಜಸ್ಸು,
ತಮಸ್ಸು, ಮಹತ್ತತ್ವ, ಅಹಂಕಾರತತ್ವ ಈ ಐದನ್ನೂ ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಒಂದು ಗುಂಪಾಗುತ್ತದೆ.
ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಬೇಕು.
ಏಕೆಂದರೆ ಆಕಾಶವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶವನ್ನು
ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವೀ, ಅಪ್, ತೇಜಸ್ಸು, ವಾಯು, ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಈ
ಐದು ಸೇರಿ ಒಂದು ಗುಂಪಾಗುತ್ತವೆ. ಅನಂತರ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯದಲ್ಲಿ ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು
ಹಿಂದೆ ಸೇರಿಸಿದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಡುವೆ ಇರುವ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು
ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಡುವೆ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಅವಾಗ ರಸನ, ಚಕ್ಷುಷ್, ತ್ವಕ್, ಶ್ರೋತ್ರ, ವಾಕ್
ಈ ಐದು ಸೇರಿ ಒಂದು ಗುಂಪಾಗಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಡುವೆ ಮನಸ್ಸನ್ನು
ಸೇರಿಸಿದಾಗ ಪಾಣಿ, ಪಾದ, ಉಪಾಯು, ಉಪಸ್ಥ ಮನಸ್ಸು ಇವುಗಳು ಒಂದು ಗುಂಪಾಗುತ್ತವೆ.
ಅನಂತರ ಶಬ್ದ, ಸ್ಪರ್ಶ, ರೂಪ, ರಸ, ಗಂಧ ಎಂಬ ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳು ಮತ್ತೊಂದು
ಗುಂಪಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಐದೈದರ ಐದು ಗುಂಪುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡಿ, ಇಪ್ಪತ್ನೈದು ಎಂಬ
ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಇದರ ಮೊದಲನೆಯ ಗುಂಪಾಗಿರುವ ಸತ್ವಾದಿ ಐದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕ
ಧರ್ಮವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ, ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳ ನಡುವೆ ವಾಗಿಂದ್ರಿಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ
ಮನಸ್ಸೆಂಬ ಇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕ ಧರ್ಮಗಳು
ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಐದೈದರ ಗುಂಪನ್ನು ಮಾಡುವುದೇ ತಪ್ಪು. ಗುಂಪುಗಳ ರಚನೆಯು
ಐಚ್ಛಿಕವಾದ್ದರಿಂದ ಹೇಗೆ ಐದೈದರ ಗುಂಪನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು
ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುತ್ತದೆಯೋ, ಅದರಂತೆಯೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ
ಪಂಚಭೂತಗಳಲ್ಲಿ ಫ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಸೇರಿಸದೇ ಮನಸ್ಸನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಅವಾಗ
ಫ್ರಾಣಾದಿ ಐದು ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಒಂದು ಗುಂಪಾಗುತ್ತವೆ. ವಾಗಿಂದ್ರಿಯವೇ ಮೊದಲಾದ

ಐದು ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಒಂದಾಗುತ್ತವೆ. ಶಬ್ದಸ್ಪರ್ಶಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರಗಳೆಂದು ಒಂದು ಗುಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಮೊದಲಿನ ಸತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು, ಮಹತ್ತತ್ವ, ಅಹಂಕಾರತತ್ವ ಈ ಐದರಲ್ಲಿ ಮನಃಪರತ್ವವೆಂಬ ಸಂಗ್ರಾಹಕ ಧರ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳ ನಡುವೆ ಮನಸ್ಸತ್ವವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದರಿಂದ. ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ 'ಪಂಚಭೂತತ್ವ' ಎಂಬ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ 'ವಿಂಶತ್ಕತಿರಿಕ್ತತ್ವ' ಎಂಬ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲನೇ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ 'ಮನಃಪರತ್ವ' ಎಂಬುದು ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮ. ಎರಡನೆಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ 'ವಿಂಶತ್ಕತಿರಿಕ್ತತ್ವ' ಎಂಬುದು ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮ. ಮೂರನೆಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯತ್ವ, ನಾಲ್ಕನೆಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯತ್ವ, ಐದನೆಯ ಗುಂಪಿನಲ್ಲಿ ಪಂಚತನ್ಮಾತ್ರತ್ವ ಹೀಗೆ ಐದು ಗುಂಪುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮಗಳು ಇರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಚವಿಂಶತಿತ್ವವು ಸರಿಯಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಅತಿರೇಕಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಹೇಗೆ ಸರಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಕಾಶ ಹಾಗೂ ಆತ್ಮ ಈ ಎರಡು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಇಪ್ಪತ್ತೂರು ತತ್ವಗಳಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಭಾಗವೆನಿಸಿದ ಸತ್ವ, ರಜಸ್ಸು, ತಮಸ್ಸು ಎಂಬ ಮೂರು ತತ್ವಗಳನ್ನು ಅತಿರಿಕ್ತವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದಾಗ 'ಪಂಚವಿಂಶತಿತ್ವ' ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯು ನಿರ್ವಾಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅತಿರೇಕಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪ್ರಕೃತಿಭಾಗವೆನಿಸಿದ ಸತ್ವಾದಿಗುಣಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ 'ಪಂಚವಿಂಶತಿತ್ವ' ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದಾದರೆ ಸಂಗ್ರಾಹಕ ಧರ್ಮಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸದೇ ಆಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಪಂಚವಿಂಶತಿ ತತ್ವಗಳಲ್ಲೇ ಸೇರಿಸುವುದಾದರೆ, 'ಆಕಾಶಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಃ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಗುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ 'ನಾನಾಭಾವಾತ್' 'ಅತಿರೇಕಾತ್' ಎಂಬೆರಡು ಹೇತುಗಳಿಗೆ ವೈಕಲ್ಪಿಕವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸಮುಚ್ಚಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಚ'ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ನೀವಾದರೂ 'ಚ'ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಕಲ್ಪ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸ್ವರಸವಾಗಿದೆ.

'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ತತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಐದೈದರ ವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ನಾವು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ. ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕವಾದ ಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ದ್ವಿತ್ವ, ತ್ರಿತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಸಂಖ್ಯೆಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಾರದೆಂದೋ, ಅಥವಾ ಮಹಾಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಬಾರದೆಂದೋ ?

ಮೊದಲಿನ ಪಕ್ಷ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಆನ್ಮ, ಮನಸ್ಸು ಈ ಐದರಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಪಂಚತ್ವವನ್ನು ನೀವು ಒಪ್ಪಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವು ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಪಂಚಸಪ್ತ ವರ್ಷಾಣಿ ನವವರ್ಷ ಶತಕ್ರತುಃ' ಐದೇಳು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಇಂದ್ರನು ಮಳೆಯನ್ನು ಸುರಿಸಲಿಲ್ಲ. ಎಂದರೆ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ಮಳೆಯೇ ಬರಲಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ಎಂಬ ಮಹಾಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಐದು ಮತ್ತು ಏಳು ಎಂಬ ಅವಾಂತರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅವಾಂತರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ವ್ರತಮೇತದನುಷ್ಠೇಯಂ ವರ್ಷಾಣಿ ನವ ಪಂಚ ಚ' ಒಂಭತ್ತು ಐದು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಎಂದರೆ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷಗಳ ಕಾಲ ವ್ರತವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹದಿನಾಲ್ಕು ವರ್ಷ ಎಂಬ ಮಹಾಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಮತ್ತು ಐದು ಎಂಬ ಅವಾಂತರ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವ್ಯಭಿಚಾರ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಹಾಸಂಖ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೋ ಅಲ್ಲಿ ಉಪಸಂಗ್ರಾಹಕಧರ್ಮವು ಇರಲೇಬೇಕು ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

'ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸಾಧುವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪಶ್ಯವಿಭಕ್ತಂತವಾದ

'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಯಾರು ನಿರ್ದಿಷ್ಟರಾಗಿದ್ದಾರೋ ಅಂತಹ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳನ್ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂಬ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವಾದವನ್ನು ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೇ ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ದ್ವಿತೀಯಾಂತವಾದ ಪ್ರಾಣಾದಿಶಬ್ದಗಳೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಬೇಕು.

ಮತ್ತು 'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯಕೇಷಾಮಸತ್ಯನ್ನೇ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನಾಂತವಾದ 'ಜ್ಯೋತಿಷಾ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕವಚನದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಜ್ಯೋತಿಯನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ 'ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ಯಂತವಾದ 'ಪ್ರಾಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ರಾಮಾನುಜರ ಪಕ್ಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಆರಂಭಣೀಯತ್ವವೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರವು ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಕಾರ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿ ಒಂದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವೆನಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರದ ಪೂರ್ವಭಾಗವೆನಿಸಿದ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಸಂದಿಗ್ಧೇ ತು ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಇದು ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದಲೇ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂದು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನೇ 'ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದು ವ್ಯರ್ಥ. 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲದಿಂದ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ಸಂದಿಗ್ಧೇ ತು ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣವು ಸಾಕು.

ಆಕ್ಷೇಪ - ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಇದು ಗತಾರ್ಥವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸಂದಿಗ್ಧೇ ತು ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತೇಜೋ ವೈ ಘೃತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷವು ಘೃತಪರವೆಂದು ನಿರ್ಣೀತವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಅಕ್ತಾ' ಎಂಬ ಸಂದಿಗ್ಧವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು, ತುಪ್ಪದಿಂದ ಮಿಶ್ರಣ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ

ನಿರ್ಣಯಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ 'ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಣಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷವು ಇಂದ್ರಿಯಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇದುವರೆಗೂ ನಿರ್ಣಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯವಲ್ಲದ ಪ್ರಾಣ ಹಾಗೂ ಅನ್ನಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ. ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಈ ವಾಕ್ಯವು ಇಂದ್ರಿಯಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಪಂಚತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಪೂರಣೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯಗಳಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಂಚತ್ವಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ನಿವೇಶ ಮಾಡಲು ಇಂದ್ರಿಯ ಹಾಗೂ ಅನಿಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಣಾದಿ ಐದು ಸ್ವತ್ವಗಳೂ ಕೂಡ ಇಂದ್ರಿಯವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾದರೆ ಪಂಚತ್ವಸಂಖ್ಯೆಗೆ ಅನುಕೂಲವಾದ ಇಂದ್ರಿಯತ್ವ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿಕೊಂಡು ರಾಮಾನುಜರೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾಕ್ಯಶೇಷವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಬೇಕು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಚಕ್ಷುಃಶ್ರೋತ್ರ, ಮನಃ, ಈ ಮೂರು ಶಬ್ದಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಪರವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಣ, ಅನ್ನ ಎಂಬ ಎರಡೇ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಈ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಇಂದ್ರಿಯಪರತ್ವವನ್ನೇ ಸಾಧಿಸಬೇಕು. ಅದು ಹೀಗೆ - ಪ್ರಾಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಯು ಎಂದರ್ಥ. ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶ ಎಂಬ ಗುಣವಿದೆ. ಅಂತಹ ಸ್ಪರ್ಶವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಸ್ಪರ್ಶನೇಂದ್ರಿಯವನ್ನು ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಅನ್ನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪೃಥಿವೀ ಎಂದರ್ಥ. ಪೃಥಿವೀಯಲ್ಲಿ ಗಂಧ ಎಂಬ ಗುಣವಿದೆ. ಈ ಗಂಧ ಎಂಬ ಗುಣವನ್ನು ತಿಳಿಸುವಂತಹದ್ದು ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ 'ಅದೃತೇಽನೇನ' ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ರಸನೇಂದ್ರಿಯ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ನಶಬ್ದವು ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯ ಮತ್ತು ರಸನೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ತಂತ್ರದಿಂದ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಐದು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಈ ವಾಕ್ಯಶೇಷವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯಶೇಷವು ಇಂದ್ರಿಯಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾದ ಮೇಲೆ

ಇದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಯಸ್ಮಿನ್ ಪಂಚ ಪಂಚ ಜನಾಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಇಂದ್ರಿಯಪರವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ 'ಸಂದಿಗ್ಧೇತು ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ?

ಸಮಾಧಾನ - ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜರು 'ಸಂದಿಗ್ಧೇತು ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಆದರೆ ಈ ಬಹ್ವನುಗ್ರಹನ್ಯಾಯವೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪದಗಳು ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಉಳಿದೆರಡೂ ಪದಗಳೂ ಕೂಡ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಬಹ್ವನುಗ್ರಹನ್ಯಾಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ವಿಪ್ರತಿಷಿದ್ಧಧರ್ಮಾಣಾಂ ಸಮನ್ವಯೇ ಭೂಯಸಾಂ ಸ್ಯಾತ್ ಸಧರ್ಮತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬಾರದಿದ್ದರೂ ಬಹ್ವನುಗ್ರಹನ್ಯಾಯಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ವರ್ದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

॥ ಅಥ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

‘ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಽಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - ॥ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಽಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ ॥ ೧ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣನು, ಅದರಂತೆ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ‘ಸ ಯೋ ಆತಃ ಅಶ್ರುತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ‘ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್’ ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿಯೂ ಅವನೇ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಥ -- ಆಕಾಶಾದಿಷು = ‘ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಸ್ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ‘ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣತ್ವಂ’ ಎಂಬುದು ಅವಾಂತರಕಾರಣದ ಲಕ್ಷಣ. ಭೂತಾಕಾಶವು ಅವಾಂತರಕಾರಣವೆಂದು ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ, ಇಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ = ಕಾರ್ಯನು,

ಕಾರಣನೂ ಆದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಹೊರತು, ಭೂತಾಕಾಶವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ = 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅವಿಧಿತವಾದ ಮೊದಲಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಆಸಾಧಾರಣ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅವನೇ ಆಕಾಶವೆಂದು 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರಧಾನಕಾರಣನಾದಂತೆ ಅವಾಂತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

|| ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - अवान्तरकारणत्वेनापि स एवोच्यत इति वक्ति -

|| कारणत्वेन चाऽकाशादिषु यथाव्यपदिशोक्तेः ||

ಅನುವಾದ - ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ.

'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ್ದು, ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣು ಕೇವಲ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಷಯಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಿಷ್ಠಂತಿರೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನಾಪಿ = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ-
ಕಾರಣನಾಗಿಯೂ ಕೂಡ, ಸ ಏವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ಉಚ್ಯತೇ =
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಕ್ತಿ = ಸೂತ್ರಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶನೆನ್ನಲು ಕಾರಣ ನಿರೂಪಣೆ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ಆಕಾಶಾದಿಷ್ವವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ ಸ ಏವ ಸ್ಥಿತಃ ।
ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟಸ್ಯೈವ ಪರಸ್ಯ 'ಯ ಆಕಾಶೋ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ
ಆಕಾಶಾದಿಷ್ಠುಕ್ತಃ ॥ ೧ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ಆಕಾಶಾದಿಕರಣಮ್ ॥ ೪ ॥

ಅನುವಾದ - ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಸ ಯೋ ಆತಃ ಅಶ್ರುತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಜ್ಞೇಯನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿಯೂ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂದು ಅವೇದ್ಯನಾದವನನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿದ್ದವನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಆಕಾಶಾದಿಷ್ಠು = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ = ಅವಾಂತರ

ಕಾರಣರೂಪನಾಗಿ, ಸ ಏವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ಸ್ಥಿತಃ = ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಪ್ತ್ಯಸ್ಥಿವ = 'ಸ ಯೋ ಅತಃ ಅಶ್ರುತಃ' ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಣಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೋ, ಅದೇ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ, ಪರಸ್ಯ = ವಿಷ್ಣುವು, ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ, ಆಕಾಶಾದಿಷು = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು, ಉಕ್ತೇಃ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹೇಗೆ ?

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಭವತು ಭಗವತಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಷು ತತ್ ತಚ್ಚದ್ವಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಂ ನಾನಾತ್ವಂ ತದತಿರಿಕ್ತವಂ ಚ ಯಥ್ಯಾಕಾಶಾದ್ವಾಯುತ್ಪಾಢವಾನ್ತರ-ಕಾರಣತ್ವೇನೋಚ್ಯಮಾನಾನಿ ಭೂತಾನೀತ್ಯೇವ । ತೇಢಾಮೇವ ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತ ಇತಿ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನೋಚ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ । ಸ್ವತನ್ತ್ರಸ್ಯ ಕಾರ್ಯತ್ವವಿರೋಧಾದಿತಿಮ್ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಪಾಕರೋತಿ - ಅವಾನ್ತರಕಾರಣತ್ವೇತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು, ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು

ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ವಾಕ್ಯದ ಜೊತೆ ಸಂಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ವಿಷಯಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಸ್ವತಃ ತಿಷ್ಠಂತಿರೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನಾಪಿ = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ-ಕಾರಣನಾಗಿಯೂ ಕೂಡ, ಸ ಏವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ಉಚ್ಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವತ್ತಿ = ಸೂತ್ರಕಾರರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶನೆನ್ನಲು ಕಾರಣ ನಿರೂಪಣೆ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ಆಕಾಶಾದಿಷ್ವವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ ಸ ಏವ ಸ್ಥಿತಃ ।
ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟಸ್ಯೈವ ಪರಸ್ಯ 'ಯ ಆಕಾಶೋ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ
ಆಕಾಶಾದಿಷ್ಠುಕ್ತಃ ॥ ೧ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ಆಕಾಶಾದಿಷ್ಠುಕ್ತಃ ॥ ೪ ॥

ಅನುವಾದ - ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಸ ಯೋ ಅತಃ ಅಶ್ರುತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಅಜ್ಞೇಯನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿಯೂ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂದು ಅವೇದ್ಯನಾದವನನ್ನು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಆಕಾಶಾದಿಷ್ಠು = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ, ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ = ಅವಾಂತರ

ಕಾರಣರೂಪನಾಗಿ, ಸ ಏವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ, ಸ್ಥಿತಃ = ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ವಸ್ತ್ಯವ = 'ಸ ಯೋ ಅತಃ ಅಶ್ರುತಃ' ಏತರೇಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಗುಣಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೋ, ಅದೇ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ, ಪರಸ್ಯ = ವಿಷ್ಣುವು, ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಇತ್ಯಾದಿನಾ = ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ, ಆಕಾಶಾದಿಷು = ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು, ಉಕ್ತೇಃ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹೇಗೆ ?

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಭವತು ಭಗವತಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಷು ತತ್ ತತ್ತ್ವಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಂ ನಾನಾತ್ವಂ ತದತಿರಿಕ್ತವಂ ಚ ಯಥ್ಯಾಕಾಶಾದ್ವಾಯುತ್ಪಿಠವಾಂತರ-ಕಾರಣತ್ವೇನೋಚ್ಯಮಾನಾನಿ ಭೂತಾನೀತ್ಯೇವ । ತೇಷಾಮೇವ ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಮ್ಭೂತ ಇತಿ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನೋಚ್ಯಮಾನತ್ವಾತ್ । ಸ್ವತನ್ತ್ರಸ್ಯ ಕಾರ್ಯತ್ವವಿರೋಧಾದಿತಿಮಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಮಪಾಕರೋತಿ - ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು, ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು

ಹಾಗೂ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ 'ಆಕಾಶಾವ್ವಾಯುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಆಮಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಆಗಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ. ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಆಮಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಅನುಕ್ತಾವಪಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸಂಭವೇ ಕಿಮುಕ್ತಾ'

ಸತ್ತಕದಿಪಾವಡಿ: - ಯ: ಪ್ರತಿಪುಷಂ ಪ್ರಕೃತಿ-ಪ್ರಾಣ-ಚಕ್ಷು:-ಶ್ರೋತ್ರ-ಅನ್ಮ, ನಾನಾಭಾವೇನ ತದತಿರೇಕೇಣ ಚ ತದಾಶ್ರಯತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತ: ಸ ಏವಾಕಾಶಾದಿಷ್ವವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ ಉಚ್ಯಮಾನ: ಸ್ಥಿತ: ಸ್ವತ: ಸಂಪೂರ್ಣಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತನಿಯಾಮಕತ್ವೇನ ಚ ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟಸ್ಯ ವ್ಯಪದೇಶಮಾತ್ರಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನೋ ಯ ಆಕಾಶೋ ತಿಷ್ಠಂತಿತ್ಯಾದಿನಾ ಆಕಾಶವಾಪ್ವಾದಿಭೂತತದಭಿಮಾನಿಷು ಯ: ಪ್ರಾಣೇ ತಿಷ್ಠಂತಿತ್ಯಾದಿನಾ । ಅತ: ಪ್ರಾಣಚಕ್ಷುರಾದಿಷು ಚೋಕ್ತೇ: । ಅನುಕ್ತಾವಪಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸಂಭವೇನ ಸ ಏವ ಗ್ರಾಹ: । ಕಿಮುಕ್ತಾವಿತಿ ಭಾವ: । ಸಂಭೂತತ್ವಂ ತು ಭಗವತ: ತತ್ತತ್ಕ್ರಿಯಾಪ್ರವರ್ತಕತ್ವೇನ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾದಿತ್ಯನವಚಮ್ ॥

॥ ಇತಿ ಕಾರಣತ್ವೇನಾಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪ್ರಾಣ, ಚಕ್ಷುಸ್ಸು, ಶ್ರೋತ್ರ, ಅನ್ಮ, ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೋ, ಮತ್ತು ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತನಾಗಿದ್ದು ಅವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ನೆಲಸಿ ಆಮಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಇವನಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ

ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ 'ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಆಕಾಶ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ ಭೂತಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅವನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಕಾರ್ಯತ್ವದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೂ ಈಗ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ತತ್ತ್ವಕ್ರಿಯಾಪ್ರವರ್ತಕತ್ವೇನ ಆಯಾ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾದುರ್ಭೂತನಾಗುವುದರಿಂದ ಕಾರ್ಯವು ಇವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸುತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವನು ?

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - “आत्मन आकाशः सम्भूतः । आकाशाद्वायुः”
इत्यादाववान्तरकारणादीनामकाशादीनामुत्पत्तिरुच्यते । परस्य तदसम्भवात्
तत् शब्दवाच्यत्वं न युक्तमित्यत आह - अवान्तरकारणत्वेनापीत्यादि ।

'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ' ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ ಹುಟ್ಟಿತು. ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು ಹುಟ್ಟಿತು. ಎಂಬುದಾಗಿ ತೈತ್ತಿರೀಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವೆಂದರ್ಥ. ಅವನಿಂದ ಆಕಾಶ ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ, ಪುನಃ ಅದೇ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ 'ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು ಎಂಬರ್ಥವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಅಯುಕ್ತವೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಭೂತಾಕಾಶ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೂ ಕೂಡ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಆತ್ಮ ಎಂಬ ಭಗವಂತನ ರೂಪದಿಂದ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ಭಗವಂತನ ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಯಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಭಗವಂತನು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಆತ್ಮ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಮುಖ್ಯಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ.

ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸುವನು

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಆಕಾಶಾದಿಷು ವಾಽವಾದೀನಾಮವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನಾಽಕಾಶಾದಿಶಬ್ದ
ವಾಚ್ಯಃ ಸ ಏವ ಸ್ಥಿತಃ ॥ "ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ" "ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ ಹೋವಾಚೈತದಮೃತಮ್"
ಇತ್ಯಾದೌ ಯತ್ರಕಾರಃ ಪರೋ ವ್ಯಪದಿಷ್ಠ ತತ್ರಕಾರಸ್ಯೈವ ಪರಸ್ಯ ಯ ಆಕಾಶೋ ತಿಷ್ಠನ್'
ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯೈರಾಕಾಶಾದಿಷು ಸ್ಥಿತತ್ವೇನೋಕ್ತವಾತ್ । ನಚೋತ್ಪತ್ತಿಶ್ರುತಿವಿರೋಧಃ । ಆಕಾಶ
ಾದಿರೂಪಾದ್ವಾಽವಾದಿಸ್ಥಿರೂಪಸ್ಯ ವ್ಯಕ್ತೇರ್ವಿವಕ್ಷಿತತ್ವಾತ್॥

॥ ಇತಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ
ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' 'ಏಷ ಆತ್ಮೇತಿ
ಹೋವಾಚೈತದಮೃತಮ್' ಎಂಬ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಮಾತು ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ
ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಆಧಾರವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಶ್ರುತತ್ವ, ಅವೇದ್ಯತ್ವ ಎಂಬ
ಗುಣಗಳಿರುವುದು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಹೀಗೆ ಯಾರು ಅವೇದ್ಯತ್ವಾದಿ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ

ವ್ಯಪದಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ವಾಯು ಎಂಬ ರೂಪದಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ
ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

'ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯ

ಅತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತ್ವಲಿङ್ಗೇನಾನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಮಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮನಿ
ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಹತಿಃ ।

ಈ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ, ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ನಡುವೆ ಆಕಾಶಬ್ದವೂ ಸೇರಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿತ್ವಮುಕ್ತಮ್ ।
ಸರ್ವಮಧ್ಯಪತಿಸ್ತತ್ಪ್ರಾಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಾಸ್ತೈತಿರೀಯಾದಿಶ್ರುತೌ ಪಠ್ಯಂತೆ -

ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಕಗಳಾಗಿವೆಯೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ತೃತ್ತೀರೀಯಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಿತವಾಗಿವೆ.

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'आत्मन आकाशः सम्भूतः, आकाशाद्वायुः, वायोरग्निः, अग्नेरापः, अद्भ्यः पृथिवी, पृथिव्या ओषधयः, ओषधीभ्योऽन्नम्, अन्नात् पुरुषः' इति ।

'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ, ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ, ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ, ಅಗ್ನೇರಾಪಃ, ಅದ್ಭ್ಯಃ, ಪೃಥಿವೀ, ಪೃಥಿವ್ಯಾ ಒಷಧಯಃ, ಒಷಧೀಭ್ಯೋಽನ್ನಮ್, ಅನ್ನಾತ್ ಪುರುಷಃ' ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶವು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ಅಗ್ನಿ, ಅಗ್ನಿಯಿಂದ ನೀರು, ನೀರಿನಿಂದ ಭೂಮಿ, ಭೂಮಿಯಿಂದ ಒಷಧಿಗಳು, ಒಷಧಿಗಳಿಂದ ಅನ್ನವು, ಅನ್ನದಿಂದ ಪುರುಷನ ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ.

ಆಕಾಶ ಎಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವೋ? ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೋ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तद्वाच्यस्य विष्णोरन्यत्वे न तस्याशेषशास्त्रयोनित्वं सम्भवतीत्यवश्यं निर्धार्यता । तदाकाशादिशब्दवाच्यं विषयः । विष्णुरन्यद्वेति सन्देहः । समन्वयसूत्रमन्यत्रैव प्रसिद्धिश्च सन्देहबीजम् । न विष्णुरिति पूर्वः पक्षः ।

ಈ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯೇ ಆದರೆ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ನಿರ್ಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಯಾರನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು. ಅಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆ

ಪದಾರ್ಥವೋ ? ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹ. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಸಂದೇಹಬೀಜ. ವಿಷ್ಣು ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಆಕಾಶ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆಕಾಶಾದೀನಾಂ ಆತ್ಮಾದಿಕಾರ್ಯತ್ವಶ್ರವಣಾತ್; ಪರಮಾತ್ಮನಶ್ಚ ಕಾರ್ಯತ್ವಾಯೋಗಾತ್ । 'ನ ಜಾಯತೇ ಮ್ರಿಯತೇ' ಇತ್ಯಾದೇಃ ।

ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿವೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನ ಜಾಯತೇ ಮ್ರಿಯತೇ' ಎಂಬ ಗೀತಾವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಸರ್ವಥಾ ಹುಟ್ಟಲಾರ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ವಿರುದ್ಧ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದಾ ತು ಭಗವತಿ ಕಾರ್ಯತ್ವಮೇವಾಯುಕ್ತಂ ತದಾ ಸ್ವಸ್ಯೈವ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವೋ ಲೋಕೇಽಪ್ಯಸಮ್ಮಾವಿತೋ ನಿದರಾಂ ವಿರುದ್ಧಃ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಯಾವಾಗ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಆವಾಗ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆತ್ಮಂತ ಅಸಂಭಾವಿತವಾದ ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ಆತ್ಮಂತ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ತದಧೀನತತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಸಮ್ಮಾವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವೇನ ಸಮ್ಮತಶಬ್ದೋಪಪತ್ತಿಃ । ಸುತೋತ್ಪತ್ತೌ ಜನಕೇ ಜಾತಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಾದರ್ಶನಾತ್ ।

ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ 'ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಗನು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ ತಂದೆಯು ಹುಟ್ಟಿದನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಿमित्तವಿಶೇಷಾದರ್ಶನಾಚ್ಚ । ವಾಕ್ಯಯೋಜನಾನುಪಪತ್ತೇಶ್ಚ ।

ತस्मादात्मशಬ್ದೋದಿತಸ್ಯ मुख्यकारणस्यैव विष्णुत्वं, न त्ववान्तरकारणानामाक
 शादीनामिति न समन्वयसूत्रं युक्तमिति ।

ಮತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನಲು
 ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿಲ್ಲವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ
 ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕ್ರಮವೂ ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ ವಾಕ್ಯಯೋಜನೆಯು
 ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯಕಾರಣನು.
 ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಆಕಾಶಾದಿ ಭೂತಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ
 ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಹೊರತು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ
 ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು
 ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

तत्त्वप्रकाशिका - एवं प्राप्ते सिद्धान्तयत् सूत्रमवतारयति - अवान्तरेति॥
 एतत्पूर्वपक्षनिरासायवान्तरकारणत्वेन विष्णुरेवाकाशादिशब्दैरुच्यत इति
 सूत्रकारो वक्तीत्यर्थः ।

ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆಗಾಗಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ
 'ಅವಾಂತರ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ
 ವಿಷ್ಣುವೇ ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂದರ್ಥ.

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಹೌದು

तत्त्वप्रकाशिका - सूत्रं व्याचष्टे - आकाशादिष्विति ॥ न केवलं
 मूलकारण-वाचकात्मशब्दवाच्यो हरिः, अपि तु कार्यत्वे सति कारणम् =
 अवान्तरकारणं, तद्वाचकाकाशादिशब्दवाच्यश्च ।

ಸೂತ್ರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
 ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಮೂಲಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವಂತಹ ಆತ್ಮಶಬ್ದದಿಂದಷ್ಟೇ

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದಲ್ಲ. ಕಾರ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುವಂತಹ ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವಿರೋಧಃ । ಆಕಾಶಾದಿಷು ತಸ್ಯ ಸ್ಥಿತತ್ವಾತ್ । 'ಯ ಆಕಾಶೋ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯೋ ವಾಯೌ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯಸ್ತೇಜಸಿ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯೋಽಪ್ಸು ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾಽಽಕಾಶಾದಿಷು ಸ್ಥಿತತ್ವೋಕ್ತಃ ।

ಒಬ್ಬನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಕಾರ್ಯ ಹಾಗೂ ಕಾರಣ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಆಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೆಲೆಸಿರುವ ಕಾರಣ ಕಾರ್ಯವಾಚಕಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯೋ ವಾಯೌ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯಃ ತೇಜಸಿ ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯೋಽಪ್ಸು ತಿಷ್ಠನ್' 'ಯಃ ಪೃಥಿವ್ಯಾಂ ತಿಷ್ಠನ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ತೇಜಸ್ಸು, ನೀರು, ಪೃಥ್ವೀ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ.

ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವದ ಸಮರ್ಥನೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ತತ್ರಾಪಿ ವಿಷ್ಣುಃ ಕುತಃ? ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಯಾ 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದೌ ವಿಷ್ಣುರವಿದಿತತ್ವಾದಿರೂಪೇಣ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟತಾದೃಶಸ್ಯೈವಾಕಾಶಾದಿಷು 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿನೋಕ್ತತ್ವಾತ್ । ತಥಾ ಚಾಽಽಕಾಶಾದ್ವುತ್ಪತ್ತಾವಾಕಾಶಾ-
ಚಾನ್ತರ್ಗತತ್ವೇನ ಭಗವಂತೋಽಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಾ ವಾಽವ್ಯಾದಿಗತಸ್ವರೂಪಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿಹೇತುತ್ವೇನ
ಚಾವಾನ್ತರಕಾರಣತ್ವಮುಪಪನ್ನಮ್ ।

ಈ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ನಿಶ್ಚಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಹುದು. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ 'ಸ ಯೋಽತೋಽಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಐತರೇಯ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಅವಿದಿತನು ಅಶ್ರುತನು, ಅದೃಷ್ಟನು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವಿದಿತತ್ವ, ಅಶ್ರುತತ್ವ

ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ 'ನ ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅವಿಧಿತ್ವ ಧರ್ಮವನ್ನು ಆಕಾಶಾಂತರ್ಗತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ಭಗವಂತನ ಯಾವ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತರೂಪವಿದೆಯೋ, ಅದು ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶದ ಅಂತರ್ಗತವಾದ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಆತ್ಮನ ಕಾರ್ಯರೂಪವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತೋವಾನ್ತರಕಾರಣಾಭಿಧಾಯಕಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾತ್
ವಿಷ್ಣೋರ್ಯುಕ್ತಂ ಸಮನ್ವಯಸ್ಮರಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅವಾಂತಕಾರಣನೆನ್ನಲು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ಥಿತಃ 'ತच्छಬ್ದೈರುಚ್ಯತೇ' ಇತಿ ಶೇಷಃ । ನಚ ವಕ್ತವ್ಯಮ್
'ಅಸ್ತ್ವೇವಮವಾನ್ತರಕಾರಣತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರ್ಯುಕ್ತಮ್; ತಥಾಪಿ ತच्छಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ
ವಿಶೇಷಹೇತುರ್ವಾಚ್ಯಃ' ಇತಿ । 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಇತ್ಯಾಶ್ರುಕ್ರೂರೀತ್ಯಾ ಪರಮಾತ್ಮನಿ
ಸಿದ್ಧೇಽಖಿಲಶಬ್ದಸಮನ್ವಯೇ, ತತ್ರ ಪ್ರತೀತವಿರೋಧಾಭಾಸನಿರಾಸೇನೈವ ಸ್ವತಃಕೃತಶ್ಚರಿತಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ಥಿತಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತಚ್ಚಬ್ದೈರುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣು ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತೋರುವಂತಹ ವಿರೋಧಾಭಾಸಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಚರಿತಾರ್ಥರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪುನಃ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವು ಸಮಂಜಸವಾಯಿತು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯತು ಯುಕ್ತಿವಿಶಿಷ್ಟಂ ಚ ವಕ್ತಿ ಸ ತ್ವಚಿಕೋ ಲಾಭಃ ।
(ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣೇ ಭಿನ್ನಾಧಿಕರಣಪಕ್ಷೇ ಪಾಠಸ್ತು ಸ ತ್ವಚಿಕೋ ಲಾಭಃ) ।
ಅತೋಽವಾಂತರಕಾರಣವಾಚಿನಾಮಪಿ ಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮಪರತ್ವಾಧುಕ್ತಂ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮಿತಿ
ಸಿದ್ಧಮ್ ॥೧೪॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಘ್ನವಿರಚಿತಾयां ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಯಾಮ್ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಣಾದ್ಯೋ ವಾಕ್ಯೇಷಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಕಡೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ವಿಶೇಷ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಅದು ಕೇವಲ ವಿಶೇಷ ಲಾಭವೆಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಂತಹ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

व्यक्त्यपेक्षया कार्यत्वं चेति न्यायविवरणेन अवान्तरेण इत्यादिभाष्येण
वा सूचितलिङ्गेनान्यत्रैव प्रसिद्धिमाह - अत्रोत्पत्तिमत्त्वेति ॥

‘ವ್ಯಕ್ತಪೇಕ್ಷಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಂ ಚ’ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಿಂದ ‘ಅವಾಂತರೇಣ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಅನ್ಯತ್ಯವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ‘ಅತ್ರ ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವಲಿಂಗೇನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣ ಪುನಃ ಏಕೆ ?

भावदीपः - यद्यपि द्युभ्वादिनय एव प्रादुर्भावरूपा हरेरुत्पत्तिर्निर्णीता ।
अन्यथा तत्र श्रुतजायमानशब्दस्योक्तरूपजन्मवति विष्णौ सावकाशत्वाभावे
अतच्छब्दात् प्राणभृच्च नेति जीवनिरासायोगात् । उक्तं च भाष्ये ।
अजायमानो बहुधा विजायत इति तस्यैव बहुधा जन्मोक्तेरिति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವರೂಪವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಈಗಾಗಲೇ ನಿರ್ಣಯಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪದೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕೇಳಿಸುತ್ತಿರುವ ಜಾಯಮಾನ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಜನ್ಮವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದಾದರೆ “ಅತಚ್ಛಬ್ದಾತ್” ಎಂಬುದರಿಂದ ಮತ್ತು ‘ಪ್ರಾಣಭೃಚ್ಛ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಜೀವನನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂಥ ಉತ್ಪತ್ತಿಯು ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ‘ಅಜಾಯಮಾನೋ ಬಹುಧಾ ವಿಜಾಯತೇ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವರೂಪವಾದ ಜನ್ಮವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟದ್ದು ಏಕೆ?

‘ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತತ್ವದೋಃ’ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

भावदीपः - तथाप्येकदेशोक्त्या कारणत्वे सत्युत्पत्तिमत्त्वरूपावान्तर-
कारणत्वलिङ्गेन इत्यत्र तात्पर्यम् । कारणत्वांशस्तु अविरुद्ध इति नोक्तः ।

ಕಾರ್ಯತ್ವಾಯೋಗಾದಿತ್ಯಾದಿಗ್ರೇತನದೀಕಾಪಾಕೃತಂ ತು ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವರೂಪಂ ಜನ್ಮೇತಿ ಪೂರ್ವಂ ಭಾಷ್ಯೇ
ಸ್ಪಷ್ಟಮುಕ್ತತ್ವಾತ್ ವ್ಯಕ್ತಪ್ರೇಕ್ಷಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಸ್ಪಷ್ಟಮತ್ರನ್ಯಾಯವಿವರಣೇಽಭಿಹಿತತ್ವಾತ್
ತದ್ಭಾವತ್ಯೋಕ್ತೃಯಂ ನತು ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವಮೇವಾಯುಕ್ತಮಿತಿ ಭಾವೇನ । ಅತಃ
ಎವಾನುಭಾಷ್ಯವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋರೀತ್ಯೇವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುಕ್ತಿರುಕ್ತಾ । ನತು ಕಾರ್ಯತ್ವವಿರೋಧ
ಇತಿ ।

ಉತ್ತರ - ಆದರೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಸಾರ್ಥಕ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಾರಣತ್ವೇ ಸತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವ'
ಎಂಬ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವಲ್ಲಿಂಗದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಲವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿದೆ.
ಹಾಗಾದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರಣತ್ವ ಅಂಶವನ್ನು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಯಾವುದೇ ವಿವಾದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ಕಾರ್ಯತ್ವಾಯೋಗಾತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ
ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಾರ್ಥನಾಭಾವರೂಪವಾದ ಜನ್ಮವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ
ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂದು ದೃಢಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ
ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.
ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತಕವಾದುದನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ 'ಕಾರ್ಯತ್ವಾಯೋಗಾತ್' ಎಂಬ
ಮುಂದಿನ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯ ಹೊರಟಿದೆ ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ವವೇ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ
ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ'
ಎಂಬುದಾಗಿಯೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು ಕೇವಲ 'ಕಾರ್ಯತ್ವವಿರೋಧಃ'
ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿ ವಿಚಾರ

ಭಾವದೀಪಃ - ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಕ್ರಮಣಿಮಾಹ - ಸಮನ್ವಯೇತಿ ॥ ವ್ಯಕ್ತಪ್ರೇಕ್ಷಯಾ
ಕಾರ್ಯತ್ವಮಿತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಸ್ವಾರಸ್ಯಾಯ ತದ್ಭಾವತ್ಯಮಾಹ - ಆಕಾಶಾದಿನಾಮಿತಿ ॥
'ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ' ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಮಾಹ - ಸ್ವಸ್ಯೈವೇತಿ ॥

ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು 'ಸಮನ್ವಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು
ಹೊರಟಿದೆ. ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ
ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರಸ್ಯವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ವ್ಯಾವರ್ತಕವಾಗುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು

‘ಆಕಾಶಾದೀನಾಮ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತದ್ವತೋಃ’ ಎಂಬ ಅನುಷ್ಠಾನದ ಮಾತನ್ನು ‘ಸ್ವಸ್ಥೈವ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

‘ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - ‘ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್’ ಇತ್ಯनेन ಗತಾರ್ಥತಾಮಾಶಂಕಚ ನಿರಾಹ -
ನचेति ॥ सुतोत्पत्ताविति पूर्वोक्ताशयोरत्राप्यनुसन्धेयः ।

‘ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ‘ನಚ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಸಮರ್ಥನೆ

ಭಾವದೀಪ: - अवरादिशब्दवदन्यत्रादृष्टत्वेऽपि वृत्तिः किं न स्यादित्यत
आह - निमित्तेति ॥ विशेषकारणाभावाच्चेत्यर्थः । नामानि सर्वाणीत्यादि
श्रुतीनां साधारण्येन सङ्कोचसम्भवादिति भावः ॥

ಅವರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ಕಾಣದಿದ್ದರೂ ಅವರಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೋ, ಅದರಂತೆ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ‘ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ನಿಮಿತ್ತ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಸಾಧಾರಣಶ್ರುತಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಹುದು ಎಂಬುದು ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

‘ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಏನು ಅರ್ಥ ?

ಭಾವದೀಪ: - वाक्ययोजनेति ॥ हरेरेवात्माकाशादि शब्दवाच्यत्वे
तस्यैकत्वेन क्रमाभावादात्मन आकाश आकाशाद्वायुरित्यादिक्रमप्रतिपादकवाक्य-
योजनानुपपत्तेरचेत्यर्थः ॥

'ವಾಕ್ಯೋಜನೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಆತ್ಮ, ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಾದರೆ ಅವನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ ಹುಟ್ಟಿತು, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು ಹುಟ್ಟಿತು ಇತ್ಯಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಕ್ರಮವೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆತ್ಮನು; ಆಕಾಶಃ' 'ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಕ್ರಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯೋಜನೆಯು ಅನುಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ 'ವಾಕ್ಯೋಜನೆ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅವಾಂತರ ಕಾರಣ ಎಂದರೇನು ?

ಭಾವದೀಪಃ - ತಸ್ಮಾದಿತಿ || ವಿಶೇಷಹೇತ್ವಭಾವಾತ್ | ಬಾಧಕಭಾವಾಚ್ಚೇತೃತ್ಯಃ ||
ಅವಾಂತರೇತಿ || ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ ಕಾರಣಾನಾಮಿತ್ಯಃ |

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಕಾರಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತು ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಬಾಧಕವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ಅವಾಂತರಕಾರಣ' ಎಂದರೆ 'ಕಾರ್ಯತ್ವೇಷತಿ ಕಾರಣತ್ವಂ' ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತೊಂದರ ಕಾರ್ಯವಾಗಿರಬೇಕು. ಮುಂದಿನದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಅವಾಂತರ-ಕಾರಣವೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ?

ಭಾವದೀಪಃ - ವಾಯುಕಾರಣಾಕಾಶಕಾರಣಸ್ಯ ವಾಯುಕಾರಣತ್ವಂ ವಿರುದ್ಧಮಿತಿ ಚೌಘಂ
ತು ಅನುಮಾನಿಕನಯೋಕ್ತನ್ಯಾಯೇನ ಮಹತಃ ಪರಸ್ಮಾತ್ ಪರಸ್ಯ ಮಹತಃ ಪರತ್ವವತ್
ಪರಿಹೃತಮಿತಿ ನೈವೋದ್ಧಾತಿತಮ್ ||

ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದದ್ದನ್ನು ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ವಾಯುವಿಗೆ ಆಕಾಶವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶಕ್ಕೆ ಆತ್ಮನು ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಆತ್ಮನನ್ನು ವಾಯುವಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಯಾವುದು ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆಯೋ ಅದು ಮಹತ್ತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಗೆ ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನುಮಾನಿಕ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನಾಗಲಿ, ಉತ್ತರವನ್ನಾಗಲಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ.

ಅವಾಂತರಕಾರಣನೆಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ ?

ಭಾವದೀಪ: - ಹರೇವಾಂತರಕಾರಣತ್ವವಚನಂ ಸೂತ್ರೇ ನ ಸಜ್ಜತಮಿತಿ ಭ್ರಮನಿರಾಸಾಯ ಶೇಷಪೂರ್ತ್ಯಾ ಸಂಬಂಧಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ನ ಕೇವಲಮಿತಿ ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯನ್ನು ನಿರಾಸ ಮಾಡಲು ಶೇಷಪೂರ್ಣ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಂಬಂಧಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ಕೇವಲಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಕಾರಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ

ಭಾವದೀಪ: - ಸೌತ್ರಕಾರಣತ್ವಶಬ್ದಃ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಪರ ಇತಿ ವಾ ಕಾರ್ಯತ್ವೇನ ಚೇತ್ಯಪಿ ಸಮುಚ್ಚೀಯತ ಇತಿ ವಾ ಭಾವೇನ 'ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವೇನ' ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭಾಷ್ಯೇ, ಇತ್ಯभिಪ್ರೇತ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸतीತಿ ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಕಾರಣಶಬ್ದವು ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಪರವಾಗಿವೆ ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಸಮುಚ್ಚಾಯಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಕಾರ್ಯತ್ವೇ ಸತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ವಾಚ್ಯಶ್ಚೇತಿ ॥ एतेन भाष्ये 'अपि' शब्दो व्याख्यातः । 'आकाशादिषु' इत्यादिभाष्यं व्याकुर्वन् सूत्रशेषमवतार्य व्याचष्टे - नचेति॥

'ತದ್ವಾಚಕ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯಶ್ಚ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವರಾಗಿ ಉಳಿದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು 'ನ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಅಧ್ಯಾಹುತ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಪರಿಹಾರ

ಭಾವದೀಪ: - भाष्ये 'स एव स्थितः' इत्येतत् 'तस्य स्थितत्वात्' इति व्याख्यातम् । सूत्रेऽध्याहृतहेतोरसिद्धिनिरासाय 'आकाशे तिष्ठन्' इत्यादिभाष्यं व्याचष्टे - य इति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಸ ಏವ ಸ್ಥಿತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ತಸ್ಯ ಸ್ಥಿತತ್ವಾತ್' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಂಡ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲು 'ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - एतेनानाकाशादिषूक्तेरित्यपि सूत्रेऽन्वयो दर्शितः ।
यथेत्यादिभाष्यं व्याचष्टे - न चेत्यादिना ॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಉಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನು 'ನ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಶ್ರುತಿ ವಾಕ್ಯ ಹೀಗಿದೆ - "ಯ ಆಕಾಶೇತಿಷ್ಠನ್ ಆಕಾಶದಂತರೋ, ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ, ಯಸ್ಯಾಕಾಶಃ ಶರೀರಮ್, ಯ ಆಕಾಶಮಂತರೋ ಯಮಯತಿ, ಏಷ ತೇ ಆತ್ಮಾ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಮೃತಃ" "ಯಾರು ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಅವನಿಂದ ಭಿನ್ನನಾಗಿ ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿಯಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನಾಗಿ, ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿಯು ಅವನಿಗೆ ಶರೀರದಂತೆ ಇರುವನೋ, ಯಾವಾತನು ಆಕಾಶಾಭಿಮಾನಿಯನ್ನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುವನೋ, ಅವನೇ ನಿನ್ನ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ". ಇದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ 'ಏ ವಾಯೋ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶ, ವಾಯು, ಅಗ್ನಿ, ಅಪು, ಪೃಥ್ವೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತಿವೆ.

'ಆತ್ಮ' ಎಂಬ ಭಗವಂತನ ರೂಪದಿಂದ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು ಅಭಿವ್ಯಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವು 'ವಾಯು' ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪಕ್ಕೆ ಅಭಿವ್ಯಂಜಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಭಗವಂತನ ಒಂದೇ ರೂಪವು ಕಾರ್ಯವು ಹಾಗೂ ಕಾರಣವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರ ಕಾರಣವಾಚಕವಾದ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ತದಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಆಕಾಶನೆಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

ಭಾವದೀಪ: - तावता कथमुक्तविरोधनिरासः? इत्यतो 'व्यक्त्यपेक्षया कार्यत्वञ्च' इति न्यायविवरणोक्तदिशा कार्यत्वविरोधं परिहरन् आकाशादिषु

स्थित इत्यादिभाष्यतात्पर्योक्त्या कार्यकारणभावविरोधं च निराह -
तथाचेति ॥

ಒಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಮತ್ತು ಕಾರಣತ್ವಗಳು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತವೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು 'ವ್ಯಕ್ತವೇಕ್ಷೆಯಾ ಕಾರ್ಯತ್ವಂಚ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಾದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು. 'ಆಕಾಶಾದಿಷು ಸ್ಥಿತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು 'ತಥಾಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ

भावदीपः - अत इति ॥ विरोधाभावादित्यर्थः । सूत्रस्य
समन्वयपरत्वस्फोरणाय भाष्ये शेषमाह - स्थित इति ॥ भाष्यस्थानुवादः।
तच्छब्दैराकाशादिशब्दैरित्यर्थः ।

'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ' ಇಲ್ಲವೆಂದರ್ಥ. 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸಲು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪದಗಳನ್ನು 'ಸ್ಥಿತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ 'ಸ್ಥಿತಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. 'ತತ್ಪ್ರಶಸ್ತಃ' ಎಂದರೆ 'ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ' ಎಂದರ್ಥ.

ನಾಮಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ

भावदीपः - 'अवान्तरं कारणञ्च' इति सङ्क्षेपभाष्ये अवान्तरकारणत्वलिङ्ग-
समन्वयोक्तावपीह नामसमन्वयपरत्वोक्तिः 'नामानि सर्वाणि' इति
वक्ष्यमाणसमाधानाय समाकर्षाद्युत्पुपयोगाय चेत्याहुः ।

'ಅವಾಂತರಂ ಕಾರಣಂ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವಲಿಂಗದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತ ನಾಮಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಮುಂದೆ ಯಾವ

ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಅದರ ಸಮಾಕರ್ಷಣ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ಹೀಗೆ ನಾಮಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹಿಂದಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ

ಭಾವದೀಪ: - ನಿमित्तವಿಶೇಷಾದರ್ಶನಾಚ್ಛೇತಿ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಚೌದಮನುಷ್ಯ ನಿರಾಹ - ನಚ ವಕ್ತವ್ಯಮಿತಿ ॥ ಇತ್ಯಾಶುಕ್ತೇತಿ ॥ ಆಕಾಶನಯ ಆದಿಪದಾರ್ಥ: ।

ಹಿಂದೆ 'ನಿಮಿತ್ತವಿಶೇಷಾದರ್ಶನಾಚ್ಛ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವಾಂತರ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಕಾರಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು 'ನ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತಿನಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಯತ್ತು ವಿಶೇಷಂ ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ಪೀಠಿಕೆ

ಭಾವದೀಪ: - ನನ್ವೇವಂ ಪೂರ್ವತ್ರ ಪ್ರಾಣಪ್ರಾಣದತ್ವಾದಿವಿಶೇಷಹೇತುರಗ್ರೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ-
ದೃಶ್ಯಾಂತಾನುಪರೋಧಾದಿಶ್ಚ ನ ವಾಚ್ಯ: ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಯತ್ತು ವಿಶೇಷಂ ಚ ವಕ್ತೀತಿ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಭಾವದೀಪೇ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ 'ಪ್ರಾಣಪ್ರಾಣದತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಹೇತುವನ್ನು ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧವು ಮೊದಲಾದ ವಿಶೇಷ ಹೇತುವನ್ನು ಹೇಳದಿರಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯತ್ತು ವಿಶೇಷಂ ಚ ವಕ್ತಿ' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶ್ವರಪರಮಹಂಸಃ ॥

ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೇತ್ಯುಕ್ತಿ: “ಆಕಾಶೋ ತಿಷ್ಠನ್” ಇತ್ಯಾದಾವಪಿ ಆಕಾಶಾದೌ ಸ್ಥಿತಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ
ಕುತ ಇತಿ ನ ಶಕ್ನುಮ್, ಶ್ರುತ್ಯಂತರೋಕ್ತಾವಿದಿತವ್ಯಪ್ರಕಾರಸ್ಯ “ಯಮಾಕಾಶೋ ನ
ವೇದ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರವಣಾದಿತ್ಯಂತರ್ಯಾಮಿನಯೋಕ್ತುರ್ನಯಾಸ್ಮರಣಾರ್ಥಾ || ೪ ||

‘ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ’

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಧಾನ ಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅವಾಂತರ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವ ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಅವಾಂತರಕಾರಣವನ್ನು ಹೇಳುವ ‘ಆಕಾಶ’ ಎಂಬ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಚ’ ಶಬ್ದವು ಆಕಾಶಾದಿಗಳನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಥವಾ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಎಂಬ ಧರ್ಮದ ಸಮುಚ್ಚಯವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ‘ಆಕಾಶಾದಿಷು’ ಎಂಬ ಪದವು ಆವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ‘ತತ್ತ್ವ’ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ‘ನ ವಿರೋಧಃ’ ಎಂಬ ಪದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ = ‘ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮೂಲಕಾರಣನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಆತ್ಮನೇ ಕಾರ್ಯವಾಚಕವಾದ ‘ಆಕಾಶ’ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನು ಮುಖ್ಯಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಅವಾಂತರ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೊರತು ಭೂತಾಕಾಶಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ತತ್ತ್ವದ್ರೂಪಗಳಿಂದ ಇರುವವನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವು ದೃಢಾದ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವಂತೆ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕಭಾವ-ರೂಪದಿಂದ ಒಬ್ಬನಲ್ಲೇ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. ‘ಆಕಾಶ’ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಆಕಾಶಾದಿ ಭೂತವದಾರ್ಥಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೋ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಅವಾಗಲೇ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿರೂಪದ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಂದ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಹುಟ್ಟುವಾಗ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಿಗೆ ವಾಯುವು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಾಗ

ಭಗವಂತನ ರೂಪವಿಶೇಷವು ಕಾರಣವೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ರೂಪದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಏನು ಪ್ರಮಾಣ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಯಥಾ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಅವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದ 'ಸ ಯೋಽತೋಶ್ರುತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಯುಕ್ತನಾದವನನ್ನು 'ಯ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್ ಯೋ ವಾಯೌ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವವನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತೇಃ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದರು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಿತನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಏನು ಆಧಾರ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸ ಯೋಽತೋಶ್ರುತಃ' ಎಂಬ ಐತರೇಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಅವಿದಿತನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ 'ಯೋ ಆಕಾಶೇ ತಿಷ್ಠನ್' ಎಂಬ ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಅದೇ ಪ್ರಕರಣದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನನ್ನು ಅವಿದಿತನೆಂದು ವರ್ಣಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿರುವವನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅವಿದಿತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳು 'ಯಮಾಕಾಶೋ ನ ವೇದ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಂತರ್ಯಾಮ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಡಲು 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂದು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದಂಗಳವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ಮತ್ತು

ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಆಕಾಶವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಆತ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ಆಕಾಶ ಹುಟ್ಟಿತು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಕೆಲವೆಡೆ ತೇಜಸ್ಸೇ ಮೊದಲಾದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ತತ್ತೇಜೋಸೃಜತ' ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ಕಾರ್ಯಸ್ವರೂಪವಾದ ಆಕಾಶ, ತೇಜಸ್ಸು ಇವುಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿದೆ. ಕಾರಣಸ್ವರೂಪನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸೃಷ್ಟಿಯು ಆಕಾಶದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಳಿರಬಹುದು. ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತೆಂದು ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಳಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸೃಷ್ಟಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಥಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' - ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಂದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಸೋಕಾಮಯತ ಬಹುಃಸ್ವಾಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಂದು ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಮತ್ತೊಂದು ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ 'ತದೈಕ್ಷತ ಬಹುಃಸ್ವಾಮ್ ಪ್ರಜಾಯೇಯ ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿವಾದವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಕಾರಣತ್ವೇ-ನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮತ್ತು 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಪದಚ್ಛೇದವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥೈಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಕಾರಣತ್ವೇ ನ' ಎಂದು ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿದಾಗ 'ಚ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತು' ಎಂದರ್ಥ. ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಕಾರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಣತ್ವೇನ 'ಯಥಾವ್ಯಪದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಒಂದು ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕಾರಣಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆಯೇ, ಮತ್ತೊಂದು ವೇದಭಾಗದಲ್ಲಿಯೂ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ತು' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಮತ್ತು 'ಕಾರಣತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಒಮ್ಮೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ವಿಭಾಗ ಮಾಡದೇ ಎರಡೂ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಂದೇ ಪದಕ್ಕೆ ಹೇಳುವಂತದ್ದು, ಬಹಳ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಡಲು 'ಸೃಷ್ಟಿಕ್ರಮದ ಮೂಲಕ ವಿರೋಧವಿದೆ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತೇಃ ಪಾದಸಂಗತೇರಪ್ಯಭಾವತಃ ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾನುತ್ಥಿತೇಶ್ಚ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಯಾಪ್ಯಯೋಗತಃ ॥೧೦॥

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿರಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೇ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ.

ಆಕ್ಷೇಪ - ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ ?

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲೇ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಒಂದು ಅವಾಂತರ ಭೇದವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅವಾಂತರಭೇದದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾದಭೇದಕ್ಕೆ ಇದು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕಿಂತ ಬಹಿರ್ಭೂತವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೊಪ್ಪದೇ ಇಂತಹ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪೂರಕವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದಾದರೆ ಸಮನ್ವಯದಲ್ಲೇ ಅನೇಕ ಪ್ರಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಸ್ಪಷ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು, ಅಸ್ಪಷ್ಟ

ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಅವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೋ, ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೋ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ 'ನ ವಿಯದಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುವ ಎರಡು ಪಾದಗಳು ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ.

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರದ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಕೇವಲ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿವೆ. ವಿಪ್ರತಿಷೇಧವಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯವಕ್ಷ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಎರಡು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಮೇಲೆ ಅಂತಹ ವಿಪ್ರತಿಷೇಧವು ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ವೇದಾಂತಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮಯಗಳಂತೆ ವೇದಾಂತಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಎರಡು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಮತ್ತು 'ಅವಿರೋಧತ್ವ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅವಚ್ಛೇದಕಧರ್ಮವು ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧದಲ್ಲಿಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಎರಡು ಕಾರಣಗಳಿಂದ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪಾದದ್ವಯಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೇ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶ; ಸಮಯವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿದೆಯೆಂದು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ನಾವು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗದು. ಏಕೆಂದರೆ ಮಾನಾಂತರವಿರೋಧವು ಹೇಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪರ್ಯವಸಾಯಿತ್ಯವು ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಮಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಯಾವ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರೋ ಇದನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಮೂರು ಅಥವಾ ನಾಲ್ಕನೆಯ

ಪಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಈ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಸಹ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಪಾದವು ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ಜಗದ್ವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವು ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಇದಕ್ಕೂ ಏನೂ ಸಂಬಂಧವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿಯು ಹೇಗೆ ಇಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಆಕಾಶದ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲ.

ಆಕಾಶಕ್ಕಿಂತಲೂ ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ, 'ಆತ್ಮನ ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆತ್ಮನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು, ತೇಜಸ್ಸಿನಿಂದ ವಾಯು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ಆತ್ಮನಿಂದ ಆಕಾಶ, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟುಮಾತ್ರದಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗದು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿತೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ಆಕಾಶಾದ್ವಾಯುಃ ವಾಯೋರಗ್ನಿಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಮೊದಲು ಆಕಾಶವು ಹುಟ್ಟಿ, ಆಕಾಶದಿಂದ ವಾಯು, ವಾಯುವಿನಿಂದ ತೇಜಸ್ಸು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೆ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ವಿಯತ್ನಾದದ 'ತೇಜೋತಸ್ತಥಾ ಹ್ಯಾಹ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಯತ್ನಾದದಲ್ಲಿಯೇ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆಂದು ನೀವೇ ಒಪ್ಪಿರುವಾಗ, ಪುನಃ ಅದೇ ವಿರೋಧವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತವೂ ಸಹ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ, ಏಕೇಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂತಹ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಸೋಽಕಮಯತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕಾಮಯಿತೃತ್ವಾದಿಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲು ಹೊರಟ ನೀವು ಕಾಮಯಿತೃತ್ವಾದಿ ಧರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಧರಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸತ್ಸ್ವರೂಪವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ ವಾಕ್ಯವು ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿರೋಧವು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವಾಗ ಇದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇಕೆ ನೀವು ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಅದರ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ನೀವು ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಂದುವೇಳೆ ಕಾರ್ಯವು ಕಲ್ಪಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ನಾವು ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ವಿಯತ್ನಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದ್ದೂ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಮತ್ತು ಕಾಮಯಿತೃತ್ವಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮನು ಕಲ್ಪಿತನಾದ್ದರಿಂದ ಅದರ ವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರವನ್ನೇಕೆ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಿರಿ. ಅದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಹಾಗೂ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ರಾಮಾನುಜ ಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ತದ್ಧೇದಂ ತರ್ಹ್ಯವ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್ ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಇದು

ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಥವಾ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆಯೋ ? ಎಂಬುದು ಸಂಶಯ. ಪ್ರಕೃತಿಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಇಷ್ಟು ರಾಮಾನುಜರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ.

ಇವರ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು 'ತದ್ಧೇದಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಮ್ಯಾಕೃತ' 'ಅಸತ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಗೌಣೀವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ನೀವು ಹೇಳಬಹುದು. ಆದು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಯಾವುದೇ ಲಿಂಗಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಈಕ್ಷತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಚೇತನಕ್ಕೆ ಕಾರಣತ್ವವು ನಿರ್ಣೀತವಾಗಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಚೇತನಪರತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ.

ರಾಮಾನುಜರ ಮತದಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಸಂಗತಿಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲ-ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತದ್ಧೇದಂ ತಹ್ಯಮ್ಯಾಕೃತಮಾಸೀತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಾಗಲೀ 'ಮಹತಃ ಪರಮವ್ಯಕ್ತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವಾಗಲೀ ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿದೆಯೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಸ್ಪಷ್ಟಲಿಂಗಗಳ ಭಾಯೆಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ಸ್ಪಷ್ಟಲಿಂಗವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿದರೆ ಅದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಸ್ಪಷ್ಟಲಿಂಗಗಳೂ ಸಹ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ವರ್ದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮತ್ತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತೆಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ॥ समाकर्षात् ॥ १ ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಲೋಪವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಅರ್ಥ -- ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಎಳೆದು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವೇ ಲೋಪವಾಗಲಿ ಎಂಬ ಶಂಕೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ.

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಬಹುದು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - सर्वशब्दानां परमात्मवाचकत्वे कथमन्यत्र व्यवहारः ? इति ।

अतोऽब्रवीत् ॥ समाकर्षात् ॥

ಅನುವಾದ - ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವು ಆಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಗುಣಭೂತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಮತ್ತು ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವೇತವ್ಯ ಶಬ್ದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯ ಸ್ವೀಕೃತವಾದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣಾಂತರವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ 'ಹೇತುರ್ದರ್ಶನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹಿಂದಿನ ವಿರೋಧಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅಂಗಭೂತವಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸೂಚಕವಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ -

ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ = ಸಕಲವಿಧ ಶಬ್ದಗಳು, ಪರಮಾತ್ಮ ವಾಚಕತ್ವೇ = ಭಗವದ್ವಾಚಕವಾದರೆ, ಅನ್ಯತ್ರ = ಭಗವದತಿರಿಕ್ತವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಕಥಂ = ಹೇಗೆ, ವ್ಯವಹಾರಃ = ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು ಆಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಅತಃ = ಆಕ್ಷೇಪವು ಬಂದರೆ, ಬ್ರವೀತಿ = ಸೂತ್ರಕಾರರು

ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ = ಭಗವದ್ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - **ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನಃ ಶಬ್ದಾ ಅನ್ಯತ್ರ ಸಮಾಕೃಷ್ಯ ವ್ಯವಹಿಯಂತೇ ।**

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಎಳೆದು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ನಿಂತು ಹೋಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಆವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮ ವಾಚಕಶಬ್ದಗಳೇ ಲೌಕಿಕವಸ್ತು ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳೂ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದವನ್ನು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನಃ = ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ, ಶಬ್ದಾಃ = ಶಬ್ದಗಳು, ಅನ್ಯತ್ರ = ಭಗವಂತನಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಸಮಾಕೃಷ್ಯ = ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ವ್ಯವಹೀಯಂತೇ = ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ವ್ಯವಹಾರ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - **'ಪರಸ್ಯ ವಾಚಕಾಃಶಬ್ದಾ ಸಮಾಕೃಷ್ಯೇತರೇಷ್ವಪಿ ।**

ವ್ಯವಹಿಯಂತೇ ಸತತಂ ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ ॥ ಇತಿ ಪಾಞ್ಣೀ ॥೧॥

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮ ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿದೆ. ವೇದಾರ್ಥವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೂ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪದ್ಧಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಪರಸ್ಪರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಏಕೆ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಾಗಬಾರದು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. -

ಪರಸ್ಕ = ಪರಮಾತ್ಮನ, ವಾಚಕಾಃ = ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ, ಶಬ್ದಾಃ = ಶಬ್ದಗಳು, ಅನ್ಯತ್ರ = ಬೇರೆಡೆ, ಸಮಾಕೃಷ್ಠ = ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟವುಗಳಾಗಿ, ಸತತಂ = ನಿರಂತರವಾಗಿ, ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ = ಲೋಕವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ವ್ಯವಹರೀಯಂತೇ = ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪಾದ್ಯೇ = ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಮಹಾಸಮನ್ವಯದ ದಡ ತಲುಪಿದ್ದಾಯಿತು

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಅथೈವಂ ಪ್ರಾಯಃ ಪಾರಂಗತೇ ಮಹಾಸಮನ್ವಯೇ ತ್ರಯೇ ಸರ್ವಾಧಿಕರಣಸಾಧಾರಣಾಃ ಶಕ್ತಾಃ ನೈಕಾಧಿಕರಣೇ ವಿಶೇಷತಃ ಸಕ್ತತಾಃ ತಾಃ ನಿರಾಕರೋತ್ಯಷ್ಟಭಿಃ ಸೂತ್ರೈಃ ।

ಪ್ರಾಯಃ ಮಹಾಸಮನ್ವಯದ ಸಮುದ್ರದ ದಡವನ್ನು ದಾಟಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳು ಉಳಿದಿವೆ. ಈ ಮೂರರಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದಿನ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದು ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಈ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳು ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದಲ್ಲ. ಇಂಥ ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಸಕಲ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಭವತ್ಕೈವಿಶೇಷಹೇತುಭಿಃ ಭಗವತ್ಯಪಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ, ನ ತು ಭಗವತ್ಯೇವ । ತೇಷಾಮೇವ ಕೇಷಾಂಚಿದರ್ಶಾಂತರೇಷ್ವಪಿ ವ್ಯವಹಾರಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಯಾ ತದ್ವಾಚಕತ್ವಸ್ಯಾಪ್ಯವಗತೇರಿತ್ಯಾಶಂಕಾ ವ್ಯವಹಾರಸ್ಯ ಅನ್ಯಥೈವೋಪಪತ್ತಿಃ ಸಪ್ರಮಾಣಂ ದರ್ಶಯತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಕ್ಷೇ - ಸರ್ವೇತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಆಗಲೀ, ನೀವು ಹೇಳುವ ವಿಶೇಷ ಹೇತುವಿರುವ ಕಾರಣ ಭಗವಂತನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದೇ ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥ-ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವಾಚಕತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಅನ್ಯಥೈವೋಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ.

'ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತನೆ

ಸತ್ತಕದೀಪಾವಹಿಃ - ನ ಚ ಪರಶಬ್ದತ್ವವಿಶೇಷಣ ಅಘ್ರಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮ್ ಉದಕಾದೀ ಪ್ರಯೋಗಾಪತ್ತಿರिति ಭಾವೇನಾಹ - ಲೋಕವೇದಾನುಸಾಂತ ಇತಿ ।

'ಪರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಪತ್ತಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಲೌಕಿಕ ರೂಢಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಭಗವದ್ವಾಚಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹರಿಪರವಾದ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಂದೀತು.

ಶ್ರೀತಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಬ್ರಹ್ಮಣ ಏವ ವಾಚಕೈಃ ಸರ್ವಶಬ್ದೈಃ ಕಯಮನ್ಯತ್ರಾಪ್ಯಾಚ್ಯು
ವ್ಯವಹರಂತಿ । ಅವಾಚಕೈರೇವ ವ್ಯವಹಾರೇ ಕುಮ್ಭಾದಾವಪಿ ಸ್ತಮ್ಭಾದಿಶಬ್ದ ವ್ಯವಹಾರಯೋಗಾದ
ವ್ಯವಸ್ಥಾ ಸ್ಯಾತ್ । ಅತಃ ನ ವಾಚಕತ್ವಮನ್ತರೇಣ ಜಗತಿ ವ್ಯವಹಾರಃ ಸಾರ್ವಜನೀನಃ
ಸಮ್ಬೋಧನೀತಿತ್ಯತ ಆಹ - ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ॥

ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಅವಾಚ್ಯವಾದ ಬೇರೆ
ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವಾಚಕವಾದ ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ
ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಾದರೆ, ಘಟದಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ
ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥಾ ಪ್ರಸಂಗವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಚಕತ್ವವಿದ್ದರೆ ವ್ಯವಹಾರ
ಮಾಡಬೇಕು. ವಾಚಕತ್ವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಈ ನಿಯಮವು
ಸಕಲಜನರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ
ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರಿಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಅನಾದಿಕಾಲತ ಏವಾವಿಚ್ಛೇದನ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಕತ್ವೇನ
ಸ್ಥಿತಾಸ್ತತಃ ಸಮಾಕೃಷ್ಯೇತರೇಷ್ವಪಿ ವ್ಯವಹಿಯಂತೆ । ನವಾವ್ಯವಸ್ಥಾ ।
ಸಮಾಕರ್ಷಕೃತೇರ್ವಿಧಿಮಾನತ್ವಾತ್ ॥೩॥

ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಯಾವುದೇ ವಿಚ್ಛೇದವಿಲ್ಲದೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅಂಥ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ
ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಾಪ್ರಸಂಗದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ
ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಕ್ಲೃಪ್ತವಾಗಿದೆ.

ಆಗಲೀ, ನೀವು ಹೇಳುವ ವಿಶೇಷ ಹೇತುವಿರುವ ಕಾರಣ ಭಗವಂತನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅದೇ ಭಗವತ್‌ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥ-ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವಾಚಕತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವು ಅನ್ಯಥೈವೋಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಬದ್ಧವಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ.

'ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತನೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನ ಚ ಪರಶಬ್ದತ್ವವಿಶೇಷಣ ಅಗ್ರಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮ್ ತದಕಾದೌ ಪ್ರಯೋಗಾಪತ್ತಿರिति ಭಾವೇನಾಹ - ಲೋಕವೇದಾನುಸಾಂತ ಇತಿ ।

'ಪರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸಾಧಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಪತ್ತಿಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಲೌಕಿಕ ರೂಢಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಭಗವದ್ವಾಚಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಹರಿಪರವಾದ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವನ್ನು ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಂದೀತು.

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ब्रह्मण एव वाचकैः सर्वशब्दैः कथमन्यत्रावाच्येषु व्यवहरन्ति । अवाचकैरेव व्यवहारे कुम्भादावपि स्तम्भादिशब्द व्यवहारयोगाद व्यवस्था स्यात् । अतो न वाचकत्वमन्तरेण जगति व्यवहारः सार्वजनीनः सम्बोभवीतीत्यत आह - समाकर्षात् ॥

ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಅವಾಚ್ಯವಾದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಒಂದು ವೇಳೆ ಅವಾಚಕವಾದ ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಾದರೆ, ಘಟದಲ್ಲಿ ಸ್ತಂಭ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥಾ ಪ್ರಸಂಗವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಚಕತ್ವವಿದ್ದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ವಾಚಕತ್ವ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಈ ನಿಯಮವು ಸಕಲಜನರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರಿಹಾರ

तत्त्वप्रदीप: - अनादिकालत एवाविच्छेदेन परमात्मवाचकत्वेन स्थितास्ततः समाकृष्येतरेष्वपि व्यवहियन्ते । नचाव्यवस्था । समाकर्षकृतेर्विद्यमानत्वात् ॥३॥

ಅನಾದಿಕಾಲದಿಂದ ಯಾವುದೇ ವಿಚ್ಛೇದವಿಲ್ಲದೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅಂಥ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಾಪ್ರಸಂಗದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬುದು ಕ್ಲೃಪ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ವೈತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಹರಿಪರವಾದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ಹೇಗೆ ?

अत्र व्यवहारविलोपप्रसङ्गेनाऽयत्रैव प्रसिद्धानां सर्वशब्दानां परमात्मैकवाचित्वसमर्थनादस्ति शास्त्रादिसङ्गतिः ।

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳೇ ನಿಂತುಹೋಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅನುಪಪತ್ತಿ ಇದ್ದಾಗ ನಿಯಮವನ್ನು ಕೈ ಬಿಡಬೇಕು

तत्त्वप्रकाशिका - समन्वयसूत्रे सर्वेषां शब्दानां भगवद्वाचित्वमुक्तम् ।
तच्चानुपपत्तिग्रस्तत्वेऽसत्स्यात्, इत्यारम्भणीयमेतत् ।

ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದರು. ಆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅನುಪಪನ್ನವಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ವಿಲೋಪಪ್ರಸಂಗವೆಂಬ ಅನುಪಪತ್ತಿಯು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ

तत्त्वप्रकाशिका - लौकिका वैदिकाच शब्दा विषयाः । भगवदेकवाचिनो न वेति सन्देहः । पूर्वोक्तमेव सन्देहबीजम् । पूर्वपक्षयति - सर्वेति ॥

ಲೌಕಿಕವಾದ ಮತ್ತು ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಗಳು. ಭಗವಂತನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅನನ್ವಯ ಮತ್ತು ವ್ಯವಹಾರ ವಿಲೋಪ ಪ್ರಸಂಗ ಇವುಗಳು ಸಂದೇಹಬೀಜ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदुक्तं सर्वशब्दानां परमात्मैकवाचित्वं, तदयुक्तम् ।
तथात्वेऽन्यत्र व्यवहाराभावापातात् ।

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವೇ ತಪ್ಪಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಗುಣಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲದೇ ವ್ಯವಹಾರವೇ ನಿಂತುಹೋಗಬೇಕಾದೀತು.

ಸ್ತಂಭಶಬ್ದವನ್ನು ಘಟದಲ್ಲೇಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदपि 'साक्षादप्यविरोधम्' इत्युक्तमस्य समाधानं,
तदयुक्तम् । अवाचकैर्व्यवहारेऽव्यवस्थापातात् ।

'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಅಲೌಕಿಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆವಾಗ ಸ್ತಂಭ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಘಟದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ.

ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदप्यत्रोक्तं 'शरीररूपकविन्यस्तगृहीतेः' इतीश्वर-

ಸम्बन्धादन्यत्र शब्दप्रवृत्तिरिति, तदपि न साधु । तथा सति लोके
लक्षणेतरवृत्त्यभावापत्तेः ।

ಇನ್ನು 'ಆನುಮಾನಿಕಮಪ್ಯೇಕೇಷಾಮ್' ಎಂಬ ಇದೇ ಪಾದದ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ
'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹಿತೇಃ' ಎಂದು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರವೃತ್ತಿ-
ವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಆ ಉತ್ತರವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ
ನಾವು ಮಾಡುವ ಎಲ್ಲಾ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಹೊರತು, ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದಲ್ಲ
ಎಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಅಂದರೆ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ವೃತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲ
ಎಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ

तत्त्वप्रकाशिका - यत्तु 'कल्पनोपदेशात्' इत्यत्र रूढ्याद्यभ्युपेत्य
समाधानं, तदपि न शोभां बिभर्ति । तथा सत्यन्यस्यापि मुख्यवाच्यत्वप्रसङ्गेन
परमात्मन एव मुख्यवाच्यत्वम्' इति प्रतिज्ञाव्याघातात् ।

ಮತ್ತು 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ವಾದಿವದವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ
ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಢ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ ಲೌಕಿಕ
ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆಂಬ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದರು. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ.
ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವುದೇ ಯೋಗಾರ್ಥವು ಅದರ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿನ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆವಾಗ
'ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका - योगरूढ्योरेव मुख्यवृत्तित्वात् । नहि 'अक्षादिशब्दानां
रूढ्यादिनैवानेकवाचिनां कचित् मुख्यता, कचिन्न' इत्यस्ति ।

ಯೋಗ ಮತ್ತು ರೂಢಿಗಳೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆನಿಸುತ್ತವೆ. 'ಅಕ್ಷ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು
ಯೋಗ ಮತ್ತು ರೂಢಿಯಿಂದಲೇ ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದು

ಕಂಡಿದೆ. ಹೊರತು, ಕೆಲವು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಲಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ
ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಾಪಾತಾತ್; ತಸ್ಯ ಚಾನಿಷ್ಠತ್ವಾತ್, 'ನ ಪರಮಾತ್ಮೈವ ಮುಖ್ಯತಃ
ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ' ಇತಿ (ಶङ್ಕಾರ್ಯಃ) ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ
ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರಗಳೇ ಲೋಪವಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.
ಇದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೂ ಅನಿಷ್ಟ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ
ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಾಗಲೀ, ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದಾಗಲೀ
ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚಢೇ - ಅತ ಇತಿ ॥

ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸೂತ್ರಂ ವ್ಯಾಚಢೇ - ಪರಮಾತ್ಮೇತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಸೂತ್ರವನ್ನು 'ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಪರಮಾತ್ಮನೋ ಮುಖ್ಯತಃ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ
ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಃ । ತತ್ರ ರೂಢ್ಯಾದೇರಭ್ಯುಪಗಮಾತ್ । ತಥಾ ಸತ್ಯುಭಯೋರ್ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಂ
ಪ್ರಾಪ್ತಮ್ ? ಇತಿ ಚೇತ್ । ಮೈವಮ್ ।

‘ಪರಮಾತ್ಮನು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ’ ಎಂಬುದೇ ನಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರವೇ ನಿಂತು ಹೋಗುವ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ ಒಂದೇ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತಲ್ಲವೇ?

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಬೇರೆಡೆ ಇಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭವೇದೇತತ್ ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದವದ್ಭಯತ್ರಾನ್ಯೋನ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷಾ
ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿಃ । ನ ಚೈವಮ್, ಕಿಂತು; ಸ್ವತಃ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಯಾ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿನಾಂ
ಶಬ್ದಾನಾಂ ವ್ಯವಹಾರಸಿದ್ಧಿರ್ಯಥೈ ತತಃ ಸಮಾಕೃಷ್ಯಾಽನ್ಯತ್ರ ರೂಢತ್ವೇನ ಸಂಭವತೀತಿತ್ವಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಒಂದು ವೇಳೆ ‘ಅಕ್ಷ’ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕಾರ್ಥದ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡೆದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದ್ದರೆ ನೀವು ಹೇಳಿದ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಅಕ್ಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ನಾವು ಅನೇಕಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಸಮಾನವಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಕೇವಲ ವ್ಯವಹಾರದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೊರತು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಅತ್ಯಧಿಕ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಲ್ಪಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾನಾಂ ಚ ತದಧೀನತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿರುತ್ತವೋ, ಅವುಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಅಧಿಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅಲ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳಿರುತ್ತವೋ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಕ್ಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಉದಾಹರಣೆ ಅಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನ್ಯೋನ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷತಯೈವ ಕೃತೌ ನ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿರೀತೃತಃ
ಸ್ಮೃತೇರೇವೇತ್ಯಾಹ - ಪರಸ್ಯೇತಿ ||

ಪರಮಾತ್ಮ ಹಾಗೂ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯೋನ್ಯನಿರಪೇಕ್ಷವಾಗಿ
ಅಕ್ಷಾದಿಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಏಕೆ ಕೂಡಬಾರದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು
ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವನ್ನೇ ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪರಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ ಇತಿ || ಲೌಕಿಕವೈದಿಕವ್ಯವಹಾರಸಿದ್ಧಿಃ
ನ ಚ ಪ್ರಾಚೀನಸೂತ್ರವಿರೋಧಃ | ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರೇ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯೇಣ ವಾಚ್ಯತ್ವಾಭಾವಸ್ಯಾಭಿಪ್ರೇತತ್ವಾತ್ |

'ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ' ಎಂದರೆ ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕ ವ್ಯವಹಾರಗಳ ಸಿದ್ಧಿಗೆ
ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. ಹಾಗಾದರೆ ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ.
ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಬಂಧದಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವ್ಯವಹಾರ,
ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?
ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ
ಸ್ವತಂತ್ರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಬಳಕೆ
ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ದ್ವಿತೀಯೇ ಪರಮಾತ್ಮಸಮ್ಬಂಧೋಕ್ತಸ್ಯೈವಾಭಿಸಂಹಿತತ್ವಾತ್ |
ತೃತೀಯೇ ಚಾಸಿವಿವೇಚಿತರೂಪಾದಿಮಾತ್ರಾಭ್ಯುಪಗತೇಃ | ಅತ್ರ ಪುನಸ್ತಸ್ಯೈವ ವಿವೇಚನಾದಿತಿ ||

'ಅನುಮಾನಿಕಮಪ್ಯೇಕೇಷಾಂ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ, ಪರಮಾತ್ಮ ಸಂಬಂಧವು
ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಲು ನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಈ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್'
ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಛ'

ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಮೊದಲಾದ ವೃತ್ತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡದೇ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಈ ಸೂತ್ರವೂ ಹೇಳಿದೆ - ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಹಾಗೂ ಯೋಗವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ವಿಚಾರವನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೇ?

ಅತ್ರಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣಕ್ಷೀನಿಷೇಧಿನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿನಾ
ಏತತ್ಪಾದಿಯಾಧಿಕರಣೋಪಾಧ್ಯುತ್ಪನ್ನೋದೇನ ಪ್ರಾಚೀನೈಃ ಸಮಾಕರ್ಷಾದಿತ್ಯಾದಿಸೂತ್ರಾಘಟಕಸ್ಯ
ಪೂರ್ವೋಕ್ತವೋಕ್ತಾವಪಿಹ ಪೃಥಗಧಿಕರಣಾಂತರತ್ವೇನ ಯೋಜನಂ ತು ಪೃಥಕ್ ನ್ಯಾಯಸೂಚಕತ್ವಂ
ದರ್ಶಯಿತುಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಚಂದ್ರಿಕಾಯಾಮ್।

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ವಿರೋಧಿಸರ್ವಬಾಹುಲ್ಯಕಾರಣಕ್ಷೀನಿಷೇಧಿನಾಂ' ಎಂಬ ಈ ಪಾದದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಹಿಂದಿನ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಟು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಿಯೇ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ನ್ಯಾಯ ಸೂಚಕವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅವಸರ ಸಂಗತಿ

ಭಾವದೀಪ: - एवं हरावन्यत्र च मुख्यवृत्तौ सिद्धायामस्य विचारस्यावसर-
प्राप्तिमाह - अयेति ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತವಾದಾಗ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಚಾರವು ಅವಸರ ಸಂಗತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದನ್ನೇ 'ಅಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಉಪಾಧಿಯಿದೆ

ಭಾವದೀಪ: - प्रकारान्तरेणेति । सर्वमानविरोधकर्मक्रमादिविरोधबहुत्वसङ्ख्यादि-
विरोधोत्पत्तिमत्त्वादि विरोधरूपप्रागुक्तप्रकारापेक्षया मुख्यवृत्तेर्हरौ तदन्यत्र
च तुल्यतापत्तिरूपान्यप्रकारेणेत्यर्थः ॥

'ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸರ್ವಮಾನವಿರೋಧ, ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿವಿರೋಧ, ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯಾದಿವಿರೋಧ, ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತ್ವಾದಿವಿರೋಧ, ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಉಪಾಧಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಿಭಿನ್ನವಾದ ಉಪಾಧಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇರುತ್ತದೆ. 'ತುಲ್ಯತಾಪತ್ತಿ' ಎಂಬ ಉಪಾಧಿನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಬರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯೇ ಇದಕ್ಕೂ ಉಪಾಧಿ

ಭಾವದೀಪ: - सर्वशब्देति ॥ ज्योतिरधिकरणविषयोपाधिरेवास्यापि विषय
इति सूचितम् । तेनैव गतार्थमिदमित्यतः प्रकारान्तरेणेत्याद्युक्तम् । अत्र
शास्त्रसङ्गत्यादिकमूहम् ।

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದ ವಿಷಯೋಪಾಧಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಯೋತಿರುಕ್ರಮಾಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಗತಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ

ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ'. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಊಹಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪಾಠ ಪ್ರಕ್ಷೇಪದ ಬಗ್ಗೆ

ಭಾವದೀಪ: - यदा तु अत्र व्यवहारविलोपप्रसङ्गेन अन्यत्रैव प्रसिद्धानां सर्वशब्दानां परमात्मैकवाचित्वसमर्थनादित्यादिना पूर्वोत्तराधिकरणेष्विव शास्त्रಾದिसङ्गत्याद्युपपदानपरग्रन्थपाठोऽप्यत्र नये कचित्कोशेषूपलभ्यते तदा तु व्यक्तमेव ।

'ಅತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ.... ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಪಂಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಯುತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳು ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರ ಬದಲು 'ಅತ ಪುನಃ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಾಸಂಭವಮಾಶಂಕಾ, ತತ್ಪರಿಹಾರತ್ವೇನ ಸೂತ್ರಮ್ ಅವಧಾರಯತಿ ಸರ್ವೇತಿ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಮೇಲೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಒಂದುವೇಳೆ 'ಅತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಪ್ರಸಂಗೇನ ಅನ್ಯತ್ಯವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮೈಕವಾಚಿತ್ವ ಸಮರ್ಥನಾತ್ ಅಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿ ಸಂಗತಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಿದ್ದಾಗ ಹಿಂದಿನ - ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಂತೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ಪಾಠವು ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅತ್ಯಂತ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಸಂಗತ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಇದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ.

ಆಪಾದದಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಪರಿಹಾರ

ಭಾವದೀಪ: - भाष्योक्तापादकस्यासिद्धिनिरासाय प्राक्तनं स्मारयन् व्याचष्टे - यदुक्तमिति ॥ पूर्वनयैरित्यर्थः ।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಆಪಾದಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಸ್ಮರಣೆಗೆ ತಂದುಕೊಡುವ ಮೂಲಕ 'ಯದುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಯದುಕ್ತಮ್' ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಎಂದರ್ಥ.

‘ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಗತಾರ್ಥವಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಭಾಷ್ಯೇ ಕಥಮನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಇತಿ ಚೋದಮಯುಕ್ತಮ್ ।
‘ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತುತೀವಾಸ್ಯ ನಿರಸ್ತತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಯದಪೀತಿ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಕಥಂ ಅನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಃ’ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವಿದೆ ಇದು ಅಯುಕ್ತ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದಲೇ ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಯದಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ.

‘ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೇನು?

ಭಾವದೀಪ: - ವಿಣ್ಣುವಾಚಕೈರೇವ ಅನನ್ಯಗತ್ಯಾ ಹಾನಾಥರ್ಮಮನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರ ಇತಿ ಯದುಕ್ತಂ ಲಿಂಗಪಾದಾಂತನಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಬೇರೆ ಗತಿಯಿಲ್ಲದೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗೆ ಲಿಂಗಪಾದದ ಕೊನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ‘ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು ಎಂದು ‘ಯದಪಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅವ್ಯವಸ್ಥಾ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ

ಭಾವದೀಪ: - ಅವ್ಯವಸ್ಥೇತಿ ॥ ವಹ್ನಿಪದೇನ ಜಲಾದಿವ್ಯವಹಾರಸ್ಯಾಪ್ಯಾಪಾತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯವಸ್ಥಾ ಪದಕ್ಕೆ ಹೀಗರ್ಥ - ಯಾವುದೋ ಪದವನ್ನು ಮತ್ತೆಲ್ಲೂ ವ್ಯವಹರಿಸುವುದಾದರೆ ವಹ್ನಿಪದವನ್ನು ಜಲಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು.

ಅನುಮಾನಿಕಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೇನು ?

ಭಾವದೀಪ: - ಯದಪ್ಯತ್ರೇತಿ ॥ ಆನುಮಾನಿಕಸೂತ್ರೇ ತತ್ತಚ್ಚಂದ್ರವಾಚ್ಯೇಶ್ವರಸಮ್ಬಂಧಾ ತತ್ರ ತತ್ರ ತಚ್ಚಂದ್ರವ್ಯವಹಾರೋ ಗಜಾಸಮ್ಬಂಧಾದ್ ಗಜಾಪದಸ್ಯ ತೀರ ಇವೇತಿ ಯದುಕ್ತಮತ್ರ ಚೋಽ ಸಮಾಧಾನಮಿತ್ಯರ್ಥಃ ॥

‘ಯದಪ್ಯತ್ರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - “ಅನುಮಾನಿಕ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಯಾಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದ ಈಶ್ವರನ ಸಂಬಂಧವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು

ಆಯಾಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಗಂಗಾಸಂಬಂಧದಿಂದ ತೀರದಲ್ಲಿ ಗಂಗಾಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದಂತೆ ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು''.

ಪುನರುಕ್ತಿಯ ಪರಿಹಾರ

ಭಾವದೀಪ: - ರೂಢ್ಯಾಘುಪೇತ್ಯೇತಿ ॥ ಅನ್ಯತ್ರೇತ್ಯನುಷ್ಠಾಃ । एतेन प्रसङ्गात् सूत्राणामपौनरुक्त्यं दर्शितम् ॥ प्रतिज्ञेति ॥ समन्वयसूत्रोक्तप्रतिज्ञेत्यर्थः ॥

'ರೂಢ್ಯಾದ್ಯುಪೇತ್ಯತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ರಪದವನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಪ್ರಾಸಂಗಿಕವಾಗಿ ಪುನರುಕ್ತಿದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವ್ಯಾಘಾತಾತ್' ಎಂದರೆ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವ್ಯಾಘಾತದ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

'ಯೋಗರೂಢ್ಯೋರೇವ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

ಭಾವದೀಪ: - तत्रोक्तसप्तवृत्तीनामपि मुख्यत्वाभावात् कथमेवमित्यतो व्यनक्ति - योगरूढचोरेवेति ॥

ಏಳು ಬಗೆಯ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವುದೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗದ ಕಾರಣ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯೋಗರೂಢ್ಯೋರೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಯೋಗರೂಢಿಗಳೆಂದರೆ ಯಾವುದು ?

ಭಾವದೀಪ: - योगरूढचोरत्रोपलक्षणया महायोगविद्वद्रूचोरीशे सिद्धान्तभिमतयोर्व्यवच्छेदायैवकारः एवमभिप्रायं वर्णयित्वोपसंहाररूपेण भाष्यं योजयति - अत इति ॥

ಯೋಗರೂಢಿಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. ಮಹಾಯೋಗ ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್ ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾಗಿದೆ. ಅದನ್ನು

ವ್ಯವಚ್ಛೇದ ಮಾಡಲು 'ಎವ'ಕಾರವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರರೂಪದಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲು 'ಅಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಎಂದರೆ ಯಾವುದು ?

ಭಾವದೀಪ: - ಯೋಗರೂಢಿವ್ಯತಿರಿಕ್ತಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇರಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇತಿ ಶಿಷೋಕ್ತಿಃ । ಯೋಗರೂಢಿರೂಪಯೇತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಆತಃ' ಎಂದರೆ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಯೋಗರೂಢಿಯ ರೂಪವಾದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಎಂದು ಇದರರ್ಥ.

ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ ಹಾಗೂ ತದ್ಗತತ್ವ ಇವೆರಡು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ

ಭಾವದೀಪ: - "ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತದ್ಗತತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದವೃತ್ತೇರ್ಹಿ ಕಾರಣಮ್ । ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ತತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್" ಇತಿ ತದಧೀನತ್ವಸೂತ್ರಾನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನೋಕ್ತ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯ-
ನಿಮಿತ್ತಕಮುಖ್ಯವೃತ್ತಾ ಶಬ್ದಾನಾಮಿಶ್ವರವಾಚಿತ್ವೇ ಬಾಧಕಾಭಾವೇಽಪಿ ತದ್ಗತತ್ವ-
ನಿಮಿತ್ತಕಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇಶ್ವರವಾಚಿತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಲೋಪಃ ಸ್ಯಾದೇವ । ಲೋಕೇ
ಯೋಗರೂಢಿರೂಪಮುಖ್ಯವೃತ್ತೇರಭಾವಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

"ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತದ್ಗತತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದವೃತ್ತೇರ್ಹಿ ಕಾರಣಮ್" । ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ ।"
ಎಂಬುದಾಗಿ 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿ
ನಿಮಿತ್ತನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ 'ತದ್ಗತತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ
ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಈಶ್ವರನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಬೇರೆಡೆ ಇರುವ ವ್ಯವಹಾರವು
ಲೋಪವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯೋಗ ಹಾಗೂ ರೂಢಿಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು
ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - उक्ताशङ्कां निषेधन् तत्र परम्पराहेतुत्वेन भाष्यं व्याचष्टे
- न परमात्मन इति ॥ मुख्यतः योगादिवृत्त्या । तत्र लोके ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪರಂಪರಾರೂಪವಾದ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ಪರಮಾತ್ಮನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಮುಖ್ಯತಃ' ಎಂದರೆ ಯೋಗಾದಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ತತ್ರ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಲೋಕೇ' ಎಂದರ್ಥ.

'ನಾಮಾನಿ ವಿಶ್ವಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರ

ಭಾವದೀಪ: - उभयोरिति ॥ ब्रह्मतदन्ययोरित्यर्थः । तथा च तत्त्वित्यवधारणायोगो 'नामानि विश्वानि न सन्ति लोके' 'यो देवानां नामधा एक एव' इत्याद्ययोगश्चेति भावः ॥

'ಉಭಯೋಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಹಾಗೂ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತು' ಶಬ್ದದಿಂದ ಅವಧಾರಣವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ನಾಮಾನಿ ವಿಶ್ವಾನಿ ನ ಸಂತಿ ಲೋಕೇ' 'ಯೇ ದೇವಾನಾಂ ನಾಮಾಧಾ ಏಕ ಏವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಮುಖ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಬೇರೆಡೆ ಇರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅತ್ಯಲ್ಪ

ಭಾವದೀಪ: - स्वत इति ॥ अनन्यापेक्षयेत्यर्थः । मुख्यवृत्त्या महायोग-विद्वद्रूढिवृत्त्येत्यर्थः ॥ व्यवहारेति ॥ हानादिव्यवहारेत्यर्थः ॥ अल्पेति ॥ अन्यत्रेत्यनुषङ्गः । भाष्योक्तिरुपलक्षणमिति भावः ॥

'ಸ್ವತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದರ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮಹಾಯೋಗ ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ವ್ಯವಹಾರಪದಕ್ಕೆ ಹಾನಾದಿವ್ಯವಹಾರ ಎಂದರ್ಥ. ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿವೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶಬ್ದಗಳ ಗುಣಧರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಲೌಕಿಕ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಉಭಯವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ

ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತೇವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಅಲ್ಪ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಅಲ್ಪವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿವೆ. ಅದು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವು ಸಮಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಅಲ್ಪಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾನಾಮ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅನ್ಯತ್ರ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಇದರಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - प्राचीनेति ॥ पूर्वोदाहृतैः साक्षादपीत्यादिसूत्रैर्विरोध इत्यर्थः।
द्वितीये आनुमानिकसूत्रे अत्रोक्तस्य मुख्यत्वमात्रस्य । तृतीये कल्पनेतिसूत्रे॥

'ಪ್ರಾಚೀನಸೂತ್ರವಿರೋಧಃ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದೆ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ 'ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ದ್ವಿತೀಯೇ' ಎಂದರೆ ಅನುಮಾನಿಕ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅತ್ರೋಕ್ತಸ್ಯ' ಎಂದರೆ ಲೋಕದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ತೃತೀಯೇ' ಎಂದರೆ 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಮಹಾಯೋಗ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - अविवेचितेति ॥ भगवति महायोगविद्वद्रूढी । अन्यत्र तु
रूढ्यादिमात्रमित्येवंरूपेणेत्यर्थः । एतेन पूर्वाधिकरणेषु तत्र तत्र विष्णौ
शब्दानां महायोगविद्वद्रूढिभ्यां मुख्यत्वकीर्तनं त्वत्रत्यन्यायानुसन्धानेनेति
दर्शितम् । इति शब्दः समाप्तौ ॥१॥

'ಅವಿವೇಚಿತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಭಗವಂತನು 'ಮಹಾಯೋಗ' ಹಾಗೂ 'ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿ'ಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ರೂಢಿ, ಯೋಗ ಮೊದಲಾದ ವೃತ್ತಿಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ವಿದ್ವದ್‌ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕೊನೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಇತಿ' ಶಬ್ದವು ಸಮಾಪ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ - || ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ || ೨ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಲೌಕಿಕವಸ್ತುಗಳಲ್ಲೇ ಎಲ್ಲರೂ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಆಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಅರ್ಥ -- ಲೋಕವ್ಯವಹಾರವಿರುವುದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದರೂ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು?

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ - ತರ್ಹಿ ಕಥಂ ತೇಷಾಂ ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ?

ಅನುವಾದ - ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವದ್ವಾಚಕಗಳಾದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ ?

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ತರ್ಹಿ = ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳೇ ಆದರೆ, ತೇಷಾಂ = ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ, ಜಗತಿ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ = ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು, ಕಥಂ = ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಬರುತ್ತದೆ?

ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ಜಗತಿಹಿ व्यवहारो लोकस्य, न तु परमात्मनि तथा । अतो
जगति प्रसिद्धिः शब्दानाम् ॥२॥

ಅನುವಾದ - ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಂದಜನರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದಿನ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ಲೋಕಸ್ಯ = ಮಂದ ಜನರ, ವ್ಯವಹಾರಃ = ವ್ಯವಹಾರವು, ಜಗತಿ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಯಥಾ = ಹೇಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯೋ, ತಥಾ = ಅದರಂತೆ, ಪರಮಾತ್ಮನು = ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ನತು = ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆತ = ಆದ್ದರಿಂದ, ಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ, ಜಗತಿ = ಲೋಕದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ = ಪ್ರಯೋಗ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಇರುತ್ತದೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಜಗದ್ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಲ್ಲವೇ?

सत्तर्कदीपावलिः - ननु यदि परमात्मवचिनां शब्दानां समाङ्गवदिव
जगति व्यवहारः । न तु तद्वाचकत्वम् । तर्हि तेषां जगति प्रसिद्धिः न स्यात् ।
अन्यथानुपपत्त्या जगतोऽपि वाचकास्त इत्याशङ्क्याह । तर्हीति ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹರಿಸಬೇಕು. ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಪ್ಪಬಾರದು ಎನ್ನುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಇಲ್ಲದೇ ಇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು

ಅವಲಂಬಿಸಿ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗದ್ವಾಚಕವೂ ಆಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ತರ್ಹ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ?

ಸತ್ತಕದೀಪಾವತಿ: - यः सर्वस्यान्तर्नियामकः तत्तच्छब्दबद्धमुख्यार्थः ।
यतश्च समाकृष्टाः शब्दाः तस्य स्वव्यवहारागोचरत्वात् । तदनभिज्ञोऽयं जनः
तत्तच्छब्दैर्जगद्वाचकैरपि स्वव्यवहारगोचरजगद्विक्ति । अतस्तेषां जगति
प्रसिद्धिरित्यर्थः ।

ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅವನೇ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಜನರುಗಳು ತಮ್ಮ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಅರಿಯದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳು ಈ ಘಟ-ಪಟಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಬಿಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - कथं तर्हि तेषां जगति वाचकत्वप्रसिद्धिः इत्यत आह -
जगत्वाचित्वात् ॥७॥

ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಆ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಹರಿಪರವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರ,

ಯದಿ ಶಬ್ದಾಃ ಪರಮಾತ್ಮನೈವ ಮುಖ್ಯಾಃ; ಅನ್ಯತ್ರ ತು ತತಃ ಸಮಾಕೃಷ್ಯ ಸಂಕ್ಷೇಪಿತವೇನಾಽಮುಖ್ಯಾಃ, ತರ್ಹಿ ತेषಾಂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥೈರಪರಮಾತ್ಮನೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಸ್ಯಾತ್, ನ ತ್ವಮುಖ್ಯಾರ್ಥೈರಜಗತಿ । ಅಗ್ನಿಶಬ್ದಸ್ಯ ಮಾಣವಕೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ ಪ್ರದರ್ಶನಾತ್ । ಅಸ್ತಿ ಚಾಸೌ ಜಗತಿ । ಅತಸ್ತದನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತ್ಯಾಽನ್ಯಸ್ಯೈವ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಭಾವೇನಾಽಽಶ್ನುತೇ - ತರ್ಹಿತಿ॥

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಶಬ್ದಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿದೆ. ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ 'ಬೆಂಕಿ' ಎಂದು. ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥ 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ' ಎಂದು. ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಚಾರಿ' ಎಂಬ ಅರಿವು ಯಾರಿಗೂ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಬೇಕು. ಆದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದಾಗ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಲೋಕಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಲೋಕದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತರ್ಹಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತತ್ಪರಿಹಾರತ್ವೇನ ಸೂತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಜಗದಿತಿ ॥
ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿವ್ಯನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತ್ಯಾಽನ್ಯಸ್ಯೈವ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಕಲ್ಪಯಾಮ್ । ಲೋಕಸ್ಯ ಜಗತ್ಯೇವ
ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರೇಣ ತತ್ರೈವ ತತ್ತ್ವೋತ್ಪತ್ತಿಃ ।

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಜಗತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯವಹಾರವು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೋತೃಗಳಿಗೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

'ಅಗ್ನಿರ್ಮಾಣವಕಃ' ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಸರಿಯಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - परमात्मनि तथा बहुलव्यवहाराभावेन व्युत्पत्त्यभावाच्च जगति प्रसिद्धेरन्यथोपपत्तेः । 'अग्निर्माणवकः' इति व्यवहारादनवगताग्निशब्द-मुख्यार्थस्य माणवकेऽग्निशब्दव्युत्पत्तिसम्भवादिति भावः ॥ २ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯವಹಾರವು ಬಹಳವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ತದ್ವಚನವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಾಚ್ಯ-ವಾಚಕಸಂಬಂಧಜ್ಞಾನವು ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಕೂಡಿಸಬೇಕು. 'ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯದ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ 'ಅಗ್ನಿರ್ಮಾಣವಕಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮಾಣವಕನಲ್ಲಿಯೇ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಬರುವುದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಗ್ನಿಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಮಾಣವಕನಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಮುಖ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ

मुख्या इति ॥ परममुख्या इत्यर्थः ॥ अमुख्या इति ॥ अपरममुख्या इत्यर्थः । एवमग्रेऽपि ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಮುಖ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯುಳ್ಳ ಶಬ್ದಗಳು ಎಂದರ್ಥ. 'ಅಮುಖ್ಯಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಂತೆ ಮುಂದೆಯೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಮುಖ್ಯಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಹೀನವೃತ್ತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಣವಕನ ದೃಷ್ಟಾಂತ

ಭಾವದೀಪ: - ಅಗ್ರೀತಿ ॥ ಹೀನವೃತ್ತಿಮಾತ್ರೇ ದೃಷ್ಟಾಂತ: । असौ प्रसिद्धिरित्यर्थ: ।
ಪೂರ್ವಶಾಸ್ತ್ರಾಂ ನಿಷೇಧಂಸ್ತತ್ರ ಹೇತುತ್ವೇನ ಭಾಷ್ಯಂ ಯೋಜಯತಿ - ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧೀತಿ ॥

ಅಗ್ನಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಮಾಣವಕನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತ ನೀಡಿದ್ದು ಕೇವಲ ಹೀನವೃತ್ತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಅಸೌ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ' ಎಂದರ್ಥ. ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವವನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ

ಭಾವದೀಪ: - भाष्यस्थव्यवहारपदस्यावृत्तिमभ्युपेत्य द्वितीयस्य वाच्य-
वाचकभावज्ञानरूपव्युत्पत्तिपरत्वं चाभ्युपेत्यार्थमाह - लोकस्येति ॥ एतेन
सूत्रमप्यावृत्या योज्यमिति दर्शितम् । तथापदस्य प्रागुक्तव्यवहार-
परामर्शित्वमुपेत्य तदनूद्य व्याचष्टे - परमात्मनि तथेति ॥

ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ತಥಾ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಒಪ್ಪಿ 'ತಥಾ' ಪದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿಕೊಂಡು 'ಪರಮಾತ್ಮನಿ ತಥಾ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕ

ಭಾವದೀಪ: - अत इत्यस्यार्थः पञ्चम्यन्तैर्दर्शितः ॥ अन्यथेति ॥ हरौ
मुख्यत्वाज्ञानमूलकत्वेनेत्यर्थः । तत्र प्रसिद्ध्यर्थकहिशब्दसूचितं दृष्टान्तमाह
- अग्रिरिति ॥२॥

'ಅತಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪಂಚಮ್ಯಂತವಾದ 'ವೃತ್ತತ್ಯಭಾವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಗಳಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಎಂದರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯದ 'ಹಿ' ಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು 'ಅಗ್ನಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾದಿತಿ ಚೇತ್ ತದ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ॥ जीवमुख्यप्राणलिङ्गादिति चेत् तद् व्याख्यातम् ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಜೀವನ ಅಧೀನವೆಂದು ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಲಿ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಧರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ 'ಉಪಾಸಾತ್ಮವಿಧ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಥ -- 'ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಖಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಾಯುನಾ ಹಿ ಲೋಕಾ ನೇನೀಯಂತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಜೀವನ ಅಧೀನವೆಂದು ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾತ್ = ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಲಿಂಗವೆಂದು ಶ್ರುತವಾದ್ದರಿಂದ ಅವರೂ ಸಹ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಲಿ. ಇತಿ ಚೇತ್ ನ = ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ತತ್ = ಆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಪರವಾಗಿ ಈ ಹಿಂದೆ 'ಉಪಾಸಾತ್ಮವಿಧ್ಯಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - 'तदधीनत्वात् तच्छब्दवाच्यत्वम्' इत्युक्तम् । तद्
जीवमुख्यप्राणयोर्लिङ्गम् । 'अथ यां शाखां जीवो जहाति सा
शुष्यति' (छां. उ. ६-११-२) 'वायुना हि सर्वे लोका नेनीयन्ते'
इत्यादिश्रुतिभ्य इति चेत्

ಅನುವಾದ - ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು 'ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾದ ತದಧೀನತ್ವವು ಜೀವ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ "ಜೀವನು ಯಾವಾಗ ಜಗತ್ತೆಂಬ ವೃಕ್ಷದ ಒಂದು ಶಾಖೆಯನ್ನು ಬಿಡುತ್ತಾನೋ, ಅವಾಗ ಆ ಶಾಖೆಯು ಒಣಗುತ್ತದೆ." ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯು ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳು ವೃಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದರಂತೆ 'ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಸಮಸ್ತ ಲೋಕವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರೇರೇಪಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ'. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಲಿ. ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-
ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಲು,
ಮೊದಲು ಆಕ್ಷೇಪಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ತದಧೀನತ್ವಾತ್ = ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ,
ತತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮ್ = ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುತ್ತದೆ. ಇತ್ಯುಕ್ತಂ = ಹೀಗೆ 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್'
ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ತತ್ = ಈ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು,
ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಯೋಃ = ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ, ಲಿಂಗಂ =
ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಜೀವಃ = ಜೀವನು, ಯಾಂ = ಜಗತ್ತೆಂಬ ವೃಕ್ಷದ ಒಂದು
ಶಾಖೆಯನ್ನು, ಜಹಾತಿ = ಬಿಡುತ್ತಾನೋ, ಅಥ = ಅವಾಗ, ಸಾ = ಆ
ಶಾಖೆಯು, ಶುಷ್ಯತಿ = ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ವಾಯುನಾ ಹಿ =

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದ, ಸರ್ವೇ ಲೋಕಾಃ = ಸಮಸ್ತ ಜನರು, ನೇನಿಯಂತೇ = ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಿಭ್ಯಃ = ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಇತಿ ಚೇತ್ = ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - न 'उपासात्रैविध्यात्' इति व्याख्यातत्वात् ॥३॥

ಅನುವಾದ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಳಗಡೆ ಇರುವವನು, ಹೊರಗಡೆ ಇರುವವನು, ಮತ್ತು ಸರ್ವಗತನು. ಹೀಗೆ ಮೂರು ವಿಧವಾದ ಉಪಾಸನೆಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜೀವ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ಶಬ್ದದಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ನ ಇ ಎಂಬುದನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪರಿಹಾರಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

ನ = ಸರಿಯಲ್ಲ. ಉಪಸಾತ್ಯವಿಧ್ಯಾತ್ = ಅಂತಃ ಬಹಿಃ, ಸರ್ವಗತನೆಂಬ ಮೂರುವಿಧವಾದ ಉಪಾಸನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಐತರೇಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ, ಇತಿ = ಎಂಬುದಾಗಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತತ್ವಾತ್ = ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ.

सत्त्वर्कदೀपावलि

ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

सत्तर्कदीपावलि: - ननु भवतु यदधीनमिदं सर्वं तत्रैव शब्दजातं मुख्यं तच्छब्दसमाकर्षश्चास्मिन् । ते तु पृथग्व्यावभिमानिजीवाः तन्मुख्यप्राणो वा । तदधीनत्वश्रुतेः अस्य सर्वत्येत्याशङ्क्य परिहन्तीत्याह - जीवेत्यादिना ।

ಯಾವುದು ಯಾರ ಅಧೀನವಾಗಿದೆಯೋ, ಶಬ್ದಗಳು ಅಂಥ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಇದನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡೋಣ. ಆದರೆ, ಆ ಸ್ವತಂತ್ರವಾದ ವ್ಯಕ್ತಿ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿಚೇತನರು ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನು ಆ ಸ್ವತಂತ್ರವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೀವರ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ 'ಜೀವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಯ ಆತ್ಮಾನಂ ಅಂತರೋ ಯಮಯತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಜೀವಶಬ್ದದಿಂದ ಹಾಗೂ ವಾಯುಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಭಗವಂತನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯೆಂದರೆ ಭಗವಂತನೇ ಆಗಬೇಕು. ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರವಲ್ಲ

ಸತ್ತಿಕದೀಪಾವಕ್ತಿ: - न वयं फलान्तराय मुक्तये वा ज्योतिष्टोमादिकर्मज्ञान-
मादिशब्दात् अजशङ्करादिलोकेशज्ञानं च मत्वा भगवद्वाचकवेदशब्दसमाकर्ष
ब्रूमो योनोक्तदोषः स्यात् । किं तु परमार्थज्ञानार्थं कुतः विज्ञायमानमेव
सर्वमिदं कर्मादिकं यस्मिन् विज्ञाते विज्ञातं भवति अन्यथा न स क इति ।

ನಾವು ಬೇರೆ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಥವಾ ಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಠೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಅಥವಾ ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ, ಶಂಕರ ಮೊದಲಾದವರ ಜ್ಞಾನವು ಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಭಗವದ್ವಾಚಕವಾದ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೆ ನಿಮ್ಮ

ಆಕ್ಷೇಪವು ಸಮಂಜಸವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಕರ್ಮದ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಹೀಗೆಯೇ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದರಿಂದ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತವೋ, ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಈ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂಥ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊಂದಬೇಕು ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ.

ಯಾವುದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು ?

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - **ಮಹಾಶಾಲಪದೋಕ್ತಸರ್ವಕರ್ಮಪ್ರವೀಣಶೌನಕಪ್ರಭೋತ್ತರತ್ವೇನ ಕ್ರಗಾದಿಸರ್ವವೇದಪ್ರತಿಪಾಠ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ಪರಮತಃ ಪರಮಾಕ್ಷರೇ ನಾರಾಯಣೇ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಏವ ಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ । ಅತ ಏವ ಅಪರಮಪಿ ಇದಂ ವೇದಿತವ್ಯಮಿತ್ಯಕ್ಷೀಕಾರೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾತ್ । ಅನೇನ ಯದವಿಜ್ಞಾನೇ ವಿಜ್ಞಾತಮಪ್ಯವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ । ಫಲಾಭಾವಾದಿತಿ ಭಾವೇನೋಕ್ತಂ ಯದ್ವಿಜ್ಞಾನೇಽವಿಜ್ಞಾತಮಪಿ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ । ತತ್ಫಲಾವಾಸಿರिति ಭಾವೇನಾಹ - ಕಥಂ ತ್ವिति ।**

ಮಹಾಶಾಲ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದ ಸರ್ವಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೀಣರಾದ ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಪರಾಪರ ವಿದ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತು ಪರಿಚಯಿಸಿದೆ. ಋಗಾದಿ ಸರ್ವವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಪರತತ್ವನೆನಿಸಿದ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಾರಾಯಣನನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದೇ ಪರವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಕಸ್ಮಿನ್ನು ಭಗವಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ತಿಳಿದಿದ್ದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯದಂತಾಗುತ್ತದೋ, ಏಕೆಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜನವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥ ತತ್ವವನ್ನೇ ಮೊದಲು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ತಿಳಿಯದೇ ಇರುವುದೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಫಲದ ಅವಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು 'ಕಥನ್ನು ಭಗವಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಭಗವತ್ಪದ ಉಪದೇಶ

ಸತ್ತರ್ದಿಪಾವತಿ: - ಸರ್ವಾನ್ವೇದಾನಧೀತವಾನೇವ ಕೇವಲಂ ನ ತು ತನ್ಮುಖ್ಯೋದ್ದೇಶ್ಯಂ
ಸಕಲಕಲ್ಯಾಣಗುಣ ಕರಂ ಪೃಥವಾನ್ಪ್ರಾಪ: । ಯತ: ಸ್ತಬ್ಧೋಽಸಿ । ಯस्ಮಿನ್ ಶ್ರುತೇ ಮತೇ
ವಿಜ್ಞಾತೇ ಅನ್ಯದಶ್ರುತಮಸ್ತಮವಿಜ್ಞಾತಮಪಿ ತದಧೀನತ್ವೇನ ಶ್ರುತಂ ಮತಂ ವಿಜ್ಞಾತಮ್
ಅತಿನಿಚತ್ವೇನ ವಿವಿಜ್ಞಾಯಮಾನಂ ತ್ವದಾದಿಕಮಿತ್ಯುಕ್ತ: ಶ್ವೇತಕೇತು: ಪಿತರಂ ಪೃಚ್ಛತಿ ।
ಕರ್ಮಾದಿಷ್ಟವಪಿ ವೇದೈಕದೇಶೈರುಚ್ಯಮಾನೇಷ್ಟ್ವಾಸಮನ್ತಾತ್ಸ ಏವ ಸರ್ವವೇದಾದೇಶೋ ಭವತೀತಿ ಕಥಂ
ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ ಜಾನಿಯಾಮಿತಿ । ತದುತ್ತರತ್ವೇನ ಯಥಾ ಘಟಾದಿವ್ಯುತ್ಪನ್ನ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದೈ:
ಪಂಭಿ: ದೃಶ್ಯಮಾನಮೃತ್ಪಿಂಡಾದೌ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಪುನರ್ಘಟಾದಿ-
ಸರ್ವಮೃಣ್ಮಯಾದಿಮೃತ್ಪಿಂಡಾದಿಸದೃಶತ್ವೇನೇಶಾವಿಶೇಷಣ ಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ । एवं
ಜಡಜೀವವ್ಯುತ್ಪನ್ನಸಚ್ಚಿದಾದಿಶಬ್ದೈ: ಪುಂಭಿ: ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಚ್ಚಿದಾದಿಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವೇನ ಜ್ಞಾತೇ
ಪುನರ್ಜಡಜೀವಾತ್ಮಕಂ ಜಗತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ಮಲ್ಪಸದೃಶತ್ವೇನ ವಿಶೇಷಣ ಜ್ಞಾಯತೇ ।
ನತ್ವತಿಸದೃಶತ್ವೇನ ।

ಶ್ವೇತಕೇತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಉದ್ಧಾಲಕರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಎಲ್ಲ ವೇದವನ್ನು ನೀನು
ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವಿ. ಆದರೆ ವೇದದ ಮುಖ್ಯ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಸಕಲ ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾಕರನಾದ
ವನ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿದೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವಲ್ಪವಾಗಿ ನಿಂತಿರುವಿ. ಯಾವ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರವಣ
ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ಮನನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ, ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಉಳಿದ ಅಶ್ರುತವಾದದ್ದು,
ಅಮತವಾದದ್ದು, ಅವಿಜ್ಞಾತವಾದದ್ದು ಕೂಡ ಶ್ರುತವಾಗಿ ಮನನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿ
ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟದ್ದಾಗಿ ಆಗುತ್ತದೋ, ಆ ತತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ ನೀನು ತಿಳಿದಿರುವಿಯಾ ? ಏಕೆಂದರೆ
ಮುಖ್ಯವಾದ ತತ್ವದ ಮುಂದೆ ಉಳಿದದ್ದೆಲ್ಲವೂ ಅತಿನೀಚವಾಗಿದೆ. ನೀನೂ ಕೂಡ ಅವನ
ಮುಂದೆ ಅತ್ಯಂತ ನೀಚನಾಗಿರುವಿ. ಹೀಗೆ ಉದ್ಧಾಲಕರು ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆಗ
ಶ್ವೇತಕೇತು ತಂದೆಯನ್ನು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ವೇದದ ಏಕದೇಶದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸಕಲ
ಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾಕರನೊಬ್ಬನೇ ಸಕಲವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ?
ಹಾಗೇ ನಾನು ತಿಳಿಯುವುದಾದರೂ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದು ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುವಾಗ

ಉದ್ಧಾಲಕರು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಯಾವ ರೀತಿಯಾಗಿ ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾದ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪುರುಷನಿಂದ ದೃಶ್ಯಮಾನವಾದ ಮೃತ್‌ಪಿಂಡಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೃದಾದಿ-ಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಪುನಃ ಘಟ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವಮೃಣ್ಮಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೃತ್ತಿಂಡಾದಿ ಸಾದೃಶ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇದೂ ಕೂಡ ಮೃಣ್ಮಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಜಡಜೀವಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾದ ಸಚ್ಚಿದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟನೋ, ಅದೇ ಸಚ್ಚಿದಾದಿ ಶಬ್ದಾರ್ಥತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಪುನಃ ಜಡಜೀವಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ನೋಡಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಲ್ಪಸಾದೃಶ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಇವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸಚ್ಚಿದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಅತಿಸಾದೃಶ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು.

ಯೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಿಃ - ಯತೋ ಯಥಾ ವಿಜ್ಞಾತೇ ತಥಾ ವಿಶೇಷೈಃ ಪುಂಃಸ್ತದನ್ಯಾಧಿಕಮ್ | ತಯೋರ್ಜಾತವಜ್ಞಿಃ | ವಿಜ್ಞಾಯಮಾನಸುರ್ವರ್ಣಾಮರಭಾಷಯೋಃ ತತ್ಪ್ರಧಾನತ್ವೇನ ವಿಜ್ಞಾಯಮಾನಯೋಃ ಸರ್ವಂ ಲೋಹಮಯಂ ಪ್ರಾಕೃತವಾಙ್ಮಯಂ ವಾಽಪ್ರಧಾನತ್ವೇನ ವಿಶೇಷೇಣ ಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ | एवं ವಿಜ್ಞಾತ ಜಡಜೀವೈಃ ಪುಂಃಃ ತेषು ವಿಚಿತ್ರಾನೇಕಗುಣಾನ್ ಜ್ಞಾತವಜ್ಞಿಃ ವಿಜ್ಞಾಯಮಾನೇ ಸ್ವತನ್ತ್ರಶಕ್ತಿ ಸಕಲಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾಕರೇ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯತಿಪ್ರಧಾನತ್ವೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಪುನರಿದಂ ಜೀವಜಡಾತ್ಮಕಂ ವಿಶ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ಚ ಕೇವಲಂ ತದಾಯತತ್ವೇನ ವಿಶೇಷೇಣ ಜ್ಞಾಯತೇ |

ಯಾವ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾವ ಧರ್ಮವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಪುರುಷನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಇರುವ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಅದೇ ಧರ್ಮಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಬಂಗಾರವೆಂಬ ಪ್ರಧಾನಲೋಹವನ್ನು ತಿಳಿದ ಮೇಲೆ ಇತರ ಲೋಹಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಲೋಹವೆಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಇಲ್ಲಿ ಸರ್ವರ್ಥ ಹಾಗೂ ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದ ಲೋಹಗಳು ಹಾಗೂ ಉಳಿದ ಭಾಷೆಗಳು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾನಾನಂದಮಯ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ತಾನು ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟ ಜಡಜೀವರುಗಳಿಗಿಂತ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಅನೇಕ ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ, ಹಾಗೂ ಸ್ವತಂತ್ರ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವನಾಗಿ

ಸಕಲಕಲ್ಯಾಣಗುಣಾಕರನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಆತ್ಮಂತ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದಾಗ ಈ ಜೀವಜಡಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಕೂಡ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಅವಿಜ್ಞಾತವಾದ ಈ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ ಈಶ್ವರಾಧೀನವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವು ಏಕವಿಜ್ಞಾನ ಹೇತುವಾದರೂ ಕೂಡ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

ಸತ್ತಿಕದಿಪಾವತಿ: - एवमुक्तप्रकारेण सोम्य(मासोर्ह)मोहार्हं लोकतो वेदतश्च विज्ञायमानस्यैव सर्वस्यापि तज्ज्ञानार्थत्वात् वेदैरादिश्यत इत्यादेशो भवतीत्यर्थः । एवं सर्वविज्ञानस्य एकविज्ञानहेतुत्वेऽपि एकविज्ञानेन सर्वं विशेषतो विज्ञायन्त इति अविरोधश्च ।

ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಹೇಳಿದಂತೆ ಲೋಕದಿಂದ ಹಾಗೂ ವೇದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವೇದವೇ ಆದೇಶ ಮಾಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂಬ ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿಶೇಷತಃ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯದವರಿಗೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅವನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಎಚ್ಚರ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ. ಉಳಿದೆಲ್ಲದರ ಜ್ಞಾನವು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಅರಿವೇ ನಿಜವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಕಾರ್ಯವೂ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನವಿರಲಿಲ್ಲ. ಅನಂತರ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ ಬಂತು ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರ್ಯವೆನಿಸುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯದ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಉದಾಹರಣೆ ಉಪದೇಶ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ಯಥಾವತ್ತಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. (ಸಂಗ್ರಹ)

ಶ್ವೇತಕೇತುರ್ಹಾರುಣೀಯ ಆಸ | ತಂ ಹ ಪಿತೋವಾಚ 'ಶ್ವೇತಕೇತೋ ವಸ
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಮ್ | ನ ವೈ ಸೋಮ್ಯಾಸ್ಮತ್ ಕುಲೀನೋಽನನೂಚ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುರಿವ ಭವತಿ'
ಇತಿ ||

ಅರುಣನ ಮೊಮ್ಮಗ ಶ್ವೇತಕೇತು ಎಂಬುವನಿದ್ದ. ಅವನ ತಂದೆಯು ಅವನಿಗೆ
ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ! ನಮ್ಮ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಬಂದವರಾರೂ ವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡದೇ ನಂದಿತ
ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಂತಾದುದಕ್ಕೆ ನಿದರ್ಶನವಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ವೇದಾಧ್ಯಯನಕ್ಕೋಸ್ಕರ
ಗುರುಕುಲವಾಸವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳು' ಎಂದರು.

ಸ ಹ ದ್ವಾದಶವರ್ಷ ಉಪೇತ್ಯ ಚತುರ್ವಿಂಶತಿವರ್ಷಃ ಸರ್ವಾನ್ ವೇದಾಸಧೀತ್ಯ-
ಮಹಾಮನಾಃ ಅನೂಚಾನಮಾನೀ ಸ್ತಬ್ಧ ಏಯಾಯ | ತಂ ಹ ಪಿತೋವಾಚ 'ಶ್ವೇತಕೇತೋ
ಯನ್ನು ಖಲು ಸೋಮ್ಯೇದಂ ಮಹಾಮನಾ ಅನೂಚಾನಮಾನೀಸ್ತಬ್ಧೋಽಸಿ | ಉತ
ತಮಾದೇಶಮಪ್ರಾಕ್ತ್ಯಃ ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತ್ಯಮತಂ ಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಮ್'
ಇತಿ ||

ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಆ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತಾಲ್ಪು
ವಯಸ್ಸಿನ ತನಕ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ತಾನು ಷಡಂಗ ವೇದಾಧ್ಯಯನ
ಮಾಡಿದವನೆಂದೂ, ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದೂ ಅಹಂಕಾರವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಅವಿನೀತನಾಗಿ ಮನೆಗೆ
ಮರಳಿದನು.

ಆ ಶ್ವೇತಕೇತುವನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಷ್ಣುನಾದ ತಂದೆಯು, ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನಾಗಿ
ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅರಿವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮಗನ ಈ ಅಹಂಕಾರ
ಎಂದರಿತು 'ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ! ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಗವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವನೆಂದು
ಅಭಿಮಾನದಿಂದತಾನೇಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಾಗಿ ಅವಿನೀತನಾಗಿರುವೆಯಷ್ಟೆ. ಯಾವ
ಪರಮ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಪಡೆದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದಂತಾಗುತ್ತದೋ,
ಯಾವುದನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಿದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಮನನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದೋ,
ಯಾವುದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿತರೆ ಬೇರೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿತಂತಾಗುವುದೋ
ಅಂತಹ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮತ್ವವನ್ನು ಕೇಳಿ
ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವಿಯೇನು?' ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

ಅಧೀತ್ಯ ಬ್ರದ್ವಾದಶತ್ವಾತ್ ದ್ವಾದಶಾಬ್ಧ ಇತೀರಿತಃ | ಶ್ವೇತಕೇತುರ್ಭಾರತೇ ತು
ನೋತತ್ತ್ವದ್ವಾದಶತ್ವತಃ || ಇತಿ ವಾಕ್ಯನಿರ್ಣಯೇ ||

'ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಗುರುಕುಲಾಧ್ಯಯನದ ಅವಧಿಯು ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷಗಳಾದುದರಿಂದ,

ಮನಗೆ ಮರಳಿದ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಅಧ್ಯಯನಾವಧಿ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದವನೆಂದು ಮಹಾಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದ್ದಾನೆ. ಹುಟ್ಟಿದಂದಿನಿಂದ ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷದವನೆಂದು ಅದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ ಎಂದು ವಾಕ್ಯನಿರ್ಣಯ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿದೆ.

‘ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಅದೇಶೋ ಭವತ’ ಇತಿ ||

‘ಪೂಜ್ಯರೇ! ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮನನ ಹಾಗೂ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಂಡಾಗ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಈ ಉಪದೇಶವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾದೀತು?’ ಎಂದು ಶ್ವೇತಕೇತುವು ತಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

‘ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ ಪಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ ವಿಚ್ಛಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ, ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ ||

ಮಗನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಉದ್ಧಾಲಕರು ‘ಎಲೋ ಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪನೇ, ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ, ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಮಣ್ಣೇ ಎಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸತ್ಯ ಎಂದರಿತುಕೊಂಡರೆ, ಅವನಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಗಿಂತ ಇತರವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಾಗ್ವಿಧಿಯಿಂದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು. ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಮೊದಲೇ ಇರುವವುಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ಅನಿತ್ಯ. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಮಧೇಯಗಳು ನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳು ಪ್ರಧಾನ. ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳು ಅಪ್ರಧಾನ. ಹೇಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಿಗಬಹುದಾದ ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಜನವು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡದ್ದರಿಂದ ಸಿಗುವ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಫಲವೆಲ್ಲವೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಲೋಹಮಣಿನಾ ಸರ್ವಂ ಲೋಹಮಯಂ ವಿಚ್ಛಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ | ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ, ನಾಮಧೇಯಂ | ಲೋಹಮಣಿರಿತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ |

ಲೋಹಗಳೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಲೋಹಮಣಿ(ಲೋಹಶ್ರೇಷ್ಠ) ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸುವರ್ಣವನ್ನು ಲೋಹವೆಂದು ಅರಿತರೆ, ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಹಮಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳು

ಲೋಹವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾನಾನಂದ ರೂಪನೆಂದು ಅರಿತರೆ, ಅವನಂತೆ ಚೇತನರಾದ ಜೀವರನ್ನೂ ಹಾಗೇ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಭಾಷಾಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಅನಿತ್ಯ. ಲೋಹಮಣಿ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಮಧೇಯಗಳು ನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನರಿತುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಭಾಷಾ ಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ದೊರಕಬಹುದಾದ ಸಂಪತ್ತು ಮನ್ನಣೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇತರ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಕಾರಣ ಅವನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಿಗಬಹುದಾದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಪ್ರಯೋಜನವು ಕೈಗೊಡುತ್ತದೆ.

‘ಯಥಾ ಸೋಮೈಕ್ಯೇನ ನವಿಸಿಕ್ಕಂತನೇನ ಸರ್ವಂ ಕಾಷ್ಟಾಞ್ವಯಸಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ |
ವಾಚಾರಂಭಾಂ ವಿಕಾರೋ, ನಾಮಧೇಯಂ ಕಾಷ್ಟಾಞ್ವಯಸಮಿತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ | ಏವಂ
ಸೋಮೈ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತಿ’ ಇತಿ ||

ಅಲ್ಪವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಒಂದು ಉಗುರುಕತ್ತಿಯನ್ನು, ಇದು ಕಬ್ಬಿಣ ಎಂದು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಬ್ಬಿಣವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸತ್ಯ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ, ಅವನಂತೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಅಲ್ಪವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಅರಿತಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಶಬ್ದಗಳ ಅನಿತ್ಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ನಾನಾ ವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಅನಿತ್ಯ ಕಾಷ್ಟಾಞ್ವಯಸ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಅವುಗಳ ಉತ್ತತ್ತಿಯಾಗಿರದೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನರಿತುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳ ಅರಿವಿನಿಂದ ದೊರಕಬಹುದಾದ ಪ್ರಯೋಜನವೆಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯಾಸ ಪಡದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಅರಿವಿನಿಂದ ಲಭಿಸಬಹುದಾದ ಪ್ರಯೋಜನವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

ಯಥಾ ಮೃತ್ತಿಂಡ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಸಾದೃಶ್ಯಾದೇವ ಮೃಣ್ಮಯಾಃ |
ವಿಜ್ಞಾಯಂತೇ ತಥಾ ವಿಜ್ಞೋಸಾದೃಶ್ಯಾತ್ ಜಗದೇವ ಚ |
ಯಥಾ ಸ್ಪರ್ಶಸ್ಯ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಸರ್ವೇ ಲೋಹಮಯಾಸ್ತಥಾ |

ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾದ್ ವಿಷ್ಣುವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ವಿಜ್ಞಾತಂಸ್ಯಾಜ್ಜಗತ್ ಸದಾ |
ಅತ್ಯಲ್ಪೇಽಪಿ ಹಿ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸದೃಶೇ ತಾದೃಶಂ ಬಹು |
ಜ್ಞಾಯತೇ ನವಿನಿಶ್ಚಯತಸ್ಯಾ ಯಥಾ ಸರ್ವಮಯೋಮಯಂ |
ಕಿಮು ವಿಜ್ಞೋರ್ಬಾಹೋರ್ಜ್ಞಾನಾತ್ ಅತ್ಯಲ್ಪಂ ಜಗದೀದೃಶಂ |

ಅನನ್ಯಾಧೀನ ವಿಜ್ಞಾನಾತ್ ಅನ್ಯಾಧೀನಂ ತತ್ತ್ವೇವ ಚ |
ಮೃದಯೋಲೋಹನಾಮ್ನಾಂ ಹಿ ಜ್ಞಾನಾತ್ ಸಾಂಕೇತಿಕಂ ಯಥಾ ಇತ್ಯಾದಿ
ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಂ ||

ಸ್ಪರ್ಶಂಲೋಹಮಣಿಶ್ಚೈವ ಪುರಟಂ ಚಾಭಿಧೀಯತೇ || ಇತಿ ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯೇ |

ಮಣಿನ ಮುದ್ದೆಯ ಪರಿಚಯದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಕೇವಲ ಸದೃಶವಾದ ಮಣಿನ ಮಡಿಕೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳೂ ಹೇಗೆ ಪರಿಚಿತವಾಗುವವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಸತ್ಯಸಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಕೇವಲ ಸದೃಶವಾದ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ ಎಂದುದರ ಅರಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಲೋಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಚಿನ್ನವನ್ನು ಲೋಹವೆಂದರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಇತರ ಲೋಹಗಳನ್ನೂ ಲೋಹವೆಂದು ಅರಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಜ್ಞಾನಾನಂದಸ್ವರೂಪನೆಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅವನಂತೆ ಚೇತನರಾದ ಜೀವರೂ ಜ್ಞಾನಾನಂದಸ್ವರೂಪರೆಂದು ಅನುಮಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಒಂದು ಚಿಕ್ಕದಾದ ಉಗುರುಕತ್ತಿಯ ಪರಿಚಯವಾದಾಗಲೂ, ಅದರಂತೆಯೇ ಕಬ್ಬಿಣದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ದೊಡ್ಡ ವಸ್ತುಗಳ ಪರಿಚಯ ಅನಾಯಾಸವಾಗಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸದೃಶನಷ್ಟೇ ಆಗಿರದೆ, ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಎಲ್ಲಾ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿರುವನು. ಅಲ್ಲವಾದ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾದ ಇತರ ದೊಡ್ಡ ವಸ್ತುಗಳ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುವುದಾದರೆ, ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಅಲ್ಲವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನ ಉಂಟಾಗಲಾರದೆ? ಮೃತ್ತಿಕಾ ಲೋಹಮಣಿ ಕೃಷ್ಣಾಯಾಸ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಅನ್ಯಭಾಷಾಧೀನವಲ್ಲ. ಇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಇದೇ ಅರ್ಥ ಬರುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯ ಭಾಷಾಧೀನವಾಗದೆ ಇರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷಾ ಪದಗಳು ಪ್ರಧಾನ. ಅವನ್ನವಲಂಬಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಇತರ ಭಾಷಾ ಪದಗಳು

ಅಪ್ರಧಾನ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನರಿತುಕೊಂಡರೆ, ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಇತರ ಭಾಷಾ ಶಬ್ದಗಳ ಅರಿವಿನ ಪ್ರಯೋಜನ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅನನ್ಯಾಧೀನನಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನನಾಗಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅರಿವಿನಿಂದ ಅವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಅರಿವಿನ ಪ್ರಯೋಜನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಬಂಗಾರವೇ ಲೋಹಮಣಿ ಎಂದೂ ಪುರಟ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ..

ವಿಕಾರತ್ವವಿವಕ್ಷಾಯಾಂ ಏಕಪಿಂಡಮಣಿಶಬ್ದಾಃ ವ್ಯರ್ಥಾಃ ಸ್ಯುಃ |

'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೃತ್ ಮೃಣ್ಮಯಗಳಿಗೂ, ಲೋಹಲೋಹಮಯಗಳಿಗೂ, ಕೃಷ್ಣಾಯಸಹಾಗೂ ಕಾರ್ಪೂರಯಸಗಳಿಗೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪಿಂಡ ಮಣಿ ನವಿನಿಶ್ಚಿತನ ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳು ನಿರರ್ಥಕವಾಗುವವು. ಏಕ, ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳೂ ಆಗುವವು.

'ಮೃತ್ತಿಕೇತಿ' 'ಲೋಹಮಣಿರಿತಿ' 'ಕಾರ್ಪೂರಯಸಮಿತಿ' ಅತ್ರ 'ಇತಿ' ಶಬ್ದಾಃ ನಾಮಧೇಯಶಬ್ದಾಶ್ಚ ವ್ಯರ್ಥಾಃ | ವಿಕಾರಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಿವಕ್ಷಯಾಂ ಮೃತ್ತಿಕೈವ ಸತ್ಯಂ, ಲೋಹ ಏವ ಸತ್ಯಂ, ಕಾರ್ಪೂರಯಸಮೇವ ಸತ್ಯಮಿತ್ಯೇವ ಸ್ಯಾತ್ | ನ ತು ನಾಮಧೇಯಾದಿಶಬ್ದಾಃ |

'ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ' ಎಂದು ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುವ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ವಿಕಾರಗಳ ಅಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮೃತ್ತಿಕೇತಿ, ಮಣಿರಿತಿ, ಕಾರ್ಪೂರಯಸಮಿತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಮೂರು 'ಇತಿ' ಶಬ್ದಗಳೂ, ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ನಾಮಧೇಯ' ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಮೃತ್ತಿಕೈವ ಸತ್ಯಂ, ಲೋಹಮೇವ ಸತ್ಯಂ, ಕಾರ್ಪೂರಯಸಮೇವ ಸತ್ಯಂ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 'ಇತಿ' ಶಬ್ದ, 'ನಾಮಧೇಯ' ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬಾರದಿತ್ತು.

'ನ ಚ ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಮ್' ಇತಿ ಮಾತ್ರಶಬ್ದೋಽಸ್ತಿ | ನ ಚಾರಂಭಸ್ಯಾರಂಭಣಮಿತಿ ಯುಜ್ಯತೇ ಶಬ್ದಃ ಕ್ರಿಯಾ ಹ್ಯಾರಂಭಣಮ್ |

'ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆರಂಭಣ ಎಂಬುದೊಂದು ಕ್ರಿಯೆ. ಅದರ ಕರ್ಮವಾದ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳಲು ಆರಂಭಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಅನುಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಅತೋ 'ವಾಚಾ ನಾಮ್ನಾಂ ಆರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ವಿವಿಧಾಕಾರೋ ವಿಕ್ರಿಯಮಾಣಃ | ಸತ್ಯಂ ನಾಮಧೇಯಂ, ಸರ್ವದಾ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯಾದಯ' ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸತ್ತ್ವೇನ ಕಾಲತಃತಂ ಜ್ಞಾಯತೇ ವಿದ್ವದ್ವಿರಿತಿ ನಿತ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇವ ಸತ್ಯಮಿತ್ಯತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಮ್ |

ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೀಗೆ ಆಯುಕ್ತವಾದುದರಿಂದ 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು - ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಭಾಷಾಪದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣವು, ವಿಕಾರಃ = ವಿವಿಧಾಕಾರ ಅಂದರೆ ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವಂತಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಸತ್ಯಂ = ಯಾವತ್ತೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವ, ನಾಮಧೇಯಂ = ಶಬ್ದವೆಂದರೆ, ಮೃತ್ತಿಕೇತಿ = ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳೇ, ಸದ್ರೂಪದಿಂದ ಕಾಲವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವಂಥಹುದು ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ನಿತ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶಬ್ದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

ಸಂಕೇತೇನ ತ್ರಿಯಾಮಾಣಾನಿ ಹೃನ್ಮಾನಿ ನಾಮಾನಿ | ಅತೋ ವಿಕಾರ ರೂಪಾಣಿ | ವಿಕಾರ ಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿಯತ ಪುಲ್ಲಿಂಗತ್ವಾತ್ 'ಆರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ' ಇತಿ 'ವೇದಾಃ ಪ್ರಮಾಣಂ' ಇತಿವತ್ ಯುಜ್ಯತೇ |

ಸಂಸ್ಕೃತೇತರವಾದ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಆಯಾಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುವ ಜನರ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಜನರ ಇಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನತೆ ಇರುವ ಕಾರಣ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ನಾನಾ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜನರಿಂದ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅವು ಅನಿತ್ಯ. 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಾಚಾರಂಭಣಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷ್ಯವಾಗಿದ್ದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ವಿಕಾರಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದವಾದ ಕಾರಣ 'ವೇದಾಃಪ್ರಮಾಣಂ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ, 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ' ಎಂದು ವಿಶೇಷಣ-ವಿಶೇಷ್ಯಭಾವ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಅನಿಯತ ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಲಿಂಗತ್ವವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷಣ - ವಿಶೇಷ್ಯಭಾವವೆಂದು ನಿಯಮ. ನಿಯತಲಿಂಗವಾದ ವಿಕಾರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಈ ನಿಯಮ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ನ ಚ ಮೃತ್ತಿಕಾದಿನಾಮವಿಕಾರಃ ಸಾಂಕೇತಿಕಂ ನಾಮ | ಪ್ರಧಾನ್ಯಮೇವಾತ್ರ ಮೃತ್ತಿಕಾದಿ ನಾಮವತ್ ಭಗವತೋ ವಿವಕ್ಷಿತಂ. ಸೃಷ್ಟಿಶ್ಚ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾರ್ಥಮೇವಾತ್ರೋಚ್ಯತೇ |

'ಮೃತ್ತಿಕಾ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳ ಪರಿಣಾಮವೇ 'ಮಣ್ಣು' ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಕೃತಶಬ್ದಗಳಲ್ಲ. 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇತರ

ಅಪ್ರಧಾನ. ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳನ್ನರಿತುಕೊಂಡರೆ, ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಇತರ ಭಾಷಾ ಶಬ್ದಗಳ ಅರಿವಿನ ಪ್ರಯೋಜನ ಸ್ವತಃ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆಯೇ ಅನನ್ಯಾಧೀನನಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನನಾಗಿರುವ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅರಿವಿನಿಂದ ಅವನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಅರಿವಿನ ಪ್ರಯೋಜನ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಬಂಗಾರವೇ ಲೋಹಮಣಿ ಎಂದೂ ಪುರಟ ಎಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಶಬ್ದನಿರ್ಣಯ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ..

ವಿಕಾರತ್ವವಿವಕ್ಷಾಯಾಂ ಏಕಪಿಂಡಮಣಿಶಬ್ದಾಃ ವ್ಯರ್ಥಾಃ ಸ್ಯುಃ |

'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯ' ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಮೃತ್ ಮೃಣ್ಮಯಗಳಿಗೂ, ಲೋಹಲೋಹಮಯಗಳಿಗೂ, ಕೃಷ್ಣಾಯಸಹಾಗೂ ಕಾರ್ಪೂರಯಸಗಳಿಗೂ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪಿಂಡ ಮಣಿ ನಖಿನಿಶ್ಚಿತನ ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳು ನಿರರ್ಥಕವಾಗುವವು. ಏಕ, ಸರ್ವ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳೂ ಆಗುವವು.

'ಮೃತ್ತಿಕೇತಿ' 'ಲೋಹಮಣಿರಿತಿ' 'ಕಾರ್ಪೂರಯಸಮಿತಿ' ಅತ್ರ 'ಇತಿ' ಶಬ್ದಾಃ ನಾಮಧೇಯಶಬ್ದಾಶ್ಚ ವ್ಯರ್ಥಾಃ | ವಿಕಾರಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಿವಕ್ಷಾಯಾಂ ಮೃತ್ತಿಕ್ವೇವ ಸತ್ಯಂ, ಲೋಹ ಏವ ಸತ್ಯಂ, ಕಾರ್ಪೂರಯಸಮೇವ ಸತ್ಯಮಿತ್ಯೇವ ಸ್ಯಾತ್ | ನ ತು ನಾಮಧೇಯಾದಿಶಬ್ದಾಃ |

'ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ' ಎಂದು ಆರಂಭಗೊಳ್ಳುವ ಮೂರು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಉದ್ದೇಶ. ವಿಕಾರಗಳ ಅಸತ್ಯತೆಯನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದಿಟ್ಟುಕೊಂಡಲ್ಲಿ ಮೃತ್ತಿಕೇತಿ, ಮಣಿರಿತಿ, ಕಾರ್ಪೂರಯಸಮಿತಿ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ಮೂರು 'ಇತಿ' ಶಬ್ದಗಳೂ, ಈ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ 'ನಾಮಧೇಯ' ಮುಂತಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ವ್ಯರ್ಥವೆನಿಸುತ್ತವೆ. ಮೃತ್ತಿಕ್ವೇವ ಸತ್ಯಂ, ಲೋಹಮೇವ ಸತ್ಯಂ, ಕಾರ್ಪೂರಯಸಮೇವ ಸತ್ಯಂ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿತ್ತು. 'ಇತಿ' ಶಬ್ದ, 'ನಾಮಧೇಯ' ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸೇರಿಸಬಾರದಿತ್ತು.

'ನ ಚ ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಮ್' ಇತಿ ಮಾತ್ರಶಬ್ದೋಽಸ್ತಿ | ನ ಚಾರಭ್ಯಸ್ಯಾರಂಭಣಮಿತಿ ಯುಜ್ಯತೇ ಶಬ್ದಃ ಕ್ರಿಯಾ ಹ್ಯಾರಂಭಣಮ್ |

'ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶಬ್ದವೇನೂ ಇಲ್ಲ. ಆರಂಭಣ ಎಂಬುದೊಂದು ಕ್ರಿಯೆ. ಅದರ ಕರ್ಮವಾದ ಆರಂಭಿಸಲ್ಪಡತಕ್ಕ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳಲು ಆರಂಭಣ ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೂ ಅನುಚಿತವಾಗಿದೆ.

ಅತೋ 'ವಾಚಾ ನಾಮ್ನಾಂ ಆರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ವಿವಿಧಾಕಾರೋ ವಿಕ್ರಿಯಮಾಣಃ | ಸತ್ಯಂ ನಾಮಧೇಯಂ, ಸರ್ವದಾ ವಿದ್ಯಮಾನಂ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯಾದಯಃ' ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಸತ್ತ್ವೇನ ಕಾಲತಃತಂ ಜ್ಞಾಯತೇ ವಿದ್ವದ್ವಿರಿತಿ ನಿತ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮೇವ ಸತ್ಯಮಿತ್ಯತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿತಮ್ |

ಮಾಯಾವಾದಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಹೀಗೆ ಆಯುಕ್ತವಾದುದರಿಂದ 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು - ವಾಗಿಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಭಾಷಾಪದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣವು, ವಿಕಾರಃ = ವಿವಿಧಾಕಾರ ಅಂದರೆ ನಾನಾ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುವಂತಹುದು. ಆದುದರಿಂದ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಶಾಶ್ವತವಲ್ಲ. ಸತ್ಯಂ = ಯಾವತ್ತೂ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿರುವ, ನಾಮಧೇಯಂ = ಶಬ್ದವೆಂದರೆ, ಮೃತ್ತಿಕೇತಿ = ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳೇ, ಸದ್ರೂಪದಿಂದ ಕಾಲವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವಂಥಹುದು ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ನಿತ್ಯವೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸತ್ಯಶಬ್ದದಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ.

ಸಂಕೇತೇನ ಕ್ರಿಯಾಮಾಣಾನಿ ಹೃನ್ಮಾನಿ ನಾಮಾನಿ | ಅತೋ ವಿಕಾರ ರೂಪಾಣಿ | ವಿಕಾರ ಶಬ್ದಸ್ಯ ನಿಯತ ಪುಲ್ಲಿಂಗತ್ವಾತ್ 'ಆರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ' ಇತಿ 'ವೇದಾಃ ಪ್ರಮಾಣಂ' ಇತಿವತ್ ಯುದ್ಧತೇ |

ಸಂಸ್ಕೃತೇತರವಾದ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಆಯಾಯ ಭಾಷೆಯನ್ನು ಮಾತನಾಡುವ ಜನರ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಆದುದರಿಂದಲೇ ಜನರ ಇಚ್ಛೆಯಲ್ಲಿ ವಿಭಿನ್ನತೆ ಇರುವ ಕಾರಣ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವೂ ನಾನಾ ರೀತಿಯಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಜನರಿಂದ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಅವು ಅನಿತ್ಯ. 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಾಚಾರಂಭಣಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷ್ಯವಾಗಿದ್ದು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿದ್ದರೂ, ವಿಕಾರಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದವಾದ ಕಾರಣ 'ವೇದಾಃಪ್ರಮಾಣಂ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗದಂತೆ, 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ' ಎಂದು ವಿಶೇಷಣ-ವಿಶೇಷ್ಯಭಾವ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಅನಿಯತ ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನಲಿಂಗತ್ವವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿಶೇಷಣ - ವಿಶೇಷ್ಯಭಾವವೆಂದು ನಿಯಮ. ನಿಯತಲಿಂಗವಾದ ವಿಕಾರಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಈ ನಿಯಮ ಅನ್ವಯಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ನ ಚ ಮೃತ್ತಿಕಾದಿನಾಮವಿಕಾರಃ ಸಾಂಕೇತಿಕಂ ನಾಮ | ಪ್ರಧಾನ್ಯಮೇವಾತ್ರ ಮೃತ್ತಿಕಾದಿ ನಾಮವತ್ ಭಗವತೋ ವಿವಕ್ಷಿತಂ. ಸೃಷ್ಟಿಶ್ಚ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾರ್ಥಮೇವಾತ್ರೋಚ್ಯತೇ |

'ಮೃತ್ತಿಕಾ' ಎಂದು ಮುಂತಾಗಿ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳ ಪರಿಣಾಮವೇ 'ಮಣ್ಣು' ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಕೃತಶಬ್ದಗಳಲ್ಲ. 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಇತರ

ಭಾಷಾಶಬ್ದಗಳಿಗಿಂತ ಸಂಸ್ಕೃತಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿರುವಂತೆ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದೇ ವಿವೇಕಿತ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿರುವ ಈ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಮುಂದೆ ಜಗತ್‌ಸೃಷ್ಟಿಯೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದೆ.

'ನ ವೈ ನೂನಂ ಭಗವಂತಸ್ತೇ ವಿತದವೇದಿಷುಃ | ಯದ್ಯೇತದವೇದಿಷ್ಯನ್ ಕಥಂ ಮೇ ನಾವಕ್ಷ್ಯನ್' ಇತಿ | ಭಗವಾಂಸ್ತ್ವೇವ ಮೇ ತದ್‌ಬ್ರವೀತು' ಇತಿ | 'ತಥಾ ಸೋಮ್ಯ' ಇತಿಹೋವಾಚ ||

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬೀ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಪೂಜ್ಯರಾದ ಗುರುಗಳು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿ ತಿಳಿದಿರಲಾರರು. ಒಂದು ವೇಳೆ ತಿಳಿದಿದ್ದರೆ ಏಕೆ ಹೇಳದೆ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು? ಪೂಜ್ಯರಾದ ತಾವೇ ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ನನಗೆ ವಿಶದವಾಗಿ ತಿಳಿಸಿಕೊಡಿ' ಎಂದು ಶ್ವೇತಕೇತುವು ತನ್ನ ತಂದೆಯನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ತಂದೆಯು 'ಹಾಗೆಯೇ ಆಗಲಿ' ಎಂದರು.

ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್ | ತದ್ವೈಕ ಆಹುಃ 'ಅಸದೇವೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್ | ತಸ್ಮಾದಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯತ' ಇತಿ | 'ಕುತಸ್ತು ಖಿಲು ಸೋಮ್ಯೈವಂ ಸ್ಯಾತ್?' ಇತಿ ಹೋವಾಚ 'ಕಥಂ ಅಸತಃ ಸಜ್ಜಾಯೀತ?' ಇತಿ | ಸತ್ ತ್ವೇವಸೋಮ್ಯೇದಮಗ್ರ ಆಸೀದೇಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ |

ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದುದರಿಂದ 'ಸತ್' ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಇದ್ದನು. ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಅವಯವ ಗುಣಕ್ರಿಯೆ ಇವುಗಳಿಂದ ಆತ್ಮಂತ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿರುವನು. ಅವನಿಗೆ ಸಮಾನರು ಯಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಅಧಿಕರು ಇನ್ನೆಲ್ಲಿ?

ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿ ಕಾರಣದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯವಾದಿಗಳಾದ ಬೌದ್ಧರು 'ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಮೊದಲು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶೂನ್ಯ ಒಂದೇ ಇತ್ತು. ಕಾರ್ಯ ಪ್ರಪಂಚವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಸಹಕಾರಿ ಕಾರಣವಾಗಬಲ್ಲ ಇನ್ನೊಂದು ವಸ್ತುವೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಆ ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಪಂಚ ಹುಟ್ಟಿತು' ಎಂದು ಅನ್ನುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅಸತ್ ಆಗಿರುವ ಶೂನ್ಯವಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಯುಕ್ತವಾದೀತು? ಅಸತ್ತು ಇರುವುದೆಂದರೆ ಸ್ವವ್ಯಾಹತ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ. ಅಸತ್ ಆದ ಶೂನ್ಯದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುವುದು ಹೇಗೆ ತಾನೆ ಸಾಧ್ಯ? ಅಸತ್ತು ಕಾರಣವಾಗುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ದೃಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಅವಯವಾದಿಗಳಿಗಿಂತ

ಅತ್ಯಂತ ಅಭಿನ್ನನೂ, ತನಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಹಾಗೂ ತನಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾದ ಬೇರೆ ವಸ್ತು ಇಲ್ಲದವನೂ ಆದ ಸದ್ರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇದ್ದನು ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಸ್ವಗತಭೇದವರ್ಜಿತಂ ಸಮಾನವರ್ಜಿತಂ ಚ |
ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ ಸತ್ ಸಮಾಭ್ಯರ್ಥಕ ವರ್ಜನಾತ್ | ಸ್ವಗತಾನಾಂ ಚ
ಭೇದಾನಾಮಭಾವಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಶಾಶ್ವತಂ | ಇತಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿಃ

ಭೇದಾಭೇದನಿವೃತ್ಯರ್ಥಮೇವಶಬ್ದೋಪಧಾರಕಃ | ಸಮಾಧಿಕನಿವೃತ್ಯರ್ಥಮದ್ವಿತೀಯ-
ಪದಂ ತಥಾ ||

ಭೇದಾಭೇದೇಽಪ್ಯೇಕಶಬ್ದೋ ಯತೋಽಪಯವಿಸ್ಥಿತಃ | ಏಕಮೇವೇತ್ಯತಃ ಪ್ರಾಹ
ನಾರಾಯಣಮಿಯಂ ಶ್ರುತಿಃ | ಸಮೇ ದ್ವಿತೀಯಶಬ್ದಃ ಸ್ಯಾದದ್ವಿತೀಯೋಽಸಮತ್ವತಃ | ಸಾಧಿಕಃ
ಕುತ ಏವ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯಾಹ ಪರಮಾ ಶ್ರುತಿಃ | ಇತಿ ಸಾಮಸಂಹಿತಾಯಾಮ್ ||

'ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಏಕಮೇವ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ
ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಅವಯವ ಗುಣ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಭೇದರಹಿತನೆಂದೂ, ಅದ್ವಿತೀಯ ಎಂಬ
ಶಬ್ದದಿಂದ ತನಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತು ಇಲ್ಲದವನೆಂದೂ ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರವೃತ್ತ ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಗುಣಾದಿಗಳಿಂದ ಭೇದ ಇಲ್ಲದೇ
ಇರುವುದರಿಂದ ಶಾಶ್ವತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಏಕಮೇವ ಎಂದೂ, ತನ್ನ ಸಮಾನರು ಹಾಗೂ
ತನಗಿಂತ ಉತ್ತಮರು ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯ ಎಂದೂ ನಿರೂಪಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ'
ಎಂದು ವಿವರಣೆ ಇದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮ ಮತ್ತು ಅವನ ಅವಯವಾದಿಗಳಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವು ಇಲ್ಲ. ಅತ್ಯಂತ
ಅಭೇದವೇ ಇದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಏಕಮೇವ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಏವ
ಶಬ್ದ ಪ್ರಯೋಗ. ಅವನಿಗೆ ಸಮನೂ, ಅವನಿಗಿಂತ ಅಧಿಕನೂ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ
ಅದ್ವಿತೀಯ ಎಂಬ ಪದವೂ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ತನ್ನ ಅವಯವಗಳಾದ ನೂಲುಗಳಿಂದ
ಭೇದಾಭೇದ ಉಳ್ಳ ಪಟವನ್ನೂ ಏಕಃ ಪಟಃ ಎಂದು ವ್ಯವಹರಿಸುವ ರೂಢಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಏಕಶಬ್ದ ಅಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಭೇದನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾರದು. ಪ್ರಕೃತ
ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಏಕಂ ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದರೆ, ಅವನಿಗೂ ತನ್ನ ಅವಯವಗಳಿಂದ
ಭೇದಾಭೇದವೇನೋ ಎಂದು ಸಂಶಯ ಬಂದೀತು. ಹಾಗಾಗದಿರಲಿ ಎಂದು ಅಭೇದ ಒಂದೇ
ಇದೆ. ಭೇದವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಭೇದ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಏಕಂ
ಎಂದಷ್ಟೇ ಅನ್ನದೆ, ಏಕಮೇವ ಅನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಸಮನಾದ ಎರಡನೆಯ ವಸ್ತುವನ್ನೇ 'ಅಸ್ಯಗೋಃ

ದ್ವಿತೀಯಃ ಅನ್ವೇಷ್ಯವ್ಯಃ ' ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವಿತೀಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಅದ್ವಿತೀಯಂ ಅನ್ನುವುದು. ತನಗೆ ಸಮವಾದ ಎರಡನೆ ವಸ್ತು ಇಲ್ಲವೆನು ಎಂಬಿಪ್ರಾಯದಿಂದಲೇ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಮವಾದುದು ಇಲ್ಲವೆಂದ ಮೇಲೆ, ಅಧಿಕವಾದ ವಸ್ತು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಇದ್ದೀತು? ಹೀಗೆ ಅದ್ವಿತೀಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸಮ ಹಾಗೂ ಅಧಿಕ ಇವುಗಳಿಂದ ರಹಿತನು ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ತಿಳಿಸಿಕೊಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಸಾಮಸಂಹಿತಾದಲ್ಲಿದೆ.

ನ ಚ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವರ್ಜನಂ ನಾಮ ಕುತ್ರಚಿತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧಮ್ | ತತ್ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾಚ್ಚ | ' ಏಕ ವಿವಾದ್ವಿತೀಯೋ ಭಗವಾನ್ ತತ್ಸದೃಶಃಪರೋ ನಾಸ್ತಿ' ಇತಿ ಚ ಶ್ರುತಿಃ | ಏಕೋ ಭಗವಾನ್ ತತ್ಸದೃಶಪರೌ ನ ಸ್ತಃ | ಇತಿ ಚ ||

ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದರಾಹಿತ ಎಂಬ ವಸ್ತುವೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಕಾರಣ ಅದನ್ನು ಅದ್ವಿತೀಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವೆಂದು ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದ್ವಿತೀಯ ಶಬ್ದದಿಂದ ಆ ಅರ್ಥ ಪ್ರತೀತಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅದು ಅರ್ಥ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಇಲ್ಲ. 'ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಬ್ಬನೇ ಅದ್ವಿತೀಯನು. ಅವನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವಿಲ್ಲ' ಎಂದೂ ಪರಮಾತ್ಮ ಒಬ್ಬನೇ. ಅವನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದುದೂ, ಅವನಿಗಿಂತ ಉತ್ತಮವಾದದೂ ಇಲ್ಲ ಎಂದೂ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅದ್ವಿತೀಯ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದರಹಿತ ಎಂದರ್ಥವಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುವುದು ಉಚಿತವಲ್ಲ.

ವಿಜಾತೀಯಾಭಾವೇ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಶೇಷಣಂ ಚ ವ್ಯರ್ಥಂ | ಯಸ್ಯ ಕಸ್ಯಚಿತ್ ಜ್ಞಾನಂ ತಜ್ಞಾ ಮೇವ ಭವತೀತಿ | ಅಜ್ಞಾನಮಪಿ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಭವತಿ | ಭೇದಾಭಾವಾತ್ |

ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿತ ವಿಜಾತೀಯವಾದ ವಸ್ತುವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವಿಲ್ಲ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾದರೆ, 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಶ್ರುತಂ' ಎಂದು ವಿಶೇಷಣವೇ ವ್ಯರ್ಥವಾದೀತು ವಿಜಾತೀಯವಿದೆ. ಆದರೆ ಅದರ ಭೇದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಲ್ಲ ಎಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾದಲ್ಲಿ ವಿಜಾತೀಯವೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಾಭಿನ್ನವೆಂದಾಯಿತು. ಯಾವುದೇ ಒಂದು ವಿಜಾತೀಯವಸ್ತುವನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ, ಅದು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಎಂದಂತಾಗಿ ಘಟಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಪರಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಎಂದಾದೀತು. ವಿಜಾತೀಯ ಭೇದವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅದ್ವಿತೀಯಪದದ ಅರ್ಥವೆಂದಾದರೆ, ಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಗಳಿಗೆ, ಭೇದವಿಲ್ಲಂದಾದೀತು. ಆಗ ಅಜ್ಞಾನವೂ ಜ್ಞಾನವೆನಿಸೀತು.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಲಿಂಗ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾದಿತಿ ಚೇತದ್ವಾಖ್ಯಾತ್ । ತದಧೀನತ್ವಾದ-
ವ್ಯಕ್ತಾದಿನಾಮವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದೇ: ಸ್ವಭಾವಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಮುಖ್ಯತಸ್ತಸ್ಯೈವ
ವಿಷ್ಣೋರಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ । एवं ಚ ತತ್ತ್ವತ್ವಾತನ್ಯಂ ತತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ ಲಿಂಗಂ ಭವತಿ ।
ತಲ್ಲಿಂಗಂ ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಯೋರಸ್ತಿ । “ಅಥ ಯಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತಿ ಸಾ ಶುಷ್ಯತಿ”,
“ವಾಯುನಾ ಹಿ” ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಭ್ಯ ಇತಿ ಚೇನ । ತಲ್ಲಿಂಗಸ್ಯ ತದ್ಭಗವದಧೀನತ್ವೇನ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾತತ್ವಾತ್ ॥೩॥

‘ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾತ್ ಇತಿ ಚೇತ್ ತದ್ವಾಖ್ಯಾತಂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ
ಹೀಗಿದೆ - ‘ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಥವತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ
ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳು ಯಾವ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೋ, ಅದೇ ಆ
ಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ
ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಆ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಎನಿಸುತ್ತದೆ.
ಎಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆ ಶಬ್ದವು
ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವುಳ್ಳದ್ದಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವದಲ್ಲಿ ತತ್ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು
ಲಿಂಗವಾಯಿತು.

ಈ ತದಧೀನತ್ವವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅಸ್ಯ
ಯದೇಕಾಂ’ ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ರುತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನ ಅಧೀನ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ.
‘ವಾಯುನಾ ಹಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ತದಧೀನತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲೂ ಕೂಡ
ಬರುವುದರಿಂದ ಇವರೂ ಕೂಡ ತತ್ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಬೇಕು.

ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪು. ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗವು ಭಗವದಧೀನವೇ
ಆಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ‘ಉಪಾಸಾತ್ತ್ವವಿಧಾತ್’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ತದಧೀನತ್ವವನ್ನು ಅಥವಾ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಗಿಡ-ಮರ ಮೊದಲಾದ ಸಸ್ಯಗಳಿಗೆ ಜೀವನೇ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿರುವುದು ಶ್ರುತಿಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಥ ಯಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತಿ ಸಾ ಶುಷ್ಯತಿ' ಜೀವನು ಯಾವ ಮರವನ್ನು, ಅಥವಾ ಗಿಡವನ್ನು ತ್ಯಜಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅದು ಒಣಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಜೀವನೇ ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ವಾಯುನಾ ಹಿ ಸರ್ವೇ ಲೋಕಾ ನೇನೀಯಂತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಈ ಲೋಕವು ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ ಸಕಲವೂ ವಾಯುವಿನ ಅಧೀನ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತತ್ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ನಿಮಿತ್ತ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ ? ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

'ಜೀವೋ ಜಹಾತಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅನಿರುದ್ಧರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಈ ಅನಿರುದ್ಧನ ಅಧೀನವಾಗಿ ಜೀವಾತ್ಮನು ಗಿಡಮರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದರಂತೆ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನು ಅವನ ಮೂಲಕ ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಜೀವ ಮತ್ತು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಲಿಂಗಗಳು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾದ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಸೂತ್ರದ ಆಕ್ಷೇಪ ಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

विष्णोरेव मुख्यतः शब्दार्थत्वमाक्षिप्य, समादधत् सूत्रमुपन्यस्य
आक्षेपांशं तावद् व्याचष्टे - जीवेति ॥

'ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನು' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ, ಸಮಾಧಾನ ಹೇಳುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಮೊದಲು ಆಕ್ಷೇಪಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜೀವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

ಸಕಲಶಬ್ದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಯದ್ವಕ್ತಂ ವಿಷ್ಣೋರೇವ ಸರ್ವಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಮ್' ಇತಿ ತದಯುಕ್ತಮ್ | ಸರ್ವಪದಾರ್ಥಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮಾಧೀನತ್ವಾದೇವ ಹಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವಂ ತಸ್ಯೋಕ್ತಂ |

ವಿಷ್ಣುಃ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮಾಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವಿರಿ.

ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂ ಕೂಡ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯರು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತच्च सर्वस्य तदधीनत्वाख्यं लिङ्गं जीवमुख्यप्राणयोरप्यस्ति | 'अस्य यदैकां शाखाम्' इति श्रुतौ वृक्षादीनां जीवाधीनत्वावगमात् | 'वायुना' इति श्रुतौ च सर्वस्य मुख्यप्राणाधीनत्वावगतेः, अतस्तयोरपि मुख्यवाच्यत्वम् |

ಈ ತದಧೀನತ್ವಲಿಂಗವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. 'ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಖಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಜೀವನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ವಾಯುನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲವೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರ ಅಧೀನವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಒಂದಂತೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರೂ ಕೂಡ ಸಕಲಶಬ್ದದಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಬೇಕಾದೀತು.

ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದರೆ ನೈಮಿತ್ತಿಕವ್ಯವಹಾರವೂ ಬರುತ್ತದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च वक्तव्यं 'प्रयोगे सत्येव निमित्तानुसरणं, न तु निमित्तमात्रेण वाच्यत्वकल्पनम्' इति | निमित्तसद्भावेन व्यवहारापादनस्यैव न्यायत्वेन वाच्यत्वकल्पने बाधकाभावादिति भावः |

ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತವಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ?

ಏಕೆಂದರೆ ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದರೆ ನೈಮಿತ್ತಿಕವಾದ ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ನ್ಯಾಯವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಯು ಹಾಗೂ ಜೀವರು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಯಾವ ಬಾಧಕವೂ ಇಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಆಕ್ಷೇಪ.

ಸೂತ್ರದ ಪರಿಹಾರಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - परिहारांशं व्याचष्टे - नेति ॥ न सर्वस्य जीवमुख्यप्र
णाधीनत्वलिङ्गेन तयोर्मुख्यवाच्यत्वं कल्प्यम् । तल्लिङ्गाभिधायकश्रुतीनां
तदन्तर्यामिभगवत् सम्बन्धितया व्याख्यातत्वात् ।

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಉತ್ತರ ನೀಡುವ ಸೂತ್ರಾಂಶವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನ ಉಪಾಸಾತ್ಯವಿಧ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಅವರೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆಂದು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಹಾಗೇ ಹೇಳುವ ಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಭಗವಂತನದ್ದೇ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'यद्यद् विभूतिमत् सत्त्वं श्रीमदूर्जितमेव वा । तत्तदेवाव-
गच्छ त्वं मम तेजोऽशसम्भवम्' इत्यादेशच । तथा च तल्लिङ्गवतोऽन्तर्यामिण
एव मुख्यवाच्यत्वं भवेदिति भावः ॥३॥

ಗೀತೆಯಲ್ಲಿ 'ಯದ್ಯದ್ವಿಭೂತಿಮತ್ ಸತ್ವಂ ಶ್ರೀಮದೂರ್ಜಿತಮೇವ ವಾ । ತತ್ತದೇವಾವಗಚ್ಛ
ತ್ವಂ ಮಮ ತೇಜೋಽಂಶಸಂಭವಮ್' 'ಯಾವುದು ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಹೊಂದಿದೆಯೋ,

ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಕಾಂತಿಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅಭಿವೃದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದೆಲ್ಲವೂ ನನ್ನ ತೇಜೋರೂಪವಾದ ಅಂಶದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೊರತು, ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-ರಾಗಿದ್ದಾರೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲ್ಲ.

ಭಾವದೀಪ

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ

आक्षेपस्य फलं दर्शयन् भाष्यं व्याचष्टे - यदुक्तमिति ॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಯದುಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ

भावदीपः - परमात्माधीनत्वादेवेति॥ यद्यपि तद्वतत्वादपि मुख्यार्थत्वमुक्तम्। तथापि “स्वातन्त्र्यं तद्वतत्वं च शब्दवृत्तेर्हि कारणम्। स्वातन्त्र्यं तत्र मुख्यं स्यात्” इत्यनुभाष्योक्तमुख्यत्वमुपेत्याऽवधारण प्रयोगः।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮಾಧೀನತ್ವಾದೇವ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿವಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಸ್ತುತಃ ತದ್ಗತತ್ವದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಹುದು. ಆದರೂ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ "ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತದ್ಗತತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದವೃತ್ತೇರ್ಹಿ ಕಾರಣಮ್" । ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯಂ ತತ್ರ ಮುಖ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್" ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿ ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವಕಾರವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

‘ತಜ್ಜೀವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ತಜ್ಜೀವೇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಚಛೇ - ತಜ್ಜೇತ್ಯಾದಿನಾ || ಲಿಙ್ಗಂ ಪ್ರವೃತ್ತಿ-
ನಿಮಿತ್ತಮಿತ್ಯರ್ಥ: |

‘ತಜ್ಜೀವ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ‘ತಜ್ಜ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.
‘ಲಿಂಗಂ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ‘ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು’ ಎಂದರ್ಥ.

ಸರ್ವಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾಖ್ಯಮಿತ್ಯತ್ರ ಪ್ರಯುಕ್ತಸರ್ವಪದಂ ಜೀವೇ
ಸಂಭಾವಿತಸರ್ವಪರಮ್ | ವಾಯೌ ತ್ವಸಕ್ಷುಚಿತಸರ್ವಪರಮಿತಿ ಭಾವೇನ ವ್ಯನಕ್ತಿ -
ವೃಕ್ಷಾದಿನಾಮಿತಿ | ಸರ್ವಸ್ಯೇತಿ ಚ || ಅತ ಇತಿ || ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯರೂಪನಿಮಿತ್ತ-
ಸದ್ಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥ: |

‘ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾಖ್ಯಮ್’ ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಲ್ಲಿರುವ ‘ಸರ್ವಪದಕ್ಕೆ’ ಜೀವವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಸಂಭಾವಿತವಾದ ಸಕಲವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ವಾಯುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಸಹುಂಚಿತವಾಗಿ ಸಕಲವನ್ನು
ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ‘ವೃಕ್ಷಾದೀನಾಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿವೆ. ‘ಅತಃ’ ಎಂಬ
ಪದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ರಾಜಭೃತ್ಯರ ಉದಾಹರಣೆ

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಭೃತ್ಯಬನ್ಧಾದಿಕಂ ರಾಜಿ ರಾಜೋ ಬನ್ಧಾದಿಯೋಗ್ಯತ: | ಕಾರಣಂ
ಸಂಶಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾದಿತಿ ನೈವ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ | ಅಮಙ್ಗಲತ್ವಾच्छಬ್ದಾನಾಂ ರಾಜೋ ಯೋಗಾದಮಙ್ಗಲೇ |
ಅಪ್ರಿಯತ್ವಾತ್ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಯೋಗನಿವರ್ತನಮಿತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತದಿಶಾ ಸತ್ಯಪಿ
ನಿಮಿತ್ತೇ ರಾಜಿ ನಿಗಡಬದ್ಧಾದಿಪದಾವಾಚ್ಯತ್ವಮಿವ ಜೀವಾದಾವಪ್ಯಸ್ತು ಸರ್ವಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾ
ವಾಚ್ಯತ್ವಮಿತಿ ಭಾವೇನೋಕ್ತಹೇತೋರಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಮಾಶಂಕಯ ಲಿಙ್ಗಪದಭಾವೋತ್ತಯಾ ನಿರಾಹ
- ನ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಮಿತಿ ||

ಪ್ರಶ್ನೆ -

ಭೃತ್ಯಬಂಧಾದಿಕಂ ರಾಜ್ಞ ರಾಜ್ಞೋ ಬಂಧಾದಿಯೋಗ್ಯತಃ |

ಕಾರಣಂ ಸಂಶಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾದಿತಿ ನೈವ ಪ್ರಯುಜ್ಯತೇ |

ಅಮಂಗಲತ್ವಾಚ್ಛಬ್ದಾನ್ಯಾಂ ರಾಜ್ಞೋ ಯೋಗಾದಮಂಗಲೇ |

ಅಪ್ರಿಯತ್ವಾತ್ ಶಬ್ದಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ಯಯೋಗನಿವರ್ತನಮ್ |

“ಭೃತ್ಯನು ಬಂಧಿತನಾದರೆ ರಾಜನಲ್ಲಿ ‘ಬಧ್ಧಃ’ ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಬಂಧನ ಯೋಗ್ಯತ್ವವು ರಾಜನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಂಶಯಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿದೆ. ರಾಜನಲ್ಲಿ ಅಮಂಗಲದ ಯೋಗವಿರುವುದರಿಂದ ಅಮಂಗಲಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ರಾಜನಿಗೆ ಅಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ” ಹೀಗೆ ಅಣುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದರೂ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಜೀವನಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದರೂ ಸರ್ವಶಬ್ದ ಮುಖ್ಯವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು? ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಲಿಂಗಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ‘ನಚ ವಕ್ತವ್ಯಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ರಾಜನಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ

ಭಾವದೀಪ: - ನ ತ್ವಿತಿ || ಬದ್ಧಾದಿಪದಾನಾಂ ರಾಜ್ಞಿ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿತಿ ಭಾವ: |

ಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ರಾಜನಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೂ ಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದಗಳ ವಾಚಕತ್ವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ‘ನತು’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಕಾರಣ

ಭಾವದೀಪ: - ನ್ಯಾಯತ್ವೇನೆತಿ || ಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಗೇ ತು ನಿಮಿತ್ತಮೇವ ಸಾಮಗ್ರೀತ್ಯಾನುಮಾನಿಕ ನಯಸುಧೋತ್ತಯಾ ತಸ್ಯ व्यवहारेषु पुष्कलकारणत्वादिति ಭಾವ: || ಬಾಧಕೇತಿ ||

'ನ್ಯಾಯತ್ವೇನ' ಎಂಬ ಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಮುಖ್ಯವಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಸಾಮಗ್ರಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಮಾನಿತಾಧಿರಣದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯವಹಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಮುಖ್ಯವಾದ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ತದಧೀನತ್ವವು ಹೇಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ?

ಭಾವದೀಪ: - उत्सर्गतः प्राप्तस्य बाधकैकापोद्यत्वादिह चामङ्गलत्वादिरूपस्य वाच्यत्वकल्पनबाधकस्याभावात् स्यादेव वाच्यत्वे तदधीनत्वहेतुः प्रयोजक इत्यर्थः ।

'ಬಾಧಕಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಉತ್ಸರ್ಗತಃ' ಪ್ರಾಪ್ತವಾದದ್ದು ಬಾಧಕದಿಂದಷ್ಟೇ ನಿರಾಕರಿಸಲು ಅರ್ಹವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಕಲ್ಪಕವಾದ ಅಮಂಗಲತ್ವಾದಿ ಬಾಧಕಗಳು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ತದಧೀನತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತು ವಾಚಕತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು.

ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ನಿಮಿತ್ತ ಹುಡುಕಬೇಕು

ಭಾವದೀಪ: - प्रयोगे सतीति न्यायस्तु अमुख्यविषयः । तथैवानुमानिकनय सुधोक्तेरिति भावः ।

'ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹುಡುಕಬೇಕು. ನಿಮಿತ್ತವಿದೆ ಎಂಬ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಮುಖ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಅನುಮಾನಿತಾಧಿರಣದ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಜೀವ ಶಬ್ದವು ತ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ

ಭಾವದೀಪ: - यद्यपि जीवशब्दस्यानुमानिकसूत्रे श्रौतस्मार्तप्रयोगेण प्राणधारकत्वरूपप्रवृत्तिनिमित्तेन च हरौ मुख्यत्वमुक्तम् । वायुशब्दस्यान्तर्नयन्यायेन वैष्णवत्वं सिद्धम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜೀವಶಬ್ದವು ಶೌತಪ್ರಯೋಗ ಹಾಗೂ ಸ್ಮಾರ್ತಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ತ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ 'ಪ್ರಾಣಧಾರಕತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿಯೇ

ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅನುಮಾನಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾಯುಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ ಅಂತರಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೆ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲೇಕೆ ಪುನಃ ಅದರ ಆಕ್ಷೇಪ?

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - तथापि शरीररूपकविन्यस्तगृहीतेरिति न्यायेन 'जीवो जहाति' इत्याद्युदाहृतश्रुतिष्वन्यपरत्वस्यापि सत्त्वेनेयमाशङ्का युक्ता । अत एव तयोरपीत्युक्तिः। अत एव च बुभ्वादिनये वायुसमाख्यातत्वेनेयं श्रुतिरुदाहृतेति भावः ।

ಉತ್ತರ - ಹೌದು; ಆದರೂ ಸಹ 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ 'ಜೀವೋ ಜಹಾತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ ಜೀವಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಚೇತನರನ್ನು ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ತಯೋರಪಿ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ದ್ಯುಭ್ವಾದ್ಯಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವಾಯು ಸಮಾಖ್ಯಾನ ಶ್ರುತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಲಿಂಗೇನೈವ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - वक्ष्यति च द्वितीये भाष्यकारोऽन्यस्यापि वाच्यत्वादसतः प्राप्तिरिति लिङ्गेनैव नञोऽन्वयभ्रान्तिनिरासयाय लिङ्गसाध्येनाऽन्वयमाह - न सर्वस्येति ॥

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರೂ ಕೂಡ ಜೀವ ಶಬ್ದವು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ 'ಅಸತಃ ಪ್ರಾಪ್ತಿಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಲಿಂಗೇನೈವ' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ 'ನೈವ' ಎಂಬ 'ನಇ'ಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು 'ನ ಸರ್ವಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಉಪಾಸಾತ್ಯವಿಧ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - उपासात्रैविध्यादिति भाष्योपात्तसूत्रखण्डाभिमतयुक्तिमाह - तल्लिङ्गेति ॥ तथा व्याख्यानं निर्बीजमित्यत आह - यच्चदिति ॥

‘ಉಪಾಸಾತ್ಯವಿಧ್ಯಾತ್’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸೂತ್ರಖಂಡಕ್ಕೆ ಅಭಿಪ್ರೀತವಾದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ‘ತಲ್ಲಿಂಗ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದು ನಿರ್ಬೀಜವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಯದ್ಯತ್’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

‘ಯದ್ಯದ್‌ವಿಭೂತಿಮತ್ಸತ್ತ್ವಂ’ ಎಂಬ ಗೀತೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಗೀತಾಯಾಂ ದಶಮೇ ಯದಪಿ ಭಾಷ್ಯೇ ‘ಯದ್ವಿಭೂತಿಮತ್’ ಇತಿ ವಿस्तಾರ: ವಿಷ್ಣವಾದಿನಿ ಸ್ವರೂಪಾಣ್ಯೇವೈತುತ್ಯಾ ಯದ್ವಿಭೂತ್ಯಾದಿಮತ್ಸತ್ತ್ವಂ ವಿಷ್ಣುಕಪಿಲರಾಮ-ಕೃಷ್ಣಾದಿಕಂ ತತ್ತನ್ಮಮ ತೇಜೋಽಶಸಮ್ಮಭಂ ಪ್ರಾದುರ್ಭಾವಾತ್ಮಕಮಿತೀರ್ಥ ಉಕ್ತ: ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಭಗವದ್‌ಗೀತೆಯ ಹತ್ತನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಯದ್ಯದ್‌ವಿಭೂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ‘ವಿಷ್ಣಾದಿನಿ ಸ್ವರೂಪಾಣ್ಯೇವ’ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಯದ್ಯದ್‌ವಿಭೂತಿಮತ್ಸತ್ತ್ವಂ’ ಎಂಬ ಗೀತಾಶ್ಲೋಕಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣು, ಕಪಿಲ, ರಾಮ, ಕೃಷ್ಣ ಮೊದಲಾದ ರೂಪಗಳು ಮೂಲರೂಪದ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಂಶಗಳು; ಇವುಗಳು ಪ್ರಾರ್ಥನಾಭೂತವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಜೀವ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಭಗವಂತನ ತೇಜಸ್ಸಿನ ಅಂಶವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - तथापि तत्रैव ‘अन्यानि तु तेजोयुक्तानि’ इत्यप्युक्त्या ‘मम तेजोऽशेन संयुक्तं भवति’ इति गीतातात्पर्योक्त्या चार्थान्तरमुपेत्यात्रै-
तदुक्ति: ॥३॥

ಉತ್ತರ - ಹೌದು, ಆದರೆ ಅದೇ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ‘ಅನ್ಯಾನಿ ತು ತೇಜೋಯುಕ್ತಾನಿ’ ಬೇರೆ ಜೀವ-ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ನನ್ನ ತೇಜೋರೂಪವಾದ ಅಂಶದಿಂದ ಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ಮಾತು ಕಾಣಿಸುವುದರಿಂದ ಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯದ ಆಧಾರದಂತೆ ಟೀಕೆಯ ಮಾತನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ॥ अन्यार्थं तु जैमिनिः प्रश्रव्याख्यानाभ्यामपि चैवमेके ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕೆಂದು ವೇದಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಮುಂಡಕದಲ್ಲಿರುವ ಶೌನಕ - ಅಂಗೀರಸರ ಸಂವಾದದಿಂದ, ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಉದ್ದಾಲಕ - ಶ್ವೇತಕೇತುಗಳ ಸಂವಾದದಿಂದಲೂ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯದವನು ವೇದವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಓದಿದರೂ ವ್ಯರ್ಥ ಎಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದಾರೆ.

ಅರ್ಥ -- ‘ತು’ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಡೆ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ ಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಪರವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಪ್ರಶ್ನಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಂ = ಶೌನಕರು ‘ಕಸ್ಮಿನ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ, ಅಂಗೀರಸರು ‘ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಂತೆ ‘ಕಸ್ಮಿನ್ ನು’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ‘ಕಥಂ ನು’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ, ‘ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉದ್ದಾಲಕರ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ಸಕಲ ವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ ಜೈಮಿನಿಃ = ಹೀಗೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಕಿಂಚ = ಮತ್ತು ಏಕೇ = ಇನ್ನೂ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು, ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಯಸ್ತಂ ನ ವೇದ = ಉಳಿದ ವಸ್ತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬಹುದು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆಂದು ಜೈಮಿನಿಗಳ ಮತ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - ॥ अन्यार्थं तु जैमिनिः प्रश्रव्याख्यानाभ्यामपि चैवमेके ॥

परमात्मज्ञानार्थं कर्मादिकमपि वदतीति जैमिनिः ।

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶೌನಕ ಶ್ವೇತಕೇತುಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ ಆಂಗೀರಸ ಉದ್ದಾಲಕರ ಉತ್ತರರೂಪವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ, ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳ ಹೇಳುವಿಕೆಯಿಂದಲೂ ಇದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೇದಗಳು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದೆ ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆಡೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆಡೆ ಮಾಡುವ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬಹುದಾದರೂ, ವೈದಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯತ್ರ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮ ದೇವತೆಗಳ ಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನೇಬೇಕು. ಆದರೆ ವೇದಗಳು ಜೀವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷ ನೀಡಲು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕಾಮ್ಯಫಲದ ಉದ್ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅದು ಹೊರಟಿಲ್ಲ. ಮೋಕ್ಷವಾದರೂ ಕೂಡ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅನಂತಗುಣಗಳುಳ್ಳ ಭಗವಂತನ ಸರ್ವೋತ್ತಮ-ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಉಳಿದ ಜ್ಞಾನಗಳ ಅನಿವಾರ್ಯತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದು ಮುಕ್ತನಾದವನಿಗೆ ನಿಷ್ಫಲವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಅನ್ಯವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು = ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ದೇವತೆಗಳ ಮತ್ತು ಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷವೆಂದು, ಜೈಮಿನಿಃ = ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಶ್ನ = ಶೌನಕ ಶ್ವೇತಕೇತುಗಳ ಪ್ರಶ್ನೆಯಿಂದ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸಃ = ಆಂಗೀರಸ ಉದ್ದಾಲಕರ ಉತ್ತರರೂಪವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳಿಂದ, ಅಪಿ ಚ = ಮತ್ತು, ಏಕೇ = ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು, ಏವಂ = 'ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮ್ಭಾ

ಕರಿಷ್ಯತಿ' ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೂ ಕೂಡ.

ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯಪದವು ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಈಶ್ವರಾತ್ ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.-

ಕರ್ಮಾದಿಕಮಪಿ = ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು, ರಮೆ, ಚತುರ್ಮುಖ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು, ಪರಮಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಲು, ವದತಿ = ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಜೈಮಿನಿಃ = ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - 'कस्मिन् भगवो विज्ञाते सर्वमिदं विज्ञातं भवतीति । तस्मै स होवाच द्वे विद्ये वेदितव्ये' (मु.उ. १-१३-४)

ಅನುವಾದ - ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ - ಶೌನಕರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಎಲೈ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅಂಗೀರಸರೇ ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ, ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ?' ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅಂಗೀರಸರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. 'ಪರ, ಅಪರ ಎಂಬ ಎರಡು ವಿದ್ಯೆಗಳು ತಿಳಿಯಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ.' ಹೀಗೆ ಪ್ರಶೋತ್ತರಗಳು ಅರಂಭವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಶ್ನೆ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಮತ್ತು ದ್ವಿವಚನದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ದ್ವಂದ್ವ ಸಮಾಸದಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಅನೇಕ ಉತ್ತರಗಳಿವೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುತ್ತಾ ಅದನ್ನೇ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಹೇ ಭಗವಃ = ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಅಂಗೀರಸರೇ! ಕಸ್ಮಿನ್ = ಯಾವುದನ್ನು, ವಿಜ್ಞಾತೇ = ತಿಳಿದಾಗ, ಇದಂ ಸರ್ವಂ = ಇದೆಲ್ಲವನ್ನು, ಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ =

ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ತಸ್ಮೈ = ಶೌನಕರಿಗೆ, ಸಃ = ಅಂಗೀರಸರು,
ಉವಾಚ = ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ. ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೆ = ಪರ, ಅಪರ ಎಂಬ ಎರಡು
ವಿದ್ಯೆಗಳು, ವೇದಿತವ್ಯೇ = ತಿಳಿಯಲು ಅರ್ಹವಾಗಿವೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಕೇತು ಉದ್ದಾಲಕರ ಸಂವಾದ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — 'कथं नु भगवः स आदेशो भवति' इति । यथा सोम्येकेन
मृत्पिण्डेन' (छां. उ. ६-१-३-४) इत्यादिप्रश्नव्याख्यानाभ्याम् ।

ಅನುವಾದ - ಮತ್ತು ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ವೇತಕೇತು ಉದ್ದಾಲಕರನ್ನು
ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಉದ್ದಾಲಕರೇ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಭಗವತ್‌ವಿಷಯಕವಾದ
ಉಪದೇಶವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉದ್ದಾಲಕರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾರೆ.
“ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ! ಹೇಗೆ ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲ ಮೃಣ್ಮಯ
ಪಾತ್ರಗಳ ಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತವೋ” ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಶೋತ್ತರ ರೂಪವಾದ ಶ್ರುತಿಭಾಗಗಳಿಂದ
ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ದೇವತಾಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರಬೇಕು ಎಂದು
ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮಾಕರ್ಷದಿಂದಾಗಿ
ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ
ಶ್ರುತಂ ಭವತ್ಯಮತಂ ಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ
ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳೆಲ್ಲವೂ
ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಉದ್ದಾಲಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ
ಶ್ವೇತಕೇತು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಹೇ ಭಗವಃ = ಪೂಜ್ಯರಾದ ಉದ್ದಾಲಕರೇ ! ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು
ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ
ತಿಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದೇಶಃ = ಅಂತಹ ಭಗವದ್ವಿಷಯಕವಾದ
ಉಪದೇಶವು, ಕಥಂ = ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ, ಭವತಿ =
ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆ ಪ್ರಕರಣವನ್ನು ನಾನು ಇನ್ನೂ ಹೇಗೆ
ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉದ್ದಾಲಕರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೇ ಸೋಮ್ಯ
= ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ! ಯಥಾ = ಹೇಗೆ, ಏಕೇನ

ಮೃತ್ತಿಂಢೇನ = ಒಂದು ಮೃತ್ತಿಂಢದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲ ಮೃಣ್ಮಯ ಪರ್ದಾಫಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೋ, ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸ = ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರರೂಪವಾದ ಶ್ರುತಿಭಾಗಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ದೇವತಾಕರ್ಮಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.

ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — एवमपि चैके पठन्ति 'यस्तन्न वेद किमुचा करिष्यति' इति
(ऋ.स.१-१६४-३९) ॥४॥

ಅನುವಾದ - ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಕೇವಲ ವೇದವನ್ನು ಓದಿ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ಎಂದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- 'ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದು ಕೇವಲ ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ ಋಗ್ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ 'ಅಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಖಂಡವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಏವಮಪಿ = ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ, ಏಕೇ = ಕೆಲವು ಶಾಖೆಯವರು, ಪಠಂತಿ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಃ = ಯಾವಾತನು, ತನ್ನ ವೇದ = ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಸಃ = ಅವನು, ಋಚಾ = ವೇದದಿಂದ, ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ = ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

‘ಅಸ್ಯ ವಾಮೀಯ’ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

(1) ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನ ಕೇವಲಮೇತತ್ಪ್ರಭವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾರ್ಥಿಕಾರ್ಯೋಽಯಂ ಕಿಂತು ಸಾಕ್ಷಾದೇವ ಏಕೇ ಪಠಂತೀತ್ಯಾಹ - ಅಪಿ ಚೇತಿ । ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞಫಲಂ ಮಹದ್ವತ್ವೋಚ್ಯತೇ । ಋಚ ಇತ್ಯಾದಿ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಷಿ ಅವ್ಯಾಕೃತಾಕಾಶೇ । ಯದ್ವಾ ಪರಮೇ ಪರೇಣ ನಿಯಮಾನೇ ಶೋಭನೇ ಚ ವ್ಯೋಷಿ ವಿವಿಧವಿಚಾಶ್ರಯೇ ಪ್ರಕೃತೌ ಬ್ರಹ್ಮಾಧಿಹೃದಯೇ ಚ ಯತ್ಪರಮಂ ದೇಶತಃ ಕಾಲತಃ ಗುಣತಃ

(೧) ಗಮನಿಸಿ : ‘ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮೃಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ ಶ್ರುತಿಗೆ ‘ನ ಕೇವಲಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಪೂರ್ವ ವಿಚಾರ ಇರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಸ್ವರಸವಾದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಋಗ್ವೇದದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಷ್ಟಕದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಮಂತ್ರವಿದು. ‘ಅಸ್ಯ ವಾಮೀಯ ಸೂಕ್ತ’ವೆಂದು ಇದನ್ನು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಅತ್ಯಪೂರ್ವ ಪ್ರಮೇಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ಸೂಕ್ತವನ್ನು ಪ್ರತಿನಿತ್ಯ ಪಾರಾಯಣ ಮಾಡುವ ಕ್ರಮವೂ ಕೂಡ ಇದೆ.

ಆದರೆ ಈ ಭಾಗದ ಅನುವಾದವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಕೆಲವು ವಿದ್ವಾಂಸರ ಬಳಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ, ನಿಜವಾದ ಪಾಠಶೋಧನೆಯಾಗದೇ ಅನುವಾದ ಕಷ್ಟ ಎಂಬ ನಿಲುವನ್ನು ಅಂತಿಮವಾಗಿ ತಾಳಬೇಕಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿದ್ಯಾರ್ಥಿಗಳು, ವಿದ್ವಾಂಸರು, ವಿಮರ್ಶಕರು ಇದರ ನಿಜವಾದ ಪಾಠವನ್ನು ಅರಿತು ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಹೊಸ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಪ್ರಾಚೀನ ಹಸ್ತಪ್ರತಿಯನ್ನು ಗಮನಿಸಿ ನಿಜವಾದ ಪಾಠಶೋಧನೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯವಾಗಿ ಆಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರವಲ್ಲ; ಅನೇಕ ಕಡೆ ಅನುವಾದ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಥರದ ಸಮಸ್ಯೆಗಳು ಎದುರಾಗುತ್ತಿವೆ.

ಅಸ್ಯ ವಾಮೀಯ ಸೂಕ್ತಕ್ಕೆ ಈಗಿನ ಕಾಲದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ವಿದ್ವಾಂಸರಾದ ವಿದ್ವಾನ್ ಬನ್ನಂಜೆ ಗೋವಿಂದಾಚಾರ್ಯರು ಸಂಸ್ಕೃತದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರಮೇಯಗಳು ಅದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದರ ಸಹಾಯವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಿಲ್ಲ.

ಸರ್ವತಃ ಪರಮತ್ವೇನ ನಿಯಮಾನಂ ಶೋಭನಂ ಚ ಮಹಾಪ್ರಲಯೇಽಪ್ಯಕ್ಷಯಕಲ್ಯಾಣಗುಣಶಕ್ತಿಕ್ರಿಯಾದೇಹಮ್
 'ಅಕ್ಷಯೋ ಭಗವಾನ್ವಿಷ್ಣುಃ ಲಕ್ಷ್ಮ್ಯಾವಾಸೋ ಲಯೇ ಸ್ಥಿತಃ । ಮುಕ್ತೈಃ ಸದಾ ಚಿಂತ್ಯಮಾನೋ
 ಬ್ರಹ್ಮಾಚೈಃ ತಾರತಮ್ಯಗೈಃ' ಇತ್ಯಾದೇಃ ತತಃ ಉಪಲಕ್ಷಣಮೇತತ್ । ಯದೃಚೋಧಿತ ಇತ್ಯಾದಿಪ್ರಕೃತಾಃ
 ಚತ್ವಾರೋ ವೇದಾಃ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೇತಿಹಾಸಾದಿಸಹಿತಾಶ್ಚ ತದ್ವಿಷಯಾಃ । ನನ್ವೇಷಾಮಪಿ ದೇವಾ
 ನತತ್ಸೂಕ್ತಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಾತ್ ಕಯಮಕ್ಷರೈಕವಿಷಯಾ ಸರ್ವವೇದಾ ಇತ್ಯತ ಉಚ್ಯತೇ । ಯस्ಮಿನ್ನಿತಿ
 ಯಸ್ಮಿನ್ನನ್ಯೇಭ್ಯ ಅಧಿಕ್ಯೇನ ನಿಷಣ್ಣಾಃ ಸರ್ವೇ ದೇವಾಃ ಅತಸ್ತೇ ಇಷ್ಟತ್ ಶ್ರುಯಂತೇ । ನ ತು
 ತನ್ನಿಷಣ್ಣಮಾತ್ರಮ್ । ಯತಸ್ತದ್ವಿಷ್ಣವಾಖ್ಯಮಕ್ಷರದೇಹಮಿದಮತೋ ಗುಣತಃ
 ಸರ್ವಾಭ್ಯಧಿಕಮಿತ್ಯೇವಮಪಿ ನ ವೇದ ಕಿಂ ತ್ವಿತರಾಮರಸಾಧಾರಣಂ ಮನ್ಯತೇ । ಸ ತೈಃ ಯುಕ್ತಂ
 ಕರ್ಮ ಕುರ್ವನ್ನಪಿ ನ ತ್ರೈವಿಧ್ಯೋ ಭವತೀತಿ ಕಿಂ ತ್ರಿವೇದಾದಿಭಿರಧಿಗತೈಃ
 ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞಾದಿರೂಪೇಣಾಧಿತೈಶ್ಚ ಕರಿಷ್ಯತಿ । ನ ಕಿಮಪಿ ವೇದೋಕ್ತಫಲಂ ಲಭತೇ । ಯಸ್ತ್ವಕ್ಷರಃ
 ವಿಷ್ಣವಾಖ್ಯಂ ಸ್ವತಃ ಏವ ಅಕ್ಷರದೇಹಮಿದಮತಃ ಸರ್ವೋತ್ತಮಮಿತಿ ಜಾನನ್ನಪಿ ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥಭೂತಂ
 ತನ್ನ ವೇದ ಸ ತು ತ್ರೈವಿಧ್ಯೋ ಭವತಿ । ತಥಾಪಿ ಕ್ಷಯಿಷ್ಣುಫಲತ್ವೇನ ಪುನಃ ಕರ್ತೃತ್ವಾಪರಿಹಾರಾತ್
 ಬ್ರಹ್ಮಯಜ್ಞಾದಿರೂಪಕ್ರಗಧ್ಯಯನಾದಿಕರ್ಮಭಿರಕ್ಷರಾಖ್ಯಭಗವದನ್ಯಾರ್ಥಜ್ಞಾನೇನ ಕಿಂ
 ಕರಿಷ್ಯತೀತಿಪುಚ್ಯತೇ । ಯೇ ತು ತೇನ ಜ್ಞಾನೇನ ತೈಃ ಕರ್ಮಭಿಶ್ಚ ಇತ್ಯಮುಕ್ತಪ್ರಕಾರೇಣ ತದಕ್ಷರಂ
 ಮನಃಪ್ರಾಪ್ತೇಷು ರಮಮಾಣಂ ಪ್ರಲಯೇಽಪ್ಯಕ್ಷಯಶಕ್ತಿಕ್ರಿಯಾದೇಹಂ ಸರ್ವವೇದಾರ್ಥಭೂತಂ ತಂ ನ ವೇದ ಸ
 ತ್ರೈವಿಧ್ಯೋ ಭವತಿ । ತಥಾಪಿ ಇಮೇ ಪ್ರಕೃತ ದೇವಾದಯಃ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ಹಿತ್ವಾ ಸದ್ವ್ಯಕ್ತಮಾತ್ರಸಿದ್ಧಯೇ
 ಯಥೇಶ್ವರಭಾಗಾಯ ಅಕ್ಷರಾಖ್ಯಹರಿಣಾ ಸಹೋಪವಿಶಂತಿ ಸಮ್ಯಗುಪವಿಶಂತೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಜ್ಯೋತಿಷ್ವರೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು

ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಶ್ನಾವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ ।
 ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವ ಕರ್ಮಸೃಷ್ಟಾದಿಕಮಪಿ ವದತಿ ಶ್ರುತಿರिति ಜೈಮಿನಿರ್ವಕ್ತಿ । ಯಸ್ಯ

ಜ್ಞಾನಾದನ್ಯಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ ತತ್ಕಿಮಿತಿ ಶೌನಕಪ್ರಭಾರ್ಯ ಏಕವಿಜ್ಞಾಸ್ಯ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾವಗಮಾ
ತ್ತದರ್ಥಮನ್ಯದುಚ್ಯತ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ ।

'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ ಪ್ರಶ್ನಾಪ್ರಾಪ್ತಾಭ್ಯಾಮಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ - ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ
ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಯೆಂದು
ಜೈಮಿನಿಯುಷಿಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬುದಾಗಿ ಶೌನಕರು
ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಏಕವಿಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಧಾನವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು
ಹೇಳಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶೌನಕ ಮತ್ತು ಅಂಗೀರಸರ ಪ್ರಶೋತ್ತರವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಅಕ್ಷಿರಸೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇಽಪಿ “ಛೇ ವಿಧಿ ವೇದಿತವ್ಯೇ ಇತಿ ಹ ಸ್ಮ
ಯದ್ ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ವದಂತಿ ಪರಾ ಚೈವಾಪರಾ ಚ' ಇತ್ಯಾದೌ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪರಿವಿಧಿತ್ವೋಕ್ತೇಸ್ತಸ್ಯ
ಚ ಪರತ್ವೋಪಪಾದನಾರ್ಥಮನ್ಯದುಚ್ಯತ ಇತಿ ಗಮ್ಯತೇ ।

ಅಂಗೀರಸರ ಉತ್ತರದಲ್ಲೂ ಕೂಡ 'ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ ಇತಿ ಹ ಸ್ಮ ಯದ್
ಬ್ರಹ್ಮವಿದೋ ವದಂತಿ ಪರಾ ಚೈವಾಪರಾ ಚ' ಎರಡು ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ
ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ, ಅದೇ ಪರವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂದು
ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪರವಿದ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ
ಪರತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಮಾಂಡೂಕೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೌನಕರಿಗೂ, ಅಂಗೀರಸರಿಗೂ
ಪ್ರಶೋತ್ತರಗಳು ನಡೆದಿವೆ. ಶೌನಕರು ಯಾವ ಮುಖ್ಯತತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಈ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನವು
ಫಲಪ್ರದವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಅಂಗೀರಸರು ಹೀಗೆ
ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ 'ಪರಾ ಚೈವಾಪರಾ ಚ' ಎಂದು. ಪರವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ
ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂದು ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆಗಳಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಪರವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ.
ಕರ್ಮಜ್ಞಾನವು ಅಪರವಿದ್ಯೆಯೆನಿಸುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮವಿದ್ಯೆಗೆ ಪರವಿದ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ

ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಅಪರವಿದ್ಯೆಯ ಬಗ್ಗೆ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಗಳ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅಂಗೀಕರಿಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ಒಂದು ಸಂವಾದ ಪ್ರಕರಣದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಯಿತು.

ಆದೇಶ ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - “ಕಥಂ ನು ಭಗವ: ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತಿ” ಇತಿ ಶೇತಕೇತುಪ್ರಶ್ನೇಽಪಿ “ಉತ ತಮಾದೇಶಮಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯೋ ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ” ಇತಿ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನೋಕ್ತ ಆದೇಶ: ಪರಾಮೃಷ್ಯತೇ । ಆದಿಷ್ಯತ ಇತ್ಯಾದೇಶ: ಪರಮಾತ್ಮಾ ।

‘ಕಥಂ ನು ಭಗವ: ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ವೇತಕೇತು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆಗ ‘ಉತ ತಮಾದೇಶಮಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯೋ ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉದ್ಘಾಟಕನು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲಿ ‘ಆದೇಶ:’ ಪದಕ್ಕೆ ‘ಆದಿಶ್ಯತೇ ಇತಿ ಆದೇಶ:’ ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು.

ವಿವರಣೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಉದ್ಘಾಟಕ ಹಾಗೂ ಶ್ವೇತಕೇತುಗಳ ಸಂಭಾಷಣೆಯಿಂದಲೂ ಇದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಗುರುಕುಲಾಧ್ಯಯನವನ್ನು ಮುಗಿದು ಬಂದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಉದ್ಘಾಟಕರು ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ - ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂಥ ಭಗವಂತನಾದ ಆದೇಶವನ್ನು ತಿಳಿದಿರುವೆಯೇನು ? ಎಂದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ವೇತಕೇತುವು - ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದು ಕೇಳುತ್ತಾನೆ. ಯಾರೊಬ್ಬನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೋ, ಅವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಲ್ಲರನ್ನು ಆದೇಶ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಆದೇಶ ಎಂದೇ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪಾರಮ್ಹ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - “ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ಪಿಣ್ಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃಷ್ಟಮ್ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರಮ್ಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್” ಇತ್ಯಾದಾವುಚ್ಚಾಲಕ-ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇಽಪಿ ಸಾದೃಶ್ಯಾತ್ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಶ್ಚೈಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಂ ನಿರ್ದಿಶ್ಯ “ಎವಂ ಸೋಮ್ಯ

स आदेश" इति तस्यैव सर्वतः प्राधान्यावधारणात् तद्वोधनार्थमन्यदुपन्यस्यत
इति गम्यते ।

'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ತಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾರಂಭಣಂ
ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್' ಹೇಗೆ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು
ತಿಳಿದಿರುವುದರಿಂದ ಎಲ್ಲ ಮಣ್ಣಿನ ವಿಕಾರಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನ
ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯೇ ಮಿಥ್ಯವಾಗಿದೆ.
ಅದರ ಉಳಿದ ಭಾಷ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅದರ ವಿಕಾರವಾಗಿದೆ. ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಯೊಂದೇ ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ.
ಅದರಂತೆ ವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ನಿತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉದ್ದಾಲಕರು ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾರೆ.
ಸಾದೃಶ್ಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯದಿಂದ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಿರ್ದೇಶ ಮಾಡಿ,
'ಏವಂ ಸೌಮ್ಯ ಸ ಆದೇಶಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಪ್ರಧಾನನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು
ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಉಳಿದದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ಆರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ಈ
ಪ್ರಕರಣ ಹೀಗಿದೆ - (ಸಂಗ್ರಹ)

ಶ್ವೇತಕೇತುರ್ಹಾರುಣೇಯ ಆಸ । ತಂ ಹ ಪಿತೋವಾಚ 'ಶ್ವೇತಕೇತೋ ವಸ
ಬ್ರಹ್ಮಚರ್ಯಂ । ನ ವ್ಯ ಸೋಮ್ಯಾಸ್ಮತ್ ಕುಲೀನೋಽನನೂಚ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಬಂಧುರಿವ ಭವತಿ'
ಇತಿ ॥

ಹನ್ನೆರಡು ವರ್ಷ ವಯಸ್ಸಿನ ಆ ಶ್ವೇತಕೇತುವು ಗುರುಕುಲಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ ತನ್ನ ಇಪ್ಪತ್ತಾಲ್ಪ
ವಯಸ್ಸಿನ ತನಕ ಎಲ್ಲಾ ವೇದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿ, ತಾನು ಷಡಂಗ ವೇದಾಧ್ಯಯನ
ಮಾಡಿದವನೆಂದೂ, ಬಹಳ ಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದೂ ಅಹಂಕಾರ ಉಳ್ಳವನಾಗಿ ಅವಿನೀತನಾಗಿ ಮನೆಗೆ
ಮರಳಿದನು.

ಆ ಶ್ವೇತಕೇತುವನ್ನು ನೋಡಿ ವಿಷ್ಣುನಾದ ತಂದೆಯು, ಸರ್ವನಿಯಾಮಕನಾಗಿ
ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅರಿವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಮಗನ ಈ ಅಹಂಕಾರ
ಎಂದರಿತು 'ಶ್ವೇತಕೇತುವೇ ! ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಂಗವೇದಾಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿರುವನೆಂದು
ಅಭಿಮಾನದಿಂದತಾನೇಶ್ರೇಷ್ಠನೆಂದುತಿಳಿದುಕೊಂಡವನಾಗಿಅವಿನೀತನಾಗಿರುವೆಯಷ್ಟೆ. ಯಾವ
ಪರಮ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಉಪದೇಶ ಪಡದೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಉಪದೇಶ ಪಡೆದಂತಾಗುತ್ತದೋ,
ಯಾವುದನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಿದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನು ಮನನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದೋ,

ಯಾವುದನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿತರೆ ಬೇರೆಲ್ಲವನ್ನೂ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅರಿತಂತಾಗುವುದೋ, ಅಂಥ ವೇದಾಧ್ಯಯನದ ಮುಖ್ಯ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮತ್ವವನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವಿಯೇನು ? ಎಂದು ಕೇಳಿದನು.

'ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತಿ' ಇತಿ ||

'ಪೂಜ್ಯರೇ ಆ ಒಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಶ್ರವಣ ಮನನ ಹಾಗೂ ಧ್ಯಾನದಿಂದ ಅರಿತುಕೊಂಡಾಗ ಬೇರೆ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳ ಶ್ರವಣ ಮನನ ಧ್ಯಾನಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಈ ಉಪದೇಶವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾದೀತು ?' ಎಂದು ಶ್ವೇತಕೇತುವು ತಂದೆಯನ್ನು ಕೇಳಿದನು.

'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ವೃತ್ ಪಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಶಾರೋ, ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ ||

ಮಗನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವಾಗಿ ಉದ್ಘಾತಕರು 'ಎಲೋ ಮಂಗಳ ಸ್ವರೂಪನೇ, ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡರೆ, ಮಣ್ಣಿನಿಂದಾದ ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳೂ ಮಣ್ಣೇ ಎಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೋ ಹಾಗೆಯೇ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸತ್ಯ ಎಂದರಿತುಕೊಂಡರೆ, ಅವನಂತೆಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಜಗತ್ತು ಸತ್ಯ ಎಂದು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ.

ಸಂಸ್ಕೃತಭಾಷೆಗಿಂತ ಇತರವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಾಗ್ವಿಧಿಯಿಂದ ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಉಚ್ಚಾರಣೆ ಮಾಡುವುದು, ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಆಗಿದೆ. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಮೊದಲೇ ಇರುವವುಗಳ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿಯಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲಾ ಅನಿತ್ಯ. ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಮಧೇಯಗಳು ನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳು ಪ್ರಧಾನ. ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಭಾಷೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳು ಅಪ್ರಧಾನ. ಹೇಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಂಸ್ಕೃತಪದಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಿಗಬಹುದಾದ ಕೀರ್ತಿ, ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಯೋಜನವು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದ ಸಿಗುವ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಫಲವೆಲ್ಲವೂ ಲಭಿಸುತ್ತವೆ.

ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಲೋಹಮಣಿನಾ ಸರ್ವಂ ಲೋಹಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ |
ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಶಾರೋ, ನಾಮಧೇಯಂ | ಲೋಹಮಣಿರಿತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ |

ಲೋಹಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದ್ದು ಲೋಹಮಣಿ (ಲೋಹಶ್ರೇಷ್ಠ) ಎನಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಸುವರ್ಣವನ್ನು ಲೋಹವೆಂದು ಅರಿತರೆ, ಇತರ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಹಮಯವಾದ ವಸ್ತುಗಳು ಲೋಹವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜ್ಞಾನಾನಂದ ರೂಪನೆಂದು ಅರಿತರೆ, ಅವನಂತೆ ಚೇತನರಾದ ಜೀವರನ್ನೂ ಹಾಗೇ ತಿಳಿಯಬಹುದು.

ವಾಗಿದ್ರಿಯದಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಭಾಷಾಶಬ್ದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಅಂಥ ಶಬ್ದಗಳು ಅನಿತ್ಯ ಲೋಹಮಣಿ ಎಂದು ಮುಂತಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ನಾಮಧೇಯಗಳು ನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನರಿತುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರದಿಂದ, ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಇತರ ಭಾಷಾ ಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ದೊರಕಬಹುದಾದ ಸಂಪತ್ತು ಮನ್ನಣೆಯೇ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಇತರ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ಪ್ರಧಾನನಾದ ಕಾರಣ ಅವನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತಿನ ಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಿಗಬಹುದಾದ ಸ್ವರ್ಗಾದಿ ಪ್ರಯೋಜನವು ಕೈಗೊಂಡುತ್ತದೆ.

ಯಥಾ ಸೋಮೈಕೇನ ನಖನಿಕೃತನೇನ ಸರ್ವಂ ಕಾಷ್ಟರ್ಣಯಸಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ |
ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ, ನಾಮಧೇಯಂ ಕಾಷ್ಟರ್ಣಯಸಮಿತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್ |
ವಿವಂ ಸೋಮೈ ಸ ಆದೇಶೋ ಭವತಿ' ಇತಿ ||

ಅಲ್ಪವಾದ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಒಂದು ಉಗುರುಕತ್ತಿಯನ್ನು, ಇದು ಕಬ್ಬಿಣ ಎಂದು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ, ಅದಕ್ಕೆ ಸದೃಶವಾಗಿರುವುದರಿಂದಾಗಿ ಕಬ್ಬಿಣದಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕಬ್ಬಿಣವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದ ಮೇಲೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸತ್ಯ ಎಂದು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ, ಅವನಂತೆ ಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿದ್ದು ಅವನಿಗೆ ಸದೃಶವಾದ ಅಲ್ಪವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸತ್ಯವೆಂದು ಅರಿತಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಬೇರೆ ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ವಾಗಿದ್ರಿಯದಿಂದ ಕಬ್ಬಿಣ ಎಂದು ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತೇತರ ಶಬ್ದಗಳ ಅನಿತ್ಯ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ನಾನಾವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡಲ್ಪಡುತ್ತಿರುವ ಕಾರಣ ಆ ಶಬ್ದಗಳು ಅನಿತ್ಯ ಕಾಷ್ಟರ್ಣಯಸ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತ ಪದಗಳ ಉಚ್ಚಾರಣೆಯು ಅವುಗಳ ಉಚ್ಚತ್ತಿಯಾಗಿರದೆ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾತ್ರವೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವು ನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವ ಸಂಸ್ಕೃತ ಭಾಷೆಯನ್ನರಿತುಕೊಂಡ ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಇತರ ಭಾಷೆಗಳ ಅರಿವಿನಿಂದ ದೊರಕಬಹುದಾದ ಪ್ರಯೋಜನವೆಲ್ಲಾ ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಜಗತ್ತಿಗಿಂತ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರಧಾನನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಅರಿತುಕೊಂಡರೆ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ

ಜಗತ್ತನ್ನು ಅರಿತುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯಾಸ ಪಡದಿದ್ದರೂ ಅದರ ಅರಿವಿನಿಂದ ಲಭಿಸಬಹುದಾದ ಪ್ರಯೋಜನವು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ.

‘ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮೃಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ನ ಕೇವಲಂ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಂ ಲಿಂಗಾಭ್ಯೋಮೇತದವಗಮ್ಯತೇ । एवं ಮುಖತೋಽಪ್ಯೇಕೇ ಶಾಖಿನ: ಪಠಂತಿ - “ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮೃಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ” ಇತಿ । ಯಸ್ಯದ್ವಿಷ್ಣವಾಖ್ಯಮಕ್ಷರಂ ನ ವೇದ ಸ ಕ್ರವಾಽಧೀತಯಾಽಧ್ಯಾಪಿತಯಾಽಧಿಗಮಿತಾರ್ಥಯಾಽನುಷ್ಠಿತಾರ್ಥಯಾಽನುಷ್ಠಾಪಿತಾರ್ಥಯಾ ವಾ ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ । ತದ್ವೇದೇನೈವ ಹಿ ತತ್ಪ್ರಯೋಜನಂ, ಉತ್ಕೃಷ್ಟಫಲತ್ವಾದಿತೀರ್ಥ: । ಚಕಾರಾದೇತದ್ವಪಸಂಹರ್ತವ್ಯಂ, ಏತದರ್ಥ ಸೃಷ್ಟಾದಿಕಮಪ್ಯಧೀಯತೇ “ಸಮಾರ್ಜಗರ್ಭಾ” ಇತ್ಯಾದೀತಿ ॥೩॥

ಕೇವಲ ಪ್ರಶ್ನೆ ಹಾಗೂ ಉತ್ತರಗಳೆಂಬ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದಲ್ಲ. ಸ್ವತಃ ಕಂಠತಃ ಕೆಲವು ಶಾಖಿಗಳು ಇದನ್ನು ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ - ‘ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮೃಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ’ ಎಂದು. ಯಃ = ಯಾವ ವಿಷ್ಣುವೆಂಬ ನಾಶವಿಲ್ಲದವನನ್ನು ‘ನ ವೇದ’ = ತಿಳಿಯಲಾರನೋ, ಅವನು ಋಚಾ = ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಅಥವಾ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿದಿದ್ದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಅದರಂತೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಅಥವಾ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ = ಏನು ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ? ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದಲೇ ಉತ್ಕೃಷ್ಟಫಲವೆಂಬ ಪ್ರಯೋಜನವು ದೊರೆಯಲು ಸಾಧ್ಯ ಎಂಬುದು ‘ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಚಕಾರದಿಂದ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು - ಅಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅವನ ಸೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ‘ಸಪ್ರಾರ್ಥಗರ್ಭಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಎಂದು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನೇಕೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ -

यदुक्तं 'सर्वशब्दा अन्यत्र समाकृष्य व्यवहियन्ते' इति, न तद्युक्तम् ।
वैदिकानां शब्दानां कर्मादौ समाकर्षे प्रयोजनाभावात् ।

'ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ, ಲೌಕಿಕ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತ. ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ.

ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಸಾಕಲ್ಲವೇ?

तत्त्वप्रकाशिका - न च कर्मसिद्धिरेव प्रयोजनम् । भगवज्ज्ञानमात्रेणैव ('एव' इति नास्ति-क.ख)पुरुषार्थसिद्धौ तद्वैयर्थ्यात् । वेदानाञ्च काम्यफलार्थमप्रवृत्तेः ।

ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿಯನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಜನವೆನ್ನಬೇಕು. ಆದರೆ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ, ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿಯು ವ್ಯರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಗಳು ಕಾಮ್ಯಫಲಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಸಮಾಕರ್ಷಣದಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ?

तत्त्वप्रकाशिका - अतो वैदिकानां शब्दानामन्यत्र समाकर्षे प्रयोजनाभावात्, मुख्यत एवाऽन्यवाचकत्वम्, इत्याशङ्कं परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - अन्यार्थमिति ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಏನೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕರ್ಮಾದಿಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಮ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಗೋಸ್ಕರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಸಮಾಕರ್ಷಣಂ ವೇದಃ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಕಮಪಿ ವದತಿ' ಇತಿ ಯುಕ್ತಮೇವ। ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಸ್ಯಾಪಿ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಾದಿತಿ ಜೈಮಿನಿರಾಚಾರ್ಯೋ ಮನ್ಯತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಅನ್ಯಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಂ ಕುತಃ? ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಕस्ಮಿನ್ನಿತಿ ॥

ಸಮಾಕರ್ಷದಿಂದ ವೇದವು ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರು. ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುವುದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಕಸ್ಮಿನ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉದಾಹರಣೆ ಉತ್ತರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸರ್ವಮಿದಂ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ಕಸ್ಮಿನ್ ವಿಜ್ಞಾತೇ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ? ವಿಜ್ಞಾತಸ್ಯಾಪ್ಯಸ್ಯ ಫಲಂ ಕಸ್ಮಿನ್ ಜ್ಞಾತೇ ಭವತಿ ? ಏತಜ್ಞಾನಮಾತ್ರಸ್ಯಾಽಫಲತ್ವಾತ್, ಇತಿ ಶೌನಕಪ್ರಶ್ನೇ, ಸರ್ವಮಪರವಿಷಯಾ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ, ವಿಜ್ಞಾತಂ ಚ ಪರವಿಷಯಾವಿಷಯಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನೇನ ಸಫಲಂ ಭವತಿ, ಅतो 'ದ್ವೇ ವಿಧೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ' ಇತ್ಯಕ್ಷಿರಸೋ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾತ್।

ಕರ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಯಾವಾತನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ

ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಶೌನಕರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಉದ್ದಾಲಕರು ಹೀಗೆ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪರವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಪರವಿದ್ಯೆಗೆ ವಿಷಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ವಿದ್ಯೆಯ ಜ್ಞಾನ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವೆಂದು ಆಂಗೀರಸರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನ ತಿಳಿದರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಂತೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तथा 'यस्मिन् परमात्मनि ज्ञाते सर्वं कर्मादिकं ज्ञातमपि सफलं स्यात्, तद्विषय उपदेशः कथं स्यात् ? तं प्रकारं कथमहं जानीयाम्? इति श्वेतकेतुप्रश्ने 'यथैकेन मत्पिण्डेन ज्ञातेन ज्ञातमपि घटादिकं ज्ञातफलं भवति, विशेषज्ञानात् । एवं परमात्मनि ज्ञाते सर्वं ज्ञातफलं भवति', इत्युद्दालकव्याख्यानात्, अन्यज्ञानस्य परमात्मज्ञानार्थत्वं ज्ञायत इति भावः।

ಇದರಂತೆ ಯಾವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಜ್ಞಾತವಾಗುವ ಮೂಲಕ ಸಫಲವಾಗುತ್ತವೋ, ಅಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನ ಉಪದೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿರಿ. ಆ ಉಪದೇಶ ಪ್ರಕಾರ ನನಗೆ ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ? ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಕೇತು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿದಾಗ - ಉದ್ದಾಲಕರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ಒಂದು ಮಣ್ಣಿನ ಮುದ್ದೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾತವಾದ ಘಟಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾತವಾಗುವುದು ಕಂಡಿದೆಯೋ, ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಲೌಕಿಕ-ಪದಾರ್ಥಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಉದ್ದಾಲಕರು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟಪಾದ ಅಧ್ಯಯನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अपिच न केवलमथैवमन्यज्ञानस्य परमात्म ज्ञानार्थत्वसिद्धिः, किं तु स्पष्टं चैवमेके शाखिनः पठन्ति, इत्याह - एवमिति॥

ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಾತ್ ಅನ್ಯಜ್ಞಾನವು ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಾರ್ಥಕವೆಂದಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಲ್ಲ; ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆಂದು 'ಎವಂ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸಕಲ ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದಕ್ಷರಂ ಯೋ ನ ವೇದ ಸ ಕರ್ಮಾದಿವಿಷಯರ್ಚಾ ಕಿಂ ಕರಿಷ್ಯತಿ? ಯತಃ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ ಪರಮೇ ವ್ಯಾಪ್ತೇ ಅಕ್ಷರೇ ತಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ವದಂತಿ । ತಸ್ಯೈವ ಸರ್ವದಿವಾಧಾರತ್ವಾತ್ । ಯೇ ಪುನಃ ತದಕ್ಷರಂ ವಿದುಃ ತೇ ಸಮ್ಯಗಾಸತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಅಕ್ಷರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನು ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಯುಗ್ವೇದವನ್ನು ಓದಿ ಏನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ? ಏಕೆಂದರೆ ಸಕಲ ವೇದವು ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಅಕ್ಷರ ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳಿಗೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 'ಯಾವ ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಆ ಅಕ್ಷರನನ್ನು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಉಪಭೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ರತರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದು ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ

ಸಮಾಕರ್ಷದಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆಯೇ ?

ಲೌಕಿಕಾನಾಮನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥ ಸಮಾಕರ್ಷಮುಪೇತ್ಯಾಹ - ವೈದಿಕಾನಾಮಿತಿ ॥
ಮುಮುಕ್ಷು ಪ್ರತಿತಿಶೇಷಃ ।

ಲೌಕಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಲ್ಲವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ 'ವೈದಿಕಾನಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಮುಮುಕ್ಷುಗಳನ್ನು ಕುರಿತು' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಕರ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವಶ್ಯ ಪಡೆಯಬೇಕು

ಭಾವದೀಪಃ - ನನು 'ತಮೇವಂ ವಿಧ್ವಾನಮೃತ' ಇತ್ಯಾದೇಃ ಜ್ಞಾನಾತ್, ಮೋಕ್ಷಸಿದ್ಧಿವಾಪಿ ಪಶುಪುತ್ರಸ್ವರ್ಗಾದಿಫಲಪ್ರಾಪ್ತಾರ್ಥ ಕರ್ಮಸಿದ್ಧಿರ್ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ವೇದಾನಾಂ ಚೇತಿ॥
ಮುಮುಕ್ಷು ಪ್ರತಿತಿಶೇಷಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ತಮೇವಂ ವಿದ್ವಾನ್ ಅಮೃತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪಶು, ಪುತ್ರ, ಸ್ವರ್ಗ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸುವವರು ಕೂಡ ಆಚರಿಸಲೇ ಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವೇದಾನಾಂ ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಮುಂದುವರಿದನ್ನು ಕುರಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

'ರೋಚನಾರ್ಥಂ ಫಲಶ್ರುತಿಃ'

ಭಾವದೀಪ: - 'ರೋಚನಾರ್ಥಂ ಫಲಶ್ರುತಿಃ' ಇತ್ಯೇಕಾದಶಸ್ಕನ್ಧೋಕ್ತೆ: । "ನ ತಾದೃಶೀ ಪ್ರೀತಿರೀಡ್ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಗುಣೋತ್ಕರ್ಷಜ್ಞಾತರಿ ಯಾದೃಶೀ ಸ್ಯಾತ್ । ತತ್ಪ್ರೀಣನಾನ್ಮೋಕ್ಷಮಾಪ್ರೋತಿ ಸರ್ವಸ್ತತೋ ವೇದಾಸ್ತತ್ಪರಾಸ್ಸರ್ವ ಎವ" ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚೇತಿ ಭಾವ: ।

'ರೋಚನಾರ್ಥಂ ಫಲಶ್ರುತಿಃ' ಸಾಧಾನಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ರುಚಿ ಹುಟ್ಟಿಸಲು ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಐಹಿಕಫಲಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಗವತದ ಏಕಾದಶಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು "ನ ತಾದೃಶೀ ಪ್ರೀತೀರೀಡ್ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಗುಣೋತ್ಕರ್ಷಜ್ಞಾತರಿ ಯಾದೃಶೀ ಸ್ಯಾತ್" ತತ್ಪ್ರೀಣನಾನ್ಮೋಕ್ಷಮಾಪ್ರೋತಿ ಸರ್ವಸ್ತತೋ ವೇದಾಸ್ತತ್ಪರಾಸ್ಸರ್ವ ಎವ" ತನ್ನ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನ ಮೇಲೆ ಆಗುವಷ್ಟು ಸಂತೋಷ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಬೇರೆ ಯಾರಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪ್ರೀತಿಯನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದವನು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲವೇದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ವೇದಗಳು ಕಾಮ್ಯಫಲಕ್ಕೊಸ್ಕರ ಹೊರಟಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಕರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇದೆ

ಭಾವದೀಪ: - यद्यपि सर्वपुरुषार्थनये ज्ञानादेवासंशेषपुरुषार्थप्राप्तिर्वक्ष्यते । तथाप्यभ्युपेत्यवादेन वाऽनुत्तमाधिकारिणामुत्तमानामपि प्रबलप्रतिबन्धकवतां कर्मसापेक्षत्वाद्वा एवमुक्तमिति ध्येयम् ॥

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಸರ್ವಪುರುಷಾರ್ಥಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಸಕಲ ಪುರುಷಾರ್ಥಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಂಗೀಕಾರವಾದದಿಂದ ಅಧಮಾಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ ಅಥವಾ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದರೂ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿದ್ದಾಗ ಅವರೂ ಕೂಡ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಬೇಕೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದಲೂ ಈ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ ಇತಿ ॥ ಜ್ಞಾನಮಾತ್ರೇಣ ಪುರುಷಾರ್ಥಾಸಿद्धेरित्यर्थಃ । ಕರ್ಮಾದಿಕಮಪಿ ವದತೀತಿ ಭಾಷ್ಯಮಾದಿಪದಾರ್ಥ ವದನ್ ಶಿಷ್ಯಪೂರ್ವಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸಮಾಕರ್ಷಣೇತಿ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನದಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗದ ಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥ. 'ಕರ್ಮಾದಿಕಮಪಿ ವದತಿ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಪದವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ 'ಸಮಾಕರ್ಷಣ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಸೂತ್ರೇಽನ್ಯಪದೇನ ಪ್ರಸ್ತುತಜೀವಾಶ್ವನ್ಯಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿನಾ ತಜ್ಞಾನಂ ಲಕ್ಷಯತ ಇತಿ ಭಾವೇನ ಭಾಷ್ಯೇ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಹೇತುಗಮ್ ಮತ್ವಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಕರ್ಮಾದೀತಿ ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅನ್ಯ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಜೀವನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗಿದೆ. ಈ 'ಅನ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನ್ಯಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ' ಎಂಬ ಪದವು ಹೀಗೆ ಹೇತುಗರ್ಭಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ 'ಕರ್ಮಾದಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವದತಿ' ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಭಾಷ್ಯೇ 'ವದತಿ' ಇತ್ಯುಕ್ತಾವಪಿ ಜ್ಞಾನಸ್ಯೇತ್ಯುಕ್ತಿಃ ದೃಶ್ಯಾಂತಾನುಸಾರಾತ್ ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವದತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ದೃಷ್ಟಾಂತಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತೋಪಯೋಗ

ಭಾವದೀಪ: - अन्यज्ञानेनान्यज्ञानाऽयोगात् फललक्षणमुपेत्य प्रकृतोपयोगितया तात्पर्यमाह - विज्ञातस्यापीति ॥

ಒಂದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದರ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಿ ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುವಂತೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ವಿಜ್ಞಾತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿವೆ.

ಕರ್ಮಜ್ಞಾನದ ಫಲ

ಭಾವದೀಪ: - फलप्रश्ने बीजमाह - एतदिति ॥ शौनको ह वै महाशालोऽङ्गिरसं विधिवदुपसन्नः पप्रच्छेति पूर्वत्र श्रवणादाह - शौनकेति॥

ಕರ್ಮದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಕಾರಣವನ್ನು 'ಏತತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. "ಶೌನಕೋ ಹ ವೈ ಮಹಾಶಾಲೋಽಂಗಿರಸಂ ವಿಧಿವದುಪಸನ್ನಃ ಪಪ್ರಚ್ಛ" ಶೌನಕರು ಅಂಗೀರಸ ಋಷಿಗಳನ್ನು ವಿಧಿಪ್ರಕಾರ ಉಪಸತ್ತಿ ಮಾಡಿ ಪ್ರಶ್ನೆ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೌನಕ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಯಾವುದು ಪರವಿದ್ಯೆ ?

ಭಾವದೀಪ: - द्वे विद्ये वेदितव्ये इति ह स्म यद्वह्यविदो वदन्ति । परा चैवापरा च । तत्रापरा । ऋग्वेदो यजुर्वेदः सामवेदोऽथर्ववेदः शिक्षा कल्पो व्याकरणं निरुक्तं छन्दो ज्योतिषमिति । अथ परा यया तदक्षरमधिगम्यत इत्यस्य वाक्यस्य भावमाह - सर्वमिति ॥

"ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ ಇತಿ ಹ ಸ್ಮ ಯದ್ವಹ್ಯವಿದೋ ವದಂತಿ । ಪರಾ ಚೈವಾಪರಾ ಚ । ತತ್ರಾಪರಾ । ಋಗ್ವೇದೋ ಯಜುರ್ವೇದಃ ಸಾಮವೇದೋಽಥರ್ವವೇದಃ ಶಿಕ್ಷಾ ಕಲ್ಪೋ ವ್ಯಾಕರಣಂ

ನಿರುಕ್ತಂ ಛಂದೋ ಜ್ಯೋತಿಷಮಿತಿ ।" ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಿದ್ಯೆಯನ್ನು ತಿಳಿದವನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಪರವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿದ್ಯೆಯು ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಋಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದ, ಶಿಕ್ಷಾ, ಕಲ್ಪ, ವ್ಯಾಕರಣ, ನಿರುಕ್ತ, ಛಂದಸ್ಸು ಇವೆಲ್ಲವೂ ಅಪರವಿದ್ಯೆ ಆಗುತ್ತವೆ. ಈ ವಿದ್ಯೆಗಳೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಿದಾಗ ಪರವಿದ್ಯೆ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸರ್ವಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿವರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕರ್ಮ ಬೇಕು

ಭಾವದೀಪ: - ಸಫಲಮಿತಿ ॥ ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನಿತಿ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತದಿಶಾ ಪರಮಾತ್ಮ-
ಜ್ಞಾನಾಙ್ಗ ವೈರಾಗ್ಯೋತ್ಪಾದನೇನ ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನೇತ್ಯುಕ್ತದಿಶಾಽಂತಃಕರಣಶ್ಚ
ಛತ್ಯುತ್ಪಾದನೇನ ವಾ 'ಎಷ ಸೇತುಃ' ಇತ್ಯಾಶ್ರುತದಿಶಾ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನೇ ಪ್ರಕಾರರೂಪವಿಷಯಾರ್ಪಣೇನ
ವಾ ಸಫಲಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಏವಮಗ್ರೇಽಪಿ ।

'ಸಫಲಂ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ವೈರಾಗ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅಂಗವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ 'ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿಯನ್ನು ಉಂಟುಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ 'ಎಷ ಸೇತುಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾರರೂಪವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮವಾಚಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಮುಂದೆಯೂ ಸಹ ಇದರಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಸ ಆದೇಶ ಇತಿ । ತಚ್ಚಂದಪರಾಮರ್ಶಿ ವಿವೃಣ್ವನ್ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ
ಭವತ್ಯಮತಂ ಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಇತಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯಶ್ವೇತಸ್ಯಪೂರ್ವವಾಕ್ಯೈಕದೇಶಂ
ವ್ಯಾಕುರ್ವಚ್ಚೇವ ಭಾಷ್ಯೋಪಾತ್ತವಾಕ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ - ತಥಾ ಯಸ್ಮಿನ್ನಿತಿ ॥

'ಸ ಆದೇಶಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತದ'ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ವಿವರಿಸುವವರಿಗೆ "ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತ್ಯಮತಂ ಮತಮವಿಜ್ಞಾತಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ" ಛಾಂದೋಗ್ಯ ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪೂರ್ವವಾಕ್ಯದ ಏಕದೇಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾ

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತಥಾ ಯಸ್ಮಿನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮೃತ್ತಿಂದದ ಉದಾಹರಣೆ

ಭಾವದೀಪ: - ಜ್ಞಾತಫಲಮಿತಿ ॥ घटादिकारणत्वेन मृत्पिण्डज्ञाने एतावन्मृण्मयं भवतीति विशेषज्ञानಾದपेक्षितमृण्मयसम्पादनसम्भवादित्यर्थः॥

'ಜ್ಞಾತಫಲಮ್' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಘಟಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಮೃತ್ಪಿಂಡದ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೃಣ್ಮಯವಾದ ಸಕಲವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾತವಾದ ಘಟಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನಫಲಕವಾಗುವುದು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕ

ಭಾವದೀಪ: - एवमिति ॥ वैराग्याद्युत्पादनद्वारा सर्वकारणत्वसर्वाधारत्व सर्वसंहर्तृत्वसर्वनियन्तृत्वादिना परमात्मज्ञाने तज्जन्यत्वपरतन्त्रत्वादिविशेष ज्ञानादीश्वरಪ್ರೀत्या पुरुषार्थप्राप्तेरिति भावः ।

'ಎವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಮೂಲಕ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವ, ಸರ್ವಸಂಹರ್ತೃತ್ವ, ಸರ್ವನಿಯಂತ್ರತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ಗುಣಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುವುದೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ. ಇಂಥ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಅವನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಶೇಷಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆ ಇದರಿಂದ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರೀತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರೀತಿಯಿಂದ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಪುಪ್ಪವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅರಿವು ಬಹಳ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಅಪಿಚ್' ಎಂಬುದು ಅಖಂಡವಾದ ನಿಪಾತ

ಭಾವದೀಪ: - सूत्रभाष्ययोः 'अपिच' इत्यखण्डनिपात इति भावेनानूद्यार्थं वदन्नेवावतारयति - अपिचेति ॥ एवमित्यनुवादः । अन्येत्यादिव्याख्या ॥

ಸ್ಪೃಹಂ ಚೇತಿ ॥ ತಥಾ ಚ ಪ್ರಸಾದಾನ್ತಯೈವ ಪೂರ್ವೇತದ್ಭಾವೀತಿ ನ ಶಾಕ್ಯಮಿತಿ
ಭಾವಃ ।

ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿಚ' ಎಂಬುದು ಅಖಂಡವಾದ ನಿವಾತ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ
ಅವ್ಯಯಗಳಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಅಪಿಚ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಾ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಪಿಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ. 'ಏವಂ' ಎಂಬುದು
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದದ ಅನುವಾದ. 'ಅನ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ಪೃಹಂ
ಚ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದಲೇ ಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತಿರುವಾಗ ಪುನಃ ಮುಂದಿನದ್ದು
ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

'ಋಚೋ ಅಕ್ಷರೇ' ಎಂಬ ಸಮಗ್ರ ಪ್ರತಿಯ ವಿಚಾರ

ಭಾವದೀಪಃ - ಋಚೋ ಅಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್ ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವಾ ಅಧಿ ವಿಶ್ವೇ
ನಿಷೇದುಃ । ಯಸ್ತನ್ನವೇದ ಕಿಮ್‌ಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ ಯ ಇತ್ತದ್ವಿದುಸ್ತ ಇಮೇ ಸಮಾಸತೇ ಇತಿ
ಸಮಗ್ರಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಮಾಹ - ತದಕ್ಷರಮಿತಿ ॥

"ಋಚೋ ಅಕ್ಷರೇ ಪರಮೇ ವ್ಯೋಮನ್ ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವಾ ಅಧಿ ವಿಶ್ವೇ ನಿಷೇಧುಃ । ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ
ಕಿಮ್‌ಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ ಯ ಇತ್ತದ್ವಿದುಸ್ತ ಇಮೇ ಸಮಾಸತೇ ॥" ಎಂಬ ಸಮಗ್ರ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು
'ತದಕ್ಷರಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಅಕ್ಷರ' ಎಂಬುದು ನಿಮಿತ್ತ ಸಪ್ತಮಿ

ಭಾವದೀಪಃ - ವಿಷಯವೇತಿ ॥ ಸಮಾಸಾಂತೋಽನಿತ್ಯತ್ವಾನಾಶ್ರಿತಃ ।
ವ್ಯೋಮಾನಿತ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಸ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥ ಅಕ್ಷರ ಇತಿ ॥ ಜ್ಞಾನಲಕ್ಷಣಯಾ ನಿಮಿತ್ತಸಪ್ತಮಿತಿ
ಮತ್ವಾ ಫಲಿತಮಾಹ - ತಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವೇತಿ ॥

'ವಿಷಯಾರ್ಥ' ಎಂಬ ಪದವು "ವಿಷಯಾರ್ಥೇತಿ । ಸಮಾಸಾಂತೋಽನಿತ್ಯತ್ವಾನಾಶ್ರಿತಃ ।
ವ್ಯೋಮನ್" ಎಂಬುದರ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ವ್ಯಾಪ್ತಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಕ್ಷರೇ' ಎಂಬುದು
ನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಸಪ್ತಮ್ಯಂತಪದವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿದು ಇದರಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವನ್ನು
'ತಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮೇವ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಕರ್ಮಾದಿಕರ್ಮ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - यस्मिन् देवा इति वाक्यशेषानुरोधादाह - कर्मादिकमिति॥

ತತ್ರ ಹೇತುತ್ವೇನ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾರ್ಥಮಾಹ - तस्यैवेति ॥४॥

'ಯಸ್ಮಿನ್ ದೇವ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಕರ್ಮಾದಿಕಂ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಾ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತಸ್ಯೈವ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ॥ वाक्यान्वयात् ॥५॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳೂ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಸಮಗ್ರ ವಾಕ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥ -- ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪದಗಳು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲೇ ಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - वाक्यस्याप्येवमन्वयो युज्यते, पृथक्पृथक् स्थितस्यापि परमात्मना ॥५॥

ಅನುವಾದ - ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕರ್ಮದೇವತಾ ವಾಚಕಗಳಾಗಿ ಇರುವವುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ವೇದವಾಕ್ಯ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಸಂಬಂಧವು ಕೊಡುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ದೇವತಾಕರ್ಮಬೋಧಕತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ವೇದವು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬಂದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಜ್ಯೋತಿಷೋಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ರೂಢವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಪದದ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ = ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಕರ್ಮದೇವತಾವಾಚಕಗಳಾಗಿ, ಸ್ಥಿತಸ್ಯಾಪಿ = ಇರುವವುಗಳೇ ಆಗಿದ್ದರೂ, ವಾಕ್ಯಸ್ಯ = ವೇದವಾಕ್ಯ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಾ = ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ, ಅನ್ವಯಃ = ಸಂಬಂಧವು, ಅಪಿ = ಮತ್ತು, ಏವಂ = ಹಿಂದೆ ತಿಳಿಸಿದಂತೆ ದೇವತಾ ಕರ್ಮ ಬೋಧಕತ್ವವೂ ಕೂಡ, ಯುಜ್ಯತೇ = ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯದ ಅನ್ವಯವಿದೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - एवं परमात्मन्येव परममुख्यया वृत्त्या स्वरवर्णपदात्मना सर्ववेदान्वयेऽप्यंशतः ततः समाकृष्य चित्प्रकृतिप्राकृतेषु मुख्यमात्रवृत्तौ साधितायां परमात्मनि मुख्यरूपेणाप्यन्वयो युज्यते वेदस्य । अन्यथा केवलैरर्थवाचिनः पदकदम्बकस्य अक्षरसमूहस्य वाक्यरूपेणाप्यन्वयो युज्यत इति भावेन उत्तरसूत्रार्थमाह - वाक्यान्वयादित्यादिना ।

ಈ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಪದಾತ್ಮಕವಾದ ಸಕಲವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಮತ್ತು ಇಂಥ ಸಕಲ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಸಮಾಕರ್ಷಣ

ಮಾಡಿ, ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಕೃತಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಜನರು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಕಾಂಡದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಕೇವಲ ಪದಾರ್ಥನಾಶಕವಾದ ಪದಸಮೂಹಗಳಾಗಲೀ, ಅಕ್ಷರಸಮೂಹಗಳಾಗಲೀ, ವಾಕ್ಯರೂಪದಿಂದ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ಸ್ಥಿತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ईद आयाहीत्यादीनां अर्थान्तरत्वेऽपि अग्निवाय्वादि-
शब्दानां यदा भगवद्वाचित्वं तदा अग्निमीळे वायवायाहीत्यादिवाक्यन्यपृथक्
स्थितान्येव । यदा त्वग्निवाय्वादिवाचित्वं तदा पृथक् स्थितानीत्यर्थः।

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ಸ್ಥಿತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ 'ವಾಯವಾಯಾಹಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಈಳಿ' ಎಂಬ ಪದ ಹಾಗೂ 'ಆಯಾಹಿ' ಎಂಬ ಪದವು ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಗ್ನಿ ಪದ ಹಾಗೂ ವಾಯುಪದವು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆಗ ಅಗ್ನಿಮೀಳೇ ವಾಯವಾಯಾಹಿ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು 'ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್ ಸ್ಥಿತಸ್ಯಾಪಿ' ಎನಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ಅಗ್ನಿ ಪದವೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಪರವಾಗಿದೆ, ವಾಯು ಪದವು ಅನ್ಯಪರವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೋ, ಆಗ 'ಪೃಥಕ್ ಸ್ಥಿತಾ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳು ಅನ್ಯಪರವಾದರೂ ಕೂಡ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸಬೇಕು.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯ

तत्त्वप्रदीपः - वाक्यान्वयात् ॥ एवमङ्गीकारे यद्यपि पदानामेकैकशो
नान्वयः परमात्मना । तथाऽपि वाक्यस्यान्वयो युज्यते स्वं स्वमवान्तरार्थमुक्त्वा
स्थितस्यापि ।

‘ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - ವೇದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಒಂದೊಂದು ಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಸಮಗ್ರವಾದ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಾಂತರವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಸಮಗ್ರವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಾಕ್ಯಗಳ ಕ್ರಮ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಯಸ್ಮಾದ್‌ಪೂರ್ಣಫಲತ್ವಾನ್ಮಿಶ್ರಫಲತ್ವಾच्च अवरं कर्म, उत्पत्त्यादिना पारतन्त्र्यादेवादिक: प्रपञ्चोऽप्यप्रधान:, तस्मात्सर्वत: परमत्वेनाऽत्मनि ज्ञानं कर्तव्यमिति वाक्यान्वय: तत्तत्प्रकारेण वक्ष्यमाणेष्वपि मतेषु योजनीय: ।

ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಕರ್ಮವು ಅಪೂರ್ಣಫಲಪ್ರದವಾಗುತ್ತದೋ, ಮಿಶ್ರಫಲಪ್ರದವಾಗುತ್ತದೋ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅವರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ದೇವತೆಗಳೂ ಕೂಡ ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಪರತಂತ್ರರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಅವರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಪಂಚವೂ ಕೂಡ ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದರಿಂದ ಪರತಂತ್ರವಾಗುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಈ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಹೊಂದಬೇಕು. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಇದರಂತೆಯೇ ವಾಕ್ಯಯೋಜನೆಯನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಇತರ ಮುನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ವೇದವ್ಯಾಸರಿಗೆ ಸಮ್ಮತ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - प्रधानाधिकारिविवक्षया सकलपदस्वरादिसमन्वयं समभिवदन्वेदपतिरन्याधिकारिविशेषाविवक्षया स्वमतान्यपि जैमिन्यादिभिरिदमादीन्यावदयत् ।

ತದೇವ ಚಾಸ್ವೇದಯಿಷ್ಯತಿ -

“कृष्णद्वैपायनमतादेकदेशविदः परः” इत्यादि ॥ ७॥

ಮುಖ್ಯನಾದ ಅಧಿಕಾರಿವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪದ, ಸ್ವರ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಹೇಳಿರುವರು. ಅಧಿಕಾರಿ ವಿಶೇಷ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ತಮ್ಮ ಮತವೇ ಆಗಿದ್ದರು ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿ ಋಷಿಗಳ ಮುಖದಿಂದ ಅಭಿಪ್ರಾಯಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನೇ 'ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನಮತಃ ಏಕದೇಶವಿದಃ ಪರಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ ನೇರವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೇ ?

न परमात्मज्ञानार्थं कर्मादिकं वेदेन वक्तव्यम् । अन्यदनुत्तवा
परमात्ममात्रकथनेऽपि तज्ज्ञानसम्भवात् ।

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ, ನೇರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಸಾಕು. ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಟ್ಟಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ವೃತ್ತಿಗೆ ಅವಯವಾರ್ಥ ಬೇಕೇ ಬೇಕು

तत्त्वप्रकाशिका - न च व्युत्पत्त्यनुपपत्तिः । खण्डपदानामन्यवाचकत्वेन
तदुपपत्तेः ।

ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವೃತ್ತತ್ತಿಯೇ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಪದಗಳ ಅವಯವಗಳಿಗೆ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಏಕೆ ಹೊರಟಿತು ?

तत्त्वप्रकाशिका - ततोऽन्यकथने प्रयोजनाभावात्तत्र समाकर्षः,
इत्याशङ्कां परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - वाक्येति ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಯಾವುದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ವಿವಕ್ಷಿತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಸತ್ಯಮನ್ಯಾವಚನೇಽಪಿ ಭಗವಜ್ಞಾನಂ ಭವತಿ' ಇತಿ ।
ತಥಾಪ್ಯನ್ಯಾವಚನೇ ಪದಾನ್ವಯ ಏವ ಯುಜ್ಯತೇ, ನ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಃ ।

ಹೌದು. ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬಹುದು. ಆದರೆ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯಗಳ ಹಂತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಏವಮನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ವಾಚ್ಯಸ್ಯಾಭ್ಯುಪಗಮೇ ತು ವಾಕ್ಯಸ್ಯಾಪಿ
ಪರಮಾತ್ಮನಾಽನ್ವಯೋ ಯುಜ್ಯತೇ ।

ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪದಗಳಿಂದ ಬೇರೆ ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದಾಗ, ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. (ಪದಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ಪದಗಳ ಅವಯವಗಳು ಅನ್ಯಾರ್ಥಗಳೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲು ವಾಕ್ಯದ ಅವಯವಗಳಾದ ಪದಗಳು ಅನ್ಯಪರವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.)

ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯ ಎಂದರೇನು ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯೋ ನಾಮ ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಗರ್ಥೇಷು ವಾಚಕತಯಾ

स्थितवाक्यस्याऽन्ततो भगवत्परत्वम् । अतो वाक्यान्वयसिद्ध्यर्थमन्यवचनं युक्तमेव ।

‘ವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯ’ ಎಂದರೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಾಚಕತ್ವೇನ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಅನ್ಯಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕು.

ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯದ ಪ್ರಯೋಜನ

तत्त्वप्रकाशिका - न च वाच्यं परमात्मज्ञानस्यैव प्रयोजनत्वात्, किं वाक्यान्वयेनापि ? इति ।

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಜನವಾಗುವುದಾದರೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯದಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು.

ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯ

तत्त्वप्रकाशिका - विना वाक्यान्वयमुत्तमाधिकारिव्यतिरिक्तानां ज्ञानस्यैवासम्भवेन जिज्ञासायां वैमुख्यप्रसङ्गात् । ‘कश्छन्दसां योगमावेद धीरः’ इति श्रुतेरिति भावः ॥

ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನರಾದ ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಸುಲಭವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವಾಗ ವಾಕ್ಯವು ಭಗವಂತನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಮಧ್ಯಮಾಧಿ- ಕಾರಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯುತ್ತದೋ, ಆವಾಗ ಮಾತ್ರ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜಿಜ್ಞಾಸೆಯಿಂದ ವಿಮುಖರಾಗುವ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಾವೇದ ಧೀರ’ ಚತುರ್ಮುಖನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯಾರು ತಾನೆ ಪದಗಳ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪರಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಿ, ‘ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಾವೇದ ಧೀರ’ ಚತುರ್ಮುಖನೊಬ್ಬನೇ ಪದಗಳ ವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಪದಸಮನ್ವಯವಷ್ಟೇ ಸಾಕಲ್ಲವೇ?

परमात्ममात्रेति ॥ पदसमन्वयविधयेत्यर्थः ॥ खण्डेति ॥
 समुदायावयवपदाना-मित्यर्थः ॥ परिष्कारपूर्वं वाक्यस्येति भाष्यं व्याचष्टे
 - सत्यमिति ॥ एवमित्यनुवादः। अन्यस्यापीत्यादिव्याख्या ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾತ್ಮಮಾತ್ರ ಕಥನೇಽಪಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ನೇರವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಸಾಕು. ಪದಸಮನ್ವಯದಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಂದರ್ಥ 'ಖಂಡಪದಾನಾಮ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸಮುದಾಯದ ಅವಯವರೂಪವಾದ ಪದಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಪರಿಷ್ಕಾರಪೂರ್ವಕವಾಗಿ 'ವಾಕ್ಯಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಸತ್ಯಮಿತ್ಯಾದಿ' ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಏವಂ' ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದ. 'ಅನ್ಯಸ್ಯಾಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಿಚಾರ

भावदीपः - पृथक् पृथगिति ॥ विस्तृतश्चाऽयं तत्त्वनिर्णयटीकायां
 'कार्यान्विते व्युत्पत्तिः' इति प्राभाकरमतखण्डनप्रस्तावे 'इयं माता' 'अयं
 पिता' 'सुरूपोऽसि' इत्येतद्वाक्यव्याख्यावसरे ।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪೃಥಕ್ ಪೃಥಕ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವು ತತ್ತ್ವನಿರ್ಣಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಕಾರ್ಯಾನಿತ್ವವಾದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಇದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾಭಾಕರಮತವನ್ನು ಖಂಡನೆ ಮಾಡುವಾಗ 'ಇಯಂ ಮಾತಾ' 'ಅಯಂ ಪಿತಾ' 'ಸುರೂಪೋಽಸಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮಿಯು ನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥಕ

ಭಾವದೀಪ: - 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಇತಿ ಸೂತ್ರೇ ನಿಮಿತ್ತಪಶ್ಚಮಿ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವೇಽಪಿತಿ
ವರ್ತತೆ ಇತಿ ಮತ್ವಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ನಿಗಮಯತಿ - ಅತ ಇತಿ ॥

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯು ನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.
'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವೇಽಪಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸೂತ್ರದ
ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಯೋಜನೆ

ಭಾವದೀಪ: - ಅನ್ಯವಚನ ಏವ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಸಮ್ಮವಾದಿತೃಪ್ತಃ । ಜ್ಯೋತಿರ್ನಯೇ
ಅತ್ರ ಚೋಕ್ತಯೋಃ ಪದವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯಯೋರಧಿಕಾರಿಭೇದೇನ ಸಾರ್ಥಕ್ಯಂ ವಿವಕ್ಷುಃ । ಅನ್ವಯಃ
ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮಶಕ್ಯೋ ಜ್ಞಾತುಮಂಜಸಾ । ಇತಿ ಯಲ್ಲೋಕವೈಮುಖ್ಯಂ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಮತಂ
ವದನ್ । ವಿಧಾಧಿರಾಜೋ ಭಗವಾನಪಾಚಕ್ರೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಭುರೀತೃನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಮತ್ರ
ಸಂಯೋಜಯಿತುಂ ಶಕ್ತಾಮಾಹ - ನಚೇತಿ ॥

'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವು
ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪದಸಮನ್ವಯ ಮತ್ತು
ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಗಳು ಅಧಿಕಾರಿಭೇದದಿಂದ ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅನ್ವಯಃ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮಶಕ್ಯೋ ಜ್ಞಾತುಮಂಜಸಾ ।

ಇತಿ ಯಲ್ಲೋಕವೈಮುಖ್ಯಂ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಮತಂ ವದನ್ ।

ವಿದ್ಯಾಧಿರಾಜೋ ಭಗವಾನಪಾಚಕ್ರೇ ಸ್ವಯಂ ಪ್ರಭುಃ ॥

ಹೀಗೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲು ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಪದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - ಹರೇರ್ಜಗದ್ವೇತತ್ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಾದೇಃ ತಥಾ ಶ್ರವಣಾದಿವಿಧೇರುತಮಾಧಿಕಾರಿ

स्वरूपादेशच असिद्धिप्रसङ्गादित्यपि ध्येयम् । पदसमन्वयोऽसर्वाधिकारिक
इत्यत्र श्रुतिमाह - क इति ॥

ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಗಳು ಅಧರಂತೆ ಶ್ರವಣಾದಿ ವಿಧಿಗಳಿಗೆ ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿ ಸ್ವರೂಪವೂ ಅಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಪದಸಮನ್ವಯವು ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಕವಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು 'ಕಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವು ಅನಿವಾರ್ಯ

भावदीपः - 'अङ्गीकृतेऽपि नैवास्ति दोषो वाक्यसमन्वये । तदर्थत्वेन
कमदिः सम्भवादल्पबुद्धये कश्चन्दसां योगमिति श्रुतेर्योगार्थत्ववित् ।
ब्रह्मैको नैव चान्योऽस्ति क इत्यस्योभयार्थता' इत्यनुभाष्योक्तेरिति भावः॥

ಅಂಗೀಕೃತೇಽಪಿ ನೈವಾಸ್ತಿ ದೋಷೋ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯೇ ।

ತದರ್ಥತ್ವೇನ ಕರ್ಮಾದೇಃ ಸಂಭವಾದಲ್ಪಬುದ್ಧಯೇ

ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಮಿತಿ ಶ್ರುತೇರ್ಯೋಗಾರ್ಥತ್ವವಿತ್ ।

ಬ್ರಹ್ಮೈಕೋ ನೈವ ಚಾನ್ಯೋಽಸ್ತಿ ಕ ಇತ್ಯಸ್ಯೋಭಯಾರ್ಥತಾ ॥

ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವಾಗಿವೆಂದು ಅಲ್ಪಬುದ್ಧಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. 'ಕಶ್ಚಂದಸಾಂ ಯೋಗಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮಾತ್ರ ಸಮರ್ಥರು. ಉಳಿದವರಿಗೆ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಕಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಭಾವಿಸ ಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಘಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಘಃ || ೬ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಘಃ’ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತೃಪ್ತಿಯೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಪದಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆನ್ನುತ್ತಾರೆ ಆಶ್ವರಘರು.

ಅರ್ಥ -- ವೇದದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀಃ = ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಹೊರತು, ಬೇರೆಯದಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ನಾನ್ಯಃಪಂಥಾ’ ಎಂಬ ತೃಪ್ತಿಯೋಪನಿಷತ್ತು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ನಾನ್ಯಃಪಂಥಾ’ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಉಪಯೋಗಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆಶ್ವರಘಃ = ಆಶ್ವರಘಾಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಆಶ್ವರಘರ ಪ್ರಕಾರ ವೇದ ಸಮನ್ವಯ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ‘ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ ವಿಚಿತೇ’ (ತೈ. ಆ. ೩-೧೨-೭) ಇತಿ

ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೀರ್ಲಿಂಗತ್ವೇನ ಕರ್ಮಾದಿಕಮುಚ್ಯತ ಇತ್ಯಾಶ್ವರಘಃ |

ಯಸ್ಮಾದೇವಮನಿತೃಪ್ತಫಲಮನ್ಯತ್ ತಸ್ಮಾನ್ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಇತಿ || ೬ ||

ಅನುವಾದ - ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ವಾಕ್ಯದ ಸಾರ್ಥಕತೆಗಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಆಶ್ವರಘಾಚಾರ್ಯರ ಮತ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಜ್ಞಾನಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಶಾಶ್ವತ ಫಲವುಳ್ಳವುಗಳೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ದಾರಿ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ವೇದಗಳು ದೇವತಾಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಹೇಳಿ, ಅವುಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ಅನಿತ್ಯ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ

ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ನಿತ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳು ಮುಖ್ಯಾ ಮುಖ್ಯವೆಂಬ ದ್ವಂದ್ವಾರ್ಥವುಳ್ಳವುಗಳು ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಕರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.)

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದು ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಇದನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಅಯನಾಯ = ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ, ಅನ್ಯಃ ಪಂಥಾ = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವು, ನ ವಿದ್ಯತೇ = ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ = ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದ ಸಾರ್ಥಕತೆಗಾಗಿ, ಲಿಂಗತ್ವೇನ = ಜ್ಞಾಪಕಗಳಾಗಿ, ಕರ್ಮಾದಿಕಂ = ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಗಳು, ಉಚ್ಯತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆಶ್ಚರ್ಯಃ = ಆಶ್ಚರ್ಯವು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಯಸ್ಮಾತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅನ್ಯತ್ = ಜ್ಞಾನಾತಿರಿಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳು, ಏವಂ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ಅನಿತ್ಯ ಫಲಂ = ಅಶಾಶ್ವತ ಫಲದಾಯಕವೋ, ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ = ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ದಾರಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಶಿಷ್ಯತ್ರಯರಿಂದ ಮೂರು ಉತ್ತರಗಳು

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಕಯಂ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿವಚನಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮಾರ್ಥತಾ । ಯೇನ ಪೃಥಕ್ ಸ್ಥಿತಾನಾಮಪಿ ವಾಕ್ಯಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮನಾನ್ವಯ ಇತ್ಯಾಕಾಕ್ಷಾಪಾಃ ತ್ರಿಧೋತ್ತರಂ ಶಿಷ್ಯತ್ರಯಮತೇನ ದರ್ಶಯತೀತ್ಯಾಹ - ಪ್ರತಿಜ್ಞೇತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಕರ್ಮವನ್ನು ಅಥವಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತೀರಿ ? ಒಂದುವೇಳೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರತ್ವವು ಸಾಧಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಆಗ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳು ಅನ್ಯಪರವಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ

ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ? ಈ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉತ್ತರವನ್ನು ಮೂರು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯಂದಿರ ಮುಖದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ.

'ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಆಯನಾಯ ವಿದ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸುಂದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - यद्यमृतत्वावाप्तये परमपुरुषज्ञानतोऽन्यः पन्था न विद्यत इति प्रतिज्ञा सिध्येत् तर्हि तदज्ञानाय प्रयतेत पुमान् । अतस्तत्सिध्यर्थं लिङ्गत्वेन मायामहदादिशब्दैः श्रीब्रह्मादिशब्दैश्च वेदतन्त्रोक्तमार्गतो रमाम् अजशङ्करादिलोकेशादीन् यजन्तो विजानन्तश्च पुत्रवित्ताद्यैಹಿಕಂ पाताಲಾಯಾಮುष्ಢಿಕಂ च अनित्यमेव फलं लभन्त इति कर्मदेवतादिकमुच्यत इति आश्मरथ्यो मन्यत इत्यर्थः ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಪುರುಷನನ್ನೆಂದೂ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥದ ತಿಳಿಯುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಮಾರ್ಗವು ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಮಪುರುಷನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪುರುಷನು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಪುರುಷನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಲಿಂಗಭೂತವಾಗಿ ಮಾಯಾಶಬ್ದದಿಂದ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ರಮೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಮಹತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವೇದತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರೇ ಈ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ತಿಳಿದು ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಗೆ ಪುತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ಲೌಕಿಕಸಂಪತ್ತುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪಾತಾಳಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಫಲಗಳೂ ಕೂಡ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಅನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ

ಅನಿತ್ಯಫಲವೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಮೋಕ್ಷಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥ್ಯ: || “एतत् श्रेयो येऽभिनन्दन्ति मूढा जरामृत्युं ते पुनरेवापियन्ति । इष्टापूर्तं मन्यमाना वरिष्ठं नान्यच्छ्रेयो वेदयन्ते प्रमूढाः । नाकस्य पृष्ठे सुकृते तेऽनुभूत्वा इमं लोकं हीनतरं वा विशन्ति” “परीक्ष्य लोकान् कर्मचितान्ब्राह्मणो निर्वेदमायात्” इत्याद्युक्त प्रकारೇಣಾನ್ಯದನित್ಯಫಲಮಿತಿ ಯತ್ ತಸ್ಮಾನ್ನಾನ್ಯ ಉಪಾಯೋ ಭಗವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ರೂಪಾಯಾಮೃತತ್ವಾಯೇತತಿ ||೩೩||

‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ ಲಿಂಗಮಾಶ್ವರಥ್ಯಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ - ‘ಏತತ್ ಶ್ರೇಯೋ ಯೇಽಭಿನಂದಂತಿ ಮೂಢಾ ಜರಾಮೃತ್ಯುಂ ತೇ ಪುನರೇವಾಪಿಯಂತಿ | ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಂ ಮನ್ಯಮಾನಾ ವರಿಷ್ಠಂ ನಾನ್ಯತ್ ಶ್ರೇಯೋ ವೇದಯಂತೇ ಪ್ರಮೂಢಾಃ | ನಾಕಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠೇ ಸುಕೃತೇ ತೇಽನುಭೂತ್ವಾ ಇಮಂ ಲೋಕಂ ಹೀನತರಂ ವಾ ವಿಶಂತಿ’ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದದ್ದರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯೇ ಶ್ರೇಯೋಸಾಧನವೆಂದು ಮೂಢರು ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತವನ್ನೇ ಆತ್ಮಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಪ್ರಮೂಢರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ತಮ್ಮ ಸುಕೃತಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಪುನಃ ಹೀನತರವಾದ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ‘ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್ ಕರ್ಮಚಿತ್ತಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ವೇದಮಾಯಾತ್’ ಕರ್ಮಸಂಪಾದ್ಯವಾದ ಫಲವನ್ನು ಐಹಿಕವೆಂದು ತಿಳಿದು ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದರ ಜ್ಞಾನವು ಅನಿತ್ಯಫಲಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಅಮೃತತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ? ಈ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉತ್ತರವನ್ನು ಮೂರು ಮಂದಿ ಶಿಷ್ಯಂದಿರ ಮುಖದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಿಂದ.

'ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ ವಿದ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸುಂದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ययमृतत्वावाप्तये परमपुरुषज्ञानतोऽन्यः पन्था न विद्यत इति प्रतिज्ञा सिध्येत् तर्हि तदज्ञानाय प्रयतेत पुमान् । अतस्तत्सिध्यर्थं लिङ्गत्वेन मायामहदादिशब्दैः श्रीब्रह्मादिशब्दैश्च वेदतन्त्रोक्तमार्गतो रमाम् अजशङ्करादिलोकेशादीन् यजन्तो विजानन्तश्च पुत्रवित्ताद्यैहಿಕं पातालायामुष्मिकं च अनित्यमेव फलं लभन्त इति कर्मदेवतादिकमुच्यत इति आश्मरथ्यो मन्यत इत्यर्थः ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪರಮಪುರುಷನೆನಿಸಿದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥದ ತಿಳಿಯುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಮಾರ್ಗವು ಇದ್ದಿದ್ದರೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಪರತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪರಮಪುರುಷನನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೆ, ಆಗ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಪುರುಷನು ಪ್ರಯತ್ನ ಪಡುತ್ತಿದ್ದನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಪುರುಷನ ಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಲಿಂಗಭೂತವಾಗಿ ಮಾಯಾಶಬ್ದದಿಂದ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ರಮೆಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾಳೆ. ಮಹತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವೇದತಂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಮಾರ್ಗದಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ, ರುದ್ರ ಮೊದಲಾದವರೇ ಈ ಲೋಕಗಳಿಗೆ ಒಡೆಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾವ ಅಧಿಕಾರಿಯು ತಿಳಿದು ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನಿಗೆ ಪುತ್ರಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಯಥೇಚ್ಛವಾದ ಲೌಕಿಕಸಂಪತ್ತುಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಪಾತಾಳಲೋಕ ಮೊದಲಾದ ಆಮುಷ್ಮಿಕ ಫಲಗಳೂ ಕೂಡ ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಅನಿತ್ಯವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ, ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಆರಾಧನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ

ಅನಿತ್ಯಫಲವೇ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಮೋಕ್ಷಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನ ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಶ್ಚರ್ಯಭಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ರಯಃ || “एतत् श्रेयो येऽभिनन्दन्ति मूढा जरामृत्युं ते पुनरेवापियन्ति । इष्टापूर्तं मन्यमाना वरिष्ठं नान्यच्छ्रेयो वेदयन्ते प्रमूढाः । नाकस्य पृष्ठे सुकृते तेऽनुभूत्वा इमं लोकं हीनतरं वा विशन्ति” “परीक्ष्य लोकान् कर्मचितान्ब्राह्मणो निर्वेदमायात्” इत्याद्युक्त प्रकारೇಣಾನ್ಯದನित್ಯಫಲಮಿತಿ ಯತ್ ತಸ್ಮಾನ್ನಾನ್ಯ ಉಪಾಯೋ ಭಗವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ರೂಪಾಯಾಮೃತತ್ವಾಯೇತತಿ ||೩||

‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿಃ ಲಿಂಗಮಾಶ್ರಯಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ - ‘ಏತತ್ ಶ್ರೇಯೋ ಯೇಽಭಿನಂದಂತಿ ಮೂಢಾ ಜರಾಮೃತ್ಯುಂ ತೇ ಪುನರೇವಾಪಿಯಂತಿ | ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಂ ಮನ್ಯಮಾನಾ ವರಿಷ್ಠಂ ನಾನ್ಯತ್ ಶ್ರೇಯೋ ವೇದಯಂತೇ ಪ್ರಮೂಢಾಃ | ನಾಕಸ್ಯ ಪೃಷ್ಠೇ ಸುಕೃತೇ ತೇಽನುಭೂತ್ವಾ ಇಮಂ ಲೋಕಂ ಹೀನತರಂ ವಾ ವಿಶಂತಿ’ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದದ್ದರ ತಿಳುವಳಿಕೆಯೇ ಶ್ರೇಯೋಸಾಧನವೆಂದು ಮೂಢರು ಅರಿಯುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತವನ್ನೇ ಆತ್ಮಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವೆಂದು ಪ್ರಮೂಢರು ಭಾವಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇಂಥವರು ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ತೆರಳಿ ತಮ್ಮ ಸುಕೃತಫಲವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಿ, ಪುನಃ ಹೀನತರವಾದ ಈ ಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ. ‘ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್ ಕರ್ಮಚಿತಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣೋ ನಿರ್ವೇದಮಾಯಾತ್’ ಕರ್ಮಸಂಪಾದ್ಯವಾದ ಫಲವನ್ನು ಐಹಿಕವೆಂದು ತಿಳಿದು ವಿರಕ್ತನಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕು. ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದರ ಜ್ಞಾನವು ಅನಿತ್ಯಫಲಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಎಂಬ ಅಮೃತತತ್ವಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನ

ಯದನ್ಯವಚನಸ್ಯಾಪಿ ಪರಮಾತ್ಮಜ್ಞಾನಾರ್ಥತ್ವಮುಕ್ತಂ ತತ್ ಕೇನ ಪ್ರಕಾರೇಣ?
ಇತ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಾयां ತತ್ತದ್ವರ್ಧನಾಯ ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಪ್ರತಿಜ್ಞೇತಿ ॥

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲೇ ಬೇಕು ಎಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದನ್ನು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು ? ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಆ ಪ್ರಕಾರವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಜ್ಞಾನಮೇವ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಂ ನಾನ್ಯತ್' ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತೇ, ಕುತೋ ಜ್ಞಾನಮೇವ ಮುಕ್ತಿಹೇತುಃ? ಇತ್ಯಾಕಾಂಕ್ಷಾयां ತತ್ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧಿರ್ವಿಧೇಯಂ ಹೇತುತ್ವೇನ ಸವಿಸ್ತರಂ ಶ್ರುತ್ಯಾ ಸಪರಿಕರಂ ಕರ್ಮಾಚ್ಯುಚ್ಯತೇ ।

ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಯಾವುದೂ ಅಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದರ ಮೇಲೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಏಕೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಬೇಕು? ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಫಲ ಮತ್ತು ಇತಿಕರ್ತವ್ಯತಾಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ಫಲಗಳನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಅತೋ ಜ್ಞಾನಮವಶ್ಯಮಾಪಾಚ್ಯಮ್' ಇತ್ಯೇವಮಾಕಾರೇಣ ಕರ್ಮಾದಿವಚನಸ್ಯ ಜ್ಞಾನೋಪಯೋಗಿತ್ವಮ್, ಇತ್ಯಾಶ್ಚಮರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯೋ ಮನ್ಯತ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮವು ಮೋಕ್ಷಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ

ಉಪಯೋಗವಾಗಿರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಆಶ್ಚರ್ಯಭಾರ್ಯಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

‘ನಾನ್ಯಾಃಪಂಥಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕರ್ಮಾದಿವಚನಂ ಕಯಮುಕ್ತಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪಾಂ ಹೇತುಃ ? ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಯಸ್ಮಾದಿತಿ ॥

ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ‘ನಾನ್ಯಾಃಪಂಥಾ’ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ‘ಯಸ್ಮಾತ್’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ಅಮೃತೋ ವಾವ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿस्तರೆಣ ಸಪರಿಕರಂ ಕರ್ಮಾಬುಕ್ತ್ವಾ ‘ಅಮೃತೋ ವಾವ ಸೋಮಪೋ ಭವತಿ, ಯಾವದಿನ್ದ್ರಃ’ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ತಸ್ಯ ದುಃಖಸಮ್ಭಿನ್ನಂ ವಿನಾಶಿಫಲಮುಚ್ಯತೇ,

ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಸಾಂಗೋಪಾಂಗವಾಗಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ‘ಅಮೃತೋ ವಾವ ಸೋಮಪೋ ಭವತಿ ಯಾವದಿನ್ದ್ರಃ’ ‘ಯಾರು ಸೋಮಪಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಇಂದ್ರನಿರುವ ತನಕ ಸ್ವರ್ಗದಲ್ಲಿರುತ್ತಾನೆ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಸುಖವನ್ನು ಅಂದರೆ ನಾಶವಾಗುವಂತಹ ಸುಖವನ್ನೇ ಫಲವನ್ನಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಕರ್ಮದ ಫಲವು ದುಃಖಮಿಶ್ರಿತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತತ್ ಪರಾಮೃಶ್ಯ ‘ಯಸ್ಮಾದೇವಂ ಕರ್ಮಾದಿ ಅನಿತ್ಯಫಲಂ ತಸ್ಮಾನ್ ತನ್ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಮ್ । ತಸ್ಯ ದುಃಖಾಸಮ್ಭಿನ್ನನಿತ್ಯಸುಖರೂಪತ್ವಾತ್ ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ವಿಮರ್ಶೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಕರ್ಮದ ಅನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನೋದಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೋಕ್ಷವು

ದುಃಖದಿಂದ ಮಿಶ್ರಣವಾಗದ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಸುಖಸ್ವರೂಪವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಕರ್ಮದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಫಲವು ದುಃಖ-ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಸುಖಸ್ವರೂಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

‘ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್’ ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅतो ‘ज्ञानान्नान्यः पन्था मोक्षाय’ इति प्रतिज्ञा युक्तैवेत्येवं रूपेण कर्मादिवचनस्य हेतुत्वम्, इति भावः । तथा च श्रुतिः - ‘परीक्ष्य लोकान् कर्मचितान् ब्राह्मणः’ इत्यादि ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುವ ‘ನಾನ್ಯಃಪಂಥಾ’ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಕಥನವು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್ ಕರ್ಮಚಿತಾನ್ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಃ’ ಕರ್ಮದಿಂದ ದೊರೆಯುವ ಲೋಕಗಳನ್ನು ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಯು ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ತಾಳಬೇಕು ಇತ್ಯಾದಿಯಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಟೀಕೆಯ ಕೆಲವು ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳು

सपरिकरमिति ॥ फलेतिकर्तव्यतासहितमित्यर्थः । कर्मादिवचनस्य ज्ञानमेव मुक्तिहेतुरित्यस्य च हेतुहेतुमद्भावं सामान्यतो व्यनक्ति - अत इति ॥ एतच्चाग्रे व्यक्तम् ॥ इत्यादिनेति ॥ ‘भाक्तं वाऽनात्मवित्त्वात्’ इत्यत्र तृतीयाद्यपादे भाष्योक्तवचनेनेत्यर्थः । आदिपदेन एतत् श्रेयो येऽभिनन्दन्ति मूढा जरामृत्युं पुनरेवापियन्ति । इष्टापूर्तं मन्यमाना वरिष्ठमित्यादिग्रहः । तत्परामृश्य तदालोच्य इत्यर्थः ।

‘ಸಪರಿಕರಂ’ ಎಂದರೆ ಯಜ್ಞಾದಿಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪರಿಕರಗಳೆನಿಸಿದ ಫಲ. ಇತಿಕರ್ತವ್ಯತಾಗಳಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಕರ್ಮದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೆನ್ನುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವೆನ್ನುವ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ

ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲು 'ಆತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯ ಹೊರಟಿದೆ. ಮುಂದೆ ಈ ವಿಷಯ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಇತ್ಯಾದಿನಾ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - 'ಭಾಕ್ತಮ್' ವಾ ಅನಾತ್ಮವಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಮೂರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಏತತ್ ಶ್ರೇಯೋ ಯೇಽಭಿನಂದಂತಿ ಮೂಢಾಃ ಜರಾಮೃತ್ಯುಂ ಪುನರೇವ ಅಪಿಯಂತಿಂ ಇಷ್ಟಾಪೂರ್ತಂ ಮನ್ಯಮಾನಾ ವರಿಷ್ಠಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು. 'ತತ್ತರಾಮೃಷ್ಯ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ಅದನ್ನು ಆಲೋಚನೆ ಮಾಡಿ' ಎಂದರ್ಥ.

ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ

ಭಾವದೀಪಃ - एवं परिष्कृत्य यस्मादित्यादिभाष्यं योजयति - यस्मादिति॥
 एवमित्यनुवादः कर्मादीति व्याख्या ॥ अत इति ॥ कर्मणोऽनित्यफलकत्वा
 दित्यर्थः। युक्त्यैवैतीत्यनन्तरं प्रत्येतीति शेषः । तेन परामृश्येति साधु ।
 उक्तं वैराग्यजननद्वारा ब्रह्मज्ञार्थत्वं श्रुत्या संवादयति - तथा चेति ॥
 व्याख्यातैषा श्रुतिराद्यनये ॥६॥

ಹೀಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಮಾಡಿ 'ಯಸ್ಮಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲು 'ಯಸ್ಮಾದ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಏವಂ' ಎಂಬ ಪದವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. 'ಕರ್ಮಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ. 'ಆತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮವು ಅನಿತ್ಯಫಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಯುಕ್ತ್ಯವ್' ಎಂಬುದರ ಅನಂತರ 'ಪ್ರತ್ಯೇತಿ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಪರಾಮೃಷ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯವು ಪೂರಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು 'ತಥಾ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಪರೀಕ್ಷ್ತಲೋಕಾನ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಜಿಜ್ಞಾಸಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತೇ ಏವಂಭಾವಾದಿತ್ಯೌಡುಲೋಮಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತೇ ಎವಂಭಾವಾದಿತ್ಯೌಡುಲೋಮಿಃ || ೩ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಸಾಧಕನು ಸಂಸಾರದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕವಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ವೇದಗಳು ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಅರ್ಥ -- ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತಃ = ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಅಧಿಕಾರಿಗೆ, ಏವಂ = ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗಿ, ಭಾವಾತ್ = ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವಿರುವುದರಿಂದ, ಮೋಕ್ಷಪ್ರಯೋಜನಕವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗಿ ವೇದಗಳಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗುತ್ತದೆಂದು, ಔಡುಲೋಮಿಃ = ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಔಡುಲೋಮಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವೇದಸಮನ್ವಯ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ‘ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತೋ ಮುಮುಕ್ಷೋಃ ಕರ್ಮಾದಿನಾ ಭಾವ್ಯಂ ಸಾಧನಸಾಧನತ್ವೇನ |

ಅತಸ್ತದ್ ಬಕ್ತಿಃ’ ಇತ್ಯೌಡುಲೋಮಿರ್ಮನಯತೇ ||೩||

ಅನುವಾದ - ಸಂಸಾರದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಯಾರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಮುಮುಕ್ಷುವು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅವಶ್ಯ ಆಚರಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳು ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ವಚನವು ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗಿದೆಯೆಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಮುಮುಕ್ಷೋಃ = ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಬಯಸಿ, ಉತ್ಕಮಿಷ್ಠತಃ = ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಸಾಧಕನಿಗೆ, ಕರ್ಮಾದಿನಾ = ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳಿಂದ, ಭಾವ್ಯಂ = ದೊರೆಯುವ ಫಲವು, ಸಾಧನತ್ವೇನ = ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಜ್ಞಾನಸಾಧನರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಅತಃ = ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ, ತತ್ = ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೂ, ಪಕ್ತಃ = ವೇದವು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಔಡುಲೋಮಿಃ = ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು, ಮನ್ಯತೇ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೇಕೆ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನ ?

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - एवं तर्हि मुमुक्षुणानुष्ठेयं कर्म न विज्ञातव्यं भगवतोऽन्यदित्यत आह - उत्क्रमिष्यत इत्यादिना ।

ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವೊಂದೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಮಾರ್ಗ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಮುಮುಕ್ಷುವಾದವನು ಕರ್ಮದ ಬಗ್ಗೆ ಏಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು? ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಕರ್ಮವು ಭಗವಂತನಿಗಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಉತ್ಕಮಿಷ್ಠತ ಏವಂಭಾವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ.

ತತ್ಪ್ರದೀಪ

ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಾಧನದ ಸಮರ್ಥನೆ.

ತತ್ಪ್ರದೀಪ: - उत्क्रमिष्यत एवम्भावादित्यौडुलोमि: ॥ संसारादु-
त्क्रमणेच्छोस्तत्साधन भूतज्ञानसाधनत्वेन कर्मादिना भाव्यम् । “तमेतं
वेदानुवचनेन ब्राह्मणा विविदिषन्ति यज्ञेन दानेन तपसाऽनाशकेन” इति
श्रुते: ॥७॥

'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಠತಃ ಏವಂಭಾವಾದಿತ್ಯಾಡುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಲು ಬಯಸಿದ ಸಾಧಕನು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನಭೂತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಾಧನವೆನಿಸಿದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. 'ತಮೇತಂ ವೇದಾನುವಚನೇನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಾ ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ ದಾನೇನ ತಪಸ್ಯಾನ್ತಾಶಕೇನ' ಯಜ್ಞ, ದಾನ, ತಪಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧಕನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ್ಯ

प्रकारान्तरेणाऽन्यवचनस्य ज्ञानोपयोगित्वं दर्शयत् सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे
- उत्क्रमिष्यत इति ॥

ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಒಂದು ಬಗೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ 'ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುತ್ತವೆ' ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಸಾರ್ಥಕ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗಿ ಆಗುತ್ತವೆ ? ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವವರಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಠತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका - 'मोक्षार्थं ज्ञानमेवावश्यमपेक्षितम्' इति सिद्धे, तत्केन साधनेन सिद्ध्यति? इत्यपेक्षायां कर्मादिकमुच्यते । ज्ञानेन मोक्षमिच्छतो ज्ञानसाधनतया कमदिरपि भाव्यत्वात् ।

ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯಸಾಧನ. ಈ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪಡೆಯಬೇಕು? ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು

ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಯಾವ ಸಾಧಕನು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಚ ಫಲೋಕ್ತಿವಿರೋಧಃ । ತಸ್ಯಾ ರುಚಿಮಾತ್ರಾರ್ಥತ್ವಾತ್ ।
'ರೋಚನಾರ್ಥ ಫಲಶ್ರುತಿಃ' ಇತ್ಯಾದೇಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಯಜ್ಞಯಾಗಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಂದ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ, ವೃಷ್ಟಿ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವಾಗ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರಯೋಜನವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ಉತ್ತರ - ಇಂತಹ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ರೋಚನಾರ್ಥಂ ಫಲಶ್ರುತಿಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಂತೆ ಸ್ವರ್ಗ, ಪುತ್ರ ಮೊದಲಾದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದು ಸಾಧನೆಯಲ್ಲಿ ರುಚಿಯನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಹೊರತು, ಜ್ಞಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕರ್ಮವು ಸಾಧನವಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ.

ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ एवं ज्ञानोत्पत्तौ कमदिः उपयोगित्वेन वेदः
तद्वक्तीऽत्यौडुलोमिराचार्यो मन्यत इति भावः ॥ ७ ॥

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ

ಭಾವದೀಪ

ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ

प्रकारान्तरेणेति ॥ कमदिज्ञानसाधनत्वेन प्रकारेणेत्यर्थः ।
मुमुक्षोरित्यादिभाष्यं शेषपूर्त्या व्याचष्टे - ज्ञानेनेति ॥

'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಸಾಧನವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಮುಮುಕ್ಷೋಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಪದಗಳಿಂದ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಜ್ಞಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ.

ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಮನಸ್ಸು ನಿರ್ಮಲವಾಗುತ್ತದೆ

भावदीपः - अत इति भाष्यस्यानुवादः । एवमित्यादिव्याख्यानम् ।
कर्मणो ज्ञानोपयोगित्वं च भाक्तं वेत्यत्र सर्वापेक्षा च यज्ञादिश्रुतेरश्ववदित्यत्र
जिज्ञासासूत्रे च भाष्योक्तदिशा, अन्तःकरणशुद्धिद्वारेति व्यक्तमिति भावः॥

'ಅತಃ ಏವಂ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಭಾಷ್ಯದ ಪದದ ಅನುವಾದವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಏವಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತಿನಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಕರ್ಮವು ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗೆ ಹೇಗೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು 'ಆಪ್ತಂ ವಾ' 'ಸರ್ವಾಪೇಕ್ಷಾ ಚ ಯಜ್ಞಾದಿಶ್ರುತೇಃ ಅಶ್ವವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಜಿಜ್ಞಾಸಾ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ನಿರ್ಮಲವಾಗುತ್ತದೆ. ನಿರ್ಮಲವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ತುಂಬಿಕೊಂಡಾಗ ಮೋಕ್ಷವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದು ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ || ೮ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವದಧೀನವೆಂದು ತಿಳಿಸಲು ವೇದವು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

ಅರ್ಥ -- ಸರ್ವಾಧಾರನಾದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅವಸ್ಥಿತೇಃ = ಇರುವಿಕೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ, ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಆಧೇಯಭೂತವಾದ ಕರ್ಮಾದಿ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ = ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ ಎಂಬ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಮತದವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯವರಾದ್ದರಿಂದ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

|| ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ಸರ್ವಂ ಪರಮಾತ್ಮನ್ಯವಸ್ಥಿತಮಿತಿ ವಕ್ತುಂ ತದ್ವಚನಮಿತಿ

ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ | ‘ಕೃಣ್ಣದ್ವೈಪಾಯನಮತಾದೇಕದೇಶವಿದಃ ಪರೇ |

ವದಂತಿ ತೇ ಯಥಾಪ್ರಜ್ಞಂ ನ ವಿರೋಧಃ ಕಥಂಚನ || ಇತಿ ಪಾಢ್ಯ ||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಮ್ || ೯ ||

ಅನುವಾದ - ಕರ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಕರ್ಮಾದಿವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದು ಕಾಶಕೃತ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮೇಲಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೂ ಸಮ್ಮತ. ಏಕೆಂದರೆ ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - "ವೇದವ್ಯಾಸರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿರುವ ಅನೇಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಅವರ ಶಿಷ್ಯರು ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿಗನುಗುಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ತಮ್ಮ ಮತವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತೋರಿಸುತ್ತಾ, ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಸರ್ವಂ = ಕರ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ಪ್ರಪಂಚವು, ಪರಮಾತ್ಮನಿ = ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಅವಸ್ಥಿತಂ = ಆಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಕ್ತುಂ = ತಿಳಿಸಲು, ತದ್ವಚನಮ್ = ಕರ್ಮಾದಿಬೋಧಕವಾದ ಮಾತುಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಕಾಶಕೃತ್ಯಃ = ಕಾಶಕೃತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಕರ್ಮಾದಿ ಜಗತ್ತು ಭಗವಂತನ ಅಧೀನ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲೇಬೇಕು)

ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನಮತಾತ್ = ವೇದವ್ಯಾಸರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಏಕದೇಶವಿದಃ = ಒಂದೊಂದು ಅಂಶವನ್ನು ತಿಳಿದವರಲ್ಲಿ ನಿಪುಣರಾದ, ತೇ = ಅವರು, ಯಥಾ ಪ್ರಜ್ಞಂ = ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಬುದ್ಧಿಶಕ್ತಿ, ಯೋಗ್ಯತೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಅಂಶವನ್ನು, ವದಂತಿ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ವಿರೋಧಃ = ಋಷಿಗಳ ಮತದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನಾಭಿಪ್ರಾಯವು, ಕಥಂಚನ = ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೂ, ನ = ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪಾಡ್ಯೇ = ಪದ್ಮಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳು ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನ ಕೇವಲಮಾಧಿಕಾರಿಣಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಪ್ರವೃತ್ತಯೇ ತದಪೇಕ್ಷಯಾ ಅತ್ಯಲ್ಪಫಲತ್ವೇನ ಅತಿನಿಚಿತ್ವೇನ ಕರ್ಮ ತದಾರಾಧ್ಯಾದಿ ರಾಮಃ. ಗುಚ್ಯತೇ । ನಾಪಿ ಕೇವಲಾಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿದ್ವಾರಾ ತತ್ ಜ್ಞಾನೋಪಪತ್ತಯೇ ಚ ಕಿಂತು ಸರ್ವಸ್ಯ ಯಥಾಯೋಗ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಉತ್ಪತ್ತಿಸ್ಥಿತಿಸಂಹಾರನಿಯಮನಜ್ಞಾನಾಜ್ಞಾನಬಂಧಮೋಕ್ಷವತ್ವೇನ ತತ್ಕರ್ಮಯೋಗ್ಯಾಶಾಸ್ತಿಯತ್ವೇನ ಸರ್ವಾಶ್ರಯತ್ವೇನ ಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನಾರ್ಥಂ ಚೇತಿ ಭಾವೇನಾಹ । ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಿಂತ ಅತ್ಯಲ್ಪಫಲಕವಾದ ಅತಿ ನೀಚವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು, ಅಥವಾ ಈ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಲಕ್ಷ್ಮೀ, ರುದ್ರ, ಮೊದಲಾದ ಇತರ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಆರಾಧನೆ ಮಾಡುವಿಕೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಅಂತಃಕರಣ ಶುದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಈ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ಇತರ ದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಉಪಯೋಗಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಯಥಾಯೋಗ್ಯವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಉಪಯೋಗವಾಗಿವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಸ್ಥಿತಿ, ಸಂಹಾರ, ನಿಯಮನ, ಜ್ಞಾನ, ಅಜ್ಞಾನ, ಬಂಧ, ಮೋಕ್ಷಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಈ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಅವನ ಶಕ್ತಿಯ ಒಂದಂಶದಲ್ಲಿ ಅವಸ್ಥಿತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಉಪಾಯವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನ ಹಾಗೂ ಇತರದೇವತೆಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಾಶ್ಯಪಾಚಾರ್ಯರು 'ಅವಸ್ಥಿತೇಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನ ಚೈವಂ ಕ್ಷಣಿಣಾಂ ಪರಸ್ಪರಂ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯಾಹ - ಕೃಷ್ಣದ್ವೀಪಾಯನೇತಿ ।

ಈ ಮೂರು ವ್ಯಾಸರ ಶಿಷ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಕೃಷ್ಣದ್ವೀಪಾಯನಮತಾತ್' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಅವಸ್ಥಿತಿ ಎಂದರೆ ಐಕ್ಯವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ನೈಕ್ಯಮುಚ್ಯತೇ । ನಹವಸ್ಥಿತಿಸಂದ್ವಾಚಕ:॥

ಇಮಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

‘ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಯಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ - ಎಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೊರತು ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅವಸ್ಥಿತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಐಕ್ಯ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕ ಚಿಂತನ

ರೀತ್ಯಂತರೇಣ ಕರ್ಮಾದಿವಚನಸ್ಯ ಭಗವಜ್ಞಾನೋಪಯೋಗಂ ಪ್ರದರ್ಶಯತ್ ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ॥

ಮತ್ತೊಂದು ರೀತಿಯಿಂದ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮಾದಿಮಾತುಗಳು ಹೇಗೆ ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಯೋಗವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತೋರಿಸುವವರಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ‘ಅವಸ್ಥಿತೇಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ.

ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕರ್ಮವು ಬೇಕು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ‘ಮೋಕ್ಷಾರ್ಥಂ ಸರ್ವಥಾ ಜ್ಞಾನಮಪೇಕ್ಷಿತಂ, ತಚ್ಚ ಕರ್ಮಾದಿನಾ ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಯಾ ಭವತಿ’ ಇತಿ ಸಿದ್ಧೇ, ಕಯಂ ಜ್ಞಾತವ್ಯೋ ಹರಿಃ? ಇತ್ಯಾಹಾಕ್ಷಾಪಾಂ, ‘ಸರ್ವಂ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಸ್ಥಿತಂ, ಸ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಾದಿರೂಪೇಣ ಜ್ಞಾತವ್ಯಃ’

ಇತಿ 'एष सेतुर्विध(घा)रणः' इत्यादौ वक्तुमाधेयादिरूपं कर्मादि वेदेनोच्यत
इति वा साक्षात् परमात्मज्ञानोपयोगित्वमन्यवचनस्य' इति काशकृत्स्नाचार्यो
मन्यत इति भावः ।

ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಬೇಕೆಂದರೆ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೊಂದಲೇಬೇಕು. ತತ್ವಜ್ಞಾನವಾದರೂ
ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿ ಆಗದೆ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂತಃಕರಣದ
ಶುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನವು ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯವು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ
ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಹಾಗಾದರೆ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು ?

ಈ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು
ಆಧೇಯವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆ. ಆಧೇಯವಾದ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳ ನಡುವೆ ಸಕಲಬಗೆಯ
ಕರ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಸೇರಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಆಧಾರನು.
ಹೀಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದಾಗ ನಿಜವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

'ವಿಷ ಸೇತುವರ್ಧರಣಃ' 'ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನು' ಈ
ಶ್ರುತಿಯು ಮೇಲಿನ ವಿಷಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆಶ್ರಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ
ಆಧೇಯವಾಗಿರುವ ಕರ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ
ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಹೀಗೆ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದಾಗ ಕರ್ಮವು ಪರಮಾತ್ಮ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಸಾಧನವೆಂದು
ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಾಚಾರ್ಯರ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಗೆ ಸಮ್ಮತ

तत्त्वप्रकाशिका - एवं जैमिन्यादिमतानि उपन्यस्य स्वमतं किं नोच्यते
सूत्रकारेण ? एतेषामेव स्वमतत्वे जैमिन्यादिग्रहणवैयर्थ्यम् । विरुद्धानां च
नैकमतत्वम् । एकस्यैव वेदस्यानेकाभिप्रायताऽयोगात् इत्यत आह - कृष्णेति ॥

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಜೈಮಿನಿ, ಟಿಡುಲೋಮಿ, ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನರ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳನ್ನು
ಮಂಡನೆ ಮಾಡಿದರು.

ಹಾಗಾದರೆ ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ ?

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದರೆ ಜೈಮಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ? ಮತ್ತು ಪರಸ್ಪರ ವಿರುದ್ಧ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೊಂದಿರುವ ಈ ಎಲ್ಲ ಸಿದ್ಧಾಂತಗಳು ಒಬ್ಬರೇ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಒಂದೇ ವೇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅನೇಕ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ ?

ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನ' ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - मुनिमतानां भगवन्मतत्वमेव । तथापि तत्तद्विदितात्ममतैक देशाभिप्रायेण शिष्यप्रसिध्यर्थं जैमिन्यादिग्रहणं युज्यते । अनेकाधिकारिविषयत्वान्न विरोधोऽपि, इति भावः ।

ಸೂತ್ರಕಾರರಾದ ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರ ಮತವೇ ಸಕಲಮುನಿಗಳ ಮತವು. ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಕಾರರು ತಮ್ಮ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೊಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಒಬ್ಬೊಬ್ಬ ಶಿಷ್ಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲು ಒಂದು ಮಹತ್‌ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ. ಜೈಮಿನಿ ಮೊದಲಾದ ಶಿಷ್ಯಂದಿರನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ತರಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಆಯಾ ಮುನಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು, ಪರಸ್ಪರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಮತ್ತು ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ಅಧಿಕಾರಿಗಳು ಈ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಮತಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अतो भगवज्ज्ञानायर्थं वैदिकादिशब्दानामन्यत्र समाकर्षेण व्यवहारोपपत्तेः, युक्तं हरेः सकलशब्दपरममुख्यार्थत्वम् इति सिद्धम् ॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिधुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम् समाकर्षाधिकरणम् ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಂತಹ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವು ಸ್ಥಾಪಿತವಾಯಿತು.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್ವೈತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

ಭಾವದೀಪ

ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ಸೀತ್ಯಂತರೇಣೇತಿ || ಭಗವತ್ಜ್ಞಾನೇ ವಿಶೇಷಣರೂಪವಿಷಯಾರ್ಪಕತಯೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇತಿ
ಸಿದ್ಧೌ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇಣೇತ್ಯರ್ಥಃ |

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಮಂಡನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ರೀತ್ಯಂತರೇಣ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಭಗವದ್ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣರೂಪವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಎಂದರ್ಥ. 'ಇತಿ ಸಿದ್ಧೌ' ಎಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯು ಸಾರ್ಥಕ ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿರಲು ಎಂದರ್ಥ.

ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗ್ರಹಣವು ಸಾವಕಾಶ

ಭಾವದೀಪಃ - ಸರ್ವಮಿತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯಾನುವಾದಃ ಸ ಸರ್ವೇತ್ಯಾದಿವ್ಯಾಖ್ಯಾ | ಏಶ
ಇತ್ಯಾದಿ ಶೇಷೋಕ್ತಿಃ | ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗ್ರಹಣಸ್ಯ ಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥತ್ವೇನ ಸಾವಕಾಶತ್ವಂ
ಮನ್ವಾನ ಆಹ - ವಿರುದ್ಧಾನಾಂ ಚೇತಿ ||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಸರ್ವಂ ಕರ್ಮಾದಿಕಂ ತಸ್ಮಿನ್ ಪರಮಾತ್ಮನಿ ಸ್ಥಿತಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಭಾಷ್ಯದ ಅನುವಾದವೆಂದು 'ಸಃ ಸರ್ವಾಧಾರತ್ವಾದಿರೂಪೇಣ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಅದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ರೂಪವೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ವಿಷ ಸೇತುಃ ವಿಧರಣಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಜೈಮಿನಿ, ಔಡುಲೋಮಿ ಮತ್ತು ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ ಈ ಮುನಿಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿರುವುದಕ್ಕೆ ಶಿಷ್ಯರು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗಬೇಕೆಂಬ ಉದ್ದೇಶ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗ್ರಹಣವು ಸಾವಕಾಶವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ವಿರುದ್ಧಾನ್ಯಾಂ ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವೇ ಆಗಿದೆ

ಭಾವದೀಪ: -

ಸ್ವಶಿಷ್ಯಾಣಾಂ ಪ್ರಸಿಧ್ಯर्थं मतमात्मीयमंशतः ।

विज्ञातं तैर्जगादात्र तारतम्यं नृणां वदन् ॥

इत्यनुभाष्यदिशा स्मृतितात्पर्यमाह - मुनिमतानामिति ॥

ಸ್ವಶಿಷ್ಯಾಣಾಂ ಪ್ರಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ ಮತಮಾತ್ಮೀಯಮಂಶತಃ ।

ವಿಜ್ಞಾತಂ ತೈರ್ಜಗಾದಾತ್ರ ತಾರತಮ್ಯಂ ನೃಣಾಂ ವದನ್ ॥

ಮೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಹಜವಾದ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ವಿವರಿಸಿ, ತಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಏಕದೇಶವನ್ನು ಆಯಾ ಶಿಷ್ಯರ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಪ್ರಕಾರ ಪಾದ್ವೈತ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಮುನಿಮತಾನಾಮ್' ಎಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ ಮೊದಲು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು

ಭಾವದೀಪ: - अनेकेति ॥ जैमिनिमतस्य पदसमन्वयायोग्यमन्दाधिकारिक वाक्यसमन्वयार्थत्वात् । तत्राप्याश्रमरथ्यमतस्य वैराग्यसम्पत्ति प्रागवस्थापिशिष्टाधिकारिकत्वात्। औदुलोमिममतस्य ज्ञानसम्पत्तिप्रागवस्था विशिष्टाधिकारिकत्वादित्यर्थः ।

ಅಯೋಗ್ಯರಾದ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಪದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವರಿಗಾಗಿ ವ್ಯಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದು ಜೈಮಿನ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮತ.

ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಮೊದಲು ಯಾವ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿಯು ಇರುತ್ತಾನೋ, ಅವನನ್ನು ಉದ್ದೇಶಿಸಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಸಂಪಾದನೆಯನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಇದು ಅಶ್ವರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಮತ.

ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆಗಿಂತ ಮೊದಲು ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು. ಇಂತಹ ಅಧಿಕಾರಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ವೇದವು ಕರ್ಮವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಇದು ಔಡುರೋಮ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಆಧಾರ

ಭಾವದೀಪ: - उक्तं च सुधायाम् । नृणामल्पाधिकारिणामवस्थातारतम्यं
वदन्निति ॥ अत इति ॥ भगवतः सर्वशब्दमुख्यार्थत्वे बाधकाभावादित्यर्थः
॥५॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे समाकर्षाधिकरणम् ॥

ಇದನ್ನೇ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ 'ನೃಣಾಮಲ್ಪಾಧಿಕಾರಿಣಾಮವಸ್ಥಾತಾರತಮ್ಯಂ ವದನ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಅತಃ' ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನು ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕಗಳಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ
ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಂಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೫)

‘ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

॥ ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ ॥ ೧-೪-೧೬ ॥

ಅತ್ರ ನಯೇ ಜ್ಯೋತಿರ್ನಯ ಇವ ಸರ್ವಶಬ್ದಾ ನ್ಯಾಯಭೇದೇನ ಸಮನ್ವೀಯಂತೇ । ತತ್ತ್ವಿತಿ ಪ್ರಕೃತಂ ಬ್ರಹ್ಮ ತತ ಇತ್ಯನ್ವೇತಿ । ನ ವಿರೋಧ ಇತ್ಯಸ್ತಿ । ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣಂ ಜಗತ್ಪದಮಾಕೃಷ್ಯತೇ । ಸರ್ವಶಬ್ದಸನಾಮಿತಿ ಶೇಷಃ । ಪೂರ್ವೋಕ್ತಹೇತುಭಿಃ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಿತ್ವೇಽನ್ಯತ್ರ ರೂಪಾದಿನಾ ವ್ಯವಹಾರೇ ಚ ಸಿದ್ಧೇ ಬಾಧಕನಿರಾಸಾರ್ಥಮಿದಂ ಸೂತ್ರಮ್ । ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ತತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ ಸಕಾಶಾಜ್ಜಗತಿ ಸಮ್ಯಗಾಕರ್ಷಾನ್ನ ವೃತ್ತಿಸಾಮ್ಯಾಪತ್ಯಾ ತತ್ತ್ವಿತ್ವಧಾರಣಾವಿರೋಧ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹಿಂದಿನ ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸಕಲಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತೋ, ಅದೇ ವಿಷಯವನ್ನೇ ಪುನಃ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ತತ್ತು’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ‘ತತಃ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ನ ವಿರೋಧಃ’ ಎಂಬ ಪದಗಳನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಜಗತ್’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಇಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಮ್’ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಕೇವಲ ರೂಢಿಯಿಂದ ಅನ್ಯತ್ರ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಬರುವಂತಹ ಬಾಧಕದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಲ್ಲದ ಪದಗಳಿನ್ನೆಲ್ಲ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾಗಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೂ, ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಶಬ್ದಗಳ ವೃತ್ತಿ ಸಮಾನವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. (ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ = ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು, ತತಃ = ಬ್ರಹ್ಮನ ದೆಸೆಯಿಂದ, ಜಗತಿ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ, ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್ = ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಕರ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ನ ವಿರೋಧಃ = ತತ್ತು ಎಂಬ ಅವಧಾರಣದ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪದಗಳ ಅರ್ಥ.)

'ತತ್ತು' ಎಂಬುದು ವಿವಕ್ಷಿತ

ಸಮಾಕರ್ಷೋತ್ತಯಾ ವಿಷ್ಣೌ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರನೃತ್ರ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿರिति
ಮುಖ್ಯತಾರತಮ್ಯಸೂಚನಾತ್ ತತ್ತಿತ್ಯವಧಾರಣೋಪಪತ್ತಿರिति ಭಾವಃ ।

ಸಮಾಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆ. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ- ಯಲ್ಲಿಯೇ ತಾರತಮ್ಯವಿರುತ್ತದೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ 'ತತ್ತು' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಸಮಾ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದ ಅರ್ಥ

ಸಮಿತೃಕ್ತಿರನೃತ್ರ ಮುಖ್ಯತ್ವಮೇವ ನ ಲಕ್ಷಣಾದಿರिति ಸೂಚನಾಯ ।

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸಮಾ' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗವನ್ನು ಏಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಕಡೆ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದರೂ, ಅಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯೆನಿಸಿದ

ಗೌಣವೃತ್ತಿಯಿಂದ, ಲಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ

ಸಾಕ್ಷಾದಿತೃತೃ ವಿಣ್ಣುವಾಚಿನಾಂ ಜಗತಿ ಪ್ರಯೋಗೇ ಹಾನಾದಿವ್ಯವಹಾರಃ ಫಲಮಿತಿ,
ಶರೀರೇತೃತೃ ತತ್ತತ್ತ್ವವಾಚ್ಯಬ್ರಹ್ಮಸಮ್ಬಂಧಸ್ತೃತೃ ನಿಮಿತ್ತಮಿತಿ, ಕಲ್ಪನೇತೃತೃ
ರೂಪಾದಿರಸ್ತೀತಿ, ಅತ್ರ ತು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿತಾರತಮ್ಯಮಸ್ತೀತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ |

‘ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು, ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಹಾನ, ಉಪಾದಾನ ಮೊದಲಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದು ಫಲ. ‘ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತ ಗೃಹೀತೇರ್ದರ್ಶಯತಿ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಲು, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದೇ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ‘ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯು ಇರುತ್ತದೆಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಹೇಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

ವಿಣ್ಣಾವುತ್ಕೃಶ್ವೃತೌ ಕಥಂ ಜಗತಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರೀತೃತೃತೃ ಆಹ -

|| ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ || ೧-೪-೧೭ ||

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಉತ್ಕೃಷ್ಟವಾಗಿ ಇರುವುದಾದರೆ, ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಲೌಕಿಕ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಬರುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -
‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’.

ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

ಶಬ್ದಾನಾಮಿತ್ಯಸ್ತಿ । ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾದಿತ್ಯಾವರ್ತತೆ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಜ್ಞಾನಪರಮ್ ।
ಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾಲ್ಲೋಕಾನಾಂ ಜಗತಿ ವ್ಯವಹಾರಾಛೇತೋರ್ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್
ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಜ್ಞಾನಾತ್ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿರिति ಶೇಷಃ । ಲೋಕಾನಾಂ ಜಗತ್ಯೇವ ಶಬ್ದವ್ಯವಹಾರೇಣ
ತತ್ರೈವ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಬಲಾತ್ತತ್ರ ಪ್ರಾಸಿದ್ಧಿರ್ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಮುಖ್ಯತ್ವಾಜ್ಞಾನಮೂಲೇತಿ ಭಾವಃ ।

‘ಶಬ್ದಾನಾಮ್’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಆಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’
ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಎರಡನೆಯ ‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಪದವು
ಜ್ಞಾನಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ = ಜಗತ್ತಿನ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕರ ವ್ಯವಹಾರವಿರುವುದರಿಂದ, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್ = ಶಬ್ದಗಳು
ಜಗದ್ವಾಚಕವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವೂ ಹುಟ್ಟುವುದರಿಂದ, ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ = ಜಗತ್ತಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುತ್ತದೆ. (‘ತತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.)

ಲೌಕಿಕರು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ವ್ಯವಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಿರುತ್ತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ
ಇರುತ್ತವೆಂಬ ತಿಳುವಳಿಕೆ ಇಲ್ಲದಿರುವುದೇ ಈ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆಲ್ಲ ಮೂಲ ಕಾರಣ.

उक्तमाक्षिप्याह -

॥ जीवमुख्यप्राणलिङ्गादिति चेत्तद्व्याख्यातम् ॥ १-४-१८ ॥

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಸಮಾಧಾನ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ‘ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾದಿತಿ
ಚೇತ್ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ.

‘ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾದಿತಿ ಚೇತ್ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

तदधीनत्वादर्थवदिति नेति च मण्डूकपुत्याऽनुवर्तते । शब्दजातं सर्वस्य
तदधीनत्वात्तत्रार्थवदिति न युक्तम् । “अस्य यदेकां शाखां जीवो जहात्यथ
सा शुष्यति” इति जीवे क्वचित्, “वायुनैव हि लोका नेनीयन्ते” इति

वायौ सर्वत्र तदधीनत्वरूपलिङ्गं श्रूयते । तस्माल्लिङ्गात्तयोरपि
शब्दजातमर्थवत् । मुख्यतस्तयोरपि वाचकमिति चेन्न यतस्तल्लिङ्गं
व्याख्यातं तदन्तर्यामिसम्बन्धितयेत्यर्थः ।

‘ತದಧೀನತ್ವಾರ್ಥವತ್’ ಎಂಬ ಪದಗಳು ಮತ್ತು ‘ನ’ ಎಂಬ ಪದವು ಮಂಡೂಕಪುತ್ರಿಯಿಂದ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲವೂ ಭಗವದಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ, ಸಕಲವಿಧವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅಸ್ಯ ಯದೇಕಾಂ ಶಾಖಾಂ ಜೀವೋ ಜಹಾತ್ಯಥ ಸಾ ಶುಷ್ಕತಿ’ ‘ವೃಕ್ಷಾದಿಗಳು ಜೀವನ ಅಧೀನವೆಂದು ‘ವಾಯುನೈವ ಹಿ ಲೋಕಾ ನೇನೀಯಂತೇ’ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲಾ ಲೋಕವು ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ಲೋಕವು ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ‘ತದಧೀನತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿಯೂ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ತದಧೀನತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರನ್ನೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಲಿಂಗವನ್ನು ಆ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. (ತದಧೀನತ್ವಾತ್ = ಸಕಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ, ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದು, ನ = ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾತ್ = ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿಯೂ ‘ತದಧೀನತ್ವ’ ಎಂಬ ಲಿಂಗವು ಇರುವುದರಿಂದ, ಅವರೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಂ = ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಲಿಂಗವನ್ನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.)

‘ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

ननु न वैदिकशब्दानां मुमुक्षुं प्रति कर्मदेवतादौ समाकर्षेण फलं तस्य
फलान्तरानिच्छुत्वात् मोक्षस्य ब्रह्मज्ञानादेव सिद्धेरत आह -

॥ अन्यार्थं तु जैमिनिः प्रश्नव्याख्यानाभ्यापि चैवमेके ॥ १-४-१९ ॥

ವೈದಿಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಮುಮುಕ್ಷುವನ್ನು ಕುರಿತು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಅವನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೆಲವೆಡೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಅಲ್ಲಿರುವ ಕರ್ಮ ಹಾಗೂ ದೇವತಾವಾಚಕ ಪದಗಳೂ ಕೂಡ, ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಅದನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ, ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮುಮುಕ್ಷು ಆದವನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ ಹೀಗೆ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬಗೆಯ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿ: ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಮಪಿ ಚೈವಮೇಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

जगद्वाचित्वमित्यस्ति । शब्दानामिति च । अन्येति प्रकृतजीवाद्यन्यब्रह्मवाची सन् तज्ज्ञानपरः । तुरेव । शब्दानां जगद्वाचित्वं वैदिकशब्दानां मुमुक्षुं प्रति कर्मदेतादिजगद्वाचित्वं अन्यार्थं तु ब्रह्मज्ञानार्थमेव । कुतः ? “कस्मिन् भगवो विज्ञाते सर्वमिदं विज्ञातं भवति” इति शौनकप्रश्नात् । “तस्मै स होवाच द्वे विद्ये वेदितव्ये” इत्यङ्गिरसो व्याख्यानात्ताभ्यां हेतुभ्यामित्यर्थः ।

'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಶಬ್ದಾನಾಮ್' ಎಂಬ ಪದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅನ್ಯಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತವಾದ ಜೀವ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೆಂಬಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು ವಿವಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. 'ಶಬ್ದಾನಾಮ್ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್' ಎಂದರೆ ಮುಮುಕ್ಷುವನ್ನು ಕುರಿತು ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆ. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು' ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಕಸ್ಮಿನ್ ಭಗವೋ ವಿಜ್ಞಾತೇ ಸರ್ವಮಿದಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' (ಎಲೈ ಭಗವನ್ ! ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ

ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ) ಮತ್ತು 'ತಸ್ಮೈ ಸ ಹೋವಾಚ ದ್ವೇ ವಿದ್ಯೇ ವೇದಿತವ್ಯೇ' ಎಂಬ ಅಂಗೀರಸರ ಉತ್ತರದಿಂದ, (ಅಪರ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದುಬರುತ್ತವೆ. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಪರವಿದ್ಯಾವಿಷಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಫಲವಾಗುತ್ತದೆ.) ಈ ಎಲ್ಲಾ ಹೇತುಗಳಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. (ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಶಬ್ದಾನಾಮ್ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಮ್ = ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು, ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮಾತ್ರ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಭ್ಯಾಸಮಪಿ = ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆ, ಅಂಗೀರಸರ ಉತ್ತರ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ. ಹೀಗೆ ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಅಪಿಚೈವಮೇಕೇ = ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳು 'ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪಠಿಸುತ್ತಾರೆ.)

ಶ್ವೇತಕೇತು ಉದ್ದಾಲಕರ ಸಂವಾದದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ

ತथा “कथं नु भगवस्स आदेशः” इति, “यथा सोम्यैकेन” इति श्वेतकेतुर्दालकप्रश्नव्याख्यानाभ्यामित्यर्थः ।

ಅದರಂತೆ 'ಕಥಂ ನು ಭಗವಃ ಸ ಆದೇಶಃ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ' ಎಂಬ ಉದ್ದಾಲಕರ ಉತ್ತರದಿಂದಲೂ ಮೇಲಿನ ವಿಷಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ

कस्मिन् ज्ञाते सर्वज्ञानं सफलं भवतीति प्रश्ने परविद्याविषयब्रह्मज्ञानेन भवतीति व्याख्यानतात्पर्यादिति भावः । अपि च न केवलमर्थादेतत्सिद्धयति । किन्तु स्पष्टं चैवमेके शाखिनो “यस्तन्न वेद किमृचा करिष्यति” इति पठन्तीत्यर्थः ।

ಯಾವುದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪರವಿದ್ಯಾ ವಿಷಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಉತ್ತರದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮತ್ತು ಮುಮುಕ್ಷುವನ್ನು ಕುರಿತು ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಕರ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ- ವಾಗಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ಕೆಲವು ಶಾಖೆಯವರು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಯೇ 'ಯಸ್ತನ್ ವೇದ ಕಿಮೃಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ' ಎಂದು ಪರಬ್ರಹ್ಮನೇ ಸಕಲವೇದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮನ್ಯಾರ್ಥಮಿತಿ ನ ಯುಕ್ತಮ್ । ಪ್ರತಿಪದಂ
ಬ್ರಹ್ಮಪರತ್ವೋಕ್ತ್ಯಾಽಪಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಸಿದ್ಧೇರತ ಆಹ -

॥ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್ ॥ ೧-೪-೨೦ ॥

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವೈದಿಕಪದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದರಿಂದಲೇ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಳಿದ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನೇಕೆ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

ನಿಮಿತ್ತಪञ್ಚಮೀಯಮ್ । ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಮನ್ಯಾರ್ಥಂ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮಿತ್ಯಸ್ತಿ ।
ಕುತಃ ? ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾಭಿಮಿತ್ತಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು 'ನಿಮಿತ್ತ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಮ್' 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ' 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಮೂರು ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವಿರುವುದರಿಂದ. (ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ವೈದಿಕಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ವೈದಿಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್ = ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯದ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಎಂದು.)

‘ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯ’ ಎಂದರೆ ?

कर्मदेवतादिवाचितया स्थितवाक्यानामन्ततो ब्रह्मपरत्वमित्येवंरूपवाक्य
 आन्वया-भावे मन्दानां प्रतिपदान्वयायोग्यतया तत्र वैमुख्यमित्यादिदोषः
 स्यादिति भावः ॥

ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವೆಂದರೆ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮಹಾತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು. ಹೀಗೆ ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಯಾವ ಮಂದಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಂತಹವರಿಗೆ ವೇದಾಧ್ಯಯನದಲ್ಲಿ ವೈಮುಖ್ಯವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳು ಬರಬೇಕಾದೀತು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

अन्यार्थं जगद्वाचित्वमित्युक्तम् । तत्कथमित्यत आह -

॥ प्रतिज्ञासिद्धेर्लिङ्गमाश्रमर्थः ॥ १-४-२१ ॥

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ - ‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇರ್ಲಿಂಗಮಾಶ್ರಮರ್ಥಃ’

‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

जगद्वाचित्वमन्यार्थमित्यस्ति । प्रतिज्ञासिद्धेः “‘नान्यः पन्था अयनाय’”
 इति ज्ञाति ज्ञानमेव मुक्तिहेतुरिति प्रतिज्ञातार्थनिश्चयस्य लिङ्गं शब्दानां
 जगद्वाचित्वं लिङ्गं जनकं सत् अन्यार्थं भवतीत्याश्रमर्थो मन्यत इत्यर्थः ।

‘ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್’ ಮತ್ತು ‘ಅನ್ಯಾರ್ಥಮ್’ ಎಂಬ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ = ‘ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ ವಿದ್ಯತೇ’

ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದುದೆಂದು ಮಾಡಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥದ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಲಿಂಗಮ್ = ಕಾರಣವಾಗಿರುವ, ಶಬ್ದಾನಾಮ್ = ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು, ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಮ್ = ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ. ಆಶ್ವರಥಃ = ಹೀಗೆ ಆಶ್ವರಥಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕ

सविस्तरं कर्मादिस्वरूपे प्रतिपादिते सति कर्मणां क्षुद्रफलकत्वज्ञानात् तज्ज्ञानेनाक्षुद्रफलकं ज्ञानमेवोपादेयमिति वैराग्यजननद्वारा ब्रह्मज्ञानार्थं भवतीति भावः ॥

ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನವು ಉಪಯೋಗವಾಗುವ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ವೇದವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಾಗ, ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವು ಕ್ಷುದ್ರವೆಂಬ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಶಾಶ್ವತಫಲದಾಯಕವೆಂದು ಮತ್ತು ಉಪಾದೇಯವೆಂದು ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ಷುದ್ರಫಲಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ತಾಳಿ, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಸಾಧನವಾಗುತ್ತವೆ.

‘ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

जगद्वाचित्वमन्यार्थमित्येतत् प्रकारान्तरेणाप्याह -

॥ उत्क्रमिष्यत एवं भावादित्यौडुलोमिः ॥ १-४-२२ ॥

शब्दानां जगद्वाचित्वमन्यार्थं ब्रह्मज्ञानार्थम् । कथम् ? उत्क्रमिष्यतः बन्धात् ज्ञानेनोत्क्रमणमिच्छतः पुंसः मुमुक्षोरेवं ज्ञानहेतुतया कर्मादिर्भावादवश्यम्भावात् । आवश्यकत्वादिति यावत् । इत्यौडुलोमिर्मन्यत इत्यर्थः ।

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ 'ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತೇ ಏವಂ ಭಾವಾದಿತ್ಯೇಡುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ. ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಉತ್ಕೃಮಿಷ್ಯತಃ = ಸಂಸಾರ ಬಂಧನದಿಂದ, ಬಿಡುಗಡೆಯನ್ನು ಪಡೆದು, ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಇಚ್ಛಿಸುವ ಮುಮುಕ್ಷುವಾದ ಪುರುಷನಿಗೆ, ಏವಂ = ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿ, ಭಾವಾತ್ = ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು, ಇತಿ = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಔಡುಲೋಮಿಃ = ಔಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ.

‘ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ

“‘ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ’ ಇತ್ಯಾದೇರ್ಮನಶ್ಚುದ್ಧಿರ್ವಿಧಿಪದೋಪಾದೇಯತ್ವಾತ್ ಕರ್ಮಣಸ್ತದ್ವಾಚಿತ್ತವಮ್ | ಮನಶ್ಚುದ್ಧಿಃ ಜ್ಞಾನಾರ್ಥಮಿತಿ ಭಾವಃ ||

‘ವಿವಿಧಿಷಂತಿ ಯಜ್ಞೇನ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಕರ್ಮಗಳ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮನಸ್ಸು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಶುದ್ಧವಾದ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಸಂಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮನಶ್ಚುದ್ಧಿಯ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ.

‘ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

ಅನ್ಯಾರ್ಥ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತವಮಿತ್ಯೇತದನ್ಯಥಾಪ್ಯಾಹ -

|| ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸಃ || ೧-೪-೨೩ ||

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ ಕರ್ಮಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಮುನಿಗಳು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ - ‘ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕೃತ್ಸಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ.

‘ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

ಬ್ರಹ್ಮಣೀತಿ ಪ್ರಕೃತಂ ಬ್ರಹ್ಮಾನ್ವೇತಿ । ಕರ್ಮದೇವತಾದಿಜಗತೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯವಸ್ಥಿತೇಃ,
ಅನ್ಯಾರ್ಥಮ್ “एष सेतुर्विधारणः” इत्यादिना सर्वाधारत्वप्रकारकब्रह्मज्ञानोत्
त्यर्थम् आधेयरूपकर्मादिजगद्वाचित्वमिति काशकृत्स्नो मन्यत इत्यर्थः ।

ಪ್ರಕೃತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ‘ಬ್ರಹ್ಮಣಃ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅನ್ವಿತನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಕರ್ಮ, ದೇವತೆ
ಮೊದಲಾದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಯ ಪಡೆದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನ್ಯಾರ್ಥಮ್ = ‘ಏಷ
ಸೇತುರ್ವಿಧಾರಣಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸಕಲಕ್ಕೂ ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಜ್ಞಾನವು
ಹುಟ್ಟಲು ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾದ ಆಧೇಯರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಜಗತ್ತನ್ನು
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಕಾಶಕೃತ್ಸ್ನ ಚಾರ್ಯರು ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೆ.

ಶಿಷ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೋಷ್ಠರ ಋಷಿಗಳ ನಾಮಗ್ರಹಣ

शिष्यप्रसिद्धयर्थं जैमिन्यायुक्तिः ॥ ५ ॥

ಈ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೂ ಸಮ್ಮತವೇ ಆಗಿವೆ.
ಆದರೂ ಶಿಷ್ಯರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೋಷ್ಠರ ಮಾತ್ರ ಆಯಾ ಋಷಿಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ

ಶಾಂಕರಭಾಷ್ಯದ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರ ಹೀಗಿದೆ - 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸತ್ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

'ಅಸ್ತಿ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಚೇದ್ವೇದ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಸಮಾಕರ್ಷ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅಂತಹ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅಸತ್‌ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಈ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಹಿಂದಿನ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿಸಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಅಸತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನವು ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕು ಹೊರತು, ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಾರಣವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಈಗ 'ಅಸತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ನೀವು ಮಾಡಿದರೆ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅಸತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದರಿಂದ 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾದ ಕಾರಣವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅಧಿಕರಣ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಈ ಶಂಕೆಯೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಸಮನ್ವಯವು ಮುಖ್ಯಉದ್ದೇಶವಾಗಿ ಕಾರಣವಾಕ್ಯದ ವಿಧಾನವು ಆರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಆಕಾಶಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ತದ್ಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆರ್ಥಾತ್ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಆ ಅಧಿಕರಣವೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯಪರವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಶಂಕರರು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ಇಬ್ಬರೂ ಕೂಡ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತ್ವಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಒಂದು ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ- 'ಯೋ ವೈ ಬಾಲಾಕ ಏತೇಷಾಂ ಪುರುಷಾಣಾಂ ಕರ್ತಾ ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ ಸ ವೇದಿತವ್ಯಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಕೌಷೀತಕೀಬ್ರಾಹ್ಮಣದಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವನು ಯಾರು? ಎಂಬುದನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಜೀವನೋ, ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೋ ಅಥವಾ ಪರಮಾತ್ಮನೋ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ.

'ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಗಳೆಂಬ ಜೀವನ ಅಸಾಧಾರಣ-ಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ, ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಜೀವನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಮೊದಲನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಅಥವಾ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನೂ ಕೂಡ ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದೇ ವಾಕ್ಯದ ಮುಂದೆ 'ಪ್ರಾಣ ಏವೈಕಧಾ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣನಲ್ಲಿ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಾಣಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಎರಡನೆಯ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ವೇದಿತವ್ಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಏತತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿಸಿದ್ಧವಾದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ಜೀವನನ್ನಲ್ಲ. ಕರ್ಮಶಬ್ದವೂ ಕೂಡ 'ಕ್ರಿಯತೇ ಅನೇನ ಇತಿ ಕರ್ಮ'

ಎಂಬ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಯಾವನಿಂದ ಸೃಷ್ಟವಾದ ಜಗತ್ತು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆಯೋ, ಅವನು ಕರ್ಮ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೊರತು, ಜೀವನಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಇದೇ ಪಾದದ ಹಿಂದಿನ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವಿರಿ. ಅನಂತರ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಿರಿ. ಪುನಃ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಪರಸ್ಪರ ಅಸಂಗತವಾಗಿವೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅನ್ವಿತವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುತ್ತಿರುವಾಗ 'ಏತತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಒಂದಿಬ್ಬರು ಹೀಗನ್ನುತ್ತಾರೆ - ವೇದದ ಕೆಲವೆಡೆ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿರುವುದುಂಟು. ಅದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕಾಗಿ. ಹೀಗೆ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ತನಕ ಒಟ್ಟು ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂಬುದು ಇವರ ವಾದ. ಇದು ತಪ್ಪು. 'ಯಸ್ಯ ಚ ಏತತ್ ಕರ್ಮ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಹಾಗೇ ನೀವೂ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಜೀವದ ಬಗ್ಗೆ ಹೇಳಿರುವುದು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎಂಬ ಮಾತೇ ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಜೈಮಿನಿಪದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದೂ ಕೂಡ ವ್ಯರ್ಥ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೆ ಜೈಮಿನಿ ಪದವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಮತ್ತು ಆಶ್ಚರ್ಯ, ಔಡುಲೋಮಿ, ಕಾಶಕೃತ್ ಈ ಮೂವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಹೇಗೆ ವೈಶ್ವಾನರಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಭಿವ್ಯಕ್ತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸೇರಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸುವ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳು ಒಂದೇ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹಾಗೂ ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ. ಈ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನ ವಾ ಅರೇ ಪತ್ಯಃ ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಇದರ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಿಯಸಹಿತನಾದ ಭೋಕ್ತೃವಾದ ಜೀವನೇ ಉಪಕ್ರಮದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತನಾದ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜೀವನನ್ನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' = 'ಆತ್ಮನೋ ವಾ ಅರೇ ದರ್ಶನೇನ ಶ್ರವಣೇನ ಮತ್ಯಾ ವಿಜ್ಞಾನೇನೇದಂ ಸರ್ವಂ ವಿದಿತಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಕಲಕ್ಕೂ ಕಾರಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಜೀವನ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವನನ್ನು 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಇವರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಶರೀರವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಈ ನಾಲ್ಕು ಸೂತ್ರಗಳು ಅಂಗಗಳಾಗಿವೆ ಎಂದೇ ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಮುಂದಿನ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಹೀಗೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಅರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಬಂದರೆ ಜೀವ ಹಾಗೂ ಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ಹಾಗೇ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಜೀವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಮುಂದೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಬಗ್ಗೆ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮತಗಳಿವೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಮತ ಹೀಗಿದೆ - ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಚಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಾಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಕಲವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿರುತ್ತದೆ. ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ

ಅತ್ಯಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಜೀವನ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಪಡೆದಂತಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂಬುದು ಅಶ್ವರಥ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದನ್ನು 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದರೆ ಮೋಕ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕಾಲಭೇದದಿಂದಷ್ಟೇ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದ-ವಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ಟಿಡುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಬ್ರಹ್ಮನು ಬಿಂಬನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಜೀವನು ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂದರೆ ಬಿಂಬಭೂತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಬಿಂಬನಾದ ಜೀವಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಎಲ್ಲೆಡೆ ನೆಲೆಸಿದ್ದಾನೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರ ಭೇದವು ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿದೆ. ಅಭೇದವಷ್ಟೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾಗಿದೆ. ಇದು ಕಾಶಕೃತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಹೀಗೆ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸಿದ್ಧೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳ ಅರ್ಥ. ಈ ಮೂರು ಮತಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆರಡು ಮತಗಳು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಜೀವಬ್ರಹ್ಮರಿಗೆ ಭೇದಾಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಕೇವಲ ಅಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಕಾಶಕೃತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಭೇದವಷ್ಟೇ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವೆಂಬ ಮೂರನೆಯ ಮತವು ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದೆ.

ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಜೀವನು ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದೇ ತಪ್ಪು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ಚತುರ್ಥ್ಯಂತವಾದ ಪದವು ತೃತೀಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಅದೇ ಶ್ರುತಿಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಜಾಯಾಯೈ' ಎಂಬ ಚತುರ್ಥ್ಯಂತವಾದ ಪದವನ್ನು 'ಜಾಯಯಾ' (ಹೆಂಡತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿಕೊಂಡು) ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಗಂಡಂದಿರು, ಹೆಂಡತಿಯಂದಿರಿಗೆ ಏಕೆ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂದರೆ, 'ನಾನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಬೇಕು' ಎಂಬ ಗಂಡನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲ್ಲ. 'ಗಂಡನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರಲಿ' ಎಂಬ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದೇ ಅರ್ಥ ಹೊರತು, ಜೀವನೆಂದು ಅರ್ಥವಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ದ್ಯುಭ್ಯಾಸ್ಯಾಧಿಕರಣದ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮಪರವಾದ ಉಪಸಂಹಾರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಉಪಕ್ರಮವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಗಂಡನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತನಗೆ ತಾನು ಪ್ರಿಯನಾಗಬೇಕಾದರೂ ಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯು ಅವಶ್ಯಕ.

ತನಗೆ ತಾನು ಪ್ರಿಯನಾಗಬೇಕಾದರೂ ಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಬೇಕು. ಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆ ತಪ್ಪಿದರೆ ತನಗೆ ತಾನೇ ಶತ್ರುವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆತ್ಮಹತ್ಯೆ ಮೂಲಕ ಕುಕೃತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾನೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ, ಅಧರ್ಮಾಚರಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ ಪಾಪಿಷ್ಠನಾಗಿ ತನ್ನನ್ನು ತಾನು ನರಕದಲ್ಲಿ ಬೀಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಷ್ಟೇ ಸುಖವನ್ನು ಅಥವಾ ದುಃಖವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಸಾಧ್ಯ.

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣವಚನಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೀಮಂತನಾದ, ರೂಪವಂತನಾದ ಗಂಡನು ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಉದಾಹರಣೆಗಳು ಕಣ್ಣೆದುರಿನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪತ್ನಾದಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಿಯರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ನಿರುಪಾಧಿಕ-ಪ್ರಿಯರೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾದರೆ ದುಃಖಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಿಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿರುಪಾಧಿಕ ಅಪ್ರಿಯವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕಾದೀತು.

'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಆತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ವಾರ್ಥ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ಹೊರತು ಪರಮಾತ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಬರುವ ದೋಷವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -

'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಸರ್ವಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನನಗೆ ನಾನೇ ಸ್ವತಃ ಅಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯನೆಂದು

ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವ ಆದ್ವೈತಿಗಳು ಇದರ ಹಿಂದೆ ಇರುವ 'ನ ವಾ ಆರೇ ಪತ್ಯುಃ ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ, 'ಪತ್ಯುಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪತ್ಯರ್ಥಂ = ಪತಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಆವಾಗ ಪತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಬೇರೆ ಇನ್ನೊಬ್ಬನಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಿಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನೊಬ್ಬರಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದೇನೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಆಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪತಿಯು ಹೆಂಡತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ತನಗಾಗಿ ಹೆಂಡತಿಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಮಗೆ ನಾವು ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯರಾಗಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದು ಆದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಪ್ರೀತಿತ್ವವು ಹೆಂಡತಿಯಲ್ಲಿದೆ, ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯತ್ವವು ಪತಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಸತ್ಯಂ ಪ್ರಿಯಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು' ನನಗೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ 'ನ ವಾ ಆರೇ ಪತ್ಯುಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪತಿಃ ಜಾಯಾಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ, ಕಿಂತು ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ ಪತಿಃ ಜಾಯಾಯಾಃ ಪ್ರಿಯೋ ಭವತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪೂರ್ತಿಯಾದರೂ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿ, ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪತಿಯು ಹೆಂಡತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಿಯನಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವ್ಯಾಹತಿಯು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪ್ರಾಯವಾತ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡುವುದು ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ.

ಏಕೆಂದರೆ ಆತ್ಮಶಬ್ದವು ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತ್ಮಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರ್ಯಾಯವಾಗಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದವಾಯಿತು. ಸ್ವಾತ್ಮ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಈ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿಯ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯೂ ಇರುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಸಂಬಂಧಿ ಎಂದರೆ ಪತ್ನಾದಿಗಳೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪತಿಯು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೆಂಡತಿಗೋಸ್ಕರ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಸ್ವತಃ ತನಗೆ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೆ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಈಗ ಅಲ್ಲಗಳೆದಂತಾಯಿತು. 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಾಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ 'ನ ವಾ ಆರೇ ಪತ್ಯುಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

(ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವಂ = ಅನನ್ಯಾರ್ಥಪ್ರಿಯತ್ವಂ. ಸೋಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವಂ = ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ಪ್ರಿಯತ್ವಂ. ಪ್ರಕೃತ ಪತಿಯು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೆಂಡತಿಗೋಸ್ಕರ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.)

ಸ್ವಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುವು ತನಗೆ ಪ್ರಿಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಉಪನಿಷತ್ತಿನ ತಾತ್ಪರ್ಯವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಅರ್ಥವು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವಾಗ ಉಪನಿಷತ್ತು ಇದನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು? ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯದ ವಿಚಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಬೇಕು. ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಅನುಭೂತವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ - 'ಆತ್ಮಾ ವಾ ಆರೇ ದ್ರಷ್ಟವ್ಯಃ ಶ್ರೋತವ್ಯಃ' ಎಂಬ ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ನೀವೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಇಚ್ಛಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಯ' ಎಂಬ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವೂ ಕೂಡ ಜೀವನವನ್ನು ಹೇಳಲು ನೀವು ಇಚ್ಛಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಧಿವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳೆರಡೂ ಒಂದೇ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ವಿಧಿವಾಕ್ಯವು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿ, ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವನವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ 'ವಿಧಿಸ್ತುತ್ಯೋಃ ಸದಾ ವೃತ್ತಿಃ ಸಮಾನವಿಷಯೇಷ್ವತೇ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಧಿ ಹಾಗೂ ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಸಮಾನವಿಷಯಕವಾಗಿರಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ನೀವು ಅರ್ಥವಾದ ವಾಕ್ಯವು ಜೀವವಿಷಯಕವೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ - ಅಹಮರ್ಥವು ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯವೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಅಹಮರ್ಥವು ಚಿದಚಿತ್ಸಂವಲನಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಚೈತನ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಅಹಮರ್ಥಕ್ಕೆ ನಿರುಪಾಧಿಕಪ್ರಿಯತ್ವವನ್ನು 'ಆತ್ಮನಸ್ತು ಕಾಮಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಹಮರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಮೋಕ್ಷವು ಪುರುಷಾರ್ಥರೂಪವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮ್ಮ ಈ ಶ್ರುತಿವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅನಾಧುವಾಗಿದೆ.

'ಉತ್ಕೃಮಿಷತೇ ಏವಂಭಾವಾದಿತ್ಯಾಡುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಆದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅನಾಧುವಾಗಿದೆ. ಅವರು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಂತೆ 'ಉತ್ಕಾಂತಸ್ಯ' ಎಂದೇ

ಹೇಳಬೇಕು. ಹೊರತು, 'ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತೇ' ಎಂಬುದು ಅಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಉತ್ಕಾಂತನಾದ ಎಂದರೆ ಮುಕ್ತನಾದ ಜೀವನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೇ ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳಬೇಕು. 'ಉತ್ಕಮಿಷ್ಯತಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಸಾರಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನೇ ಅಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ ಕಾಶಕ್ಯತ್ನಃ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ಅವಸ್ಥಿತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ 'ಬ್ರಹ್ಮಣಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮಿವಾಚಕವಾದ ಸಪ್ತಮ್ಯಂತಪದವನ್ನು ನಾವು ಯೋಜನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಜಗತ್ತು ಅವಸ್ಥಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನೀವು 'ಬ್ರಹ್ಮನು ಜೀವಸ್ವರೂಪದಿಂದ ಇರುವ ಕಾರಣ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. 'ಅವಸ್ಥಿತೇಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಕುತ್ರ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆಧಾರದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. 'ಕಥಂ' ಎಂಬ ಪ್ರಕಾರದ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ಉತ್ಕಾಪಿತವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ.

ಸಹಜವಾದ ಉತ್ಥಿತಾಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಬರುವಾಗ ಅಸಹಜವಾದ ಉತ್ಕಾಪಿತ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವಭಾವೇನ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಕಾರದ ಅಧ್ಯಾಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಣಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಧರ್ಮಿವಾಚಕಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಈ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಮೊದಲೆರಡು ಸೂತ್ರಗಳ ಪ್ರಮೇಯವು ಆಸ್ವರಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವತಃ ಅದ್ವೈತಿಗಳೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕವಾದ ಭೇದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವರಸವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಪೃಥಗುಪದೇಶಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಾವು ಅಭೇದವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೇ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದರಿಂದ ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ,

ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು

ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತೆಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् — ॥ प्रकृतिश्च प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಈಶ್ವರನು ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. “ಎಲ್ಲಾ ನಾಮಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಇವೆ” ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುವ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥ -- ಈಶ್ವರನು ಕೇವಲ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಸೃಷಾ ಪ್ರಕೃತಿಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಹೀಗೆಯೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = ‘ಏತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ಅಭಿವದಂತಿ’ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವು ಮತ್ತು ‘ಯಥಾ ನದಃ ಸ್ಯಂದಮಾನಾಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ನದೀ, ಸಮುದ್ರ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯವು ಅವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ವಿರೋಧ ಬರಬೇಕಾದೀತು.

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇದೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - श्रीशब्दा अपि तस्मिन्नेवेत्याह -

॥ प्रकृतिश्च प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् ॥

ಅನುವಾದ - ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' 'ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಆನುಗುಣ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ.'

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ತೃನ್ನೇವ = ಆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ, ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾ ಅಪಿ = ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಇತ್ಯಾಹ = ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ = ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಆನುಗುಣ್ಯದಿಂದ

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನ ವಿವರಣೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - 'हन्तैतमेव पुरुषं सर्वाणि नामान्यभिवदन्ति यथा नयः स्यान्दमानाः

समुद्रायणाः समुद्रमभिविशन्त्येवमेवैतानि नामानि सर्वाणि पुरुषमभिविशन्ति' इति प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् प्रकृतिशब्दवाच्योऽपि स

एव ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಸಕಲ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ. ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುವ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳು ಪುರುಷನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅನುಗುಣ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ- ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹೇತು ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ವಿಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪುರುಷಂ = ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ, ಏತಮೇವ = ಪೂರ್ವಪ್ರಕೃತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ, ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ = ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಅಭಿವದಂತಿ = ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ, ಇಷ್ಟು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಸಮುದ್ರಾಯಣಾಃ = ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುವ, ನದಃ = ನದಿಗಳು, ಸಮುದ್ರಂ = ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಅಭಿವಶಂತಿ = ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಏವ ಮೇವ = ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಏತಾನಿ = ಪ್ರಮಿತವಾದ ಸಕಲ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಪುರುಷಂ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅಭಿವಶಂತಿ = ಎಲ್ಲರೀತಿಯಿಂದ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಅನುಗುಣ್ಯದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋಽಪಿ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನೂ ಕೂಡ, ಸ ಏವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಪರಮಪುರುಷೇ ಸ್ತೀವಾಚಕಶಬ್ದಾಸಮ್ಮವಾತ್ । ನ ತತಃ
ಸಮಾಕರ್ಷಃ ಸ್ತೀಷು ತेषಾಂ ಕಿಂತು ತಾಸ್ವೇವ ಮುಖ್ಯಾಸ್ತೇ ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಪತೀತ್ಯಾಹ
- ಸ್ತೀತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು 'ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ನದಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಪ್ರಕೃತಂ ಪರಮಪುರುಷಮೇವ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವತೋ
ಮುಖ್ಯತಶ್ಚ ವದಂತೀತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ನದೀವನ್ಮಧ್ಯೇ ಸ್ಥಿರಚರವ್ಯವಹಾರಾನ್ ಗತಯಂತ್ಯಪಿ
ಪರಮಪುರುಷೈಕಾಯನಸ್ವಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಧರ್ಮಾನ್ಯತಃ ತಮೇವ ಸರ್ವತೋ ಮುಖ್ಯತಶ್ಚ ವದಂತೀತಿ
ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಿಧಾನಾತ್ । ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಥೋಽಪಿ ಸ ಏವ । ಏವಂ ಸತಿ
ತಯೋರನುಪರೋಧಾತ್ । ಅನ್ಯಥೋಪರೋಧಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಹಂತ ಏತಮೇವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಸಕಲ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪರಮ ಪುರುಷನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅನಂತರ ನದಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಪುನಃ ಸಕಲ ನಾಮಗಳು ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಏನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ನದಿಯು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿರ-ಚರ ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು

ಅನುವಾದ - ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಸಕಲ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇದು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ. ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುವ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಸಕಲವಿಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕಶಬ್ದಗಳು ಪುರುಷನಾಮಕನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇದು ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳ ಅನುಗುಣ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ- ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ಎಂಬ ಹೇತುವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಹೇತು ಅಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ವಿಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬಾಧಕತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪುರುಷಂ = ಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ, ಏತಮೇವ = ಪೂರ್ವಪ್ರಕೃತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ, ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ = ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಅಭಿವದಂತಿ = ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ, ಇಷ್ಟು ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಹೀಗಿದೆ - ಯಥಾ = ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ, ಸಮುದ್ರಾಯಣಾಃ = ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸುವ, ನದಃ = ನದಿಗಳು, ಸಮುದ್ರಂ = ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ, ಅಭಿವಶಂತಿ = ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಏವ ಮೇವ = ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ, ಏತಾನಿ = ಪ್ರಮಿತವಾದ ಸಕಲ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳು, ಪುರುಷಂ = ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಅಭಿವಶಂತಿ = ಎಲ್ಲರೀತಿಯಿಂದ ಅಭಿಮುಖವಾಗಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಅನುಗುಣ್ಯದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋಽಪಿ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನೂ ಕೂಡ, ಸ ಏವ = ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸ್ಮಿತಿವಾಚಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಕ್ಷೇಪ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಪರಮಪುರುಷೇ ಸ್ವಿವಾಚಕಶಬ್ದಾಸಮ್ಮವಾತ್ । ನ ತತಃ
ಸಮಾಕರ್ಷಃ ಸ್ವಿಛು ತೇಘಾಂ ಕಿಂತು ತಾಸ್ವೇವ ಮುಖ್ಯಾಸ್ತೇ ಇತಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ಪ್ರತಿಕ್ಷಿಪತೀತ್ಯಾಹ
- ಸ್ವಿತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಅಸಂಭಾವಿತವಾಗಿದೆ.
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸ್ಮಿತಿವಾಚಕಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಿ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ
ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿಯೇ ಈ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾದ
ತಾತ್ಪರ್ಯವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರತಿಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು 'ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ' ಇತ್ಯಾದಿ
ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ನದಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಪ್ರಕೃತಂ ಪರಮಪುರುಷಮೇವ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವತೋ
ಮುಖ್ಯತಶ್ಚ ವದಂತೀತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಯ ನದೀವನ್ಮಧ್ಯೇ ಸ್ಥಿರಚರವ್ಯವಹಾರಾನ್ ಘಟಯಂತ್ಯಪಿ
ಪರಮಪುರುಷೈಕಾಯನಸ್ವಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಧರ್ಮಾನ್ಯತಃ ತಮೇವ ಸರ್ವತೋ ಮುಖ್ಯತಶ್ಚ ವದಂತೀತಿ
ದೃಷ್ಟಾಂತಾಭಿಧಾನಾತ್ । ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಮುಖ್ಯಾರ್ಥೋಽಪಿ ಸ ಏವ । ಏವಂ ಸತಿ
ತಯೋರುಪರೋಧಾತ್ । ಅನ್ಯಥೋಪರೋಧಾದಿತರ್ಯಃ ।

'ಹಂತ ಏತಮೇವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವು ಸಕಲ ನಾಮಗಳಿಂದ ಪರಮ ಪುರುಷನೇ
ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಮೊದಲು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದೆ. ಅನಂತರ ನದಿಯ
ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಹೇಳಿ, ಪುನಃ ಸಕಲ ನಾಮಗಳು ಅವನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಂಡಿವೆ ಎಂದು
ಹೇಳಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಏನು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದರೆ ನದಿಯು ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿರ-ಚರ
ವಸ್ತುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯವನ್ನು ನೀಡಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು

ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದ ಪ್ರವಾಹವೂ ಕೂಡ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿರ-ಚರ ವಸ್ತುಗಳ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ-ಧರ್ಮವನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಬಲದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನೂ ಕೂಡ ಆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣ್ಯವು ಉಪಪಾದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವೈಗುಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯ ಹೇಗೆ ?

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - यद्यपि परत्वावरत्वादिकमपेक्षाभेदादेकत्र युगपदुपलभ्यते । एकबहुभावः कार्यकारणभावश्च कथञ्चिद्युज्यते । न तथा स्त्रीपुम्भावो युगपदेकत्र दृष्टः । तस्मान्न स्त्रीशब्दाभिधेयः परमपुमानित्यत आह - प्रकृतिश्च प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಪರತ್ವ ಅವರತ್ವಗಳು ವಿವಕ್ಷಾಭೇದದಿಂದ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕತ್ವ ಬಹುತ್ವಗಳು ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವಗಳೂ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಾಭೇದದಿಂದ ಕಥಂಚಿತ್ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ತ್ವಗಳು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಪುರುಷನೆನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಕಾರದಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ವಿವಕ್ಷಿತ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಕ್ಷೀಶಬ್ದಾ ಅಪೀತ್ಯಾಡಿಭಾಷ್ಯೋದಿತ: ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚೇತಿ ಚಕಾರಾರ್ಯ: ।
ನ ಕೇವಲಂ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೇನೈವ ವಾಚ್ಯ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಕ್ಷೀಶಬ್ದಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ವಾಚ್ಯ
ಏವೇತಿ । “ಪುರುಷಮಭಿವಿಶಂತಿ” ಇತಿ । ಮುಖ್ಯವಾಚಕತ್ವೇನ ವಿಶಂತೀತ್ಯರ್ಥ: ।
ಅಭಿವದಂತೀತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತತ್ವಾತ್ ॥೪॥

‘ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾ ಅಪಿ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಪಿ ಪದವು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ ಎಂಬ
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಕಾರದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದಷ್ಟೇ ವಿಷ್ಣುವಾಚ್ಯನಲ್ಲ.
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವಾಚ್ಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಇದರ
ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ‘ಪುರುಷಮಭಿವಿಶಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಅಭಿವಿಶಂತಿ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಮುಖ್ಯವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮಾನಿ ಅಭಿವದಂತಿ
ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಅವನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ
ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿ

ಅತ್ರ ಕ್ಷೀಲಿಕ್ಷಿತ್ವಲಿಕ್ಷೇನಾನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಕ್ಷೀಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮನಿ
ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗತಿ: ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವ ಎಂಬುದು
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.
ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ
ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ
ಪಾದಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ.

ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದ ಪ್ರವಾಹವೂ ಕೂಡ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಥಿರ-ಚರ ವಸ್ತುಗಳ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾಗಿದ್ದು, ಅನಂತರ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ-ಧರ್ಮವನ್ನು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಕೊಂಡೊಯ್ಯುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಬಲದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನೂ ಕೂಡ ಆ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಾಗ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವು ಉಪಪಾದಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ವೈಗುಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀತಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ತ್ವಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯ ಹೇಗೆ ?

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - यद्यपि परत्वावरत्वादिकमपेक्षाभेदादेकत्र युगपदुपलभ्यते ।
एकबहुभावः कार्यकारणभावश्च कथञ्चिद्युज्यते । न तथा स्त्रीपुम्भावो युगपदेकत्र
दृष्टः । तस्मान्न स्त्रीशब्दाभिधेयः परमपुमानित्यत आह - प्रकृतिश्च
प्रतिज्ञादृष्टान्तानुपरोधात् ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಪರತ್ವ ಅವರತ್ವಗಳು ವಿವಕ್ಷಾಭೇದದಿಂದ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಏಕತ್ವ ಬಹುತ್ವಗಳು ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವಗಳೂ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಾಭೇದದಿಂದ ಕಥಂಚಿತ್ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ತ್ವಗಳು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಪುರುಷನೆನಿಸಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಕಾರದಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ವಿವಕ್ಷಿತ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಕ್ಷೀಶಬ್ದಾ ಅಪೀತ್ಯಾಡಿಭಾಷ್ಯೋದಿತ: ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚೇತಿ ಚಕಾರಾರ್ಥ: ।
ನ ಕೇವಲಂ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೇನೈವ ವಾಚ್ಯ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಕ್ಷೀಶಬ್ದಾನಾಂ ಸರ್ವೇಷಾಮಪಿ ವಾಚ್ಯ
ಏವೇತಿ । ‘ಪುರುಷಮಭಿವಿಶಂತಿ’ ಇತಿ । ಮುಖ್ಯವಾಚಕತ್ವೇನ ವಿಶಂತೀತ್ಯರ್ಥ: ।
ಅಭಿವದಂತೀತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾತತ್ವಾತ್ ॥೩॥

‘ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾ ಅಪಿ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅಪಿ ಪದವು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ ಎಂಬ
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಕಾರದ ಅರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದಷ್ಟೇ ವಿಷ್ಣುವಾಚ್ಯನಲ್ಲ.
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ವಾಚ್ಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಇದರ
ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ‘ಪುರುಷಮಭಿವಿಶಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ‘ಅಭಿವಿಶಂತಿ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಮುಖ್ಯವಾಚಕತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಮಾನಿ ಅಭಿವದಂತಿ
ಎಂಬುದಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಅವನನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ
ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿ

ಅತ್ರ ಕ್ಷೀಲಿಂಗತ್ವಲಿಂಗೇನಾನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಂ ಕ್ಷೀಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮನಿ
ಸಮನ್ವಯಪ್ರತಿಪಾದನಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ಲಿಪ್ತಿ: ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವ ಎಂಬುದು
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ ಎಲ್ಲ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ.
ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ
ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ
ಪಾದಸಂಗತಿಗಳಿರುತ್ತವೆ.

‘ಏಷಾ ಹ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿಃ’ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಭಗವತ್ಪರತ್ವಮುಕ್ತಮ್ ।
 ಸರ್ವಾಂತರ್ಗತಾಃ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾಃ ಶ್ರುಯಂತೇ ‘ಏಷಾ ಛೇವ ಪ್ರಕೃತಿರವಿಕೃತಿಃ’ ‘ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ
 ಸಂವಿಶತ್ಯದಿತಿರ್ದೇವತಾಮಯಿ’ ಇತ್ಯಾದೌ । ತेषಾಂ ಚಾನ್ಯಪರತ್ವೇ, ನ ಸರ್ವಶಬ್ದಾಭಿಧೇಯತ್ವಂ
 ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಸಿದ್ಧಯಿತಿವಶ್ಯಂ ನಿರ್ಣಯತಾ ।

‘ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈದಿಕವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನೇ
 ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ
 ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ - ‘ಏಷಾ ಹ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿರವಿಕೃತಿಃ’ ‘ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ
 ಸಂವಿಶತ್ಯದಿತಿರ್ದೇವತಾಮಯಿ’ ‘ಎಲ್ಲಾ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಸುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ, ತಾನು
 ವಿಕಾರರಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಕೃತಿ’, ‘ಸರ್ವಭಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಅದಿತಿ, ಪ್ರಾಣನಿಂದ
 ದೇಹದಲ್ಲಿ ಇದು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತದೆ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ವಿಕೃತಿ, ಅದಿತಿ ಇತ್ಯಾದಿ
 ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿವೆ.

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ
 ಮಾಡುವುದೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.
 ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾದಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತತ್ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ವಿಷಯಃ । ಕಿಂ ವಿಷ್ಣುರನ್ಯಥೇತಿ
 ಸಂದೇಹಃ । ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃಚ ಸಂದೇಹಬಿಜಮ್ ।

ಪ್ರಕೃತಿ, ವಿಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದುದು ವಿಷಯ. ಆ ವಿಷಯವು
 ವಿಷ್ಣುವೋ ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೋ ? ಎಂದು ಸಂದೇಹ. ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರವು
 ವಿಷ್ಣುವೇ ವಾಚ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯು ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವು
 ವಾಚ್ಯವೆನ್ನುತ್ತಿದೆ. ಇವೆರಡು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಬೀಜ.

ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಬ್ದವಾಚ್ಯೋ हरिरिति पूर्वः पक्षः ।
प्रकृत्यादिशब्दानां स्त्रीलिङ्गत्वात् । परमपुरुषे तदयोगात् ।

ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಾಚ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಗಳಾಗಿವೆ. (ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿ ಎಂಬುದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು). ಪುರುಷಾಗ್ರಾಣಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ.

‘ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್’

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च रूपविशेषापेक्षयोपपत्तिः । ‘नैनं वाचा स्त्रियं ब्रुवन्’ इति स्त्रीत्वनिषेधात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?
ಉತ್ತರ - ಇದುಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ‘ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್’ ‘ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀ’ ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಅವನಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವೇಕೆ ಇಲ್ಲ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च नपुंसकशब्दप्रवृत्तिवत् परमात्मनि स्त्रीशब्दप्रवृत्तिः ।
नियामकविशेषाभावेन कल्पनाऽयोगात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಪುಲ್ಲಿಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು, ‘ಅಥ ಕಸ್ಮಾತ್ ಉಚ್ಯತೇ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ’ ಎಂಬ ನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವು ಅಪ್ರಯೋಜಕ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ चाऽस्त्यस्त्रीभूतस्यापि स्त्रीनियामकत्वेन तच्छब्दवाच्यत्वोपपत्तिः । वशीकृतभार्येऽपि भर्तारि तत्प्रयोगादर्शनात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀ ಆಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಯರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವನ್ಯಾಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ಯಾವ ಗಂಡನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ವಶ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೋ, ಅವನಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆದರೆ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು ಅಧೀನ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಗಂಡನನ್ನು ಯಾರೂ ಕೂಡ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿದ್ದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾವಕಾಶ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च ‘नामानि सर्वाणि’ इत्यादिविरोधः । उक्तन्यायविरोधेन तत्संकोचोपपत्तेः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಕಲನಾಮಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಹೆಸರು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅವನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳಷ್ಟೇ ಅವನ ಹೆಸರುಗಳಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अतः प्रकृत्यादिशब्दानां परमात्मवाचित्वाभावात् न समन्वयसूत्रमुपपन्नमिति ।

ಈ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀ ಕೂಡ ಹೌದು
ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರಯತಿ - ಕ್ಷಿಶಬ್ದಾ ಇತಿ ॥ एवं प्राप्तां पूर्वपक्षं प्रतिक्षेपुं क्क्षिशब्दा अपि परमात्मनि प्रवर्तन्त इति साधयत्यत्र सूत्रकारः इत्यर्थः ।

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹೀಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾ ಅಪಿ ತಸ್ಮಿನ್ನೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಹಂತೈತಮೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸೂತ್ರं व्याचष्टे - हन्तेति ॥ प्रकृत्यादिक्क्षिशब्दवाच्यश्चेश्वरो भवति । 'हन्तैतमेव पुरुषम्' इति श्रुतौ (परम) पुरुषस्याशेषनामवाच्यतां प्रतिज्ञाय तत्रैव नदीसमुद्रदृष्टान्तस्योक्तत्वात् ।

ಸೂತ್ರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಹಂತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಈಶ್ವರನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಮ್' ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಪುರುಷನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದೆ. ಮುಂದೆ ನದೀಸಮುದ್ರದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ವಿಮರ್ಶೆಮಾಡಿದೆ.

ದೃಷ್ಟಾಂತ ದಾಷ್ಟಾಂತಿಕಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಸ್ತೀಶಿನ್ದಾಚ್ಯತಾಭ್ಯುಪಗಮೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಢಾಂತಾನುಪರೋಧಾಡ್
ಅನ್ಯಥಾ ತದ್‌ಪರೋಧಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಲ್ಲಿ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗದಿದ್ದರೆ, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹೇಳುವುದೇ ಬೇರೆ, ದೃಷ್ಟಾಂತವಿರುವುದೇ ಬೇರೆ ಎಂದು ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಕ್ಷ್ಮೀವಾಚಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ
ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಹಂತೇತ್ಯಾಸ್ವಾದನೇ । ಪ್ರಕೃತಿಪದಮನ್ಯೋಪಲಕ್ಷಕಮ್ ।
ಪ್ರಧಾನಸ್ತೀನಾಮತ್ವಾತತ್ ತದ್‌ಹಣಮ್ ॥೨೪॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಹಂತ' ಎಂಬ ಪದವು ಆಸ್ವಾದನಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಪೂರ್ಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಇದೊಂದೇ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಪ್ರಕೃತಿ ಪದವು ಬೇರೆ ಪದಗಳಿಗೂ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿದೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನೇ ಏಕೆ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಧಾನಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಧಾನಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಭಾವದೀಪ

ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಖೀಲಿಕ್ಷತ್ವಮಿತ್ಯನುಭಾಷ್ಯಸ್ಮಿತಲಿಕ್ಷಣಾನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾಹ - ಖೀಲಿಕ್ಷತ್ವೇತಿ॥

'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಮ್' ಎಂಬುದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಲಿಂಗವೆಂದು ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಈ ಲಿಂಗದಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತಿ' ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ತ್ರೀ ಶಬ್ದವೆಂದಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ್ರ ಅಧಿಕರಣೇ । ಖೀಶಬ್ದಾನಾಂ ಖೀಲಿಕ್ಷಶಬ್ದಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: ।

'ಅತ್ರ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಈ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. 'ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾನಾಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳು ಎಂದಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೇಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಗತಿಯಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾದಿತಿ ಸರ್ವಾಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರೇ ಸಮನ್ವಯ ಉಕ್ತ
ಇತ್ಯಾನುಮಾನಿಕಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಣೋಕ್ತಪ್ರಾಯತ್ವಾದತ್ರ ಭಾಷ್ಯೇನುಕ್ತಾಂ ಪೂರ್ವಸಂಜ್ಞಾತಿಂ ಸ್ವಯಮಾಹ
- ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಇತಿ ॥

'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾದಿತಿ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮೇಶ್ವರೇ ಸಮನ್ವಯ ಉಕ್ತಃ' 'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಪರಮೇಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸಂಗತಿಯು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಟೀಕಾಕಾರರು ಸ್ವತಃ 'ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದನ್ನೇ ಪುನಃ ಇಲ್ಲೇಕೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ?

ಭಾವದೀಪ: - ಶ್ರೂಯತೇ ಶ್ರುತೌ ಪ್ರತೀಯತೇ || एषेति || यद्यपीयं श्रुतिः तृतीये कामादितरत्र तत्र चायतनादिभ्य इत्यत्र भाष्ये श्रीतत्त्वपरत्वेनोदाहृता तथा प्येतत्पादीयोदाहरणानां मुख्यवृत्त्याऽन्यपराणामपि सतां परममुख्यवृत्त्या ब्रह्मपरत्वस्याभिमतत्वादियमत्रोदाहृता ।

'ಶ್ರುಯತೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪತ್ತಿವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಶ್ರುತಿ ಹೀಗಿದೆ -

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಏಷಾ ಹ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿರವಿಕೃತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ೩ನೆಯ ಪಾದದ 'ಕಾಮಾದಿತರತ್ರ ತತ್ರ ಚಾಯತನಾದಿಭ್ಯಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ತ್ರೀತತ್ವಪರವಾಗಿ ಉದಾಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಮ್ಮೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪುನಃ ಇಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಏನಿದೆ ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು. ಆದರೆ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೋ ಅವುಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಅನ್ಯಪರವಾಗಿದ್ದರೂ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಪುನಃ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ತ್ರೀಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ

ಭಾವದೀಪ: - अत एव द्वितीये तेजोऽतस्तथाह्याहेत्यादौ भूतपरत्वेनोदाहृतैव कारणत्वेन च इत्यत्राप्युदाहृतेति ध्येयम् ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 'ತೇಜೋಽತಸ್ತಥಾಹ್ಯಾಹ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭೂತಪರತ್ವೇನ ಉದಾಹರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಪುನಃ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

‘ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಬೀಜ

ಭಾವದೀಪ: - या प्राणेनेति काठके अदितिशब्दः । न केवलं सिद्धान्तेऽप्यन्यपरा एवाऽत्रोदाहरणं किन्तु अन्यपरत्वरहिता उपनिषदादिगता भगवन्मात्रपराऽपि स्त्रीलिङ्गशब्दयुक्ताः श्रुतय इति सूचयितुमेतत् श्रुत्युक्तिः।

‘ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ ಸಂವಿಶ್ವದಿರ್ತಿರ್ವತಾಮಯೇ’ ಎಂಬುದು ಕಾಠಕೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯ. ಇದರಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ‘ಅದಿತಿ’ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಗಿದೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಕೇವಲ ಅನ್ಯಪರವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನಷ್ಟೇ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ ಹೊರತಾಗಿ ಉಪನಿಷತ್ತುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯಪರವಲ್ಲದ ಕೇವಲ ಭಗವನ್ನಾತ್ಮಪರವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಗಿವೆ. ಇದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಗಾಯತ್ರೀ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - तेन छन्दोनयाद्युक्तगायत्र्यादिश्रुतिरप्यनेन रूपेणात्रोदाहरणमिति सूचितम् । अन्यपरत्वे अन्यमात्रपरत्वे । औपनिषदशब्दाभिप्राये तु यथा श्रुतमेव योज्यम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮವಾದದ ಗಾಯತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಗಾಯತ್ರಾದಿ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

‘ಅನ್ಯಪರತ್ವೇ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ‘ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ’ ಎಂದರ್ಥ. ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಯಥಾಶ್ರುತವಾದುದ್ದನ್ನೇ ಇಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

‘ಅನ್ಯಪರತ್ವೇ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - यद्वाऽन्यपरत्वेऽपि विष्णुपरत्वाभाव इत्येवार्थः । विष्णुरन्यद्वेति संशयेऽपि विष्णुर्भवति न वेत्येवार्थः ।

ಅಥವಾ ‘ಅನ್ಯಪರತ್ವೇ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಪರವಾದರೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗದಿದ್ದರೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಇದರಂತೆ ‘ವಿಷ್ಣು ಅನ್ಯದ್ವಾ’ ಎಂಬ ಸಂಶಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೋ ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು.

ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇನು ?

ಭಾವದೀಪ: - अत एव न प्रकृत्यादिशब्दवाच्यो हरिरित्येव पूर्वपक्षकोटिरग्रे वक्ष्यते । तथाऽन्यपरभगवन्मात्रपरद्विविधवाक्यसाधारणमेतदिति ध्येयम् ।

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಕೋಟಿಯನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಅನ್ಯಪರವಾದ ಮತ್ತು ಭಗವನ್ನಾತ್ರಪರವಾದ ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

‘ನಾರಾಯಣೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳವೆಯಲ್ಲವೇ ?

ಭಾವದೀಪ: - अनुभाष्योक्तां युक्तिमाह - स्त्रीलिङ्गत्वादिति ॥ स्त्रीलिङ्गवाचित्वादित्यर्थः । नारायण्यादिरूपविशेषे स्त्रीलिङ्गत्वं युज्यत इत्याशङ्क्य तत्र श्रुतिविरोधमाह - नच रूपेति ॥

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಚಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

‘ನಾರಾಯಣೇ’ ಮೊದಲಾದವು ಭಗವಂತನ ಹೆಣ್ಣಿನ ರೂಪಗಳಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು ‘ನಚ ರೂಪ’ ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ननु नैनं वाचा स्त्रियं ब्रुवन्नेतमस्त्री पुमान्ब्रुवन् । पुमांसं न ब्रुवन्नेनं वदन् वदति कश्चनेति मन्त्रे पुमांसं स्त्रियं च वदन्नेव न वदीत्युक्तत्वाದುभयात्मकं स्वरूपं प्रतीयते । अस्त्रीपुमानिति ब्रुवन्नपि न वदतीत्युक्तत्वात् स्त्रीत्वं पुंस्त्वं च प्रतीयते । विष्णोर्लौकिकಸ್त्रीಪುಂಬಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ತೀಪುಮಾನಿತ್ಯಪಿ ವದನ್ನಪಿ ವದತೀತ್ಯಾಚೈತರೇಯ ಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಿಯಾ ಕೇವಲಸ್ಯ ಲೌಕಿಕಸ್ಯ ವಾಽಸ್ತೀತ್ವಸ್ಯ ನಿಷೇಧಪರಂ ತದ್ವಾಕ್ಯಮ್ । अन्यथा नैनमस्त्री पुमान् ब्रुवन्नित्युत्तर वाक्यविरोधात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ -

ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್ನೇತಮಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್ |

ಪುಮಾಂಸಂ ನ ಬ್ರುವನ್ನೇನಂ ವದನ್ ವದತಿ ಕಶ್ಚನ ||

ಭಗವಂತನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪ, ಹಾಗೂ ಪುರುಷರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಇವನನ್ನು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರವಿಲ್ಲದೇ ಕೇವಲ ಮಾತಿನಿಂದ, ಕೇವಲ ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಿ ಬಣ್ಣಿಸುವವನು ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲದ, ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲದ ಒಬ್ಬನನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವವನು ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ಪುರುಷನನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವವನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಯನ್ನಾಗಿಯೂ, ಪುರುಷನನ್ನಾಗಿಯೂ ವರ್ಣಿಸುವ ಜ್ಞಾನಿಯೇ ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಮಂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಪುಮಾಂಸಂ ನ ಬ್ರುವನ್ನೇನಂ ವದಂ ವದತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀರೂಪ ಹಾಗೂ ಪುರುಷರೂಪ ಎರಡನ್ನೂ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾನೆಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ 'ನ ವದತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಹಾಗೂ ಪುಂಸ್ತ್ವಗಳೆರಡೂ ಪ್ರತೀತವಾಗುತ್ತವೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಲೌಕಿಕರಾದ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್' ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಕರೆದಿದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ನೈನಮಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್' ಎಂಬ ಉತ್ತರವಾಕ್ಯದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ.

(ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - 'ಅಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್ ಬ್ರುವನ್' ಎಂದರೆ ಭಗವಂತನನ್ನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನಲ್ಲದ, ಪುರುಷರೂಪನಲ್ಲದವನನ್ನಾಗಿ ವರ್ಣಿಸುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ಏಳು ವಿಭಕ್ತಿಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರಯೋಗವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸ್ಮೀ ಪುಮಾನ್' ಎಂಬ ಪ್ರಥಮಾವಿಭಕ್ತಿಯು ದ್ವಿತೀಯಾವಿಭಕ್ತಿಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿರುವಾಗ ವಿಭಕ್ತಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮಾಡಬಹುದೆಂದು ಸೂತ್ರ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಭಗವಂತನು ಸ್ವತಂತ್ರನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಅವನ ಪ್ರೇರಣೆಗೊಳಗಾಗಿಯೇ ಅವನನ್ನು ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಿಭಕ್ತಿವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ವದತಿ' ಎಂಬುದನ್ನು ಮೂರು ನಕಾರಗಳೊಂದಿಗೆ ಮಾತ್ರವಲ್ಲದೇ 'ವದನ್ ವದತಿ' ಎಂದು 'ವದನ್' ಎಂಬುದರೊಡನೆಯೂ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಾಗೇ ಒಂದು ನಕಾರವನ್ನು ಅನುವೃತ್ತಿಮಾಡಿ 'ವದನ್ನೇವ ನ ವದತಿ' ಎಂದು ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಭಗವಂತನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನೂ, ಪುರುಷರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಾಗೇ ವರ್ಣಿಸುವವನು ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ವಸ್ತುತಃ ಭಗವಂತನು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣಾದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ, ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲ,

ಎನ್ನುವವನೂ ಸರಿಯಾಗಿಯೇ ವರ್ಣಿಸುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತು ಲೋಕವಿಲಕ್ಷಣನಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಸ್ತ್ರೀಯೂ, ಪುರುಷನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎನ್ನುವವನೂ ಸರಿಯಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ನಾರಾಯಣನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪನೂ, ಪುರುಷರೂಪನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಪುರುಷನೆಂದೂ, 'ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂದೂ ಹೇಳಬಹುದು. ಲೋಕವೈಲಕ್ಷಣವಿರುವುದರಿಂದ ಲೌಕಿಕ ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಅಲ್ಲ. ಲೌಕಿಕ ಪುರುಷನೂ ಅಲ್ಲ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬಹುದು. ವಸ್ತುತಃ ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ನಪುಂಸಕರೂಪವು ಎಲ್ಲಿಯೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಲೌಕಿಕ ಸ್ತ್ರೀ-ಪುರುಷರಂತೆ ಅನುರಾಗಕ್ಕೆ ಪರವಶನಾಗದಿರುವುದರಿಂದ ನಪುಂಸಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.)

ರೂಪವಿಶೇಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದೇ ?

ಭಾವದೀಪ: - तथाच रूपविशेषस्य स्त्रीत्वे श्रुतिविरोधाभावात्तदपेक्षया प्रकृत्यादिशब्दोपपत्तिरिति चेन्न पुंरूपे स्त्रीशब्दाप्रयोज्यापातात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಭಗವಂತನ ರೂಪವಿಶೇಷವು ಹೆಣ್ಣಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ರೂಪವನ್ನಷ್ಟೇ ಶ್ರುತಿಯು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದರೆ ಪುರುಷರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವೇ ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು.

ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣದ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಕೂಡ ಅಸಿದ್ಧವಾದೀತು

ಭಾವದೀಪ: - तथा च त्रिपादस्यामृतं दिव्येत्युक्तश्चेतद्वಿपादिस्थनारायणादिपुंरूपे छन्दोनयोक्तगायತ್ರ्यादिशब्दोक्तिर्न स्यादिति तात्पर्यात् ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ತ್ರಿಪಾದಸ್ಯಾಮೃತಂ ದಿವಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ಲೋಕದ್ವೀಪದಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವ ನಾರಾಯಣನ ಪುರುಷರೂಪವು ವರ್ಣಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಛಂದೋಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗಾಯತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತು.

'ದೇವತಾ' 'ಖಟ್ವಾ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಉದಾಹರಣೆ

ಭಾವದೀಪ: - ननु देवताखट्वादिशब्दवाच्येषु स्त्रीलिङ्गाभावेऽपि स्त्रीलिङ्गशब्दवाच्यत्वं शब्दसाधुत्वमात्रेण युक्तं तद्वदिह स्यादिति चोद्यं

ಸದೃಶಾಂತಮುತ್ವಾ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತೇತ್ಯಾದಿಸೂತ್ರತ್ರಯೋಕ್ತಹೇತುವ್ಯಾವರ್ತ್ಯಹೇತುನಾ ನಿರಾಹ -
ನಚ ನಪುಂಸಕೇತಿ ||

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ದೇವತಾ ಖಟ್ಟಾ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಶಬ್ದಸಾಧುತ್ವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಯುಕ್ತವೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರೋ, ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುಲ್ಲಿಂಗನಾಗಿದ್ದರೂ, ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಇದನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನಚ ನಪುಂಸಕ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ.

'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚ ಮಾಡಲು ಕಾರಣ

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾದಿತ್ಯಾದಾವುಕ್ತಸ್ಯ ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ
ಇತ್ಯಾದೇರೇವ ನಿಯಮಾಕತ್ವಾದಿತ್ಯತೋ ವಿಶೇಷೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ । ತತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯಂ
ವಕ್ಷ್ಯಮಾಣದಿಶಾ ಸಂಕ್ಷುಚಿತಸರ್ವನಾಮಪರಮಿತಿ ಭಾವ: ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಚಮಸದವಿಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ'
ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಮಾಡಿದ್ದಾರೋ, ಆ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದ
ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬ ನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯಗಳ ವಿರೋಧದಿಂದ, 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ'
ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಮುಂದೆ ಹೇಳುವಂತೆ ಸಂಕುಚಿತವಾದ
ಸರ್ವಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕು.

ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - यद्वा बृहन्तो ह्यस्मिन्गुणा इत्यादेर्गुणपूर्णत्वरूपब्रह्मपद-
वाच्यत्वनियामकस्येवेह प्रकृत्यादिस्त्रीलिङ्गशब्दप्रवृत्तिनिमित्तरूपनियामक-
विशेषस्याभावादित्यात्मकृतेरित्यादि सूत्रद्वयव्यावर्त्योक्ति: । तदधीनत्वसूत्रेण
गतार्थत्वमाशङ्क्य निराह - न चाऽस्त्रीभूतस्यापीति ॥

ಅಥವಾ 'ಬೃಹಂತೋ ಹ್ಯಸ್ಮಿನ್ಗುಣಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ
ಮಾಡುವ ಬ್ರಹ್ಮಪದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ

ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಯಾಮಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ 'ಆತ್ಮಕೃತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

'ತದಧೀನತ್ವ' ಸೂತ್ರದಿಂದ ಈ ಆಕ್ಷೇಪವು ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ನಚಾಸ್ತ್ರೀಭೂತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ನಚಾಸ್ತ್ರೀಭೂತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - एतद्वाक्यं पूर्ववदद्वेधा व्याख्येयम् ॥ उक्तेति ॥ स्त्रीलिङ्गा-
योगरूपन्यायेनेत्यर्थः ॥ अत इति साधकभावादित्यर्थः ।

'ನಚಾಸ್ತ್ರೀಭೂತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನಂತೆ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಉಕ್ತ' ಎಂದರೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವು ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಆತಃ' ಎಂದರೆ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ

ಭಾವದೀಪ: - पूर्वपक्षफलमाह - नेति ॥ हरौ स्त्रीशब्दप्रवृत्त्युक्तेरसाङ्गत्य-
निरासाय भाष्यार्थमाह - एवमिति ॥ आकाङ्क्षाक्रमेण भाष्यं व्याचष्टे ॥
प्रकृत्यादीति॥

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲವನ್ನು 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಸಂಗತಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಲು ಭಾಷ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಎವಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮದಿಂದ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - सूत्रभाष्ययोः प्रकृतिशब्दस्तस्तदादिस्त्रीलिङ्गशब्दमात्रोप-
लक्षणमित्यग्रे व्यक्तत्वादादिपदम् ॥ वाच्यश्चेति ॥ न केवलं प्रागुक्तपुलिङ्ग-
शब्दवाच्यश्चेति सौत्रचशब्दार्थोक्तिपरभाष्यस्यापि शब्दार्थो दर्शितः ।

ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದಕ್ಕಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಆದಿ' ಪದವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ವಾಚ್ಯಶ್ಚ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಚ ಶಬ್ದವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ. ಕೇವಲ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಸರ್ವಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಸಮುಚ್ಚಾಯಕಶ್ಚಶಬ್ದ ಇತಿ ತತ್ವಪ್ರದೀಪೋಕ್ತೇತ್ರ
ಪುನಃ ಸರ್ವಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಸಮುಚ್ಚಾಯಕತ್ವೋಕ್ತೌ ಕಥಂ ಸರ್ವಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಲಾಭ ಇತ್ಯತೋಽಸ್ಮಿನ್
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನೇ ತಲ್ಲಾಭಪ್ರಕಾರಮಾಹ - ಪ್ರಕೃತಿಪದಮಿತಿ || एतेन स्त्रीशब्दा अपीति
सम्बन्धभाष्यमुपपादितमिति ध्येयम् ||१||

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ 'ಚ' ಶಬ್ದವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ನೀವು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮುಚ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ 'ಚ' ಶಬ್ದ ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇದರಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ?

ಉತ್ತರ - ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿಯೂ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಂಗ್ರಹವೂ ಆಗುತ್ತದೆಂದು 'ಪ್ರಕೃತಿ ಪದಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ 'ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಾ ಅಪಿ' ಎಂಬ ಸಂಬಂಧ ಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ || ೨ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ, ವಾಸನಾ, ಮಾಯಾ ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಹೆಸರುಗಳಿವೆ ಎಂದು ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ, ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಅವನ ಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು.

ಅರ್ಥ -- ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ = ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು, ಉಪದೇಶಾತ್ = ‘ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಧಿ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಈಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಯು ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಈಶ್ವರನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಮಾಯೆ, ಪ್ರಕೃತಿ, ವಾಸನಾ, ವಿಕೃತಿ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಹೆಸರುಗಳು

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - || ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ||

‘ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿಚಿನ್ಮಾಯಿನಂ ತು ಮಹೇಶ್ವರಮ್’ (ಇವೇ.ತ. ೪-೧೦) ।

‘ಮಹಾಮಾಯೇತ್ಯವಿಧೇತಿ ನಿಯತಿರ್ಮೋಹಿನೀತಿ ಚ ।

ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವ ತವೇಚ್ಛಾಽನಂತ ಕಥ್ಯತೇ’ || ಇತಿ

ವಚನಾತ್ತದಭಿಧ್ಯೇವ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೇನೋಚ್ಯತೇ ।

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಯೆ ಎಂದು, ಪ್ರಕೃತಿಯು ಮಾಯಾ ಎಂದು ತಿಳಿ. ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವತರೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಮಹಾಮಾಯಾ, ಅವಿದ್ಯಾ, ನಿಯತಿ, ಮೋಹಿನೀ, ಪ್ರಕೃತಿ, ವಾಸನಾ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನಂತ ಎನಿಸಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಇಚ್ಛೆಯ ಹೆಸರುಗಳು. ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಚನವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಇಚ್ಛೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹೀಗೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಚನದಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಸಕಲವಿಧವಾದ ಸ್ಥಿತಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷವಾದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ-

ಮಾಯಾಂತು = ಭಗವದಿಚ್ಛೆಯನ್ನೇ, ಪ್ರಕೃತಿ = ಪ್ರಕೃತಿ ಪದವಾಚ್ಯವನ್ನಾಗಿ, ವಿದ್ಯಾತ್ = ತಿಳಿ. ಮಾಯಿನಂ ತು = ಮಾಯಿಪದವಾಚ್ಯವನ್ನಾಗಿ, ಮಹೇಶ್ವರಂ = ಮಹೇಶ್ವರನನ್ನು ತಿಳಿ. ಹೀಗೆ ಶ್ವೇತಾಶ್ವೇತರೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ.

ಹೇ ಅನಂತ = ಎಲ್ಲೆ ಅನಂತನೇ, ತವೇಚ್ಛಾ = ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯೇ, ಮಹಾಮಾಯೇತಿ = ಮಹಾಮಾಯೆ ಎಂದು, ಅವಿದ್ಯೇತಿ = ಅವಿದ್ಯೆಯೆಂದು, ನಿಯತಿಃ = ನಿಯತಿ ಎಂದೂ, ಮೋಹಿನಿತಿ ಚ = ಮೋಹಿನಿ ಎಂದು, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು, ವಾಸನೇತಿ ಚ = ವಾಸನಾ ಎಂದೂ ಕೂಡ, ಏವಂ = ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಕಥ್ಯತೇ = ಕರೆಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ, ಇತಿ ವಚನಾತ್ = ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದ ಆಧಾರವಿರುವುದರಿಂದ, ಅಭಿಧ್ಯೇವ = ಭಗವದಿಚ್ಛೆಯೇ, ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೇನ = ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ, ಉಚ್ಯತೇ = ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನ್ನುವರು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - 'सोऽभिध्या स जूतिः स प्रज्ञा स आनन्दः' इति श्रुतेरभिध्या च स्वरूपमेव ।

‘ಧ್ಯಾಯತಿ ಧ್ಯಾನರೂಪೋಽಸೌ ಸುಖೀ ಸುಖಮತೀವ ಚ ।

परमैश्वर्ययोगेन विरुद्धार्थतयेष्यते’ ॥ इति ब्रह्माण्डे ॥२॥

ಅನುವಾದ - ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಇಚ್ಛಾರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರೇರಣೆ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜ್ಞಾನರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಆನಂದರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ.

ಅವನು ಧ್ಯಾನರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ನಿರವಧಿಕ ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ, ದುಃಖಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅತ್ಯಂತ ಎಲಕ್ಷಣವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಧರ್ಮವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಂದ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯವಾದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ

ಸಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಜೂತಿಃ = ಪ್ರೇರಣಾರೂಪನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಪ್ರಜ್ಞಾ = ಜ್ಞಾನರೂಪನು. ಸಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಆನಂದಃ = ಆನಂದರೂಪನು, ಇತಿ ಶ್ರುತೇಃ = ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ, ಅಭಿಧ್ಯಾತ = ಅವನ ಇಚ್ಛೆಯೂ ಕೂಡ, ಸ್ವರೂಪಮೇವ = ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೇ ಆಗಿದೆ. ಅಸೌ = ಈ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ಧ್ಯಾನರೂಪಃ = ಧ್ಯಾನರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ, ಧ್ಯಾಯತಿ = ಧ್ಯಾನ ಕರ್ತೃ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅತೀವ = ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ, ಸುಖಂ = ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾದ್ದರಿಂದ, ಸುಖೀ = ಸುಖವುಳ್ಳವನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪರಮೃತ್ಯುರ್ಯೋಗೇನ = ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ ಐಶ್ವರ್ಯ ಸ್ವರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ವಿರುದ್ಧಾರ್ಥತಯಾ = ಸುಖಸ್ವರೂಪನಾಗಿದ್ದರೂ, ಸುಖಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿರುದ್ಧ ಸ್ವಭಾವವು, ಇಷ್ಟತೇ = ವಿರುದ್ಧವಾದರೂ ಜ್ಞಾನಿಸಮೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ = ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸ್ವತಃ ತಾನೂ ಪ್ರಕೃತಿ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಃ - ನ ಚ ಕೇವಲಮಿच्छाद್ವಾರೈವ ಪ್ರಕೃತೀತ್ವಮಾಹಾಗಮೋ ಭಗವತಃ
किं तर्हीत्यत आह - साक्षाच्चेति ।

ಖಿಯಾದೌ ವಿಶ್ವಸ್ಮಿನ್ ರೂಪಾನ್ಯಸ್ಯೇತಿ ಖಿಯಾದೇ: ವಿಶ್ವಸ್ಯ ರೂಪಮಿವ ರೂಪಮಸ್ಯೇತಿ ವಾ ವಿಶ್ವರೂಪ: ।

ಕೇವಲ ಇಚ್ಛೆಯ ಮೂಲಕ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಆಗಮವು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಆಗಮವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಏಷ ಸ್ತ್ರೀ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ವಿಶ್ವರೂಪ' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಎರಡು ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು - ೧. 'ಸ್ತ್ರೀಯಾದೌ ವಿಶ್ವಸ್ಯನ್ ರೂಪಾಣಿ ಅಸ್ಯ ಇತಿ ವಿಶ್ವರೂಪಃ' ೨. 'ಸ್ತ್ರೀಯಾದೇ: ವಿಶ್ವಸ್ಯ ರೂಪಮಿವ ರೂಪಮಸ್ಯೇತಿ ವಾ ವಿಶ್ವರೂಪಃ' ಸ್ತ್ರೀ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ರೂಪಗಳು ಇವನಿಗೆ ಇದೆ ಎಂದು, ಅಥವಾ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹಾಗೂ ಪುರುಷರು ಇದ್ದಾರೋ, ಅದರಂತೆ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ರೂಪಗಳಿವೆ ಎಂಬುದು ಮತ್ತೊಂದು ಅರ್ಥ.

ತತ್ಪ್ರದೀಪ

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥ

ತತ್ಪ್ರದೀಪ: - ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ॥ ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾ: ಪ್ರಕೃತಿಸ್ವರೂಪದೇಶಾತ್ಸ್ವರೂಪ-
ತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಂ ವಿಣ್ಣೋರ್ಯುಕ್ತಮ್ । ಜ್ಞತಿ: ಪ್ರೇರಣಾ । ಯುಜ್ಯತೇ ಚ
ಸುಖಸುಖ್ಯಾದಿಭಾವ ಇಂದ್ರಿಯಸ್ಯ, ಸ್ವರೂಪಸ್ವರೂಪಿಭಾವವತ್ಪ್ರದೇಶಪ್ರದೇಶಿಭಾವವಚ್ಚ ।

ಭಗವದಿಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಥವಾ ಭಗವಂತನೇ ಇಚ್ಛಾರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಸೋಭಿದ್ಯಾ ಸಜೂತಿ:' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಜೂತಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರೇರಣೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಇಚ್ಛೆಯು ಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವಾದರೂ ಕೂಡ ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಅವನು ಸುಖಸ್ವರೂಪನು ಆದರೂ ಕೂಡ

ಸುಖವುಳ್ಳವನು ಎಂದು ಹೇಳಲೂ ಕೂಡ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸ್ವರೂಪ-ಸ್ವರೂಪಿ-ಭಾವದಂತೆ ಅಥವಾ ಪ್ರದೇಶ-ಪ್ರದೇಶಭಾವದಂತೆ.

ವಿವರಣೆ - ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ 'ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂದರ್ಥ. ಭಗವದಿಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ 'ಅಭಿಧ್ಯಾತ್ಮೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಭಗವಂತನೇ ಇಚ್ಛಾರೂಪನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇಚ್ಛೆಯನ್ನೇ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಈಶ್ವರನು ಪ್ರದೇಶನೂ ಹೌದು, ಪ್ರದೇಶಿಯೂ ಹೌದು !

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - यथाहीश्वरः परमाणुना सम्बध्यमानस्तादृशेनैव प्रदेशेन सम्बध्यते, नभसा सम्बध्यमानस्तु तादृशेनैव स्वरूपेण । नच तयोः प्रदेशप्रदेशिनोः परस्परभेदः । तत्स्वरूपस्याव्याप्तिप्रसक्तेः । अत एकस्यैवोभयात्मकत्वमिति ।

ಒಬ್ಬನೇ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಪ್ರದೇಶ-ಪ್ರದೇಶಿಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಪರಮಾಣುವಿನ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗ ಈಶ್ವರನು ಪರಮಾಣುವಿನಷ್ಟೇ ಪ್ರದೇಶದ ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನಾಗಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಆಕಾಶದ ಜೊತೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುವಾಗ ಅಷ್ಟೇ ಪ್ರದೇಶವುಳ್ಳ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ. ಈಶ್ವರಾತ್ಮಕವಾದ ಪ್ರದೇಶ ಹಾಗೂ ಪ್ರದೇಶಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದು. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರದೇಶ- ಪ್ರದೇಶಿಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಪಯವವಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಮತದ ನಿರಾಕರಣೆ

तत्त्वप्रदीप: - एतेनैतदपास्तम् । यदास्माकीनमीश्वरमनीश्वराः सेश्वराश्च समयिनः सावयवत्वादनित्यमव्यापिनमुपपादयन्ति । सप्रदेशस्येव सावयवस्यापि तस्य नित्यत्वव्यापित्वोपपत्तेः । कथं नु खल्विमे

ಪ್ರದೇಶವಿಶೇಷಾನನಂತಾನಾತ್ಮನಸ್ಸಂವದಮಾನಾ ನಾವಯವಾನ್ ಸಂವದೇನ್ । ನಹಿ ವಯಮಪಿ
 ಭಿನ್ನಾವಯವಾನಿಶ್ವರಸ್ಯ ಭೂಮಃ । ಪ್ರದೇಶವಿಶೇಷವತ್ ಸ್ವರೂಪಭೂತಾನೇವೇತಿ ॥೩॥

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಕೆಲವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ನಮ್ಮ ಈಶ್ವರನ ಬಗ್ಗೆ ಅನೀಶ್ವರಸಮಯಗಳು ಹಾಗೂ ಸೇಶ್ವರಸಮಯಗಳು ಸಾವಯವತ್ವ-ವಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯರೆಂದು ವ್ಯಾಪ್ತನಲ್ಲವೆಂದು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಈಶ್ವರನು ಹೇಗೆ ಪ್ರದೇಶಗಳುಳ್ಳವನಾದರೂ ಕೂಡ ನಿತ್ಯನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳವನಾದರೂ ಕೂಡ ನಿತ್ಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರದೇಶದ ಇರುವಿಕೆಯು ನಿತ್ಯತ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗುವಂತೆ ಅವಯವಗಳ ಇರುವಿಕೆಯೂ ಕೂಡ ನಿತ್ಯತ್ವವ್ಯಾಪಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವಯವಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯನಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಉಪಪಾದನೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವ ಪ್ರತಿವಾದಿಗಳು ಪ್ರದೇಶ-ವಿಶೇಷಗಳು ಅನಂತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಅವಯವಗಳಿವೆಯೆಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡು ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಒಂದನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಒಪ್ಪದೇ ಇರಲು ಏನು ಕಾರಣ?

ನಾವೂ ಕೂಡ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಭಿನ್ನವಾದ ಅವಯವಗಳಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಪ್ರದೇಶವಿಶೇಷವು ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೋ, ಹಾಗೇ ಅವಯವಗಳೂ ಕೂಡ ಈಶ್ವರನ ಸ್ವರೂಪಭೂತವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ವಿಶೇಷಬಲದಿಂದ ಅವಯವ-ಅವಯವಿಭಾವವು ಪ್ರದೇಶಪ್ರದೇಶಿಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀ ಕೂಡ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತು

ಯುತ್ಯಂತರೇಣ ಹರೇಃ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾಂ ಪ್ರತಿಪಾದಯತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ ॥
 ಅಭಿವೇತಿ ॥

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ತಾನೂ ಪ್ರಕೃತಿ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿಚಾತ್' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾಽನಂತ ಕಥ್ಯತೇ' ಇತಿ ಸ್ಮೃತೌ ಚ ಪರಮೇಶ್ವರೇಚ್ಛಾಯಾಃ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೋಪದೇಶಾಚ್ಚಾಸೌ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೋ ಭವತಿ ।

'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾಽನಂತ ಕಥ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಈ ಉಪದೇಶ ವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಮಾಯೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ವಾಚ್ಯಂ 'ಶ್ರುತೌ ಮಾಯಾಃ ಏವ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಜಾಯತೇ ನೇಚ್ಛಾಯಾಃ' ಇತಿ । ಮಹಾಮಾಯೇತಿ ಸ್ಮೃತೌ ಮಾಯಾಶಬ್ದಸ್ಯಾಪಿಚ್ಛಾವಾಚಕತ್ವೋಕ್ತೆಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾಯೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ?

ಉತ್ತರ - ಹೌದು ! ಆದರೆ 'ಮಹಾಮಾಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ಮಾಯೆಯನ್ನೇ ಇಚ್ಛೆಯೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪಲ್ಲ.

ಸ್ಮೃತಿ ವಾಕ್ಯವು ಔಪಚಾರಿಕವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚಾತ್ರೋಪಚಾರಃ ಶಬ್ದಗೋಚರಃ । ಶ್ರುತಿಃ ಸ್ಮೃತೀರನುಶಾನರೂಪತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸ್ಮೃತಿಯ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಔಪಚಾರಿಕವೆಂದು ಏಕೆ ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು ?

ಉತ್ತರ - ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅನುಶಾಸನ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಔಪಚಾರಿಕ ಪ್ರಯೋಗವೆಂದು ಪರಿಗಣಿಸಬಾರದು.

ಪರಮಾತ್ಮನೇಕ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಬೇಕು ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಇಚ್ಛಾಃ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇಽಪಿ ಕೃತಃ ಪರಮಾತ್ಮನಸ್ತದಿತೃತ
ಆಹ - ಸ ಇತಿ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಏಕೆ
ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯನಾಗಬೇಕು ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಇಚ್ಛೆಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಜ್ಞತಿಃ ಪ್ರೇರಣಾ ॥ ನೇಚ್ಛಾ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪಮ್, ಮಾಯಿನ್
ತವೇಚ್ಛೇತಿ ತತ್ಸಮ್ಬಂಧೋಪದೇಶಾದಿತೃತ ಆಹ - ಧ್ಯಾಯತೀತಿ ॥೨॥

ಈ 'ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಜೂತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರೇರಣೆ
ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವತ್ ಸ್ವರೂಪವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮಾಯಿನಂ ತವೇಚ್ಛಾ'
ಎಂಬುದಾಗಿ ಮಾಯೆವುಳ್ಳ ನಿನ್ನ ಇಚ್ಛೆ ಎಂದು ಎರಡರಲ್ಲಿಯೂ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಉಪದೇಶ
ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯೇ ಬೇರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಬೇರೆ ಎಂದು
ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಧ್ಯಾಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.
ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ ಇಚ್ಛಾಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಆದ್ದರಿಂದ
ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಮ್’ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲ

युक्त्यन्तरेणेति ॥ न केवलं प्रतिज्ञादृष्टान्तोक्तिरूपयुक्त्येत्यर्थः ।

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚಮಾಡಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದೆ. ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡದೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾತ್’ ಎಂಬ ಮತ್ತೊಂದು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ

भावदीपः - तथाच नियामकविशेषाभावेनेति प्रागुक्तं प्रत्युक्तमिति

भावः ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ‘ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಈಗ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗಿದೆ.

ಸಾಧಾರಣ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣ

भावदीपः - प्रकृतिशब्देति ॥ तदुपलक्षितस्त्रीशब्दमात्रवाचितायां तु प्रागुक्तं सामान्यरूपमेकं साक्षाच्चेत्यत्र वक्ष्यमाणसाधारणश्रुतिश्च नियामकप्रमाणमिति भावः।

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಬೇರೆ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ

ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಹಂತೈತಮೇವ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪವಾದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದರು. ಮುಂದಿನ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮ್ನಾನ್ತ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವಿಷ ಸ್ತೋಷಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಸಾಧಾರಣ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಈ ಶ್ರುತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣಗಳೆವೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ

ಭಾವದೀಪ: - भाष्ये इति वचनादित्युक्त्या सर्वमेकमिति प्रतीयते । तदपि किं श्रुतिरूपमुतस्मृतिरूपमिति न ज्ञायतेऽतस्तद्विवेचयन्नभिधयैव चेत्यादिभाष्यवाक्येन च सूत्रे अभिध्यायाः प्रकृतित्वोपदेशाच्चेत्यर्थो विवृत इति भावेन सूत्रार्थमाह - मायां त्विति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಇತಿ ವಚನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಮಾಯಾಂತು' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ 'ಕಥ್ಯತೇ' ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ಒಂದೇ ವಾಕ್ಯವೆಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತೆ ಈ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಕ್ಯವು ಶ್ರುತಿಯೋ ಅಥವಾ ಸ್ಮೃತಿಯೋ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯೆಂದು, 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯು ಸ್ಮೃತಿಯೆಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವಿವೇಚನೆ ಮಾಡಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅಭಿಧ್ಯಾಯಾಯಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪರಮೇಶ್ವರನ ಇಚ್ಛೆಗೆ 'ಉಪದೇಶಾತ್' ಎಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಉಪದೇಶಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಮಾಯಾಂ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸ್ಮೃತಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣ

ಭಾವದೀಪ: - स्मृतौ महामायेति पूर्वार्धोक्तेरुपयोगं शङ्कापूर्वं व्यनक्ति ॥ न चेति ॥ स्पष्टत्वाय स्मृतेरपि भाषणमिति भावः ।

ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾಮಾಯಾ' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಾರ್ಧವನ್ನು ಏಕೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಉಪಯೋಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಪುನಃ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶ

ಭಾವದೀಪ: - उच्यत इत्युक्तेर्भावमाह - न चेत्यादिना ॥ कुतः परमात्मनस्तदिति । एतेन परमात्मनोऽभिध्यात्वोपदेशात् प्रकृतिशब्दवाच्यत्वमित्यपि सूत्रार्थो दर्शितः ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಉಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಪದದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಧ್ಯಾತ್ವದ ಉಪದೇಶ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

'ಮಾಯಿನಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಬಗ್ಗೆ

ಭಾವದೀಪ: - तत्सम्बन्धेति ॥ मायिनमित्यत्र तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुबर्ये 'अत इनिठनौ' ब्रीह्यादिभ्यश्चेति षष्ठ्याद्यर्थकेन्द्रप्रत्ययान्तस्य सम्बन्धवाचित्वात् । तवेति षष्ठ्याः षष्ठीशेष इति सम्बन्धे विधानादिति भावः ॥

'ಮಾಯಿನಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ತದಸ್ಯ ಅಸ್ತಿ ಅಸ್ತಿನೌ' ಎಂಬ ವೈತ್ಯತ್ತಿಯಿಂದ ಮತುಬರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಅತ ಇನಿಠನೌ ಪ್ರೀಹ್ಯಾದಿಭ್ಯಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಷಷ್ಠ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ 'ಇನ್' ಪ್ರತ್ಯಯವು ಬಂದಿರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸಂಬಂಧವಾಚಿ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತವ' ಎಂಬ ಪದವು ಷಷ್ಠ್ಯಂತವಾಗಿ ಇರುವುದರಿಂದ 'ಷಷ್ಠೀ ಶೇಷೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಸಂಬಂಧಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಈ ಪ್ರತ್ಯಯವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರೂಪವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು

ಭಾವದೀಪ: - अत आहति ॥ एतच्चोभयव्यपदेशात्त्वहिक्नुण्डलवदित्यत्र तृतीये स्पष्टयिष्यत इति भावः ॥२॥

ಪರಮಾತ್ಮನು ಇಚ್ಛೆಯುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದರೂ, ಇಚ್ಛಾಸ್ವರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು 'ಉಭಯವ್ಯಪದೇಶಾತ್ಪ್ರಕುಂಢಲವತ್' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್ || ೩ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಇಚ್ಛೆಯ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ನೇರವಾಗಿ ‘ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲ್ಲಾ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಇಚ್ಛೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು.

ಅರ್ಥ -- ಚ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ‘ಸಾಕ್ಷಾತ್’ = ಇಚ್ಛೆಯ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ಉಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್ = ‘ವಿಷ್ಣು ಸ್ವಪ್ನ ಪುರುಷಃ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಎಂಬೆರಡು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ತ್ರೀಹರಿಯದ್ದೇ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - || ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್ ||

‘एष रूयेष पुरुष एष प्रकृतिरेष आत्मैष ब्रह्मैष लोक एष आलोको योऽसौ हरिरादिरनादिरनन्तोऽन्तः परमः पराद्विश्वरूपः’ इति पैङ्गिश्रुतौ साक्षादेव प्रकृतिपुरुषत्वाम्ನानಾत् || ३ ||

ಅನುವಾದ - ಇವನು ಸ್ತ್ರೀ, ಇವನು ಪುರುಷ, ಇವನು ಪ್ರಕೃತಿ, ಇವನು ಆತ್ಮ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮ, ಲೋಕಾಧಾರ, ಪ್ರಕಾಶರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅನಾದಿಯು ಅನಂತನೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನೂ ಪ್ರಕೃತಿಗಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ, ವಿಷ್ಣುರೂಪನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪೈಂಗೀ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಅಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲದೇ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಹಿಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಇಚ್ಛಾ ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಬಹುದು. ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೇ? ಈ

ಆಶಂಕೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ವಿವೇಚಿಸುತ್ತಾ, ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಏಷಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಸ್ವೇಷಃ = ಸತತವಾಗಿ ಸುಖವಡುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯ- ನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಪುರುಷಃ = ಪುರುಷನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಏಷ = ಇವನು, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಏಷಃ = ಇವನು, ಆತ್ಮಾ = ಆತ್ಮನೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ, ಏಷಃ = ಇವನು, ಬ್ರಹ್ಮ = ಗುಣಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ, ಏಷಃ ಲೋಕ = ಇವನೇ ಲೋಕಾಧಾರಕನು, ಏಷಃ ಆಲೋಕಃ = ಇವನೇ ಲೋಕಪ್ರಕಾಶಕನು, ಯೋಽಸೌ = ಇಂತಹ ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾದ, ಹರಿಃ = ಸಕಲ ಅನಿಷ್ಟ ಪರಿಹಾರಕನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ, ಆದಿಃ = ಪ್ರಪಂಚದ ಮೂಲಕಾರಣನು, ಅನಾದಿಃ = ತನಗಿಂತಲೂ ಆದಿಯಿಲ್ಲದವನು, ಅನಂತಃ = ನಾಶರಹಿತನು, ಅಂತಃ = ಪ್ರಳಯ ಸ್ವರೂಪನು, ಪರಾತ್ಪರಮಃ = ಪರಶಬ್ದವಾಚ್ಯಳಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನು, ವಿಷ್ಣುರೂಪಃ = ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ರೂಪವುಳ್ಳವನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಪೃಂಗಿಶ್ರುತೌ = ಪೃಂಗಿಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ, ಸಾಕ್ಷಾದೇವ = ನೇರವಾಗಿಯೇ, ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷತ್ವಾನ್ಮಾನಾತ್ = ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷಗಳ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಪ್ರಯೋಗ ಬಾಹುಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಃ - एवं प्रवृत्तिशब्दस्य प्रयोगबाहुल्यं दर्शयित्वा महायोगं च तत्र दर्शयतीत्याह - आत्मकृतेरित्यादिना ।

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಬಾಹುಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಲು 'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯೂ ಇದೆ

ಸತ್ತಕದಿಪಾವತಿ: - ಪ್ರಕೃತಾವನುಪವಿಷಯತಾಂ ಮಹದಾದಿಬಹುವಿಕಾರಿಣಿ ಕುರ್ವನ್ ಕೃತ್ವಾ ಅರ್ಥವಿಕಾರೇಣೈವಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರಕರ್ಷಣ ಬಹುಧಾ ಚ ಕಾರಯನ್ ತಸ್ಮಾತ್ಸ ಪ್ರಕೃತಿ: ತಸ್ಮಾತ್ತಂ ಪ್ರಕೃತಿರೀತ್ಯಾಚಕ್ಷತ ಇತಿ ಪುನ: ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿರಪಿ ತತ್ರ ದರ್ಶಿತಾ ।

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಅದನ್ನು ಮಹತ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ವಿಧವಾದ ವಿಹಾರಗಳುಳ್ಳದ್ದಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಆ ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ವಿಹಾರವನ್ನು ಹೊಂದದೇ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ, ನೆಲಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಇವನನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಜ್ಞಾನಿ ಜನರು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಪುನ: ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆನ್ನಲು ಯಾವ ಶ್ರುತಿ ಆಧಾರ ?

ತಥಾಪಿ ನೇಶ್ವರಸ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಮ್ । 'ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ' ಇತ್ಯೇವಂರೂಪೇಣ ವಿನಾ, ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇ ಶ್ರುತ್ಯಾಶ್ಚಭಾವಾತ್ । ಸರ್ವಶಬ್ದಸ್ಯ ತು ಸಂಕ್ಷೇಪಸಮ್ಮೇಶಾತ್ ।

ಅಕ್ಷೇಪ - ಈಶ್ವರನು ಅನೇಕ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಅನೇಕ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದಿರಿ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಪ್ರಮಾಣವಚನಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣ ವಚನಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಎಂದು ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಬಹುದು.

'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದು ಆಧಾರವಾಗುವುದೇ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚಾತೀತಸೂತ್ರೇ ತದಪ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಇಚ್ಛಾಧಾರೈವ

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾಂ ವಿನಾ ಸಾಕ್ಷಾದೀಶ್ವರಸ್ಯೈವ ತದಭಾವಾದಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಂ
ಪಠಿತ್ವಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸಾಕ್ಷಾಚೇತಿ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಮಾಯಾಂ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವಿಶೇಷ
ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇಚ್ಛೆಯ
ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ
ಹೊರತು, ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ
ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆನ್ನಲು ನಿಯಾಮಕಪ್ರಮಾಣವೇನು ?

ಪರಿಹಾರ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - 'ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

'ಏಷಃ ಸ್ತ್ರೀಷ್ಠ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಆಧಾರವಾಗುವುದು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನೇಶ್ವರಸ್ಯೋಕ್ತರೀತ್ಯಾ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾಽಭಾವಃ ಶಂಕನೀಯಃ ।
'ಏಷಃ ಸ್ತ್ರೀಷ್ಠ ಪುರುಷಃ' ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಸಾಧಾರಣ್ಯೇನ ವಿನಾ ಸಾಕ್ಷಾದೇವೇಚ್ಛಾದ್ವಾರಮನ್ತರಾಽಪಿ
ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾಽಪ್ನಾನಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಲೋಕ ಆಧಾರಃ । ಆಲೋಕಃ ಪ್ರಕಾಶರೂಪಃ
॥೩॥

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಲ್ಲವೆಂದು ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸಂಶಯ ಪಡಬಾರದು.
ಏಕೆಂದರೆ 'ಏಷಃ ಸ್ತ್ರೀಷ್ಠ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದೇ, ಮತ್ತು ಇಚ್ಛಾಮೂಲಕವಾಗಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಪುರುಷ
ಶಬ್ದ-ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದೇ ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ, ಪುರುಷ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ.

'ಲೋಕ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಆಧಾರ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಆಲೋಕ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಕಾಶ' ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ

ಸ್ತ್ರೀ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣ

एवं रूपेणेति ॥ प्रकृतिश्चेत्यत्रोक्तसामान्यरूपेण विना साक्षाद्विशिष्येत्यर्थः॥

‘ಎವಂ ರೂಪೇಣ’ ಎಂದರೆ ‘ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ವಿಶೇಷರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಇಚ್ಛಾಮೂಲಕವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ

भावदीपः - इच्छाद्वारैवेति ॥ प्रकृतिशब्दवाच्यैच्छास्वरूपत्वात् प्रकृतिशब्दवाच्य इत्येवंरूपेणेत्यर्थः ।

‘ಪ್ರಕೃತಿ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ‘ಇಚ್ಛಾ’ ಎಂದರ್ಥ. ಆ ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವಂತನ ಸ್ವರೂಪವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಂಪರೆಯಾ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ‘ಇಚ್ಛಾದ್ವಾರೈವ’ ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ

भावदीपः - साक्षात्पदेन प्रागुक्तं सामान्यपारम्पर्यरूपद्वयमपि व्यावर्त्यमिति व्यनक्ति - साधारण्येन विनेति ॥

‘ಸಾಕ್ಷಾತ್’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯಪ್ರಮಾಣ ಹಾಗೂ ಪರಂಪರಾರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣ ಇವೆರಡಕ್ಕಿಂತಲೂ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವಾಗಿ ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ‘ಸಾಧಾರಣ್ಯೇನ ವಿನಾ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

‘ಚ’ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥ

भावदीपः - चशब्द एवार्थ इति भावेन भाष्योक्तमनुवदति ॥ साक्षादेवेति ॥ प्रकृतीति ॥ स्त्रीशब्दमात्रोपलक्षणमेतत् ॥ पुरुषशब्देति ॥ पुल्लिङ्गशब्देत्यर्थः ॥३॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಸಾಕ್ಷಾದೇವ' ಎಂದು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಪ್ರಕೃತಿ' ಶಬ್ದವು ಸಕಲ ಸ್ತೀಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಪುರುಷಶಬ್ದವು ಸಕಲ ಪುಲ್ಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್ || ೪ ||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪ್ರಕೃತಿಯು ಮಹತ್ತತ್ವಾದಿ ರೂಪವನ್ನು ಹೊಂದಿ, ಜಗದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಪರಿಣಾಮವನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕಾಗಿ ಭಗವಂತನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನು.

ಅರ್ಥ -- ಪರಿಣಾಮಾತ್ = ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅನೇಕ ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವುದರಿಂದ, ಅದರ ಪ್ರೇರಣೆಗಾಗಿ, ಆತ್ಮಕೃತೇಃ = ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವ ಕಾರಣ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ವಿಷ್ಣುವೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - || ಆತ್ಮಕೃತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್ ||

ಪ್ರಕರಣ ಕರೋತಿತಿ ಪ್ರಕೃತಿರिति ಯೋಗಾಚ್ಚ ।

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಕರ್ಷವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಅದು ಹೇಗೆ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಅವನಲ್ಲಿ

ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. -

ಪ್ರಕರ್ಷಣಾ = ಹೆಚ್ಚಿನ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ, ಕರೋತಿ = ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು (ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಕರ್ತೃತ್ವವುಳ್ಳವನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ) ಇತಿ ಯೋಗಾಚ್ಛ = ಹೀಗೆ ಯೋಗಾರ್ಥವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಬರುವುದರಿಂದ.

ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - प्रकृतावनुप्रविश्य तां परिणाम्य तत्परिणामेषु स्थित्वाऽऽत्मनो बहुधाकरणान् ।

ಅನುವಾದ - ಜಡವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯೊಳಗಡೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಅದನ್ನು ಮಹತ್ತತ್ವಾದಿರೂಪದಿಂದ ಪರಿಣಾಮವಾಗುವಂತೆ ಮಾಡಿ, ಆ ಪರಿಣತ ವಸ್ತುಗಳ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ಅವುಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ತನ್ನನ್ನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪ್ರಕೃತ = ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ತಾಂ = ಅದನ್ನು, ಪರಿಣಾಮ್ಯ = ಮಹತ್ತತ್ವಾತ್ಮಕವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡಿ, ಪರಿಣಾಮನಿಯಾಮಕತಯಾ = ಅದರ ಪರಿಣಾಮಕ್ಕೆ ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ, ತತ್ರ = ಆ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಸ್ಥಿತ್ವಾ = ನೆಲೆಸಿ, ಆತ್ಮನಃ = ತನ್ನನ್ನೇ, ಬಹುಧಾ = ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನಾಗಿ, ಕರಣಾತ್ = ಮಾಡುವುದರಿಂದ.

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - 'अथ हैष आत्मा प्रकृतिमनुप्रविश्याऽऽत्मानं बहुधा चकार । तस्मात् प्रकृतिस्तस्मात् प्रकृतिरित्याचक्षते' इति भाल्लवेयश्रुतिः ।

ಅನುವಾದ - ಅತ್ಮನು ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ತನ್ನನ್ನು ಅನೇಕ ರೂಪವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಲ್ಲವೇಯ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತಾವು ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸ ಬರಬಾರದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಅಥ = ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮೇಯವು, ಹ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಏಷಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಯಸ್ಮಾತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಂ = ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು, ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ಆತ್ಮಾನಂ = ತನ್ನನ್ನು, ಬಹುಧಾ = ಅನೇಕ ರೂಪವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ, ಚಕಾರ = ಮಾಡಿದನು, ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ = ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆಚಕ್ಷತೇ = ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಭಾಲ್ಲವೇಯಶ್ರುತಿಃ = ಭಾಲ್ಲವೇಯ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — 'अविकारोऽपि परमः प्रकृतिं तु विकारिणीम् ।

अनुप्रविश्य गोविन्दः प्रकृतिश्चाभिधीयते' ॥ इति नारदीये ।

ಅನುವಾದ - ತಾನು ವಿಕಾರ ಹೊಂದದಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ನಾರದೀಯ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಮತ್ತು 'ತಥಾಪಿ' ಎಂಬ ಪದಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಪಿಶಬ್ದವು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ -

ಅಪಿ = ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ, ಗೋವಿಂದಃ = ಗೋವಿಂದನು, ಪರಮಃ ಅವಿಕಾರಃ = ಆತ್ಮಂತ ನಿರ್ವಿಕಾರನು ಆಗಿದ್ದರೂ, ಚ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಿಕಾರಿಣಿ = ವಿಕಾರವುಳ್ಳ, ಪ್ರಕೃತಿಂ ತು = ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು, ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ =

ಪ್ರಕೃತಿಯಂತೆ, ಅಭಿಧೀಯತೇ = ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ,
ನಾರದೀಯೇ = ನಾರದೀಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ನಿರಾಕರಣೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - न चान्यत् कल्पम्, अप्रमाणत्वात् ॥४॥

ಅನುವಾದ - ನಾವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅವರ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೂ
ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚ
ಶಬ್ದವು 'ತು' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. -

ಅಸ್ಯತ್ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಉಪಾದಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು, ನ ಕಲ್ಪಮ್ = ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು.
ಅಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್ = ಆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಾದ್ಯರ್ಥಗಳು
ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗಿವೆ.

सत्तर्कदೀपावलि

ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನ

सत्तर्कदीपावलि: - अनेनाभिध्योपदेशादितीच्छयैव कांश्चित्प्रकर्षेण करोतीति
सूचितम् । साक्षाच्चेतीच्छापूर्वकं स्वदेहादिरपि कांश्चित् । एवमविकारमेव ब्रह्म
स्वेच्छया स्वयं जगत्करोतीति श्रुतिरुक्ता । यत्तदेव परिणमते विश्वात्मना मृषा
वा प्रतीयत इति कल्पनं तदयुक्तमित्याह - न चेति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಕೆಲವನ್ನು
ಪ್ರಕರ್ಷಣೆ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತಾವು ಹೇಳಿದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅವಿಶ್ವಾಸ ಬರಬಾರದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಅಥ = ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮೇಯವು, ಹ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಏಷಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಯಸ್ಮಾತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಂ = ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು, ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಸ್ವಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಪ್ರವೇಶಮಾಡಿ, ಆತ್ಮಾನಂ = ತನ್ನನ್ನು, ಬಹುಧಾ = ಅನೇಕ ರೂಪವುಳ್ಳವನನ್ನಾಗಿ, ಚಕಾರ = ಮಾಡಿದನು, ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು, ತಸ್ಮಾತ್ = ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, ಪ್ರಕೃತಿ = ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಆಚಕ್ಷತೇ = ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಭಾಲ್ಗವೇಯಶ್ರುತಿಃ = ಭಾಲ್ಗವೇಯ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ಅವಿಕಾರೋಽಪಿ ಪರಮಃ ಪ್ರಕೃತಿಂ ತು ವಿಕಾರಿಣಿಮ್ |

ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ಗೋವಿಂದಃ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚಾಭಿಧೀಯತೇ' || ಇತಿ ನಾರದೀಯ |

ಅನುವಾದ - ತಾನು ವಿಕಾರ ಹೊಂದದಿದ್ದರೂ, ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ ಅದನ್ನು ವಿಕಾರಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ನಾರದೀಯ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಮತ್ತು 'ತಥಾಪಿ' ಎಂಬ ಪದಗಳ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಪಿಶಬ್ದವು ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ -

ಅಪಿ = ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ, ಗೋವಿಂದಃ = ಗೋವಿಂದನು, ಪರಮಃ ಅವಿಕಾರಃ = ಅತ್ಯಂತ ನಿರ್ವಿಕಾರನು ಆಗಿದ್ದರೂ, ಚ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಿಕಾರಿಣಿ = ವಿಕಾರವುಳ್ಳ, ಪ್ರಕೃತಿಂ ತು = ಜಡ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು, ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ = ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ =

ಪ್ರಕೃತಿಯಂತೆ, ಅಭಿಧೀಯತೇ = ಕರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ,
ನಾರದೀಯೇ = ನಾರದೀಯ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ನಿರಾಕರಣೆ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ನ ಚಾನ್ಯತ್ ಕಲ್ಯಮ್, ಅಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್ ||೪||

ಅನುವಾದ - ನಾವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅವರ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚ
ಶಬ್ದವು 'ತು' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. -

ಅನ್ಯತ್ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ
ಉಪಾದಾನ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು, ನ ಕಲ್ಪಮ್ = ಕಲ್ಪಿಸಬಾರದು.
ಅಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್ = ಆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವಾದ್ಯರ್ಥಗಳು
ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಮಾಣವಿರುದ್ಧವೂ ಆಗಿವೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಅನೇನಾಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾದಿತಿಚ್ಛಯೈವ ಕಾಂಶಿತ್ಪ್ರಕರ್ಷಣ ಕರೋತಿತಿ
ಸ್ಮೃತಮ್ । ಸಾಕ್ಷಾಚೇತಿಚ್ಛಾಪ್ವಕಂ ಸ್ವದೇಹಾದಿರಪಿ ಕಾಂಶಿತ್ । ಏವಮವಿಕಾರಮೇವ ಬ್ರಹ್ಮ
ಸ್ವೇಚ್ಛಯಾ ಸ್ವಯಂ ಜಗತ್ಕರೋತಿತಿ ಶ್ರುತಿರುಕ್ತಾ । ಯತ್ತದೇವ ಪರಿಣಮತೇ ವಿಶ್ವಾತ್ಮನಾ ಮೃಘಾ
ವಾ ಪ್ರತೀಯತ ಇತಿ ಕಲ್ಪನಂ ತದಯುಕ್ತಮಿತ್ಯಾಹ - ನ ಚೇತಿ ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದಲೇ ಕೆಲವನ್ನು
ಪ್ರಕರ್ಷಣಾ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತಾಯಿತು. 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ

ಇಚ್ಛಾಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ವತಃ ಅಧಿ ಕಾರನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ತನ್ನ ಇಚ್ಛೆಯಿಂದ ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಯಾವುದು ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ, ಅದು ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಕಲ್ಪನೆಯೂ ಕೂಡ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅದ್ವೈತಮತದ ನಿರಾಕರಣೆಗೆ 'ನ ಚ ಅನ್ಯತ್ ಕಲ್ಪ್ಯಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಇದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರೇ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

‘ಪ್ರಕೃತೌ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಆತ್ಮಕೃತೇ: ಪರಿಣಾಮಾತ್ ॥ ಪ್ರಕೃತಾವನುಪ್ರವಿಶ್ಯೇತ್ಯಾದೇರಯಮर्थ:।
 ಆತ್ಮೀಯಾಃ ಪ್ರಕೃತೇ: ಪರಿಣಾಮಾತ್ ತತ್ಪರಿಣಾಮೇಶು ನಿಯಂತೃತ್ವೇನ ಸ್ಥಿತವಾಃ ಆತ್ಮನೋ,
 ಬಹುಧಾಕರಣಾತ್ಪ್ರಕೃತಿರಿದೃಶ್ಯತೇ । ‘ಬಹುಧಾಕರಣಂ’ ಬಹುಧಾವ್ಯಂಜನಮ್ । ತಸ್ಮಾच्च
 ವಿಷ್ಣುರೇವ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯ: ॥

‘ಆತ್ಮಕೃತೇ: ಪರಿಣಾಮಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ
 - ‘ಪ್ರಕೃತೌ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಅರ್ಥ - ಆತ್ಮೀಯವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸಿ, ಅದರಲ್ಲಿ ತಾನು ನಿಯಾಮಕನಾಗಿ ನೆಲೆಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಪರಿಣಿತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತದೆ. ‘ಬಹುಧಾಕರಣಂ’ ಎಂದರೆ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ಅಭಿವ್ಯಕ್ತನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥವೇ?

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಅತ್ರಾಽಹು: - ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದೇನೋಪಾದಾನಕಾರಣಂ ಬ್ರಹ್ಮಾತ್ರ ಪ್ರತಿಪಾಢತೇ।
 “ಉತ ತಮಾದೇಶಮಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯೋ ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ” “ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ಪಿಂಡೇನ
 ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾದ್ವಾಚಾಽಽರಮ್ಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ
 ಸತ್ಯಮ್” ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಛಾದಿತಿ । ಅತ ಆಹ - ನಚಾನ್ಯತ್ಕಲ್ಪಯಮ-
 ಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್ ಇತಿ ॥

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದ ಬ್ರಹ್ಮವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ
 ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ‘ಉತ ತಮಾದೇಶಮಪ್ರಾಪ್ಸ್ಯೋ ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ
 ಭವತಿ’ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ, “ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ ಮೃತ್ಪಿಂಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ
 ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್ ವಾಚಾಽಽರಂಭಣಂ ವಿಕಾರೋ ನಾಮಧೇಯಂ ಮೃತ್ರಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಮ್”
 ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯದ ಸಂಪಾದನೆಗೋಸ್ಕರ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನ-
 ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇವರ ವಾದ. ಇವರನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ
 ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ನಚ ಅನ್ಯತ್ ಕಲ್ಪಮ್ ಅಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್’ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

‘ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣಕ್ಕೆ

ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ನೋಪಾದಾನತ್ವಂ ಕಲ್ಪಯ, ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವೇ
 ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್। ನಚ “ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ” ಇತಿ ಶ್ರುತೌ ಜಗದಾತ್ಮತಯಾ ಬಹುಭಾವಾ
 ಭಿಧ್ಯಾನಮಭಿಧೀಯತೇ । “ತತ್ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ತದೇವಾನುಪ್ರಾವಿಶತ್” ಇತಿ “ಇಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ
 ಅನೇನ ಜೀವೇನಾಽತ್ಮನಾಽನುಪ್ರವಿಶ್ಯ” ಇತಿ ಚ ವಕ್ಷ್ಯमाणಸ್ಯ ತತ್ರ ತತ್ರ
 ಪ್ರವೇಶಸ್ಯೈವಾಭಿಧ್ಯಾತತ್ವಾತ್ । “ಪ್ರಜಾಯೇಯ” ಇತಿ ಪ್ರಜನಯೇಯೇತ್ಯರ್ಥ: । ಅಪರಯಾ
 ಪೌನರುಕ್ತಯಪ್ರಸಂಗಾತ್ ।

‘ನಚ ಅನ್ಯತ್ ಕಲ್ಪಮ್’ ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು.
 ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ
 ಪ್ರಮಾಣವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿಂದ ಜಗತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗದುಪಾದಾನಕ್ಕೆ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. 'ತತ್ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ತದೇವಾನುಪ್ರಾವಿಶತ್' ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿ, ಅದರೊಳಗಡೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣ-ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮತ್ತು 'ಇಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾನ್ವನುಪ್ರವಿಶತ್' ಈ ಜೀವನ ಜೊತೆ ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದರು ಎಂಬುದಾಗಿ ಮುಂದೆ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಪ್ರಮಾಣವೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಹೊರತು, ತಾನೇ ಜಗತ್ತಾದ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಬಹುಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಪ್ರಜಾಯೇಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಹುಟ್ಟಲು ಬಯಸಿದನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ 'ಸ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಕ್ರಿಯಾಪದದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ - 'ಪ್ರಜಾಯೇಯ' ಎಂಬುದು ಣಿಜಂತವಾದ ಶಬ್ದವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಣಿಜಂತಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಪ್ರಜನಯೇಯ ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳದಿದ್ದರೆ 'ಸ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರಜಾಯೇಯ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

'ಸಚ್ಚ ತ್ಯಚ್ಚಾಭವತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಾದಾನತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - "ತದನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸಚ್ಚ ತ್ಯಚ್ಚಾಭವತ್" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಾದಿಪಿ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗದ್ಭಾವ ಆಶಾಂಕ್ಷನೀಯಃ । ಪೂರ್ವಸೃಷ್ಟೇ ಪಶ್ಚಾತ್ತಪ್ರವಿಶ್ಯಸ್ಯ ತದ್ಭಾವಾಯೋಗಾತ್ । "ಅವಿಕಾರಃ ಸದಾ ಶುಭ್ರೋ ನಿದ್ರಾ ಆತ್ಮಾ ಸದಾ ಹರಿಃ" ಇತಿ ಚಾವಿಕಾರಿತ್ವೇ ಶ್ರುತಿಃ । ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾದಾನತ್ವೇ ಚ ಜಗತಶ್ಚೇತನತ್ವಪ್ರಸಕ್ತಃ । ಮೃದ್ವುಪಾದಾನಕೋ ಹಿ ಘಟೋ ಮೃದಾತ್ಮಕೋ ಲಕ್ಷ್ಯತೇ । ಅತಃ ನಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಮ್ ।

'ತದನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ಸಚ್ಚ ತ್ಯಚ್ಚಾಭವತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಆಶಂಕೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವಸ್ತುಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾದ ಮೇಲೆ

ಅದರೊಳಗಡೆ ಪ್ರವೇಶವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಮುಂದಿನ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂದು ಈ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅನಂತರ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದದ್ದು ಅದೇ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ಅವಿಕಾರಃ ಸದಾ ಶುದ್ಧೋ ನಿತ್ಯ ಆತ್ಮಾ ಸದಾ ಹರಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ವಿಕಾರನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸತ್-ತ್ಯದಾದಿ ರೂಪಗಳಿಂದ ವಿಕಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದನು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಜಗತ್ತು ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆ ಚೇತನ ಆಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತು ಜಡವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದೇ ಸುಳ್ಳು ಎಂದಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದು ಯದುವಾದಾನಕವೋ, ಅದು ತದಾತ್ಮಕವೇ ಆಗಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಮೃದುಪಾದಾನಕವಾದ ಘಟವು ಮೃದಾತ್ಮಕವಾಗಿರುವುದೇ ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಜಗದಾತ್ಮಕನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಉಪಾದಾನತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಸೂತ್ರಮತ್ರ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಚೇತ್, ನೈತದ್ಛಾಪಾದಾನತ್ವಂ ಸೂತ್ರಾರ್ಥತಯಾ ಕಲ್ಪಯಮ್ । ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ । ನಹಸ್ಮಿನ್ನಿತ್ಯಾಪೇ ಸತಿ ಸಮ್ಮಭೇ ಸಮನ್ವಯಾದನ್ಯತ್ಕಲ್ಪಯಮ್ । ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಾಣಾಮನ್ಯತ್ರಾಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್ ।

'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಈ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನತ್ವಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಹಾಗೇ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇದು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯ. ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಸೂತ್ರಗಳು ಸಮನ್ವಯವಿಷಯದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಪಾದಾನತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಅಸಂಗತವಿಚಾರ.

ರಜತಾಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಶುಕ್ತಿಯಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಅನ್ಯಸ್ತು ಮನ್ಯತೇ, ನ ಮೃದಾದಿವದ್ಛಾಪಾದಾನತ್ವಮಿಷ್ಯತೇ, ಕಿನ್ತು ಶುಕ್ತಿಯಾದಿವದ್ರಜತಾದೇರಪರಿಣಾಮೇನೈವ । ನಚ ತಾವತಾ ತದ್ಛಾಪಾದಾನಭಾಷಾಭಿಃ ಪ್ರಸಕ್ತೀ ।

यथा हि शुक्त्यविद्याविजृम्भितत्वाद्रजतस्य शुक्त्युपादानता कल्प्यते तथा
ब्रह्मविद्याविजृम्भितत्वाजगतस्तदुपादानतेति । अत्रापि तदुत्तरं -
नचान्यदुपादानं कल्प्यम् । प्रमाणरहितत्वात् ।

ಬೇರೆ ಕೆಲವು ವಾದಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಮಣ್ಣಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನನೆಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಶುಕ್ತಿಯು ರಜತಾಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಭಂಗ ಬಂದಿತು ಎಂಬ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಶುಕ್ತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿಜೃಂಭಿತವಾದ ರಜತವು ಶುಕ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನವೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿಜೃಂಭಿತವಾದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು.

ಇವರ ಈ ವಾದಕ್ಕೂ ಕೂಡ 'ನಚಾನ್ಯದುಪಾದಾನಂ ಕಲ್ಪ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಆಚಾರ್ಯರ ಮಾತೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪರಿಣಾಮರೂಪನಾದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು.

ವಿವರಣೆ - 'ತದುಪಾದಾನಭಾಷಾಭಂಗಃ ಪ್ರಸಂಗೀ' ಎಂಬುದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ. ಪ್ರಸಂಗವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗೀ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಕಾರಾಂತವಾದ ಶಬ್ದವಿದು.

ರಜತಕ್ಕೆ ಶುಕ್ತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಲ್ಲ

तत्त्वप्रदीपः - नहि शुक्ते रजतोपादानत्वम् । नहि रजतार्थी शुक्तिकां विदन्नुपादत्ते, मृदमिव मणिकार्थी । नैतावन्तं कालमपि रजतमिहाऽसीत्, असदेव सदिति प्रत्यभादिति चोत्तरकालीनः सार्वलौकिकः प्रत्ययस्तस्योत्पत्तिं निवारयति ।

ಮತ್ತು ಶುಕ್ತಿಯು ರಜತಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನವೇ ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರಜತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವವನು ಶುಕ್ತಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಮಣಕವನ್ನು (ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಜಗ್ಗಿನಂತೆ ಇರುವ ವಸ್ತು ವಿಶೇಷ) ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವವನು. ಮಣ್ಣನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಹೇಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ರಜತವು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ರಜತವೇ ನನಗೆ ಕಂಡಿತ್ತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಉತ್ತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಭ್ರಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ತಿಯು ರಜತಾಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ರಜತವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ರಜತಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವನು ಎಡವಿದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯನಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - कथं च पुनस्तदनवबोधनं तज्जमभिनिविशसि । तस्य ततो भेदरहितत्वादिति चेत्तर्हि कथं तिष्ठति तस्मिन्नितरस्यापगमः ? अनिर्वाच्यत्वादिति चेन्मैवम् । ब्रह्मणोऽप्यनिर्वाच्यत्वप्रसङ्गात् । नहि स्वतो भेदविरहिणः स्वयं भेदि स्यात् । नाप्यमेदविरहितादभेदि स्यात् । परिशेषादनिर्वाच्यं ब्रह्म स्यात् ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಏನು ತಪ್ಪು ?

ತತ್ವವಾದಿಗಳು - ಧರ್ಮಿಯ ಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಅಭಿನಿವೇಶ ಮಾಡುವಿ ? ಶುಕ್ತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ರಜತವು ಶುಕ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಭಿನಿವೇಶ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಹುಟ್ಟಿದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಕೃತ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

यथा हि शुक्त्यविद्याविजृम्भितत्वाद्रजतस्य शुक्त्युपादानता कल्प्यते तथा
ब्रह्मविद्याविजृम्भितत्वाजगतस्तदुपादानतेति । अत्रापि तदुत्तरं -
नचान्यदुपादानं कल्प्यम् । प्रमाणरहितत्वात् ।

ಬೇರೆ ಕೆಲವು ವಾದಿಗಳು ಹೀಗೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ - ಮಣ್ಣಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನನೆಂದು ನಾವು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಶುಕ್ತಿಯು ರಜತಾಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗದಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಮಾತಿಗೆ ಭಂಗ ಬಂದಿತು ಎಂಬ ಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಶುಕ್ತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿಜೃಂಭಿತವಾದ ರಜತವು ಶುಕ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನವೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ವಿಜೃಂಭಿತವಾದ ಜಗತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿ ಉಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಎಂದು.

ಇವರ ಈ ವಾದಕ್ಕೂ ಕೂಡ 'ನಚಾನ್ಯದುಪಾದಾನಂ ಕಲ್ಪ್ಯಮ್' ಎಂಬ ಆಚಾರ್ಯರ ಮಾತೇ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪರಿಣಾಮರೂಪನಾದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು.

ವಿವರಣೆ - 'ತದುಪಾದಾನಭಾಷಾಭಂಗಃ ಪ್ರಸಂಗೀ' ಎಂಬುದು ಅಪೂರ್ವವಾದ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ. ಪ್ರಸಂಗವುಳ್ಳದ್ದು ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಂಗೀ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ನಕಾರಾಂತವಾದ ಶಬ್ದವಿದು.

ರಜತಕ್ಕೆ ಶುಕ್ತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಲ್ಲ

तत्त्वप्रदीपः - नहि शुक्ते रजतोपादानत्वम् । नहि रजतार्थी शुक्तिकां विदन्नुपादत्ते, मृदमिव मणिकार्थी । नैतावन्तं कालमपि रजतमिहाऽसीत्, असदेव सदिति प्रत्यभादिति चोत्तरकालीनः सार्वलौकिकः प्रत्ययस्तस्योत्पत्तिं निवारयति ।

ಮತ್ತು ಶುಕ್ತಿಯು ರಜತಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನವೇ ಆಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರಜತವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವವನು ಶುಕ್ತಿಯೆಂದು ತಿಳಿದು ಅದನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಹೇಗೆ ಮಣಿಕವನ್ನು (ಮಣ್ಣಿನಿಂದ ತಯಾರಿಸಿದ ಜಗ್ಗಿನಂತೆ ಇರುವ ವಸ್ತು ವಿಶೇಷ) ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡುವವನು. ಮಣ್ಣನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಹೇಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತನಾಗುತ್ತಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ರಜತವು ಇರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ರಜತವೇ ನನಗೆ ಕಂಡಿತ್ತು ಎಂಬುದಾಗಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಉತ್ತರಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತಿದೆ. ಇದರಿಂದ ಭ್ರಾಂತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶುಕ್ತಿಯು ರಜತಾಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವು ಹೊಂದಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ರಜತವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ರಜತಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅವನು ಎಡವಿಧವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯನಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - कथं च पुनस्तदनवबोधनं तज्जमभिनिविशसि । तस्य ततो भेदरहितत्वादिति चेत्तर्हि कथं तिष्ठति तस्मिन्नितरस्यापगमः ? अनिर्वाच्यत्वादिति चेन्मैवम् । ब्रह्मणोऽप्यनिर्वाच्यत्वप्रसङ्गात् । नहि स्वतो भेदविरहिणः स्वयं भेदि स्यात् । नाप्यमेदविरहितादभेदि स्यात् । परिशेषादनिर्वाच्यं ब्रह्म स्यात् ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಏನು ತಪ್ಪು ?

ತತ್ವವಾದಿಗಳು - ಧರ್ಮಿಯ ಜ್ಞಾನವು ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಅಭಿನಿವೇಶ ಮಾಡುವಿ ? ಶುಕ್ತಿಯ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ರಜತವು ಶುಕ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಭಿನಿವೇಶ ಮಾಡಲು ಕಾರಣವೇ ಇಲ್ಲ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಹುಟ್ಟಿದ ಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಪ್ರಕೃತ ಜಗತ್ತಿನಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಭೇದವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಬಹುದು.

ತತ್ವಪಾದಿಗಳು - ಹಾಗಾದರೆ ಧರ್ಮಿಯು ಇರುವಾಗ ಅದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಹೇಗೆ ನಾಶವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ ? ಶುಕ್ರಿಗೂ, ರಜತಕ್ಕೂ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಶುಕ್ರಿಯು ಇರುವಾಗಲೇ ರಜತವು ಹೇಗೆ ನಾಶವಾಯಿತು ? ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿರುವಾಗಲೇ, ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ನಾಶವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ ?

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿವೃತ್ತಿಯಾಗಬಹುದು.

ತತ್ವಪಾದಿಗಳು - ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಹಾಗಾದರೆ ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಕೂಡ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯತ್ವವು ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯತ್ವವು ಬರಬಾರದು. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ತತ್ವಪಾದಿಗಳು - ಇದು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸ್ವತಃ ಬೇರೆಯಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯ-ನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹಾಗೇ ಅಭೇದವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಅಭೇದವುಳ್ಳವನೂ ಕೂಡ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪರಿಶೇಷಾತ್ ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಇದು ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ.

ವಿವರಣೆ - ಅಶ್ವ ಮತ್ತು ಗಜಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿದೆ. 'ಅಶ್ವಪ್ರತಿಯೋಗಿಕ ಗಜಧರ್ಮಿಕಭೇದವಾನ್ ಗಜಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಗಜವು ಭೇದಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. 'ಗಜಪ್ರತಿಯೋಗಿಕ ಅಶ್ವಧರ್ಮಿಕಭೇದವಾನ್ ಅಶ್ವಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅಶ್ವವು ಭೇದಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು 'ಜಗತ್ಪ್ರತಿಯೋಗಿಕಭೇದವತ್' ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭೇದವುಳ್ಳವನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತು ಹೇಗೆ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವಾಗುತ್ತದೋ, ಬ್ರಹ್ಮನೂ ಕೂಡ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ನಹಿ' ಸ್ವತಃ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ವಿಷಯಾ ಚ ವಿಪಶ್ಯತ । ಪ್ರಥಮಂ ಬ್ರಹ್ಮಣ: ಪ್ರಕೃತೀತ್ವಂ ಕಲ್ಪಯಿತ್ವಾ
ತತಸ್ತದಜ್ಞಾನಸ್ಯ ಕಲ್ಪಯತ ಇತಿ ಚ ಕಠೇಯಂ ಕಲ್ಪನಾ । ನಚ ತದಪಿ ಕಲ್ಪಯ್ಯಂ,
ಅಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್ ॥

ಮತ್ತು ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ಬಾಧಿತನಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವುದು
ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವೋ ಅದು ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮೊದಲು ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ
ಅಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಯಾವುದೇ
ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ತತ್ವಪ್ರಾದಿಗಳು - ಅರ್ಥ ಆಗದೇ ಇರುವವರು ಹೇಳುವ ಮಾತುಗಳಿವು. ಇವೆಲ್ಲವು
ಕಷ್ಟವಾದ ಕಲ್ಪನೆಗಳು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಕಷ್ಟವಾದರೂ ಸರಿ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ ಏನು ತಪ್ಪು ?

ತತ್ವಪ್ರಾದಿಗಳು - ನೀವು ಹೇಳುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ.
ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದದ್ದನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದ ದೋಷ ನಿಮಗೆ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧವೂ ಕೂಡ ಆಧಾರವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾದೇವಮಾಶ್ರೀಯತ ಇತಿ ಚೇತ್, ತದಪ್ಯಯುಕ್ತಮ್ ।
ಯದಿ ಹಿ ಶ್ರುತೌ ಜಗದ್ಉಪಾದಾನತ್ವಮಭಿಪ್ರೇಷ್ಯತ ದೃಷ್ಟಾಂತೋಽಪಿ ತರ್ಹಿ ತಾದೃಗ್ಘಡಾಹರಿಷ್ಯತ ।
ನಹಿ ನಿಖಿಲಮೃಣ್ಮಯಂ ಕಾರ್ಯಜಾತಂ ಘಟಕರಮಣಿಕಮಲ್ಲಕಶರಾವೋದಜ್ಜನಾದಿಕಮೇಕಮೃತ್ಪಿ
ಣ್ಡವಿಕಾರೋ ಭವತಿ । ವಿಕಾರವಿವಕ್ಷಾयां ತು ಮೃದಾ ವಿಜ್ಞಾತಯೇತ್ಯವಾಖ್ಯಯತ, ಏಕಶಬ್ದಃ
ಪಿಣ್ಡಶಬ್ದಶ್ಚ ವ್ಯರ್ಥಃ ಸ್ಯಾತ್ ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧದಿಂದ ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ -
ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ 'ಸರ್ವಂ ಮೃಣ್ಮಯಂ

ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಅನುಗುಣ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ತತ್ವವಾದಿಗಳು - ಇದು ಅಯುಕ್ತ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ, ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅದೇ ವಿಷಯಕ್ಕಾಗಿ ನೀಡಬೇಕಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಘಟ, ಕರಕ, ಮಣಕ, ಮಲ್ಲಕ, ಶರಾವ, ಉದಂಚನ ಇದೇ ಮೊದಲಾದ ಸಕಲ ಮಣ್ಣಿನ ಕಾರ್ಯಗಳು ಒಂದೇ ಮೃತ್ತಿಂಡದ ವಿಹಾರವಾಗಿರುವುದು ಕಂಡಿರುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಇಂಥ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಬಾರದಿತ್ತು. ಬ್ರಹ್ಮನ ವಿಹಾರವೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ವಿವಕ್ಷಿತವಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ 'ಮೃದಾ ವಿಜ್ಞಾತಯಾ' ಎಂದು ವಾಕ್ಯಪ್ರಯೋಗವಿರಬೇಕಿತ್ತು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಏಕ ಎಂಬ ಶಬ್ದ, ಪಿಂಡ ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿರಲಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲದರಿಂದ ವಿಹಾರವು ವಿವಕ್ಷಿತವಲ್ಲ. ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವೇ ವಿವಕ್ಷಿತವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ವಾಚಾರಂಭಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - "ವಾಚಾಽಽರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ" ಇತಿ ವಿಕಾರಸ್ಯ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವಮುಕ್ತವಾ ಮೃತಿಕಾಃ ಸತ್ಯತ್ವವಚನಾತ್ಪ್ರಕೃತಿವಿಕಾರಭಾವವಿವಕ್ಷೇತಿ चेन्न । नहि वाचारम्भणशब्दो मिथ्यार्थे प्रसिद्धः । वाचाऽस्तीत्यारभ्यत एव केवलं न तथा युक्तितो वक्तुं शक्यते । अतो वाचारम्भणमिति चेन्न । परमार्थापेक्षया निर्वाच्यमित्यपि वक्तुमशक्यत्वात् । शक्यत्वे मोक्षे च तदनुवृत्तिप्रसक्तेः ।

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - 'ವಾಚಾಽಽರಂಭಣಂ ವಿಹಾರಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ವಿಹಾರಿಯಾದ ಮೃತ್ತಿಗೆ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ವಿಹಾರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಂಥ ಬ್ರಹ್ಮನು ಸತ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಜಗನ್ನಿತ್ಯಾತ್ಮವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ತತ್ವವಾದಿಗಳು - ಇದು ತಪ್ಪು. 'ವಾಚಾಽಽರಂಭಣಂ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು 'ಮಿಥ್ಯಾ' ಎಂಬರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ನೀವು ಶ್ರುತಿಗೆ ಕಛೋಲಕಲಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - 'ವಾಚಾಸ್ಪೇತ್ಯಾರಭ್ಯತೇ ಏವ ಕೇವಲಂ ನ ತಥಾ ಯುಕ್ತತೋ ವಕ್ತುಂ ಶಕ್ಯತೇ । ಅತೋ ವಾಚಾರಂಭಣಮ್' 'ಮಾತಿನಿಂದ ಕೇವಲ ಇದೆ ಎಂಬ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಾಚಾರಂಭಣ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ'. ಹೀಗೆ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಿದಾಗ 'ವಾಚಾರಂಭಣ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂಬರ್ಥವು ತಿಳಿಯುತ್ತದಲ್ಲವೇ ?

ತತ್ವವಾದಿಗಳು - ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ನಿಮಗೆ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಾಚಾರಂಭಣ ಶಬ್ದದಿಂದ ವಿವರಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯವಾದದ್ದು ಅನುವೃತ್ತಿ ಆಗುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ - ಮುದ್ರಿತಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ 'ಪರಮಾರ್ಥಾಪೇಕ್ಷಯಾ ನಿರ್ವಾಚ್ಯಮಿತ್ಯಪಿ ವಕ್ತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಈ ಪಾಠವನ್ನು ವಿವರಿಸಿದರೆ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ ಹೇಳುವುದು ಬಹಳ ಕಠಿಣ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಪರಮಾರ್ಥಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯಮ್ ಇತ್ಯಪಿ ವಕ್ತುಮಶಕ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಪದವಿಭಾಗವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಈ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ 'ಶಕ್ಯತೇ ಮೋಕ್ಷೇ ಚ ತದನುವೃತ್ತಿಪ್ರಸಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಪರಮಾರ್ಥಾಪೇಕ್ಷಯಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ವಿವರಿಸಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಇಟ್ಟುಕೊಂಡರೂ ಕೂಡ ಸುಲಭವಾಗಿ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನಷ್ಟೇ ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ - ಮಾಯಾವಾದಿಗಳು ಜಗತ್ತನ್ನು ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಜಗತ್ತನ್ನು ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅದ್ವೈತಿಯು ಹೇಳಿದರೆ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಇದು ಅನುವೃತ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಿರ್ವಾಚ್ಯಕ್ಕೆ ಅರ್ಹವಾದದ್ದು ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಬಾರದ ಅದ್ವೈತಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಮಿತಿ ಚಾಶ್ರುತಕಲ್ಪನಾ । ನಾಮಧೇಯಮಾತ್ರಮಿತಿ ಚ ಪುನಃಕೃತಿಃ । ಅಸ್ಮಿನ್ಪಕ್ಷೇ "ಮೃತಿಕೈವ ಸತ್ಯ" ಇತಿ ವಕ್ತವ್ಯ ಇತಿಶಬ್ದೋ

ಲಿङ्ಗವ್ಯತ್ಯಾಸश्च व्यर्थः स्यात् । नच सत्यज्ञानान्मिथ्या ज्ञातं भवति ।
 अधिष्ठानज्ञानादध्यस्तस्य निवृत्तेरेवेष्टत्वात् । कथं च विकारभावादेव मिथ्यात्वं
 सम्प्रतिपद्येत ? विनाशित्वेनेति चेत्

ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ದೋಷ. 'ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದ 'ಮಾತ್ರ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಶ್ರುತಕಲ್ಪನಾದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ 'ನಾಮಧೇಯಮಾತ್ರಮ್' ಎಂಬುದು ಪುನರುಕ್ತವಾಗಿದೆ. 'ವಾಚಾರಂಭಣಮಾತ್ರಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವಾಗ ಪುನಃ 'ನಾಮಧೇಯಮಾತ್ರಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಹೇಳಿದ್ದನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ಮೃತ್ರಿಕೃಪ ಸತ್ಯಾ' ಎಂದಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಇತಿ' ಶಬ್ದವು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಹಾಗೂ 'ಸತ್ಯಂ' ಎಂಬುದನ್ನು 'ಸತ್ಯಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನೂ ಕೂಡ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ಸತ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದದ್ದು ಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇತಿಶಬ್ದಾದಿಗಳಿಗೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ ?

ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು - ಸತ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದದ್ದು ನಿವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು ಹೊರತು, ಮಿಥ್ಯಾಭೂತವಾದದ್ದು, ಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಅಧಿಷ್ಠಾನಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಧ್ಯಸ್ತಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ನಿವೃತ್ತಿಯೇ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ವಿಕಾರವಿದೆಯೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಏಕೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ?

ಅದ್ವೈತಿಗಳು - ವಿನಾಶಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रदीपः - मैवम् । बाधादेव मिथ्यात्वप्रतिपत्तेः । अत एव हि
 रजतादिदृष्टान्त उपादित्सितः । नच घटादेर्बाधः । तस्मान्नायं मिथ्यात्वे दृष्टान्तः॥

ತತ್ವಜ್ಞಾನಿಗಳು - ಇದೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಬಾಧದಿಂದಲೇ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೊರತು, ವಿನಾಶತ್ವದಿಂದಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ರಜತದ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಮೃತ್ರಿಕೆಯ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಅನಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. (ಉಪಾದಿತ್ತಃ= 'ಉಪ

ಇತ್ಯುಪಸರ್ಗಪೂರ್ವಕಾತ್ ಸನ್ನತಾಂತ್ ಕಃ ಪ್ರತ್ಯಯಾಂತಃ ಶಬ್ದಃ 'ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲು ಇಷ್ಟವಾಗಿದೆ') ಹಾಗೂ ಘಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಘಟಾದಿಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವಾಚಾರಂಭಣ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ?

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಕಿಂತು "ಯಥಾ ಸೌಮ್ಯೇಕೇನ" ಇತಿ ಸಾದೃಶ್ಯಾದೇಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನಂ ನಿರ್ದರ್ಶಯತಿ । "ವಾಚಾರಂಭಣಮ್" ಇತ್ಯಾದಿನಾ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ । ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಾತ್ಮಕಂ ತಸ್ಮಾದನಿತ್ಯಮ್ । ಸಾರಂಭಾ ವಾಚ ಇತ್ಯರ್ಥಃ; ಧರ್ಮಧರ್ಮಭೇದಾತ್, ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕರಣನಾಮಾನೀತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ, ತಾನ್ಯನಿತ್ಯಾನಿ ।

ಆದ್ದರಿಂದ 'ವಾಚಾರಂಭಣ' ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು - 'ಯಥಾ ಸೋಮ್ಯೈಕೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾದೃಶ್ಯದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಒಂದನ್ನು ತಿಳಿದರೆ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ದೃಷ್ಟಾಂತಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ವಾಚಾರಂಭಣಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಾಧಾನ್ಯವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದೆ. ವಾಚಾರಂಭಣವಾದದ್ದು ವಿಕಾರರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮಾತುಗಳು ಉತ್ಪನ್ನವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ. ಧರ್ಮ ಹಾಗೂ ಧರ್ಮಿಗಳಿಗೆ ಅಭೇದವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಕಾರವೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಒಟ್ಟು ಸಾಂಕೇತಿಕನಾಮಗಳೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ.

'ಮೃತ್ತಿಕೇತ್ಯೇವ ಸತ್ಯಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಮೃತ್ತಿಕೇತಿ ನಾಮಧೇಯಮೇವ ಸತ್ಯಂ ಸತತಪ್ರಾಪ್ತಂ ಸದಾತನಂ ವಾ, ನಿತ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಸಾಧುಗುಣಂ प्रधानಗುಣಂ प्रधानಮಿತಿ ಚೋಕ್ತಂ ಭವತಿ । प्रधानಾಜ್ಞಾನದಪ್ರಧಾನಮಪಿ ಜ್ಞಾತಂ ಭವತೀತಿ ಚ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಃ ॥ ತಸ್ಮಾನ್ನಾತ್ರ ಪ್ರಕೃತಿವಿಕಾರಭಾವೋ ವಿವಕ್ಷಿತ ಇತಿ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗದುಪಾಧಾನತ್ವಮ್ । ತತ್ಸುಕ್ಷುಕ್ತಂ ನಚಾನ್ಯತ್ಕಲ್ಪ್ಯಪ್ರಮಾಣತ್ವಾದಿತಿ ॥೩॥

ಸತತರಮಣಾತ್ಮನಿ ॥೩॥

ಇತಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್

ಮೃತ್ತಿಕಾ ಎಂಬ ನಾಮಧೇಯವು ಸತ್ಯವಾಗಿದೆ. ಸತತಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿಯು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು. 'ಸತ್ಯಂ' ಎಂದರೆ ಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಪ್ರಧಾನಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನವಾದದ್ದೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಲೋಕದ ವ್ಯವಹಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿವಿಕಾರಭಾವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು. ಹಾಗಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗದುಪಾನದಾನತ್ವವು ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು - 'ನಚಾನ್ಯತ್ ಕಲ್ಪ್ಯಂ ಅಪ್ರಮಾಣತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ನಿರಂತರ ರಮಣಶೀಲನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ವಿವರಣೆ - ಆದುದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ವಾಚಾರಂಭಣ ಎಂದರೆ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಹೆಸರುಗಳು; ವಿಕಾರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು. ಆದುದರಿಂದಲೇ, ಅನಿತ್ಯ. ಅದು ಯಾಕೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು ? ಎಂಬೀ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಬಹುವಿಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ' ಎಂದು ಉತ್ತರ. ಬೇರೆಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳ ಇಚ್ಛಾನುಸಾರವಾಗಿ ಈ ಸಾಂಕೇತಿಕನಾಮಗಳು ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿವೆ' ಎಂದಿದರ, ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಮೃತ್ತಿಕಾ ಮೊದಲಾದ ಸಂಸ್ಕೃತನಾಮಗಳು ವೇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿರುವುದರಿಂದ ನಿತ್ಯಹಾಗೂ ಅನಾದಿ' ಎಂದು.

ನಾಮಧೇಯಶಬ್ದ ನಿತ್ಯ ನಪುಂಸಕ. ಲಿಂಗಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣವು ವಿಶೇಷ್ಯದ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ನಾಮಧೇಯಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾದ ವಾಚಾರಂಭಣ ಶಬ್ದವೂ ನಪುಂಸಕಲಿಂಗದಲ್ಲಿದೆ. ವಿಕಾರಶಬ್ದವಾದರೋ ನಿತ್ಯ ಪುಲ್ಲಿಂಗ; ಆದುದರಿಂದ 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಲಿಂಗವೈಷಮ್ಯವು ದೋಷವೆನಿಸದು. 'ವಾಚಾರಂಭಣಂ' ಎನ್ನುವುದು 'ನಾಮಧೇಯಂ' ಎಂಬುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸೂಚಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ವಾಚಾರಂಭಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವಾಗ ಆಚಾರ್ಯರು 'ಸಾಂಕೇತ್ಯಂ' ಎಂದಿಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದೇ, 'ಸಾಂಕೇತ್ಯಂ ನಾಮ' ಎಂದಿರುವರು. ಒಂದು ವೇಳೆ ತತ್ವನಿರ್ಣಯ ಹಾಗೂ ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಆಚಾರ್ಯರು ನಿರೂಪಿಸಿರುವಂತೆ, ವಾಚಾ ಆರಂಭಣಂ ಎಂದು ವ್ಯಸ್ತಪದಗಳನ್ನಾಗಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡು ವಾಚಾ ಯಸ್ಯ ಆರಂಭಣಂ ತತ್ ನಾಮಧೇಯಂ ವಿಕಾರಃ ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ ಎಂದೋ ವಾಚಾ ನಾಮ್ನಾಂ ಆರಂಭಣಂ ವಿಕಾರಃ ವಿವಿಧಪ್ರಕಾರಃ ಎಂದೋ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ, ಮೊದಲನೆಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ 'ಆರಂಭಣಂ' ಎಂದನ್ನುವುದು 'ವಿಕಾರಃ' ಎಂದನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ವಿಶೇಷಣವಲ್ಲವಾದುದರಿಂದ, ಎರಡನೆಯ ಯೋಜನೆಯಲ್ಲಿ 'ಆರಂಭಣ'ಶಬ್ದವು ನಪುಂಸಕಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ವಿಕಾರ ಶಬ್ದವು ನಿತ್ಯಪುಲ್ಲಿಂಗವಾದುದರಿಂದ, ಲಿಂಗವ್ಯತ್ಯಾಸ ಹೇಗೆ ? ಎಂಬ ಶಂಕೆಯೇ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿ ಎರಡನೆಯ ಯೋಜನೆಯಂತೆ ನಾಮಗಳ ಆರಂಭಣವು ವಿವಿಧ ಆಕಾರವುಳ್ಳದ್ದು ಹೊರತು ವಿವಿಧ ಆಕಾರವೇ ಅಲ್ಲ. ಆದರೂ, ಆಕಾರ ಆಕಾರಗಳಿಗೆ ಅಭೇದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ನಾಮ್ಯಂ ಆರಂಭಣಂ ವಿವಿಧಾಕಾರಃ ಎಂದೆನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ವಿವಿಧ ಆಕಾರವುಳ್ಳದ್ದು ಆಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ 'ಉತ್ಪತ್ತಿಯುಳ್ಳದ್ದು' ಎಂದು ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಸಾಂಕೇತಿಕನಾಮಗಳಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ನಾಶವಿದೆ; ಸಂಸ್ಕೃತನಾಮಗಳು ಅನಾದಿನಿತ್ಯ ಎಂಬೀ ನಿರೂಪಣೆಯ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಈಗ ಏನಿದೆ ? ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರುವ, 'ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನ'ದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೆಯೇ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಸ್ತುತವೆನಿಸಿರುವ 'ಮೃತ್‌ಪಿಂಡ ಹಾಗೂ ಮೃಣ್ಮಯಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತ'ದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಈ ನಿರೂಪಣೆಯು, ನಮ್ಮ (ಪರಿಣಾಮವಾದಿ ಹಾಗೂ ವಿವರ್ತವಾದಿಗಳ) ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಾಚಾರಂಭಣ ಶ್ರುತಿ ಹೇಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆಯೋ ಹಾಗೆ ಉಪಯುಕ್ತವಾಗಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ. ಹೀಗೆ ಅಸಂಗತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಾಚಾರಂಭಣಶ್ರುತಿಗೆ ನೀವು (ತತ್ತ್ವವಾದಿಗಳು) ಹೇಳುತ್ತಿರುವ ಈ ಅರ್ಥವು ಯುಕ್ತವೆನಿಸದು ಎಂಬೀ ಆಕ್ಷೇಪ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ, ಈ ನಿರೂಪಣೆಯು ಪರರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಂತೆ ಮೃತ್ತಿಹಾದಿ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳಿಗೆ ಉಪಪಾದಕವಾಗಿದಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಗತವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದೇನೋ ಸರಿ. ಆದರೆ ಬ್ರಹ್ಮವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನ ಎಂಬೀ ಮುಖ್ಯತೆಯಾ ಪ್ರಸ್ತುತವಾದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾರ್ಥದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇನ್ನೊಂದು ದೃಷ್ಟಾಂತರೂಪದಿಂದ ಇದು ಉಪಯುಕ್ತವೆನಿಸಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ಯಥಾ ಸಂಸ್ಕೃತೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಸರ್ವಂ ಸಾಂಕೇತಿಕಂ ನಾಮ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ವಾತ್' ಎಂದು ಈ ವಾಚಾರಂಭಣಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡರಾಯಿತಷ್ಟೇ ! ಎಂಬೀ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಪ್ರಾಧಾನ್ಯಾತ್ ತತ್‌ಪರಿಜ್ಞಾನಾತ್' ಎಂಬೀ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಶ್ಲೋಕವು ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿದೆ.

ಸಾಂಕೇತಿಕನಾಮಗಳು ಕೃತಕವೂ, ಅನಿತ್ಯವೂ ಆಗಿದ್ದು ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿಕೊಂಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಧಾನ; ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತವು ಪ್ರಧಾನ. ಹೀಗೆ ಅದು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಸಂಸ್ಕೃತಜ್ಞಾನಿಗೆ, ಸಾಂಕೇತಿಕನಾಮಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ 'ವಿದ್ವಾಂಸನೆಂಬ ಮನ್ನಣೆಗೆ ಪಾತ್ರನಾಗಿರುವನು' ಎಂಬಿತ್ಯಾದಿ ಸಾಂಕೇತಿಕನಾಮಗಳ ಪರಿಜ್ಞಾನದ ಫಲವು ಸಿದ್ಧಿಸುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ, 'ಹೇಗೆ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಸ್ಕೃತದ ಪರಿಜ್ಞಾನವುಂಟಾದಾಗ ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ಸಾಂಕೇತಿಕನಾಮವನ್ನು ಅರಿತಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆಯೋ ಹಾಗೆಯೇ ಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ, ಅಪ್ರಧಾನವಾದ ದೇವತೆಗಳು ಕರ್ಮಗಳು ಇವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಒಳಗೊಂಡಿರುವ ಇತರ ಸಕಲ ವಸ್ತುವಿನ ಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯಾವ ಫಲ ದೊರಕಬಹುದೋ ಅದಲ್ಲವೂ ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದು ಪ್ರಧಾನವೆನಿಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ಪರಿಜ್ಞಾನದಿಂದ

ಲಭಿಸುತ್ತವೆ- ಅಂದರೆ, ಜಗತ್ತಿನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಲಭಿಸಬಹುದಾದ ಎಲ್ಲಾ ಫಲವೂ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನದ ಫಲದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭೂತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಾಕೃತಾಜ್ಞೋಽಪಿ' ಪ್ರಾಕೃತಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಎಂದಿರುವುದರಿಂದ 'ಸಂಸ್ಕೃತಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸಾಂಕೇತಿಕನಾಮಗಳ ಜ್ಞಾನವೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದಿದರ ತಾತ್ಪರ್ಯವಲ್ಲ ; ಸಂಸ್ಕೃತಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಸಾಂಕೇತಿಕ ನಾಮಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯಾವ ಫಲವು ಲಭಿಸಿತೋ ಅದು ಲಭಿಸುತ್ತದೆ ಎಂದನ್ನುವುದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ' ಎಂದು ಸೂಚಿಸಿದಂತೆ ಆಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರದಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲ

नन्वेवं प्रकृतिशब्दवाच्यत्वे हरेः श्रुत्युक्तेऽपि कथं तद्युज्यते
निमित्ताभावात् । न हि सङ्केतमात्रमभ्युपगम्यते, इत्याशङ्कं परिहरत्सूत्रं
पठित्वा फलं तावदाह - आत्मेति ॥

ಆಕ್ಷೇಪ - ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿದರೂ ಕೂಡ ಇದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಪರಮಾತ್ಮನಿಲ್ಲದಿರುವಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಕೇವಲ ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು ರೂಢವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳೇ ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪರಿಹಾರ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ಆತ್ಮಕ್ಷತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ಪಠಿಸಿ, ಅದರ ಫಲಿತಾರ್ಥವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಆತ್ಮಾ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬಾರದು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न परमात्मनि प्रकृतिशब्दवृत्तौ निमित्ताभावः । प्रकृष्टा कृतिर्यस्येति योगस्यैव भावादित्यर्थः ।

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪ್ರಕೃಷ್ಟಕೃತಿತ್ವ' ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಕೃತಿಯು ಯಾರದ್ದೋ ಅವನೇ ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಪ್ರಕೃಷ್ಟಾ ಕೃತಿಃ ಯಸ್ಯಸಃ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದು.

ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃತಿಯು ಅತ್ಯುತ್ತಮ

तत्त्वप्रकाशिका - कथं प्रकृष्टेश्वरस्य कृतिरित्यतः सूत्रं व्याचष्टे ॥ प्रकृताविति ॥ 'प्रकृतेः स्वतः परिणामसामर्थ्याभावात्तदनुकूलतया तां प्रविश्य, महदादिरूपेण परिणामयति' इति प्रकृतिपरिणामादनन्तरं आत्मानं च महदादिप्रेरणाय बहुधा करोतीति प्रकर्षेण कृतिर्विष्णोरित्यर्थः ।

ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃತಿಯು ಏಕೆ ಉತ್ತಮವಾಗಿದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ 'ಪ್ರಕೃತೋ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯು ಸಹಜವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದಲು ಅಸಮರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಪರಿಣಾಮ ಹೊಂದುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅದರೊಳಗೆ ಪ್ರವೇಶಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅಂತೆಯೇ ಮಹತ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ರೂಪದಿಂದ ಅದನ್ನು ಪರಿಣಾಮ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಅನಂತರ ಮಹತ್ತತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ಪರಿಣಾಮಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ತಾನೇ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಅವುಗಳೊಳಗೆ ನಿಲ್ಲುತ್ತಾನೆ. ಇದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದಾಗ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃತಿಯು ಎಷ್ಟು ಅತ್ಯುತ್ತಮವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು ಎನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ

तत्त्वप्रकाशिका - सूत्रार्थे श्रुतिस्मृती चाऽऽह - अयेति ॥ 'प्रकृतिमनुप्रविश्य तां परिणाम्य, तत्परिणामप्रेरकत्वेन आत्मानं बहुधा चकार,

ತस्माತ್ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ। ಯस्माತ್ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಃ ತಸ್माತ್
ಪ್ರಕೃತಿರೀತ್ಯಾಚಕ್ಷತೇ' ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಸ್ಮೃತಿರಪ್ಯೇವ ವ್ಯಾಖ್ಯೇಯಾ ।

ಈ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರವಿದೆ ಎಂದು 'ಅಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯ ಒಳಗಡೆ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ ಮಹತ್ತ್ವ ಮೊದಲಾದ ವಿವಿಧ ರೂಪದಿಂದ ಅದನ್ನು ಪರಿಣಾಮಗೊಳಿಸಿ, ಅವುಗಳ ಪ್ರೇರಕನಾಗಿ ಸ್ವತಃ ತಾನು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಧರಿಸುತ್ತಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅವನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಿಜನರು ಆ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ. 'ಅವಿಕಾರೋಽಪಿ ಪರಮಃ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗದುಪಾದಾನ ಎಂಬ ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ನಿರಾಕರಣೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ದೂಷಯತಿ - ನ चेति ॥ ब्रह्मण एव
जगदुपादानत्वं 'प्रकृतिश्च' इत्यादि सूत्रैरुच्यते' इति यद् ब्रह्मणः परिणामित्वं
सूत्रार्थतया कल्प्यते, न तद्युक्तम् । ब्रह्मणो जगदुपादानत्वे प्रमाणाभावादित्यर्थः।

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರರು ಮಾಡಿರುವ ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವತಃ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಈ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದು ಪರರ ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನ. ಇದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಕಾರಣದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका - न च 'एकविज्ञानेन सर्वविज्ञानं प्रतिज्ञाय,
मृत्पिण्डादिदृष्टान्तोक्त्यैव तत्सिद्धिः' तस्या 'अन्यार्थम्' इति सूत्रव्याख्याने

ಸಮ್ಯಗ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತತ್ವಾತ್ । किं चात्र ब्रह्मणः परिणामित्वोक्तिरसङ्गतेव भवति ।
एतदध्यायस्याशेषशास्त्रस्य ब्रह्मणि समन्वयप्रतिपादनाय प्रवृत्तत्वात् ।

ಆಕ್ಷೇಪ - ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. 'ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಒಂದರ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲವನ್ನೂ ತಿಳಿದಂತಾಗುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೆ ಉಪಾದಾನ ಉಪಾದೇಯಗಳಾದ ಮೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಘಟದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೇ ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತದ ಮಾತಿನಿಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮೋಪಾದಾನತ್ವ ಪರವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು.

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ತಪ್ಪು. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಈ ಶ್ರುತಿಯ ನಿಜವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗೆ ಸರ್ವಥಾ ಹೊರಟಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸಮಗ್ರ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಕೇವಲ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಪ್ರಸ್ತುತ.

ಸಾಂಖ್ಯಮತನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - स्यादेतत् । श्रुतीनां प्रधानपरत्वं वदति सांख्ये निरस्ते कथं प्रधानाभावे जगदुत्पत्तिः ? इति शङ्का भवत्येव । तन्निरासाय ब्रह्मणो जगदुपादानत्वोक्तिः सङ्गतेति ।

ಆಕ್ಷೇಪ - ಸಮಸ್ತ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಹೀಗೆ ಸಾಂಖ್ಯರು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನು ಅದ್ವೈತಿಗಳು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪುನಃ ಸಾಂಖ್ಯರು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರಕೃತಿಯಿಲ್ಲದೇ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದು.

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗದುಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಪ್ರಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಸಂಗತ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ?

ಅದ್ವೈತಮತದ ನಿರಾಕರಣೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । किं प्रधानस्य शास्त्रप्रतिपाद्यतामात्रं प्राङ् निषिद्धं तत्स्वरूपमेव वा ?

ಸಮಾಧಾನ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಅದ್ವೈತಿಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ನಾವು ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ - ಹಿಂದೆ ನೀವು ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದೀರೋ ಅಥವಾ 'ಪ್ರಧಾನ' ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೀರೋ?

ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅಪ್ರಸ್ತುತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - आद्ये - 'का ब्रह्मणो जगदुपादानात्त्वोक्तेः सङ्गतिः ? न ह्याकाशादिशब्दानां औपनिषदानां ब्रह्मणि समन्वयेऽभिहिते, कथं तर्हि जगदवकाशः? इति शङ्कोत्यन्ना नापि सूत्रकृता पराकृता ।

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಗತಿಯು ಹೇಗೆ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರುವ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹಾಗಾದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ ? ಎಂಬ ಶಂಕೆ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪರಿಹರಿಸಿಯೇ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಕೃತಿ ಪದಾರ್ಥದ ನಿರಾಕರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न द्वितीयः । तदुक्तेरेव अत्रासङ्गतत्वात्, ब्रह्मणो जगत्काणत्वसिध्यर्थं तदुक्तिः, इति चेन्न, निमित्तत्वेन तदुपपत्तेः ।

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷವೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಈ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು

ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಪ್ರಧಾನ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥದ ನಿರಾಕರಣೆ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ವಾದಿಸುವುದೂ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಧಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿರಾಕರಣೆಗೆ ಕಾರಣ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಥಾಪಿ ಸ್ಯಾತ್ - 'ಪ್ರಧಾನಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಕ್ಯಸ್ಯ ಬ್ರಹ್ಮಣಿ ಸಮನ್ವಯೇಽಭಿಹಿತೇ ತತ್ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವೇನಾಽಭಾವಃ ಪ್ರಾಪ್ತಃ' ಇತಿ ।

ಅಕ್ಷೇಪ - ಪ್ರಧಾನವನ್ನು ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತದೋ ಅದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ, ಪ್ರಧಾನ ಎಂಬ ಪದಾರ್ಥ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಏನು ತಪ್ಪು ?

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಸಾಧು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । ತಥಾಽಽಕಾಶಾಶಯಭಾವಪ್ರಾಪ್ತೇರಪಿ ಪ್ರಸಜ್ಞಾತ್ । ಪ್ರಮಾಣಾಂತರೇಣ ತತ್ತಿಸ್ತದ್ವೀರೀತಿ ಚೇತ್ ಸಮಮತ್ರಾಪೀತ್ಯಲಮ್ ॥೪॥

ಪರಿಹಾರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಆಕಾಶಾದಿಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದಾಗ ಆಕಾಶ, ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳೂ ಕೂಡ ಇಲ್ಲವೆಂದು ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆಂದು ವಾದಿಸಿದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ.

ಭಾವದೀಪ

ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯ

ನಹೀತಿ || ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವಾತ್ ಸಮನ್ವಯಸ್ಯೇತಿ ಭಾವಃ | ಭಾಷ್ಯ
ಚಶಬ್ದೋಽವಧಾರಣ ಇತಿ ಭಾವೇನ ಪञ್ಚಮ್ಯಾ ಯೋಗ್ಯಸಾಧ್ಯೇನಾನ್ವಯಮಾಹ - ನೇत्याದಿನಾ||

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವನ್ನು ಕೇವಲ ಸಂಕೇತವೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ, ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬುದು 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು 'ನ ಪರಮಾತ್ಮನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ

ಭಾವದೀಪಃ - (ಪ್ರಕೃತಿ) ಪ್ರವೇಶಾವೈಯ್ಯ ವದನ್ ಶಬ್ದಾರ್ಥಮಾಹ - ಪ್ರಕೃತೇರಿತಿ ||
ಸೂತ್ರೇ ಪರಿಣಾಮಾದಿತಿ ಪञ್ಚಮೀ ಲ್ಯಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತೇತಿ ಭಾವೇನ ಭಾಷ್ಯೇ ಪರಿಣಾಮೇತ್ಯುಕ್ತಮ್||

ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿರುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವವರಾಗಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಪಂಚಮೀ ವಿಭಕ್ತಿಯು ಲೈಬ್ಲೋಪನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪರಿಣಾಮ್ಯ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

'ಕ್ವಾ' ಪ್ರತ್ಯಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ

ಭಾವದೀಪಃ - ತತ್ರ ಲ್ಯಬಾದೇಶಸಥಾನಿನಃ ಪೂರ್ವಕಾಲಾರ್ಥತ್ವಾಪ್ರತ್ಯಯಸ್ಯಾರ್ಥಮಾಹ -
ಪ್ರಕೃತಿಪರಿಣಾಮಾದನಂತರಮಿತಿ ||

ಲೈಬಾದೇಶದ ಸ್ಥಾನಿಯು ಪೂರ್ವಕಾಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಕ್ವಾ ಪ್ರತ್ಯಯದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು 'ಪ್ರಕೃತಿಪರಿಣಾಮಾದನಂತರಮ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಆತ್ಮಕತಿಯು ಸಾರ್ಥಕ

भावदीपः - आत्मकृतिर्व्यर्थेत्यतः तत्र परिणामेषु स्थित्वेति भाष्यम् ।
तदर्थमाह - महदादीति ॥

ಆತ್ಮತಿಯು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತತ್ರ ಪರಿಣಾಮೇಷು ಸ್ಥಿತ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಅದರ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಮಹಾದಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹತ್ತ್ವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಲು ಅನೇಕ ರೂಪಗಳನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆ. ಆದರಿಂದ ಆತ್ಮತಿಯು ಸಾರ್ಥಕವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

‘ಅಥ ಹ್ಯೇಷ ಆತ್ಮಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಬಗ್ಗೆ

भावदीपः - श्रुतौ शेषमाह - तामित्यादिना ॥ द्विरुक्तेरपौनरुक्त्यायाऽऽभिदमाह - तस्मादिति ॥ एवमिति ॥ अनुप्रविश्येत्यनन्तरं तामित्यादिशेषो ध्येय इत्यर्थः ।

‘ಅಥ ಹೈಷ ಆತ್ಮಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದುದನ್ನು ‘ಅಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ‘ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಪ್ರಕೃತಿಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅರ್ಥವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ತಸ್ಮಾತ್’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ’ ಎಂಬುದರ ಅನಂತರ ‘ಅಮ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ನಚ ಅನ್ಯತ್ಕಲ್ಪಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

भावदीपः - अप्रतीतेराह - अपव्याख्यामिति ॥ अप्रामाणिकत्वम-
सङ्गतेरुपलक्षणमिति भावेनाह - किं चेति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ನಚ ಅನ್ಯತ್ಕಲ್ಪಮ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಏಕೆ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾಂ ದೂಷಯತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಒಲಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವವು ಅಸಂಗತಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಣವೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಕಿಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ

ಭಾವದೀಪ: - ನ ಚಾಽವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪಂ ಭಗವತಾ ನಿಷಿದ್ಧಮ್ । ಭಾರತಾದೌ
ಸಾಹಿತತ್ವಾದಿತಿ ದ್ವಾದಶಗೀತಾಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಮಿಹ ಸಕ್ಷಮಪಿತುಂ ಶಕ್ತಾಮಾಹ - ಸ್ಯಾದೇತದಿತಿ॥

'ನ ಚಾಽವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪಂ ಭಗವತಾ ನಿಷಿದ್ಧಮ್' ಭಾರತಾದೌ ಸಾಧಿತತ್ವಾತ್' ಅವ್ಯಕ್ತಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮಹಾಭಾರತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ದ್ವಾದಶಾಧ್ಯಾಯದ ಗೀತಾಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆ ವಾಕ್ಯದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಸ್ಯಾದೇತತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಕೀಯರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಏನಿದೆ?

ಭಾವದೀಪ: - ವದತೀತಿ ಸಸಮ್ಯಂತಮ್ ॥ ನಿರಸ್ತ ಇತಿ ॥
ಆನುಮಾನಿಕಾಘದಿಕರಣತ್ರಯೇಣ ಪರಭಾಷ್ಯೋಕ್ತದಿಶಾ ನಿರಸ್ತ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ವದತಿ' ಎಂಬುದು ಸಪ್ತಮ್ಯಂತವಾದ ಶಬ್ದವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ನಿರಸ್ತೇ ಇತಿ' ಎಂದರೆ ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣ ಮೊದಲಾದ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದ ಪರಕೀಯರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಧಾನಪರತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವರು

ಭಾವದೀಪ: - ಪರಾಕೃತಾ ಅವಕಾಶಾಭಾವಶಕ್ತೇತ್ಯನುಕರ್ಮಃ ॥ ತದುಕ್ತೇವ ॥
ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪನಿಷಧೋಕ್ತೇವ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ॥

'ನಾಪಿ ಸೂತ್ರಕೃತಾ ಪರಾಕೃತಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವಕಾಶಾಭಾವಶಂಕಾ' ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಅನುಕರ್ಮ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವಾಗ ಆಕಾಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ತದುಕ್ತೇವ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪದ ನಿಷೇಧವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಎಂದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಜಗದುಪಾದಾನತತ್ವವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕು

ಭಾವದೀಪ: - ಜಗತ್ಕಾಣತ್ವೇತಿ ॥ ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವೇನೆತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ ॥ ತದಿತಿ॥
ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೋಪಪತ್ತೇಃ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

'ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧ್ಯರ್ಥಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಜಗದುಪಾದಾನತ್ವೇನ' ಎಂಬುದನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ತತ್' ಎಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ

ಭಾವದೀಪ: - एतेन न चेत्यादिभाष्यं ब्रह्मणो जगत्कारणत्वसिद्ध्यर्थं प्रधानस्वरूपमेव प्राक्प्रकृतं सूत्रकृता निषिध्यत इति यत्कल्प्यते तत्र युक्तम् । जगत्कारणत्वस्य अन्यथोपपत्त्या प्रधानस्वरूपनिरासस्याऽ-प्रामाणिकत्वादित्यपि व्याख्यातं भवति ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ನಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ - ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿಗೋಸ್ಕರ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಕೃತವಾದ ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ಸೂತ್ರಕಾರರು ನಿಷೇಧ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಪರಕೀಯರ ಕಲ್ಪನೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಪ್ರಧಾನಸ್ವರೂಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವೂ ಆಗಿದೆ ಎಂದು.

'ಅಥಾಪಿ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - तथा प्रधानस्याऽप्रामाणिकत्वाद् ब्रह्मैवोपादानमित्येतसूत्रार्थतया यत्कल्प्यते न तद्युक्तम् । प्रधानाभावस्याऽप्रामाणिकत्वादित्यपि भाष्यार्थं मत्वा शङ्कान्तरं निराह - अथापि स्यादिति ॥

ಇದರಂತೆ ಪ್ರಧಾನವು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪರಕೀಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಧಾನವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ. ಇದೂ ಕೂಡ ಭಾಷ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವೇ ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು 'ಅಥಾಪಿ ಸ್ಯಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - ॥ योनिश्च हि गीयते ॥५॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ‘ಯದ್ಭೂತಂ ಯೋನಿಂ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ತನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಪುತ್ರರಿಗೆ ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದೇ ಸ್ವದೇಹದಿಂದ ಸಂತತಿ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಅರ್ಥ -- ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಈಶ್ವರನು ‘ಯದ್ಭೂತಂ ಯೋನಿಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಯೋನಿಃ = ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪಾದಕನೆಂದು. ಗೀಯತೇ = ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
‘ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದೇ ?

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - ॥ योनिश्च हि गीयते ॥२८॥

अव्यवधानेनोत्पत्तिद्वारत्वं (च) प्रकृतित्वम् । तच्चास्यैव हि गीयते
‘यद्भूतयोनिं परिपश्यन्ति धीराः’ (मुं उ. १-१-६) इति ।

ಅನುವಾದ - ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವ. ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿದ್ದ ಚತುರ್ಮುಖಾದಿ ಚೇತನ ವರ್ಗವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಿದ ಇವನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು ನೋಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯವಧಾನೇನ ಸಂತಾನಕರ್ತೃತ್ವಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ವಾಚ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗವಾಗಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಾದರೂ ಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. -

ಅವ್ಯವಧಾನೇನ = ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ, ಉತ್ಪತ್ತಿ ದ್ವಾರ್ತಕ್ಕೂ = ಸಂತಾನದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ, ಪ್ರಕೃತಿತ್ವ = ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ತಚ್ಚ = ಇಂತಹ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವು, ಅಸ್ಯೈವ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ, ಗೀಯತೇ ಹಿ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆಯಷ್ಟೇ. ಧೀರಾ = ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ = ಯಾವ ಭೂತಗಳ ಜನನಕಾರಣವನ್ನಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು, ಪರಿಪಶ್ಯಂತಿ = ವಿಚಾರರೂಪವಾಗಿ ಸವಿಯುತ್ತಾರೋ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ ಮುಂಡಕೋಪನಿಷತ್ತು ಹೇಳಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನು

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - 'ವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿस्तು ಪುಂಸ್ತ್ವಂ ವಿಧ್ವಂಸಿರೂಚ್ಯತೇ ।

ಸೂತಿಮವ್ಯವಧಾನೇನ ಸ್ತ್ರೀತ್ವಮಾಹುರ್ಮನೀಷಿಣಃ ॥

ಉಭಯಾತ್ಮಕಸೂತೀತ್ವಾತ್ ವಾಸುದೇವಃ ಪರಃ ಪುಮಾನ್ ।

ಪ್ರಕೃತಿಃ ಪುರುಷಶ್ಚೇತಿ ಶಬ್ದೈರೇಕೋಽಭಿಧೀಯತೇ' ॥ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಾಣ್ಡೇ ॥೫॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೬ ॥

ಅನುವಾದ - ಸ್ತ್ರೀಯ ಮೂಲಕ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ ಪುಂಸ್ತ್ವ ಎಂದು ಜ್ಞಾನಿಜನರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ನೇರವಾಗಿ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದೇ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಎರಡೂ ರೀತಿಯ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ

ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ವಾಸುದೇವನು ಸ್ತ್ರೀಯೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ, ಪುರುಷನೂ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮತ್ತು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದವಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣ ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅವ್ಯವಧಾನದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು ಸ್ತ್ರೀ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದನ್ನೇ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿದು, ಅದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ವ್ಯವಧಾನೇನ = ವ್ಯವಧಾನದಿಂದ, ಸೂತಿಃ = ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಿಕೆಯು ಪುಂಸ್ಪದ = ಪುರುಷತ್ವವೆಂದು, ವಿದ್ವದ್ಭಿಃ = ಜ್ಞಾನಿ ಜನರಿಂದ, ಉಚ್ಯತೇ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಅವ್ಯವಧಾನೇನ = ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ, ಸೂತಿಃ = ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಿರುವಿಕೆಯನ್ನು, ಸ್ತ್ರೀತ್ವಂ = ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೆಂದು, ಮನೀಷಿಣಃ = ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಆಹುಃ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪರಃ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ವಾಸುದೇವಃ = ವಾಸುದೇವನು, ಉಭಯಾತ್ಮಕಸೂತಿತ್ವಾತ್ = ನೇರವಾಗಿ ಮತ್ತು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗುವುದರಿಂದ, ಪುಮಾನ್ = ಪುರುಷನೆಂದು, ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು, ಪುರುಷಶ್ಚ = ಪುರುಷನೆಂದೂ ಕೂಡ, ಏಕಃ = ಒಬ್ಬನೇ, ಶಬ್ದೈಃ = ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಮತ್ತು ಪುರುಷಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ, ಅಭಿಧೀಯತೇ = ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡೇ = ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಸುತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರಿಯೇ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಪ್ರಪञ्ಚಿತं चैतदनुव्याख्याने भाष्यकारैरेव । न केवलं रमावाण्यादि स्त्रीस्थित्वात् तदाकारत्वाद्वा तत्तन्नामनिरुक्तेर्वा स्त्रीशब्दवाच्यः । किं तर्हीत्यत आह - योनिश्चेत्यादिना ।

ಭೂತಾನಾಮಕಾಶಾದೀನಾಂ ಬ್ರಹ್ಮಾದೀನಾಂ ಚ ಕೇಞಾಞ್ಚಿತ್ ಸ್ತ್ರೀವ್ಯವಧಾನೇನ ಉತ್ಪಾದಾನಾತ್ ಭೂತಯೋನಿರೀತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ರಮಾ, ವಾಣೀ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಯರಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಕಾರಣ, ಮತ್ತು ಅವರದ್ದೇ ಆದ ಆಕಾರದಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದ ರಮಾ, ವಾಣೀ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನಕ್ಕೆ ಅರ್ಹನಾಗುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಇಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣವೂ ಇದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು 'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆಕಾಶಾದಿ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀಯರ ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೇ ಉತ್ಪಾದಕನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಇವನು ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.

ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸಬಹುದು, ಶೂನ್ಯ ಎನಿಸಲಾರ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ननु युक्तं परात्परमस्य पुरुषस्यापि प्रकृत्यादिविश्वगतस्य तद्भिन्नस्यापि तदाकारत्वादिहेतुना तत्तन्नाममुख्यार्थत्वं तथा शून्यादिशब्दार्थत्वं न सच्चिदानन्दावाकारस्येतीमं पूर्वपक्षमपाकरोतीत्याह एतेनेत्यादिना ।

ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪುರುಷರೂಪನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೂ ಕೂಡ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಈ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ. ಈ ವಿಶ್ವಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ

ತದಾಕಾರವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದ್ಯಾಕಾರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ನಿರಾಕರಣೆಗೋಸ್ಕರ 'ಏತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಶೂನ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

ಸತ್ತಕದೀಪಾವಳಿ: - एतेन तदधीनत्वाद्युक्तिसमुदायेन एष ह्येवेति महोपनिषदि श्रूयमाणशून्यादिशब्दाः शमूनमित्यादिना महाकौर्मै व्याख्याताः । यथाभीष्टवस्तु नष्टमदृश्यं वा तद्रतः शमूनं करोति तुदते च तं शमनुभवन्तम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ತದಧೀನತ್ವ' ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ 'ಏಷ ಹ್ಯೇವ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಮಹೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯು ಕೇಳಿಸುತ್ತಿದೆಯೋ, ಇದರಲ್ಲಿರುವ ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ 'ಶಮೂನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಹರಿಪರತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಅಭಿಷ್ಠವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಯಾರು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿದ್ದಾನೋ, ಅಥವಾ ಅವನಿಗೆ ಆ ವಸ್ತು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೋ, ಅಂಥ ಪುರುಷನ ಸುಖವನ್ನು ಕಸಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅಥವಾ ನಾಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನನ್ನು ಶೂನ್ಯ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಭಾವಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ

ಸತ್ತಕದೀಪಾವಳಿ: - न च तद्भावयितुं योग्यं सुखाय नापि तेनोपभोग्यम् । भगवांस्तु सर्वदा सर्वत्र सर्वोत्तमत्वेन सन्नेव दुर्जनादृश्य एव न शमूनं करोतीति तुदते च तं भवितुमयोग्यश्च नैतेनानुभोग्यश्च । एवं सर्वस्य शब्दप्रवृत्तिनिमित्तस्य स्वगतस्य परगतस्य वा तदधीनत्वात् तस्यैव शून्यतुच्छाभावनाशादिशब्दानां परममुख्यार्थता । अन्येषां तदधीनेषत्प्रवृत्तिनिमित्तवत्त्वेन व्यवहारार्थं तत्तच्छब्दार्थतेष्यत इत्यर्थः । सूत्राल्पाक्षरत्वविरोधिनी द्विरुक्तिः किमर्थेत्यत आह - अवधारणार्थमिति । द्विरुक्तिरवधारणाय, विनिर्णयाय ॥ श्रीप्रभञ्जनव रददिविजयरामार्पणमस्तु ।

ವಿಷ್ಣು ಯಾರಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಾವ ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. 'ನ ಭಾವ ಯತೀತಿ ಅಭಾವಃ' ಭಾವಯಿತುಂ = ಉತ್ಪಾದಿತುಂ ಸಾಕಲ್ಯೇನ ಚಿಂತಯಿತುಂ ವಾ ನ ಶಕ್ಯಃ ಅಭಾವಃ' ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಉತ್ಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅವನನ್ನು ತಿಳಿಯಲೂ ಕೂಡ ಯಾರಿಗೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇದರಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಸುಖಕ್ಕೆ ಬೇರೆಯವರು ಕಾರಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ಶೂನ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ಉಪಭೋಗ್ಯನಾದ ಕಾರಣ 'ನಾಶ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಯಾವಾಗಲೂ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ತಾನು ಅವ್ಯಕ್ತನಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನು ನೀಡುವುದರಿಂದ 'ತುಚ್ಛ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸುಖವನ್ನು ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯನ್ನಾಗಿ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ 'ಶೂನ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ಮತ್ತು ಬೇರೆಯವರಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ, ಅಭಾವ, ನಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಇವನ ಅಧೀನವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸೂತ್ರವು ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿರಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಂ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯವು ಆತ್ಮಂತಿಕವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು ಎಂಬ ಅವಧಾರಣವು ಈ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರಭಂಜನ ವರದನಾದ ದ್ವಿಪ್ರಯ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿತವಾಗಲಿ.

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನ್ನಲು ಕಾರಣ

ತಥಾಪಿ ನ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಂ ಪರಮಾತ್ಮನೋ ಯುಜ್ಯತೇ । ತಸ್ಯ
ಖಿಲಿಕ್ಷತ್ವಾದಿತ್ಯಾಶङ್ಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚಢೇ - ಯೋನಿಶ್ಚೇತಿ ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗದಲ್ಲಿದೆ. ಪುರುಷನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಯೋನಿಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವನೇ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ವದೇಹಾದೇವಾಪತ್ಯೋತ್ಪಾದಕತ್ವಂ ಹಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಖಿಲಿಕ್ಷಪ್ರಯೋಗೇ
ನಿಮಿತ್ತಮ್ ।

'ತನ್ನ ಶರೀರದಿಂದಲೇ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುವುದು' ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ. ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದವಾದ ಇದನ್ನು ಈ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ.

'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ವದೇಹಾದೇವೋತ್ಪಾದಕಶ್ಚ ಪರಮಾತ್ಮಾ 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಮ್' ಇತಿ
ಶ್ರುತೌ ಗೀಯತೇ । ಯೋನಿಶಬ್ದಸ್ಯ ತದರ್ಥತ್ವಾತ್ । ಅತಃ ಖಿಲಿಕ್ಷಪ್ರಯೋಗೋಽಪಿಶ್ವರೇ ಯುಜ್ಯತ
ಇತಿ ಭಾವಃ ।

ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಅಪತ್ಯೋತ್ಪಾದಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅವನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯೋನಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವಿಕೆ

ಎಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಯೋನಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಸುತರಾಂ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರಯೋಗವು ಬೇರೆ ಪುರುಷರಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದರೂ ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಡುವ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अव्यवधानेन उत्पत्तिकर्तृत्वं प्रकृत्यादिस्त्रीलिङ्ग-
प्रयोगनिमित्तं कुतः? इत्याशङ्कं परिहर्तुं सूत्रार्थे स्मृतिं चाऽऽह - व्यवधानेनेति॥

ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲ. ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸದೇ (ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದೆ) ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಕರ್ತೃತ್ವವು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗಿದೆ. ಇಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು 'ವ್ಯವಧಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರೀಯಂ ಬ್ರುವನ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

तत्त्वप्रकाशिका - सूतिः सूतिकर्तृत्वं भगवतः । स्त्रीरूपत्वाच्च
तच्छब्दोपपत्तिः । निषेधस्तु अज्ञेयतामात्रार्थः । तस्मात् विष्णुरेवाशेषस्त्री-
शब्दवाच्य इति युक्तमेव तत्समन्वयसूत्रमिति सिद्धम् ॥६॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्त्वप्रकाशिकायाम्
प्रकृत्यधिकरणम् ॥

‘ಸೂತಿ’ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿರುವ ‘ಉತ್ಪಾದನಕರ್ತೃತ್ವ’ ಎಂದರ್ಥ. ಭಗವಂತನು ಸ್ತ್ರೀರೂಪವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹೊಂದಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.

'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್' ಎಂಬ ನಿಷೇಧವು ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೇವಲ ಸ್ತ್ರೀರೂಪದಿಂದಷ್ಟೇ ಜ್ಞೇಯನಲ್ಲ ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯದ್ಯೋತಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಭಾವದೀಪ

ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉದರದಲ್ಲಿ

ಅವ್ಯವಧಾನೇನೇನೇತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯಮ್ उत्पादनं स्वदेहाच्चेत्यनुभाष्यदिशा व्याचष्टे ||
स्वदेहादेवेति || प्रलये स्वोदरे निवेशितस्य ब्रह्मादिप्राणिजातस्य
स्थूलदेहविशिष्टतया जनकत्वमित्यर्थः ।

'ಅವ್ಯವಧಾನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ಉತ್ಪಾದನಂ ಸ್ವದೇಹಾಚ್ಛ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಸ್ವದೇಹಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಜೀವರು ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಉದರದಲ್ಲಿರುತ್ತಾರೆ. ಅವರಿಗೆ ಸ್ಥೂಲದೇಹವನ್ನು ನೀಡುವ ಮೂಲಕ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದು 'ಸ್ವದೇಹಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪ್ರತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

भावदीपः - प्रकृतित्वमित्येतदुपलक्षणमिति भावेनाह - प्रकृत्यादीति ||
नैनं वाचेति श्रुतिविरोधं निराह - निषेधस्त्विति ||

'ಪ್ರಕೃತಿತ್ವ' ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಯು ಹೊರಟಿದೆ. 'ನೈನಂ ವಾಚಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವನ್ನು 'ನಿಷೇಧಸ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಕೃತಿಯೆನ್ನಲು ಸಾಧಕವಿದೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - तस्मादिति ॥ साधकभावाद्बाधकाभावाच्चेत्यर्थः । युक्तमेवेति
 फलोक्तिः ॥

॥ इति श्रीराघवेन्द्रयतिकृते भावदीपे प्रकृत्यधिकरणम् ॥

'ತಸ್ಮಾತ್' ಎಂದರೆ ಸಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿರುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವನ್ನು 'ಯುಕ್ತಮೇವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್ಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೧೪೫)

ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು

॥ ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ ॥ ೧-೪-೨೪ ॥

ಅತ್ರ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಾಃ ಶಬ್ದಾಃ ಸಮನ್ವೀಯಂತೇ । ಶ್ರೀವಾಚಿತಯಾ प्रधान್ಯಾತ್
ಪ್ರಕೃತಿಪದಸ್ಯಾನ್ಯೋಪಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ । ತತ್ತ್ವೀತ್ಯಸ್ತಿ । “ಸೌಖ್ಯ ಪ್ರಕೃತಿಃ”
ಇತ್ಯಾद्यುಕ್ತಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿ ಮುಖ್ಯತೋ ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ನ ತು ಶ್ರೀತತ್ವಾದಿ । ಕುತಃ ?
“ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭಿವದಂತಿ” ಇತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾ, “ಯಥಾ ನಥಃ
ಸ್ಯಂದಮಾನಾಃ ಸಮುದ್ರಾಯಣಾಃ ಸಮುದ್ರಮಭಿವಿಶಂತಿ ಏವಮೇವೈತಾನಿ ನಾಮಾನಿ” ಇತಿ
ದೃಶಾಂತಃ । ತಯೋರನುಪರೋಧಾತ್ತದನುಸಾರಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

‘ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಶಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್’ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು
ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ
ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಧಾನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ,
ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೂ ‘ತತ್ತು’
ಎಂಬ ಪದಗಳು ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ = ‘ಸೃಷ್ಟಿ ಪ್ರಕೃತಿಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರಕೃತಿ
ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ‘ತತ್ತು’ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತವೆ ಹೊರತು,

ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್ = 'ಹಂತೈತಮೇವ ಪುರುಷಂ ಸರ್ವಾಣಿ ನಾಮಾನ್ಯಭವದಂತಿ' ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಪುರುಷರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ 'ಯಥಾ ನದ್ಯಃ, ಸ್ಯಂದಮಾನಾಃ ಸಮುದ್ರಾಯಾಣಾಃ ಸಮುದ್ರಮಭಿವಿಶಂತಿ ಏವಮೇವೈತಾನಿ' ಹರಿಯುವ ನದಿಗಳು ಸಮುದ್ರಾಭಿಮುಖವಾಗಿ ಹರಿದು, ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವಂತೆ ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಚನ. ಇವೆರಡರ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಎಂದು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಪ್ರಸವ ಹೇತುತ್ವದಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತಿ

अन्यथा तदुपरोधः स्यादिति भावः । सर्वस्त्रीशब्दसमुच्चायकः च इति तत्त्वप्रदीपे । न केवलं विष्णुरिति समुच्चिनोति । तेन स्त्रीत्वं चेत् पुंस्त्वं न स्यादिति न शङ्क्यमिति टीकाचन्द्रिकयोरुक्तम् ।

ಒಂದು ವೇಳೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ, ಈ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀ ವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಕೇವಲ ಪುರುಷನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ವ್ಯವಧಾನವಿಲ್ಲದ ಪ್ರಸವಹೇತುತ್ವ ರೂಪವಾದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪಡೆದಿರುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದವು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ, ಪುಂಸ್ತ್ವವನ್ನು ಅಲ್ಲಗಳೆಯಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಚಂದ್ರಿಕಾಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಲಾಗದು

प्रागुक्तहेतुभिरेव पूर्वत्रैव प्रकृत्यादि ब्रह्मेति सिद्धावपि “नामानि सर्वाणि” इत्यत्र सर्वशब्दे सङ्कोचशङ्कानिरासाय पुनः साधकोक्तिः ।

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೇ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ'

ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ನಿರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ.

‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

ಇತಶ್ಚೈವಮಿತ್ಯಾಹ -

॥ ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ॥ ೧-೪-೨೫ ॥

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -
‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’.

‘ಅಭಿಧ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದವು ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತವಾಗುವುದು

ಪ್ರಕೃತಿರೀತ್ಯನುಬರ್ಮಾನಮಾವರತೇ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಭಾವಪ್ರಧಾನಮ್ । ಯೋಗ್ಯತಯಾಽಭಿಧ್ಯೇತ್ಯನೇನಾನ್ವೇತಿ । ಅಭಿಧ್ಯೇತ್ಯಪ್ಯಾವರತೇ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಭಾವಪ್ರಧಾನಮ್ । ಪ್ರಕೃತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ಕುತಃ ? ಪ್ರಕೃತೀತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇನಾಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ ಇಚ್ಛಾಯಾ ಉಪದೇಶಾತ್ । “ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸಿನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾಽನಂತ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತೌ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಭಿಧ್ಯಾತ್ವೋಪದೇಶಾದಿಚ್ಛಾರೂಪತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ । “ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜ್ಞತಿಃ” ಇತಿ ಶ್ರುತಾವೀತ್ಯರ್ಥಃ । ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇಚ್ಛಾತ್ಮಕತ್ವಾಚ್ಚ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಭಾವಃ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ಪ್ರಕೃತಿಃ’ ಎಂಬ ಪದವು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆವೃತ್ತಿಗೊಂಡ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಭಾವಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನ್ವಯಯೋಗ್ಯವಾದ ‘ಅಭಿಧ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ‘ಅಭಿಧ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದವೂ ಕೂಡ ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ‘ಅಭಿಧ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದವು ಭಾವಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು, ತತ್ತು = ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಃ = 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾನ್ಯಂತ (ಕ)ಪದ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆಂದು 'ಅಭಿಧ್ಯೇ' ಎಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯ ಉಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ, ಮತ್ತು 'ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಇಚ್ಛಾರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವದತ್ಯಾಕೃವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

‘ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

अद्योक्तं सामान्यरूपं द्वितीयोक्तं पारम्पर्यरूपं च मानं विना विशिष्य मानाभावात् कथं प्रकृत्यादिशब्दं ब्रह्मेत्यत आह -

॥ साक्षाच्चोभयाम्ನानात् ॥ १-४-२६ ॥

ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. 'ಅಭಿಧ್ಯೇಪದೇಶಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುವುದರಿಂದ ಇಚ್ಛಾರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಈ ಎರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದ ಕಠಿಣ ಪದಾರ್ಥ

च एव । प्रकृत्यादिर्ब्रह्मैव । साक्षादेव सामान्यपारम्पर्ये विनोभयस्य प्रकृत्यादिशब्दत्वस्य पुरुषत्वस्य चाम्ನानात् । “एष स्त्री एष पुरुषः” इति श्रुतावित्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಚಶಬ್ದವು 'ಎವ' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛ

ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ನಿರಾಸಕ್ಕಾಗಿ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಈ ಸೂತ್ರವು ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದೆ.

‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

ಇತಶ್ಚೈವಮಿತ్యాಹ -

॥ ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ॥ ೧-೪-೨೫ ॥

ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ -
‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’.

‘ಅಭಿಧ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದವು ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತವಾಗುವುದು

ಪ್ರಕೃತಿರಿದ್ವಿತ್ಯನುಬರ್ಮಾನಮಾವರತೇ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಭಾವಪ್ರಧಾನಮ್ । ಯೋಗ್ಯತಯಾಽಭಿಧ್ಯೇತ್ಯನೇನಾನ್ವೇತಿ । ಅಭಿಧ್ಯೇತ್ಯಪ್ಯಾವರತೇ । ದ್ವಿತೀಯಂ ಭಾವಪ್ರಧಾನಮ್ । ಪ್ರಕೃತಿರ್ಬ್ರಹ್ಮೈವ । ಕುತಃ ? ಪ್ರಕೃತೀವೇನ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವೇನಾಭಿಧ್ಯಾಯಾಃ ಇಚ್ಛಾಯಾ ಉಪದೇಶಾತ್ । “ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸಿನೇತ್ಯೇವ ತವೇಚ್ಛಾಽನಂತ” ಇತಿ ಸ್ಮೃತೌ ತಥಾ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಭಿಧ್ಯಾತ್ವೋಪದೇಶಾದಿಚ್ಛಾರೂಪತ್ವೋಪದೇಶಾತ್ । “ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೃತಿಃ” ಇತಿ ಶ್ರುತಾವಿದ್ಯಾರ್ಥಃ । ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯೇಚ್ಛಾತ್ಮಕತ್ವಾಚ್ಚ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ ಭಾವಃ॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ‘ಪ್ರಕೃತಿಃ’ ಎಂಬ ಪದವು ಇಲ್ಲಿ ಅನುವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆವೃತ್ತಿಗೊಂಡ ಎರಡನೆಯ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಭಾವಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಅನ್ವಯಯೋಗ್ಯವಾದ ‘ಅಭಿಧ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದದ ಜೊತೆಗೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತದೆ. ‘ಅಭಿಧ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದವೂ ಕೂಡ ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ ‘ಅಭಿಧ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಪದವು ಭಾವಪ್ರಧಾನದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಕೃತಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದವನು, ತತ್ತು = ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಃ = 'ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನೇತ್ಯೇವಂ ತವೇಚ್ಛಾನ್ಯಂತ (ಕ)ಪದ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಸ್ತೂತ್ರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವೆಂದು 'ಅಭಿಧ್ಯೇ' ಎಂದರೆ ಇಚ್ಛೆಯ ಉಪದೇಶವಿರುವುದರಿಂದ, ಮತ್ತು 'ಸೋಽಭಿಧ್ಯಾ ಸ ಜೂತಿಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಇಚ್ಛಾರೂಪತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ, ಅಂದರೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾದ ಇಚ್ಛೆಯು ಭಗವದತ್ಯಾತ್ಮವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

अद्योक्तं सामान्यरूपं द्वितीयोक्तं पारम्पर्यरूपं च मानं विना विशिष्य
मानाभावात् कथं प्रकृत्यादिशब्दं ब्रह्मेत्यत आह -

॥ साक्षाच्चोभयाम्नानात् ॥ १-४-२६ ॥

ಪ್ರಥಮ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ನೇರವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. 'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸುವುದರಿಂದ ಇಚ್ಛಾರೂಪನಾದ ಭಗವಂತನೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಈ ಎರಡೂ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಚಾರ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಭಗವಂತನು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛೋಭಯಾಮ್ನಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದ ಕಠಿಣ ಪದಾರ್ಥ

च एव । प्रकृत्यादिर्ब्रह्मैव । साक्षादेव सामान्यपारम्पर्ये विनोभयस्य
प्रकृत्यादिशब्दत्वस्य पुरुषत्वस्य चाम्नानात् । “एष स्त्री एष पुरुषः” इति
श्रुतावित्यर्थः ।

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಚಶಬ್ದವು 'ಎವ' ಎಂಬ ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಃ = ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಾಚ್ಯನಾದವನು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ, ಸಾಕ್ಷಾಚ್ಛ

ಉದ್ದೇಶದಿಂದ. ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಬಹುವಿಧವಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರ ಪ್ರಯೋಜನವೇನೆಂದರೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವುದೇ ಆಗಿದೆ ಎಂದು 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಪದವು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಒಲಿಕೆ

कथं प्रकृत्यादिस्त्रीलिङ्गशब्दवाच्यत्वं विष्णोः स्त्रीत्वरूपनिमित्ताभावादत
आह -

॥ योनिश्च हि गीयते ॥ १-४-२८ ॥

ಸ್ತ್ರೀತ್ವವೆಂಬ ನಿಮಿತ್ತವೇ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಹೇಗೆ ವಾಚ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ -
'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂದು.

ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

हि यस्माद्योनिश्च स्वदेहादुत्पादकं ब्रह्म गीयते "यद्भूतयोनिं परिपश्यन्ति" इति श्रुतौ अतः प्रकृत्यादिशब्दं ब्रह्मेत्यर्थः ।

ಹಿ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಯೋನಿಶ್ಚ = ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ನೇರವಾಗಿ ಅಪತ್ಯುತ್ಪಾದಕನಾಗಿರುವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ ಗೀಯತೇ = ಬ್ರಹ್ಮನು 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಂ ಪರಿಪಶ್ಯಂತಿ ಧೀರಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದಿತನಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ಫೂತಿಯ ಆಧಾರ

“सूतिरव्यवधानेन” इति स्मृतेरव्यवधानेन स्वदेहादेवोत्पादकत्वरूपयोनिशब्दतः स्त्रीत्वसम्भवादिति भावः । प्रकृतिशब्दनिमित्तेन सह तदुपलक्षितस्त्रीशब्दमात्रनिमित्तसमुच्चये चः ॥ ६ ॥

'ವ್ಯವಧಾನೇನ ಸೂತಿಸ್ತು ಪುಂಸ್ತ್ವಂ ವಿದ್ವದ್ಭಿರುಚ್ಯತೇ । ಸೂತಿರವ್ಯವಧಾನೇನ ಪ್ರಕೃತಿತ್ವಮಿತಿ ಸ್ಥಿತಿಃ ॥' ಎಂಬ ಸ್ಫೂತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದಲೇ ಪರಮಾತ್ಮನು

ಪುತ್ರೋತ್ಪಾದನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯೋನಿ ಪದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಸ್ತ್ರೀತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ನಿಮಿತ್ತದ ಜೊತೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಲಕ್ಷಿತವಾಗುವ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ||

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ

ಶಾಂಕರರು ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. - 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಧೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿಲ್ಲ. ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ = ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಮಾತ್ರ 'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ ಶ್ರುತಂ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವು 'ಯಥಾ ಸೋಮೈಕೇನ ಮೃತ್ತಿಡೇನ ಸರ್ವಂ ಮೃನ್ಮಯಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯವು ಹೊಂದಾಣಿಕೆಯಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಉದಾಹರಣವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಇವರ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣತ್ವದ ಜೊತೆಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಡುವುದಾದರೆ, ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಪಾದಸಂಗತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಶಾಬ್ದತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುವುದು ಉದ್ದೇಶವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಈಗ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ

ಶಾಬ್ದತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡದೇ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಹೊರಟರೆ, ಪಾದದ ಜೊತೆಗೆ ಸಂಗತವೂ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಅವ್ಯವಹಿತವಾದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಮೊದಲ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣ ಆದ ಮೇಲೆ ಬರಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಸಾಂಖ್ಯರಿಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಪ್ರಧಾನವು, ಶ್ರುತಿಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೇ ಅಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜಗತ್ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಮೊದಲ ಮೂರು ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನೀವು ಸಮರ್ಥಿಸಿರುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಜಗತ್ತು ನಿರುಪಾದಾನಕವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ 'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಡಬೇಕು. ಬ್ರಹ್ಮನು ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಜಗತ್ತು ನಿರುಪಾದಾನಕ- ವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಅಧಿಕರಣವನ್ನಾಗಿ ಇದನ್ನು ನಿವೇಶಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಮತ್ತು 'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಈ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳಿಗೆ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ನಿವೇಶಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಬಲವಾದ ಕಾರಣಗಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಹಿಂದಿನ ಎರಡು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಅದನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು ಪ್ರಕೃತಿತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶಸ್ತಲ್ಲಿಂಗಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಆಕಾಶಸ್ತತ್ವವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕಾದೀತು.

ಮತ್ತು ಏಕವಿಜ್ಞಾನೇನ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಉಪಾದಾನತ್ವ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಪರ್ಯವಸಾನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಆದರೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಅಥವಾ ಸಾದೃಶ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಯು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ವಿಚಾರವನ್ನು ನಾವು ಆರಂಭಿಕಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ನಿಮ್ಮ ಮತವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯೇ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿರುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಿರಿ. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ನೀವೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತ ವಾಕ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನ-ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗುತ್ತವೆ ಹೊರತು, ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ-ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ನಿಮಿತ್ತತ್ವದಲ್ಲಿ ನೀವು ಯಾವುದೇ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಸೂತ್ರದಿಂದ ತೋರಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯ ಹಾಗೂ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಕ್ಯಗಳ ಅನುಪರೋಧದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತಿಯ ಬಲದಿಂದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕರ್ತೃವೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಆವಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕರ್ತೃವಿನ ಜ್ಞಾನವೂ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವೇ ನಿರರ್ಥಕವಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಬ್ರಹ್ಮ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಉತ್ತರ - ಜಗತ್ತಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕಾರಣನಿದ್ದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದ ಅವನ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೃತ್ತಿಂಡದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ, ಮೃತ್ತಿಂಡದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಕಾರಣಜ್ಞಾನದಿಂದ ತನ್ನ ಕಾರ್ಯದ ಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಎಲ್ಲವೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯಭೂತವಾದ ವಸ್ತುಗಳಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಶ್ರುತಿಗೆ ಇದೆ ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಜಗತ್ಕಾರಣನ ಜ್ಞಾನವು ಬರಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಿದ್ದರೂ ಅವನ ಜ್ಞಾನವು ಬಾರದಿದ್ದರೂ, ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನ ಜ್ಞಾನವು ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನದಿಂದಲೇ ಬರಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಗಭಾವ, ಅವಿದ್ಯೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನೀವು ಅನಾದಿಪದಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ಇಂತಹ ಅನಾದಿ- ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನಗಳೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ

ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಇಂತಹ ಪ್ರಾಗಭಾವಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನವು ಆಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತೀರಿ. ಆದರಂತೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನ ಜ್ಞಾನವು ಏಕೆ ಬರಬಾರದು ?

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಅವಿದ್ಯೆಗೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳು ಅನಾದಿಯಾಗಿದ್ದರೂ, ಇವುಗಳ ಆರೋಪಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿವರ್ತೋಪಾದಾನತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದಾಗ ಅವಿದ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಗಭಾವಗಳ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ಕಲ್ಪಿತನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಕರ್ತೃವೂ ಕೂಡ ಕಾರ್ಯಕೋಟಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದು ಕಲ್ಪಿತವೋ, ಅದೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ನೀವೇ ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಯಾರೊಬ್ಬನೂ ಕರ್ತೃವೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾದ ಕರ್ತೃವೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ನಿರ್ಗುಣಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಧರ್ಮಿಸತ್ತಾಸಮಾನ-ಸತ್ತಾಕವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕಭೇದವು ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನು ಒಬ್ಬನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಗಗನಾದಿಗಳಂತೆ ಘಟವೂ ಕೂಡ ಒಂದೇ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಮೃತ್ತಿಂಡವಾಗಿದೆ. ಕುಲಾಲನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಭೇದವಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಮೃತ್ತಿಂಡಕ್ಕೂ ಕುಲಾಲನಿಗೂ ಧರ್ಮಿಸತ್ತಾಸಮಾನಸತ್ತಾಕವಾದ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ-ಭೇದವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನೀವು ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಘಟಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಭಿನ್ನನಿಮಿತ್ತೋಪಾದಾನಕವೇ ಆಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀವು ಗಗನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣ ಉಪಾದಾನ ಕಾರಣ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಆರಂಭ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಗಗನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲು ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು 'ಸದೇವ ಸೌಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಬಲದಿಂದ ಸತ್ಪದಾರ್ಥ ಮಾತ್ರ ಇತ್ತು ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಾ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಬೇರೆ ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವು ಇರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಕಷ್ಟಪಟ್ಟು ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ಗಗನಾದಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೇದವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಘಟಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾವಹಾರಿಕ ಭೇದವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಗಗನಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಘಟಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನಗಳಿಗೆ ಪಾರಮಾರ್ಥಿಕ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗಿಂತ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂಬ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವು ಇರಬಹುದು. ಕಲ್ಪಿತನಾದ ಸಗುಣಬ್ರಹ್ಮ ಎಂಬ ಕರ್ತೃವೂ ಕೂಡ ಇರಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮಾನ್ಯಹೇತು ಯಾವುದೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ವ್ಯುತ್ಪಾದನೆಯು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಕರ್ತೃಕಾರಕವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಹೇಗೆ ಅನಿವಾರ್ಯವೋ, ಅದರಂತೆ ಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕರಣಕಾರಕಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದೂ ಅನಿವಾರ್ಯ. ಕಾಲಾದಿ ಅಧಿಕರಣಕಾರಕಗಳನ್ನು ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಸದೇವ ಸೋಮ್ಯ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವಂತೆ ಕಾರ್ಯವು ಹುಟ್ಟುವ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮನು ಹೇಗೆ ಇದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ ಕರ್ತೃವಾದ ಶಬಲಬ್ರಹ್ಮನೂ ಇರುತ್ತಾನೆ. ಅದರಂತೆ ದೇಶ, ಕಾಲ ಮೊದಲಾದ ಅಧಿಕರಣಕಾರಕಗಳೂ ಕೂಡ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಮೊದಲು ಇರುತ್ತವೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅವುಗಳಿಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗಿಂತ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ ಎಂದೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕೇವಲ ಕರ್ತೃವಿನಿಂದ ಅಭೇದ ಹೇಳಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಅದೇ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯದ ಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

'ಯತ್ರ ಯತ್ರ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಂ ತತ್ರ ತತ್ರ ಭೇದಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗುವುದಾದರೆ ಪ್ರಪಂಚದ ಭೇದವು ಅವನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆವಾಗ ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವೂ ವಿಜ್ಞಾತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದೇ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪ್ಯವಾದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲದ್ದರೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪಕವಾದ ಭೇದವು ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ. ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಕವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ.

ಶಂಕೆ - ಭೇದವ್ಯಾಪ್ಯವಾದದ್ದು ನಿಮಿತ್ತತ್ವವಲ್ಲ. ಹೊರತು, ಉಪಾದಾನತ್ವಭಾವ. 'ಯತ್ರ ಯತ್ರ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಃ ತತ್ರ ತಸ್ಮಾತ್ ಭೇದಃ' ಎಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಪಟವು ಘಟಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಪಟವು ಘಟಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಭಾವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭೇದವೂ ಕೂಡ ಅವನಲ್ಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

'ಯತ್ರ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಃ ತತ್ರ ತತೋ ತಸ್ಮಾತ್ ಭೇದಃ' ಎಂಬ ನೀವು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ತನಗೆ ತಾನು ಉಪಾದಾನವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಮೃತ್ ಪ್ರತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಭೇದವು ಅಲ್ಲಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯತ್ರ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಃ ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ಮೃದಂ ಪ್ರತಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವವೂ ಇದೆ. ಆದರೆ ವ್ಯಾಪಕೀಭೂತವಾದ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತನ್ನಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ? ಮತ್ತು ನಿಮಿತ್ತತ್ವವನ್ನೇ ಭೇದವ್ಯಾಪ್ತವೆಂದು ಸುಲಭವಾಗಿ ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವವು ಭೇದವ್ಯಾಪ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಗೌರವವಾಗಿದೆ.

ಹೀಗೆ ಗೌರವದೋಷಗ್ರಸ್ತವಾದ್ದರಿಂದಲೇ ಮತ್ತೊಂದು ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು-

ಶಂಕೆ - 'ಯತ್ರ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವಃ ತತ್ರ ಭೇದಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ 'ಅಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವು ಇರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಭೇದವಿರುತ್ತದೆ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಮೃತ್‌ನಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವಾಭಾವವೆಂಬ ವಿಶೇಷಣ- ವಿರಬಹುದು. ಆದರೆ ತನಗೆ ತಾನು ನಿಮಿತ್ತವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವೆಂಬ ವಿಶೇಷ್ಯವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ವ್ಯಭಿಚಾರವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತೇವೆ.

ಸಮಾಧಾನ - ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಗೌರವದೋಷ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಕೇವಲ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವೇ ಭೇದವ್ಯಾಪ್ಕವೆಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ ವಿಶೇಷಣಗಳನ್ನು ನೀಡಿ, ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಅರ್ಥವಿಲ್ಲ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಯಾವುದು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಅದರಿಂದ ಅಭಿನ್ನವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಅಭೇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಯೋಜಕವೆಂದು ನಾವು ಆಪತ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವಭಾವವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಗತ್ತಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಗಬೇಕಾದೀತು.

ಅದ್ವೈತಿಗಳಾದ ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ತಂತುವನ್ನು ಕುರಿತು ಊರ್ಣನಾಭಿಯು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣವೂ ಆಗಿದೆ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೂ ಆಗಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತೀರಿ. ಪ್ರಕೃತ ಉಪಾದಾನತ್ವವಷ್ಟೇ ಅಭೇದವ್ಯಾಪ್ಕವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಊರ್ಣನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವಿದೆ. ಆದರೆ ಅಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ 'ಯತ್ರ ಉಪಾದಾನತ್ವಂ ತತ್ರ ಅಭೇದಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಊರ್ಣನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಇದೆ, ಆದರೆ ಅಭೇದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಊರ್ಣನಾಭಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬಂದರೂ ಕೂಡ ತಂತುವಿನ ಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟಾಭಾವವು ಎಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೋ, ಅಲ್ಲಿ ಅಭೇದವಿರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾವು ಹೇಳಿದಂತೆ ಹೇಳಬೇಕು. ಊರ್ಣನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ನಿಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ನಿಮಿತ್ತತ್ವವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವಾಭಾವವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಉಪಾದಾನತ್ವವು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ವ್ಯಭಿಚಾರವು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀವು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ನಾವು ಹೇಳಿದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿದೋಷಗಳು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶಂಕೆ - ಲೋಕದೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಮೀರಿ ಶ್ರುತಿಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಮತ್ತು ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನತ್ವವೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಸಮಾಧಾನ - ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗದಿದ್ದರೂ ಶ್ರುತಿಬಲದಿಂದಲೇ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಏಕವಿಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಪ್ರಾಧಾನಾದ್ಯಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಇಷ್ಟು ನಿರಾಕರಣೆ ಕೇವಲ ದಿಕ್ಪ್ರದರ್ಶನ.

ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಇಹೋಪಾದಾನತ್ವಂ ನಾಮ ಭ್ರಮಾಧಿಷ್ಠಾನತ್ವಮ್' ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಉಪಾದಾನತ್ವವು 'ಅಧಿಷ್ಠಾನ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸಮಗ್ರ ಪ್ರಪಂಚದ ಭ್ರಮೆಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾದ್ದರಿಂದ ಉಪಾದಾನವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು.

ಹೀಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನೇ ಉಪಾದಾನವೆಂದು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯೇ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸರ್ಪದ ಭ್ರಮೆಗೆ ಹಗ್ಗವು ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಹಗ್ಗವನ್ನು ಸರ್ಪದ ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂದು ಕರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಧಿಷ್ಠಾನವೇ ಬೇರೆ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೇ ಬೇರೆ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾದದ್ದು ಅಧಿಷ್ಠಾನವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವೂ ಕೂಡ ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ ಯಾವ ಶ್ರುತಿಯಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಮೃತ್ತಿಂಡದ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನು ನೀಡಲಾಗಿದೆ. ಮೃತ್ತಿಂಡದಿಂದ ಮೃನ್ಮಯವಾದ ಘಟಾದಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದಾಗ, ಘಟಕ್ಕೆ ಮೃತ್ತಿಂಡವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಯಿತು. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಘಟಪಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಮೃತ್ತಿಂಡವನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಘಟಪಟಾದಿಗಳು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವೆಂದಾಗಲಿ, ಮಣ್ಣು ಘಟಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನವೆಂದಾಗಲಿ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನದ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅಧ್ಯಸ್ತವು ನಿವೃತ್ತವಾಗುವುದು ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯ. ಆದರೆ ಮಣ್ಣಿನ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಬಂದರೂ ಕೂಡ ನೀವು ಅಧ್ಯಸ್ತವೆಂದು ಹೇಳುವ ಘಟಾದಿಗಳು ನಿವೃತ್ತವಾಗದೇ ಹಾಗೆಯೇ ಇರುತ್ತದೆ.

'ಅಭಿದ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲಾಗಿದೆ. 'ಸೋಽಕಾಮಯತ ಬಹುಸ್ಯಾಮ್ ಪ್ರಜಾಯೇಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು

ಬಹುರೂಪವಾದ ಜಗತ್ತಿನ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಬೇಕೆಂದು ಇಚ್ಛಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಚ್ಛೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೆಂದು ಜಗತ್ತಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವುದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನೇಕರೂಪವನ್ನು ತಾಳುತ್ತಾನೆಂದು ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ನಿನಗೆ ಅಭಿಮತವಾದ ಅಧಿಷ್ಠಾನನಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ ಸಂಕಲ್ಪವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಾಣುವಿನಲ್ಲಿ ಪುರುಷನು ಅಧ್ಯಸ್ತವಾದಾಗ ಮೊದಲು ಸ್ಥಾಣುವಾದ ಪದಾರ್ಥವು 'ನಾನು ಪುರುಷನಾಗುತ್ತಾನೆ' ಎಂಬ ಇಚ್ಛೆಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವಷ್ಟೆ ?

ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - 'ಸರ್ವಾಣಿ ಹವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ ಆಕಾಶಂ ಪ್ರತಿ ಅಸ್ತಂ ಯಂತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ನೇರವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಪಂಚದ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಲಯಗಳನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಉಪಾದಾನಕಾರಣನಾಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಪಂಚವು ಅವರಲ್ಲೇ ಲಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರಜತವು ಶುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಯಾರೂ ಕೂಡ ಶುಕ್ತಿಯಿಂದ ರಜತವು ಹುಟ್ಟಿತು ಮತ್ತು ಅದರಲ್ಲೇ ಲಯಹೊಂದಿತು ಎಂದು ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿತು, ಅವನಲ್ಲೇ ಲಯಹೊಂದಿತು ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶುಕ್ತಿರೂಪದ ದೃಷ್ಟಾಂತದಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಪಂಚವು ಅಧ್ಯಸ್ತವೆಂದು ನಿಮಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮ ವಿವರ್ತವಾದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಕೂಲವೇ ಆಗಿದೆ.

ಮತ್ತು ಇದೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಭಯ ಎಂಬ ಸರ್ವನಾಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನತ್ವಗಳೆರಡನ್ನೂ ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು. ಆದರೆ ನೀವು ಪೂರ್ವಪ್ರಸಕ್ತವಾದದ್ದನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡದೇ ಅಪ್ರಕೃತವಾದ ಪ್ರಭವ ಮತ್ತು ಪ್ರಲಯ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಇದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಸೂತ್ರವು ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಪ್ರಲಯವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಸಾಕು. ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಯಾವುದು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೋ, ಅದರಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರ್ಯವು ಲಯವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉತ್ತತ್ತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ ಉಭಯಪದವೇ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ತಂತು ಊರ್ಣನಾಭಿಯಲ್ಲಿ ನಿಯಮೇನ ಲಯ ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕೇವಲ ಉಪಾದಾನದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಸಾಧಾರಣವಾದ ಪ್ರಭವಪ್ರಲಯಗಳಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವೇ ಸತ್ಯವಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಭಯಪದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ವಿಶೇಷಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದ ಕಾರಣ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನೂ, ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದನ್ನು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪದದಿಂದ ನೇರವಾಗಿ ಅದನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ನೀವು ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಹಾಗೂ ಉಪಾದಾನತ್ವಗಳನ್ನು ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಸಾಕ್ಷಾತ್' ಪದಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

'ಆತ್ಮಕೃತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಬೇರೆ, 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಬೇರೆ. 'ಆತ್ಮಕೃತೇ' ಎಂದರೆ 'ತದಾತ್ಮಾನಂ ಸ್ವಯಮಕುರುತ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಕರ್ಮತ್ವ ಹಾಗೂ ಕರ್ತೃತ್ವಗಳು ಶ್ರುತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನಿಮಿತ್ತತ್ವ ಉಪಾದಾನತ್ವಗಳೆರಡೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. 'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಸಚ್ಚ ತ್ಯಚ್ಚಾಭವತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯದ್ಭೂತಯೋನಿಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಯೋನಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಉಪಾದಾನ' ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತಿಗೆ ನಿಮಿತ್ತಕಾರಣನಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ.

ಉಪಾದಾನಕಾರಣನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕು, ಐದು, ಆರನೆಯ ಸೂತ್ರಗಳು ಆಧಾರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಮೂರು ಸೂತ್ರಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅತ್ಯಂತ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿವರ್ತಮತದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದ, ಪರಿಣಾಮಶಬ್ದ, ಯೋನಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ರಜ್ಜುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ಪವು ಆರೋಪಿತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದಾಗ, ರಜ್ಜುವು ಸರ್ಪವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತದೆ ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ರಜ್ಜುವು ಸರ್ಪವಾಯಿತು ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಿಣಾಮಶಬ್ದವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಥವಾ ಸರ್ಪರೂಪದಲ್ಲಿ ರಜ್ಜುವು ಪರಿಣತವಾಯಿತು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಯಾರೂ ಹೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋನಿ ಶಬ್ದವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿವರ್ತಪರಿಣಾಮವಾದದ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆಯು ಬಹಳ ಇದೆ. ಅದನ್ನೆಲ್ಲ ನ್ಯಾಯಾಮೃತಾದಿಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ.

ನಮ್ಮ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಸೂತ್ರಗಳಿವೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಮಾತ್ರ, ಆಚಾರ್ಯರು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅದ್ವೈತಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪರಿಣಾಮಶಬ್ದ ನೇರವಾಗಿ ಉಪಾದಾನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗಲೇ ಪರಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲೇ ಏಕೆ ನಿರಾಕರಿಸಿಲ್ಲ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ

ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮತ್ತತಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮಾ ॥

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – ॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥ १ ॥

ತದಧೀನತ್ವ, ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ, ಮಹಾಯೋಗ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳಿಂದ ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ, ಅಭಾವ, ಅದೃಶ್ಯ, ನಿರ್ಗುಣ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ನಿರ್ಣೀತವಾಯಿತು.

ಅರ್ಥ -- ಏತೇನ = ಈ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ತದಧೀನತ್ವ, ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿ ಮೊದಲಾದ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ, ಸರ್ವೇ = ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕಗಳೆಂದು ನಿರ್ಣೀತವಾದವು. ಅಧ್ಯಾಯದ ಆರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯತನಕ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ವಿಚಾರಗಳೆಲ್ಲವೂ ಇದಮಿತ್ಥಂ ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ

ಏತೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮಧ್ವಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುನಾಮಗಳು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - ॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥

एतेन सर्वे शून्यादिशब्दा अपि व्याख्याताः । 'एष ह्येव शून्य एष ह्येव
तुच्छ एष ह्येवाभाव एष ह्येवाव्यक्तोऽदृश्योऽचिन्त्यो निर्गुणश्च' इति
महोपनिषदि ।

ಅನುವಾದ - ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ
ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ ಅಭಾವವಾಚಕವಾದ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ
ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಮಹೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ, ಅಭಾವ, ಅವ್ಯಕ್ತ, ಅದೃಶ್ಯ,
ಅಚಿಂತ್ಯ, ನಿರ್ಗುಣ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು
ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷಯ-
ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದ ಘಟಿತವಾದ
ವಾಕ್ಯಾಂತರಗಳನ್ನು ಉದಾಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ಚಂದ್ರಿಕಾದಲ್ಲಿ
ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಅಸದಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳೇ ವಿಷಯವೆಂದು
ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬಾರದಿದ್ದರೆ, ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಗೆ ಭಂಗ
ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಸಂಗತಿ, ವಿಷಯ, ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಗಳನ್ನು
ಸ್ವತಃ ತಿಳಿಯದಿರೇ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆಯೆಂದು ವಿವರಿಸಿ, ಸಿದ್ಧಾಂತ
ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಏತೇನ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಿಂದಲೇ, ಸರ್ವೇ = ಸಕಲವಿಧವಾದ,
ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಾಃ = ಶೂನ್ಯ, ತುಚ್ಛ, ಅಸತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ

ಕೂಡ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ಭಗವತ್‌ವಾಚಕಗಳೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಷಃ ಹ್ಯೇವ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ಶೂನ್ಯಃ = ಶೂನ್ಯನು, ಏಷಃ ಹ್ಯೇವ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನೇ, ತುಚ್ಛಃ = ತುಚ್ಛಪದವಾಚ್ಯನು, ಏಷ ಹ್ಯೇವ = ಇವನೇ ಅಭಾವ ಪದವಾಚ್ಯನು, ಏಷ ಹ್ಯೇವ = ಇವನೇ, ಅವ್ಯಕ್ತಃ = ಅವ್ಯಕ್ತಪದವಾಚ್ಯನು, ಅದೃಶ್ಯಃ = ಅದೃಶ್ಯನು, ಅಚಿಂತ್ಯಃ = ಚಿಂತನೆಗೆ ಸಿಗದವನು, ನಿರ್ಗುಣಃ = ಸತ್ತ್ವಾದಿಗುಣ ರಹಿತನು, ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಮಹೋಪನಿಷದಿ = ಮಹೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಶೂನ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಭಾವ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — 'शमूनं कुरुते विष्णुरदृश्यः सन्परः स्वयम् ।

तस्माच्छून्यमिति प्रोक्तस्तोदानतुच्छ उच्यते ॥

नैष भावयितुं योग्यः केनचित् पुरुषोत्तमः ।

अतोऽभावं वदन्त्येनं नाशयत्वात्राश इत्यपि ॥

ಅನುವಾದ - ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸುಖವನ್ನು ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ದುರ್ಜನರಿರ ದುಃಖಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ್ದರಿಂದ ತುಚ್ಛ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಪುರುಷೋತ್ತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವು ಯಾರಿಂದಲೂ ಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲದವನು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಾವ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಅವನು ಅಭಿಕ್ಷುನಾದ್ದರಿಂದ ನಾಶ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಯಸ್ಮಾತ್ = ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ವಿಷ್ಣುಃ = ಪರಮಾತ್ಮನು, ಪರಃ ಸನ್ನೇವ = ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವೇನ ಪೂರ್ಣಸುಖಸ್ವರೂಪನಾಗಿಯೇ, ಶಮ್ = ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಸುಖವನ್ನು, ಸ್ವಯಂ = ತಾನು, ಉನಂ = ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಿಂತ ಅಲ್ಪವನ್ನಾಗಿ, ಕುರುತೇ = ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ತಸ್ಮಾತ್ = ಆದ್ದರಿಂದ, ಶೂನ್ಯಂ = ಶೂನ್ಯವೆಂದು, ಪ್ರೋಕ್ತಃ = ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಅದೃಶ್ಯಃ ಸನ್ = ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿ, ತೋದನಾತ್ = ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ, ತುಚ್ಛಃ = ತುಚ್ಛನೆಂದು, ಉಚ್ಯತೇ = ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಪುರುಷೋತ್ತಮಃ =

ಕ್ಷರಾಕ್ಷರ ಪುರುಷಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ಏಷಃ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಕೇನಚಿತ್ = ಯಾರಿಂದಲೂ, ಭಾವಯಿತುಂ = ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು, ನ ಯೋಗ್ಯಃ = ಶಕ್ತನಲ್ಲ. ಆತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ಏನಂ = ಇವನನ್ನು, ಅಭಾವಂ = ಅಭಾವಪದ ವಾಚ್ಯನನ್ನಾಗಿ, ವದಂತಿ = ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅಭಿ = ಮತ್ತು, ನಾಶ್ಯತ್ವಾತ್ = ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಾಶವಾಗದ ಕಾರಣ, ನಾಶಃ = ನಾಶಪದವಾಚ್ಯನೆಂದು, ವದಂತಿ = ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ನಿಷೇಧವಾಚಕ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಮಹಾಕೌರ್ಮದ ಆಧಾರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - सर्वस्य तदधीनत्वात् तच्छब्दाभिधेयता ।

अन्येषां व्यवहारार्थमिष्यते व्यवहर्तृभिः ॥ इति कौर्म ।

ಅನುವಾದ - ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ, ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಇತರ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯವಹಾರ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಮಹಾಕೌರ್ಮ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ನಿಷೇಧಮುಖದಿಂದ ವೇದ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ನಿಷೇಧ್ಯ, ಹಾಗೂ ನಿಷೇಧ ವಾಚಿತ್ವೇನ ಎರಡು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವಿಂಗಡಿಸಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ್ಯರೂಪವಾದ ಅಸತ್‌ವಾಚಕವಾದ ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ನಿಷೇಧ ರೂಪವಾದ ನಿರ್ಗುಣಾದಿ ಪದಗಳಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಂತಹ ನಿಷೇಧಸ್ವರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಸರ್ವಸ್ಯ = ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಸ್ವಗತವಾಗಲಿ, ಪರಗತವಾಗಲಿ, ತದಧೀನತ್ವಾತ್ = ಭಗವತ್ ಸಾಧಕವಾದ್ದರಿಂದ, ತತ್ತಚ್ಛಬ್ದಾಭಿಧೇಯತಾ = ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥನು ಭಗವಂತನೇ

ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಅನ್ಯೇಷಾಂ = ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು, ವ್ಯವಹಾರಾರ್ಥಂ = ಕೇವಲ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ವ್ಯವಹಾರ್ಯಃ = ವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡುವವರಿಂದ, ಇಷ್ಯತೇ = ವ್ಯವಹರಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಕೌರ್ಮೇ = ಕೂರ್ಮ ಪುರಾಣವು ಹೇಳಿದೆ. .

‘ಏತೇನ’ ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ — एतेन तदधीनत्वायुक्तयुक्तिसमुदायेन ।

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಏತೇನ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ‘ತದಧೀನತ್ವ’ ಎಂದರ್ಥ. ವಿದ್ವದ್ಭ್ರಾಢಿ ಹಾಗೂ ಮಹಾಯೋಗರೂಪವಾದ ಯುಕ್ತಿಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಏತೇನ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪರಾಮೃಷ್ಟವಾದ ಹೇತುವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಏತೇನ = ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಏತೇನ’ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ,
ತದಧೀನತ್ವಾತ್ = ತದಧೀನತ್ವಾತ್ ಅರ್ಥವತ್ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ,
ಉಕ್ತಃ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಯುಕ್ತಿ ಸಮುದಾಯೇನ = ಯುಕ್ತಿಗಳ ಸಮುದಾಯದಿಂದ,

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ —

‘अवधारणार्थं सर्वस्याऽप्युक्तस्याऽध्यायमूलतः ।

द्विरुक्तिं कुर्वते प्राज्ञा अध्यायान्ते विनिर्णये’ ॥ इति वाराहे ॥२९॥

एतेन सर्वेन्याख्याताधिकरणम्

॥ इति समन्वयाध्यायः समाप्तः ॥७॥

॥ इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते
श्रीमद्‌ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುर्थः पादः ॥

॥ प्रथमाध्यायः समाप्तः ॥

ಅನುವಾದ - ಸಂಪೂರ್ಣವಾದ ಈ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಸಮನ್ವಯದ ನಿರ್ಣಯಕ್ಕಾಗಿ, ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಜ್ಞರು ಒಂದೇ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ವಾರಾಹ ಸಂಹಿತೆಯು ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಕೊನೆಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. -

ಪ್ರಾಜ್ಞಾಃ = ಜ್ಞಾನಿ ಜನರು, ಅಧ್ಯಾಯಮೂಲತಃ = ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಾರಂಭದಿಂದ ಕೊನೆಯತನಕ, ಉಕ್ತಸ್ಯ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಸರ್ವಸ್ಯ = ಸಕಲ ವಿಷಯಗಳ, ಅವಧಾರಾಣಾರ್ಥಂ = ದಾರ್ಥ್ಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ, ಅಧ್ಯಾಯಾಂತೇ = ಅಧ್ಯಾಯದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ದ್ವಿರುಕ್ತಿಂ = ಒಂದೇ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ, ಕುರ್ವತೇ = ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ವಾರಾಹೇ = ವಾರಾಹದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥ ಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಶ್ರೀಮದ್‌ಕೃಷ್ಣದ್ವೈಪಾಯನ ಕೃತ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

|| ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

'ತುಚ್ಛ' ನಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಪೂರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याता: ॥ एतेनावशिष्टा: सर्वे शब्दा ब्रह्मवाचकत्वेन व्याख्याता वेदितव्या: । तुदति च्छन्न इति तुच्छ: । न आश्रयत इति नाश: । तदधीनत्वादीत्यादिशब्दात् "महद्वच्च" "चमसवदविशेषात्" "ज्योतिरूपक्रमात्तु तथा ह्यधीयते एक" इत्यादि द्रष्टव्यम् । तस्मादेवमुक्तन्यायैरनन्तवेदवाक्यपदवर्णस्वराभिधेयत्वादनन्त गुणगणपरिपूर्णो नारायण इति सिद्धम् । तथाच ब्रह्माण्डे -

“अनन्तनामकत्वाच्च सोऽनन्तगुण ईरितः ।

पृथङ्नामानि यस्मात्तद्रूपानेव प्रचक्षत” इति ॥ छ॥

॥ इति सर्वव्याख्यानाधिकरणम् ॥

॥ इति तत्त्वದೀಪೇ ಪ್ರಥಮೋಽಧ್ಯಾಯಃ ॥

'ಎತೇನ' = ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಮಾಡಿದ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಉಳಿದಲ್ಲ, ಸರ್ವೇ = ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ = ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು, ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾದವು. 'ಚೈನ್ನ ಇತಿ ತುಚ್ಛಃ' ಎಂಬುದು ತುಚ್ಛ ಪದದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ, ನ ಆಶ್ರಯ ಇತಿ ನಾಶಃ = ನಾಶವಿಲ್ಲದವನನ್ನು ನಾಶ ಎನಿಸಿದ್ದಾನೆ. 'ತದಧೀನತ್ವಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಶಬ್ದದಿಂದ 'ಮಹದ್ವಚ್ಛ' 'ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾತ್' 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್' ತಥಾ ಹ್ಯಧೀಯತೇ ಏಕೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು.

ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯತನಕ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಅನಂತ ವೇದಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳು, ಪದಗಳು, ವರ್ಣಗಳು, ಸ್ವರಗಳಿಂದ ಅಭಿಧೇಯನಾದ ನಾರಾಯಣನು ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ -

“ಅನಂತನಾಮಕತ್ವಾಚ್ಚ ಸೋಽನಂತಗುಣ ಈರಿತಃ |

ಪೃಥ್ವಿ ನಾಮಾಸಿ ಯಸ್ಮಾತ್ ತದ್ಗುಣಾನೇವ ಪ್ರಚಕ್ಷತೇ ||”

ಅನಂತ ಎಂಬ ಹೆಸರಿರುವುದರಿಂದ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಒಂದೊಂದು ಹೆಸರುಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಪ್ರೀತಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ

ಏತೇನಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಅನ್ಯತ್ವವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ

अत्र निषेधमुखवेद्यत्वादिनाऽन्यत्रैव प्रसिद्धानामसदादिशब्दानां भगवति समन्वयप्रतिपादनादस्ति शास्त्रादि सङ्गतिः ।

ಏತೇನ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಮುಖದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ಅನ್ಯತ್ವವ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಮತ್ತು ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ಅಭಾವವಾಚಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಅನಿವಾರ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚित्वಮುಕ್ತಮ್ ।
ಸರ್ವಮध्यಪತಿತಾ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಾಃ ಶ್ರುತಿಷು ಶ್ರುಯಂತೆ । 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್'
ಇತ್ಯಾದೌ ।

ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳೂ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಶಬ್ದಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ 'ಅಸದ್ವಾ ಇದಮಗ್ರ ಆಸೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾಗಿವೆ.

ಈ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಪರವಾಗಬಾರದು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತेषಾಂ ಚಾನ್ಯಪರತ್ವೇ ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಮಯುಕ್ತಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯವಶ್ಯ ನಿರ್ಣಯತಾ । ತದಸದಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯಂ ವಿಷಯಃ ।

ಇಂತಹ ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡದೇ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಆಯುಕ್ತವಾದೀತು. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಇಂತಹ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದ ನಿರ್ಣಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್, ಅಭಾವ, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ.

ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - किं विष्णुरन्यद्वेति सन्देहः । समन्वयसूत्रमन्यत्रैव प्रसिद्धिश्च सन्देह बीजम् । 'न विष्णुरसदादिशब्दवाच्यः' इति पूर्वः पक्षः ।

ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೋ, ಅಥವಾ ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥಗಳೋ ಎಂಬುದು ಸಂದೇಹಬೀಜ. ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧಿ ಇವೆರಡು ಸಂದೇಹಬೀಜ. ವಿಷ್ಣು 'ಅಸತ್' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಭಾವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಭಾವನಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತेषಾಂ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಸ್ತುವಾಚित्ವಾತ್ । ಪರಮಾತ್ಮನಶ್ಚ
ಭಾವರೂಪತ್ವೇನ ತದಯೋಗಾತ್ ।

ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಾದ ಅಸದಾದಿ
ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಭಾವರೂಪನಾಗಿರುವುದರಿಂದ
ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯನಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಶೂನ್ಯಾದಿಗಳು ಶ್ರೇಹರಿಯ ಅಧೀನವೇ ಅಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ 'ಸ್ವಯಂ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯತಾ ಭಾವೇಽಪಿ, ತದ್ವತೋಽಸತಃ
ಪರಮಾತ್ಮಾಧೀನತ್ವೇನ ತಸ್ಯ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತಾ' ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸ್ವರೂಪಶून್ಯಸ್ಯ
ನಿಯಮ್ಯತಾಽಭಾವೇನ ಪರಾಧೀನತಾಽಯೋಗಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ವತಃ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯನಾಗದಿದ್ದರೂ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯ-
ವಾಗಿರುವಂತಹ ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ
ಸಾತ್ಯತಂತ್ರವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ
ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಯಾವ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸ್ವರೂಪವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅವುಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು
ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಸ್ವರೂಪಶೂನ್ಯವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ನಿಯಮ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ
ಇಲ್ಲ.

ಹರಿಯ ಅಧೀನವಾದರೂ ಹರಿಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಭಾವೇ ತತ್ಸಮ್ಮಭವೇಽಪಿ ಪ್ರಯೋಗಾದರ್ಶನಾತ್ । ಅತಃ
ಶून್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಿತವಾಚಾತ್ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರಂ ನ ಯುಕ್ತಮ್ ಇತಿ ।

ಅಭಾವದಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ಪರಾಧೀನತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಾದರೂ, ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮವಾಚಕಗಳಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - एतेनेति ॥
 पूर्वोक्तहेतुनैव सर्वे शून्यादिशब्दा भगवद्विषया एवेति प्रतिपादिता इत्यर्थः ।

ಮೇಲಿನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಸಿದ್ಧಾಂತಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಎತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ ಅಧಿಕರಣಗಳಿಂದಲೇ ಶೂನ್ಯ, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭಗವತ್ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

'ಏಷ ಹ್ಯೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - नन्वसदादिशब्दानां निषेधमुखवेद्यवस्तुवाचित्वात् ।
 कथं परमात्मनस्तद्वाच्यत्वमित्यत आह - एष ह्येवेति ॥

ಅಸತ್, ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಸ್ತುವಾಚಕಗಳಾದ್ದರಿಂದ ಭಾವಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಏಷ ಹ್ಯೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - दुर्जनानामव्यक्तत्वादिना शमूनं कुरुत इत्यादि योगेन
 चेश्वरे निषेधमुखवेद्यवस्तुवाचिशब्दप्रवृत्त्युपपत्तिरिति भावः ।

ದುರ್ಜನರಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅವ್ಯಕ್ತನಾಗಿರುವ ಕಾರಣ 'ಅಸತ್' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ತನ್ನನ್ನು ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದವರೆಲ್ಲರ ಸುಖವನ್ನು ಮೊಟಕುಗೊಳಿಸುತ್ತಾನೆ ಎಂಬ

ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ 'ಶೂನ್ಯ' ಎಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ 'ಅಸತ್', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಬೇರೆ ಬಗೆಯ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಸ್ತುವಾಚಕಗಳಾಗಿದ್ದರೂ, ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಶೂನ್ಯ ಹಾಗೂ ಅದೃಶ್ಯಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶಮ್ನುಂ ಕುರುತೇ ಸ್ವಸುಖಾದನ್ಯಸುಖಮಲ್ಯಂ ಕರೋತಿ । ತೋದನಾತುತ್
। ಅದೃಶ್ಯಃ ಛಃ ಛನ್ನತ್ವಾತ್ । ಭಾವಯಿತುಮ್ಪಾದಯಿತುಮ್ । ನಾಶ್ಯತ್ವಾದಭ್ಯತ್ವಾತ್ ।

'ಶಂ ಉನಂ ಕುರುತೇ' ಎಂದರೆ ತನ್ನ ಸುಖಕ್ಕಿಂತಲೂ ಬೇರೆಯವರ ಸುಖವನ್ನು ಅಲ್ಪವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ತುತ್' ಎಂದರೆ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಡುತ್ತಾನೆ ಎಂದರ್ಥ. ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ 'ಛಃ' ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ತುಚ್ಛ' ಎಂದರೆ ದುರ್ಜನರಿಗೆ ದುಃಖವನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. 'ಭಾವಯಿತುಮ್' ಎಂದರೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲು ಎಂದರ್ಥ. 'ನಾಶ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದರೆ ಅಭಿಷೇಕನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

'ವಿತೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾದಿತ್ಯುಭಯತ್ರ ಸಂಬಂಧ್ಯತೇ । ಏತೇನೇತಿ
ಪರಾಮೃಷ್ಠಮೇವ ಹೇತುಂ ದರ್ಶಯತಿ - ಏತೇನೇತಿ ॥

'ಸರ್ವಸ್ಯ ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುಬೋಧಕವಾದ ಪದವು ಅಸದ್ಭಾಷಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಭಾವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ವಿತೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪದದಿಂದ ಯಾವ ಹೇತುವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವಿತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದಲೇ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಹೇತುವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆದಿಪದೇನ 'ಜ್ಯೋತಿರೂಪಕ್ರಮಾತ್ ತಯಾತ್ಮಧೀಯತ ಏಕೇ'
'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಃ ಸಂಕ್ಷೇಪಃ ।

ಆದಿಪದದಿಂದ 'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ ತಥಾಹ್ಯಧೀಯತೇ ಏಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಮತ್ತು 'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದೃಷ್ಟಾಂತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬೇಕು.

'ಅಸತ್' ಪದಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ चासतोऽन्याधीनत्वायोगः । 'सर्वस्य तदधीनत्वात्'
इति स्मृतेः । निषेधमुखवेद्यत्वादीनामपि भगवत्प्रेरणामन्तरेणानुपपत्तेः ।

ಸ್ವರೂಪಶೂನ್ಯವಾದ 'ಅಸತ್' ಪದಾರ್ಥವು ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಅಧೀನವಾಗಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಎಲ್ಲವೂ ಕೂಡ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಸತ್' ಪದಾರ್ಥವು ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಾಗಲು ಭಗವಂತನ ಪ್ರೇರಣೆಯಿಲ್ಲದೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಅಸತ್ ಪದಾರ್ಥವು ಮೂರು ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಅಸತ್ತಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯಲು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುವಿಕೆಯೇ ಕಾರಣ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न हि कारणमन्तरेण तत्रैव तदुपपद्यते । ईश्वरस्य
स्वातन्त्र्याददोषः ।

ಯಾವ ಪ್ರದಾರ್ಥವು ಯಾವ ಕಾರಣವೂ ಇಲ್ಲದೇ ಒಂದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಇರುತ್ತದೆಂಬುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ. ಈಶ್ವರನಾದರೂ ಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಂತಹ ದೋಷಕ್ಕೆ ಆಸ್ಪದವಿಲ್ಲ.

ದಾರ್ಢ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ

तत्त्वप्रकाशिका - ननु किमर्थेयं सूत्रपदस्य द्विरुक्तिः ।
अध्यायसमाप्तेरर्थभेदेनैव ज्ञातुं शक्यत्वात् । अन्यथा पादान्तेऽपि
तत्प्रसङ्गादित्यत आह - अन्वयार्थमिति॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಕೊನೆಯ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತೆಂಬುದನ್ನು ಅರ್ಥಭೇದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬಹುದು. ಅಂದರೆ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅವಿರೋಧವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆಂಬ ಅರ್ಥಭೇದವು ಅಧ್ಯಾಯವನ್ನು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುವುದಾದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪಾದಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೂತ್ರದ ಕೊನೆಯ ಪದವನ್ನು ಎರಡು ಬಾರಿ ಉಚ್ಚರಿಸುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಶ್ರೀಮದಾಚಾರ್ಯರು 'ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಮ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ ಸಮಗ್ರ ವಿಚಾರಗಳ ದಾಡ್ಡಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸೂತ್ರಕಾರರು ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಉಪಸಂಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿನಿರ್ಣಯೇ ನಿರ್ಣಯಗ್ರನ್ಥೇ । ಅತಃಸದಾದಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಸ್ಯ
ಹರೇಋಪನತ್ವಾಚುಕ್ತಮಶೇಷಸ್ವರವರ್ಣಪದವಾಕ್ಯಾತ್ಮಕಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಮ್ । ತತಃ
ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವಪ್ರಮುಖ್ಯಾ(ಸ್ತಾ) ನಂತಗುಣತ್ವಂ ಚ ಸಿದ್ಧಿಮಿತಿ ॥೨೯॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತಸ್ಯ ಶ್ರೀಮದ್ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಸ್ಯ ಟೀಕಾयां
ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿವಿರಚಿತಾयां ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾयां
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಸ್ಯ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ ॥ ಶ್ರೀರಸ್ತು ॥

'ವಿನಿರ್ಣಯೇ' ಎಂದರೆ 'ನಿರ್ಣಾಯಕ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ' ಎಂದರ್ಥ.

ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅಸತ್', 'ಅಭಾವ', 'ಶೂನ್ಯ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ.

ಹೀಗೆ ಸಂಪೂರ್ಣ ಈ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಪದ, ವಾಕ್ಯ, ಪ್ರಕರಣ, ಸಮಗ್ರ ಶಾಸ್ತ್ರ ಇವುಗಳಿಂದೆಲ್ಲಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೊಬ್ಬನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಧಾನವಾದ ಅನಂತಗುಣಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಂತಿಮವಾಗಿ ನಿರ್ಣಯವಾಯಿತು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವೆಂಬ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯಪಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಭಾವದೀಪ

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣದ ಲಿಂಗ

ಸ್ತಾನಿಷೇಧಿನಾಮಿತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಲಿಂಗೇನ ಅನ್ಯತ್ರೈವ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಮಾಹ - ಅತ್ರ ನಿಷೇಧಮುಖೇತಿ ॥ ನಿಃ ಸ್ವರೂಪತ್ವಮಾದಿಪದಾರ್ಥಃ ॥ ಶ್ರುಯಂತ ಇತಿ ॥ ತೈತ್ತಿರೀಯಾದಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ । ನಿಷೇಧಃ ತ್ವೇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಯುಕ್ತಿಮಾಹ - ತೇಷಾಮಿತಿ ॥ ಪ್ರಥಮಪ್ರತಿಪಾದಾವಿತಿ ಯೋಜ್ಯಮ್ ॥

'ಸ್ತಾನಿಷೇಧಿನಾ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಿ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಏತೇನಾಧಿಕರಣದ ಲಿಂಗವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದೇ ಲಿಂಗದಿಂದ ಅನ್ಯತ್ಯವಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯನ್ನು 'ಅತ್ರ ನಿಷೇಧಮುಖೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಆದಿಪದದಿಂದ ವಿಶ್ವರೂಪತ್ವವನ್ನು ವಿವರಿಸಬೇಕು.

'ಶ್ರೂಯಂತೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ತೈತ್ತಿರಿಯಶ್ರುತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ. ನಿಷೇಧಶ್ಚ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು 'ತೇಷಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಇತರ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಎಂಬರ್ಥದಿಂದ ಆ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯನೇಕೆ ಆಗಬೇಕು ?

ಭಾವದೀಪ: - ತದಯೋಗಾದಿತಿ || ಯದಪಿ ಭಾವಸ್ಯಾಽಪ್ಯಭಾವೋ ನೇತ್ಯಾದಿದ್ವಿತೀಯಪ್ರತಿಪತ್ತೌ ನಿರ್ವಿಧಮುಖವೇದ್ಯವಸ್ತುತ್ವಮಸ್ತಿ | ತಥಾಪಿ ಪ್ರಥಮಪ್ರತಿಪತ್ತಾವಯೋಗಾದಿತಿ ಭಾವಃ || ಸ್ವಯಮಿತಿ || ಷಷ್ಠಾರ್ಥೇಽವ್ಯಯಮ್ || ಅತ್ತ ಇತಿ ಹೇರಿರ್ನಿರ್ವಿಧಮುಖವೇದ್ಯವಸ್ತುತ್ವಾಯೋಗಾತ್ ತेषಾಂ ಚ ತಾದೃಶವಸ್ತುವಾಚಿತವಾದಿತೀರ್ಥಃ |

'ತದಯೋಗಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಒಂದು ವೇಳೆ ಭಾವಪದಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ 'ಅಭಾವೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ದ್ವಿತೀಯ ಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯವಾಗಿ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಥಮಪ್ರತೀತಿಯಲ್ಲಿ ಭಾವಪದಾರ್ಥವು ನಿಷೇಧಮುಖದಿಂದ ತೋರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು.

'ಸ್ವಯಮ್' ಎಂಬುದು ಷಷ್ಠಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಯವಾಗಿದೆ. 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಿಷೇಧಮುಖವೇದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಧಿಮುಖವಾದ ಶಬ್ದದಿಂದಲೇ ವಾಚಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು.

ಅಭಾವವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳೆಂದರೆ ಯಾವುದು ?

ಭಾವದೀಪ: - ಪ್ರಸಿದ್ಧಚನುರೋಧೇನ ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಾ ಇತ್ಯುಪಕ್ರಮೇಽಪಿ ಭಾಷ್ಯಾನುರೋಧಾತ್ ಶೂನ್ಯಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಿತ್ಯುಪಸಂಹಾರಃ | ಸಮನ್ವಯೇತ್ಯಾದಿಫಲೋಕ್ತಿಃ || ಭಾಷ್ಯೇಽನುದಿತಸೌತ್ರೈತಚ್ಚಬ್ದಾರ್ಥೈ ವದನ್ ಭಾಷ್ಯಸೂತ್ರಯೋರರ್ಥಮಾಹ - ಪೂರ್ವೋಕ್ತೇತಿ ||

ಜಗತ್ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಟೀಕೆಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ 'ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಾಃ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ, ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿ 'ಶೂನ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಾನಾಂ' ಎಂಬ

ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರಂ ನಯುಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕಾರಾರ್ಥಿಯರು ವಿವರಿಸುತ್ತಾ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಸೂತ್ರಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಪೂರ್ವೋಕ್ತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣಾ

ಭಾವದೀಪ: - भाष्यस्थस्मृत्युक्तो योगो दुर्जनाव्यक्तता तथेत्यनुभाष्योक्त-
निमित्तस्याप्युपलक्षणमिति मत्वाऽऽह - दुर्जनेति ॥

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಗಾರ್ಥಗಳ ಜೊತೆ 'ದುರ್ಜನಾವ್ಯಕ್ತತಾ ತಥಾ' ಎಂಬ ಅನುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷಣೆಯಾಗಿ ವಿವರಿಸಬೇಕು. ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ದುರ್ಜನನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ

ಭಾವದೀಪ: - प्रसिद्धनिमित्तस्य हरावयोगेऽपि स्मृत्यादिप्रसिद्धं
लोकतोऽप्रसिद्धं तु निमित्तं हरौ युज्यत इति तच्छब्दवाच्यत्वं
स्यादेवेत्याकूतम् । स्मृत्युक्तयोग एव श्रुतौ ग्राह्य इत्यस्य कम्पनादित्यत्र
निर्णीतत्वादिति भावः ।

ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಆಯುಕ್ತವಾದರೂ ಕೂಡ ಸ್ಮೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಮತ್ತು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಆಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೂನ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸ್ವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಕಂಪನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನೆನಪಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ತುಚ್ಛಾದಿಶಬ್ದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ

ಭಾವದೀಪ: - ತುಚ್ಛಶಬ್ದೇ ತುದಿತೃಪ್ತಾರ್ಥಮಾಹ - ತೋದನಾತ್ಪದೀತಿ ||
ಇತ್ಯಪ್ತಾರ್ಥಮಾಹ - ಅದೃಶ್ಯ: ಛ ಇತಿ || ಅಶ ಭೋಜನ ಇತ್ಯತೋಽಶ್ಯತ್ವಾದೀತಿ ರೂಪಂ
ತಸ್ಯ ನಜಾಽನ್ವಯ ಇತಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯತ್ವಾದಿತೃಪ್ತಾರ್ಥಮಾಹ - ನಾಶ್ಯತ್ವಾದೀತಿ || ಉಭಯತ್ರೇತಿ ||
ಅಸದ್ವಾಚಿಶಬ್ದೇಷು ಅಭಾವವಾಚಿಶಬ್ದೇಷು ಚ ಇತ್ಯರ್ಥ: |

'ತುಚ್ಛ' ಶಬ್ದದಲ್ಲಿ 'ತುತ್' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತೋದನಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಸ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅದೃಶ್ಯ:' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. 'ಅಶ ಭೋಜನೇ' ಎಂಬ ಧಾತುವಿನಿಂದ ನಿಷ್ಪನ್ನವಾದ್ದರಿಂದ 'ಅಶ್ಯತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. 'ನಜಾ'ನ ಜೊತೆಗೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ 'ಅಭಿಪ್ರಾಯತ್ವಾತ್' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನಾಶ್ಯತ್ವಾತ್ ಅಭಿಪ್ರಾಯತ್ವಾತ್' ಎಂದು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಭಯತ್ರ ಎಂದರೆ ಅಸದ್ವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅಭಾವವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಎಂದರ್ಥ.

ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಿದೆ, ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - ಯುಕ್ತಿಂ ಚಾಽಽಹ - ನಿಷೇಧೇತಿ || ಇಶ್ವರೋ ವಾ ಕಥಂ ತತ್ರೈವ
ತತ್ಕರೋತೀತ್ಯತ ಆಹ - ಇಶ್ವರಸ್ಯೇತಿ || ಫಲೋಕ್ತಿಯಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಮುಪಸಂಹರತಿ || ಅತ
ಇತಿ || ಸಾಧಕಾಭಾವಾತ್ ಬಾಧಕಾಭಾವಾಚ್ಚೇತ್ಯರ್ಥ: |

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು 'ನಿಷೇಧ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈಶ್ವರನಾದರೂ ಏನೂ ಇಲ್ಲದೇ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತಾನೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಈಶ್ವರಸ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅತ:' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಅತ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಾಧಕ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು

ಭಾವದೀಪ: - ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರೇ ತತು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನೀತಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶಂ ವಿವೃಣ್ವನ್ವೇವ ತತ್ಸಮರ್ಥನಮಸ್ಯ ಫಲಮಿತಿ ದರ್ಶಯತಿ || ಯುಕ್ತಮಿತಿ ತಸ್ಯಾಽಪಿ ಜನ್ಮಾದಿಸೂತ್ರಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿವಿಧಾರಾ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರಸ್ಯಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿಃ ಫಲಮಿತ್ಯುಪೇತ್ಯಾಹ - ತತ ಇತಿ || ಅನಂತಗುಣತ್ವಂ चेति || ಹರೇರೀತಿನುಕರ್ಮ: | ಏತಚ್ಚ ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣಾಂತ ಏವ ವಿವೃತಮ್ ||೨೯||

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಷ್ಯಟೀಕಾಭಾವದೀಪೇ ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯೇ ಚತುರ್ಥಃ ಪಾದಃ |
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಂಪೂರ್ಣಃ ||

ಸಮನ್ವಯಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ವಿವರಿಸಲಾಯಿತು. ಇದರ ಸಮರ್ಥನೆಯೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಫಲವೆಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಜನ್ಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಸೃಷ್ಟಾದಿಪ್ರಕೃತ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ಜಿಜ್ಞಾಸಾಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಯದ ಫಲವನ್ನು 'ತತಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. 'ಹರೇಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅನುಕರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಸಮನ್ವಯಾಧಿಕರಣದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಟೀಕೆಯ ಭಾವದೀಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಯತಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಂಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

एतेन सर्वव्याख्याताधिकरणम् (१।४।७)

ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

॥ एतेन सर्वे व्याख्याता व्याख्याताः ॥ १-४-२९ ॥

ಅತ್ರ ನಯೇ ನಿಷೇಧಾರ್ಥಾಃ ಶಬ್ದಾ ಸಮನ್ವೀಯಂತೇ । ಏತೇನ ತದಧೀನತ್ವಾದಿಪ್ರಾಗುಕ್ತ
ಹೇತುಜಾತೇನ ಸರ್ವೇ ಶೂನ್ಯಾಸದಾದಿಶಬ್ದಾಸ್ತತ್ಪು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತ್ಯಾ ಬ್ರಹ್ಮೈವೇತಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ
ಪ್ರತಿಪಾದಿತಾ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಪ್ರಗುಕ್ತಸರ್ವಪ್ರಮೇಯಾವಧಾರಣಾರ್ಥಾ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಃ । “ಅವಧಾರಣಾರ್ಥ
ಸರ್ವಸ್ಯ” ಇತ್ಯಾದೇಃ ॥ ೭ ॥

ಈ ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಏತೇನ = ತದಧೀನತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿರುವ
ಹೇತುಗಳ ಸಮೂಹದಿಂದ, ಸರ್ವೇ = ಶೂನ್ಯ, ಅಸತ್, ಅಭಾವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು,
ತತ್ಪು = ಮಹಾಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ ಎಂದು,
ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ = ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಮೇಯಗಳ ಅವಧಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ’ ಎಂದು ದ್ವಿರುಕ್ತಿ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ‘ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಂ ಸರ್ವಸ್ಯ’ ಎಂಬ

ವರಾಹಪುರಾಣದ ಮಾತಿನಂತೆ ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಪಾದದ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಗುಣ್ಯ

ಅತ್ರಾद्यನಯೇ ತತ್ತನ್ನಿಷೇಶಸಂಬಂಧಾದನ್ಯತ್ರ व्यवहारः स्वातन्त्र्यस्य शब्दप्रवृत्तौ निमित्तत्वं मुख्यत्वं च । ज्योतिर्नये शब्दानां पदवर्णरूपेणेशो वृत्तिरन्यत्र रूढिश्च । नसङ्ख्येति नये ईशस्य रूपभेदेनाधाराधेयभावः । कारणत्वेनेति नये ईशस्य रूपभेदेन व्यङ्ग्यव्यञ्जकत्वरूपकार्यकारणत्वम् । समाकर्षणये वृत्तितारतम्यम् । प्रकृतिनये एकस्मिन्नपि रूपे स्त्रीत्वपुंस्त्वसमावेशः । अन्त्यनये तुच्छनियन्तृत्वमिति ध्येयम् ॥

ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದದ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನ ಸಂಬಂಧದಿಂದಲೇ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ವ್ಯವಹರಿಸಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಶಬ್ದಗಳ ಮುಖ್ಯವಾದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳಾಗಿರುತ್ತವೆ ಎಂದು ಮತ್ತು ಅದೇ ಮುಖ್ಯವಾದದ್ದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪದ, ವರ್ಣ, ರೂಪವಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಭಗವದ್ವಾಚಕವೆಂದು ಆದರೂ ಕೂಡ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ರೂಢಿಯು ಇರುವುದೆಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ನಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನು ರೂಪಭೇದದಿಂದ ಆಧಾರನು, ಆಧೇಯನೂ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ಕಾರಣತ್ವೇನಚ ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ರೂಪಭೇದದಿಂದ ವ್ಯಂಗ್ಯವ್ಯಂಜಕ-ಭಾವರೂಪವಾದ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಭಗವದ್ರೂಪದಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀತ್ವ ಮತ್ತು ಪುಂಸ್ತ್ವಗಳ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಕೊನೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ತುಚ್ಛ' 'ಅಸತ್' ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು ನಿಯಮನ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯಾಯಸಂಗ್ರಹ ಓದಬೇಕು

ಶಬ್ದಾ ದ್ವಿಧಾ ಗುಣಾವಧವಾಚಿತ್ವೇನ ವ್ಯವಾಸ್ಥಿತಾಃ ।

ಅನ್ತ್ಯಾಃ ಸ್ವಾತನ್ತ್ರ್ಯತೋಽನ್ಯೇ ತು ತದ್ವತ್ತ್ವಾಚ್ಚ ವಿಷ್ಣುಗಾಃ ॥

ಅಧ್ಯಾಯಪಾದಸಂಕ್ರಾಂತಾಃ ಗುರುಪಾದಕೃತನ್ಯಾಯಸಂಕ್ರಾಂತೇ ಬೋಧ್ಯಮ್ ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತಾಯಾಂ ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ಚತುರ್ಥ ಪಾದಃ

॥ ಶ್ರೀಕೃಣ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಇತಿ ಶ್ರೀಮದ್ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತಾಯಾಂ ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾಯಾಂ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಃ ಸಮಾಪ್ತಃ

ಶಬ್ದಗಳು ಗುಣಾವಚಕ ಮತ್ತು ದೋಷಾವಚಕ ಎಂದು ಎರಡುವಿಧವಾಗಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ. ಈ ರೀತಿಯ ಶಬ್ದಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವಿರುವುದರಿಂದಲೂ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಉಳಿದ ಶಬ್ದಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಭಗವಂತನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ.

ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಗುರುಪಾದರಾದ ಶ್ರೀವಿಜಯೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಸ್ವಾಮಿಗಳು ಮಾಡಿರುವ ನ್ಯಾಯಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥ ಯತಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ನಾಲ್ಕನೆಯ ಪಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು
ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶ್ವಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

ಮತ್ತು

ವಿಮರ್ಶೆ

ಭಾಮತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪಿಸಲಾಗಿದೆ - ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದರೆ ಸಾಕು. ಆಯಾ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮಲಿಂಗಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು 'ಜನ್ಮಾದ್ಯಸ್ಯ ಯತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವ ಎಂಬ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ನೀವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಏಕೆ ಸಮರ್ಥಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ? ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಇದೆ ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಪ್ರಯೋಜನವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾಮತಿಯ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪು. ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕವಾಗಿ ಇರುತ್ತವೆನ್ನಲು ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿವೆ. 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಆಜ್ಞೆ ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದಿಂದ ಯೌಗಿಕವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ-ಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ಅದ್ಯತೇಽತ್ರಿ ಚ ಭೂತಾನಿ ತಸ್ಮಾದನ್ಯಂ ತದುಚ್ಯತೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ವತಃ ತಾನೇ ಅನ್ಯಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ತದ್ವೈ ತ್ವಂ ಪ್ರಾಣೋ ಅಭವಃ | ಮಹಾನ್ ಭೋಗಃ ಪ್ರಜಾಪತೇಃ | ಭುಜಃ ಕರಿಷ್ಯಮಾಣಃ | ಯದ್ದೇವಾನ್ ಪ್ರಾಣಯೋ ನವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಒಂಭತ್ತು ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಚೇಷ್ಟಾಪ್ರದನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರಾಣನೆನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಗಾಯತ್ರೀ ವಾ ಇದಂ ಸರ್ವಂ, ಗಾಯತಿ ತ್ರಾಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಗಾನ ಮಾಡುವವರನ್ನು ರಕ್ಷಿಸುವ ಕಾರಣ ಪರಮಾತ್ಮನು ಗಾಯತ್ರಿ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆಂದು ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಗಾಯತ್ರಿಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಶ್ರುತಿಯೇ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದವೃತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಆಸಮಂತಾತ್ ಕಾಶತೇ ಯದಾಕಾಶಃ' ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರಕಾಶಿಸುತ್ತಾನಾದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸುತ್ತಾನೆ

ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಯೌಗಿಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

'ಸಾಕ್ಷಾದವ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಸಾಂಕರಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿ, ವೈಶ್ವಾನರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಭೂಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೂ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ನೀವು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಮತ್ತು ಅಂತರ್ಯಾಮಿ, ಭೂಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರಡೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲೂ ಕೂಡ ನಿಮ್ಮಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವ ನಿಮಗೆ ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ.

'ತಂ ಯಚ್ಚತಂ ವರ್ಷಾಣಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಶತರ್ಚಿ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. 'ತಾವಾ ಏತಾ ಸರ್ವಾ ಋಚಃ ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೇರೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಇಂತಹ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಮತ್ತು ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೀಮಾಂಸಕರೂ ಕೂಡ ಹೀಗೆ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ -

'ಶ್ವೇನೇನ ಅಭಿಚರನ್ ಯಜೇತ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಅಭಿಚಾರಯಾಗವನ್ನು ವಿಧಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಶ್ವೇನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಯಾಗವು ಶ್ವೇನಪಕ್ಷಿಯಂತೆ ಶತ್ರುಸಂಹಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧನವಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಯಾಗವು 'ಶ್ವೇನ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವಾಗ, ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಮೀಮಾಂಸಕರು ಮಾಡಿದ್ದಾರಲ್ಲವೇ? ಎಂದರೆ ಹೀಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು - 'ಶ್ವೇನೇನ ಅಭಿಚರನ್ ಯಜೇತ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಶ್ವೇನಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ. ಶ್ವೇನಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಯಾಗವೆಂಬ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಆಧಾರವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ 'ಯಥಾ ವೈ ಶ್ವೇನ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಿಂದ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಇಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿಲ್ಲ.

ಆದರೆ ಇದೇ ಮೀಮಾಂಸಕರು 'ಉದ್ಭಿದಾ ಯಜೇತ ಪಶುಕಾಮಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಉದ್ಭಿತ್' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವಾದ್ದರಿಂದ ಯಾಗದ ನಾಮಧೇಯವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಮತ್ತು 'ಯದಾಜಿಮೀಯುಃ ತದಾಜ್ಞಾನಾಮಾಜ್ಞತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗುವಾಗ ಪರಿಸರಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಈ ಮಂತ್ರಗಳಿಗೆ ಆಜ್ಞ ಎಂದು ಹೆಸರು ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಉದ್ಭಿತ್ ಮತ್ತು ಆಜ್ಞ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಆಧಾರವಿದೆ. ಮತ್ತು ವಿರೋಧವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಸಾರ್ಥಕವಿದೆಯೋ, ಅಲ್ಲಿ ಗೌಣಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಾರದು.

ವೈಶ್ವದೇವ ಶಬ್ದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಯದ್ವಿಶ್ವೇ ದೇವಾಃ ಸಮಯಜಂತ ತದ್ವೈಶ್ವದೇವಸ್ಯ ವೈಶ್ವದೇವತ್ವಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಎಂಟು ಯಾಗಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕಾದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೊರತು, ಮೀಮಾಂಸಕರು ಹೇಳುವಂತೆ 'ವೈಶ್ವದೇವೀಮಾಮಿಕ್ಷಾಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಅಮಿಕ್ಷಾ ಯಾಗವು ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ದೇವತೆಯನ್ನಾಗಿ ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಶ್ವದೇವ ಹಾಗೂ ಅವೈಶ್ವದೇವ ಯಾಗಗಳ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಭತ್ತಿನ್ಯಾಯದಿಂದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬಾರದು. ಅಮಿಕ್ಷಾಯಾಗದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸ್ವತಃ ಶ್ರುತಿಯೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಉಳಿದ ಯಾಗಗಳಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವ ಶಬ್ದವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೀಮಾಂಸಕರು ಇಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವ ಹಾಗೂ ಅವೈಶ್ವದೇವಯಾಗಗಳ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ವೈಶ್ವದೇವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಭತ್ತಿನ್ಯಾಯದಿಂದ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಿರುವುದು ತಪ್ಪು.

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಯೋಗಮುಖವಾದ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯಕಾರರೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಆಯಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳ ವಾಚ್ಯತ್ವವು ಯೋಗಾರ್ಥದಿಂದಲೇ ಸಮಂಜಸವಾಗಿ ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರಾಮಾನುಜರ ಆಕ್ಷೇಪ - ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಶಬ್ದಗಳು ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಿಂದಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದಾಗಲೀ ಸಮನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದು ಹೀಗೆ - ದೇವತಾವಾಚಕವಾದ, ಮನುಷ್ಯವಾಚಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶರೀರವನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೂ ಶರೀರಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. 'ಚೈತ್ರನು ಬಂದನು' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಚೈತ್ರ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು

ಆವನ ಶರೀರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗಮನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಶ್ರಯನಾದ ಆತ್ಮನನ್ನು ಶಬ್ದವು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದರಂತೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. 'ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಶರೀರವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶರೀರಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಶರೀರಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಭಾಟ್ಟರು ಜಾತಿಯನ್ನು ಶಬ್ದಾರ್ಥವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಅದರಂತೆ ನೀವೂ ಕೂಡ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಶರೀರಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ 'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ ಯಮಾವಿಶಂತಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಅಪಸಿದ್ಧಾಂತವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ನೀವು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಈಗ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ನಿಮ್ಮ ಸಿದ್ಧಾಂತಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ಆಕ್ಷೇಪ - ಪ್ರಾಭಾಕರರ ಮತದಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯನ್ನು ಶಬ್ದಗಳು ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಜಾತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳದ್ದು. (ಆಕೃತಿ = ಜಾತಿ) ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧೀನವಾಗಿ ಜಾತಿಯಿರುತ್ತದೆಂದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೊರತಾಗಿ, ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಕ್ತಿಯಂತೆ ಜಾತಿಯು ಸ್ವತಂತ್ರವಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪರತಂತ್ರವಾದ ಜಾತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೊಳಗೊಂಡೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ವ್ಯಕ್ತಂತರ್ಭಾವಪೂರ್ಣತಮೂರ್ತಿಕವಾಗಿದೆ. ಯಾವಾಗ ಶಬ್ದವು ಜಾತಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಆವಾಗ ಜಾತಿಯ ಜೊತೆಗೆ ಇರುವಾಗ ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಶಬ್ದದಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಒಂದೇ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಾದ ಜಾತಿಯಲ್ಲೇ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಶಕ್ತಿ ಹೊರತು, ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲ. ಅಂದರೆ ಜಾತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಶಬ್ದಶಕ್ತಿ ಬಿಟ್ಟರೆ, ಮತ್ತೊಂದು ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಾದ ಕಾರಣ, ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಯಾವರೀತಿಯಾಗಿ ರೂಪಜ್ಞಾನವು ರೂಪದ್ರವ್ಯರಹಿತವಾಗಿ ಬರಲಾರದು. 'ನಹಿ ರೂಪತೂನ್ಯ ರೂಪಧೀಃ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಧರ್ಮವೂ ಕೂಡ ಧರ್ಮಿಯಿಂದ ಸಹಿತವಾಗಿಯೇ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ಧರ್ಮಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಹೀಗೆ

ಅವ್ಯಭಿಚರಿತವಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಕಾರಣ, ಜಾತ್ಯಂತರ್ಭಾವದಿಂದಲೇ ವ್ಯಕ್ತಿಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವ್ಯಕ್ತಿಯು ಜಾತಿಯಂತೆ ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅದರಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದರೆ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಒಂದೇ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಜಾತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಎರಡೂ ವಿಷಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮೊದಲು ಶಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನ ಬಂದು ಅದರಲ್ಲಿ ಅನುಪಪತ್ತಿ ಕಂಡಿದ್ದರೆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬಹುದಿತ್ತು.

ಪ್ರಾಭಾಕರರ ಈ ಸಮರ್ಥನೆಯಂತೆ ನಾವೂ ಕೂಡ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಲೀ ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನು ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಜಾತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಯ ಅಧೀನವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಕಲಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನ ಅಧೀನವಾಗಿವೆ. ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಾದ ಜಾತಿಯಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅದರಂತೆ ಅನನ್ಯಲಭ್ಯವಾದ ಇತರ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಅಲ್ಲಿ ಜಾತಿಯು ವ್ಯಕ್ತಿಘಟಿತವಾಗಿಯೇ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಗುವಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಘಟಿತವಾಗಿಯೇ ವಿಷಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಯಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ, ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣವೃತ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ನಿರಾಕರಣೆ - ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾದ್ದರಿಂದ, ಆಕಾಶಾದಿ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಶಬ್ದಗಳೇ ಒಳಗಿರುವ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಕ್ತಿಯನ್ನಾಗಲೀ, ಲಕ್ಷಣವನ್ನಾಗಲೀ, ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವ' ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆರ್ಥ - 'ತತ್ಸಂಘಟಿತತಯೈವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವಂ' ಯಾವುದರ ಜೊತೆಗೆ ಸೇರಿಕೊಂಡೇ ಪ್ರತೀತಿ ಬರಲು ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ತತ್ಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಉದಾಹರಣೆ - ಗೋತ್ವವು ಗೋ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಂಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾಗಿಯೇ ತೋರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗೋತ್ವವು 'ಗೋಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವ' ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಆಕಾಶಾದಿ ಸಮಸ್ತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಸಂಘಟಿತವಾಗಿಯೇ ತೋರುತ್ತಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರ ಸ್ವಭಾವವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಈ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಬಿಟ್ಟು ನೀವು

ಹೇಳಿದಂತೆ 'ತದಧೀನಸತ್ತಾಕತ್ವಮ್' ಅಥವಾ 'ತದಧೀನ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತತ್ವಮ್' ಎಂಬುದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವ ಎನ್ನಲಾಗದು. ಹಾಗೇ ಹೇಳುವುದು ಪ್ರಕೃತಕ್ಕೆ ಅನುಪಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಯಾವುದು ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೋ, ಅದು ಉಪಾದೇಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ನಿಯಮೇನ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಮತ್ತು ಯಾವುದು ಯಾವುದರಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವೋ, ಅದು ಆಶ್ರಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ನಿಯಮೇನ ತೋರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ನಿಮ್ಮ ಮಾತಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿದೆ. ವಾಯುವಿಗೆ ಆಕಾಶವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಚೇಳಿಗೆ ಗೋಮಯವು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಉಪಾದೇಯವಾದ ವಾಯುವಿನ ಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ, ಉಪಾದಾನಭೂತವಾದ ಆಕಾಶದ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಉಪಾದೇಯವಾದ ಚೇಳಿನ ಜ್ಞಾನ ಬರಬೇಕಾದರೆ ಉಪಾದಾನಭೂತವಾದ ಗೋಮಯದ ಜ್ಞಾನ ಬರುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಗಂಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಆಶ್ರಯವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲಿ ಆಶ್ರಿತವಾದ ಗಂಧಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಆಶ್ರಯಭೂತವಾದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ತಿಳಿಯುತ್ತವೆಂದೂ ಕೂಡ ಹೇಳಲಾಗದು.

ಪರತಂತ್ರಸ್ವಭಾವವೆಂದರೆ ತತ್ಸಂಘಟಿತತಯೈವ ಪ್ರತೀತಿಯೋಗ್ಯತ್ವಂ' ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತೀತಿಯಿದ್ದರೆ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ಗೋವು ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ, ಗೋ ಎಂಬ ವ್ಯಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಗೋತ್ವವು ತೋರುವಂತೆ ಘಟ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತವಾದ ಘಟಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿಲ್ಲ.

ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಬರುತ್ತಿದೆ. ಹೊರತು, ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಬ್ರಹ್ಮದಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು.

'ಆಕಾಶಃ ಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಬಲದಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತ ಆಕಾಶಪ್ರತೀತಿಯನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಿರಿ. ಬ್ರಹ್ಮಸಹಿತನಾದ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಅನುಭವದಿಂದ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಬಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿಕವಾದ ಆಕಾಶದ ಪ್ರತೀತಿ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ

ಮಾಡಿದರೆ, ಆನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತೀತಿಬಲದಿಂದಲೇ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ ಹುಟ್ಟಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾದರೆ ಅದರ ಬಲದಿಂದ ತತ್‌ಘಟಿತವಾದ ಪ್ರತೀತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರತೀತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅದರ ಬಲದಿಂದ ವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಆನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇಳಿದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿವಾದ ಆಕಾಶಾದಿಗಳ ಪ್ರತೀತಿ ಬರುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಆಕಾಶಾದಿಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಪರತಂತ್ರ-ಸ್ವಭಾವವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದಿರಿ?

ಹೀಗೆ ರಾಮಾನುಜರ ಒಂದು ವಿಚಾರವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಮತ್ತೊಂದು ವಿಚಾರವೂ ಕೂಡ ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು - 'ದೇವ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಕೃಷ್ಣ, ರಾಮ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಶರೀರವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶರೀರಿಯನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತವೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರಭೂತವಾದ ಆಕಾಶಾದಿವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ' ಎಂದು.

ಇವರ ವಾದವು ಈಗ ನಿರಸ್ತವಾಯಿತು.

'ಶರೀರ', 'ಜಡ', 'ಕೃಶ', 'ಸ್ಥೂಲ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಶರೀರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು, ಶರೀರವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಶರೀರಿಯಲ್ಲಿ ಈ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಯಾರೂ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಆಕಾಶಾದಿಗಳಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಹೊರತು, ಆಕಾಶಾದಿವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂದು ಯಾರೂ ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ.

ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿಲ್ಲವೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವೇದದಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿಲ್ಲ. 'ಆಕಾಶಾದೇವ ಸಮುತ್ಪದ್ಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ 'ಆಕಾಶ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ವಿಶೇಷ್ಯಭೂತವಾದ ಆಕಾಶವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇನ್ನು 'ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾಪಃ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾಗ್ನಿಃ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯಾತ್ಮಾ ಶರೀರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷಣನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗ ಕಂಡಿದೆ. ಹೊರತು, ನೀವು ಹೇಳುವಂತೆ ಆಯಾ ಶರೀರವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಬ್ರಹ್ಮನು ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ.

'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃಸಂಭೂತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಹಾಗೇ ಹೇಳಿದರೆ ಸಂಭೂತತ್ವವನ್ನು ಕೇವಲ ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ, ವಿಶೇಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ, ಕೇವಲ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ನೀವು ಒಪ್ಪಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂಕ್ಷ್ಮಚಿದಚಿದವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೀರಿ. ವಿಶಿಷ್ಟನಿಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದ ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೇಗೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣತ್ವವು ಬರುತ್ತದೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ವಿಶಿಷ್ಟಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ, ವಿಶೇಷ್ಯನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ ಕಾರ್ಯತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಕಾರ್ಯತ್ವ, ಕಾರಣತ್ವ ಎರಡೂ ಕೂಡ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಕೇವಲ ಕಾರಣತ್ವಮಾತ್ರ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗದು. ಇನ್ನು ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಕಾರಣತ್ವ ಎರಡನ್ನೂ ಕೂಡ ಗೌಣವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವವನ್ನು ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿ, ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ.

'ತತ್ ಸೃಷ್ಟ್ವಾ ತದೇವಾನುಪ್ರಾವಿಶತ್', 'ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗತ್ತನ್ನು ಸೃಷ್ಟಿಮಾಡಿ ಅನಂತರ ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು' ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ನೀವು ತೇಜಸ್ಸು, ಆಪ, ಅನ್ನ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದಾದರೆ, ತೇಜಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ತಾನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿದನು ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಈಶ್ವರವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಈಶ್ವರ ಪ್ರವೇಶವು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದಷ್ಟೇ. ಮತ್ತು ಸೃಷ್ಟಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ಆಕಾಶಾದಿಪರತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ನ್ಯಾಯಸಮ್ಮತವಾಗಿದೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಆಕಾಶಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ವಾಚಕವಾಗಿದೆ. ಆಕಾಶಾದಿವಿಶೇಷಣಗಳಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಬರುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ, ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ವಿಷಯನಾದ ವಿಶೇಷ್ಯಭೂತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೂ ಅಂತಹ ಶಬ್ದಗಳು ಬಾರದಿರಬೇಕಾದೀತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನೇ ಮಾಡಿದಂತಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಲೌಕಿಕಪ್ರಯೋಗ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷಣವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ?

ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಬ್ರಹ್ಮಘಟಿತಮೂರ್ತಿವಾಗಿಯೇ ತೋರುವುದಾದರೆ ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ನಿಮಗೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' 'ತತ್ತ್ವಮಸಿ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವ 'ಅಹಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಅಹಮರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತವೆಂದು ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ 'ತದಾತ್ಮಾನಮೇವಾವೇದಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ತಾನ್ಯಹಂ ವೇದ ಸರ್ವಾಣಿ ನ ತ್ವಂ ವೇತ್ಥ ಪರಂತಪ' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ, ಬ್ರಹ್ಮ, ಜೀವ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ ತ್ವಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಹಮರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟನಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈಶ್ವರನೇ ಸ್ವತಃ ತನ್ನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ ಎನ್ನುವ 'ತದಾತ್ಮಾನಾಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಅಹಮರ್ಥವಿಶಿಷ್ಟನೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮನು ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಗೀತಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಕೃಷ್ಣನು ಲಕ್ಷಣಯಾ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿ, ಅರ್ಜುನನೂ ಕೂಡ ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಹೀಗೆ ಕಷ್ಟದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಲೋಕ ಹಾಗೂ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಅಹಂ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಹಮಾದ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಸ್ವರಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಒಂದು ಕಡೆ ನೀವು ಅಹಮರ್ಥಾದಿವಿಶಿಷ್ಟನಲ್ಲಿ ವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೋಗಿ, ಉಳಿದೆಲ್ಲ ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕವ್ಯವಹಾರಗಳಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಲೌಕಿಕ ಹಾಗೂ ವೈದಿಕಪ್ರಯೋಗಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ ಅಹಮಾದ್ಯರ್ಥದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, 'ಅಹಂ ಬ್ರಹ್ಮಾಸ್ಮಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ಅಹಂ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅಹಮರ್ಥಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡುವುದೇ ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಹಮರ್ಥಾದಿ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕಾದ ಪ್ರಸಂಗ ಒಂದೆರಡು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಉಳಿದೆಲ್ಲೆಡೆ ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನೀವು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಥವಾ ನಾವು ಹೇಳುವಂತೆ ಅಹಮಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ-ವಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಭಗವದಧೀನವಾಗಿರುತ್ತದೆಂದು ಶುದ್ಧಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಮುಖ್ಯವಾದ

ವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಅಹೇಯನಾದ್ದರಿಂದ ಅಹಂಶಬ್ದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ-
ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದೂ ಕೂಡ ಮುಖ್ಯವ್ಯವಹಾರವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬಹುದು.

ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಕೇವಲ
ಆತ್ಮನಲ್ಲಾಗಲೀ, ಕೇವಲ ಶರೀರದಲ್ಲಾಗಲೀ, 'ದೇವಃ' 'ಮನುಷ್ಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಯೋಗಗಳು
ಸರ್ವಥಾ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೊರತಾಗಿ ದೇಹವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಪ್ರಯೋಗಗಳಿರುತ್ತವೆ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೃಷ್ಟಾಂತವೇ ವಿಷಮವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನು
ವಿಶಿಷ್ಟದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿಯೇ ಇಲ್ಲ. ಲೋಕದಲ್ಲಾಗಲೀ, ವೇದದಲ್ಲಾಗಲೀ
ಕೇವಲ ಆಕಾಶದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ದೇವಾದಿಶಬ್ದಗಳ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ
ಆಕಾಶಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಚಕತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಬರುವುದೇ ಇಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಶರೀರವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.
ಏಕೆಂದರೆ -

'ಅಶರೀರಂ ಶರೀರೇಷ್ವನವಸ್ಥೇಷ್ವವಸ್ಥಿತಮ್ |

ಮಹಾಂತಂ ವಿಭುಮಾತ್ಮಾನಂ ಮತ್ಪಾದೀರೋ ನ ಶೋಚತಿ |'

ಪರಮಾತ್ಮನು ಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಶರೀರಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸದಿದ್ದರೂ, ನೆಲೆಸಿದಂತೆ ಇರುತ್ತಾನೆ.
ಮಹಾತ್ಮನೂ, ವ್ಯಾಪ್ತನೂ, ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಇಂತಹ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಯಾರು
ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅಂತಹ ಧೀರನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. 'ಸ ಯಶ್ಚಾಯಮಶರೀರಃ
ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮಾ' ಪ್ರಜ್ಞಾತ್ಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಶರೀರಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ
ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ 'ನೈವ ಪ್ರಕೃತಿಜಾಃ ಕ್ವಚಿತ್' ಪ್ರಾಕೃತ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಸಂಪರ್ಕವು ಎಂದೂ
ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಭಗವಂತನಿಗೆ ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರದ ನಿಷೇಧವು
ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಪೃಥ್ವೀ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಶರೀರವಾಗಲು
ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಈಶ್ವರನ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲದ ಕಾರಣ, ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು
ಅಶರೀರಿ ಎನ್ನಲಾಗಿದೆ. ಹೊರತು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಶರೀರವೇ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ ಎಂದು
ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಿಗಳು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಹುದು.

ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಷ್ಟೇ ಶರೀರಿಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ಈಶ್ವರನ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಲ್ಲವೆಂದು ನೀವು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಶರೀರಿಯೆನಿಸಿದ ಈಶ್ವರನ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಹೋಗಲಾರವು.

ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಾ ದೇವತಾಸ್ತು ದೇಹವತ್ತದ್ವಶತ್ತತಃ ।

ಶರೀರಮಿತಿ ಚೋಚ್ಯಂತೇ ಯಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋರ್ಮಹಾತ್ಮನಃ ॥

ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ದೇವತೆಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧೀನರಾದ್ದರಿಂದ ಅವನ ದೇಹದಂತೆ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಮಹಾತ್ಮನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶರೀರವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿ ಪ್ರಾಕೃತ ಪದಾರ್ಥಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಮುಖ್ಯವಾದ ಶರೀರವಲ್ಲ. ತದಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅಧೀನರಾದ್ದರಿಂದ ಶರೀರವೆಂದು ಕರಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಮತ್ತು 'ಯಸ್ಯ ಪೃಥಿವೀ ಶರೀರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಪೃಥಿವೀ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಜಡವಾದ ಈಶ್ವರನ ಶರೀರವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಯಂ ಪೃಥಿವೀ ನ ವೇದ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ಯಾರನ್ನು ಪೃಥಿವಿಯು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲವೋ ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಪೃಥಿವಿಯು ಚೇತನವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಡವಾದ ಪೃಥಿವಿಯು 'ಪೃಥಿವೀ' ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗದೇ ತದಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಷ್ಟೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಮತ್ತು 'ಅಶರೀರಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಲೋಕತಃ ಪ್ರಾಪ್ತವಾದ ಪ್ರಾಕೃತ ಶರೀರವನ್ನಷ್ಟೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕನುಸಾರಿಯಾಗಿ 'ಯಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತಂ ಶರೀರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲೋಕಸಿದ್ಧವಾದ ಶರೀರವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವ, ಮನುಷ್ಯ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಬಾರದು.

ಮತ್ತು ಯಾವ ಚೇತನನಿಗೆ ಯಾವ ದ್ರವ್ಯವು ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದ ಸ್ವಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ನಿಯಮನ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಮತ್ತು ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು ಸಮರ್ಥವಾಗುತ್ತದೋ, ಅಂತಹ ಪದಾರ್ಥವಷ್ಟೇ ಅವನಿಗೆ 'ಶೇಷತೈಕಸ್ವರೂಪಂ' ಶರೀರ ಎನಿಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅಂಗಭೂತ

ಅಪ್ರಧಾನವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ನೀವು ಶರೀರ ಶಬ್ದವನ್ನು ನಿರ್ವಚನ ಮಾಡುತ್ತೀರಿ. ಈ ನಿರ್ವಚನವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ 'ತದಧೀನತ್ವವನ್ನೇ ಶರೀರತ್ವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ನಾವೂ ಕೂಡ ತದಧೀನತ್ವವನ್ನೇ ಶರೀರತ್ವ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತದಧೀನತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಅತಿರಿಕ್ತವಾದ ಶರೀರತ್ವವನ್ನೇನೂ ನೀವು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಹಂತಾಹಮಿಮಾಸ್ತಿಸ್ತೋ ದೇವತಾ ಅನೇನ ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾನುಪ್ರವಿಶ್ಯ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರವಾಣಿ ನಾಮರೂಪೇ ವ್ಯಾಕರೋತ್' ಮೂರುಬಗೆಯ ದೇವತೆಗಳು ಅನಿರುದ್ಧರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಂದ ಪ್ರವೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟವು. ಅನಂತರ ಅವುಗಳ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಈಶ್ವರನ ಪ್ರವೇಶದ ಅನಂತರ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳ ಸೃಷ್ಟಿಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳು ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ವಿಶಿಷ್ಟನಾದ ಈಶ್ವರನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬ ವಾದವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಏಕೆಂದರೆ ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗವಿರುತ್ತದೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ನಾವು ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ. ಜಡವಾಗಿದೆ, ಕೃಶವಾಗಿದೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಶೇಷಣವಾದ ಶರೀರದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಪ್ರಯೋಗವಿರುತ್ತದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಇದೇ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ದೇವತಾ ಪದವು ವಿಶೇಷಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿರುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

ಮತ್ತು 'ಜೀವೇನಾತ್ಮನಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಜೀವಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದೆ. ನಿಮ್ಮ ಮತದಲ್ಲಿ ಜೀವಶಬ್ದವು ಜೀವಶರೀರಕನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜೀವಶಬ್ದದಿಂದ ಜೀವನೇ ಶರೀರವಾಗಿವುಳ್ಳ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅನುಪ್ರವೇಶವನ್ನು ನೀವು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೊರತು, ಘಟಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಜೀವಶರೀರಕನಾದ ಆತ್ಮನಿಗೆ ದೇವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಪ್ರವೇಶವು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಕೂಡುತ್ತದೆ? ಮತ್ತು ಅನುಪ್ರವೇಶದ ಅನಂತರ ನಾಮಕರಣ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅನುಪ್ರವಿಷ್ಟನಿಗೆ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವ ಬರುವುದಾದರೆ, ಸಂಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಿ ಸೃಷ್ಟಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಸಂಕಲ್ಪಕ್ಕಾಗಲೀ, ಸಂಕಲ್ಪ ಮಾಡಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಯಾಗಲೀ, ಸೃಷ್ಟಿಕೋಟಿಯಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. (ಒಂದು ಮನೆಗೆ 'ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ' ಎಂದು ಹೆಸರನ್ನಿಟ್ಟು ಮನೆಯ ಒಳಗಡೆ

ಪ್ರವೇಶಿಸಿದಾಗ, ಮನೆಯ ಒಳಗಡೆಯಿರುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ 'ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ' ಎಂಬ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ.)

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅನುಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವುದರ ಮೊದಲೇ 'ತತ್ತೇಜೋಽಸೃಜತ ತದಪೋಽಸೃಜತ ತಾ ಅನ್ನಮಸೃಜಂತ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ 'ತೇಜ', 'ಅಪ್', 'ಅನ್ನ' ಮೊದಲಾದ ನಾಮಗಳ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಛಾಂದೋಗ್ಯಭಾಷ್ಯ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ 'ತೇಜಸ್ಸು', 'ಅಪು', 'ಅನ್ನ' ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಅನುಪ್ರವೇಶದ ಅನಂತರ ಉಳಿದ ನಾಮ ಹಾಗೂ ರೂಪಗಳ ಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿದನು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಏತೇನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು, ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು

ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಸ್ತೋತ್ರಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತೆಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ ಪ್ರಥಮಪಾದ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोष-
प्रसङ्गात् ॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ ಮೊದಲಾದವರು ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅಪ್ರರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಇವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಮತ್ತು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷ್ಣುಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂಥ ವೇದಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದಲೇ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಗಳಾಗಿವೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವವೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅರ್ಥ -- ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷ ಪ್ರಸಂಗಃ, ಸ್ಮೃತಿ = ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ, ಅನವಕಾಶ = ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಾದರೆ ಅವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಬರುವುದರಿಂದ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್‌ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಹೊರತಾಗಿ, ಶಿವಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಇತಿ ಚೇನ್ = ಇದು ತಪ್ಪು. ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್, ಅನ್ಯ ಸ್ಮೃತಿ = ಪಾಶುಪತಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿರುವ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮವಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು, ಅನವಕಾಶ = ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ, ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷದ ಆತ್ಮಂತವಾದ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಅಕಿಂಚಿತ್ಪರವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - ॥ उक्तैरर्थैर्विरोधं दर्शयत्यनेनाध्यायेन । प्रथमपादे
युक्त्यविरोधम् । प्रथमतः स्मृत्यविरोधं दर्शयति -

ಅನುವಾದ - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲತಾತ್ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪಾತತಃ ತೋರುವ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಡುತ್ತಿದೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯವು ಸಂಗತವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಲು ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದ ಸಮಗ್ರ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಉಕ್ತೇಽರ್ಥಃ = ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿತವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಅವಿರೋಧಂ = ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ , ಯುಕ್ತಿ ಸಹಿತ ಶ್ರುತಿ ಇವುಗಳ ಅವಿರೋಧವನ್ನು, ಅನೇನ = ಎರಡನೆಯ, ಅಧ್ಯಾಯೇನ = ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ, ದರ್ಶಯತಿ = ಸೂತ್ರಕಾರರು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದೇ = ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ, ಯುಕ್ತವಿರೋಧಂ = ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮತಃ = ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ, ಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧಂ = ಸ್ಮೃತಿಯ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರವನ್ನು, ದರ್ಶಯತಿ = ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम्—स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गइति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात्

॥१॥

सर्वज्ञा हि रुद्रादयः । अतस्तेषां वचनविरोधेऽप्रामाण्यमेव स्यादिति चेत् - न

ಅನುವಾದ - ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ ಮೊದಲಾದವರು ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಂಥ ಸರ್ವಜ್ಞರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾದಿಗಳನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ಸ್ಮೃತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ. ರುದ್ರಾದ್ಯಃ = ಶಿವ, ಕಪಿಲ ಮೊದಲಾದವರು ಸರ್ವಜ್ಞಾಃ = ಸರ್ವಜ್ಞರು, ಅತಃ = ಆದ್ದರಿಂದ, ತೇಷಾಂ = ಆ ರುದ್ರಾದಿಗಳ, ವಚನವಿರೋಧೇ = ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವಚನಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ,

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇದ = ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ, ಸ್ಕಾತ್ = ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇತಿ ಚೇತ್ = ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम्—अन्यस्मृतीनां विष्णवादिभिर्नितरांसर्वज्ञैरेवकृतत्वाच्छ्रुतेराधिक्यं च सिद्ध्यति ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಅಂಥ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಸಿದ್ಧಾಂತಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ -
 ಅನ್ಯಸ್ಮೃತೀನಾಂ = ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ
 ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ, ನಿತರಾಂ ಸರ್ವಜ್ಞರೇವ = ರುದ್ರಾದಿ-
 ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ, ವಿಷ್ಣಾದಿಭಿಃ = ವಿಷ್ಣು
 ಮೊದಲಾದವರಿಂದ, ಕೃತತ್ವಾತ್ = ರಚಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇಂಥ
 ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸಂವಾದವಿರುವ, ಶ್ರುತೇಃ = ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ,
 ಅಧಿಕಂ ಚ = ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು, ಸಿದ್ಧತಿ =
 ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಸರ್ವಜ್ಞಾಚಾರ್ಯೇಭ್ಯೋ ನಮಃ । ಜಗತ್ಕಾರಣೇ ನಾರಾಯಣೇ ನಿಃಖಿಲವೇದಸಮನ್ವಯೋ ಗತಾಧ್ಯಾಯೇಽಹಿತಃ । ತತ್ರ ವಿಪ್ರತಿಪದ್ಯಮಾನವಾದಿಭಿರುದ್ಧಾವಿತಾನಾಃ ಕವಿರೋಧೋಽಸ್ಮಿನ್ನಧ್ಯಾಯೇ ಪರಿಹ್ರಿಯತೇ । ತತ್ರ ಪ್ರಥಮಪಾದೇ ವಿರೋಧेषು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಃ ಪರಿಹ್ರಿಯತೇ । ಪಶುಪತ್ಯಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲ್ಯತ್ವೇನ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಃ ಸ್ಮೃತೇಃ ಪ್ರಬಲತ್ವಾತ್ ತದ್ ವಿರೋಧೋಽತ್ರ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣೇ ಪರಿಹ್ರಿಯತೇ ।

‘ಸರ್ವಜ್ಞಾಚಾರ್ಯೇಭ್ಯೋ ನಮಃ’ ಸರ್ವಜ್ಞಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರಗಳು. ಜಗತ್ಕಾರಣನಾದ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಸಕಲವೇದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಾದಿಗಳು ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಹೇಳುವ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮೊದಲ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳ ನಡುವೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೊದಲು ಈ ವಿರೋಧವನ್ನೇ ಪ್ರಥಮಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಮಾಣ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ತಥಾ ಹಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಃ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಾನ್ ವಿಷ್ಣುಃ ಜಗತ್ಕರ್ತಾ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ತರ್ಹಿ ಪञ्ಚರಾತ್ರಾದಿಃ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಾನ್ ರುದ್ರೋಪಿ ಜಗತ್ಕಾರಣಂ ನ ಸ್ಯಾತ್ । ನ ಚೈवं ಸತಿ ಅನಿರ್ಣಯ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಶ್ರುತಿಮೂಲ್ಯತ್ವೇನ ಪञ्ಚರಾತ್ರಾದಿಃ ಸ್ಮೃತೇರೇವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮिति ನಿರ್ಣಯೋಪಪತ್ತೇಃ । ಶ್ರುತಿನಾಂ ಚ ಜಗತ್ಕರ್ತರಿ ವಿಷ್ಣೌ ಸಮನ್ವಯಸ್ಯಾಭಿಹಿತತ್ವಾತ್ । ತಥಾಹಿ - ‘उक्तेऽर्थे’ इत्यादिना ।

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳ ವಿರೋಧದಿಂದ ವಿಷ್ಣು ಜಗತ್ಕರ್ತೃ ಆಗಲಾರ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ರುದ್ರನೂ ಕೂಡ ಜಗತ್ಕಾರಣ ಆಗದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು. ಹಾಗಾದರೆ ನಿರ್ಣಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಜಗತ್ಕರ್ತೃವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ವಿಷಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತೇಽರ್ಥೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪುನರ್ಥಪರ್ಯವಸಾಯಿತತ್ವೋತ್ಕರ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯೇ ಸರ್ವಸೃಷ್ಟಾದಿಕರ್ತರಿ ಸರ್ವಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣೆ ನಾರಾಯಣೇ ಸರ್ವವೇದಸಮನ್ವಯ ಉಕ್ತ: । ತತ್ರ ಅವಿರೋಧಂ ದರ್ಶಯತಿ ಅನೇನಾಧ್ಯಾಯೇನ । ವಿದಿತೇಽಪಿ ವೇದಾರ್ಥೇ ವಿರೋಧಸ್ಫುರಣೇ ತತ್ವನಿರ್ಧಾರಣಾನುಪಪತ್ತೇ: । ಅನಿರ್ಧಾರಿತೇ ಚ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನಾಯೋಗಾತ್ । ಅನಾಧ್ಯಾತಸ್ಯಚ ಅನೀಕ್ಷಣೀಯತ್ವೇನಾಮೋಚಕತ್ವಾತ್ । ಅತ: 'ಯಾವನ್ನ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ:, ತಾವನ್ನ ಪುಮರ್ಥಪರ್ಯವಸಾಯಿತ್ವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ' ಇತಿ ತತ್ತದ್ವಿರೋಧಮಾಶಂಕಯ ಪರಿಹರತಿ । ಪ್ರಥಮಪಾದೇ ಯುಕ್ತವಿರೋಧಂ ದರ್ಶಯತಿ । ತದಾಯತ್ತತ್ವಾತ್ ಸರ್ವವಿರೋಧಾವಿರೋಧಯೋ: ।

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನು ಸಕಲ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಸಕಲ ವೇದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ವಿರೋಧವನ್ನೇಕೆ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕು? ಎಂಬುದರ ಬಗ್ಗೆ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲವೇದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದರೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ವಿರೋಧಗಳು ಸ್ಫುರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ತತ್ವನಿಶ್ಚಯವೇ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಸ್ವರೂಪವು ನಿರ್ಧಾರ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರು ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲವೋ, (ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲವೋ) ಅವನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ವಿಷಯನೂ ಕೂಡ ಆಗಲಾರ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮೋಚಕನೂ ಕೂಡ ಆಗಲಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯತನಕ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪುಮರ್ಥಪರ್ಯವಸಾಯಿತ್ಯವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಥಮಪಾದೇ ಯುಕ್ತವಿರೋಧಂ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಲ ವಿರೋಧಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವೇದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಕಲ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾವು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ವಿರೋಧವು ಸ್ಫುರಣವಾದರೆ ತತ್ವನಿರ್ಧಾರವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಧ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವು ಉಂಟಾಗಿ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಪ್ರಥಮತೋ ರುದ್ರಾದಿಸ್ಮृत्यವಿರೋಧಮ್ । ತಾಸಾಂ ಶ್ರುತಿಮೂಲತ್ವೇನ ಸರ್ವಜ್ಞವಕ್ತೃಕತ್ವೇನ ವಾಽಭಿಮತಾನಾಂ ಕಾಪಿ ದೃಢಫಲಾನಾಂ ವೇದಸಮತ್ವಬುದ್ಧ್ಯಾ ಜಗತ್ಕಾರಣೇ ಸಮನ್ವಯಧರ್ಮಿತ್ವೇನ ಸಮಾಶङ್ಕನೀಯತ್ವಾತ್ । ಸ್ಮृत्यನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸङ್ಗ ಇತಿ ಚೇನ,

अन्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गात् । सर्वज्ञा हि रुद्रकपिलकणादादयः । ते च जगत्कारणम् अन्यदन्यन्मन्यन्ते ।

ಮೊದಲು ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಾಗಿವೆ. ಅಥವಾ ಸರ್ವಜ್ಞರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಭಿಮತವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಗಳು ದೊರಕುವುದೂ ಕೂಡ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಧರ್ಮಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಶಂಕಿಸಲು ಅರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಚೇತ್ ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ, ಕಣಾದ ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಥಮಪಾದವು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಮೊದಲ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಅಸಂಗತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ಯುಕ್ತಿಯೇನಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಉತ್ತರ. ಅಥವಾ ಶೈವಾಗಮವು ಶೈವದರ್ಶನದ ಮೂಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಮಯರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಮಯರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಕೆಲವೆಡೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಮೂಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಫಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ನಮಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರುದ್ರನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಪಿಲ ಋಷಿಯಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿಯು ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿದರೂ ಕೂಡ ಅನೇಕ ವಿರೋಧಗಳು ಸ್ಫುರಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆಗ ತತ್ವನಿಶ್ಚಯವೇ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಸ್ವರೂಪವು ನಿರ್ಧಾರ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾರು ನಿಧಿಧ್ಯಾಸನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲವೋ, (ಅಧ್ಯಯನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿಲ್ಲವೋ) ಅವನು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ 'ವಿಷಯನೂ ಕೂಡ ಆಗಲಾರ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಮೋಚಕನೂ ಕೂಡ ಆಗಲಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯತನಕ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿಯತನಕ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪುಮರ್ಥಪರ್ಯವಸಾಯಿತ್ಯವು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಅಧ್ಯಾಯ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಪ್ರಥಮಪಾದೇ ಯುಕ್ತವಿರೋಧಂ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಸಕಲ ವಿರೋಧಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ವೇದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಮತ್ತು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಆದರೆ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದರೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಸಕಲ ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ನಾವು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ವಿರೋಧವು ಸ್ಫುರಣವಾದರೆ ತತ್ವನಿರ್ಧಾರವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ಧ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವು ಉಂಟಾಗಿ ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಬಗ್ಗೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನದಿಂದ ಧ್ಯಾನ ಮಾಡುವುದೇ ಕಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - प्रथमतो रुद्रादिस्मृत्यविरोधम् । तासां श्रुतिमूलत्वेन सर्वज्ञवक्तृकत्वेन वाऽभिमतानां कापि दृष्टफलानां वेदसमत्वबुद्ध्या जगत्कारणे समन्वयधर्मित्वेन समाशङ्कनीयत्वात् । स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्न,

ಅನ್ಯಸ್ಮृत्यನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ । सर्वज्ञा हि रुद्रकपिलकणादादयः । ते च जगत्कारणम् अन्यदन्यन्मन्यन्ते ।

ಮೊದಲು ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಾಗಿವೆ. ಅಥವಾ ಸರ್ವಜ್ಞರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಭಿಮತವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಗಳು ದೊರಕುವುದೂ ಕೂಡ ಇವುಗಳಿಂದ ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯಧರ್ಮಿ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಆಶಂಕಿಸಲು ಅರ್ಹವಾಗಿವೆ. ಈ ಎಲ್ಲ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಅತ್ಯಾವಶ್ಯಕ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಚೇತ್ ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ, ಕಣಾದ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಥಮವಾದವು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಮೊದಲ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಅಸಂಗತವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ಯುಕ್ತಿಯಾದುದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಅಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಒಂದು ಉತ್ತರ. ಅಥವಾ ಶೈವಾಗಮವು ಶೈವದರ್ಶನದ ಮೂಲವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ಸಮಯರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ. ಈ ಯುಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಸಮಯರೂಪವಾದ್ದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕೆಲವೆಡೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದಿಯೂ ಆಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ ಮೂಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸರ್ವಜ್ಞರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ದೃಷ್ಟಫಲಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಬುದ್ಧಿಯು ನಮಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಈ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ರುದ್ರದೇವರಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ರುದ್ರನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಕಪಿಲ ಋಷಿಯಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿಯು ರಚನೆಗೊಂಡಿದೆ.

ಇದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ರುದ್ರನಾಗಲೀ, ಕಪಿಲ ಋಷಿಯಾಗಲೀ ಪರಮಾಪ್ತರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವರಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ವಾಕ್ಯವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣವೆಂದು ಹೇಳುವ ವೇದಗಳು ಆಪ್ತಪ್ರಣೀತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ನ ಚ ತತ್ಸ್ಮೃತೀನಾಮನ್ಯೋಽವಕಾಶಃ । ತ್ತಾರ್ಥೈ ಶ್ರುತೇಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಕ್ಷೀಕಾರೇ ತಾಸಾಂ ತತ್ತದ್ತುತ್ಕರ್ಷಪ್ರತಿಪಾದಿಕಾನಾಮ್ ಅನ್ಯಾವಕಾಶರಹಿತಾನಾಮ್ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷಃ ಪ್ರಸಜ್ಯತ । ನ ಚ ತದ್ಬುಕ್ತಂ ಸರ್ವಜ್ಞಪ್ರಣೀತಾನಾಮ್ । ಅತಃ ಶ್ರುತೇಸ್ತತ್ರಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಚೇನ ।

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಉತ್ಕರ್ಷ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದರೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಸರ್ವಜ್ಞರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅವರಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಈ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿಯೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಇತರ ಆಗಮಗಳಿಗಿಂತ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ತೇಭ್ಯೋಽಧಿಕಂ ನಿರತಿಶಯಂ ಸರ್ವಜ್ಞತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋಃ । ಮನ್ವಾದೀನಾಂ ಚ ಕಪಿಲಾದಿಭ್ಯೋಽಧಿಕಮ್ । ಅತಃ ವಿಷ್ಣವಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಃ ತ್ಯುಲ್ಬಣಸ್ತ-ತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಕ್ಷೀಕಾರೇ ಪ್ರಸಜ್ಯತೇ । ಅತಃ ಏತದ್ವಿರೋಧೇ ತಾಸಾಮ್ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ ಸ್ಯಾತ್ । ಅನ್ಯಸಮಯಿಭ್ಯೋಽಸ್ಮಾಕಂ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಧಿಕಂ ನಿರಪವಾದಂ ಸಿದ್ಧಯತಿ ।

ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ನಿರತಿಶಯವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ಕಪಿಲಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವು ಮನು ಮೊದಲಾದವರಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ನಿರವಕಾಶದೋಷವು ಅತ್ಯುಲ್ಲಾಸವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬಾರದು. ಈ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ, ಶೈವಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಬೇರೆ ಸಮಯಗಳಿಗಿಂತ ನಾವು ಒಪ್ಪುವು ಶ್ರುತಿ-ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅಪವಾದವಿಲ್ಲದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಶ್ರೀಮದ್ಭಯತೀರ್ಥ ಭಕ್ತುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯ

तत्त्वप्रकाशिका - पूर्वाध्यायसङ्गतत्वेन एतदध्यायार्थं दर्शयति - उक्तेऽर्थे
इति॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಈ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಈ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಉಕ್ತೇಽರ್ಥೇ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಹಿಂದಿನ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸಕಲಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನು ಮತ್ತು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನು ಎಂದು ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ, ಸಮಯವಿರೋಧ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಈ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತೇಽರ್ಥೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಹಾಗೂ ಈ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದ ಮುಖ್ಯತಾರ್ಥ

ಎನೆಂದರೆ 'ಭಗವಂತನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಿಕೆ'
ಎಂದು.

ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇನ ಹರಿರೇವ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೇತಿ
ಯೋಽರ್ಥಃ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿತಸ್ತಸ್ಯ ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿವಿರೂಢತ್ವೇ ನ
ಪ್ರೇಕ್ಷಾವದ್ವಿಪಾದಿತಸಾಗೋಚರತ್ವಂ ಸ್ಯಾತ್ | ಅತಸ್ತस्ಮಿನ್ಯುಕ್ತಾರ್ಥೇ ಯುಕ್ತ್ಯಾದಿವಿರೋಧಾಭಾವಂ
ದಶಯತ್ಯನೇನಾಧ್ಯಾಯೇನ ಸೂತ್ರಕರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏತತ್ಪಾದಪ್ರತಿಪಾಠಂ ದರ್ಶಯತಿ || ಪ್ರಥಮೇತಿ||

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಯೇ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ
ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸ-
ಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ
ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಂತರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನೆಂಬ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳ
ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದನ್ನೇ ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು
ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ
ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರಥಮ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲ ವೇದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಪ್ರಕರಣ,
ವಾಕ್ಯ, ಪದ, ವರ್ಣ, ಸ್ವರ ಇವುಗಳಿಂದಲೂ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಹಾಗಾಗಿ ಸಕಲವೇದಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅವನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ-
ಭೂತವಾಗಿವೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುವ ಗುಣಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ
ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೊಬ್ಬನೇ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು
ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಂತರು
ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಾದಿವಿರೋಧಗಳು ಬರಬಾರದು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧ್ಯಾಯ
ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - उक्तेऽर्थे विरोधश्चतुर्विधः स्फुरति युक्तिसमय-
भृतिन्यायोपेत श्रुतिविरोधभेदात् । तत्र सर्वविरोधानां युक्तिमूलत्वेन तदविरोधं
प्रथमपादे दर्शयतीत्यर्थः । आद्याधिकरणार्थं दर्शयति - प्रथमत इति ॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ನಾಕುಬಗೆಯ ವಿರೋಧವು ಸುರಣವಾಗುತ್ತದೆ - ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ, ಸಮಯವಿರೋಧ, ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ, ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಎಂದು.

ಈ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ತೋರಿಸಿ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೊದಲು 'ಪ್ರಥಮತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಮೊದಲನೇ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ನಾಕು ವಿರೋಧಗಳು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನಾಕು ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವೇ ಆಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿಯು ಯುಕ್ತಿಮೂಲಕವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯ. ಸಮಯಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮತದ ವಿಷಯವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವಿರೋಧಕ್ಕೂ ಯುಕ್ತಿಯು ಅವಶ್ಯಕವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೊದಲು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಉಳಿದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಸುಲಭವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಮೊದಲನೆಯ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಪ್ರಥಮಾಧಿ ಕರಣದಲ್ಲಿಯೂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಸ್ವತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಏಕೆ ಪರಿಹರಿಸಿದರು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಪ್ರಥಮತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸ್ವತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ ನಿರೂಪಣೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यद्यप्ययं पादः प्रागुक्तार्थे युक्तिविरोधं परिहर्तुमेव
प्रवृत्तस्तथापि प्रथमाधिकरणे पाशुपतादिस्मृतिविरोधाभावं दर्शयति । स्मृतीनां

युक्तिसमयादिरूपत्वेन तद्विरोधपरिहारस्य समस्ताध्यायार्थभूतस्य
प्राथम्योपपत्तेः पादार्थस्याऽप्यत्र सम्भवेन न कोऽपि दोष इति भावः ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಈ ಪ್ರಥಮಪಾದವು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಮೊದಲನೆಯ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಪಾಶುಪತ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿರೂಪವೂ ಆಗಿವೆ. ಸಮಯರೂಪವೂ ಆಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಸಮಸ್ತ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವೇ ಆಗಿದೆ. ಪಾದದ ಅರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಇದರಲ್ಲಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದರೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ - ಇಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಥಮಪಾದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣ ಮಾತ್ರ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದೇ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ? ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಇದು ಸಮಯವಿರೋಧದಲ್ಲಿ ಸೇರುತ್ತದಾದ್ದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸೇರಬೇಕು. ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಸಂಪಾದದಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಆಧಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಮೂರನೆಯ ಅಥವಾ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲೇ ಇದನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಮೊದಲೇ ಇದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲು ಏನು ಕಾರಣ?

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೇ ಸಮಂಜಸವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧರೂಪವೂ ಆಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿರುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅಸಂಗತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಎರಡನೆಯ ಅಥವಾ ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ

ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಕೇವಲ ಸಮಯವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಮೂರನೆಯ ಪಾದವು ಶ್ರುತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ, ನಾಕನೆಯ ಪಾದವು ಶ್ರುತಿಸಹಿತಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಕೇವಲ ಸಮಯರೂಪವೂ ಆಗಿಲ್ಲ, ಶ್ರುತಿರೂಪವೂ ಆಗಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ ಸಹಿತವಾದ ಯುಕ್ತಿರೂಪವೂ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಲು ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಾಗಾದರೆ ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧರೂಪವೂ ಅಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಸೇರುತ್ತದೆ?

ಹೌದು. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಮುಂಚಿತವಾಗಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಸೇರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎಲ್ಲಾ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲೂ ಸಂಗತವಾಗುವುದರಿಂದ 'ಪ್ರಥಮಾತಿಕ್ರಮಣೇ ಮಾನುಷಾವಾತ್' ಮೊದಲೇ ಈ ಅಧಿಕರಣವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಯುಕ್ತಿ, ಸಮಯ, ಶ್ರುತಿ ಈ ಎಲ್ಲದರ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಈ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಮೊದಲೇ ಇದರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯಿರುತ್ತದೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವೇ ಪ್ರಬಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अनेनास्याधिकरणस्य शास्त्रादिसङ्गतिरुक्ता भवति । वेदप्रामाण्येन जगज्जन्मादिकर्तृत्वं विष्णोरूक्तं । तस्य च पाशुपतादिस्मृतिविरोधे नोक्तजिज्ञासासम्भवतीत्यविरुद्धतां नेतव्यम् ।

ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಈ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೇಳದಂತಾಯಿತು.

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಮೂಲಕ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ

ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಹೊರಟಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿವೆ. ಈ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸ್ತೃತಿಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಹಿಂದಿನ ವತೇನಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವದ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿ, ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿ ಎಂಬುದಾಗಿ ಐದು ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹಾದಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತದ್ವಿಣ್ಣೋರ್ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ ಕರ್ತೃತ್ವಂ ವಿಷಯಃ ॥ ಯುಕ್ತಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ । समयविगानं सन्देहबीजम् । पूर्वपक्षस्य सूत्र एवोक्तत्वात्तदुपन्यस्य पूर्वपक्षांशं तावद्याचष्टे - स्मृतीति ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವವು ವಿಷಯವಾಗಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕರ್ತೃತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಇಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ. ಸಮಯದಲ್ಲಿರುವ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಸೂತ್ರವನ್ನೇ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ, ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂಶವನ್ನು ಭಾಷ್ಯಕಾರರು 'ಸ್ತೃತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಯುಕ್ತಮ್ । ತತ್ಪ್ರಮಾಣಾಭಾವಾತ್ ।
 ನ ಚ ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಃ ಪ್ರಮಾಣಮ್ । ಶ್ರುತೇರ್ವಿಷ್ಣೋಃ
 ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವೇ ಪಾಶುಪತಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಾದಿस्ಮೃತಿವಿರಾಧೇನಾ-
 ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯದೋಷಪ್ರಸಂಗಾದನ್ಯಾರ್ಥತೋಪಪತ್ತೇ ॥

ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ - ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' 'ಯಾವ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ಈ ಸಮಸ್ತ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಹುಟ್ಟುತ್ತವೆಯೋ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ, ಪಾಶುಪತ ಸ್ಮೃತಿ, ಸಾಂಖ್ಯಸ್ಮೃತಿ, ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ವಿವರಣೆ - ಪಾಶುಪತ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಕಾಣಾದ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪಶುಪತಿ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ವಿಷ್ಣು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅವುಗಳು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನೀವು ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ ಜಾಯಂತೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರುವ ಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿಷ್ಣುಪರವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡದೇ, ರುದ್ರಾದಿಪರವಾಗಿಯೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿ ಹೇಳಿದ್ದೇ ಸತ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಂ ರುದ್ರಾದೇರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕತ್ವಾತ್ ॥ ನ
 ಚ ವಿರೋಧೇಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಃ । ವಸ್ತುನಿ ವಿಕಲ್ಪಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ನ ಚ ದೇಶಕಾಲಾದಿಭೇದೇನ

ಶ್ರುತಿस्मृत्योरविरोधः । स्मृतिषु रुद्रादेः सकलजगज्जन्मादिकर्तृत्वाभिधानात् ।
 न च वाच्यं श्रुतिविरोधेन स्मृतीनामेवान्यार्यत्वमप्रामाण्यं वा किं न स्यात् ।
 विरोधे त्वनपेक्षं स्यादसति ह्यनुमानमिति न्यायादिति ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಬಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದೇ ವಸ್ತುವಿಗೆ ಎರಡು ವಿಧವಾದ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪವು ಬರಬೇಕಾದೀತು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಒಂದು ದೇಶ, ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶಿವನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ.

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಕೂಡ ತಪ್ಪು. ರುದ್ರನು ಸಕಲ ದೇಶ, ಸಕಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲವೇದ, ಸಕಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಹುದು. ಅಥವಾ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಏಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು ?

'ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್ ಅಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್' ಎಂಬ ಜೈಮಿನಿಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಕ್ಷಾರರು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪರಮ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಇದಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ, ಸಕಲ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ರುದ್ರನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾರರ ಮೇಲೆ ಬರುವ ಅಧಿಕ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ -

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರಬಹುದು. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುವ ಅರ್ಥ ಹಾಗೂ ಸ್ಮೃತಿ ಹೇಳುವ

ಅರ್ಥ ಎರಡನ್ನೂ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದಾಗ ಏನೂ ಸಮಸ್ಯೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಎರಡು ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆಂಬ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರನು ಯಾವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಾರಣಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಆ ದೇಶವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಮತ್ತೊಂದು ದೇಶದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣು ಕಾರಣಪುರುಷನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಥವಾ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ರುದ್ರನು ಜಗತ್-ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಜಗತ್ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ದೇಶ-ಕಾಲಗಳೆಂಬ ಉಪಾಧಿಯ ಭೇದದಿಂದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಬಹುದೆಂಬುದು ಅಧಿಕಾಕ್ಷೇಪ. ಆದರೆ ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳು, ಸಕಲ ದೇಶ, ಸಕಲ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ತಿವನೊಬ್ಬನನ್ನೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರುವಾಗ, ಒಂದು ದೇಶ ಅಥವಾ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಷ್ಟೇ ತಿವನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸ್ತೃತಿ ಸಮತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಸ್ತೃತಿ-ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ, ಸ್ತೃತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಹೊರತು, ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. 'ವಿರೋಧೇ ತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್ ಅಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್' ಎಂಬ ಜೈಮಿನಿಸೂತ್ರವು ಇದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ತೃತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, 'ಅನಪೇಕ್ಷಂ' ಶ್ರುತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡದೇ ಇರುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿರೋಧೇ ಅಸತಿ' ಸ್ತೃತಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ತೃತಿಯು 'ಅನುಮಾನಂ' ಅನುಮಾನಪ್ರಮಾಣದ ಮೂಲಕ ಪ್ರಮಾಣವೆನಿಸುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಈ ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಸ್ತೃತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರ ಮೇಲಿರುವ ಆಕ್ಷೇಪ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮುಂದೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳು ಆಕಸ್ಮಿಕ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಬಲವಿರಾಧೇನೈವ ದುರ್ಬಲಸ್ಯಾನ್ಯಾರ್ಥತಾದೇಃ ಕಲ್ಪನೀಯತ್ವಾತ್ ।
 ನ ಹಿ ಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಃ ಶ್ರುತೇಃ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಮಸ್ತಿ । ಸ್ಮೃತಿಣಾಂ ರುದ್ರಕಪಿಲಕಮಲಾಸನಾದಿಭಿರಾಪ್ತೈ-
 ರ್ವಿರಚಿತಾನಾಂ ದೋಷಾಭಾವಗುಣಯುಕ್ತತ್ವಾತ್ । ರುದ್ರಾದೀನಾಂ ಸಾರ್ವಜ್ಞಸ್ಯ ಜಗದ್ವಿಹಿತೋಪದೇಹೃತ್ವಸ್ಯ ಚ
 ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್ । ಶ್ರುತೇಶ್ಚ ಕರ್ತೃಗುಣಶून್ಯತ್ವೇನ ಪಿಪಿಲಿಕಾಲಿಪಿನಿಭತ್ವಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಪ್ರಬಲವಾದ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ದುರ್ಬಲವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಕೃತ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲಾದ ಆಪ್ತರಿಂದ ಸ್ತೃತಿಗ್ರಂಥಗಳು ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಆಪ್ತರಾದವರಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಸ್ತೃತಿಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ದೋಷವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಿತವಾದದ್ದನ್ನು ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವಿಕೆ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಗಳು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳು ಯಾರಿಂದಲೂ ರಚಿತವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಇರುವೆಯ ಸಾಲುಗಳಂತೆ ಆಕಸ್ಮಿಕವಾದ ಅಕ್ಷರಗಳ ಜೋಡಣೆಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ದುರ್ಬಲ ಎನಿಸುತ್ತವೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದು ಪ್ರಬಲ ಎಂಬುದನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ದುರ್ಬಲಕ್ಕೆ ಬಾಧ ಹೇಳಬೇಕೇ ಹೊರತು, ದುರ್ಬಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲಕ್ಕೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬಾರದು. ಪ್ರಕೃತ ಶ್ರುತಿಯು ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸ್ತೃತಿಯು ರುದ್ರನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ತೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದಕ್ಕೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಹೊರತು, ಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ಸ್ತೃತಿಗಳು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಿತವಾದದ್ದಷ್ಟನ್ನೇ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುವ ಗುಣಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಯಥಾರ್ಥವಾದ ಸಾರ್ವಜ್ಞ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ರುದ್ರಾದಿ ಆಪ್ತರು ಈ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ತಪ್ಪಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಯಾರೊಬ್ಬರೂ ಕೂಡ ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ದುರ್ಬಲವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರುತಿಗೆ ಮೂಲ ಸ್ತೃತಿ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಋಚಿಚ್ಯುತಿವಿರೋಧೇನ ಸ್ಮೃತೀರ್ಯಾಂತರಕಲ್ಪನಾದಿ ತು ಸ್ಮೃತೇಃ
ಶ್ರುತಿಮೂಲತ್ವ ಏವ ಭವತಿ । ಮೂಲಮೂಲಿನೋಮೂಲಸ್ಯ ಪ್ರಬಲತ್ವಾತ್ ।

ಕೆಲವೆಡೆ ಸ್ತೃತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಸ್ತೃತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ ಆ ಸ್ತೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಪಜೀವಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾಗ ಮಾತ್ರ ಹೀಗೆ

ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಮೂಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆಂಬುದು ನಿಯಮಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ವಿವರಣೆ - ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಯೇ ಬಲಿಷ್ಠ ಎಂಬುದು ಸಾಮಾನ್ಯನಿಯಮ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಈ ಸ್ಮೃತಿಯು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತದೆ. ಯಾವಾಗ ಸ್ಮೃತಿಯು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುತ್ತದೋ, ಆಗ ಶ್ರುತಿಯು ಮೂಲವಾಯಿತು. ಸ್ಮೃತಿಯು ಮೂಲಿಯಾಯಿತು. ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಮೂಲಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೂಲವೇ ಪ್ರಬಲವೆಂಬುದು ನಿಯಮ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಯು ಎಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದರೆ ಆಗ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ ಎಂಬ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ಅದು ದುರ್ಬಲವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಅನಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಶ್ರುತಿಮೂಲತ್ವಮ್ ।
 ರುದ್ರಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸ್ಯೈವ ತನ್ಮೂಲತ್ವಾತ್ । ಅತಃ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿನಾಮಾಪ್ರಣೀತಾನಾಂ
 ಪ್ರಬಲತ್ವೇನ ನಿರವಕಾಶತ್ವಾಚ್ಛ್ರುತೇಶ್ಚ ತದ್ವಿರುದ್ಧಾಭಿಧಾಯಕತ್ವೇಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯೈವ ಪ್ರಸಕ್ತಜ್ಞಾನ
 ತಯಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿध्यತಿ ತस्ಮಾನ್ ತಸ್ಯ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತೇತಿ ಭಾವಃ ॥
 ಸಿದ್ಧಾಂತಾಂಶಾಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ ॥ ನೇತಿ ॥

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಲ್ಲ, ರುದ್ರಾದಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಗಳೇ ಅದಕ್ಕೆ ಮೂಲ ಎನಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳು ಇಂಥ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಇಂಥ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯುಕ್ತಮೇವ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಶ್ರುತಿಯು ದಿತತ್ವಾತ್ । ನ ಚ
 ಶ್ರುತೇರ್ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಾಭಿಪ್ರಾಯೇ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧೇನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಕ್ತಾದರ್ಶಾಂತರತ್ವ-

ಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇನ ಸ್ಮೃತಿನಾಮೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ।

ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈಗಾಗಲೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಪ್ಪು. ಶ್ರುತಿ ವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಃ ಶ್ರುತೇರಾಧಿಕ್ಯಾಭಾವೇನಾಬಾಧಕತ್ವಮ್ । ಪञ्ಚರಾದಿಸ್ಮृत्यನುಕೂಲ್ವೇನ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಭ್ಯಃ ಶ್ರುತೇರಾಧಿಕ್ಯಸಿದ್ಧಿಃ । ನ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಪञ್ಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮृत्याನುಕೂಲ್ಯೇಽಪಿ ಕಥಂ ಶ್ರುತೇರಾಧಿಕ್ಯಮಿತಿ । ತಾಸಾಂ ವಿಷ್ಣವಾದಿಭಿರ್ನಿತರಾಂ ಸರ್ವಜೈರ್ಜಗದ್ವಿತೋಪದೇಶೈಃ ಪ್ರಣೀತತ್ವಾತ್ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಅಧಿಕವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಅನುಕೂಲ್ಯವು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಧಿಕವಿರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಅನುಕೂಲ್ಯವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ?

ಉತ್ತರ - ಆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸರ್ವಜ್ಞತಮನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ರಚಿತವಾಗಿವೆ. ಮತ್ತು ಆ ವಿಷ್ಣುವು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಹಿತವಾದದ್ದನ್ನೇ ಉಪದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವೇದಗಳಿಗಿಂತ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಬಲವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವಿರುವ ಕಾರಣ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸಹಾಯವಿದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೇಗೆ ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಹುದು ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡುವ ರುದ್ರನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಆಪ್ತವಿದೆಯೋ, ಅದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚಿನ ಸಾರ್ವಜ್ಞ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ರುದ್ರನಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಜಗತ್ತಿಗೆ ಹಿತೋಪದೇಶಕತ್ವವೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಎಷ್ಟು ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತನಾದ ಕಾರಣ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಯು ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಗಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಸ್ಮೃತಿಸಂವಾದವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಶ್ರುತಿಯು ಇನ್ನಷ್ಟು ಪ್ರಬಲವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕೃತೌ ವಿಷ್ಣವಾದಿನಾಂ ರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ಪಾಪತಮತ್ವಮ್ ।
ತದ್ವಕ್ತಸ್ಯ ಶ್ರುತೌ ಸಂವಾದದರ್ಶನಾತ್ । ರೂಪಾಭ್ಯಾಂ ಪಾಪತಮತ್ವಮ್ । ಅತೌ
ವೈಷ್ಣವಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಪರಮಾಪ್ತಃ ಪುರೋತ್ತಮಾದಿಭಿಃ ತತ್ಸಾಹಾಯ್ಯವತ್ಯಾ ಶ್ರುತ್ಯಾ
ವಿರೋಧಃ ಪ್ರಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಂಗಃ ಇತಿ ಯುಕ್ತಮೇವ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕರಣತ್ವಂ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯಾತ್ವಂ ಚೇತಿ
ಭಾವಃ ॥

ಪ್ರಶ್ನೆ - ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಆಪ್ತತಮತ್ವವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ?

ಉತ್ತರ - ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯವು ಶ್ರುತಿಸಂವಾದ ಹೀನವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೈಷ್ಣವಸ್ಮೃತಿಗಳೆನಿಸಿದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪರಮಾಪ್ತತಮನಾದ ಪುರುಷಾಗ್ರಾಣಿಯಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ

ಪ್ರಣೀತವಾದ ಕಾರಣ ನಿರವಕಾಶ ಎನಿಸಿವೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ-
 ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ
 ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸಹಾಯವುಳ್ಳ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬಂದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು
 ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು
 ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅವನ ಜಿಜ್ಞಾಸ್ಯತ್ವವೂ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಭಾವದೀಪ

ಭಾವದೀಪ: -

ಶ್ರೀಮದ್ನುಮದ್ಭೀಮಧ್ವಾನ್ತಗೃತರಾಮಕೃಷ್ಣಾವೇದವ್ಯಾಸಾತ್ಮಕಕ್ಷಮಿಹಬಗ್ರೀವಾಯ ನಮಃ |

ಮಂಗಳಾಚರಣೆ

ಯತ್ಪಾದಪದ್ಮೇ ಸಂಸ್ಮृतೃಯ ಲೋಕೋಽವಧ್ಯಾನ್ಯವಧೃತಿ |

ತಂ ವಂದೇ ಪರಮಾ(ನಂದ)ತ್ಮಾನಮಿಂದಿರಾಮಂದಿರೋರಸಮ್ || ೧ ||

ಯಾರ ಪಾದಪದ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಣೆ ಮಾಡುವ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಲೋಕವು ದೋಷದಿಂದ
 ಮುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಯಾರ ವಕ್ಷಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಇಂದಿರೆಯು ಮನೆ ಮಾಡಿರುವಳೋ ಅಂತಹ
 ಪರಮಾನಂದರೂಪಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಿಸುವೆ.

‘ಉಕ್ತೇ ಅರ್ಥೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶ-
 ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ || ೧ || ಉಕ್ತೇಽರ್ಥ ಇತ್ಯಾದೀರುಪಯೋಗಸ್ಯಾಸ್ಪಷ್ಟವಾದಾಹ - ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಸೇತಿ ||
 ಅರ್ಥೇತಿ ಗ್ರಾಹ್ಯಮ್ | ಉಕ್ತೇಽರ್ಥೇ ಮಾನೋಕ್ತಿಂ ವಿನಾ ಅವಿರೋಧೋಕ್ತಿಸಂಕ್ಲೇಶತೇತ್ಯತೋ ವ್ಯಾಚಕ್ಷೇ-
 ಅಶೇಷೇತಿ ||

'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ ಇತಿ ಚೇನ್ನಾನ್ಯತ್ ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತೇ ಅರ್ಥೇ' 'ಅವಿರೋಧಂ ದರ್ಶಯತಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಯಾವ ಅರ್ಥವೆಂಬುದು ಇದರಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿಗೆ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯಾರ್ಥಸಂಗತ್ವೇನ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ 'ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯಾರ್ಥಸಂಗತ್ವೇನ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥಪದವನ್ನು ಸೇರಿಸಿ ಪಠನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದ ಯಾವ ಅರ್ಥವಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಗತವಾಗುವಂತೆ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಉಕ್ತೇ ಅರ್ಥೇ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳದೇ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಅವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸಹಜವಾಗಿ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತನ್ನೇ ಮತ್ತಷ್ಟು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಅಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಯು ಹೊರಟಿದೆ.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಆಧಾರ

ಭಾವದೀಪ: - स्वरवर्णपदवाक्यात्मकाशेषशास्त्रस्य शक्तितात्पर्याभ्यां कारणत्वादिना भगवत्प्रमाजनकत्वेनेत्यर्थः॥ कर्तेति॥ उक्तदिशाऽनन्तगुणत्वं चोपलक्ष्यते । उक्तं च संक्षेपभाष्ये उक्ता गुणाश्चाविरुद्धास्तस्य वेदेन सर्वश इति॥ प्रतिपादित इति॥ न्यायैरुपपादित इत्यर्थः ।

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅರ್ಥವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿತೋ ಅದಕ್ಕೆ ಅಶೇಷಶಾಸ್ತ್ರಗಳೇ ಆಧಾರವಾಗಿವೆ. ಅಶೇಷ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ವರಗಳು, ವರ್ಣಗಳು, ಪದಗಳು, ವಾಕ್ಯಗಳು ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ತಾತ್ಪರ್ಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದವುಗಳಾಗಿ ಭಗವಂತನ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಏತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿಯೇ ಭಗವತ್ ಪ್ರಮಾಜನಕವಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರ್ಣ ಎಂಬುದರಿಂದ ಅನಂತಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಇದನ್ನೇ ಅನುಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತಾ ಗುಣಾಶ್ಚಾವಿರುದ್ಧಾಸ್ತಸ್ಯ ವೇದೇನ ಸರ್ವಶಃ' ಸಮಸ್ತ

ವೇದಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. 'ಪ್ರತಿಪಾದಿತಃ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಗತಿ

ಭಾವದೀಪ: - ನ ಪ್ರೇಕ್ಷಾವದಿತಿ ನಶ್ಚಿ ನ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಕ್ರಿಯಯಾ ಅನ್ವಯಃ || ಅತ ಇತಿ ||

ಅವಿರೋಧ ಏವೋಕ್ತಾರ್ಥಸ್ಯೋಪಾದೇಯತ್ವಸಮ್ಮಭವಾದಿತೀರ್ಥಃ | ಅನೇನ ಪೂರ್ವಾಧ್ಯಾಯಃ
ಏತನ್ನಿರಸನೀಯವಿರೋಧಶಾಙ್ಕಾವಿಷಯಭೂತಾರ್ಥೋಪಸ್ಥಾಪಕತಯಾಽಸ್ಯ ಹೇತುಃ | ಅಯಂ ವೋಕ್ತಾರ್ಥಃ ವಿರೋಧಿನಿರಾ
ಸೇನೋಕ್ತಾರ್ಥಸ್ಯೈರಸಾಧಕತ್ವಾತ್ತಸ್ಯ ಹೇತುರಿದೃಶ್ಯಾಧ್ಯಾಯಯೋರ್ಹೇತುಮದ್ವಾವರೂಪಾ ಸಂಕ್ರಾಂತಿರುಕ್ತೇತಿ ಧ್ಯೇಯಮ್ |

'ನ ಪ್ರೇಕ್ಷಾವತ್' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ನಶ್ಚಿ ಗೆ 'ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಪ್ರೇಕ್ಷಾವಂತರು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಲಾರರು ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವಿರೋಧ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ಉಪಾದೇಯವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ, ಈ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಿಂದ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲ್ಪಡುವ ಯಾವ ವಿರೋಧ ಶಂಕೆಗಳು ಇವೆಯೋ ಅದಕ್ಕೆ ವಿಷಯೀಭೂತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಉಪಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯವು ಹೇತುವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವ ಮತ್ತು ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತೋ ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಅರ್ಥವು ದೃಢವಾಗಿ ಸಾಧಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯವು ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಹೇತುವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಪರಸ್ಪರ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ವಾವರೂಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಗೂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಗೂ ಸಂಗತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ

ಭಾವದೀಪ: - ವಿವೃತಾ ಚೈವಮೇವ ಸುಧಾಯಾಂ ಸಂಕ್ರಾಂತಿಃ | ಪರಂ ತು ಉಕ್ತಃ ಸಮನ್ವಯಃ
ಸಾಕ್ಷಾದವಿರೋಧೋಽತ್ರ ಸಾಧ್ಯತ ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯಸುಧಯೋಃ ಸಮನ್ವಯಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನ ಸಂಕ್ರಾಂತಿರುಕ್ತಾ | ಅತ್ರ ತು
ಭಾಷ್ಯಾಟಿಕಯೋಃ ಸಮನ್ವಯಾರ್ಥಪ್ರಾಧಾನ್ಯೇನೇತ್ಯೇವ ಭೇದಃ |

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ವಾಪರೋಪವಾದ ಸಂಗತಿಯನ್ನೇ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅನುಷ್ಠಾನ-ನ್ಯಾಯಸುಧೆಗಳಿಗೂ ಪ್ರಕೃತ ಭಾಷ್ಯ-ಟೀಕೆಗಳಿಗೂ ಒಂದು ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ- ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಸಾಧಿತವಾಗಿದೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯವು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಪ್ರಾಧಾನ್ಯದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಈ ಭಾಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ಹಾಗೂ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವನ್ನೇ ಪ್ರಧಾನವನ್ನಾಗಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳು ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತವಲ್ಲವೇ?

ಭಾವದೀಪ: - यद्यपि विकारशब्दान्नेति चेन्न प्राचुर्यात् उपदेशभेदान्नेति चेन्नोभयस्मिन्नप्यविरोधात् साक्षादप्यविरोधं जैमिनिः कल्पनोपदेशाच्च मध्वादिवदविरोध इत्यादिभिर्विरोधाभावं पूर्वत्राप्यदर्शयत्सूत्रकारः ।

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ವಿಕಾರಶಬ್ದಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನ ಪ್ರಾಚುರ್ಯಾತ್', 'ಉಪದೇಶಭೇದಾನ್ನೇತಿ ಚೇನ್ನೋಭಯಸ್ತನ್ನಪ್ಯ ವಿರೋಧಾತ್', 'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ಯವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿಃ', 'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ವಾದಿವಿವಿರೋಧಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುವ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೇವಲ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲವೇ?

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳೂ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ

ಭಾವದೀಪ: - तथापि कचित्कचिदेवात्र तु सर्वथेति सुधायामेव व्यक्तम् । युक्तीत्युक्त्या सूचिश्रतावान्तरभेदं वक्ष्यमाणद्वितीयादिपादाद्यभाष्यदिशा विभज्यात्र दर्शयन्नत्र बीजमाह - उक्तेऽर्थइति ।।

ಹೌದು. ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳು ಮಾತ್ರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿವೆ. ಈ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳೂ ಕೂಡ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ 'ಅವಿರೋಧ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿವೆ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ನ್ಯಾಯಸುಧಾದಲ್ಲೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಯುಕ್ತವಿರೋಧಂ' ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಎರಡನೇ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿರುವ ನಾಲ್ಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಅವಾಂತರಭೇದವು ಸೂಚಿತವಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಎರಡು, ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಲ್ಕನೇ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಭಾಷ್ಯಕಾರರೇ ಈ ಅವಾಂತರ ಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ ಟೀಕಾಕಾರರು ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಥಮ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ 'ಉಕ್ತೇ ಅರ್ಥೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶೈವ ಸ್ತೂತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿ ಸಮಯಾದಿ ರೂಪ

ಭಾವದೀಪ: - ದ್ವಿವಿಧೇತಿ || ಕೇವಲಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತಶ್ರುತಿಭೇದಾದಿತೀರ್ಥ: | ಕ್ವಚಿತ್ ಶ್ರುತಿನ್ಯಾಯೋಪೇತಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇತಿ ಪಾಠ: | ಸ್ಮೃತೀವಿರೋಧೋಕ್ತೇ: ಅಸಾಕ್ಷಾತ್ಯಮಾಶಾಂತ್ಯಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಯದ್ವಾಪಿತ್ಯಾದಿನಾ || ಯುಕ್ತಿತಿ || ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಯ: ಸ್ವಯಮಭಿಯುಕ್ತವಾಕ್ಯತಯಾ ಸ್ಮೃತಿ (ಸಮಯ) ರೂಪಾ ಅಪಿ ಸ್ವೋಕ್ತಾರ್ಥೇ ಯುಕ್ತಿ: ಶ್ರುತೀಶ್ಚ ಸಂವಾದಯಂತೀತಿ ಯುಕ್ತಿಸಮಯಾದಿರೂಪತ್ವೇನೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ದ್ವಿವಿಧಶ್ರುತಿವಿರೋಧಭೇದಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಕೇವಲ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಕೂಡಿದ ವಿರೋಧ, ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಕೆಲವೊಂದು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ, ನ್ಯಾಯೋಪೇತಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಈ ಪಾಠವೂ ಕೂಡ ಗ್ರಾಹ್ಯವೇ ಆಗಿದೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸ್ತೂತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿರುವುದು ಅಸಂಗತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಯುಕ್ತಿ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಯದ್ಯಪಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಯುಕ್ತಿಸಮಯಾದಿರೂಪತ್ವೇನ' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ- ಶೈವಾದಿ ಸ್ತೂತಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಅಭಿಯುಕ್ತ ವಾಕ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಸಮಯರೂಪವೇ ಆಗಿವೆ. ಆದರೆ ತಾವು ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಹಾಗೂ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಶೈವಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳನ್ನು ಯುಕ್ತಿರೂಪ ಹಾಗೂ ಸಮಯರೂಪವೆಂದು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸ್ತೂತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ

ಭಾವದೀಪ: - ಪ್ರಾಥಮ್ಯೇತಿ || ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯೇನೈಕೈಕವಿರೋಧನಿರಾಸಕಾತ್ರಾಥಮ್ಯೋಪಪತ್ತೇ -

रित्यर्थः ॥ न कोऽपीति ॥ अध्याये पादेऽनन्तर्भावदोषो वा अप्राथम्यदोषो वा नेत्यर्थः ॥

‘ಪ್ರಾಥಮ್ಯೋಪಪತ್ತೇಃ’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಯುಕ್ತಿ ಸಮಯಾದಿ ರೂಪವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯವನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಮೊದಲೇ ಪರಿಹರಿಸುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಥಮ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

‘ನ ಕೋಽಪಿ ದೋಷಃ’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪಾದಾರ್ಥತ್ವವು ಇರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಭಾವ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ದೋಷವಾಗಲೀ, ಅಥವಾ ಪ್ರಥಮ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಮೊದಲು ಅಂತರ್ಭಾವ ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ದೋಷವಾಗಲಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಇವೆ ಮತ್ತು ಫಲವೂ ಇದೆ

भावदीपः - अनेनेति ॥ प्रथमत इति भाष्येण । शैवादिस्मृतिविरोधस्य युक्त्यादिविरोधरूपत्वात् हरेर्जगज्जन्मादिकर्तृत्वे युक्त्यादिविरोधात्मकस्मृतिविरोधपरिहारकथनाच्छास्त्राध्यायपादसङ्गतिरित्युक्तं भवतीत्यर्थः । श्रुत्यधिकरणसङ्गती आह - वेदेति ॥ जन्मादिसूत्रे यतो वा इमानि भूतानीत्यादिवेदवाक्यानां कारणतया विष्णोरेव प्रमापकत्वेनेत्यर्थः । एतेनैतद्विचारस्य फलमपि दर्शितं भवति ।

‘ಅನೇನ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಪ್ರಥಮತಃ’ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಯುಕ್ತಿ ಸಮಯಾದಿ ವಿರೋಧರೂಪವೂ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕ್ರೀಹರಿಯು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಸಮಯಾದಿವಿರೋಧ ರೂಪವಾದ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಹೇಳಲು ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ, ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ‘ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗತಿಃ ಉಕ್ತಾ ಭವತಿ’ ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಸಂಗತಿ, ಅಧಿಕರಣಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲು 'ವೇದಪ್ರಮಾಣ್ಯೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಜನ್ಮಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಯತೋ ವಾ ಭೂತಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಷ್ಣುವೇ ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಈ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹರಿಸಿದಾಗ ಈ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ವತೀವಿರೋಧಪರಿಹಾರಕ್ಕೆ ಫಲವನ್ನೂ ಕೂಡ ತೋರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವು ಸ್ವತಃ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಇದೆ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವತೀ ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - अस्य शास्त्रयोनिस्त्रादगतार्थत्वं तत्रैव चन्द्रिकायां व्यक्तम्। भाष्यं व्याख्यातुं परिष्करोति ॥ नेति ॥ तेषां वचनेत्येतत् सौत्रस्मृतिपदस्य व्याख्यानमिति भावेनार्थमाह - पाशुपतेति ॥ विरोध इति निमित्तसम्प्रमीति भावेन विरोधेनेत्युक्तम्।

ಈ ಸ್ವತಃ ಅಧಿಕರಣವು ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿತ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಗತಾರ್ಥವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಇತ್ಯಾದಿ ಆಶಂಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಹಾಗೂ ಪರಿಹಾರದ ಬಗ್ಗೆ ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದಿಕಾ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯೇ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ವಿಷ್ಣೋಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಪೀಠಿಕೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತೇಜಾಂ ವಚನವಿರೋಧೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಸ್ವತೀ' ಎಂಬ ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತ, ಸಾಂಖ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧೇ ಎಂಬುದು ನಿಮಿತ್ತಸಪ್ರಮೇಯವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ತೋರಿಸಲು 'ಯೋಗಾದಿಸ್ವತೀವಿರೋಧೇನ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - अप्रामाण्यमेव स्यादित्येतद्दोषप्रसङ्गादित्यस्य व्याख्येति मत्वाऽऽह - अप्रामाण्याख्येति ॥ अन्यार्थतेति ॥ श्रुतेरित्यनुषङ्गः। स्मृत्यनुरोधेन शिवादिकर्तृत्वार्थं कत्वोपपत्तेरित्यर्थः।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇವ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂದು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನ್ಯಾರ್ಥೋಪಪತ್ತೇಃ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಮಾತಿನ ಜೊತೆ 'ಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಅನುಷಂಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಆಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಮಾಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಶಿವಾದಿಗಳೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಗಳ ನಿರಾಸ

ಭಾವದೀಪ: - ವಿरोधं व्यनक्ति - पाशुपतेति ॥ विरोधस्यासिद्धिं निरस्याप्रयोजकत्वं निराह - न चेति ॥

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೋ ಅದನ್ನು 'ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ಧಿಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಇದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಗಳ ವಿರೋಧವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಇರಲಿ ಎಂಬ ಅಪ್ರಯೋಜಕಾ ಶಂಕೆಯನ್ನು 'ನ ಚ ವಿರೋಧೇಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಏಕಲ್ಪ ಕೂಡದು

ಭಾವದೀಪ: - वस्तुनीति ॥ पूर्वविकल्पः प्रकरणात् स्यात् क्रियामानसवदित्यादौ वक्ष्यमाणदिशा गुरुपादानत्यागादिरूपक्रियाया अव्यवस्थितविकल्पस्य विकल्पो विशिष्टफलत्वादित्यादौ वक्ष्यमाणादिशा फलविशेषकामनादिना नृसिंहध्यानादिक्रियाया व्यवस्थितविकल्पस्य सम्भवेऽपि विष्णवादिर्थः कर्ताऽकर्ता वेति वस्तुनि विकल्पो न युक्त इत्यर्थः । वस्तुन्यपि व्यवस्थितविकल्पमाशङ्क्य निराह - न च देशेति ॥

'ವಸ್ತುನಿ ಏಕಲ್ಪಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು- 'ಪೂರ್ವವಿಕಲ್ಪಃ ಪ್ರಕರಣಾತ್ ಸ್ಯಾತ್ ಕ್ರಿಯಾಮಾನಸವತ್' (೩-೩-೪೬)

‘ಸಮಾನ ಫಲವುಳ್ಳ ಮಾನಸ ಕ್ರಿಯಾ ರೂಪವಾದ ಧ್ಯಾನದಂತೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತನಾದ ಗುರುವಿಗೆ ಸಮಾನನಾದ ಮತ್ತೊಬ್ಬ ಗುರುವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬಹುದು ಅಥವಾ ಬಿಡಬಹುದು’ ಎಂಬುದು ವಿಕಲ್ಪವೇ ಆಗಿದೆ ಹೊರತು ವಿಧಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃಷ್ಟ ಅನುಗ್ರಹವನ್ನು ಆಪೇಕ್ಷಿಸಿ ಗುರುವು ಸ್ವೀಕಾರ್ಯನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಗುರುವನ್ನು ಬಿಡುವಿಕೆ ಎಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ವಿಕಲ್ಪವಿದೆ.

‘ವಿಕಲ್ಪೋವ ವಿಶಿಷ್ಟಫಲತ್ವಾತ್’ (೩-೩-೬೦) ‘ಬಿಂಬವಲ್ಲದ ನರಸಿಂಹಾದಿ ರೂಪವನ್ನು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಬಹುದು ಅಥವಾ ಮಾಡದೇ ಇರಬಹುದು, ಎರಡೂ ಪ್ರಕಾರಗಳಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದುರಿತನಿವೃತ್ತಿ ಎಂಬ ವಿಶೇಷ ಫಲ ಇರುವುದರಿಂದ’ ಎಂಬ ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಹೇಳುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಫಲವಿಶೇಷ ಕಾಮನಾದಿಗಳಿಂದ ನರಸಿಂಹ ಧ್ಯಾನವೆಂಬ ಕ್ರಿಯೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಾದ ವಿಕಲ್ಪವಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅವ್ಯವಸ್ಥಿತ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಅಥವಾ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಪ್ರಕೃತ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಿಷ್ಣುವು ಕರ್ತೃವೂ ಆಗಬಹುದು ಹಾಗೂ ಅಕರ್ತೃವೂ ಆಗಬಹುದು ಎಂಬುದಾಗಿ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವು ಯುಕ್ತವಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವ್ಯವಸ್ಥಿತವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಲು ‘ನ ಚ ದೇಶ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾ ಪಂಕ್ತಿಯು ಹೊರಟಿದೆ.

ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಸ್ವಂತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಭಾವದೀಪ: - ಸೌತ್ರಾನವಕಾಶಪದವ್ಯಾಖ್ಯಾನಂ ಸರ್ವಜ್ಞಾ ಹೀತ್ಯಾದಿಭಾಷ್ಯ ತದ್ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯೋಕ್ತಿಪೂರ್ವ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ನ ಚ ವಾಚ್ಯಮಿತಿ || ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮುಪೇತ್ಯಾಹ - ಅನ್ಯಾರ್ಥತ್ವಮಿತಿ || ವಿರೋಧೇ ತ್ವಿತಿ || ಪೂರ್ವತನ್ತ್ರೇ ಪ್ರಥಮೇ ತೃತೀಯಪಾದೇ ಧರ್ಮಸ್ಯ ಶಬ್ದಮೂಲತ್ವಾದಶಬ್ದಮನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಸ್ಮೃತಿನಯೇ ಸರ್ವಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಮೂಲಶ್ರುತನುಮಾಪಕತ್ವೇನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮುಕ್ತ್ವಾ ವಿರೂಢಾನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ವಕ್ತುಮಿದಂ ಸೂತ್ರಮ್ | ಸ್ಮೃತೇ: ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇ ಸತಿ ಅನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಮೃತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮನಾದರಣೀಯಂ ಸ್ಯಾತ್ | ನ ಚೈವ ತತ್ರಾಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣವಿರೋಧ: | ಅಸತಿ ಹ್ಯನುಮಾನಮ್ | ಸ್ಮೃತೇ: ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇ ಅಸತಿ ಅವಿಧ್ಯಮಾನ ಏವ ಸ್ಮೃತಿರನುಮಾನಂ ಮೂಲಭೂತಶ್ರುತನುಮಾಪಿಕಾ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ ಇತ್ಯರ್ಥ: |

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ಅನವಕಾಶ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ‘ಸರ್ವಜ್ಞಾದಿ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದ ಈ ಮಾತಿನಿಂದ ಯಾವ ಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವಾಗುತ್ತದೋ ಆ ಶಂಕೆಯನ್ನು

ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನ ಚ ವಾಚ್ಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಯಿಂದ. ಶೈವಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ 'ಅನ್ಯಾರ್ಥತ್ವಂ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ವಿರೋಧೇತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್ ಅಸತಿಹ್ಯನುಮಾನಂ' (೧-೩) ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ತೃತೀಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಧರ್ಮಸ್ಯ ಶಬ್ದಮೂಲತ್ವಾತ್ ಅಶಬ್ದಂ ಅನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮೂಲಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಮಾಪಕವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿ ವಿರುದ್ಧವಾದವುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು 'ವಿರೋಧೇತ್ವನಪೇಕ್ಷಂ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ವಿರೋಧೇ = ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಅನಪೇಕ್ಷಂ = ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬಾರದು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಪೂರ್ವಾಧಿಕರಣದಿಂದ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿರೋಧೇ ಅಸತಿ ತು' = ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿರೋಧ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ಮೃತಿಯು, ಅನುಮಾನಂ = ಮೂಲಭೂತವಾದ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಅನುಮಾನ ಪ್ರಮಾಣದ ಮೂಲಕ ಸಾಧಿಸುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾವದೀಪ: - जैमिनीयन्यायवैषम्यं वक्तुकामः भाष्यस्थतेषामिति पदे प्रकृतिप्रत्ययार्थं वदन् तत्तात्पर्यमाह - स्मृतीनामिति ॥

ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯದಿಂದ ವೈಷಮ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಇಚ್ಛಿಸಿದರೆ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ತೇಷಾಂ' ಎಂಬ ಪದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿಪ್ರತ್ಯಯಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳಲು ಬಯಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಾಗಾಗಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ತೋರಿಸಲು 'ಸ್ಮೃತೀನಾಮ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ರುದ್ರಾದಿಗಳು ದೋಷರಹಿತರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಗುಣಭರಿತರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ

ಭಾವದೀಪ: - भ्रमप्रमादादिदोषाभावेन यथार्थज्ञानपूर्वकत्वरूपगुणेन च युक्तत्वादित्यर्थः। सर्वज्ञा हीत्यादि व्यनक्ति॥ रुद्रादीनामिति ॥ हिशब्दार्थः प्रसिद्धत्वादिति। सार्वज्ञमुपलक्षणं मत्त्वोक्तं जगदिति - श्रुतेश्चेति ॥

'ಸ್ಮೃತೀನಾಂ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಈ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ರುದ್ರ, ಕಪಿಲ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಯಾವುದೇ ದೋಷವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೋಷವೆಂದರೆ ಭ್ರಮ, ಪ್ರಮಾದ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಎಂದರ್ಥ. ಈ ದೋಷಗಳು ಇಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ. ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನ ಪೂರ್ವಕತ್ವವೆಂಬ ಗುಣದಿಂದಲೂ ಯುಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಆ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ. 'ಸರ್ವಜ್ಞಾ ಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ರುದ್ರಾದೀನಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಹಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರಸಿದ್ಧತ್ವಾತ್' ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಸಾರ್ವಜ್ಞವು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿದು 'ಜಗದ್ಗತೋಪದೇಷ್ಟತ್ವಸ್ಯ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಗೆ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - 'आप्तैः प्रत्यक्षतो दृष्ट्वा प्रोक्तमर्थं कथं श्रुतिः। पिपीलिकालिपिनिभा वारयेत्सर्वगाहिते' इत्यनुभाष्योक्तेरिति भावः। जैमिनीयन्यायस्य गतिमाह - क्वचिदिति ॥ भट्टमते अर्थान्तरकल्पनं प्राभाकरमते अप्रामाण्यमादिपदार्थः ॥ छ ॥

'ಆಪ್ತೈಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೋ ದೃಷ್ಟ್ವಾ ಪ್ರೋಕ್ತಮರ್ಥಂ ಕಥಂ ಶ್ರುತಿಃ ಪಿಪೀಲಿಕಾಲಿಪಿನಿಭಾ ವಾರಯೇತ್ ಸರ್ವಗಾ ಹಿ ತೇ' ಆಪ್ತರು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಕಂಡು ಯಾವುದನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೋ ಇಂತಹ ಪರಮಪ್ರಮಾಣವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಇರುವೆಯ ಸಾಲಿಗೆ ಸಮಾನವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ನಿವಾರಣೆ ಮಾಡೀತು? ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಾತಿನಂತೆ ಶ್ರುತಿಯು ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಶ್ರುತೇಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಜೈಮಿನೀಯ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು 'ಕ್ಷಚಿತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಭಟ್ಟ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರಾಭಾಕರರ ಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅರ್ಥಾಂತರಕಲ್ಪನಾದಿ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಆದಿ ಪದದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - अस्य पूर्वोक्तविरोधनिरासकत्वद्योतनाय प्रतिज्ञाहेतू बहिरेवाह - युक्तमिति ॥ भाष्योपात्तस्य सौत्रनञः पूर्वकृतचोद्येनान्वय इति भावेनाह - न च

ಶ್ರುತೇರಿತಿ ॥ ತತ್ರ ಹೇತುತ್ವೇನ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾದಿತಿ ಸೂತ್ರಾಂಶಂ ಆಕಾಂಕ್ಷಿತಪೂರ್ವಾ ಯೋಜಯತಿ
ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇನೆತಿ ॥

ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಹೇತುಗಳನ್ನು ಹೊರಗಡೆಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಯುಕ್ತಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವೀಕರಿಸಿದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ನ ಇತ್ಯ' ಗೆ ಹಿಂದೆ ಮಾಡಿದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ನ ಚ ಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬುದು ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇತುವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಸೂತ್ರಾಂಶವನ್ನು ಆಕಾಂಕ್ಷದ ಪೂರಣೆಯ ಮೂಲಕ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಲು 'ಶ್ರುತಿವಿರೋಧೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವಜ್ಞವು ನಿರತಿಶಯ ಹಾಗೂ ನಿಸ್ಸಂಶಯ

ಭಾವದೀಪ: - ಪ್ರಸಂಗಾದಿತಿ ॥ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಸಂಬಂಧಾದಿತ್ಯರ್ಥ: ॥ ಇದानीं तु श्रुतेरित्यादिभाष्यां (शव्यावर्त्यपूर्व) शं अवतार्य शेषपूर्त्या व्याचष्टे ॥ न चेति ॥ अन्येत्याद्यंशं व्यावर्त्यपूर्वं व्याचष्टे - न च वक्तव्यमिति ॥ विष्णुमनुप्रभृतिभिरित्यर्थ: ॥ नितरां निरतिशयं निस्संशयं वा ॥ भाष्यस्थैवकारभावमाह - जगदिति ॥

'ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ದೋಷದ ಜೊತೆ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಂಬಂಧ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

'ಶ್ರುತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಅಂಶಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದದ್ದನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅನ್ಯ' ಎಂಬ ಅಂಶದಿಂದ ವ್ಯಾವೃತ್ತವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವುದರ ಮೂಲಕ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ನ ಚ ವಕ್ತವ್ಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವಿಷ್ಣು, ಮನು ಮೊದಲಾದ ಪರಮಾಪ್ತರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದು ಆದಿ ಪದದ ಅರ್ಥ. 'ನಿಶ್ಚಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ನಿರತಿಶಯವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅನ್ಯಸ್ಮೃತೀನಾಂ' ಎಂಬ ಅಂಶವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿ ಇತರ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಅಥವಾ ಅತಿಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಎರಡು ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ 'ಅತಃ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬಾಧವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅತಿಬಾಧವಿದೆ

ಭಾವದೀಪ: - ತದ್ಗತಸ್ಯೇत्याದಿಹೇತುರ್ದ್ವಯಪರಾಮರ್ಶಃ | ಆಪ್ತತ್ವೇ ಹೇತುರಯಂ ನಿರವಕಾಶತ್ವಾದಿತಿ | ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಖ್ಯಾಯಿಕಾ ವಾಸ್ತವಾಂತರಪರತ್ವರೂಪಸ್ಯ ವಾ ಅವಕಾಶಾಸ್ಯಾಭಾವಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ಅತ್ರಾಪಿ ಪ್ರಸಕ್ತಸಾಧನಃ ಪ್ರಕೃಷ್ಟಸಕ್ತ(ಸಂಬಂಧ)ವಾಚಿ | ಏತೇನ ಶ್ರುತೇರಿತ್ಯತಃಪೂರ್ವಂ ಭಾಷ್ಯಂ ಬಾಧೋಕ್ತಿಪರಂ ಶ್ರುತೇರಿತ್ಯಾದಿತ್ವತಿಬಾಧೋಕ್ತಿಪರಮಿತಿ ಭಾಷ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯಃ | ಉಕ್ತೋ ಧ್ಯೇಯಃ || ೧ ||

'ಅತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದ ಇರುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಪಾಶುಪತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವುದರಿಂದ ಎಂದು ಎರಡು ಅರ್ಥ. ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಆಪ್ತತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಹೇಳುವುದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ನಿರವಕಾಶತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪುರುಷೋತ್ತಮನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಾಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು.

'ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಸಂಗ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷದ ಪ್ರಕೃಷ್ಟವಾದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯವು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಶ್ರುತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮುಂದಿನ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಅತಿಬಾಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - || ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ ||೨||

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೆಡೆ ದೃಷ್ಟ ಪ್ರಯೋಜನವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅಂತಹ ಪ್ರಯೋಜನಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಆ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ಫಲಗಳು ದೊರೆಯಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಚ ಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅರ್ಥ -- ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ‘ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ ಎಂಬುದನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಅವಾಗ ‘ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ ಇತರೇಷಾಂ ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ’ ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಚಶಬ್ದವು ಕೆಲವು ದೃಷ್ಟಫಲಗಳು ದೊರೆಯುವುದನ್ನು ನಾವೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ = ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾದ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಗಳಿಗಿಂತ, ಇತರೇಷಾಂ = ಭಿನ್ನವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಗಳು, ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅನಿಷ್ಟವಾದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಕ್ರಿಯಾಪರಿಲೋಪವಾದರೂ ದುಷ್ಟರಿಣಾಮ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲ್ಪಟ್ಟ ಸತ್ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಶುಭಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - || ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ ||೨||

**ಇತರೇಷಾಂ ತಾಸು ಸ್ಮೃತಿಷ್ಠಕ್ತಾನಾಂ ಫಲಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೋಽನುಪಲಬ್ಧೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ
ತಾಸಾಂ ಯುಕ್ತಮ್ ।**

ಅನುವಾದ - ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ದೃಷ್ಟಫಲಕವಾದ ಕರ್ಮಗಳ ಫಲವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಯುಕ್ತ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೈಷ್ಣವ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾದ ಕಾರಣ ಇವುಗಳ ಸಹಾಯ

ಹೊಂದಿದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಬಲವಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದೋಷವು ಬರಬೇಕಾದೀತು. ಆಪೋಕ್ರಮಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ತಪ್ಪಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಇತರೇಷಾಂ = ರುದ್ರಾದಿಗಳ, ತಾಸು = ಕೃತಿಯೆನಿಸಿದ, ಸ್ಮೃತಿಷು = ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ, ಉಕ್ತಾನಾಂ = ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ, ಫಲಾದೀನಾಂ = ಫಲಗಳು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ, ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ = ಉಂಟಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ತಾಸಾಂ = ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು, ಯುಕ್ತಂ = ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ

ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾದರೆ ಸಾಲದು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - च शब्देन भागोपलब्धिः प्रकृता ॥२॥

ಅನುವಾದ - ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದದಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ನಾವೂ ಕೂಡ ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಹಿತವಾದ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದಾಗ ಅನರ್ಥವುಂಟಾಗುವುದೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚ ಶಬ್ದೇನ = ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚ ಶಬ್ದದಿಂದ, ಭಾಗೋಪಲಬ್ಧಃ = ಕೆಲವು ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅನುಷ್ಠಾನಗಳಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು, ಅಂಗೀಕೃತಾ = ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಸತ್ಕರ್ತದೀಪಾವಳಿ

ಅನುಮಾನ ಅಸಾಧಕ

ಸತ್ತಕದೀಪಾವಳಿ: - ಕ್ವಚಿದರ್ಥೇ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಂವಾದಿಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯದೃಶಾಂತೇನ ಪಶುಪತಿರ್ಜಗತ್ಕಾರಣಮ್ ಇತ್ಯಾಗಮೋಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯತ್ವಾತ್ ಇತ್ಯೇತದನುಮಾನುಕೂಲತ್ವೇನ ತದಾಗಮಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾತ್? ಇತಿ ನ ವಾಚ್ಯಮ್। ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಸಂವಾದಿಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯದೃಶಾಂತೇನ ಪಾಶುಪತಾಗಮಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಅನುಮಾತುಂ ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ ತದಾಹ - ಇತರೇಷಾಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥

“ಪಶುಪತಿಃ ಜಗತ್ಕಾರಣಮ್ ಇತ್ಯಾಗಮಃ, ಪ್ರಮಾಣಮ್, ಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯತ್ವಾತ್, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಂವಾದಿಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯವತ್” ಕೆಲವು ಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಂವಾದಿಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪಲೇಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಉಳಿದ ಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಮಾಣ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಶುಪತಿಯು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಆಗಮವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ಅನುಮಾನದಿಂದ ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ಸಾಧನೆ ಮಾಡಬಹುದು - ‘ಪಶುಪತಿಃ ಜಗತ್ಕಾರಣ ಇತ್ಯಾಗಮಃ, ಅಪ್ರಮಾಣಮ್, ಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯತ್ವಾತ್, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಸಂವಾದಿ ಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯವತ್’ ಪಶುಪತಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಂವಾದಿಯಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಇದರ ಉದಾಹರಣೆಯಿಂದ ಉಳಿದೆಲ್ಲವೂ ಪಶುಪತಿವಾಕ್ಯ-ಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಪಶುಪತಿಯು ಜಗತ್ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಆಗಮವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ವಿಪರೀತವಾಗಿ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಇದನ್ನೇ ‘ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತತ್ಪ್ರದೀಪ

ತತ್ಪ್ರದೀಪ: - ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇ: ॥ ಇತರೇಷಾಂ ದೃಶೋಕ್ತಾನಾಂ ಫಲಾನಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೋಽನುಪಲಬ್ಧೇ: ಅದೃಶೋಕ್ತಾನಾಂ ಚಾನುದಯನಿರ್ಣಯ: ಸ್ಯಾತ್ | ಯಥಾಪಿ ತತ್ರ ಕಾಪಿ ಯಥೋದಿತಂ ತದನುಪಲಬ್ಧತೇ | ತಥಾಪಿ ನಾದೃಶಪ್ರವೃತ್ತಿ: ಸ್ಯಾತ್ | ವ್ಯಾಖ್ಯಾರದರ್ಶನಾತ್ |

‘ಇತರೇಷಾಂ’ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ದೊರೆಯುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅದೃಶಫಲಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಇಷ್ಟರಿಂದಲೇ ಅದೃಶಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅನೇಕ ಕಡೆ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತವು ಕಂಡಿರುತ್ತದೆ.

ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಆಪ್ರವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದೇ ?

ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದುದಿತಂ(ಕ್ತಂ) ವೈಷ್ಣವಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಪರಮಾಪ್ರಣೀತತ್ವೇನ ತತ್ಸಾಹೃಷ್ಯಯುಕ್ತಶ್ರುತ್ಯಾ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧಿರिति ನ ತಬ್ಧುಕ್ತಮ್ | ತಥಾ ಸತಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂಗಾತ್ | ನ ಚಾಸೋಕ್ತಾನಾಂ ತಾಸಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಯುಜ್ಯತ ಇತ್ಯಾಶಂಕಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸುತ್ರಂ ಪಠಿತ್ವಾ ವ್ಯಾಖ್ಯೇ - ಇತರೇಷಾಂ ಚೇತಿ ||

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವೈಷ್ಣವಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ಪ್ರಣೀತವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ಸಹಾಯವುಳ್ಳ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇದು ಅಯುಕ್ತ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆಪ್ರವಾಕ್ಯವೆನಿಸಿದ ಈ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ‘ಇತರೇಷಾಂ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ವಿಷ್ಣುವು ಪರಮಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲಿ, ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ಏಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಆಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदुक्तं श्रुत्या विष्णोर्जगत्कारणत्वाभ्युपगमेऽन्यस्मृतीनाम-
प्रामाण्यं प्रसज्यत इति तत्र यक्तमेव तासामप्रामाण्यमिति वक्तव्यम् ।
आप्तप्रणीतानां कथं तदिति चेत् ।

ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂದು ಏನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲಾಯಿತೋ, ಅದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹೇಳಲೇಬೇಕು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ರುದ್ರಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಆಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ಪ್ರಣೀತವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ?

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆಪ್ತೋಕ್ತವೇ ಅಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - मैवम् । तासु स्मृतिषूक्तानामदृष्टादितरेषां फलानर्थाना-
मुक्तानुष्ठानपरित्यागयोः कृतयोरपि प्रत्यक्षतोऽनुपलब्धेराप्तोक्तत्वानिश्चयादिति
भावः । प्रत्यक्षयोग्यत्वमितरेषामित्यनेनोच्यते । ननु पाशुपतादिस्मृतिविहित-
निषिद्धाचरणे फलानर्थयोरूपलम्भात्कथं तदनुपलब्धिमसूत्रयदित्यत आह -
चशब्देनेति ॥

ಉತ್ತರ - ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆ ಅಯುಕ್ತ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೆ ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಆ ಕರ್ಮವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಆಪ್ತೋಕ್ತವಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಸಿದ್ಧಾಂತಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಇತರೇಷಾಂ' ಎಂಬ ಪದವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯವಾದ ವಸ್ತುವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅದನ್ನು ಆಚರಿಸಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರಕುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ನಿಷೇಧ ಮಾಡಿದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದೂ ಕೂಡ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೀಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಫಲಾನುಲಬ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಹೇಗೆ ಹೇಳಿದರು ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು 'ಚ'ಶಬ್ದೇನ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಸೂತ್ರಕಾರರು ಪಾಶುಪತಾದಿ ಶಾಸ್ತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಹಿತಕರ್ಮದ ಆಚರಣೆಯಿಂದ ಫಲ ದೊರಕುವುದು ನಿಷಿದ್ಧ ಧರ್ಮಾಚರಣೆಯಿಂದ ಅನರ್ಥವಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಫಲ ಹಾಗೂ ಅನರ್ಥಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಆಗುವುದೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ ಮತ್ತು ಅನರ್ಥವಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ರುದ್ರಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಮಾಪ್ತರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾವುದೇ ವಿಷಯದಲ್ಲೂ ಫಲಾನುಪಲಬ್ಧಿಯು ಉಂಟಾಗಬಾರದು. ಕೆಲವು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾಪ್ತತ್ವವನ್ನು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗದು ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಸೂತ್ರಕೃತಾ ಸರ್ವಾತ್ಮನಾಽನುಪಲಬ್ಧಿರಭ್ಯುಪಗತಾ ಯಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧಃ ಕಿಂತು ಭಾಗೇನೋಪಲಬ್ಧಿರಪ್ಯಕ್ಷಿಪ್ತಾ । ಚಶಬ್ದೇನ ತಸ್ಯಾಃ ಸ್ವಚನಾತ್ । ನ ಚ ತಥಾ ಸತ್ಯುಪಲಬ್ಧಾರ್ಥಭಾಗವತ್ಸರ್ವಸ್ಯಾಪೋಕ್ತತ್ವಮ್ । ಭಾಗಾಂತರವದನಾಪೋಕ್ತತ್ವ- ಸಮ್ಮವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ॥

ಸೂತ್ರಕಾರರು ಸರ್ವಾತ್ಮನಾ ಫಲದ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧ ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಗಶಃ ಉಪಲಬ್ಧಿಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಇದನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಹಾಗಾದರೆ ಫಲದ ಉಪಲಬ್ಧಿಯಿಂದ ಯಾವ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಅಪೋಕ್ತತ್ವವು

ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಉಳಿದ ಭಾಗಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪೋಕ್ತವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ತಪ್ಪು. ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಯಾವ ಭಾಗವು ಫಲ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯಿಂದ ಅಪೋಕ್ತವಲ್ಲವೆಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಗಿದೆಯೋ, ಇದರ ದೃಷ್ಟಾಂತದಿಂದ ಉಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅನಾಪೋಕ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂದು ವಿಪರೀತವಾಗಿಯೂ ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಅದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಭಾವದೀಪ

ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ಹೇತುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧಿಃ || ಭಾಷ್ಯೆ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂ ತಾವದ್ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ -
ಯದುದಿತಮಿತ್ಯಾದಿನಾ || ಹೇತ್ವಂಶಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ತಾಸ್ವಿತಿ || ಅಯೋಗ್ಯಾನಾಮ
ನುಪಲಬ್ಧಿರದೋಷಾಯೇತ್ಯತೋಽದೃಷ್ಟಾದಿತರೇಷಾಮಿತಿ ಫಲಾದೀನಾಮಿತ್ಯಸ್ಯಾರ್ಥಃ ಫಲಾನರ್ಥಾನಾಮಿತಿ |
ಪುಮರ್ಥಾಪುಮರ್ಥಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥಃ |

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಯದುದಿತಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಹೇತ್ವಂಶವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ತಾಸು' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸದ ಪದಾರ್ಥವು ಅನುಪಲಬ್ಧವಾದರೆ ದೋಷವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅದೃಷ್ಟಾತ್ ಇತರೇಷಾಂ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನೇ 'ಫಲಾನರ್ಥಾನಾಂ' ಎಂದು ವಿವರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಫಲಾನರ್ಥಾನಾಂ' ಎಂದರೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಹಾಗೂ ಅಪುರುಷಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಡೆ ಅನ್ವಯ

ಭಾವದೀಪ: - ತತಃಚ ಕಿಮಿತ್ಯತೋ ಭಾವಮಾಹ - ಆಮೇತಿ || ಅನುಪಲಬ್ಧಿಮಾತ್ರೇಣ
ಕಥಮಸತ್ವನಿರ್ಣಯ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇತಿ || ಏತೇನ ಸೂತ್ರೇ ನ ವಿವಿಧತೇ ಉಪಲಬ್ಧಿರಸ್ಯ

ತದನುಪಲಬ್ಧಿ ಉಪಲಬ್ಧಯೋಗ್ಯಂ ತಸ್ಮಾದದೃಶಾದಿತೀಷಾಂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಫಲಾನಾಮನುಪಲಬ್ಧೇನು-
ಪಲಮ್ಭಾದಿತೀಯಮನುಪಲಬ್ಧಿಶಬ್ದಃ ಕಾಕಾಕ್ಷಿವದ್ಭಯತ್ರಾನ್ವೇತೀತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ ||೨||

ಏನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು? ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಅಪ್ಪ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಯೋಗ್ಯತ್ವಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಕಾಕಾಕ್ಷಿನ್ಯಾದಿಂದ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಪದದ ಮೊದಲು ಮತ್ತು ಅನಂತರವೂ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಮೊದಲಿರುವ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಂದರ್ಥ. ಎರಡನೇ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಪದಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ನ ವಿದ್ಯತೇ ಉಪಲಬ್ಧಿಯಸ್ಯ ತದನುಪಲಬ್ಧಿಃ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಅಯೋಗ್ಯವಾದ ಎಂದರ್ಥವನ್ನು ಮೊದಲ ಅನುಲಬ್ಧಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ - ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ ||

ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ದೊರೆಯುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೇ ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅದೇ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುವಂತೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯೋಗವನ್ನು ಅಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಯೋಗದ ಉತ್ಕರ್ಷಾವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ಅರ್ಥ -- ಏತೇನ = ಫಲ ಅದರ್ಶನವೆಂಬ ಹಿಂದಿನ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಯೋಗಃ = ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಃ = ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು.

|| ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ

ಸ್ವತೃಢಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪಾತಂಜಲಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - || एतेन योगः प्रत्युक्तः ||३||

योगफलं प्रत्यक्षोपलभ्यमिति न मन्तव्यम् ।

उक्ताभ्यासे तत्ಕಾಲ एव फलादृष्टेः ||३||

|| इति श्रीमदानन्दतीर्थभगवत्पादाचार्यविरचिते

ब्रह्मसूत्रभाष्ये स्मृत्यधिकरणम् || १ ||

ಅನುವಾದ - ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಫಲವು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟದೆಯೋ, ಅದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸ ಮಾಡಿದಾಗ ಅದರ ಉತ್ಕರ್ಷಕಾಲದಲ್ಲಿ ಅದೇ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲವು ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬಹುದು. ಅಂದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಅವೈಷ್ಣವಶಾಸ್ತ್ರಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಗಳು ನಿಯಮೇನ ಉಂಟಾಗುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಅಪ್ರಪ್ರಣೀತವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿಶ್ಚಯಿಸಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಶಂಕೆಗೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ - ಯೋಗಫಲಂ = ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ

ಹೇಳಿದ ಫಲವು, ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಪ್ರಮಾಣದಿಂದ, ಉಪಲಭ್ಯತೇ = ದೊರೆಯುತ್ತಿದೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ನ ಮಂತವ್ಯಮ್ = ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಉಕ್ತಾಭ್ಯಾಸೇ = ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಪರಿಶ್ರಮ ಪಟ್ಟರೂ, ತತ್ಕಾಲ ಏವ = ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೇಶಿಸಲ್ಪಟ್ಟ, ಫಲಾದೃಷ್ಟೇಃ = ಸ್ವೇದನ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯಷ್ಟವಸ್ತುತಿಗಳಿಲ್ಲವೂ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನಿರ್ಧಾರವಾಯಿತು.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ವೇದವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಶ್ರುತಿस्ಮೃತಿವಿಹಿತೈಹಿಕಕರ್ಮಗುಣೋಽನುಷ್ಠಾನೇಽಪಿ ಕ್ವಚಿತ್ ಫಲಾಭಾವದರ್ಶನಾತ್ ಅನ್ಯಾಗಮವತ್ ಶ್ರುತ್ಯಾದೀರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ किं न स्यादिति न वाच्यम्। ‘वाचा विरूप नित्यया’ इत्यादिप्रमाणसिद्धत्वेन वेदानां नित्यत्वात् निर्दोषत्वेन तत्प्रामाण्यस्य अपरिहार्यत्वात् वेदमूलत्वेन पञ्ಚरात्रಾದೀरपि प्रामाण्यसिद्धेः । यत् वेदायुक्तस्यैಹಿಕಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗುಣೋಽನುಷ್ಠಾನೇಽಪಿ ಫಲಾದರ್ಶನಂ ತತ್ಕರ್ತೃವೈಗುण्याತ್ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಕರ್ಮವಶಾತ್ ವಾ ಇತಿ ಮನ್ತವ್ಯಮ್ ||೧||

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅವುಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತ್ಯಾದಿಗಮಗಳಂತೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು?

ಈ ಆಶಂಕೆಯು ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ವೇದವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಿತ್ಯವಾಗಿದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕು. ಇಂಥ ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ವೇದಮೂಲಕವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಇಂಥ ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಐಹಿಕವಾದ ಕಾಮ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲ ದೊರಕದೆಯೇ ಇರುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಇದು ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತಕವಾಗಿ ಅಥವಾ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಕರ್ಮದ ಅಧೀನವಾಗಿ ಫಲ ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ಕರ್ಮದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ತತ್ಪ್ರದೀಪ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - एवमपि योगशास्त्रोदितानां प्रस्वेदकम्पादिदृष्टफलानाम्
उपलभ्यत्वात् तत् प्रमाणम् इत्यत आह - एतेन योगः प्रत्युक्तः ॥
योगशास्त्रोदितयोगाभ्यासफलं प्रत्यक्षोपलभ्यम् इति न मन्तव्यम् ।
यथोक्ताभ्यासे कृते यथोक्तकाल एव तत्तत्फलादृष्टे: ।

इति स्मृत्यधिकरणम् ॥

ಇದರಂತೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಬೆವರು ಬರುವಿಕೆ, ಶರೀರದ ಕಂಪನ ಮೊದಲಾದ ದೃಷ್ಟಫಲಗಳು ಕಾಣಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾವ ಯೋಗಾರ್ಥದ ಫಲವಿದೆಯೋ,

ಅದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತಃ ಉಪಲಬ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕ್ರಮಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ, ಆ ಶಾಸ್ತ್ರವು ಹೇಳುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ಫಲವು ದೊರಕುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ನಿಯಮೇನ ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न तथापि सर्वासामवैष्णवस्मृतीनामप्रामाण्यं योगस्मृत्युक्तफलादीनामव्यभिचारेणोपलम्भादाप्तप्रणीतत्वनिश्चयोपपत्तेरित्याह
 आहं परिहरत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे - एतेनेति ||

ಅದರೂ ಕೂಡ ಎಲ್ಲಾ ಅವೈಷ್ಣವ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ನಿಯಮೇನ ಫಲ ದೊರಕುವುದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ಬರೆದ ಪತಂಜಲಿ ಮೊದಲಾದ ಋಷಿಗಳು ಆಪ್ತರೆಂದು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಏತೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಯಾವುದೇ ಅವೈದಿಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪೋಕ್ತವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - योगस्मृत्युक्तफलादीनामव्यभिचारेणोपलम्भादाप्तोक्तत्व-
 निश्चयोपपत्तेरप्रामाण्यायोग इति न मन्तव्यम् । तदुक्तफलानां
 स्वेदनगात्रभञ्जनादीनां प्रत्यक्षोपलब्धावपि प्रथमं स्वेदनं द्वितीयं
 गात्रभञ्जनमित्या-युक्ताभ्यासावस्थोत्कर्षसम्पत्तिकाल एव स्वेदनादीनामदृष्टेरा

ಸೋಕ್ತತ್ವಾನಿಷ್ಠಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ । ಅತಃವೈದಿಕಸ್ಮೃತೀನಾಮಪ್ರಮಾಣತ್ವಾನ ಶ್ರುತುಕ್ತಸ್ಯ
ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸ್ಯ ತದ್ವಿರೋಧ ಇತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥ ೩ ॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುವಿರಚಿತಾಯಾಂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಯಾಮ್ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲವು ನಿಯಮೇನ ದೊರಕುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿದ ಪತಂಜಲಿ ಮೊದಲಾದವರು ಆಪ್ತರೇ ಆಗಿದ್ದಾರೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಬಹುದು. ತದುಕ್ತವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂಬ ವಿಷಯವು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಫಲನುಪಲಬ್ಧಿಯು ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ದೇಹ ಬೆವರುವುದು, ಶರೀರ ಕುಗ್ಗುವುದು ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತೆ ಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಮೊದಲು ಬೆವರುವುದು, ಅನಂತರ ದೇಹ ಕುಗ್ಗುವುದು ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸದ ಉತ್ಕರ್ಷಾವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಹೊಂದಿದಾಗಲೇ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ದೇಹ ಬೆವರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವರ ಮಾತು ಸುಳ್ಳಾಯಿತಲ್ಲವೇ? ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪತಂಜಲಿ ಮೊದಲಾದವರನ್ನು ಆಪ್ತರೆಂದು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೈದಿಕವಾದ ಎಲ್ಲಾ ಸ್ಮೃತಿಗ್ರಂಥಗಳು ಅನಾವೃತ್ತವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಆದ್ದರಿಂದ ಅವೈದಿಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಪ್ರಮೇಯವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ಭಾವದೀಪ

ಈ ಸೂತ್ರ ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - || एतेन योगः प्रत्युक्तः || परीत्याधिकरणान्तरत्वशङ्काव्युदासाय पूर्वसूत्रोक्तस्योपर्यभ्यधिकाशङ्का मतेनेत्यतिदेशोपयुक्तामाह - न तथापीति || अत इति || प्रबलश्रुतिविरोधात् फलादृष्ट्या आपोक्तत्वानिश्चयाच्चेत्यर्थः | फलं त्याद्यसूत्रार्थोपसंहार एवोक्तमिति भावः ||

|| इति राघवेन्द्रयतिकृते भावದೀಪೇ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣಮ್ ||

ಸರಮತದ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಸೂತ್ರವು ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯ ವರಿಪಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ವಿಷಯದ ಮೇಲೆ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡಲು ಉಪಯುಕ್ತವಾದದ್ದನ್ನು 'ನ ತಥಾಪಿ' ಎಂಬುದರಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ನ ತಥಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಪ್ರಬಲಶ್ರುತಿವಿರೋಧವಿರುವುದರಿಂದ ಫಲವು ಕಾಣಿಸದ ಕಾರಣ ಅಪೋಕ್ತತ್ವವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದರ್ಥ. ಅಧಿಕರಣದ ಫಲವನ್ನು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರಾರ್ಥದ ಉಪಸಂಹಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ

ಸ್ವತ್ತಕ್ಕಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ||

|| ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇಶಾರ್ಪಣಮಃ ||

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್ಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಸ್ಮृत್ಯಧಿಕರಣಮ್ (೨|೧|೧)

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯ ಏಕೆ ಹೊರಟಿದೆ ?

पूर्वेणोक्तसमन्वयेऽनेनाध्यायेन विरोधो निरस्यते । युक्ति-समय-श्रुति-युत्तयुपेतश्रुतिविरोधाः पादेषु क्रमेण निरस्यन्ते । आद्यपादे प्रबलत्वाद्युक्तिविरोधः, स्मृतिविरोधश्चतूरूपत्वादाद्यनये निरस्यते ॥

ಹಿಂದಿನ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಯಿತು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೋ, ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಆ ವಿರೋಧವು ಒಟ್ಟು ನಾಕುವಿಧ - ೧. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ, ೨. ಸಮಯವಿರೋಧ, ೩. ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ, ೪. ಯುಕ್ತಿಸಹಿತವಾದ ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಎಂದು. ಕ್ರಮವಾಗಿ ನಾಕು ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ಈ ನಾಕುಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವವರಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದವು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೇಲಿನ ನಾಕುಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವೇ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೂ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವು ಮೇಲಿನ ನಾಕುಬಗೆಯ ವಿರೋಧರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿದೆ.

ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ ಏಕೆ ಹೊರಟಿದೆ ?

ಸ್ಮृत्यನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಕ್ತ ಇತಿ ಚೇನಾನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ ॥ ೨-೧-೧ ॥

ಅತ್ರ ಸ್ಮಾರ್ತಸ್ತಾವತ್ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿನಸ್ತದವಾದಿನ ಇತಿ ದ್ವೇಧಾ । ಆದೇಽಪಿ ತದಪೌರೂಢೇಯತ್ವವಾದಿನಸ್ತದವಾದಿನ ಇತಿ ದ್ವೇಧಾ । ತತ್ಸರ್ವಸ್ಮೃತ್ಯವಿರೋಧೋಽತ್ರೋಚ್ಯತೇ ।

ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪುವವರು ಎರಡುವಿಧ - ೧. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳು, ೨. ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪದವರು ಎಂದು. ಇವರಿಬ್ಬರಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳು ಪುನಃ ಎರಡು ವಿಧ - ೧. ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವವರು. ೨. ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪದವರು. ಈ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ವಾರ್ಥರು ಯಾವ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುವರೋ, ಅದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಮೊದಲನೇ ಅಧಿಕರಣವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿವೆ.

ಸೂತ್ರದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ

ಸ್ಮೃತಿनां शैवसाङ्ख्यकाणादादिस्मृतीनां अन्यपरत्वाभावरूपानवकाशेन विष्णुकर्तृत्वादिबोधकश्रुतेरप्रामाण्यदोषप्रसङ्ग इति तदनुरोधेन श्रुतिर्नयेति चेन्न ।

ಸೂತ್ರದ 'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ ಇತಿ ಚೇತ್' ಎಂಬ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಭಾಗದ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಸ್ಮೃತೀನಾಂ = ಶೈವ, ಸಾಂಖ್ಯ, ಕಾಣಾದ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ, ಅನವಕಾಶ = ಶಿವ, ಪ್ರಕೃತಿ ಮೊದಲಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ನಿರವಕಾಶಗಳಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗೆ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಎಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ಶ್ರುತಿಗೆ ರುದ್ರಾದಿಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಇತಿ ಚೇನ್ = ಈ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ತಪ್ಪು.

ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ

अन्यासां पञ्चरात्रस्मृतीनां विष्णुकर्तृत्वादयान्तरपरत्वाभावरूपानवकाशेन तद्विरुद्धत्वादितरस्मृतीनामेवाप्रामाण्यदोषप्रसङ्गात् । एवञ्च शैवादिस्मृतिषु श्रौतस्मृतिभिः प्रतिरुद्धास्वप्रतिबद्धश्रुतिभिरेव विष्णुकर्तृत्वादिसिद्धिरिति भावः ।

‘ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಹೀಗೆರ್ಥ - ಅನ್ಯಸ್ಮೃತಿ = ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಬೇರೆಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ, ಅನವಕಾಶ = ವಿಷ್ಣುಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದದ ಕಾರಣ ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಇಂಥ ನಿರವಕಾಶವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ, ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಎಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗವಿದೆ.

ಯಾವಾಗ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಬಾಧಿತವಾಗಿವೆಯೋ, ಆ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಅಪ್ರತಿಬದ್ಧವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ವಿಷ್ಣುಕರ್ತೃತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

यद्वा अन्यासां श्रौतस्मृतीनां श्रुतिसंवादेन बलवत्त्वादनवकाशेन शैवादि स्मृतीनामप्रामाण्याख्यदोषस्य प्रकर्षेण सङ्गात् सम्बन्धादत्यन्ता-प्रामण्यादित्यर्थः । तत्त्वित्यत्रोपक्रमाद्यैरेव वेदार्थो निर्णय इति सिद्धावपीहोपक्रमादयोऽपि स्मृत्यनुरोधेन नेया इति शङ्केति ध्येयम् ।

‘ಅನ್ಯಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್’ ಎಂಬ ಸಿದ್ಧಾಂತಭಾಗಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಅನ್ಯಸ್ಮೃತಿ = ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದ-ವಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ನಿರವಕಾಶಗಳಾಗಿವೆ. ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ =

ಶ್ರುತಿಯ ಬೆಂಬಲವಿಲ್ಲದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗವಿದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ದೋಷದ ಸಂಪರ್ಕವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮೋಪಸಂಹಾರಾದಿ ಷಡ್ವಿಧ ತಾತ್ಪರ್ಯದಿಂದ ವೇದಾರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಅಂಥ ಉಪಕ್ರಮಾದಿಷಡ್ವಿಧತಾತ್ಪರ್ಯಲಿಂಗಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಹೀಗೆ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಆರಂಭಣೀಯವಾಗಿದೆ.

ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

वृत्त्यन्तरं तु बौद्धार्हतादिस्मृतीनामन्यपरत्वाभावरूपानवकाशेन तासामेवासोक्तानामप्रामाणदोषप्रसङ्ग इति तद्विरुद्धश्रुतिर्न मानमिति चेन्न । अन्यस्मृतीनां श्रौतस्मृतीनामनवकाशेन श्रौतस्मृतीनामेवाप्रामाण्यदोष प्रसङ्गादिति । तात्पर्यं तु पूर्ववत् ।

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಸ್ಮೃತಿ = ಬೌದ್ಧ, ಜೈನ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು, ಅನವಕಾಶ = ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ, ಬೇರೆಡೆ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಪಡೆದಿಲ್ಲ. ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ = ಅಪ್ರೋಕ್ತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಇವುಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಹೇಳುವ ಶ್ರುತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ.

ಇತಿ ಚೇನ್ನ = ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ತಪ್ಪು. ಅನ್ಯಸ್ಮೃತಿ = ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ = ಇಂಥ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೇನೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗವಿರುವುದರಿಂದ ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ ಸೂತ್ರದ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಮೊದಲನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಥಮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ

ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಸಿದ್ಧಾಂತದಲ್ಲಿ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗವನ್ನು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಈ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ನಿರವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಒಂದುವೇಳೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳಿದ್ದು ಸತ್ಯವಾದರೆ, ನಿರವಕಾಶವಾದ ಬೌದ್ಧಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೋಷಪ್ರಸಂಗದ ಭಯವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾದ್ದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೇ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬಾರದು. ಇವು ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರೆ ಪ್ರಬಲವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪ್ರಸಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಬೌದ್ಧಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು ಎಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎರಡೂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ತಾತ್ಪರ್ಯ ಒಂದೇ ಆಗಿದ್ದರೂ ಪದಗಳಿಂದ ವಿವಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಅರ್ಥಗಳು ಮಾತ್ರ ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿವೆ.

ಆಪೋಕ್ತವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹೇಗೆ ?

ಶ್ರೀತಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧಽಪ್ಯಾಪ್ತೋಕ್ತಾನಾಮವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿನಾಂ ಕಥಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯತ ಆಹ-

ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇ: ||೨-೧-೨||

ಶ್ರುತಿಯ ಬೆಂಬಲವಿರುವ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಇರಬಹುದು. ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆಪೋಕ್ತವಾಗಿವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಹೇಳುವಿರಿ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ.

'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಬಗ್ಗೆ

ನಾಸ್ತ್ಯುಪಲಬ್ಧಿರ्यಸ್ಯ ತದನುಪಲಬ್ಧಿಃ ಉಪಲಬ್ಧಿಯಾಗ್ಯಂ ಫಲಂ ತಸ್ಮಾದಿತರೇಷಾಂ ಉಪಲಬ್ಧಿಯಾಗ್ಯಾನಾಂ ಫಲಾನಾಂ, ತೃತೀಯಾದಿವಿತಿ ಪುಂವ್ದಾವಃ, ಅನುಪಲಬ್ಧೇರನುಪಲಮ್ಬಾದಿತ್ಯಾವೃತ್ಯಾ ಯೋಜ್ಯಮ್ ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂಬುದನ್ನು ಆವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಆಗ 'ಉಪಲಬ್ಧೇಃ ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇಃ' ಎಂದಾಗುತ್ತದೆ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು -

'ಅನುಪಲಬ್ಧೇ' = ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯವಲ್ಲದ ಯಾವ ಫಲವಿದೆಯೋ, 'ಇತರೇಷಾಂ' = ಅದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವಾದ, 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇ' = ಹೊಂದಲು ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು (ಪಡೆಯುತ್ತಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ)

'ಅನುಪಲಬ್ಧೇ' ಎಂಬುದು ಪುಲ್ಲಿಂಗ ಶಬ್ದದ ಪಂಚಮೀವಿಭಕ್ತಿಯಾಗಿದೆ. 'ತೃತೀಯಾದಿಷು ಭಾಷಿತಪುಂಸ್ಯಂ ಪುಂವದ್ಗುಲವಸ್ಯ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪುಂವದ್ಗುಲವು ಬಂದಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಅನುಪಲಬ್ಧಿನಃ' ಎಂದೇಕೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. 'ಅನುಪಲಬ್ಧೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಅನುಪಲಂಬಾತ್' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

यद्वा पूर्वसूत्रे यस्मिन् प्रत्यक्षायाम्ये विश्वकर्तृत्वादौ स्मृतिविरोधः शक्तिः तदितरेषां प्रत्यक्षयोग्यानां फलानामनुलब्धेरित्यर्थः । प्रत्यक्षफल-
विसंवादादाप्तोक्तत्वमेव नेत्यवैदिकस्मृतीनामप्रामाण्यमिति भावः । चशब्दः
किञ्चित् फलोपलब्ध्यङ्गीकारार्थः ॥

ಅಥವಾ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹೀಗಿದೆ - ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಂಶಕಿಸಿ ಉತ್ತರಿಸಲಾಯಿತು. ಈ ವಿಶ್ವಕರ್ತೃತ್ವವು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಆಯೋಗ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇತರೇಷಾಂ = ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಶ್ವತರ್ಕತ್ವದಿಂದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಫಲಗಳು, ಅನುಪಲಬ್ಧೇ = ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದರ್ಥ.

ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಗಳೆಲ್ಲವೂ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಫಲ ವಿಸಂವಾದಿಗಳಾಗಿವೆ. ಆ ಕಾರಣಗಳಿಂದ ಆಪೋಕ್ತವೇ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಅವೈದಿಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆಲವೊಂದು ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೇಳಿದ್ದನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ನಾವು ಅಂಗೀಕರಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಗಮನಿಸಿ - 'ಚ'ಶಬ್ದವು ಕೆಲವು ಫಲಗಳು ಉಂಟಾಗುವುದು ಅಂಗೀಕೃತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಇದು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಉಪಯುಕ್ತವಲ್ಲ. ಸಮಗ್ರ ಸ್ಮೃತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಕಾಣಬಾರದು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಅದು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಎಷ್ಟೋ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಫಲ ದೊರಕುತ್ತಲೇ ಇಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ಸೂತ್ರಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅವೈದಿಕ ಸ್ಮೃತಿಯಾದರೂ ಕೂಡ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಇಲ್ಲ ಅಲ್ಲವೇ?

नन्ववैदिकस्मृतीनां मध्ये योगस्मृत्युक्तफले विसंवादाभावान्नाप्रामाण्यमिति
त्यधिकाशङ्कयामाह -

॥ एतेन योगः प्रत्युक्तः ॥२-१-३॥

ಅವೈದಿಕವಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ನಡುವೆ ಯಾವ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿ ಇದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲಗಳಿಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ

एतेन प्रागुक्तफलानुपलम्भेन योगशास्त्रमपि प्रत्युक्तं निरस्तमित्यर्थः ।
प्रथमं स्वेदनं द्वितीयं गात्रभञ्जनमित्याद्युक्ताभ्यासावस्थोत्कर्षकाल एव
स्वेदनादीनामदृष्टेरित्यर्थः ॥१॥

ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ - ಏತೇನ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಫಲ ಅನುಪಲಂಭ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಯೋಗಃ = ಪಾತಂಜಲ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ, ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ = ನಿರಾಕೃತವಾಯಿತು. ಅದು ಹೀಗೆ - ಆ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಮೊದಲು ಬೆವರುತ್ತದೆ. ಅನಂತರ ಶರೀರವು ಬಾಗುತ್ತದೆ ಇತ್ಯಾದಿ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಅಂಥ ಯೋಗಾಭ್ಯಾಸವನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ, ಅನೇಕ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆವರುವಿಕೆ, ಗಾತ್ರಭಂಜನ ಆಗುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಫಲಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರ

ಇದ್ದೇ ಇದೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಪಾತಂಜಲಿ ಯೋಗಾದಿತಾಸ್ಮಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ||

ಅದ್ವೈತ-ವಿಶಿಷ್ಟಾದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತ್ಯಧಿಕರಣ ಮತ್ತು ವಿಮರ್ಶೆ

ಅದ್ವೈತಿಗಳು ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ನಾಕುಪಾದಗಳ ಕ್ರಮವನ್ನು ತಮ್ಮ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಮಂಡಿಸಿದ್ದಾರೆ - ತಮ್ಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿರೋಧವಾಗಲೀ, ಸಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ತರ್ಕಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯ, ಚಾರ್ವಾಕ ಮೊದಲಾದ ಮತಗಳೆಲ್ಲವೂ ದುಷ್ಟವಾಗಿವೆ ಎಂದು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಉತ್ತರಾರ್ಧದಲ್ಲಿ ಜೀವಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಲಿಂಗಶರೀರವನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ನಾಕುಪಾದಗಳ ಅರ್ಥ.

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಈ ಪಾದಾರ್ಥಚಿಂತನೆಯು ಆಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಹಾಗೂ ತದ್ವಿರೋಧ ತರ್ಕವಿರೋಧ ಎಂಬ ಎರಡು ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಒಂದು ಪಾದದಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಉಪಾಧಿಯು

ಇರಬೇಕು. ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಪಂಚಮಹಾಭೂತಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಹಾಗೂ ಜೀವಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ ಎಂಬ ಎರಡು ಬಗೆಯ ಉಪಾಧಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ. ಒಂದೇ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿ ಸಮಯಗಳಿಗೆ ದುಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಆದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಅನೇಕ ಕಡೆ ನೀವೇ ಇದನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. 'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ' 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' 'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾಚ್ಚ' 'ಏತೇನ ಶಿಷ್ಟಾ ಅಪರಿಗ್ರಹಾ ಅಪಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಮತವು ದುಷ್ಟವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೀರಿ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರಮತವು ದುಷ್ಟವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದರೂ, ಪರಮತದ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರದಲ್ಲಿಯೇ ಪರ್ಯವಸಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಪರಮತದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳುವುದೇ ಉದ್ದೇಶವಾಗಿರುತ್ತದೆ. ಈ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದಕ್ಕೆ ದ್ವಿತೀಯಪಾದದಿಂದ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ?

ಇದು ತಪ್ಪು. ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಪರಮತಕ್ಕೆ ದುಷ್ಟತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದು, ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಹೊರತು, ಬೇರೆ ಯಾವ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದಕ್ಕೆ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗಬೇಕಾದೀತು. ಏಕೆಂದರೆ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯವೆಂದು ಹೆಸರು. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದೇ ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಪ್ರಕೃತ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಅನ್ಯಮತವನ್ನು ದುಷ್ಟವೆಂದು ಹೇಳಿ, ಯಾವುದೇ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿಯೇ ಇಲ್ಲದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ತರ್ಕವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ - 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇವನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದರೆ ಗೋಮಯದಿಂದ ವೃಶ್ಚಿಕವು ಹುಟ್ಟಿದಾಗ

ವೃತ್ತಿಕ್ರಮ ಚೇತನವಾಗದ ಕಾರಣ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದ್ದರೂ ಗೋಮಯವು ಕಾರಣವೆಂದು ವೃತ್ತಿಕ್ರಮ ಕಾರ್ಯವೆಂದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಚೇತನನಾಗಿದ್ದರೂ ಜಡವಾದ ಪ್ರಪಂಚಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಹೀಗೆ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವಂತಹ ತತ್ವದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತೀರಿ.

ಇದರಂತೆ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿರುವ 'ಮಹದ್ವೀರ್ಣವದ್ವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಯಥಾ ದ್ವ್ಯಣುಕಾದಣೋಕ್ತೃಸ್ವಾಚ್ಛ ಸತೋ ಮಹದ್ವೀರ್ಣಂ ಚ ತ್ಯಣುಕಾದಿ ಜಾಯತೇ | ನಾಣು ನಾಪಿ ಹ್ರಸ್ವಮ್ | ಏವಂ ಚೇತನಾತ್ ಬ್ರಹ್ಮಣೋಽಚೇತನಂ ಜಗಜ್ಜನಿಷ್ಕತೇ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಪರಮಾಣುವಿನಿಂದ ದ್ವ್ಯಣುಕದಲ್ಲಿ ಅಣುಪರಿಮಾಣ ಮತ್ತು ಹ್ರಸ್ವಪರಿಮಾಣವಿರುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಹತ್ ಪರಿಮಾಣವಿರುವ ಮತ್ತು ದೀರ್ಘಪರಿಮಾಣವಿರುವ ದ್ವ್ಯಣುಕವು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಹೊರತು, ಅಣುಪರಿಮಾಣವಿರುವ ಹ್ರಸ್ವಪರಿಮಾಣವಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದದ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಕಾರಣಕಾರಣಭಾವವಿರುತ್ತದೆಂದು ತಾರ್ಕಿಕರು ಒಪ್ಪಿದ್ದಾರೆ. ಅದರಂತೆ ಚೇತನನಾದ ಬ್ರಹ್ಮನಿಂದ ವಿಲಕ್ಷಣವಾದ ಅಚೇತನವಾದ ಜಗತ್ತು ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದು ನೀವೇ ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ತರ್ಕವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವುದರಿಂದ ಸಾಂಕರ್ಯದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜೀವಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. 'ಅಂತರಾ ವಿಜ್ಞಾನಮನಸೀ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಏತಸ್ಮಾಜ್ಜಾಯತೇ ಪ್ರಾಣಃ ಮನಃ ಸರ್ವೇಂದ್ರಿಯಾಣಿ ಚ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಪ್ರಾಣ, ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ವಿಷಯೀಕರಿಸುವ ಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತೀರಿ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕೇವಲ ಭೂತಶ್ರುತಿಗಳ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ನಿಯಮ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಅನ್ನಮಯಂ ಹಿ ಸೌಮ್ಯ ಮನ ಆಪೋಮಯಃ ಪ್ರಾಣಃ ತೇಜೋಮಯೀ ವಾಕ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಮನಸ್ಸು, ಪ್ರಾಣ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಭೂತಾತ್ಮಕವೆಂದೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೃತೀಯಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ತಥಾ ಪ್ರಾಣಃ' 'ಸಪ್ರಗತೇರ್ವಿಶೇಷಿತತ್ವಾಚ್ಚ' 'ಅಣವಶ್ಚ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಅನೇಕ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಏನು ವಿಚಾರ ಮಾಡಿದ್ದೀರೋ ಅದೆಲ್ಲವನ್ನು ಮೂರನೆಯ ಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿಯೇ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ನೀವೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಇಂದ್ರಿಯ, ಮನಸ್ಸು ಮೊದಲಾದವುಗಳೆಲ್ಲವು ಭೂತಾತ್ಮಕವಾದ್ದರಿಂದ ತೃತೀಯಪಾದದ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿ ಇದರ ಉಲ್ಲೇಖವು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಲಿಂಗಶರೀರವಿಷಯಕವಾದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವಿಕೆ ಎಂಬ ನಾಕನೆಯ ಪಾದದ ಉಪಾಧಿಯೂ ಕೂಡ ಅಸಾಧುವಾಗಿದೆ. 'ಸಂಜ್ಞಾಮೂರ್ತಿಕ್ಷುಪ್ತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ 'ಅನೇನ ಜೀವೇನ' ಎಂಬ ವಿಷಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ, ಜೀವನಿಗೆ ಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು, ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ ಮಾಡಿದ್ದೀರಿ. ಹೀಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ, ಲಿಂಗಶರೀರದ ಬಗ್ಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದಂತಾಗಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಾ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಲಿಂಗಶರೀರವಿಷಯಕವಾದ ವಿಚಾರವೇ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮತ್ತು ಮೊದಲು ಸ್ವಪಕ್ಷ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿ, ಅನಂತರ ಪರಪಕ್ಷ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳಲ್ಲಿ ನೀವೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ ವಿರೋಧಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಮೊದಲನೆಯ ಪಾದದ ಅನಂತರವೇ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದವು ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದ್ವೈತಮತದಲ್ಲಿ ಪಾದದ ಪ್ರಮೇಯಗಳಾಗಲೀ, ಪಾದಕ್ರಮವಾಗಲೀ ದುಷ್ಪವಾಗಿರುತ್ತದೆ.

ರಾಮಾನುಜರ ಪ್ರಕಾರ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಮೇಯ ಹೀಗಿದೆ - ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಪ್ರಥಮಪಾದ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

ಪರಪಕ್ಷದವರೆಗೆ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ.

ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಮೂರು ಮತ್ತು ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಹೊರಟಿರುತ್ತವೆ. ಇಷ್ಟು ರಾಮಾನುಜರು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುವ ಅಧಿಕರಣಗಳ ಪ್ರಮೇಯವಿಚಾರ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಅದ್ವೈತಿಗಳಂತೆ ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ಸಾಂಕರ್ಯಾದಿ ದೋಷಗಳು ಬರುತ್ತವೆ. ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ದೋಷಪರಿಹಾರವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ 'ಸ್ವಪಕ್ಷದೋಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷವನ್ನೂ ಕೂಡ ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯಕವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಮಾತ್ರ ತೋರಿಸಬೇಕಿತ್ತು. 'ಉತ್ತತ್ವಸಂಭವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವಾಗ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ಸ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಬರುವ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ಸಮವಾಯಾಭ್ಯುಪಗಮಾಚ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ಪರಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಕಾರಣವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಮಾತ್ರ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳದೇ ಸಮವಾಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಗ್ಗೆಯೂ ಕೂಡ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತೀರಿ.

ಮೂರನೆಯ ಪಾದದಲ್ಲಿ 'ನಾತ್ಮಾ ಪ್ರಕರಣಾತ್' 'ಜ್ಞೋತ ಏವ' 'ಉತ್ಪ್ರಾಂತಿಗತ್ಯಾಗತೀನಾಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯನಲ್ಲದ ಜೀವನ ಬಗ್ಗೆ ಬರುವಂತಹ ದೋಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲಾ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದೀರಿ.

ಮತ್ತು ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳಿಗೆ ಒಂದೇ ಉಪಾಧಿಯನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದೀರಿ. ಪಾದಭೇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದ ಉಪಾಧಿಭೇದವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕಾರಣವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪರಪಕ್ಷದವರಿಗೆ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಎರಡನೆಯ ಪಾದ ಹೊರಡುವುದಾದರೆ ಕಾರ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಳಲು ಮತ್ತೊಂದು ಪಾದ ಇರಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

ಪಾದಕ್ರಮವೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಥಮಪಾದವು ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪಕವಾದಂತೆ ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳೂ ಕೂಡ ಸ್ವಮತದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಸ್ವಪಕ್ಷಸ್ಥಾಪಕವೇ ಆಗಿರುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಥಮಪಾದದ ಅನಂತರ

ಮೂರು ಹಾಗೂ ನಾಕನೆಯ ಪಾದಗಳು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಎರಡನೆಯ ಪಾದವನ್ನು ಕೊನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾದಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯು ಅಯುಕ್ತವಾಗಿವೆ.

ಮಾಯಾವಾದದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣರಚನೆ ಹೀಗಿದೆ - ವೇದಾಂತಗಳು ಬಹುಮುಖವಾದ ಅರ್ಥಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿರುತ್ತವೆ. ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವು ಅತ್ಯಂತ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರ- ವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮನುಷ್ಯ ಸಾಮಾನ್ಯರಿಗೆ ನೇರವಾಗಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪರತಂತ್ರಪ್ರಜ್ಞಾವಂತರಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದಲೇ ವೇದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸ್ಮೃತಿಗಳನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಬೇಕೆಂಬ ಗೊಂದಲವುಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಆಚರಣೆ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಅನ್ಯತ್ರ ಸಾವಕಾಶವಾಗಿವೆ. ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದಲೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಾದಿಗಳು ಉಂಟಾಗುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಸುವ ಮೂಲಕ ಸಿದ್ಧಾರ್ಥಬೋಧಕವಾಗಿದೆ. ಮೋಕ್ಷಸಾಧನವಾದ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಂದುಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯು ಹೊರಟಿರುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಕಪಿಲಮಹರ್ಷಿ ಈ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ರಚನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸರ್ವಥಾ ಹೇಳಬಾರದು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಬರದಂತೆ ವೇದಾಂತವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೊರತು ವಿರುದ್ಧವಾಗುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣ ಎಂಬುದಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಮನ್ವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಪುರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಕಡೆ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ವಾಕ್ಯಗಳಿವೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ, ಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ಈ ಸ್ಮೃತಿಪುರಾಣವಾಕ್ಯಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಯಾವುದಾದರೂ ಒಂದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಯಾವುದನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯು ಬಂದರೆ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೇಳುವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಾರಣತ್ವವಾದವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಅಂದರೆ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ವೇದಾಂತಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು. ಸ್ಮೃತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಷ್ಟು ಸಿದ್ಧಾಂತ.

ಈ ಅಧಿಕರಣಶರೀರ ಅಸಾಧು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಾಂತಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಜಗತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬ ಒಂದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳವುಗಳು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು 'ಗತಿಸಾಮಾನ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಮತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರ ವೇದವು ಬ್ರಹ್ಮನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಹುಮುಖವಾಗಿದೆಯೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ಮತ್ತು ರಾಮಾನುಜರು ಇಪ್ಪತ್ತು ಅಧ್ಯಾಯಗಳಿಂದ ಕೂಡಿರುವ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸಾ ಸಹಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸವು ಒಂದೇ ಶಾಸ್ತ್ರವನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪೂರ್ವಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಪರ್ಶನಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಸರ್ವವೇಷ್ಣಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ನಿರ್ಣಯಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪುನಃ ಉತ್ತರಮೀಮಾಂಸೆಯಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿವಿರೋಧ ಬರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

'ಸ್ಮೃತ್ಯನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ಮೃತಿಯೆಂಬ ಶಬ್ದವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಗಳು ಎಂಬುದಾಗಿ ಅಸಂಕುಚಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಅವೈದಿಕಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ಕಾಪಿಲಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಮಹದ್ವೀರ್ಘವದ್ವಾ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಣಾದಮತವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿರುವಂತೆ 'ರಚನಾನುಪತ್ತೇ' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಂಖ್ಯಮತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವೆಂದೇ ನಿರಾಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಥಮಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ನಿರಾಕರಣೆ.

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಭ್ಯೇ' ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪರರು ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ಸಾಂಖ್ಯಸಿದ್ಧಾಂತ ಹೇಳುವ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುವ ಮಹತ್ತತ್ವ ಅಹಂಕಾರತತ್ವಗಳು ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವುಗಳು ಸರ್ವಥಾ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಸಾಂಖ್ಯಮತವು ಅಯುಕ್ತ ಎಂಬುದು ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರಾರ್ಥ.

ಇದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾತ್' ಎಂಬ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ 'ಮಹತಃ ಪರಮವ್ಯಕ್ತಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಾ ಮಹತ್ತತ್ವಾದಿಗಳ

ಪ್ರಸ್ತಾವವಿರುವುದನ್ನು ನಾವು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ತೋರಿಸಿರುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತತ್ವಾದಿಗಳ ಉಲ್ಲೇಖವಿಲ್ಲವೆಂಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವು ಅಯುಕ್ತ.

ಪರರು 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾರೆ - ಇದು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣ. ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಈ ಸೂತ್ರವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. 'ವಿದ್ಯಾಮೇತಂ ಯೋಗವಿಧಿಂ ಚ ಕೃತ್ಸ್ನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಯೋಗವನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯಮತಕ್ಕಿಂತ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಈ ಅಧಿಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಏತೇನ ಯೋಗಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಾ ಅತಿದೇಶ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಯೋಗದರ್ಶನದ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಇದನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಅಧಿಕರಣವೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತತ್ಕಾರಣಂ ಸಾಂಖ್ಯಯೋಗಾಧಿಗಮ್ಯಂ ಜ್ಞಾತ್ವಾ ದೇವಂ ಮುಚ್ಯತೇ ಸರ್ವಪಾಪೈಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವೂ ಕೂಡ ವೇದಾಂತದರ್ಶನವೆಂದು ಸ್ವೀಕರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯೋಗಶಾಸ್ತ್ರವು ಮಾತ್ರ ವೇದಾಂತದರ್ಶನವಾಗುತ್ತದೆ. ಸಾಂಖ್ಯಶಾಸ್ತ್ರವು ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಪರಿಕಲ್ಪನೆ ತಪ್ಪು.

ಸಾಂಖ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವೈದಿಕವಾದ ತತ್ವಜ್ಞಾನ ಎಂದರ್ಥ ಹೊರತು, ಸಾಂಖ್ಯದರ್ಶನ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದರೆ ಯೋಗಶಬ್ದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಾನೋಪಾಯ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ. ಹೊರತು ಯೋಗದರ್ಶನ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ.

ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಸಮುತ್ಥಾನಮಾದ್ಯೇ ಹೇತೋರಸಿದ್ಧತಾ |

ದ್ವಿತೀಯೇಽಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕಾನುಪಪತ್ತಿಸ್ಪತೀಯಕೇ ||

ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಅಧಿಕರಣಶರೀರದಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೇತು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅಭ್ಯಧಿಕಾಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಕಾರಣ ಮೂರನೆಯ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನವೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ವರ್ಕದೀಪಾವಳಿ, ತತ್ಪ್ರದೀಪ, ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ ಇವುಗಳ ಅನುವಾದವು ಮತ್ತು ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆ ಹಾಗೂ ಮತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆಯು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು.

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತೆಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದ್ಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದ್ಧಿಕರಣಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् – न विलक्षणत्वादस्य तथात्वं च शब्दात्

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ಪಾಶುಪತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಫಲವು ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವಂತೆ ವೇದ ಹಾಗೂ ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಗಳು ನಿತ್ಯವಾಗಿವೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ವೇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅರ್ಥ -- ಅಸ್ಯ = ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ, ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ = ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ. ಅಥವಾ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಮತ್ತು ಅಪೌರುಷೇಯವೇದ ವಾಕ್ಯಾನುಸಾರಿತ್ವ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ತಥಾತ್ವಂ ಚ = ವೇದಗಳ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವು, ಶಬ್ದಾತ್ = ‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ನಿಶ್ಚಿತವಾಗಿವೆ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - || ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್ ||೧||

ನೈವಂ ಶ್ರುತೇಸ್ತದನುಸಾರಿಃ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ ತದ್ವಕ್ತಾನುಪಲಬ್ಧೇಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ವಾಚ್ಯಮ್ |

ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ ನಿಯತತ್ವಾತ್ ತದನುಸಾರಿತ್ವಾಚ |

ಅನುವಾದ - ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ವೇದ ಹಾಗೂ ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿಧಿಸಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದ ಹಾಗೂ ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು.

ಹೀಗೆ ಆರಂಭ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿವೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಹೀಗೆ ಪಾಶುಪತಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕಿಂತಲೂ ವೇದ ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಪ್ರಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ-
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಿದ ವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತಿ-
ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ
ನೇರವಾಗಿ ಸಿದ್ಧಾಂತವನ್ನೇ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರುತೇಃ = ವೇದಗಳಿಗೆ,
ಚ = ಮತ್ತು, ತದನುಸಾರಿಸ್ಮೃತೇಃ = ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ
ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮಗಳಿಗೆ, ತದುಪಲಬ್ಧಾರ್ಥ ಅನುಪಲಬ್ಧೇಃ = ಅವುಗಳಲ್ಲಿ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಫಲಗಳು ಕಾಣಿಸದಿರುವುದರಿಂದ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ =
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು, ಏವಂ = ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮಗಳಂತೆ, ನ =
ಹೇಳಬಾರದು, ಎಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ = ಪಾಶುಪತಾಗಮಗಳಂತಲೂ
ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ, ಹ = ಏಕೆಂದರೆ, ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ = ವೇದಗಳು

ಅಪೌರುಷೇಯಗಳಾಗಿವೆ. ತದನುಸಾರಿತ್ವಾಚ್ಚ = ವೈಷ್ಣವಸ್ಮೃತಿಗಳು
ವೇದಾನುಸಾರಿಗಳಾಗಿವೆ.

ಅಪೌರುಷೇಯ ವೇದದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — न हि नित्ये दोषाः कल्प्याः । स्वतश्च प्रामाण्यम् ।
अन्यथाऽनवस्थितेः।

ಅನುವಾದ - ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಕಲ್ಪನೆ
ಮಾಡಬಾರದು ಮತ್ತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಫಲೋಪಲಬ್ಧಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ
ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಟ್ಟ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದರೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು
ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿತ್ಯೇ =
ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವೇದದಲ್ಲಿ, ದೋಷಾಃ = ದೋಷಗಳನ್ನು ನ
ಹಿ ಕಲ್ಪಾಃ = ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಸ್ವತಶ್ಚ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ =
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದರಿಂದ, ಅನ್ಯಥಾ = ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ತ್ವವನ್ನು
ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ, ಅನವಸ್ಥಿತೇಃ = ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ.

ವೇದಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ದೇವರನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — 'न चक्षुर्न श्रोत्रं न तर्को न स्मृतिर्वेदा ह्येवैनं वेदयन्ति' इति
भाल्लवेयश्रुतेश्च ।

ಅನುವಾದ - ವೇದಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕಣ್ಣು ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ, ಕಿವಿ
ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತರ್ಕವು ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ಮೃತಿಗ್ರಂಥಗಳು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಗಳು
ಮಾತ್ರ ಅವನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಭಾಲ್ವವೇಶ್ವರತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ವೇದವು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. 'ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ
ಸೂತ್ರದ ಭಾಗದಿಂದ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ ವೇದದ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ-
ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಚಕ್ಷುಃ =
ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಣ್ಣು ಏನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನ = ನೋಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಶ್ರೋತ್ರಂ = ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಿವಿಯು, ಏನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನ = ಕೇಳುವುದಿಲ್ಲ. ತರ್ಕಃ = ಶುಷ್ಕವಾದ ಅನುಮಾನವು, ಏನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನ = ಸಾಧನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಸ್ವೃತಿಃ = ವೇದಕ್ಕೆ ಅನುಕೂಲವಾಗದ ಸ್ವೃತಿಃ = ಸ್ವೃತಿಯು, ಏನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ನ = ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದಾ ಹಿ = ವೇದಗಳು ಮಾತ್ರ, ಏನಂ = ಈ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ವೇದಯಂತಿ = ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ. ಇತಿ = ಹೀಗೆ, ಭಾಲ್ವವೇಯಪ್ರತೇತ್ಯ = ಭಾಲ್ವವೇಶ್ವರತಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ವೇದನಿತ್ಯತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳು

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् — नित्यत्वं च शब्दादेव प्रतीयते 'वाचा विरूप नित्यया'
(ऋ.८.६४.६.) इत्यादेः । 'अनादिनिधना नित्या' इति च स्मृतिः

॥१॥

ಅನುವಾದ - ವೇದದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವೂ ಕೂಡ ವೇದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. 'ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬ ವೇದವಾಕ್ಯವು 'ಅನಾದಿ ನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ವೃತಿವಾಕ್ಯವು ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು 'ನಿತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪಾದಾರ್ಥ -- ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವೆಂಬ ಯಾವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೋ, ಅದು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಶಂಕಿಸಿ ವೇದಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಅದನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚ = ವೇದದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವಾದರೂ ಶಬ್ದಾದೇವ ಆಗಮಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಪ್ರತೀಯತೇ = ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ = ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದಮಾತುಗಳಿಂದ ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ = 'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ವೃತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ವೇದದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ಕರ್ತದೀಪಾವಳಿ

ವೇದದಂತೆ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ

ಪಶುಪತ್ಯಾದಿಕೃತಾಗಮಸ್ಯ ತು ವಿಪ್ರಲಮ್ಬಾದಿಕರ್ತೃದೋಷಸಮ್ಮವೇನಾಪಿ
ಯಥೋಕ್ತಫಲಾದರ್ಶನೋಪಪತ್ತೇ: । ಸ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಕರ್ಮಾದಿನಾ ಏವ ಇತಿ ನಿಶ್ಚೇತುಂ
ಶಕ್ಯತ್ವಾತ್ । ತದಾಹ - ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥ ನನು ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣೇ
ನಾರಾಯಣೇ ನಿದ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ನಿಖಿಲವೇದಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನ ಯುಜ್ಯತೇ । ಪ್ರಮಾಣಾಂತರ-
ಸಂವಾದಾಭಾವಾತ್ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಸ್ವತಃಶ್ಚೇತ್ಯಾದಿನಾ ॥

ಪಾಶುಪತಿ ಮೊದಲಾದವರಿಂದ ರಚಿತವಾದ ಆಗಮವು ಕರ್ತೃದೋಷಸಹಿತವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಅಧೀನವಾಗಿ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂದು ಪಾಶುಪತಾದ್ಯಾಗಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಒ. ಜ್ಞಾನಾದಿಕಾರಣವಾದ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವಾದ ಸಕಲ ವೇದಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಏಕೆಂದರೆ ಅವುಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರ ಸಂವಾದ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸ್ವತಃಶ್ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಃಶ್ಚ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅನವಸ್ಥಾ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಸಂವಾದೇನೈವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ
ಸಂವಾದಕಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯಾಪಿ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಸಂವಾದೇನೈವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ । ತಸ್ಯಾಪಿ

ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಸಂವಾದೇನೈವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ಇತ್ಯನವಸ್ಯಾ ಸ್ಯಾತ್ । ಅತಃ 'ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸ್ವತಃ
ಏವ' ಇತ್ಯಕ್ಷಿಕರ್ತವ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷಾಣಾಮೇವ ವೇದಾನಾಂ ವಿಷ್ಣುಬೋಧಕತ್ವಂ
ಶ್ರುತ್ಯಾ ಸಾಧಯತಿ - ನ ಚಕ್ಷುರिति ॥

ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದ ಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು
ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಆ ಸಂವಾದಕ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದ
ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಅದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದದಿಂದ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕೋಸ್ಕರ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದೇ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಯಾವುದೇ ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ
ಇಲ್ಲದೇ ವೇದಗಳೆಲ್ಲವೂ ವಿಷ್ಣುಬೋಧಕವಾಗುತ್ತವೆ. ಇದನ್ನು 'ನ ಚಕ್ಷುಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ
ಶ್ರುತಿಯ ಮೂಲಕ ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರೀತಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಶ್ರುತಿನಿತ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ

ಸ್ವಸಮಯವು ಪರಸಮಯ ಸಮಾನವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪಃ - ಪರಸಮಯಸಾಧಾರಣಸಮೀರಿತಮ್ ಏತಮೇವ ದೋಷಂ ಸ್ವಸಮಯೇಽಪಿ
ಸಮಾನಂ ಸಮಾಶङ್ಕ್ಯಮಾನಮ್ ಅಪನೋನುಯತೇ । ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ
ಶಬ್ದಾತ್ । ನ ಚೇತರಸ್ಮೃತಿವದ್ ವೇದಸ್ಯ ಉಕ್ತಫಲೋಪಲಬ್ಧ ಏವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ।
ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ । ಪುಂವಾಕ್ಯೇ ವಿಪ್ರಲಬ್ಧಾದಿದೋಷಾಃ ಸಂಭವಂತಿ । ನ ನಿತ್ಯವಾಕ್ಯೇ ತೇ
ಕಲ್ಪಯಾಃ । ಪ್ರಾಪ್ತಭಾವಾತ್ । ನಿತ್ಯವಾಕ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾನಕ್ಷಿಕಾರೇ ಧರ್ಮಾಧರ್ಮಾಭಿಸಿದ್ಧಿರिति
ಚಾಪಾದಿಷ್ಠಮ್ ।

(೧) ಇತರ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಯಾವ ದೋಷವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೋ, ಅದು ನಿಮ್ಮ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವ ಸಮಾನವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವೇದವು ತಾನು ಹೇಳಿದ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಾವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಪುರುಷವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಪುರುಷ ನಿರ್ಮಿತವೇ ಆಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿತ್ಯವಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದರೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥಮಗಳೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಏಕಕ ಫಲಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಈ ದೋಷ ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಫಲಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂಥ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಕೆಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪವು ಬಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿನಿತ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತದೆ.

ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿದೆ. ಯಾರೊಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಂದಲೂ ಇದು ರಚಿತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪೌರುಷೇಯ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಸಮಯಗಳಿಗೆ ಬರುವ ದೋಷವು ನಮ್ಮ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

(೧) ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮುದ್ರಿತ ತತ್ವಪದೀಪದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 'ಶ್ರುತಿನಿತ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಅಶಂಕೆಯು ಸಾಕ್ಷಿಯ ತನಕ ಮಾತ್ರ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಸ್ವತಶ್ಚ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮङ್ಗೀಕರತವ್ಯಮ್ । ಪರತಶ್ಚೇತ್ ತಸ್ಯಾಪಿ ಪರತ
ಇತ್ಯನವಸ್ಥಾ । ನ ಚ ನಿಯಮಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪರತಃ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ ।
ಕದಾಚಿದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಸದಾ ತಯಾತ್ವಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ । ನನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿನಾಮಪಿ ವೇದ
ದೋಷಾಭಾವಃ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಾತ್ ಜಾಯತೇ । ತದಪ್ಯದೋಷಮೇವ ದೋಷಾಭಾವೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ।
ತದದೋಷತ್ವಮ್ ಅನ್ಯಸಾಧ್ಯಮ್ ಇತ್ಯನವಸ್ಥಾ ತತ್ರಾಪಿ ತುಲ್ಯೇತಿ । ನಾಯಂ ದೋಷಃ ।
ಸಾಕ್ಷ್ಯವಧಿತತ್ವಾತ್ ದೋಷಶಙ್ಕಾಃ । ಯತ್ರ ಹಿ ಸಾಕ್ಷಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವಂ ನಿಶ್ಚಿನೋತಿ, ನ ತತ್ರ
ದೋಷಶಙ್ಕಾ ಸ್ಯಾತ್ । ನ ಚ ಸಾಕ್ಷಿಣೋ ದೋಷಃ ಕಲ್ಪ್ಯಃ । ತದನುಭೂತಸ್ಯ
ಅನನ್ಯತಯಾತ್ವನಿಯಮಾತ್ । ಅನ್ಯತಯಾ ಪ್ರಮಾಣಾಪ್ರಮಾಣವಿವೇಕಾಭಾವಪ್ರಸಕ್ತಾತ್ । ನ ಚ
ಸಾಕ್ಷಿನಿರ್ದೋಷತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಮಾನಾಂತರಾಪೇಕ್ಷಮ್ । ಸ್ವಸಂವೇದತತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ । ತಸ್ಮಾತ್
ನಾಸ್ಮತ್ಪಕ್ಷೇ ಅನವಸ್ಥಾ ।

‘ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸ್ವತಃ’ ಎಂದೇ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ‘ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪರತಃ’ ಎಂದು
ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ? ಯಾವಾಗಲಾದರೂ
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬಂದರೆ ಆಗ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅದು ಅಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಹಜವಾಗಿ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು
ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣವು
ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವೇದದ ದೋಷಾಭಾವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅದೋಷತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲೂ
ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬುದು ಸಮಾನ. ಹೀಗೆ
ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ
ಸಾಕ್ಷಿಯು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ತನಕ ಮಾತ್ರ ದೋಷಶಂಕೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಯು

(೧) ಇತರ ಸಮಯಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಯಾವ ದೋಷವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದರೋ, ಅದು ನಿಮ್ಮ ಸಮಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮಾಡುವ ಸಮಾನವಾದ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವೇದವು ತಾನು ಹೇಳಿದ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂದು ನಾವು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಇಲ್ಲ. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎನ್ನುತ್ತೇವೆ. ಪುರುಷವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇದು ಪುರುಷ ನಿರ್ಮಿತವೇ ಅಲ್ಲ. ಒಂದು ವೇಳೆ ನಿತ್ಯವಾದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದರೆ ಧರ್ಮಾರ್ಥಮಗಳೇ ಸಿದ್ಧವಾಗದಿರಬೇಕಾದೀತೆಂದು ಈಗಾಗಲೇ ಹೇಳಿದ್ದೇವೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ಏಕಕ ಫಲಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಅದನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗಲೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಈ ದೋಷ ನಿಮಗೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಲ್ಲವೇ? ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಫಲಗಳು ದೊರಕುತ್ತವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆಯೋ, ಅಂಥ ಫಲಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಿದ್ಧವಾದದ್ದು ಕೆಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವೇದವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪವು ಬಂದರೆ ಈ ಶ್ರುತಿನಿತ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ.

ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿದೆ. ಯಾರೊಬ್ಬ ಪುರುಷನಿಂದಲೂ ಇದು ರಚಿತವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ವಿಪ್ರಲಂಭಾದಿ ದೋಷಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪೌರುಷೇಯ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷನಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬೇರೆ ಸಮಯಗಳಿಗೆ ಬರುವ ದೋಷವು ನಮ್ಮ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

(೧) ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ' ಎಂಬ ಹೆಸರು ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಮುದ್ರಿತ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು 'ಶ್ರುತಿನಿತ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಆಶಂಕೆಯು ಸಾಕ್ಷಿಯ ತನಕ ಮಾತ್ರ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಜ್ಞೀಕರಣವ್ಯಮ್ । ಪರತಃವೇತ್ ತಸ್ಯಾಪಿ ಪರತಃ
ಇತ್ಯನವಸ್ಥಾ । ನ ಚ ನಿಯಮಪ್ರಮಾಣಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪರತಃ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ ।
ಕದಾಚಿದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಸದಾ ತಥಾತ್ವಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ನನು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿನಾಮಪಿ ವೇದೇ
ದೋಷಾಭಾವಃ ಪ್ರಮಾಣಾಂತರಾತ್ ಜ್ಞಾಯತೇ । ತದಪ್ಯದೋಷಮೇವ ದೋಷಾಭಾವೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ।
ತದದೋಷತ್ವಮ್ ಅನ್ಯಸಾಧ್ಯಮ್ ಇತ್ಯನವಸ್ಥಾ ತತ್ರಾಪಿ ತುಲ್ಯೇತಿ । ನಾಯಂ ದೋಷಃ ।
ಸಾಕ್ಷ್ಯವರ್ಧಿತತ್ವಾತ್ ದೋಷಶಂಕಾಃ । ಯತ್ರ ಹಿ ಸಾಕ್ಷಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವಂ ನಿಶ್ಚಿನೋತಿ, ನ ತತ್ರ
ದೋಷಶಂಕಾ ಸ್ಯಾತ್ । ನ ಚ ಸಾಕ್ಷಿಣೋ ದೋಷಃ ಕಲ್ಪ್ಯಃ । ತದನುಭೂತಸ್ಯ
ಅನನ್ಯತಾತ್ವನಿಯಮಾತ್ । ಅನ್ಯಥಾ ಪ್ರಮಾಣಾಪ್ರಮಾಣವಿವೇಕಾಭಾವಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ನ ಚ
ಸಾಕ್ಷಿನಿರ್ದೋಷತ್ವಜ್ಞಾನಂ ಮಾನಾಂತರಾಪೇಕ್ಷಮ್ । ಸ್ವಸಂವೇದತತ್ವಾತ್ ತಸ್ಯ । ತस्ಮಾತ್
ನಾಸ್ಮತ್ಪಕ್ಷೇ ಅನವಸ್ಥಾ ।

‘ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸ್ವತಃ’ ಎಂದೇ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ‘ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪರತಃ’ ಎಂದು
ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೆ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದರೂಪವಾದ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕೆ
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ಹುಟ್ಟಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವಷ್ಟೇ ? ಯಾವಾಗಲಾದರೂ
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬಂದರೆ ಆಗ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಅದು ಅಪ್ರಮಾಣವೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಹಜವಾಗಿ ಇದೆ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳೂ ಕೂಡ ವೇದದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು
ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣವು
ನಿರ್ದೋಷವಾಗಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ವೇದದ ದೋಷಾಭಾವದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಅದೋಷತ್ವವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲೂ
ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಇನ್ನೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂಬುದು ಸಮಾನ. ಹೀಗೆ
ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸಮಾನವಾಗಿದೆಯಲ್ಲವೇ ?

ಉತ್ತರ - ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ
ಸಾಕ್ಷಿಯು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವ ತನಕ ಮಾತ್ರ ದೋಷಶಂಕೆಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಸಾಕ್ಷಿಯು

ನಿರ್ದೋಷತ್ವವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಅದರ ಮುಂದೆ ದೋಷ ಶಂಕೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲೂ ಕೂಡ ದೋಷ ಇರಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ಅನುಭೂತವಾದದ್ದು ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಸಾಕ್ಷಿಯು ಯಾವುದನ್ನು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಿರುತ್ತದೋ, ಅದು ಯಥಾರ್ಥವೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದರೆ 'ಇದು ಪ್ರಮಾಣ' 'ಇದು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ' ಎಂಬ ವಿವೇಕವೇ ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಸಾಕ್ಷಿಯಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣ ಬೇಕಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಅವಶ್ಯಕತೆಯಿಲ್ಲ. ತನ್ನಲ್ಲಿರುವ ನಿರ್ದೋಷತ್ವ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ತಾನೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದರಿಂದ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳಾದ ನಮ್ಮ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ವ್ಯಾಘಾತದ ತನಕ ಮಾತ್ರ ಆಶಂಕೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - ನನ್ವಸ್ಮತ್ಪಕ್ಷೇಽಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಙ್ಕಾನುತ್ಪತ್ತೌ ನ ಮಾನಾಂತರಾಪೇಕ್ಷೇತಿ ನಾನವಸ್ಥೇತಿ ಚೇತ್, किं आशङ्कानिवारकम्? यया शङ्कया व्याहति: स्यात् सा नैवोत्पद्यते, तस्माद् व्याघातो निवारकः, तदवधिरेवाऽशङ्का स्यात्, अतः परतः प्रामाण्येऽपि नानवस्थेति चೇत्, एवं तर्हि व्याघातಾನुभवस्य स्वतः प्रामाण्यमिष्टम् । अतस्तस्य साक्षिणः स्वप्रामाण्य एव सर्वव्यवहारावस्थितिः तद्वत् वेदस्यापि स्वप्रामाण्यं स्थितम् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪರತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳ ಪಕ್ಷದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟದಿದ್ದರೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ ?

ಉತ್ತರ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಗೆ ನಿವಾರಕವಾದದ್ದು ಯಾವುದು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಯಾವ ಶಂಕೆಯು ಬಂದರೆ ವ್ಯಾಹತಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೋ, ಅದರ ಮುಂದೆ ಪುನಃ ಶಂಕೆಯು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆತಂಕ ನಿವಾರಕವಾದದ್ದು ವ್ಯಾಘಾತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ವ್ಯಾಘಾತದ ತನಕ ಮಾತ್ರ ಆಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆಂಬುದು ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹಾಗಾಗಿ ನೀವು ಹೇಗೆ ಸಾಕ್ಷಿಯ ತನಕ ಮಾತ್ರ ಸಂಶಯ, ಲನಂತರ ಶಂಕೆ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆನ್ನುತ್ತೀರೋ, ಅದರಂತೆ ನಾವು ವ್ಯಾಘಾತ ದೋಷದ ತನಕ ಆಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದರ ಮುಂದೆ ಆಶಂಕೆಯು ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪರತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಉತ್ತರ - ಹಾಗಾದರೆ ವ್ಯಾಘಾತಾನುಭವವನ್ನು ನೀವು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ಆ ವ್ಯಾಘಾತದ ಅನುಭವ ಬಂದಿರುವುದು ಸಾಕ್ಷಿಗೆ ಹೊರತು, ಮತ್ತೊಂದಕ್ಕಲ್ಲ. ಆ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಸ್ವಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ನೀವೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಿದಂತೆ ಆಯಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಾಕ್ಷಿಯು ಪ್ರಮಾಣವಾದರೆ ಮಾತ್ರ ಸಕಲ ವ್ಯವಹಾರಗಳು ಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತವೆ. ಅದರಂತೆ ವೇದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - स्वतःप्रामाण्यं च शब्दात् प्रतीयते 'न चक्षुः' इत्यादेः । नित्यत्वं च 'तस्मै नूनम्' इत्यादेः । हे विरूप! तस्मा अभिद्यवे सुष्ठुतिं चोदस्व । 'अभितो द्योतत' इति - अभिद्युः । वृषा श्रेष्ठः । 'सुष्ठु स्तुतिं प्रति प्रेरय' इति प्रार्थनं विरूपस्य ऋषेरन्तर्यामिविषयं भवति । 'ऋचः सामानि जज्ञिरे' इत्यादि शब्दात् उत्पत्तिमत्वमाशङ्क्य, आह - अनादिनिधनेत्यादि ॥ अनादिनिधनत्वेन नित्या, नत्वनिधनत्वमात्रेण ॥

इति श्रुतिनित्यत्वाधिकरणम् ॥

ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ನ ಚಕ್ಷುಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ತಸ್ಮೈ ನೂನಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ವಿರೂಪ ಎಂಬ ಋಷಿಯು ತನ್ನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ

ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು, ಹೀಗೆ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ - ಎಲೈ ವಿರೂಪನೇ ! ಎಲ್ಲೆಡೆ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡಲು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡು ಎಂದು. (ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ತಾನೇ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಈ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನನ್ನು ಕುರಿತು ಮಾಡುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಎಂದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ. ತಾನು ವಿರೂಪ ಎಂಬ ಹೆಸರನ್ನು ಪಡೆದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನೇ ನಿಜವಾದ ವಿರೂಪ ಎಂಬುದಾಗಿ ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾನೆ.)

‘ಋಚಃ ಸಾಮಾನಿ ಜಜ್ಞಿರೇ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯವನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ವೇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತತ್ತಿ ಇದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ‘ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ’ ಎಂಬ ಸ್ಮೃತಿಯನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸುವ ಮೂಲಕ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದಿಯೂ ಇಲ್ಲ, ಅಂತ್ಯವೂ ಇಲ್ಲ ಆದ್ದರಿಂದ ಇದು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಮೃತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಆದಿಯಿದೆ ಅಂತ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಮಾತ್ರದಿಂದ ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಶ್ರೀವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ

ಪ್ರತಿನಿತ್ಯತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ'

ಅತ್ರ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವೇ ಪ್ರಮಾಣತ್ವೇನೋಕ್ತವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗ್ರಹಿತಿ: ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವ ವೇದಾದಿಗಳನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಗಳನ್ನಾಗಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲಾಯಿತೋ, ಆ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ, ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು ಇರುತ್ತವೆ.

ವಿವರಣೆ - ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ವೇದವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆಗ ತನ್ಮೂಲಕವಾಗಿ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಅವಿರೋಧಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಯುಕ್ತಿಪಾದದಲ್ಲಿ ಇದು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ಸಂದೇಹಾದಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿದ್ಧಯತೀತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।
ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಚ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣೋ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಸಿದ್ಧಿಃ ।
ಅತಃಸೌ ಪರಿಹರ್ತವ್ಯ ಏವ । ಶ್ರುತ್ಯಾಥೇವ ವಿಷಯಃ ಪ್ರಮಾಣಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ ।
ಉಭಯವಿಧವಾಕ್ಯೋಪಲಬ್ಧಿಃ, ಸಂದೇಹವಿಜಮ್ ।

ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು. ಈ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳೇ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ವಿಷಯ. ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೋ, ಅಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ. ಎರಡು ಬಗೆಯ ವಾಕ್ಯಗಳ ಉಪಲಬ್ಧಿಯು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ ಕಾರಣ.

ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುत्याದಿಕಂ ನ ಪ್ರಮಾಣಮಿತಿ ಪೂರ್ವಃ ಪಕ್ಷಃ । 'ಕಾರೀರ್ಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಃ' ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತೇಃ ಕಾರೀರ್ಯಾನುಷ್ಠಾನೇಽಪಿ ವೃಷ್ಟಾಚದೃಷ್ಟಾಽವಿಚಮಾನಾರ್ಥಾಭಿಧಾಯಕತ್ವಾತ್ ।

ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. 'ಕಾರೀರ್ಯಾ ಯಜೇತ ವೃಷ್ಟಿಕಾಮಃ' ಮಳೆಯನ್ನು ಬಯಸುವವನು ಕಾರೀರ್ಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಆಚರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಕಾರೀರ್ಯಾ ಯಾಗವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಮಳೆ ಬರುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಥಾ ಸ್ಮೃತೀನಾಮಪ್ಯನುಪಲಭ್ಯಮಾನಫಲಭಿಧಾಯಕತ್ವೇನಾವಿಚಮಾನಾರ್ಥತ್ವಾತ್ । ಅವಿಧ್ಯಮಾನಾಭಿಧಾಯಕಾನಾಂ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವದ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಯಮಾತ್ ।

ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಯಾ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ, ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆಯೋ, ಆಯಾ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲಗಳು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಹೀಗೆ ಅವಿದ್ಯಮಾನವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳುವುದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸಮರ್ಥನೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅವಿಚಮಾನಾಭಿಧಾತ್ರಿಣಾಮಪಿ ಶ್ರುತಿಃ ಸ್ಮೃತೀನಾಂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ, ಅನ್ಯಸ್ಮೃತೀನಾಮಪಿ ತತ್ಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ನ ಹಿ ಅವಿಚಮಾನಾಭಿಧಾಯಕತ್ವಸಾಮ್ಯೇಽಪಿ

‘ಶ್ರುತ್ಯಾದೇವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ, ನಾನ್ಯಸ್ಯ’ ಇತಿ ವಿಭಾಗೋ ಹೇತುರಸ್ತಿ । एवं च वेदाद्येकदेशस्याप्रामाण्येऽन्यदशप्रमाणतयामनाश्वಾसान्न विष्णोर्जगत्कारणत्व-
सिद्धिरिति ।

ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಶ್ರುತಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಾದರೆ, ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಇಲ್ಲದೇ ಇರುವ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಿಕೆ ಎಂಬುದು ಎರಡು ಕಡೆ ಸಮಾನವಾಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತಿಗಳು ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ವಿಭಾಗ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವೇದದ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಉಳಿದ ಏಕದೇಶವು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ವೇದ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - सिद्धान्तयत्सूत्रमुपन्यस्य प्रतिज्ञांशं तावद् व्याचष्टे -
नेति ॥ अस्य श्रुत्यादेस्तथात्वं पाशुपतादिस्मृतिवत्, उक्तानुपलब्धिहेतुनानाप्रा-
म्यं कल्प्यमिति भावः । तत्र हेत्वाकाङ्क्षायां सौत्रं हेतुमुपन्यस्य व्याचष्टे -
विलक्षणत्वादिति ॥

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪಕವಾದ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಭಾಗವನ್ನು ‘ನ’ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ನ ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಮ್’ ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ‘ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್’ ಎಂಬುದು ಹೇತುವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ‘ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬುದು ಹೇತು ಸಮರ್ಥಕವಾದ ವಾಕ್ಯವಾಗಿದೆ. ‘ಅಸ್ಯ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಎಂದರ್ಥ. ‘ನ ತಥಾತ್ವಮ್’ ಎಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ‘ಅನುಪಲಬ್ಧಿ’ ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ

ಹೇತುವಿನ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಹೇತುವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಶ್ರುತೇ: ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತೀತೋ ನಿದಿತ್ವಾಸ್ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾತ್, ಸ್ಮೃತೇ: ತದನುಸಾರಿತ್ವಾಸ್ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾನ್ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವತ್, ಶ್ರುತ್ಯಾದೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿದಿತ್ಯರ್ಥ: | ನನು ನಿದಿತ್ವಾದಿಸಿದ್ಧಾವೇಽಪಿ ಕುತೋಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವ ಇದಿತ್ಯತ ಆಹ - ನದಿತಿ ||

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯತ್ವವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ- ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವ ಎಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ಮೃತಿಗೆ ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯಂತೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯತ್ವಾದಿಗಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಏಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನಹಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ವೇದದ ನಿರ್ದುಷ್ಟತ್ವಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಾಕ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ತಾವತ್ ವಕ್ತೃದೋಷನಿಬಂಧನಮ್ | ನ ಹಿ ನಿದಿತ್ಯೇ ವೇದೇ ತೇ ದೋಷಾಃ ಕಲ್ಪಯಿತುಂ ಶಕ್ಯಂತೇ | ಯತೋ ನಿದಿತ್ವಾದಿದೋಷತ್ವಂ, ತತೋಽಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಭಾವಃ ಶ್ರುತೇಃ ಸಿದ್ಧಿರ್ಯತಿ | ಪ್ರಮಾಣಾನುಕೂಲತ್ವಾತ್, ಸ್ಮೃತೇರಪಿ ತದಿಸಿದ್ಧಿರಿದಿತಿ ಭಾವಃ ||

ವಕ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷವಿದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ಅವನಿಂದ ಉಚ್ಚರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ವಾಕ್ಯವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ. ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ವ್ಯಕ್ತಿಯಿಂದ ಅದು ಉಚ್ಚರಿತವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ದೋಷವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ದೋಷರಹಿತವಾಗಿದೆಯೋ, ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಅದು ಅಪ್ರಮಾಣವೂ ಕೂಡ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - 'ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರೇಽಪಿ ನ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವದ್ವೇದಾದೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್
ಇತ್ಯತ್ರೋಕ್ತವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾಸ್ವ್ಯಂ ಹೇತುಂ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ಸ್ವತಃಶ್ಚೇತಿ ||

ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವೇದಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ 'ಸ್ವತಃ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಾಕ್ಷಿಸಿದ್ಧ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭವೇದುಕ್ತಾನುಪಲಬ್ಧ್ಯಾ ವೇದಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕಲ್ಪನಂ, ಯದಿ
ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವತ್ ಫಲೋಪಲಬ್ಧ್ಯಾದಿಸಂವಾದಾಧೀನಜ್ಞಾನಂ ತತ್ತಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸ್ಯಾತ್ |
ನೈತದಸ್ತಿ | ವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷತಜ್ಞಾನಾದೇವ ಸಿದ್ಧಿವ್ಯಕ್ತೀಕಾರಾತ್ | ನ ಹಿ
ನಿರ್ದೋಷತದನುಸಾರಿತತ್ವತ್ವರೂಪಗ್ರಹೇ ಪುನಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಲಬ್ಧ್ಯೈ ಸಂವಾದಸಾಪೇಕ್ಷತಾಽನುಭೂಯತೇ |

ಒಂದುವೇಳೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಫಲದ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಯಿಂದ ವೇದ ಹಾಗೂ ಪಂಚರಾತ್ರಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಿದ್ದರೆ ನೀವು ಹೇಳಿದಂತೆ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದುವೇಳೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಫಲೋಪಲಬ್ಧಿ ಮೊದಲಾದ ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಧೀನವಾಗಿ ತಿಳಿಯುವುದಾಗಿದ್ದಲ್ಲಿ; ಆದರೆ ವೇದಾದಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೀಗಿಲ್ಲ. ವೇದಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದ ಸಾಪೇಕ್ಷವಲ್ಲ. ಯಾವುದರಿಂದ ಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೋ ಅದರಿಂದಲೇ ಅದರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಕೂಡ ಸಾಕ್ಷಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಫಲಸಂವಾದ ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು.

ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತೀನಾಮಪಿ ತಥಾತ್ವಂ ವಾಚ್ಯಮ್ |
ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾದಿನಿಶ್ಚಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದಂತೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸಂವಾದಾಧೀನಜ್ಞಾನಮೇವ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ
-ಅನ್ಯಥೇತಿ ||

ಸಕಲ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ಗೃಹೀತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಏಕೆ
ಒಪ್ಪಬಾರದು? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ಅನ್ಯಥಾ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಹಜಸಿದ್ಧ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदि प्रामाण्यं संवादादेव ज्ञायते तर्हि
संवादकप्रामाण्यमपि संवादान्तरेण ज्ञायते स्वत एव वा ।

ಒಂದುವೇಳೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಆ
ಸಂವಾದಕ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗಬೇಕು. ಅದರಲ್ಲೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು
ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರೋ ಅಥವಾ ಸ್ವತಃ
ತಿಳಿಯುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿರೋ?

ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - आये तदप्येवमित्यनवस्था स्यात् । द्वितीये
परम्पराकल्पनं व्यर्थं स्यात् । आद्यप्रामाण्यस्यैव स्वतस्त्वाभ्युपगमोपपत्तेरिति
भावः ||

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಕಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದ
ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಎರಡನೆಯ
ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಅವಶ್ಯಕತೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಮೊದಲ
ಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದೇ ಅಂಗೀಕರಿಸಬಹುದು.

ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕದಾचित् प्रामाण्यजिज्ञासायामेव संवादापेक्षणाभानवस्थेति चेन्मैवम् । प्रामाण्याध्यवसायं विना प्रवृत्त्यनुपपत्तित्या तज्जिज्ञासाध्रौव्यात् ।

ಯಾವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೋ ಆವಾಗ ಮಾತ್ರ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹಣಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುವಿರಿ.

ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗದಿದ್ದರೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯೇ ಉಂಟಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೋಸ್ಕರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ನಿಃಶಂಕಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ನಿಶ್ಚಯ ಅನಿವಾರ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - फलसन्देहेऽपि कृष्यादौ प्रवृत्तिर्दृश्यत इति चेत् सत्यम् । सापि न निःशङ्का । यावच्छङ्कमेव संवादापेक्षणाभानवस्थेति चेत् ।

ಫಲದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿದ್ದರೂ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕೃಷಿ ಮಾಡುವಾಗ ಸಂಶಯದಿಂದಲೇ ಮೊದಲು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯದ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಲ್ಲವೇ ?

ಹೀಗೆ ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು. ಕೃಷಿ ಮೊದಲಾದ ಲೌಕಿಕವ್ಯಾಪಾರಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಶಯದಿಂದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಸತ್ಯ. ಆದರೆ ಅದು ನಿಃಶಂಕಾಪ್ರವೃತ್ತಿಯೆಂದು ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಿಶ್ಚಂಕಾಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯ ಆಗಲೇಬೇಕು. ಹಾಗಾದರೆ ಎಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಶಂಕೆಯು ಇರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವಾದ ಕೂಡಲೇ ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ ?

ಶಂಕೆಯು ಎಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತತ್ರ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । किं शङ्का सर्वत्रानुवर्तते कचिन्नोत्पद्यत
एव वा ?

ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ - ಈ ಶಂಕೆಯು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಸಮಾನವಾಗಿರುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ
ಕೆಲವೆಡೆ ಹುಟ್ಟುವುದೇ ಇಲ್ಲವೋ ?

ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ

तत्त्वप्रकाशिका - आथे कयमनवस्थाऽभावः । द्वितीयो निरस्तप्रायः ।

ಮೊದಲ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸಂವಾದವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ
ಪಡಲೇಬೇಕಾದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಸಂಶಯ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ಎರಡನೆಯ
ಪಕ್ಷವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ನಿರಾಕರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಸಂವಾದವು ಬೇಕೆಂದರೆ ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ

तत्त्वप्रकाशिका - अपि च संवादकमप्रामाण्यशङ्कां निवर्तयति प्रामाण्यं
ज्ञापयति वा ।

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವು ಬೇಕೇಬೇಕು ಎಂದು
ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ಬೇಕೆಂಬುದನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸಬೇಕು. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನು
ಪರಿಹರಿಸಲೋ ? ಅಥವಾ ಇರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲೋ ?

ಸಂವಾದಾಪೇಕ್ಷೆಯ ನಿರಾಕರಣೆ

तत्त्वप्रकाशिका - आथे प्रामाण्यस्य स्वतस्त्वप्राप्तिः । द्वितीये
शङ्काभावेऽपि संवादापेक्षा स्यात् ।

ಮೊದಲನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಸಂವಾದಕಪ್ರಮಾಣವು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತದೆಂದು
ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನೇ ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು.

ಎರಡನೆಯ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾಣವು ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದಾಗ ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಸಂವಾದವು ಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ.

ಸಂವಾದಕವು ಉಭಯತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಂವಾದಕಮುಭಯತ್ರಾಪಿ ಪ್ರವರ್ತತ ಇತಿ चेन्न ।

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಹಾಗೂ ಇರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಗ್ರಹಣಕ್ಕಾಗಿ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವು ಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಎರಡೂ ಪಕ್ಷವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸರಿಯಲ್ಲ.

ಬಾಧಕದಂತೆ ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - कल्पकाभावात् । बाधकवदुभयत्र व्यापारः किं न स्यादिति चेन्न ।

ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪಿಸಲು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಮಾಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ವಿಸಂವಾದಾದಿಬಾಧಕಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿರಾಸೆಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಇರುವುದು ಅನ್ವಯವೈತಿರೇಕದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯ ಎರಡರಲ್ಲೂ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ತತ್ ಸತ್ಯೇ ತತ್ ಸತ್ಯಮ್ ತದಭಾವೇ ತದಭಾವಃ' ಎಂಬ ಅನ್ವಯವೈತಿರೇಕವು ಇರುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೆ ?

ವೈತಿರೇಕ ವ್ಯಭಿಚಾರ

तत्त्वप्रकाशिका - अप्रामाण्यशङ्काशून्यस्य प्रामाण्यज्ञाने संवादनिरपेक्षत्वात् ।

ಈ ಶಂಕೆ ತಪ್ಪು. ಯಾವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಶಂಕೆಯೇ ಹುಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಂಥ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯಕ್ಕಾಗಿ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದವು ಬೇಕಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಉದಾಹರಣೆ

- ಸುಖಾದಿಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯು ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯವು ಸ್ವತಃ ಬರುತ್ತದೆ. ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿವೃತ್ತಿಗೆ ಸಂವಾದವು ಕಾರಣವೇ ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಉಭಯತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - बाधकेन विना निवृत्ताप्रामाण्यशङ्कस्याप्यप्रामाण्य-
बुध्यनुदयानुभवात् ।

ಯಾವುದೇ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದೆ ಸುಖಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರ ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೋ, ಅದರಂತೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನವೂ ಕೂಡ ಬರುವುದಾದರೆ ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರ ಬರುತ್ತದೆ. ಎಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಅಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯವೇ ಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಎಲ್ಲರ ಅನುಭವದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಚಾರ. ಆದ್ದರಿಂದ ಬಾಧಕವು ಹೇಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂದೇಹದ ನಿರಾಸೆ ಮತ್ತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಹೊಂದಿದೆಯೋ ಅದರಂತೆ ಸಂವಾದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಉಭಯತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯು ಅತ್ಯಂತ ಅಸಾಧುವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು.

ಪರತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಮಾನದ ಆಧಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - यदपि प्रामाण्यं परतो ज्ञायते अनभ्यासदशायां
सांशयिकत्वात् अप्रामाण्यवदिति ।

ನೈಯಾಯಿಕರು ಪರತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಹೀಗೆ ಸಾಧಿಸುತ್ತಾರೆ -

‘ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಪರತಃ ಜ್ಞಾಯತೇ ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಮ್ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವಾತ್ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವತ್’ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವ(ಸಂಶಯವಿಶಯತ್ವ) ಎಂಬ ಹೇತುವಿದೆ. ಮತ್ತು ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವೆಂಬ ಮತ್ತೊಂದರಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿದೆ. ಇದೇ ರೀತಿಯಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಎಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ‘ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಂ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವ’ ಎಂಬ

ಹೇತುವಿದೆ. ಯಾವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಅಭ್ಯಾಸವಿರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ವಿಷಯದ ಬಗ್ಗೆ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಾಗ ಅದರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಸಂದೇಹ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವಾದದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡಬೇಕೆಂದು ಸಾಧಿಸುತ್ತೇವೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ನೈಯಾಯಿಕರ ಆಕ್ಷೇಪ

ನೈಯಾಯಿಕರ ನಿರಾಕರಣೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - तदप्युक्तप्रतिकूलतर्कपराहतमुकूलतर्कशून्यं च ।
संशयस्य च दोषादेवोपपत्तेः ।

ಹಿಂದೆ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಕಾರ ಸಂವಾದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುವುದಾದರೆ ಆ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಸಂವಾದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ ತಪ್ಪಿದ್ದಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಪ್ರತಿಕೂಲತರ್ಕದಿಂದ ನೈಯಾಯಿಕರ ಅನುಮಾನವು ಪರಾಹತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಂ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿರಲಿ ಪರತಸ್ತ್ವವೆಂಬ ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ಅಪ್ರಯೋಜಕಾಶಂಕೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ನಿಮಗೆ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಧರ್ಮಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ

तत्त्वप्रकाशिका - स्वतस्त्वेनाभ्युपगतोपमानानुमानप्रामाण्येऽपि संशयदर्शनाच्च ।

ಧರ್ಮಿಯ ಜ್ಞಾನವಿದೆ ಆದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಹಾಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ.

'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಮ್ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿರಲಿ ಸಾಧ್ಯವಿರುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ಹೇಳಿದರೆ 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಮ್ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವೂ ಕೂಡ ಇರುವುದು ಬೇಡ ಎಂದು ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಎಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತದೋ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಭಂಗ ಬರುತ್ತದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಧರ್ಮಿಯ ಜ್ಞಾನ ಬಂದಿರುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗಿದೆ ಎಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ ಎರಡು ಕೋಟಿಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದು ನಿಶ್ಚಯವಾಗಿದೆ

ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಸಂಶಯ ಮೂಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರ ಅನುಭವದಿಂದ ಸಂಶಯ ಬರುವುದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದು ಹೇಳಲು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ.

ಈ ಆಶಂಕೆಯು ತಪ್ಪು. ಧರ್ಮಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೂ ತಾತ್ಪರ್ಯಭ್ರಮೆ ಮೊದಲಾದ ದೋಷದಿಂದಾಗಿ ಸಂಶಯವು ಹುಟ್ಟಬಹುದಾದ್ದರಿಂದ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಾಚೀನತಾರ್ಕಿಕರು ಉಪಮಿತಿ ಮತ್ತು ಅನುಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂಶಯವು ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧ ಚಾರ್ವಾಕ ಮೊದಲಾದ ದಾರ್ಶನಿಕರು ಅನುಮಾನವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಇದನ್ನು ಕೇಳಿದ ಮೂರನೇ ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅನುಮಾನವು ಪ್ರಮಾಣವೂ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯವು ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯಿಂದ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಸಂಶಯವು ಅನುಭವಸಿದ್ಧವಾಗಿದ್ದರೂ ಅನುಮಿತಿ-ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದು ಹೇಗೆ ಒಪ್ಪಿದ್ದರೂ, ಅದರಂತೆ ನಾವೂ ಕೂಡ ಸಹ ಧರ್ಮಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತೇವೆ.

ಹೇತುವಿಗೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನಭ್ಯಾಸದಾಶಾಯಾಮಪಿ ಸಂದೇಹಾಭಾವಸ್ಯಾಪಿ ದರ್ಶನಾಚೇತ್ಯಲಮ್ ।

ಇನ್ನು 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಮ್ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಲ್ಲಿ 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಂ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ 'ಅಭ್ಯಾಸವಿಲ್ಲದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಆಗ ತಾನೇ ಹುಟ್ಟಿದ ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ನೋಡಿ ಇದು ಘಟವೆಂದು ನಾವು ತಿಳಿಯುತ್ತೇವೆ. ಈ ಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಮಾಣವೋ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬ ಸಂಶಯ ನಮಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಮಡಿಕೆಯನ್ನು ಹಿಂದೆ ನೋಡದ ಕಾರಣ ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಪನ್ನವಾಗಿದೆ. ಆದರೂ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಹೇತುವಿಗೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸದ ಸಂಕ್ಷೇಪ. ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಗಳನ್ನು ಬೇರೆ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

‘ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದಸ್ಯ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಸೂತ್ರಸೂಚಿತಾಂ ಶ್ರುತಿಂ ಚಾಹ - ನೇತಿ॥

ವೇದವು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ‘ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವು ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದೆ. ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥರು ‘ನ ಚಕ್ಷುಃ ನ ಶ್ರೋತ್ರಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ‘ನ ಚಕ್ಷುಃ ನ ಶ್ರೋತ್ರಮ್ ನ ತರ್ಕೋ ನ ಸ್ಮೃತಿಃ ವೇದಾಹ್ಯೇವೇನಂ ವೇದಯಂತಿ’ ಎಂಬುದು ವೇದದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು .

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ್ರ ಚಕ್ಷುರಾದೀನಾಂ ಪರಮಾತ್ಮಾಽಪ್ರಮಾಪಕತ್ವಮುಕ್ತ್ವಾ ವೇದಸ್ಯೈವ ತತ್ ಪ್ರಮಾಪಕತ್ವೋಕ್ತೇಃ ಸಂವಾದಾನಪೇಕ್ಷತಯಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ । ವೇದಸ್ಯ ನಿಯತತ್ವಂ ಕೃತ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ನಿಯತತ್ವಶ್ಚೇತಿ ।

‘ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಗೆ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅನುಮಾನದಿಂದಲೂ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಕೇವಲ ವೇದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಸಮರ್ಥವಾಗಿವೆ’ ಎಂಬುದು ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಕಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಯಾವುದೇ ಇಂದ್ರಿಯಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದಪ್ರಮಾಣವೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಆದರೂ ವೇದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಮಾಣದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ವೇದಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ಸವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. (ವೇದವು ಅಪೌರುಷೇಯವೆಂಬುದು ಹೇಗೆ ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾದೇವ’ ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವೇದಗಳ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವೂ ಕೂಡ ವೇದದಿಂದಲೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಭಾಷ್ಯಕಾರರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ)

‘ತಸ್ಮೈ ನೂನಮ್ ಅಭಿದ್ಯವೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನೇನ ತಯಾತ್ವಮಿತ್ಯುಭಯತಃ ಸಮ್ಬಂಧ್ಯತೇ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಭವತಿ ।
ತಸ್ಮೈ ಸರ್ವತಃ ಪ್ರಕಾಶಾಯಾತಿಸಮರ್ಥಾಯ ವಿಷ್ಣವೇ ನಿಯತಯಾ ವೇದವಾಚಾ ಸಾರ್ವ್ವಾ ಸ್ತುತಿಂ
ಪ್ರೇರಯ ಕುರ್ವಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹೀಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ‘ತಥಾತ್ವಮ್’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು
ಕಡೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಒಮ್ಮೆ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ‘ತಥಾತ್ವಮ್’
ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ‘ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯ’ ಎಂದರ್ಥ. ಮತ್ತೊಂದು ಬಾರಿ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದುವ
‘ತಥಾತ್ವಮ್’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ‘ತಸ್ಮೈ ನೂನಮ್ ಅಭಿದ್ಯವೇ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅರ್ಥ
ಹೀಗಿದೆ - ‘ವಿರೂಪ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ತನ್ನನ್ನೇ ತಾನು ಸಂಬೋಧಿಸಿ ಎಲ್ಲಾ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ
ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥನಾದ ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಕುರಿತು ನಿತ್ಯವಾದ ವೇದಮಾತುಗಳಿಂದ
ಒಳ್ಳೆಯ ಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ಮಾಡು. ಹೀಗೆ ವಿರೂಪ ಎಂಬ ಯುಷ್ಮಯು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

‘ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವಿರೂಪೇತಿ ಸ್ವಾತ್ಮಾನಂ ಪ್ರತಿ ಸಮ್ಬೋಧನಮ್ ।
ಬಹುಕಾಲೀನತ್ವಮಾತ್ರೇಣ ನಿಯತತ್ವೋಪಚಾರಃ ಕಿಂ ನ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅನಾದೀತಿ ॥

ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯವೆಂಬ ಪದದಿಂದ ವೇದಗಳಿಗೆ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ.
ಬಹುಕಾಲದಿಂದ ಇರುವುದರಿಂದಲೂ ನಿತ್ಯವೆಂದು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿ ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ ಎಂದು ಏಕೆ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬಾರದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ ಇತಿ ಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ’ ಎಂಬುದಾಗಿ
ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

ನಿತ್ಯಪದದ ಅರ್ಥ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅನಾದಿನಿಧನತಯಾ ನಿಯತಾ ನ ತು ಬಹುಕಾಲೀನತಾಮಾತ್ರೇಣ
ನಿಯತತ್ವೋಪಚಾರ ಇತ್ಯರ್ಥಃ ।

ನಿತ್ಯಪದಕ್ಕೆ ಉತ್ತತ್ತಿನಾಶವಿಲ್ಲದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ಬಹುಕಾಲ ಇರುವುದೆಂಬ ಔಪಚಾರಿಕಾರ್ಥವನ್ನು ನಿತ್ಯಪದಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಯುಕ್ತಿಸಿದ್ಧವಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ವಾಚ್ಯಂ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ವಿವ(ದಂತಂ)ದಮಾನಂ ಪ್ರತಿ ಕಥಂ
ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೋಪಪಾದನಾಯೋಪನ್ಯಸ್ತಯೋರ್ನಿತ್ಯತ್ವಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಯೋಃ ಸಾಕ್ಷಿತಯಾ
ಶ್ರುತ್ಯುಪಾದಾನಂ ಯುಕ್ತಮಿತಿ । ಪರೇಣಾಪಿ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರೆಣಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ವೇದಸ್ಯಾಪಿ
ತತ್ಪ್ರಸಕ್ತ ಇತ್ಯಾಪಾದನಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾತ್ । ಯುಕ್ತೇಶ್ಚೋಪನ್ಯಸ್ತತ್ವಾತ್ ॥ ೪ ॥

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದ ಮಾಡುವವನನ್ನು ಕುರಿತು ನಿತ್ಯತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದವನ್ನು ಉದಾಹರಿಸುವುದು ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ಅಂಥ ವೇದದಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಬಾರದು.

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವು ದೊರೆಯದ ಕಾರಣ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ವೇದವೂ ಸಹ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಗೆ ವಿವಾದವಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂಥವನನ್ನು ಕುರಿತು ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವನ್ನು ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ನಾವು ವೇದದಿಂದ ಸಮರ್ಥಿಸುವುದು ತಪ್ಪಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ವೇದದ ನಿತ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗಳನ್ನೂ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಈಗಾಗಲೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಯುಕ್ತಿಸಿದ್ಧವಾದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳಿದರೆ ಅನ್ಯೋನ್ಯಾಶ್ರಯದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪ

ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿ :-

॥ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್ ॐ ॥ ೪ ॥

ಭಾವದೀಪ: - ॥ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ ॥ ಉಕ್ತೇತಿ ॥ ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿಸೂತ್ರ ಇತ್ಯರ್ಥ: ॥
ಯುಕ್ತಿತಿ ॥ ತದ್ಗುಣಾನುಪಲಬ್ಧೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಭಾಷ್ಯೇ ವಕ್ಷ್ಯमाणಯುಕ್ತೀತ್ಯರ್ಥ: ॥ ಅತ್ರ
ವಿಷ್ಣೋರಿತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಶಾಸ್ತ್ರೇ ಯುಕ್ತೀತ್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಪಾದೇ ವಿರೋಧೇತ್ಯಾದ್ಯುಕ್ತ್ಯಾಽಧ್ಯಾಯೇ ಚ ಸಂಸ್ಕೃತೀಪಾದಿತಾ
ಬೋಧ್ಯಾ ॥ ಎವಮಗ್ರೇಽಪಿ ॥ ಪೂರ್ವಸಂಸ್ಕೃತಿಮಾಹ - ಶ್ರುತ್ಯಾದೀತಿ ॥

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಉಕ್ತ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ
ಶಾಸ್ತ್ರಯೋನಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಎಂದರ್ಥ. 'ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾತ್' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.
ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಅನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೂ ಫಲವು ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಆ
ವೇದಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದೆ
ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಇಲ್ಲಿರುವ 'ಯುಕ್ತಿ' ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗತಿಗಳನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಅತ್ರ ವಿಷ್ಣೋಃ' ಇತ್ಯಾದಿ
ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಅತ್ರ ವಿಷ್ಣೋಃ' ಎಂಬ ಮಾತಿನಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿನ
ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆಗಾಗಿಯೇ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ ಇದೆ.
ಇದನ್ನು 'ಅತ್ರ ವಿಷ್ಣೋಃ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ
ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧ್ಯಾಯ ಸಂಗತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು 'ವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾತ್'
ಎಂಬ ಪದದಿಂದಲೇ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ
ಯುಕ್ತಿ ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪಾದಾಂತರ್ಭಾವಸಂಗತಿಯನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹೀಗೆ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ
ಮಾಡಿದ ಸಂಗತಿಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಸೂಕ್ತವಾಗಿ ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಇದರಂತೆ ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ
ಟೀಕಾಪಂಕ್ತಿಗಳಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸಂಗತಿಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಯತಕ್ಕದ್ದು. ಈಗ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ
ಆವಶ್ಯಕವಾಗಿರುವ ಸಂಗತಿಯನ್ನು 'ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಏವಂ ಶ್ರುತೇಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ನ ಬ್ರಹ್ಮಣ ಇತಿ ವಿಚ್ಛೇದಃ | ಸೌತ್ರತಥಾತ್ವಪದೇನ ಪ್ರಾಕ್ತನಸಾಧ್ಯಹೇತೋರಪಿ ಸ್ಮृतೃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೂಪದೃಶಾಂತಸ್ಯ ಚ ಪರಾಂಶಃ ಇತಿ ಭಾವೇನ ಪ್ರವೃತ್ತಮೇವಮಿತೀದೃಶಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯಂತಭಾಷ್ಯಮಾಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮೇಣ ವ್ಯನಕ್ತಿ || ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಕಮಿತಿ || ಶ್ರುತೇರಿತ್ಯೇತದ್ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಕರೀಯೇತಿ || ತದನುಸಾರಿಸ್ಮೃತೇರೇತೇತದ್ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ತಥೇತಿ || ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವದಿತ್ಯರ್ಥ ಕೇವಂಶಬ್ದಾರ್ಥ ವ್ಯನಕ್ತಿ - ಅವಿಧಮಾನೇತಿ || ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವನಿರಾಸಾಯ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಿತಿ ಹೇತುವ್ಯಾವರ್ತ್ಯ ಶ್ರುತೇಃ ರುದ್ರಾದಿಸ್ಮೃತಿಸಾಮ್ಯಮಿತ್ಯನ್ಯತ್ರೋಕ್ತಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ ||

'ಯುಕ್ತವಿರೋಧೇನ' ಎಂದು ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಬಾರದು. 'ಯುಕ್ತವಿರೋಧೇ ನ ಬ್ರಹ್ಮಣಃ' ಎಂದು ಪದಚ್ಛೇದ ಮಾಡಬೇಕು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತಥಾತ್ವ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಹಿಂದೆ ಪ್ರಸಕ್ತವಾದ ಸಾಧ್ಯ ಮತ್ತು ಹೇತುಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು ಹಾಗೂ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಾಮರ್ಶ ಮಾಡಬೇಕು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಏವಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭ ಮಾಡಿ 'ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿಯ ತನಕ ಇರುವ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತುಗಳು ಹೊರಟವೆ. ಈ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಆಶಂಕೆಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತ್ಯಾದಿ ಕಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು 'ಕಾರೀರ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ತದನುಸಾರಿಸ್ಮೃತೇಶ್ಚ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಮಾತನ್ನು 'ತಥಾ ಸ್ವತೀನಾಂ ಅಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿವತ್' ಎಂಬ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ 'ಏವಂ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಅವಿದ್ಯಮಾನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸಮಸ್ತವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಭಾವದೀಪ: - ಅವಿಧಮಾನೇತಿ || ಶ್ರುತೇರಿತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣಂ ಮತ್ವಾ ಶ್ರುತಿಸ್ಮೃತಿನಾಮಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಅಸ್ತವೇವ ದೃಶಾರ್ಥಕಭಾಗಸ್ಯ ಯತೋ ವಾ ಇತ್ಯಾದಿದೃಶಾರ್ಥಕಭಾಗಸ್ಯ ಕಿಮಾಯಾತಮಿತ್ಯತ ಆಹ - एवं चेತಿ || ತತ್ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿತರೇಷು ತಥಾತ್ವಮಿತಿ ಜೈಮಿನೀಯನ್ಯಾಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ || ೬ ||

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬುದು ಸ್ತೂತಿಗೆ ಉಪಲಕ್ಷಕವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಶ್ರುತಿಸ್ತೂತೀನಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ದೃಷ್ಟಫಲಕವಾದ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಲಿ. ಆದರೆ ಅದೃಷ್ಟವಿಷಯಕವಾದ 'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಭಾಗಗಳಿಗೆ ಇದರಿಂದ ಏನು ಬಾಧಕ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಏವಂ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ತತ್ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿತರೇಷು ತಥಾತ್ವಂ' ಎಂಬ ಜೈಮಿನೀಸೂತ್ರದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ವೇದದ ಏಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾದರೆ ಸಮಾನನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸಕಲವೇದಕ್ಕೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಂತೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - व्याख्येयसौत्रपदानि दर्शयन् भाष्यं व्याचष्टे - अस्येति ॥
ಶ್ರುತ್ಯಾದೀರित್ಯುಕ್ತ್ಯಾ ಭಾಷ್ಯದಿಶಾ ಅಸ್ಯಾ ಇತ್ಯುಕ್ತಿಃ ಸ್ಯಾದಿತಿ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಮ್ | ಉಪನಿಷತ್ಪ್ರಾಪ್ತವಾದಿಃ ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಾದಿಃ ಸ್ಮೃತಿವಾದಿಃ | ಶ್ರುತೀರೀತೀನೇನ ಭಾಷ್ಯೇ ಶ್ರುತಿಃ ಸ್ಮೃತಿಪದೇ ಯಥಾಯೋಗಮತ್ರಾಪ್ಯನ್ವೀಯೇತೇ ಇತಿ ದರ್ಶಿತಮ್ | ಉತೇನ ಕಿಂತು ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಾಮ್ಯಮೇವ ನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾದಿತಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣಸ್ಥವಾಕ್ಯಶೇಷಃ | ಕರ್ತೃನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾನಿತ್ಯತ್ವೇನ ಸಾಕ್ಷಿಸಾಮ್ಯಮಿತಿ ವಿವೃತೋ ಭವತಿ ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಯಾವ ಪದಗಳನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕೋ ಅವುಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಅಸ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಶ್ರುತ್ಯಾದೇಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ 'ಅಸ್ಯಾಃ' ಎಂದಾಗಬೇಕಿತ್ತು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಏವಂ' ಎಂಬ ಪದದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಾದಿಸ್ತೂತಿವತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಶ್ರುತೇಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಸ್ತೂತಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಯಿತೋ ಅದರಂತೆ ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಅನ್ವಯಾನುಗುಣವಾಗಿ ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಸ್ತೂತಿ ಪದಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಪಾಶ್ಚಾತ್ಯಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳಂತೆ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬಾರದು ಎಂದು ಹೇಳಿದ ಅನಂತರ 'ಕಿಂತು ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಾಮ್ಯಮೇವ ನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್' ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಸಾಮ್ಯವನ್ನೇ ವೇದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಹೇಳಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವುದನ್ನೂ ಕೂಡ ಇದು

ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕರ್ತೃವಿನ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದಲೇ ವೇದವು ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಇದನ್ನು ವಿವರಿಸಿದಂತಾಯಿತು.

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಅನುಭಾಷ್ಯ, ನ್ಯಾಯವಿವರಣಗಳ ಜೊತೆ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ವಕ್ತೃದೋಷೇತಿ || 'ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ಪುರೋದ್ಭವೈಃ | उज्झितं सर्वदोषैश्च कथं नो मानतां ब्रजेदित्यनुभाष्योक्तेरिति भावः | एतेन वेदा निತ್ಯत्वान्मानमुत्तमम्' इत्यनुभाष्यमपि स्मृत्युपलक्षणतया व्याख्यातं ध्येयम् | श्रुतेरित्यादिन्यायविवरणस्थमाद्यं साम्यಪदं ಸಂವಾದಾಧೀನಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೂಪಸಾಮ್ಯಪರಮ್ | ದ್ವಿತೀಯಂ ತು ತದನಧೀನಸಿದ್ಧಿಕ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೂಪಸಾಮ್ಯಪರಮಿತಿ ಪ್ರಕಾರಾಂತರೇಣ ತದ್ವಾಕ್ಯಂ ವಿವೃಣ್ವಾನೋ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಭವೇದಿತಿ ||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ವಕ್ತೃದೋಷನಿಬಂಧನಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ವಾಕ್ಯದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ವಕ್ತೃವಿನ ದೋಷಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷದೋಷಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಪುರುಷೋದ್ಭವೈಃ ಉಜ್ಜಿತಂ ಸರ್ವದೋಷೈಶ್ಚ ಕಥಂ ನೋ ಮಾನತಾಂ ವ್ರಜೇತ್' 'ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪುರುಷದೋಷಪ್ರಯುಕ್ತವಾದ ದೋಷವನ್ನು ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ?' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಿಂದಲೇ 'ನಿತ್ಯತ್ವಾತ್ ಮಾನಮುತ್ತಮಂ' ನಿತ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಉತ್ತಮಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅನುಭಾಷ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಸ್ವತ್ಯುಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. 'ಶ್ರುತೇಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಮ್ಯಪದವು ಸಂವಾದಾಧೀನವಾದ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಎರಡನೆಯ ಸಾಮ್ಯಪದವು ಸಂವಾದಾಧೀನವಾಗದ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಸಾಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವವರಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಭವೇತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಗ್ರಂಥವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಉತ್ತತ್ತೌಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ

ಭಾವದೀಪ: - ಸ್ವತಃ ಶಬ್ದಾರ್ಥಃ || ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷತಜ್ಞಾನಾದೇವೇತಿ ||
 ವೇದಾದಿಪ್ರಮಾಣಜ್ಞಾನಾದೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಏತೇನ ನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾದಿತ್ಯನ್ಯತ್ರೋಕ್ತೋ ಹೇತುಃ ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾದಿತಿ
 ವಿವೃತಃ || ತತ್ತತ್ಸ್ವರೂಪೇತಿ || ವೇದಾದಿಪ್ರಮಾಣೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಉತ್ಪತ್ತೌ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವಸ್ಯ ದೇವತಾನಯೇ
 ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧೇತಿ ಭಾಷ್ಯೇ ವ್ಯುತ್ಪಾದಿತತ್ವಾತ್ ಉತ್ತರಹೇತುನುರೋಧೇನ ಜ್ಞಾನೋ
 ಸ್ವತಸ್ತ್ವಪರತ್ವೇನೈವ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್ |

'ಭವೇತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಸ್ವತಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವರಿಸುತ್ತಿದೆ.
 'ಸಂವಾದನಿರಪೇಕ್ಷತಜ್ಞಾನಾದೇವ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ವೇದಾದಿಪ್ರಮಾಣಜ್ಞಾನಾದಿಂದಲೇ'
 ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದರಿಂದ 'ನಿರಪೇಕ್ಷತ್ವಾತ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬೇರೆಡೆ ಹೇಳಿದ
 ಹೇತುವಿಗೆ ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾಣದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು.
 'ತತ್ಸ್ವರೂಪ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ 'ವೇದಾದಿ ಪ್ರಮಾಣ' ಎಂದರ್ಥ. ಉತ್ತತ್ತೌ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು
 ದೇವತಾಧಿಕರಣದ 'ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧೇಶ್ಚ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಅದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ
 'ಅನ್ಯಥಾ ಅನವಸ್ಥಿತೇಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡುವ ಮುಂದಿನ ಹೇತುವಿಗೆ ಅನುಕೂಲವಾಗಿ
 ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ ಪರವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲವೇ?

ಭಾವದೀಪ: - ನ ಚೈವ ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಪ್ತಿಸ್ತು ಪರತೇವೇಂದ್ರಿಯಲಿಂಗಶಬ್ದಾನಾಂ ಯಥಾಯಮಂ
 ನುಮಾನಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿವೇದ್ಯತ್ವಾತ್ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವಸ್ಯ ತ್ವನುಮಾನವೇದ್ಯತ್ವಾದಿತಿ ಪಠ್ಯದಿವಾಕ್ಯೇನ
 ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಚ್ಚ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಹೀತನುಮಾನವ್ಯಾಖ್ಯಾನವ್ಯಾಖ್ಯಾವಸರೋಕ್ತೇನ ಕರಣಾನಾಂ ತು
 ಜ್ಞಾನೋ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಂ ನಾಜ್ಞೀಕ್ರಿಯತೇವೇತ್ಯಾದಿ ಸುಧಾವಾಕ್ಯೇನ ಚ ವಿರೋಧಃ ಇತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ |

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.
 ಅದು ಹೀಗೆ - 'ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಪ್ತಿಸ್ತು ಪರತೇವೇಂದ್ರಿಯಲಿಂಗಶಬ್ದಾನಾಂ
 ಯಥಾಯಮಂನುಮಾನಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಾದಿ ವೇದ್ಯತ್ವಾತ್'.

‘ಕರಣಗಳ ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವ ಶಕ್ತಿಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಜನನ ಶಕ್ತಿ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಶಕ್ತಿಯು ಜ್ಞಾನ ಕರಣಗಳ ಕಾರಣದಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸಲು ಬೇರೆ ಶಕ್ತಿಯ ಕರಣಗಳ ಕಾರಣಗಳಲ್ಲಿ ದೋಷವು ಇರುವುದರಿಂದ ಉಂಟಾಗುತ್ತದೆ. ಕರಣಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಜ್ಞಪ್ತಿಯು ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಉಚಿತವಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಅವುಗಳ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವವು ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅನುಮಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ’.

ಪ್ರಮಾಣಪದ್ಧತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲ. ‘ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಚ್ಛ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸ್ವತಃ ಏವಾಗಮಸ್ಯ ಹಿ’ ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ- ‘ಕರಣಾನಾಂ ತು ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಂ ನಾಂಗೀಕ್ರಿಯತೇ ಏವ’ ‘ಜ್ಞಾನಕರಣಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಆಂಗೀಕಾರ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕರಣಗಳ ಸ್ವರೂಪವು ಅವುಗಳ ಸ್ವಭಾವವನ್ನನುಸರಿಸಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅನುಮಾನದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ’. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಗೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ?

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೂ ಕೂಡ ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ- ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಅಪವಾದವನ್ನು ಆಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವಿದೆ. ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವಿದೆ, ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಕರಣಗಳಾಗಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯ, ಅನುಮಾನ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂದರೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವ ಎಂದರ್ಥ. ಇಂತಹ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವೆಂದರೆ ಕರಣಗಳು ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೋ ಅದೇ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದು. ಆದರೆ ಇದು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದ ಕರಣಗಳು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೋ ಅದಕ್ಕಿಂತ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣಗಳಿಂದಲೇ ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಉದಾ- ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅತೀಂದ್ರಿಯವಾಗಿವೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಅನುಮಾನದಿಂದಲೇ ಚಕ್ಷುರಾದಿ ಇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ನಾವು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ದೇವದತ್ತನಿಗೆ ರೂಪಜ್ಞಾನ ಬರುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯವಿದೆ.

ಶಬ್ದಗ್ರಹಣ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರೋತೃೇಂದ್ರಿಯವಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಷಯಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಬಾಹ್ಯೇಂದ್ರಿಯಗಳನ್ನು ಅನುಮಾನದ ಮೂಲಕ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅದರಂತೆ ಮನಸ್ಸು ಎಂಬ ಇಂದ್ರಿಯವು ಸಾಕ್ಷೀಂದ್ರಿಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಬೇರೆ ಜ್ಞಾನಕರಣಗಳಾದ ಲಿಂಗ ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಗಳು ಚಕ್ಷುರೀಂದ್ರಿಯದಿಂದ ಹಾಗೂ ಶ್ರೋತೃೇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಲಿಂಗ, ಶಬ್ದ ಎಂಬ ಮೂರು ಜ್ಞಾನಕರಣಗಳ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅನುಮಾನದಿಂದ ಮಾತ್ರ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಅನುಮಾನವು ಹೀಗಿದೆ- ಜ್ಞಾನಕರಣವು ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕವಾಗಿದೆ, ಈ ಕರಣದಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವ ಜ್ಞಾನವು ಇನ್ನೊಂದು ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನದ ಸಂವಾದವನ್ನು ಪಡೆದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದು. ಜ್ಞಾನಕರಣವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಬೇರೆ, ಅವುಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಅನುಮಾನವೇ ಬೇರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕರಣಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು.

ವಿವಕ್ಷಾಭೇದದಿಂದ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ

ಭಾವದೀಪ: - ಇಹಾಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹೇ ಸಂವಾದಾನಿರಪೇಕ್ಷತಾಯಾಮೇವ ತಾತ್ಪರ್ಯೇಣ ಕರಣಸ್ವರೂಪಗ್ರಾಹಕೇಣೈವ ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಹ ಇತ್ಯತ್ರ ತಾತ್ಪರ್ಯಾಭಾವಾತ್ । ಯದ್ವಾ ಅನ್ಯತ್ರ ಶಕ್ತಿಶಕ್ತಿಮ ತೋಭೇದಮುಪೇತ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವರೂಪರತಸ್ತ್ವೋಕ್ತಾವಪಿ ಇಹಾಭೇದಮುಪೇತ್ಯ ಸ್ವರೂಪಗ್ರಾಹಕಮೇವ ಜ್ಞಾನಜನಕಶಕ್ತಿಗ್ರಾಹಕಮ್ । ತದೇವ ಚ ಪ್ರಾಮಾಜನಕಶಕ್ತಿರೂಪಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಾಹಕಮಿತಿ ಭಾವೇನ ಸಂವಾದಿನಿರಪೇಕ್ಷತಜ್ಞಾನಾದೇವೇತ್ಯಾद्यುಕ್ತಮ್ । ಜ್ಞಾನಜನಕಶಕ್ತಿಗ್ರಾಹಕಮಾತ್ರಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವರೂಪಪ್ರಾಮಾಜನನ-ಶಕ್ತಿರೂಪಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವಂ ತು ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವಂ ಯೇನ ಗೃಹ್ಯತೇ ತತಃ ಏವ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವರೂಪ-ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ತದೀಯಸ್ಯ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವರೂಪಂ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಮಿತಿ ಸುಧೋಕ್ತಾನುಮತಮೇವೇತಿಭಾವಃ ।

ಉತ್ತರ - ಮೇಲಿನ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ನಾವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸಲು ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದಷ್ಟೇ ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದೇವೆ. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಕರಣಾಸ್ವರೂಪಗ್ರಾಹಕದಿಂದಲೇ ಕರಣದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ತಿಳಿಯಲ್ಪಡುತ್ತದೆ ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ನಾವು ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಥವಾ ಬೇರೆಡೆ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಶಕ್ತಿಯುಳ್ಳವುಗಳಿಗೆ ಭೇದವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ ಸ್ವರೂಪಗ್ರಾಹಕದಿಂದ ಅಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವ ರೂಪದಿಂದ ಪರತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ

ಅಭೇದವನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಸ್ವರೂಪಗ್ರಾಹಕದಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಜನಕಶಕ್ತಿಗ್ರಾಹಕತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇದೇ ಪ್ರಮಾ ಜನಕಶಕ್ತಿ ಎಂಬ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗ್ರಾಹಕ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಸಂವಾದಿನಿರಪೇಕ್ಷತಃ ಜ್ಞಾನಾದೇವ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಜ್ಞಾನಜನಕಶಕ್ತಿಗ್ರಾಹಕ ಮಾತ್ರಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವವೆಂಬ ಪ್ರಮಾಜನನಶಕ್ತಿರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವ ಎಂದರೆ ಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವವು ಯಾವುದರಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆಯೋ ಅದರಿಂದಲೇ ಅವುಗಳಿಗಿರುವ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಜನಕತ್ವರೂಪವಾದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಗೃಹೀತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಜ್ಞಾನಕರಣಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಪ್ರಕಾಶಾಂತರದಿಂದ ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಹಿಂದೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದದ್ದು ಯಾವುದರಿಂದ ಗೃಹೀತವಾಗಿದೆಯೋ ಅದರಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಪ್ರಕಾರ ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಬೇರೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಪ್ರಮಾಣವೇ ಬೇರೆ ಎಂದು. ಆದರೆ ಪ್ರಕೃತ ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ನಾವು ಹೇಳುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯಸುಧಾದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವೂ ಕೂಡ ಅಥವಾ ಎಂಬ ಶಬ್ದದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಒಟ್ಟು ನಾಲ್ಕು ವಿಧ. ೧. ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತತ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ. ೨. ಕರಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ. ೩. ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ. ೪. ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ ಎಂದು. ಈ ನಾಲ್ಕರಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿನ ಮೂರನ್ನು ನಾವು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಕೊನೆಯದಾದ ಕರಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕೋ, ಬೇಡವೋ? ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಿರುವ ವಿಚಾರ.

ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಪೂರಕವಾದ ಮೂರು ಬಗೆಯ ಸ್ವತಸ್ತ್ವಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಸಂಕ್ಷೇಪವಾಗಿ ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಮೊದಲನೆಯ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಉತ್ತತ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಹೀಗಿದೆ - ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂದರೆ ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿರುವಿಕೆ ಎಂದರ್ಥ. ವಸ್ತು ಇದ್ದಂತೆ ಗ್ರಹಿಸುವುದನ್ನೇ ಜ್ಞಾನದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಜ್ಞಾನ ಹುಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಯಥಾರ್ಥತ್ವವೆಂಬ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಯಾವ ಕಾರಣಸಮುದಾಯವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ಜ್ಞಾನವು ಹುಟ್ಟಿದೆಯೋ ಅದಕ್ಕಿಂತ

ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆ ಪಡದೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಹುಟ್ಟಿದೆ ಎಂದರ್ಥ. ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಘಟವಿದ್ದಾಗ 'ಅಯಂ ಘಟಃ' ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವು ನಮಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಜನಕವಾದದ್ದು ಘಟ ಮತ್ತು ಚಕ್ಷುರ್ದ್ರಿಯಕ್ಕೂ ಇರುವ ಸನ್ನಿಹರ್ಷ, ಹಾಗೂ ಚಕ್ಷುರ್ದ್ರಿಯಕ್ಕೂ ಮನಸ್ಸಿಗೂ ಇರುವ ಸನ್ನಿಹರ್ಷ ಇವೇ ಮೊದಲಾದವು. 'ಅಯಂ ಘಟಃ' ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಈ ಕಾರಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಕಾರಣವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಉತ್ತತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವಿದೆ ಎಂದು ತತ್ವವಾದಿಗಳಾದ ನಾವು ಅಂಗೀಕರಿಸಿದ್ದೇವೆ.

ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಉತ್ತತ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು- ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕರಣವಾದದ್ದು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ, ಅನುಮಾನ ಹಾಗೂ ಆಗಮ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತತ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವಿದೆ. ಅಂದರೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಕರಣಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆಯೋ ಅದರಿಂದಲೇ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟುತ್ತದೆ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಸಾಧನತ್ವ ಎಂದರ್ಥ. ಯಥಾರ್ಥಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿರಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಜ್ಞಾನದ ಕರಣಗಳು ಯಾವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೋ ಅದೇ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಂದಲೇ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಅಥವಾ ಜ್ಞಾನಕರಣಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೇ ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಉಂಟು ಮಾಡುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಎನಿಸಿವೆ. ಇದನ್ನು ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಉತ್ತತ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಮೂರನೆಯದ್ದು ಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ- ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿರುವ ಯಥಾರ್ಥ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ ಎಂದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯವಾದ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸುವ ಸಾಮಗ್ರಿಯಿಂದ ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸಲ್ಪಡಬೇಕು ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಉದಾ - 'ಅಯಂ ಘಟಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಜ್ಞಾನವು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಜ್ಞಾನವನ್ನು 'ಅಹಂ ಘಟಂ ಜಾನಾಮಿ' ಎಂಬ ಸಾಕ್ಷೀಂದ್ರಿಯವು ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಕ್ಷೀಂದ್ರಿಯವು 'ಅಯಂ ಘಟಃ' ಎಂಬ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಮಾತ್ರ ಗ್ರಹಿಸುವುದಲ್ಲ. ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಗ್ರಹಿಸುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಪ್ತೌ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ ಎಂಬುದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

(೪) ಆದರೆ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಹಿಂದೆ ವಿವರಿಸಿದಂತೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ನಿಃಶಂಕಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯವು ಅನಿವಾರ್ಯ

ಭಾವದೀಪ: - ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯಂ ವಿನಾಪಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿದೃಷ್ಟ್ಯಾ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜಿಜ್ಞಾಸೋಪಪನ್ನೌ ನಾನವಸ್ಥೇತಿ ಭಾವೇನ ಶಂಕತೇ || ಫಲೇತಿ || ಸಾಪೀತಿ || ತಥಾ ಚ ಬಹ್ವಾಸಾಧ್ಯಾ ಕರ್ಮಣಿ ನಿಶ್ಚಯಃ ಪ್ರವೃತ್ತಯೇ ನಿಶ್ಚಯೋಽಪೇಕ್ಷಿತ ಏವೇತ್ಯನವಸ್ಥೈವೇತಿಭಾವಃ ||

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಯವಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಕೃಷಿಕರಲ್ಲಿ ಕಂಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದಾಗ ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷವು ಹೇಗೆ ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಫಲಸಂದೇಹೇಪಿ' ಎಂದು ಆಶಂಕೆ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. 'ಸಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ 'ಬಹಳ ಆಯಾಸಸಾಧ್ಯವಾದ ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನಿಶ್ಚಂಕಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯವು ಇರಲೇಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನವಸ್ಥಾ ದೋಷವು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ' ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಸಂವಾದಗಳು ಅನ್ಯತ್ರ ಉಪಕ್ಷೇಪ

ಭಾವದೀಪ: - ನಿರಸ್ತಪ್ರಾಯ ಇತಿ || ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾಗ್ರಹಣೇ ಶಂಕಾ ಆವಶ್ಯಕತ್ವಾದಿತಿ ಶೇಷಃ || ಸ್ವತಸ್ತ್ವೇತಿ || ಬುದ್ಧಿದೋಷನಿರಾಸಮಾತ್ರಕಾರಣತ್ವಾದ್ಯುಕ್ತಿನಾಮಿತಿ ತತ್ವನಿರ್ಣಯೋಕ್ತ್ಯಾ ಸಂವಾದಕಸ್ಯಾನ್ಯತ್ರೋಪಯೋಗೇ ತದನಪೇಕ್ಷಜ್ಞಾನಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಸ್ಯ ಪ್ರಾಪ್ತೇಃ ಸ್ವತಸ್ತ್ವ ಪ್ರಾಮಿರೀತ್ಯರ್ಥಃ || ಶಂಕಾಭಾವೇಪೀತಿ || ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕಾನಿವೃತ್ತಾವಪೀತ್ಯರ್ಥಃ ||

'ನಿರಸ್ತಪ್ರಾಯಃ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಗ್ರಹಿಸದೇ ಇದ್ದರೆ ಶಂಕೆಯು ಬಂದೇ ಬರುತ್ತದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. 'ಸ್ವತಸ್ತ್ವಪ್ರಾಪ್ತಿಃ' ಎಂದು ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬುದ್ಧಿದೋಷ ನಿರಾಸಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರ ಕಾರಣತ್ವಾದ್ಯುಕ್ತಿಗಳು ಉಪಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ತತ್ವನಿರ್ಣಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಸಂವಾದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಅನ್ಯತ್ರ ಉಪಕ್ಷೇಪವಾಗುವುದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅವುಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜ್ಞಾನಗ್ರಾಹಕಮಾತ್ರಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದರಿಂದ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಶಂಕಾಭಾವೇಪಿ' ಎಂದರೆ 'ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯು ಪರಿಹಾರವಾದರೂ ಕೂಡ' ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಪರತಸ್ತು ನಿರಾಕರಣೆ

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಯಥಾ ವಿಸಂವಾದಾದಿರೂಪಬಾಧಕಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಙ್ಕಾನಿರಾಸಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ-
ಜ್ಞಾನಯೋಃ ವ್ಯಾಪಾರಸ್ತದನ್ವಯ ವ್ಯತಿರೇಕಾನುವಿಧಾಯಿತ್ವಹೇತುನಾ ಕಲ್ಪಯತೇ। ತಥೇಹಾಪಿ ತೇನೈವ ಹೇತುನಾ
ಕಲ್ಪಯತಾಮಿತಿ ಶಙ್ಕತೇ॥ **ಬಾಧಕವದಿತಿ**॥ ಬಾಧಕೇಽವ್ಯಭಿಚರಿತಾನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕಾಭ್ಯಾಂ ತಥಾ
ಕಲ್ಪನೇಽಪಿ ನೇಹ ತಥಾ। ಸುಖಾದಿಜ್ಞಾನೇ ಸ್ವತಃ ಏವ ನಿವೃತ್ತಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಙ್ಕಸ್ಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನೋದಯೇನ
ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರಾದಿತಿ ಭಾವೇನಾಹ - **ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇತಿ**॥ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನೋ ಬಾಧಕಸ್ಯ
ವ್ಯತಿರೇಕವ್ಯಭಿಚಾರೋ ನೇತ್ಯಾಹ - **ಬಾಧಕೇನೆತಿ**॥ **उक्तेति**॥ **अनवस्थारूपेत्यर्थः॥**
अनुकूलेति॥ ಅಸ್ತು ಸಂಶಯವಿಷಯತ್ವಂ ಮಾಸ್ತು ಪರತೋ ಜ್ಞೇಯತ್ವಮಿತ್ಯತ್ರ ಬಾಧಕಾಭಾವಾದಿತಿ
ಭಾವಃ।

ವಿಸಂವಾದ ಮೊದಲಾದ ಬಾಧಕವು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯನ್ನು ನಿರಾಸೆ ಮಾಡುವುದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೇ
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವುದರಲ್ಲೂ ಕೂಡ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು
'ತದನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕ ಅನುವಿಧಾಯಿತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರಂತೆ
ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲೂ ಕೂಡ 'ತದನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕ ಅನುವಿಧಾಯಿತ್ವ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದ ಸಂವಾದವು
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯ ನಿವೃತ್ತಿ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ನಿಶ್ಚಯ ಎಂಬೆರಡು ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾಗಲಿ
ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು 'ಬಾಧಕವತ್' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಬಾಧಕದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಭಿಚರಿತವಾದ ಅನ್ವಯವ್ಯತಿರೇಕವೆಂಬ ಕಾರಣತ್ವವಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಎರಡು
ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯ. ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಭಿಚರಿತವಾದ ಅನ್ವಯ
ವ್ಯತಿರೇಕಗಳು ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಸುಖಜ್ಞಾನವು ಬಂದಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂಶಯವೇ
ಬರುತ್ತಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಕೂಡ
ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಇರುವುದರಿಂದ ಎರಡೂ ಕಡೆಯೂ ಸಂವಾದವು ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆಂದು
ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಗದು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕಾಶೂನ್ಯಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದೆಯೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಜ್ಞಾನವು ಬರುವುದಾದರೆ ವ್ಯತಿರೇಕ
ವ್ಯಭಿಚಾರವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸುಖಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಂಕೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ

ಬಾಧಕ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲದಿದ್ದಾಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ನಿಶ್ಚಯವು ಉಂಟಾಗುತ್ತಿಲ್ಲ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ನಿಶ್ಚಯವೇ ಉಂಟಾಗುತ್ತಿದೆ. ಹೀಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಬಾಧಕಕ್ಕೆ ವ್ಯತಿರೇಕ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಬಾಧಕೇನವಿನಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಉಕ್ತ ಪ್ರತಿಕೂಲತರ್ಕ' ಎಂಬಲ್ಲಿ 'ಉಕ್ತ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಅನವಸ್ಥಾ ಎಂಬ ಪ್ರತಿಕೂಲ ತರ್ಕ ಎಂದರ್ಥ. ಅನುಕೂಲ ತರ್ಕ ಎಂದರೆ 'ಅಸ್ತು ಸಂಶಯವಿಷಯತ್ವಂ ಮಾಸ್ತು ಪರತೋ ಜ್ಞೇಯತ್ವಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಸಂಶಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೂಡಿಸಬಹುದು

ಭಾವದೀಪ: - धर्मिग्राहकेण तत्प्रामाण्याग्रहणे स्वतस्त्वभङ्गापत्या प्रामाण्य-
ग्रहणावश्यभावे विशेषदर्शनात्संशयानुपपत्तिरेवानुकूलतर्क इत्यत आह - संशयस्य
चेति ।। यथा परमते जातिव्यक्त्योरेकवित्तिवेद्यत्वनियमेपि इदमिति शुक्तिज्ञाने सत्यपि
सादृश्यदिदोषवशाच्छुक्तित्वाज्ञानेनेदं रूप्यमित्यादिभ्रमस्तथेहापि धर्मिज्ञाने सत्यपि तत्र
तात्पर्यभ्रमादिजन्यत्वादिशङ्कारूपदोषवशात्प्रामाण्याग्रहणोपपत्त्या संशयोपपत्तेरित्यर्थः ।

ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕರಿಂದ ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವಕ್ಕೆ ಭಗ್ನ ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಕರಿಂದ ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗುತ್ತದೆಂದು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಆಗ ಕೋಟಿನಿಶ್ಚಯವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ಸಂಶಯ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. 'ಯದಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸ್ವತಃ ಸ್ಯಾತ್ ತರ್ಹಿ ಸಾಂಶಯಿಕತ್ವಮಪಿ ನ ಸ್ಯಾತ್' 'ಒಂದುವೇಳೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಸಂಶಯವೇ ಬರದೇ ಇರಬೇಕಾದೀತು' ಎಂಬುದನ್ನೇ ಅನುಕೂಲತರ್ಕವನ್ನಾಗಿ ಹೇಳಬಹುದಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸಂಶಯಸ್ಯಚ' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ತಾರ್ಕಿಕರು ಜಾತಿ ಮತ್ತು ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು 'ತುಲ್ಯವಿತ್ತಿವೇದ್ಯ' ಆಗಿದೆ ಎಂಬ ನಿಯಮವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ಘಟವು ತಿಳಿಯುವಾಗಲೇ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಜಾತಿಯೂ ಕೂಡ ಅದೇ ಇಂದ್ರಿಯದಿಂದ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೆ. ಹೀಗೆ ನಿಯಮವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಶುಕ್ತಿಯನ್ನು ನೋಡಿ 'ಇದಂ ರಜತಂ' ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ 'ಇದಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಶುಕ್ತಿ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿರುವ ಶುಕ್ತಿತ್ವವೆಂಬ ಜಾತಿ ಜ್ಞಾನವು ಬಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಇದಂ

ರೂಪ್ಯಂ' ಎಂಬ ಭ್ರಾಂತಿಯು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ತಾರ್ಕಿಕರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಇದರಂತೆ ನಾವೂ ಕೂಡ ಧರ್ಮಿಜ್ಞಾನ ಇದ್ದರೂ ಕೂಡ ತತ್ಪರ್ಯಭ್ರಮೆ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳ ಶಂಕೆಯಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಯಾವಾಗ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಗೃಹೀತವಾಗಿಲ್ಲವೋ ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಕೋಟಿ ನಿಶ್ಚಯವಾಗದ ಕಾರಣ ಸಂಶಯವು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ತರ್ಕತಾಂಡವ ಓದಬೇಕು

ಭಾವದೀಪ: - - - - - ಪ್ರಾಚೀನತಾರ್ಕಿಕಮತಾವಶ್ಠಭೇನಾಹ || ಸ್ವತಸ್ತ್ವೇನೆತಿ ||

ಬೌದ್ಧಚಾರ್ವಾಕಾದಿವಿಪ್ರತಿಪತ್ಯಾಽನುಮಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಪಿ ಸಂಶಯದರ್ಶನಾದಿತ್ಯರ್ಥ: | ಯದ್ವಾ
 ಲಿಂಗಾದಿಜ್ಞಾನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಂದೇಹೇ ನ ತಜ್ಜನ್ಯಾನುಮಿತಿಸಂಶಯದರ್ಶನಾದಿತ್ಯರ್ಥ: | ಹೇತುಭಿರಾಸಿದ್ಧಿಃ ಚಾಹ
 - - - - - ಅನಭ್ಯಾಸೇತಿ || ಇತ್ಯಲಮಿತಿ || ವಿಶ್ವರಸ್ತು ತರ್ಕತಾಂಡವೇ |

ಪ್ರಾಚೀನ ತಾರ್ಕಿಕರ ಮತವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ 'ಸ್ವತಸ್ತ್ವೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಾಚೀನ ತಾರ್ಕಿಕರು ಉಪಮಿತಿ ಅನುಮಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಸಂಶಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ಬೌದ್ಧಚಾರ್ವಾಕಾದಿಗಳು ಅನುಮಾನವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಒಪ್ಪದ ಕಾರಣ ವಿಪ್ರತಿಪತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ ಅನುಮಾನ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸಂಶಯವು ಬರುವುದು ಕಂಡಿದೆ.

ಅಥವಾ ಅನುಮಿತಿಯನ್ನು ಕುರಿತು ಲಿಂಗಜ್ಞಾನ, ಪಕ್ಷಧರ್ಮತಾ ಜ್ಞಾನ, ವ್ಯಾಪ್ತಿಜ್ಞಾನ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕಾರಣವಾಗಿವೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವು ಬಂದರೆ ಅನುಮಿತಿಯ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಸಂದೇಹವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ತಾರ್ಕಿಕರು ಒಪ್ಪಿದಂತೆ ನಾವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತೇವೆ.

ಅಭ್ಯಾಸನಿರತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವು ಬರುವುದರಿಂದ ಹೇತುವಿಗೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷವನ್ನು 'ಅನಭ್ಯಾಸದಶಾಯಾಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯಲಮ್' ಎಂದರೆ ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರವನ್ನು ತರ್ಕತಾಂಡವ ಗ್ರಂಥವನ್ನು ಓದಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ.

‘ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಭಾಷ್ಯ ಶ್ರುತೇಶ್ಚೇತಸ್ಯ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಸಾಧ್ಯೇನಾನ್ವಯಂ ದರ್ಶಯನ್ನಾಹ -
ವೇದಸ್ಯೇತಿ || ಸ್ವತಃ ಸಂವಾದಾನಪೇಕ್ಷಜ್ಞಾನಗ್ರಾಹ್ಯೇತೀತಿ || ಶ್ರುತಿಂಚೇತಿ || ತೇನ ಭಾಷ್ಯೇಶ್ರುತೇಶ್ಚೇತಿ
ಚಶಬ್ದೇನಾನವಸ್ಥಿತೇರಿತ್ಯುಕ್ತಹೇತುಸಮುಚ್ಚಯ ಇತಿ ಸೂಚಿತಮ್ | ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾದಿತಿ
ಸೂತ್ರಖಂಡಸ್ಯೈಕಮರ್ಥಮುಕ್ತವಾರ್ಥಾಂತರೋಕ್ತಿಪರಂ ಭಾಷ್ಯಂ ನಿಯತವ್ಯಂ ಚೇತ್ಯಾದಿ | ತದ್ವ್ಯಾಚಕ್ಷೇ - ವೇದಸ್ಯ
ನಿಯತವ್ಯಮಿತಿ ||

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ‘ಶ್ರುತೇಶ್ಚ’ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ‘ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ’ ಎಂಬ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು
ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆಗ ಈ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ
ಎಂಬರ್ಥವು ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ‘ವೇದಸ್ಯ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಾಧಿಸಿದ್ದಾರೆ.
‘ಸ್ವತಃ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಸಂವಾದ ಅನವೇಕ್ಷಿತವಾದ ಜ್ಞಾನಗ್ರಾಹ್ಯವಾದದ್ದು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಶ್ರುತಿಂಚ’ ಎಂದು
ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತೇಶ್ಚ ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಚಶಬ್ದದಿಂದ ‘ಅನವೇಕ್ಷಿತಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ
ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಹೇತುವನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ಇದರಿಂದ ಸೂಚನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

‘ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಒಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯತನಕ
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಈಗ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ‘ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚ’
ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ‘ವೇದಸ್ಯ ನಿತ್ಯತ್ವಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾ ಗ್ರಂಥದಿಂದ
ಸಾಧನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ತಥಾತ್ವಂ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ದೇಹಲೀದೀಪನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅನ್ವಯ

ಭಾವದೀಪ: - ನನು ಪೂರ್ವ ತಥಾತ್ವಮಿತ್ಯಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತ್ಯರ್ಥ ಮತ್ವಾ ಪೂರ್ವಾನವಿತತ್ವೇನ
ಭಾಷಿತತ್ವಾತ್ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿನಿಯತವ್ಯಂ ಚೇತಿ ಚ ಕಸ್ಯಾರ್ಥ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅನೇನೇತಿ ||
ಸ್ವತಃಚೇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯೇಣೇತೀತಿ || ತಸ್ಮೈ ನೂನಮಭಿಧೇವೇ ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿಯತಯಾ | ವೃಣ್ಣೋ ಚೋದಸ್ವ
ಸುಷ್ರುತಿಮಿತಿ ಸಮಗ್ರಮನ್ತ್ರಾರ್ಥಮಾಹ - ತಸ್ಮಾ ಇತಿ ||

ಹಿಂದೆ 'ತಥಾತ್ವಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವತ್ತಿಗಳಂತೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು ಎಂಬುದಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ 'ಸ್ವತತ್ವಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಹಾಗೂ 'ನಿತ್ಯತ್ವಂ ಚ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಬೇಕು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅನೇನ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನೇನ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಸ್ವತತ್ವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತಥಾತ್ವಂ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. (೧) 'ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ನ' ಎಂಬ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆಯ ಜೊತೆ 'ಅಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನ ಜೊತೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

'ತಸ್ಮೈ ನೂನಮಭಿದ್ಯವೇ ವಾಚಾ ವಿರೂಪನಿತ್ಯಯಾ ವೃಷ್ಟೇ ಚೋದಸ್ಯ ಸುಷ್ಪತಿಮ್' ಎಂಬ ಸಮಗ್ರ ಮಂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು 'ತಸ್ಮೈ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ವತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - अभिद्यवे सर्वतः प्रकाशाय । वृष्णे अतिसमर्थाय । चोदस्व प्रेरय । स्वात्मनोऽन्यस्याभावादाह - कुर्वित्यर्थ इति ॥ कस्यचिद्वेषेर्नाम विरूपेति । अपौनरुक्त्याय हेतुहेतुमद्भावेन व्याचष्टे ॥ अनादिनिधनतयेति ॥ आद्यन्तशून्यतयेत्यर्थः । भाष्ये यथासूत्रं न चक्षुरित्यादि शब्दमात्रे वाच्येऽनवस्थितेरित्युपलक्षणतया युक्तेरप्युक्तेरुपयोगं वक्तुं शङ्कामाह - न च वाच्यमिति ॥

ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ 'ಅಭಿದ್ಯವೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯಿಂದಲೂ ಪ್ರಕಾಶಮಾನನಾದ' ಎಂದರ್ಥ. 'ವೃಷ್ಟೇ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಅತ್ಯಂತ ಸಮರ್ಥನಾದ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಚೋದಸ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡು' ಎಂದರ್ಥ. ತನ್ನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯವರು ಇಲ್ಲದ ಕಾರಣ 'ಪ್ರೇರಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ 'ಕುರು' ಎಂದರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿರೂಪ ಎಂಬುದು ಒಬ್ಬ ಯುಷ್ಮಯ ಹೆಸರು. ತನ್ನನ್ನು ಕುರಿತು ತಾನೇ ಸಂಬೋಧನೆ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಹೇಳಿದ ವೇದಮಂತ್ರವಿದು.

'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ವತ್ತಿವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅನಾದಿ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೂ 'ನಿತ್ಯ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೂ ಪುನರುಕ್ತಿಯು ಬರಬಾರದೆಂಬ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಹೇತುಹೇತುಮದ್ಭಾವವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ 'ಅನಾದಿನಿಧನತಯಾ'

ಇತ್ಯಾದಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಅನಾದಿನಿಧನತಯಾ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಆದ್ಯಂತಗಳು ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 'ನ ಚಕ್ಷುಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದರೆ ಸಾಕಾಗಿತ್ತು. 'ಅನವಸ್ಥಿತೇಃ' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು ಶಂಕಾ ಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು 'ನ ಚ ವಾಚ್ಯಂ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ವಿವದಮಾನಂ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಸಾಧುತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ

ಭಾವದೀಪ: - ವಿವದಮಾನಮಿತಿಪಾಠಃ ಸಾಧುಃ | ಭಾಸನೋಪಸಂಭಾಷಾಜ್ಞಾನಯತ್ನವಿಮರ್ಶಾಪ್ರಮಂತ್ರಣೇಷು ವದ ಇತ್ಯಾತ್ಮನೇಪದವಿಧಾನಾತ್ | ವಿವದಂತಮಿತಿಪಾಠೇ ತು ಚಾಂದ್ರಾದಯಸ್ತು ಮನ್ಯಂತೇ ಸರ್ವಸ್ಮಾದುಭಯಂ ಪದಮಿತ್ಯುಕ್ತಃ | ಪರಸ್ಪೇಷಂ ಸಮಾಧೇಯಮ್ || **ಆಪಾದನೇತಿ** || ಅನ್ಯೇತುಕಸ್ಯಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯಾಭಾವಂ ಸ್ವೀಕೃತ್ಯ ವಿಸಂವಾದಹೇತುಕಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಶಙ್ಕಾಮಾತ್ರಸ್ಯ ಕ್ರಿಯಮಾಣತ್ವಾದಿತೀರ್ಥಃ | ಸೂತ್ರೇ ಶಬ್ದಾದಿತುಪಲಕ್ಷಣಮಿತಿ ಭಾವೇನಾಹ - **ಯುಕ್ತೇಽಪೇತಿ** ||

ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ 'ವಿವದಂತಂ' ಎಂಬ ಪಾಠವಿದೆ. ಅದಕ್ಕಿಂತ 'ವಿವದಮಾನಂ' ಎಂಬ ಪಾಠವೇ ಸಾಧುವಾಗಿದೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಭಾಸನೋಪಸಂಭಾಷಾಜ್ಞಾನಯತ್ನವಿಮರ್ಶಾಪ್ರಮಂತ್ರಣೇಷು ವದಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ವದ' ಎಂಬುದಕ್ಕೂ ಆತ್ಮನೇಪದವನ್ನೇ ವಿಧಾನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಒಂದುವೇಳೆ 'ವಿವದಂತಂ' ಪಾಠವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದಾದರೆ 'ಚಾಂದ್ರಾದಯಸ್ತು ಮನ್ಯಂತೇ ಸರ್ವಸ್ಮಾದುಭಯಂ ಪದಂ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪೇಷದವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

'ಆಪಾದನಮಾತ್ರಸ್ಯ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಬೇರೆ ಕಾರಣದಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿ ವಿಸಂವಾದವೆಂಬ ಹೇತುವಿಂದಷ್ಟೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸುವುದರಿಂದ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬುದು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ 'ಯುಕ್ತೇಶ್ಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತ

ಭಾವದೀಪ: - ವೇದಸ್ಯ ನಿಯತೇ ದೇವತಾನಯ ಭಾಷ್ಯೇ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಚಾತ್ರ

युक्तेरुपन्यस्तत्वादित्यर्थः। तथा च श्रुतौ विवादेत्युक्त्या तयोः। साधनमस्त्वितिभावः।
 यद्वा युक्त्या वेदस्य नित्यत्वस्वतःप्रामाण्ययोः सिद्धिं मत्वा सूत्रेऽभ्युच्चयत्वेन
 शब्दादित्युक्तिरितिभावः ॥ ४ ॥

ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ದೇವತಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪ್ರಕೃತ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾರಿಗೆ ವಿವಾದವಿದೆಯೋ ಅಂತಹವರಿಗೆ ವೇದನಿತ್ಯತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಅದರ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಗಳಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅಥವಾ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ನಿತ್ಯತ್ವ ಹಾಗೂ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಿಕೊಂಡು ಅಭ್ಯುಚ್ಚಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದೂ ಕೂಡ ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ದೃಶ್ಯತೇ ತು’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - दृश्यते तु ॥२॥

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ - ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ಯೋಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಫಲವು ಖಂಡಿತವಾಗಿಯೂ ಲಭಿಸುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು.

‘ತು’ ಎಂಬ ಪದವು ವಿಶೇಷಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ವೇದೋಕ್ತಫಲಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ಅಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲವು ದೃಶ್ಯತೇ = ಉಪಲಬ್ಧವಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದಲೂ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
 ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಯಾವುದು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣಗಳು

॥ ದೃಶ್ಯತೇ ತು ॥೨॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅಧಿಕಾರಿಣಾಂ ಫಲಮ್ ।

ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ ಚ -

‘ಕ್ರಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮಾಥರ್ವಾನ್ಯಾ ಮೂಲರಾಮಾಯಣಂ ತಥಾ ।

ಭಾರತಂ ಪಶ್ಚರಾತ್ರಂ ಚ ವೇದಾ ಇತ್ಯೇವ ಶಬ್ದಿತಾಃ ॥

ಪುರಾಣಾನಿ ಚ ಯಾನಿಹ ವೈಷ್ಣವಾನಿ ವಿದೋ ವಿದುಃ ।

ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮೇತೇಷಾಂ ನಾತ್ರ ಕಿञ್ಚಿದ್ವಿಚಾರ್ಯತೇ ॥

ಅನುವಾದ - ವೇದೋಕ್ತವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವು ತಪ್ಪು. ಯಾರು ನಿಜವಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಾಗಿರುತ್ತಾರೋ ಅವರು ವೇದೋಕ್ತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಉತ್ತಮವಾದ ಫಲವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದ ವಚನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಃತ್ವವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಗಿದೆ - ಋಗ್ ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದ, ಅಥರ್ವವೇದ, ಮೂಲರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಪಂಚರಾತ್ರ ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ವೇದವೆಂದೇ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳು ಯಾವುದನ್ನು ವೈಷ್ಣವ ಪುರಾಣಗಳೆಂದು ಕರೆಯುತ್ತಾರೋ ಅವುಗಳು ಸ್ವತಃಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪವೂ ವಿಚಾರ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಯಾರು ವೇದಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುತ್ತಾರೋ, ಅವರು ಕೂಡ ದೋಷವನ್ನು ಕಂಡಾಗ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೆ? ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ. ಅಧಿಕಾರಿಣಾಂ = ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯ ಮೊದಲಾದ ದೋಷಗಳಿಂದ ರಹಿತರಾದ ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ, ಫಲಂ = ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂಪೂರ್ಣ

ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಭವಿಷ್ಯತ್ತರಾಣೀ ಚ = ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೀಗೆ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ - ಯುಗ್ಯಜುಸ್ಸಾಮಾಥರ್ವಾಖ್ಯಾ = ಯುಗ್ವೇದ ಯಜುರ್ವೇದ ಸಾಮವೇದ ಅಥರ್ವವೇದಗಳು, ತಥಾ = ಹಾಗೆಯೇ, ಮೂಲರಾಮಾಯಣಂ = ಮೂಲರಾಮಾಯಣವು, ಚ = ಮತ್ತು, ಭಾರತಂ = ಮಹಾಭಾರತವು, ಪಂಚರಾತ್ರಂ = ಪಂಚರಾತ್ರಾಗಮವು, ವೇದಾ ಇತ್ಯೇವ = ವೇದಗಳು ಎಂದೇ, ಶಬ್ದತಾಃ = ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಇಹ = ಈ ಪುರಾಣಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ, ವಿದುಃ = ಜ್ಞಾನಿಗಳು, ಯಾನಿ = ಯಾವುಗಳನ್ನು, ವೈಷ್ಣವಾನಿ ಪುರಾಣಾನಿ = ವಿಷ್ಣುವಿನ ಉತ್ಕರ್ಷವನ್ನು ಹೇಳುವ ಪುರಾಣಗಳೆಂದು, ವಿದೋ ವಿದುಃ = ತಿಳಿಯುತ್ತಾರೋ, ತಾನಿ ಚ = ಅವುಗಳೆಲ್ಲವೂ, ಸ್ವತಃ = ಮತ್ತೊಂದನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷೆಪಡದೆ, ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ = ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ. ಏತೇಷಾಂ = ಈ ಪುರಾಣಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ, ಕಿಂಚಿತ್ = ಸಂವಾದಿಗಳನ್ನು, ಅತ್ರ ಏತೇಷಾಂ = ಈ ಪುರಾಣಾದಿಗಳ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ-ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಕಿಂಚಿತ್ = ಸಂವಾದಿವಿಚಾರಗಳನ್ನು, ನ ವಿಚಾರ್ಯತೇ = ಹುಡುಕಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ.

ವೇದ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् -

यीचेष्टुक्तं न दृश्येत पूर्वकर्मात्र कारणम् ।

नाप्रामाण्यं भवेदेषां दृश्यते ह्यधिकारतः ॥

ಅನುವಾದ - ವೇದ ಮತ್ತು ವೇದಾನುಸಾರಿಯಾದ ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವಿಧಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೋ ಅದನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿದರೆ ಫಲವು ಕೇಲವೊಮ್ಮೆ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇಂಥ ಸಂದರ್ಭಗಳಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಿನ ವೈಗುಣ್ಯವನ್ನು ಅಥವಾ ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಮಗಳ ಪ್ರತಿಬಂಧಕತ್ವವನ್ನು ಊಹಿಸಬೇಕು. ಹೊರತು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಊಹಿಸಬಾರದು.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕರ್ತೃವಿನ ಪ್ರಾಚೀನಕರ್ಮವು ಅಥವಾ ಕರ್ಮದ ವೈಗುಣ್ಯದೋಷವು, ಕಾರಣಮ್ = ಕಾರಣವಾಗಿದೆ.

ವಿಷಾಂ = ಈ ಪುರಾಣ ಮತ್ತು ವೇದಗಳಿಗೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು, ನ ಭವೇತ್ = ಎಂದೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಬಾರದು, ಅಧಿಕಾರತಃ = ಯೋಗ್ಯರಾದ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ, ವಿಷಾಂ = ಇವುಗಳಿಗೆ, ದೃಶ್ಯತೇ = ಫಲವು ದೊರೆಯುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆ.

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದೆ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ -

ಇತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮನ್ಯೇಷಾಂ ನ ಸ್ವತಸ್ತು ಕಥञ्चನ ।

ಅದೃಶ್ಯೋಕ್ತೌ ತತಸ್ತೇಷಾಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನ ಸಂಶಯಃ ॥ ಇತಿ ॥೨॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ನವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ ॥ ೨ ॥

ಅನುವಾದ - ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಎಂದೂ ಕೂಡ ಒಪ್ಪಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಪಾಶುಪತಸ್ತೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಧಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ-- ಅನ್ಯೇಷಾಂ ತು = ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಾದರೂ, ಕಥಂಚನ = ಯಾವುದೇ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ, ಇತಃ = ಫಲದರ್ಶದಿಂದಲೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಬುದ್ಧಿದೋಷವನ್ನು ನಿರಾಸೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಒಪ್ಪಬೇಕು. ಹೊರತು ಸ್ವತಃ = ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಉತ್ಪತ್ತಿಯ ಮೂಲಕ, ಅದೃಶ್ಯೋಕ್ತೌ = ಅತೀಂದ್ರಿಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ತೇಷಾಂ = ಶ್ರುತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೃತಿಗಳಿಗೆ, ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ = ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲೇಬೇಕು, ನ ಸಂಶಯಃ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಗಳಿಗೆ ಸತ್ತ: ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಅಧಿಕಾರಸಂಪತ್ತಿ ದೃಷ್ಟಾರ್ಥಸ್ಯ ಕರ್ಮಣೋ ವೈದಿಕಸ್ಯ
ಫಲದರ್ಶನಾತ್ । ಕ್ವಚಿತ್ ಫಲಾದರ್ಶನಂ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಕರ್ಮನಿಬಂಧನಮೇವ । ನಾನ್ಯಥಾ ।
ಋಗ್ಯಜುಃಸಾಮಾದೀನಾಂ ಸ್ವತಃ ಏವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಯಮಃ । ಯತ್ರ ತು ತದನುಸಾರಿತ್ವಂ ತತ್ರ
ಅನ್ಯಾಗಮಾನಾಮಪಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ ಕ್ವಚಿತ್ ತದ್ಗುಣೇಹಿಕಕರ್ಮಫಲದರ್ಶನಂ ಯುಜ್ಯತೇ । ತದಾಹ
- ದೃಶ್ಯತ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ॥

ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಅಧಿಕಾರಸಂಪತ್ತಿಯು ಇದ್ದಾಗ ದೃಷ್ಟ ಫಲಕವಾದ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರೆ
ಅಂಥ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಫಲ ದೊರಕುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಫಲವು ದೊರಕದೇ
ಇರಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ಕರ್ಮವೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು
ಬೇರೆ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಬಾರದು. ಋಗ್ವೇದ, ಯಜುರ್ವೇದ, ಸಾಮವೇದಗಳಿಗೆ
ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಯಮವಿದೆ. ಮತ್ತು ಇವುಗಳಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾದ ಬೇರೆ
ಆಗಮಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸ್ವಾಭಾವಿಕವಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದೆ. ಅನೇಕ ಕಡೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ
ಐಹಿಕ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಫಲ ದೊರಕುವುದು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಇದನ್ನೇ
'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ನ ಎಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವೇದೋಕ್ತವಾದದಕ್ಕೂ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿದೆಯಲ್ಲವೇ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯದುದಿತಂ ನಿಯತ್ಯವೇನ ನಿರ್ದೋಷಸ್ಯ ವೈದಸ್ಯ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ನ ತದ್ಭುಕ್ತಮ್ । ತದ್ಭುಕ್ತಫಲಸ್ಯಾದರ್ಶನಾತ್ ।

ಹಿಂದೆ ವೇದವು ನಿತ್ಯವಾದದ್ದರಿಂದ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಣೆ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಫಲವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣ.

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವಾದಿಗೆ ಬರುವ ತೊಂದರೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಯಾವತಾ ತದೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನ ಚ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಸ್ವತಸ್ತ್ವೇನ ಸಂವಾದಾನಪೇಕ್ಷಿತೇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ವಾಚ್ಯಮ್ । ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಾದಿನಾಽಪಿ ದೋಷದರ್ಶನೇಽ-
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯಾವಶ್ಯಂ ಗ್ರಾಹ್ಯತ್ವಾತ್ ।

ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂದರೆ 'ಕರ್ಮವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರೂ ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರುವಿಕೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸ್ವತಃ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ ಫಲಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಈಗಾಗಲೇ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದೇವಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಹುದು. ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವಾದಿಯೂ ಕೂಡ ದೋಷ ಕಂಡಾಗ ಜ್ಞಾನದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಒಪ್ಪಿಕೊಳ್ಳಲೇಬೇಕು.

ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಯಮೇವ ಹಿ ದೋಷೋ ಯದ್ಭುಕ್ತಸ್ಯಾದರ್ಶನಮಿತ್ಯಾಶಂಕಾಂ
ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ತತ್ತ್ವೇಷಾಂ ಪೂರ್ಯತಿ - ದೃಶ್ಯತೇ ತ್ವಿತಿ ॥

ಫಲ ಕಾಣದಿರುವುವಿಕೆ ಎಂಬ ದೋಷವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠಿಸಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮತ್ತು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶೇಷಪೂರಣ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ಪದಗಳನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಲ್ಲೇಖಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ.

ಫಲ ದೊರೆಯದೇ ಇರಲು ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯವು ನಿಮಿತ್ತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಫಲಾದರ್ಶನೇನ ಶ್ರುತ್ಯಾದೇರಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ವಕ್ತವ್ಯಮ್ । ಫಲಾದರ್ಶನಸ್ಯ ಕರ್ತೃಯೋಗ್ಯತಯೋಪಪತ್ತೇಃ । ತತ್ಕೃತಃ ಕಲ್ಪಯತೇ । ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಫಲದರ್ಶನಾತ್ ।

ಫಲ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರಲು ಬೇರೆ ಕಾರಣ ಇರಬಹುದು.

ಫಲ ಕಾಣಿಸದಿರಲು ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ಕರ್ತೃವಿನ ದೋಷದಿಂದ ಅಥವಾ ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವುದರಿಂದ ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರಬಹುದು. ಹೀಗೇಕೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು ? ಎಂದರೆ ಯೋಗ್ಯರಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಫಲವು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲವೆಂಬ ಕಾರಣದಿಂದ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ.

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಸಮಾನವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ಶಕ್ತಿನೀಯಂ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತ್ಯುಕ್ತಫಲವ್ಯಭಿಚಾರಸ್ಯಾಪಿ ಕರ್ತೃಯೋಗ್ಯತಾನಿಬಂಧನತೋಪಪತ್ತೇರ್ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಫಲದರ್ಶನಾದಿತಿ ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ಮೃತಿಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಇದು ಸಮಾನ. ಪಾಶುಪತಾದಿ-ಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೋ ಅಂಥ ಫಲವು ದೊರೆಯದಿದ್ದರೆ ಕರ್ತೃವಿಗೆ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳುತ್ತೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರದಿಂದ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲಾಗದು.

ಉತ್ತರ - ಹೀಗೆ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ.

ವೇದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪಲು ಗಮಕವಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಕಲ್ಪಕಾಭಾವಾತ್ । ವೇದಸ್ಯ ತು ನಿರ್ದೋಷತಯಾ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ ಸಿದ್ಧೇಽವಶ್ಯಂ ವ್ಯಭಿಚಾರಸ್ಯ ಗತ್ಯಂತರಂ ಕಲ್ಪನೀಯಮ್ । ಪಾಶುಪತಾದೀನಾಂ ಫಲದರ್ಶನಮನ್ತರೇಣ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸಾಧಕಾಭಾವಾತ್ ।

ವೇದವು ನಿರ್ದೋಷವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತಸ್ತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರವು ಕಂಡರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯಾದಿ ಗತ್ಯಂತರವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಆದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಫಲದರ್ಶನದಿಂದಷ್ಟೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯ. ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರದಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಅನಿವಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಪಾಶುಪತಸ್ಮೃತಿಯು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಸ್ಯಾಪಿ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ ಚೇತ್ | ಸತ್ಯಮ್ |
ನಿರ್ದೋಷತ್ವಾನಿರ್ಣಯೇ ಫಲವಿಸಂವಾದದರ್ಶನೇನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಪ್ರಾಪ್ತೇರೇವೋಕ್ತತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ಪ್ರಶ್ನೆ- ವೇದದಂತೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಶಾಸ್ತ್ರಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಇದು ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳ ನಿರ್ದೋಷತ್ವವು ಇನ್ನು ಕೂಡ ನಿರ್ಧಾರವಾಗಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಫಲಸಂವಾದವೇ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೊರತು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹಿಂದೆಯೇ ನಾವು ಹೇಳಿರುತ್ತೇವೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ತು ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತುಶಬ್ದಃ ಕರ್ತೃವಿಶೇಷಯೋಕ್ತಃ | ಅಧಿಕಾರಿತ್ವಂ ನಾಮ ತತ್ಫಲಯೋಗ್ಯತ್ವಂ ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯಪ್ರತಿಬಂಧಾದಿಶून್ಯತ್ವಂ ವಾ |

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತು' ಶಬ್ದವು ಕರ್ತೃವಿಶೇಷವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಕರ್ತೃಗಳಿಗೂ ವೇದೋಕ್ತಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರವಿಲ್ಲ. ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಂಥ ಕರ್ಮಾಚರಣೆಯ ಯೋಗ್ಯತೆ ಇರುತ್ತದೆಂದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅಧಿಕರಣ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಸ್ಮೃತಿಯ ಆಧಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥೇ ಸ್ಮೃತಿಂ ಚಾಹ - ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ ಚೇತಿ ||

'ಅಧಿಕಾರ' ಎಂದರೆ 'ತತ್ಫಲಯೋಗ್ಯತ್ವಮ್' 'ಕರ್ಮಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯುವ ಅರ್ಹತೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ 'ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯಪ್ರತಿಬಂಧಶೂನ್ಯತ್ವ' 'ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ನ್ಯೂನತೆ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಗಳು ಇಲ್ಲದಿರುವಿಕೆ' ಎಂದರ್ಥ. ಸಂಪೂರ್ಣ ಅಧಿಕರಣದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ಭವಿಷ್ಯತ್- ಪುರಾಣದ ವಚನವು ಸ್ಪಷ್ಟಪಡಿಸುತ್ತಿದೆಂಬುದನ್ನು 'ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರಲು ಕಾರಣವೇನು ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ವತಃಫಲಸಂವಾದಾದಿರಹಿತನಿರ್ದೋಷತಯೈವ । ಪೂರ್ವಕರ್ಮಾನ್ಯೋಪಲಕ್ಷಣಮ್ ।

ಈ ಭವಿಷ್ಯತ್‌ಪುರಾಣದ ವಚನದಲ್ಲಿ 'ಸ್ವತಃ' ಎಂಬ ಪದವಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ 'ಫಲಸಂವಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ್ದರಿಂದ' ಎಂದರ್ಥ. ಅಥವಾ 'ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರಲು ಹಿಂದಿನ ಕರ್ಮವು ಕಾರಣವಾಗಿದೆ' ಎಂಬುದನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಇತಃ ಫಲದರ್ಶನತಃ । ಅದೃಶ್ಯೋಕ್ತೌ ಅನುಪಲಭ್ಯಮಾನವಚನೇ । ಅತೋ ವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧತ್ವಾಭಾವಾಯುಕ್ತಂ ತೇನ ಹರೇಜಗತ್ಕಾಣತ್ವಮಿತಿ ಸಿದ್ಧಮ್ ॥೧೬॥

॥ ಇತಿ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುವಿರಚಿತಾಯಾಂ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಯಾಮ್
ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

'ಇತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಫಲದರ್ಶನದಿಂದ ಎಂದರ್ಥ. 'ಅದೃಶ್ಯೋಕ್ತೌ' ಎಂದರೆ ಯಾವ ಫಲವನ್ನು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೋ ಅದು ಕಾಣಿಸದಿದ್ದಾಗ ಎಂದರ್ಥ. ಹೀಗೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ವೇದದಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಯಣವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ॥

ಭಾವದೀಪ

ಭಾವದೀಪ: - ॥ ದೃಶ್ಯತೆ ತು ॥ ಸೂತ್ರೇ ಫಲದೃಷ್ಟ್ಯುಕ್ತಿರ್ನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಜ್ಞಪ್ತಯೈ
ಸ್ವತಸ್ತ್ವಭಜ್ಞಾಪತೇ: | ಕಿಂತು ಕ್ವಚಿದದೃಶ್ಯೇರ್ಗತಿಂ ವಕ್ತುಂ ಸ್ಮೃತ್ಯನುರೋಧಾದಿತಿ ಭಾವೇನೋಕ್ತಶಾಙ್ಕಾಂ
ನಿರಸ್ಯನ್ವ್ಯಾಚಢ್ರೇ - ನ ಫಲೇತಿ ॥ ಯೋಗ್ಯಾನಾಂ ಫಲಾಧಿಕಾರಿಣಾಂ ಪ್ರತಿಬಂಧಕಶೂನ್ಯಾನಾಮಿತ್ಯರ್ಥ: |
ಭಾಷ್ಯೇಽಧಿಕಾರಿಣಾಮಿತಿ ಸೌತ್ರತುಶಬ್ದಾರ್ಥ ಇತ್ಯಾಹ - ತು ಶಬ್ದ ಇತಿ ॥ ಅಧಿಕಾರಿತ್ವಂ ನಾಮೇತಿ ॥
ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯಪ್ರತಿಬಂಧಾದಿಶೂನ್ಯತ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತ್ವಮಧಿಕಾರಿತ್ವಮಿತ್ಯರ್ಥ: ॥ ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥ ಇತಿ ॥
ಭಾಷ್ಯೇ ಸಾರ್ಥಙ್ಗಲೋಕೇನ ಸ್ಮೃತೇ: ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿತ್ವೋಕ್ತಿರಿತ್ಯಾಹು: ॥ ಅನ್ಯೇತಿ ॥ ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯೋಪಲಕ್ಷಣ-
ಮಿತ್ಯರ್ಥ: ॥ ಅತ ಇತಿ ॥ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾತ್ ವಿಸಂವಾದಸ್ಯ ವೈಗುಣ್ಯಾದಿ-
ಹೇತುಕ್ತವಾಚ್ಛೇತ್ಯರ್ಥ: ॥

॥ ಇತಿ ರಾಘವೇಂದ್ರಯತಿಕೃತೇ ಭಾವದೀಪೇ ನ ವಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ ॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಫಲವು ಕಾಣಿಸುತ್ತದೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಅಲ್ಲ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಹೇಳಿದರೆ ಸ್ವತಸ್ತ್ವವೇ ಭಂಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಲ್ಲಿಯಾದರೂ ಫಲವು ಕಾಣಿಸಿಲ್ಲ ಎಂದರೆ ಅಂತಹ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅದಕ್ಕೇನು ಕಾರಣ ಎಂಬ ಸಮರ್ಥನೆಗೋಸ್ಕರ ಸ್ವತಿವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ ಫಲ ಅದರ್ಶನೇನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಯೋಗ್ಯರಾಗಿದ್ದು ಫಲವನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಅಧಿ ಕಾರಿಯಾಗಿದ್ದು ಪ್ರತಿಬಂಧಕ ಇಲ್ಲದವರಿಗೆ ಫಲ ದೊರೆಯುವುದು ಕಂಡಿದೆ ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಅಧಿಕಾರಿಣಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಸೂತ್ರದ ತುಶಬ್ದಾರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತುಶಬ್ದಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ತೋರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಧಿಕಾರಿತ್ವಂ ನಾಮ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯವೆಂಬ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಿಲ್ಲದ ಯೋಗ್ಯತ್ವವೇ ಅಧಿಕಾರಿತ್ವ ಎನಿಸುತ್ತದೆ' ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

‘ಅಧಿಕರಣಾರ್ಥೇ’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರ್ಥಶ್ಲೋಕದಿಂದ ಸ್ತೂತಿಯು ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾಗಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಕೆಲವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ‘ಅನ್ಯ’ ಎಂದರೆ ಕರ್ಮವೈಗುಣ್ಯವನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು ಎಂದರ್ಥ. ‘ಅತಃ’ ಎಂದರೆ ಶೈವಾದಿ ಶ್ರುತಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ವಿಸಂವಾದವು ವೈಗುಣ್ಯ ಹೇತುಕವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇತಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ॥

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್‌ಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣಮ್ (೨।೧।೨)

ವೇದ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿ ಸ್ತೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದೆ

॥ ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್ ॥೨-೧-೪॥

ಅತ್ರ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಉಚ್ಯತೇ । ಅಸ್ಯ ಶ್ರುತಿಃ ಸ್ಮೃತಿರೂಪಸ್ಯ ಶಾಸ್ತ್ರಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ
ಶೈವಾದಿಃ ಸ್ಮೃತಿವದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ನಾಸ್ತಿ । ಶ್ರುತೇರಪೌರುಷೇಯತ್ವೇನ ಶ್ರೌತಃ ಸ್ಮೃತೇಃ ಸ್ತದನುಸಾರಿತ್ವೇನ

ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್, ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೂಪವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾಚ್ಚ । ತಥಾತ್ವಂ ಚಾಪೌರೂಢೇಯತ್ವಂ
ತದನುಸಾರಿತ್ವರೂಪಂ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಂ ಸಂವಾದಾನುಪೇಕ್ಷಾತ್ವರೂಪಂ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯರೂಪಂ ಚ
ಯಥಾಕ್ರಮಂ “ ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿಯತಾ ” ಇತಿ, “ ಭಾರತಂ ಪಞ್ಚರಾತ್ರಂ ಚ ವೇದಾ ”
ಇತಿ, “ ನ ಚಕ್ಷುರ್ನ ಶ್ರೋತ್ರಂ ನ ತರ್ಕೋ ನ ಸ್ಮೃತಿರ್ವೇದಾ ಹ್ಯವೇನಂ ವೇದಯಂತಿ ” ಇತಿ
ಶಬ್ದಾತ್ ಸಿದ್ಧಮಿತ್ಯರ್ಥಃ । ತಥಾತ್ವಮಿತ್ಯಸ್ಯೋಭಯತ್ರಾನ್ವಯಃ । एवं ಚ
ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿವೈಲಕ್ಷಣ್ಯಾನ್ವಯಃ ಫಲವಿಸಂವಾದರೂಪಯುಕ್ತಸ್ಯ ಶ್ರುತ್ಯಾದೇಸ್ತದ್ವದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮಿತಿ
ಭಾವಃ ॥

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರಾರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ -

ಅಸ್ಯ = ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿರೂಪವಾದ ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ, ತಥಾತ್ವಂ =
ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು, ನ = ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾತ್ =
ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪೌರುಷೇಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಶ್ರುತಸ್ಮೃತಿಗಳು ಅಂಥ ಶ್ರುತ್ಯನುಸಾರಿ-
ಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವೈದಿಕ ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ
ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿವೆ. (‘ತಥಾತ್ವಂ’ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು)
ತಥಾತ್ವಂ ಚ = ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿತ್ವ ಮತ್ತು ಸಂವಾದ ಅನಪೇಕ್ಷತ್ವ
ಎಂಬ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂಬ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವೂ ಕೂಡ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಈ ಶ್ರುತಿಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.
ಶಬ್ದಾತ್ = ‘ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಅಪೌರುಷೇಯತ್ವವು
ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ‘ಭಾರತಂ ಪಂಚರಾತ್ರಂ ಚ ವೇದಾ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಶ್ರುತಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗೆ
ವೇದಾನುಸಾರಿತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ‘ನ ಚಕ್ಷುರ್ನ ಶ್ರೋತ್ರಂ ನ ತರ್ಕೋ ನ ಸ್ಮೃತಿರ್ವೇದಾ
ಹ್ಯವೇನಂ ವೇದಯಂತಿ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಂವಾದ ಅನಪೇಕ್ಷತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ
ತಥಾತ್ವಂ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಎರಡೂ ಕಡೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶೈವಾದಿ
ಸ್ಮೃತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶ್ರುತ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿದೆ. ಹಾಗಾಗಿ ಫಲವಿಸಂವಾದಿಯೆಂಬ
ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರುತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಶೈವಾದಿಸ್ಮೃತಿಗಳಂತೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು
ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅಪವಾದದ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದು

ನನು ಶ್ರುತ್ಯಾದೇಃ ಸ್ವತಃಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇಽಪಿ ವಿಸಂವಾದರೂಪಾಪವಾದೇನಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ
ಆಹ - ॥ ದೃಶ್ಯತೇ ತು ॥೨-೧-೪॥

ತುಶಬ್ದೋಽಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷಛೋತಕಃ । ಇತರೇಷಾಮಿತೃಪ್ರ ಪ್ರಸಕ್ತಂ ಫಲಂ ಅಧಿಕಾರಿಣಾಂ
ದೃಶ್ಯತೇ । ಕಚಿದ್ವಿಸಂವಾದಃ ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯನಿಮಿತ್ತಕ ಇತಿ ಭಾವಃ॥೨॥

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ಶ್ರುತ್ಯಾನುಸಾರಿಯಾದ ಸ್ಮೃತಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೂ ಕೂಡ ವಿಸಂವಾದವೆಂಬ ಅಪವಾದವಿದ್ದರೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಲೇ ಬೇಕಲ್ಲವೇ? ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು ಅಧಿಕಾರಿವಿಶೇಷವೆಂದು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. 'ಇತರೇಷಾಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಯಾವ ಫಲವಿದೆಯೋ, ಅದು ಅಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ದೊರಕುವುದು ಕಂಡಿದೆ. (ಯಾರು ಯೋಗ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳೋ, ಅವರು ವೇದೋಕ್ತಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನವನ್ನು ಆಚರಿಸಿದರೆ ಫಲವು ದೊರಕುವುದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವಿಸಂವಾದ ಕಾಣಬಹುದು. ಅದಕ್ಕೆ ಕರ್ತೃವಿನಲ್ಲಿರುವ ವೈಗುಣ್ಯಾದಿದೋಷಗಳೇ ಕಾರಣ ಎಂದಭಿಪ್ರಾಯ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ನೆ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಹಯಗ್ರೀವೋ ವಿಜಯತೇತಮಾಮ್ ॥

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ, ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ, ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ,
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ, ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ, ಭಾವದೀಪ
ವಿಶೇಷವಿಚಾರದೊಂದಿಗೆ ಕನ್ನಡಭಾಷೆಯಲ್ಲಿ ಅನುವಾದ
ಮತ್ತು
ತಂತ್ರದೀಪಿಕೆಯ ಜೊತೆ ಮತ್ತತ್ರಯ ವಿಮರ್ಶೆ

॥ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಮ್ – ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್ ॥

‘ಮುಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು’ ಮೊದಲಾದ ವೇದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಯುಕ್ತಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಸೂತ್ರದೀಪಿಕಾ.

ಅಂತಹ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಹೊರತು ಜಡವಸ್ತುಗಳಲ್ಲ. ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಬೇರೆ ಚೇತನರಿಗಿಂತಲೂ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯನ್ನೂ ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

‘ತು’ ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತದೆ. ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ = ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚೇತನರೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಹೊರತು ಜಡವಾದ ಮುಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವು ಅಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್’ ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಮುಣ್ಣು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ ಇತ್ಯಾದಿ ಯುಕ್ತಿಗಳ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ.

ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ದೇಹವಿಲ್ಲದೆ ಇರಲಾರರು. ದೇಹವುಳ್ಳವರಾದರೆ ಅವರೇಕೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ? ಮತ್ತು ಜಡಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಧಿಷ್ಠಿತರಾಗಿ ಮಾತನಾಡಲು ಹೇಗೆ ಸಮರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ? ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳು ಬಹಳಷ್ಟು ಇರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ಒಬ್ಬರೇ ಇರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ? ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಗಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲೆಸಿರುವಿಕೆಯೆಂಬ ಅಂತಹ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ವೇದಕ್ಕೆ ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - || 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' (ಶ.ಬ್ರಾ.೬.೧.೩) 'ಆಪೋಽಬ್ರವನ್' (ಶ.ಬ್ರಾ.೬.೧.೩)
ಇತ್ಯಾದಿವಚನಾದ್ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧೋ ವೇದ ಇತಿ ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಗತ್‌ಕರ್ತೃತ್ವ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ವೇದಕ್ಕೆ ದೃಢವಾದ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿ ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಮೃದಬ್ರವೀತ್ = ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡಿತು,
ಆಪೋಽಬ್ರವನ್ = ನೀರುಗಳು ಮಾತನಾಡಿದವು. ಇತ್ಯಾದಿವಚನಾದ್ =
ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಮಾತುಗಳಿಂದ, ವೇದ = ಶ್ರುತಿಯು, ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧಃ
= ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆ.

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಚನಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ಅತೋಽಬ್ರವೀತ್ -

|| ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್ ||೧||

ಮೃದಾಭಿಮಾನಿವೇದತಾ ತತ್ರ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯತೇ ।

ಅನುವಾದ - ಈ ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು 'ಅಭಿಮಾನಿದೈವದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥಕ್ಕೆ ವಚನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಜಡಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಆತೋಽಬ್ರವೀತ್ = ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ರ = ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ, ಮೃದಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತಾ = ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ ಭೂತಪದಾರ್ಥಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು, ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ = ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ಪರ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् – तासां चेतरेभ्यो विशिष्टं सामर्थ्यमनुगतिश्च सर्वत्र । अतस्तासां

सर्वमुक्तं युज्यते ॥१॥

ಅನುವಾದ - ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಬೇರೆ ಚೇತನಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಅಂತರ್ಥಾನ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವಿಕೆ ಎಂಬ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿರುವುದರಿಂದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯವು ಯುಕ್ತಿ ಯುಕ್ತವೇ ಆಗಿದೆ.

ಆದರೂ ಕೂಡ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಕಷ್ಟ. ಏಕೆಂದರೆ ಅವರಿಗೆ ದೇಹವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ವಚನಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ದೇಹವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅಭಿಮನ್ಯವಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಆವಾಗ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಅವರ ದರ್ಶನವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾರೆಂದು ಹೇಳಿದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ ಆ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಅವರು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದರಿಂದ ವೈಯರ್ಥ್ಯದೋಷ ಬರುತ್ತದೆ ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪದಿರುವುದೇ ಲೇಸು. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವು ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದೆ. ಅದನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ತಾಸಾಂ ಚ = ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಇತರೇಭ್ಯಃ
= ಸಾಮಾನ್ಯದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ, ವಿಶಿಷ್ಟಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮ್ = ಹೆಚ್ಚಿನ

ಸಾಮಾನ್ಯವು, ಸರ್ವತ್ರ = ಎಲ್ಲೆಡೆಯು, ಅನುಗತಿಶ್ಚ = ಇರುವಿಕೆಯೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಆತಃ = ಈ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಇರುವುದರಿಂದ, ತಾಸಾಂ = ಆ ಶತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಉಕ್ತಂ ಸರ್ವಂ = ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ್ದೆಲ್ಲವೂ, ಯುಜ್ಯತೇ = ಯುಕ್ತಿಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ‘ಯತ್ ಮೃದಾದಿಕಂ ತತ್ ನ ಬ್ರವೀತಿ’ ಇತಿ ಯುಕ್ತಿಯಾ ವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ಇತ್ಯಾದಿವೇದೈಕದೇಶಸ್ಯ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ । ತದ್ವತ್ ಜಗತ್ಕರ್ತೃತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕಸ್ಯ ವೇದಸ್ಯ ನಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ಶङ್ಕನೀಯಮ್ । ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಧನುಮತವಕ್ತೃತ್ವಾದಿವಿಶೇಷಶಕ್ತಿಯುಕ್ತತತ್ತ್ವೇವತಾವಾಚಿತ್ವೇನ ಅವಿರುದ್ಧತ್ವಾತ್ । ತದಾಹ - ಮೃದಿತ್ಯಾದಿನಾ ॥

“ಮೃದಾದಿಕಂ ನ ಬ್ರವೀತಿ ಜಡತ್ವಾತ್” ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿರುವ ಕಾರಣ ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ಎಂಬ ವೇದೈಕದೇಶಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ಜಗತ್ ಕರ್ತೃತ್ವಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ವೇದಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತದೆ ?

ಹೀಗೆ ಆಶಂಕಿಸಬಾರದು. ಮೃದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಗತವಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಅಂಥ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿ ವಿಶೇಷ ಶಕ್ತಿಯು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಶ್ರುತಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇದನ್ನೇ ‘ಮೃದಬ್ರವೀತ್’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ತದೇತತ್ಪ್ರಮಾಣವಚನೇನ ದ್ರಙ್ಯತಿ । ಪೃಥಿವ್ಯಾಧಿಭಿಮಾನಿನಾ ಇತ್ಯಾದಿನಾ ॥೩॥

ಇದನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವಚನದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟ ಪಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿನಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ: - 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' 'ತತ್ ತೇಜ ಏಕ್ಷತ' ಇತ್ಯಾದೌ ಅಚೇತನಾನಾಂ
ವಕ್ತೃತ್ವಾಬುಕ್ತೇರ್ಯುಕ್ತಿವಿರೂಢೋಽಯಂ ವೇದ: । ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲಾ ಚ ಸಾ ನ ಚಾಲಯಿತುಂ ಶಕ್ಯತ
इत्यतोऽब्रवीत् - अभिमानिव्यपदेशस्तु विशेषानुगतिभ्याम् ॥
मृदाद्यभिमानिन्यो देवतास्तत्र वक्तव्यादयो व्यपदिश्यन्ते । नत्वभिमन्यमाना:।
मृदादिशब्दाश्च तासु मुख्या: । तासाम् इतरेभ्य: सामर्थ्याऽविक्र्यात्
सर्वगतत्वाच्च सर्वं उक्तिदृष्ट्यादिकं तत्र तत्र उक्तं युज्यते ॥
इत्यभिमान्यधिकरणम् (४४)

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' 'ತತ್ ತೇಜ ಏಕ್ಷತ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥದಲ್ಲೂ
ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ವೇದವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಆ ಯುಕ್ತಿಯು
ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮೂಲವಾದ್ದರಿಂದ ಬಲಿಷ್ಠವಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನು ಅಲ್ಲಾಡಿಸಲೂ ಕೂಡ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ
ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್'
ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದಮಂತ್ರವು ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ
ಯಾವ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿದ್ದಾರೋ, ಅವರಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅವರಿಂದ

ಅಭಿಮಾನ್ಯಮಾನವಾದ ಜಡಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲ. ಮೃದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಸಮನ್ವಯಗೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಅಂಥ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ಬೇರೆಯವರಿಗಿಂತ ಅಧಿಕವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಸರ್ವಗತರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ, ನೋಡುವಿಕೆ ಮೊದಲಾದ ಅಚಿಂತ್ಯಶಕ್ತಿಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀತ್ರಿವಿಕ್ರಮಪಂಡಿತಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರದೀಪದಲ್ಲಿ
ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಭಿಕ್ಷುಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗತಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ್ರ ಪುನರ್ವಿಷ್ಣೋಃ, ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವಾದಿಪ್ರತಿಪಾದಕವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯೇ
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾದಸ್ತಿ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಕ್ಷಿಪ್ತಃ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಮಹಾವಿಷ್ಣು ಕರ್ತೃವಾಗಿದ್ದಾನೆ ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ
ವೇದಗಳಿಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಆಶಂಕಿಸಿದರೆ ಅದನ್ನು ಪರಿಹಾರ
ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಗತಿ, ಅಧ್ಯಾಯಸಂಗತಿ ಹಾಗೂ ಪಾದಸಂಗತಿಗಳು
ಇರುತ್ತವೆ.

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್ ಸರ್ವಕಾರಣತ್ವಂ ವಿಷ್ಣೋರಿತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।
ತತ್ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ಯ ಚ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ನ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವಂ ಸಿಂಧ್ಯತೀತ್ಯತೋಽಸೌ
ಪರಿಹಾರ್ಯ ಏವ ।

ಸಕಲವೇದಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಸಕಲಜಗಜ್ಜ್ಞಾನಾಧಿಕಾರಣ-
ನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಈ ಹಿಂದೆ ಸಮರ್ಥಿಸಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ
ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಲೇಬೇಕು.

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾದಿಗಳು

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ ವೇದೋ ವಿಷಯಃ । ಪ್ರमाणಂ ನ ವೇತಿ ಸಂದೇಹಃ ।
पूर्वोक्तमेवात्र सन्देहबीजम् । पूर्वपक्षयति - मृदिति ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಆಪಾತತಃ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವಿರುವ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ವಿಷಯವಾಗಿವೆ.
ಅಂಥ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೋ ಅಲ್ಲವೋ ? ಎಂಬುದೇ ಸಂದೇಹ. ಕೆಲವು
ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಫಲಸಂವಾದವಿಲ್ಲದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು
ವಾಕ್ಯಗಳು ಫಲಸಂವಾದಿಯಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಇದು ಸಂದೇಹಕ್ಕೆ
ಬೀಜ. ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ತೋರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಾಧಿತಾರ್ಥಕಗಳು

तत्त्वप्रकाशिका - न वेदः प्रमाणम् । 'मृदब्रवीत्' 'आपोऽपब्रुवन्', 'ता
आप ऐक्षन्त' 'तत्तेज ऐक्षत' 'ओषधयः संवदन्ते' इत्यादिना मृदादीनां
वचनदर्शनाद्यभिधायकत्वात् ।

ವೇದವು ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' 'ಆಪೋ ಅಬ್ರುವನ್' 'ತಾ ಆಪ
ಐಕ್ಷಂತ' 'ತತೇಜ ಐಕ್ಷತ' 'ಓಷಧಯಃ ಸಂವದಂತೇ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳು
ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಾದ ಮಣ್ಣು ನೀರು ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ 'ಮಾತನಾಡುವಿಕೆ'
'ನೋಡುವಿಕೆ' ಮೊದಲಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವುಗಳಿಗೆ
ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ

तत्त्वप्रकाशिका - तथात्वेऽपि कुतोऽप्रामाण्यम् । मृन्न वक्त्री

ಜಡತ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿಪುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧತ್ವೇನ ಮೃದಾದಿವಚನಾದೇಸತ್ವಾತ್ । ಅಸದಭಿಧಾಯಕತ್ವಮೇ
ವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಮ್ ।

ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ದರ್ಶನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಯು
ಏಕೆ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಬೇಕು ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ಮೃತ್ ನ ವದತಿ ಜಡತ್ವಾನ್'
ಜಡವಾದ್ದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ
ಇರುವುದರಿಂದ ಅಂಥ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಲೇ ಬೇಕು. ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದ
ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳು ಇರಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇಲ್ಲದ ವಿಷಯವನ್ನು
ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತವೆ.

'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - एवञ्च युक्तिविरुद्धार्थत्वेन वेदैकदेशस्याप्रामाण्येऽ-
न्यस्याप्यप्रामाण्यमिति न विष्णोस्तेन जगत्कारणत्वसिद्धिरिति भावः ।

ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ
'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದದ ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದು
ಸಾಧಿಸಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸರ್ವಕರ್ತೃತ್ವವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ 'ಯತೋ ವಾ
ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ
ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಜಗತ್ಕಾರಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ननु मृदादिवचनाद्यभिधायकवाक्यस्य प्रत्यक्षविरोध
एव प्रथमं स्फुरत्यतो न पादसङ्गतिः ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಮಣ್ಣು ಮಾತನಾಡುತ್ತದೆ' 'ನೀರು ನೋಡುತ್ತದೆ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಹೇಳುವ
ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವೇ ಮೊಟ್ಟಮೊದಲು ಉಪಸ್ಥಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ

ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಹೇಗೆ ಸಂಗತಿಯು ಕೂಡುತ್ತದೆ ?

ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಮೈವಮ್ । ಆದಿಸೃಷ್ಟಾವೇವಪೃಥಿವ್ಯಾದೀನಾಂ ತದಭಿಧಾನಾತ್ ।
ತದಾನೀಂತನವಚನಾಭಾವಸ್ಯಾಸ್ಮದಾಥಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವೇನ ಯುಕ್ತೇತೇವಾಶ್ರಯಣೀಯತ್ವಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಈ ಆಕ್ಷೇಪ ಸರಿಯಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿ ವಚನಕ್ರಿಯೆಯನ್ನು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದ ಪೃಥಿವ್ಯಾದಿಗಳು ನಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ-ವಿರೋಧವನ್ನು ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಬೇಕು. ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಹೀಗೆ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವೇ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಂಗತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಿದ್ಧಾಂತಯತ್ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚಛೇ - ಅತ ಇತಿ ॥
ತುಶಬ್ದೋಽವಧಾರಣೇ ।

ಸಿದ್ಧಾಂತಸಾಧಕವಾದ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಅಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಹೊರಟಿದೆ. 'ತು' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ.

ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಭವೇದೇತದುಕ್ತಂ ಯಥತ್ರ ಮೃದಾಘೇವೋಚ್ಯತೇ ನೈತದಸ್ತಿ ।
ಮೃದಾಭಿಮಾನಿನೀನಾಂ ದೇವತಾನಾಮೇವ ತತ್ರ ವ್ಯಪದೇಶಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಒಂದುವೇಳೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಚನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಬರುತ್ತಿತ್ತು. ಆದರೆ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು

ಹೇಳುವುದರಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿಲ್ಲ. ಹೊರತು ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಮೊದಲಾದ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ನೆಲೆಸಿದ್ದಾರೋ ಅಂಥ ದೇವತೆಗಳು ಮಾತನಾಡಿದರು, ನೋಡಿದರು ಎಂದು ಶ್ರುತಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಚೇತನರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ.

ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸ್ಯಾನ್ಮತಮ್ । ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಯೋಃ ಶ್ರುತೇವ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾತ್ ತದ್ವಿರುದ್ಧ-
ಯುಕ್ತೇವಾಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಂ ವಕ್ತವ್ಯಂ ಕಿಂ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾಯ ಶ್ರುತೇರನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನಯಾ ।

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದೇ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ಶ್ರುತಿ ಮತ್ತು ಯುಕ್ತಿಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಶ್ರುತಿಯು ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಬಲವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ಯುಕ್ತಿಗೆ ಹೇಳಬೇಕೆ ಹೊರತು ದುರ್ಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಬಾರದು. ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧದಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಏಕೆ ಕಲ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ?

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚೋಪಜೀವ್ಯಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಇತ್ಯುಕ್ತಮಿತಿ ।

ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವಾದ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ಕಂಡಿದೆ. ಆದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವೇ ಇಲ್ಲ ಎಂದು ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಪರವಾಗಿ ಈ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಏಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ ?

ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸೈವಮ್ । ಅನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಲಾಭಾತ್ ।

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ಸರಿಯಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ

ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದಲೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿರುವ ದೋಷವು ತಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲ.

ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೆಯೇ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - (ನನು) ನಾಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ನಾಮ ಸಂತಿ । ತಥಾಹಿ ಕಿಂ ತಾ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವ್ಯಾಪಿನ್ಯಃ ಕಿಂ ವಾ ತದೇಕದೇಶವರ್ತಿನ್ಯಃ ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಮಾತನಾಡಿತು' ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಹೇಗೆ ಸರಿ ? ಏಕೆಂದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇರುವುದಾದರೆ ಅಭಿಮಾನ್ಯಮಾನವಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿಕೊಂಡು ಇದ್ದರೋ, ಅಥವಾ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದರೋ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಆಘೇಽಪಿ ವಿಗ್ರಹವತ್ಯೋ ನ ವಾ । ನ ಪ್ರಥಮಃ । ಉಪಲಬ್ಧಪ್ರಸಂಗಾತ್ । ನ ದ್ವಿತೀಯಃ । ವಚನಾಥಯೋಗಾತ್ । ನಾನ್ತಯಃ । ತದ್ರಹಿತದೇಶವದೇಶಾಂತರಾಬಸ್ಥಾನೋಪಪತ್ತೌ ತದ್ವೈಯರ್ಥಾದಿತೃತ ಆಹ - ತಾಸಾಂ ಚೇತಿ ॥

ಅಭಿಮಾನ್ಯಮಾನವಾದ ಸಕಲ ಪದಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುವುದಾದರೆ ಅವರಿಗೆ ಶರೀರ ಇದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಬೇಕು. 'ಶರೀರ ಇದೆ' ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ನಮಗೂ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾದೀತು. ಶರೀರ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮಾತನಾಡಲು ಅಸಮರ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇನ್ನು ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಇದು ವ್ಯರ್ಥ. ಏಕೆಂದರೆ ಯಾವ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲವೋ, ಅದರೂ ಅಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವ್ಯವಹಾರ ನಡೆಯುತ್ತದೋ; ಅದರಂತೆ ಉಳಿದ ಕಡೆಯು ಕೂಡಿಸಲು ಬರುವಾಗ ಕೆಲವು ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿದೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ತಾಸಾಂಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತುಗಳಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚಾಭಿಮಾನಿದೇವತಾಭಾವೋ ವಾಚ್ಯಃ । ಯತ್ ಪ್ರಾಗುಕ್ತಂ ತತ್ರಾಸ್ತೇವ ತಾಸಾಂ ಸರ್ವತ್ರಾನುಗತಿರ್ವಿಗ್ರಹಃಛೇತಿ ಬ್ರೂಮಃ ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಮತ್ತು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಾರದು. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ಬರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಶರೀರವೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ.

ಇದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನ ಚ ದರ್ಶನಪ್ರಸಂಗಃ ಸರ್ವಗತಾನಾಂ ವಿಗ್ರಹವತೀನಾಮಪಿ ತಾಸಾಮಿತರಪದಾರ್ಥೈರ್ಭ್ಯೋ ವಿಶೇಷಸಾಮಾರ್ಥ್ಯೇನಾದರ್ಶನಸಮ್ಮವಾದಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಹಾಗಾದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ದರ್ಶನವು ನಮಗೂ ಆಗಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇದ್ದರೂ, ಶರೀರವುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದರೂ ಉಳಿದ ಪದಾರ್ಥಗಳಿಗಿಂತ ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅವರಲ್ಲಿದೆ. ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣದೆ ಇರುವ ಶಕ್ತಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಇದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ದೋಷಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲೇ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿವೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಸಂತು ದೇವತಾಃ ಪ್ರಕೃತೇ ಕಿಮಾಘಾತಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅತಃ ಇತಿ॥ ಯತೋಽತ್ರ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದೈರ್ದೇವತಾ ವ್ಯಪದಿಷ್ಯಂತೋಽತಸ್ತಾಸಾಂ ಚೇತನತ್ವೇನ ಶ್ರುತ್ಯುಕ್ತಂ ಸರ್ವಂ ವಚನಾದಿಕಂ ಯುಕ್ತಮತೋ ನ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಂ ವೇದವಾಕ್ಯಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿರಲಿ; ಅವರಲ್ಲಿ ಅಂಥ ವಿಶೇಷಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರಲಿ ಇದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತದಲ್ಲಿ ಏನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅಥ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತಿನಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಆಯಾ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆಯೋ ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಚೇತನರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳೆಲ್ಲವೂ

ಸಂಗತವಾಗುತ್ತವೆ. ಮತ್ತು ವೇದವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವು ಕೂಡ ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಇಷ್ಟು ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು 'ಅತಃ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಏಕವಚನ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಅತ್ರೈಕವಚನಸ್ಯ ಸ್ವಗತತ್ವಾದಭಿಮಾನಿದೇವತೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ।
ತच्च समुदायविवक्षयेति भावेन तासामित्यादि दृश्यते । चेत्युत्तरसूत्रಾನुगुण्येनात्र
विग्रहस्य ग्राह्यत्वात् ।

'ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ವ್ಯಪದಿಶ್ಯತೇ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಏಕವಚನಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅನೇಕ ಮಂದಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೂ ಏಕವಚನವನ್ನು ಹೇಗೆ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದರು ? ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅನೇಕರಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಾಸಾಂ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತವಾದ್ದನ್ನೇ ಮುಂದಿರುವ ಸರ್ವನಾಮಶಬ್ದದಿಂದ ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಿದ್ದು ತಪ್ಪು.

ಇದು ತಪ್ಪು. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವಿರುವುದರಿಂದ ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ ಏಕವಚನವನ್ನೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಸಮುದಾಯವನ್ನು ಹೇಳುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ನಿಯಮವಿದೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಏಕವಚನವನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ದೇವತೆಗಳು ಬಹಳ ಮಂದಿ ಇದ್ದಾರೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಂದಿನ ವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ತಾಸಾಮ್' ಎಂಬ ಬಹುವಚನಶಬ್ದದಿಂದ ಅನೇಕ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಿಗ್ರಹ ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - दृश्यन्ते मुनिभिरिति स्मृत्यानुकूल्यान् तत्र
शक्तिमात्रमुच्यते ॥६॥

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಭಿಮಾನಿನಾಮ್ ವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೋ 'ಅಭಿಮಾನಿನಃ ವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂದು ವಿಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕೋ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವಿರುವುದರಿಂದ 'ಅಭಿಮಾನಿನಃ ವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂದು ಏಕವಚನಾಂತವಿಗ್ರಹವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕು.

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ದೃಶ್ಯಂತೇ ಮುನಿಭಿಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದ ಮಾತಿನಿಂದ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಏಕವಚನವನ್ನು ಕೂಡ ಬಹುವಚನಾರ್ಥದಲ್ಲೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಮುನಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಕೂಡ ಮುನಿಗಳ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಮುನಿಗಳು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಮಾತ್ರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ವಿಗ್ರಹವಾಕ್ಯವು ನಿರ್ಣಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಮಂತ್ರಾಲಯ ಪ್ರಭುಗಳಾದ ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥಶ್ರೀಪಾದರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ
ಭಾವದೀಪ

ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ಭಾವದೀಪ: - ಅಭಿಮಾನಿ ವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು || ೬ || ಯುಕ್ತಿತಿ || ಶ್ರುತೇ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥಪ್ರಚ್ಛಾತ್ರನಂ
ವಿನಾ ಅನುಪಪದ್ಯಮಾನತ್ವರೂಪದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾದಿತ್ಯರ್ಥಃ | ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ತು ಸರ್ವತ್ರ
ನ್ಯಾಯೈದೃಶ ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಃ | ತೇನ ನ ಪೂರ್ವಣ ಗತಾರ್ಥತ್ವಮಿತಿಜ್ಞೇಯಮ್ | ಪೂರ್ವಸಕ್ರತಿಮಾಹ - ವೇದೇತಿ ||

ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ 'ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಪರಿಹಾರಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. 'ಶ್ರುತೇ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥಪ್ರಚ್ಛಾತ್ರನಂ
ವಿನಾ ಅನುಪಪದ್ಯಮಾನತ್ವಂ' 'ಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು
ಅನುಪಪದ್ಯಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ
ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

'ದೃಢಯುಕ್ತಿವಿರೋಧೇ ತು ಸರ್ವತ್ರ ನ್ಯಾಯ ಈದೃಶಃ' 'ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಈ ನ್ಯಾಯವು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಅನ್ವಯವಾಗುತ್ತದೆ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಬೇಕು ಎಂದು ಹೇಳಿರುವುದು ಇದಕ್ಕೆ ಗಮಕವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿರುವುದರಿಂದ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಪೌನಯು ಬರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾದ ಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧವನ್ನಷ್ಟೇ ಪರಿಹರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈಗ ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಿಂದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು 'ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

'ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಾತ್ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - पूर्ववद्व्याख्या । मृदादीनां वचनाद्यदृष्टिः श्रुत्यप्रामाण्यकारणमिति न्यायविवरणानुसारेण पूर्वपक्षभाष्यं व्याचष्टे ॥ न वेदः प्रमाणमित्यादिना ॥ मृदादिशब्दैः सर्गाद्यकालीनपृथिव्यादिकमुच्यते । इत्यादिवचनादित्यस्यार्थ इत्यादिनेति । युक्तीत्यादि व्याचष्टे ॥ तथात्वेपीत्यादिना ॥ इत्यादीत्यादिपदेन मृत्वाद्घटवदिति युक्तिर्गृह्यते । मृत्वेनैव हेतुना जडत्वं सिद्धमिति भावः ।

'ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ ಸಂಗತಿ ಪರವಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. 'ಮೃದಾದೀನಾಂ ವಚನಾದ್ಯದೃಷ್ಟಿ ಶ್ರುತ್ಯಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕಾರಣಂ' 'ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಮಾತನಾಡುವುದು ಕಂಡಿಲ್ಲ. ಇದೇ ಶ್ರುತಿಯ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗಿದೆ' ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತಿಗೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಭಾಷ್ಯವನ್ನು 'ನ ವೇದಃ ಪ್ರಮಾಣಂ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಮೃತ್, ಅಪ, ತೇಜಸ್ಸು ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಸೃಷ್ಟಿಯ ಪ್ರಾರಂಭದಲ್ಲಿರುವ ಮಣ್ಣು, ನೀರು ಹಾಗೂ ತೇಜಸ್ಸುಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಇತ್ಯಾದಿವಚನಾತ್' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇದರ ಅರ್ಥವನ್ನು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ಇತ್ಯಾದಿನಾ' ಎಂಬುದಾಗಿ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧಃ' ಎಂದು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದನ್ನೇ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತಥಾತ್ವೇಽಪಿ' ಎಂಬ ಗ್ರಂಥದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ಇತ್ಯಾದಿ ಯುಕ್ತಿವಿರುದ್ಧತ್ವೇನ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಆದಿ ಪದದಿಂದ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಮೃತ್ವಾತ್ ಘಟವತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯನ್ನು ಸಂಗ್ರಹ ಮಾಡಬೇಕು. ಮೃತ್ವವೆಂಬ ಹೇತುವಿನಿಂದಲೇ ಜಡತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಯಾವುದು ಪಕ್ಷ ?

ಭಾವದೀಪ: - ಭಾಷ್ಯ ವೇದೈಕದೇಶ ಇತಿ ವಾಚ್ಯೇ ವೇದ ಇತ್ಯುಕ್ತೇರೂಪಪತ್ತಿಮಾಹ || **ಎವಂ ಚೇತಿ ||**
 ತತ್ಸಾಮಾನ್ಯಾದಿತಿ ನ್ಯಾಯದಿತಿ ಭಾವಃ || **ಯುಕ್ತೇವೇತಿ ||** ಪ್ರಾಗುಕ್ತಜಡತ್ವಾದಿಯುಕ್ತೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ | ನ ಚ
 ಯುಕ್ತೇರ್ಮದಬ್ರವೀದಿತ್ಯಾದಿಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಿಶ್ರುತಿಬಾಧಃ | ಇದಾನಿಂತನಮೃದಾದಿಕಾರಣತ್ವೇನಾದಿಕಾಲಿನಮೃದಾಘನು-
 ಮಾನಸಿಡ್ಧಮಾತ್ರಸ್ಯ ಪಕ್ಷೀಕರಣಾದ್ವಾ ಏತತ್ ಶ್ರುತೇನುಮಾನಧರ್ಮ್ಯಸಮರ್ಪಕತ್ವೇನ ಪ್ರಾಬಲ್ಯಾಭಾವಾದಿತಿ
 ಭಾವಃ || **ಛ ||**

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವೇದೈಕದೇಶಃ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಹೀಗಿರುವಾಗ 'ವೇದಃ' ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದರು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು ಉಪಪತ್ತಿಯನ್ನು 'ಎವಂ ಚ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಮೇಲೆ 'ತತ್ಸಾಮಾನ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಜೈಮಿನಿಯ ನ್ಯಾಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರವಾಗಿ ಸಮಸ್ತ ವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಈ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. 'ಯುಕ್ತೇರೇವ' ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಹಿಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಜಡತ್ವಾದಿ ಯುಕ್ತಿಗಳನ್ನೇ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ.

ಪ್ರಶ್ನೆ - ಮೃತ್, ನ ವಕ್ತ್ರೀ, ಜಡತ್ವಾತ್ ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಮೃತ್ ಎಂಬುದು ಪಕ್ಷವಾಗಿದೆ. ಈ ಪಕ್ಷ ಎಂಬ ಧರ್ಮಿಯು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದೇ 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ. ಆ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಪಕ್ಷವು ಸಿದ್ಧವಾಗಬೇಕಾದರೆ ವಚನಕ್ರಿಯಾ ಉಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದೇ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಅದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ ಧರ್ಮಿಗ್ರಾಹಿ ಶ್ರುತಿಬಾಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ?

ಉತ್ತರ - ಈ ಪ್ರಶ್ನೆ ತಪ್ಪು. ನಾವು ಮಾಡಿದ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮೃತ್ ಎಂಬ ಪಕ್ಷವಿದೆಯೋ ಈ ಧರ್ಮಿಭೂತವಾದ ಪಕ್ಷವು ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಸಿದ್ಧವೇ ಆಗಿಲ್ಲ. ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿರುವ ಮೃದಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣವಾದುದ್ದು ಆದಿಕಾಲೀನವಾದ ಮೃತ್ ಎಂಬುದಾಗಿ ಅನುಮಾನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತೇವೆ. ಆ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾದದ್ದನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದೇವೆ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೀಗೆ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಧರ್ಮಿಸಮರ್ಪಕ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯವು ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ.

ಒಮ್ಮೆ ಏಕವಚನ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬಹುವಚನ ಏಕೆ ?

ಭಾವದೀಪ: - ತತ್ತನಾಮಾನ ಏವೈತೇ ತತ್ತದ್ವಸ್ತ್ವಭಿಮಾನಿನ ಇತ್ಯನುಭಾಷ್ಯದಿಶಾ ಸೂತ್ರೇ ತುಶಬ್ದೋ ಯಾಗ್ಯತಯಾಭಿಮಾನಿಪದೇನಾವೇತಿತಿ ಭಾವೇನ ತದರ್ಥಂ ಯೋಜನಾಂ ಚ ದರ್ಶಯನ್ ಭಾಷ್ಯಂ ವ್ಯಾಚಛೇ || ತುಶಬ್ದ ಇತಿ || ಭಾಷ್ಯೇಽಗ್ರೇತನಸೂತ್ರಾನುರೋಧೇನ ಏಕವಚನಾಂತ ತಯಾ ಸೂತ್ರಾರ್ಥಭಾಷಣಂ ಸಮುದಾಯಾಶಯಮಿತಿ ಭಾವೇನ ದೇವತಾನಾಮಿತಾದಿ ಬಹುವಚನಪ್ರಯೋಗಸ್ತಾಸಾಮಿತೃತರಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯಾನುರೋಧೇನ ಕೃತಃ | ದೃಶಯತೇ ಮುತಿಭಿಃಚ ತಾ ಇತಿ ಸ್ಮೃತೌ ತಥಾ ಪ್ರಯೋಗಾತ್ ಭಾಷ್ಯೇ ತಾಸಾಮಿತಿ ಬಹುವಚನೋಕ್ತಿರिति ಭಾವಃ |

'ತತ್ತನ್ನಾಮಾನ ಏವೈತೇ ತತ್ತದ್ವಸ್ತ್ವಭಿಮಾನಿನಃ' 'ಆಯಾ ವಸ್ತುಗಳ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಆಯಾ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಹೆಸರುಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಮಾತಿನಂತೆ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ 'ತು' ಎಂಬ ಶಬ್ದವು ಅನ್ವಯಯೋಗ್ಯವಾದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿ ಪದದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತದೆ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ತದರ್ಥವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ತುಶಬ್ದಃ' ಎಂಬ ಟೀಕಾ ಪಂಕ್ತಿಯು ಹೊರಟಿದೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಏಕವಚನಾಂತವಾಗಿ ಸೂತ್ರವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಏಕವಚನಾಂತವಾದ ಸೂತ್ರಾರ್ಥವು ಸಮುದಾಯಾಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಸಲು 'ದೇವಾನಾಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಬಹುವಚನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು 'ತಾಸಾಂ' ಎಂಬ ಉತ್ತರ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. 'ದೃಶ್ಯತೇ ಮುನಿಭಿಶ್ಚ ತಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆಯೇ ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಾಸಾಂ' ಎಂಬ ಬಹುವಚನ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ.

ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ?

ಭಾವದೀಪ: - ಅವಧಾರಣಾರ್ಥತುಶಬ್ದಸೂಚಿತಮುಖ್ಯತ್ವವ್ಯಾವರ್ತಕೋದ್ಯಮಾಹ - ಸ್ಯಾನ್ಮತಮಿತಿ || ನನುಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧೇ ತು ವೇದಸ್ಯಾನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನಾ | ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮುಪಜೀವ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ಪ್ರಾಯೋಕ್ತಿರಪಿ ಕ್ವಚಿದಿತಿ ಪೂರ್ವನಯಾನುಭಾಷ್ಯೋಕ್ತಿಯಾಽಸ್ತಿ ಶ್ರುತೇರಪ್ಯರ್ಥಾಂತರಕಲ್ಪನಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ನ ಚೇತಿ || ಉಪಜೀವ್ಯಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧಶ್ಚ ನಾಸ್ತೀತ್ಯುಕ್ತಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಶಾಯಾಮೇವೇತ್ಯರ್ಥಃ | ಇಯಂ ಚ ಯುಕ್ತಿರ್ನ ಶ್ರುತೇರಪಜೀವ್ಯೇತಿ ಭಾವಃ ||

ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿರುವ ತುಶಬ್ದದಿಂದ ಸೂಚಿತವಾದ ಯಾವ ಮುಖ್ಯತ್ವವಿದೆಯೋ ಇದರಿಂದ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಸ್ಯಾನ್ಮತಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

'ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಕೇತು ವೇದಸ್ಯಾನ್ಯಾರ್ಥಕಲ್ಪನಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಮುಪಜೀವ್ಯಂ ಸ್ಯಾತ್ ಪ್ರಾಯೋ ಯುಕ್ತಿರಪಿ ಕ್ವಚಿತ್' 'ಉಪಜೀವ್ಯವಿರೋಧವು ಬಂದರೆ ವೇದಕ್ಕೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವೇ ಉಪಜೀವ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಯುಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಜೀವ್ಯ ಎನಿಸುತ್ತದೆ'. ಹೀಗೆ ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದು ಕಂಡಿದೆಯಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ನ ಚ ಉಪಜೀವ್ಯ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಉಪಜೀವ್ಯ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ವಿರೋಧವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ದೆಶೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಈ ಯುಕ್ತಿಯು ಶ್ರುತಿಗೆ ಉಪಜೀವ್ಯವೇ ಅಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಮಾನ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

ಭಾವದೀಪ: - **मुख्यार्थेति ॥** अभिमन्यमानगतमृत्वादिमृदादिशब्दप्रवृत्ति-
निमित्तस्याभिमान्यधीनत्वेन तदधीनत्वादिति न्यायेनाभिमानिनां मृदादिशब्द-
मुख्यार्थत्वात्तैः। शब्दैस्तेषां ग्रहणे मुख्यार्थलाभात्। युक्तिविरोधेनापातप्रतीतार्थत्यागेन
तात्पर्यार्थत्याग इत्यर्थः। तथा च मृत्रवदतीति जडस्य पक्षत्वे सिद्धसाधनम्। चेतनस्य
पक्षत्वे हेतोरसिद्धिरित्यनुमानदूषणं व्यक्तमिति भावः।

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ' ಇತ್ಯಾದಿ ಮಾತಿನ ಅರ್ಥ ಹೀಗಿದೆ - ಅಭಿಮಾನ್ಯಮಾನವಾದ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮೃತ್ವ ಎಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿದೆಯೋ ಅದು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಧೀನವಾಗಿದೆ. 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಅಧೀನವಾಗಿ ಜಡಪದಾರ್ಥವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮೃತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ, ಅಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿದಂತೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಬಂದಾಗ ಆಪಾತತಃ ಪ್ರತೀತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ ಹೊರತು ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಂತೆ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೃತ್, ನ ವದತಿ ಎಂಬ ಅನುಮಾನದಲ್ಲಿ ಜಡವನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಸಿದ್ಧಸಾಧನತಾದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಚೇತನವನ್ನು ಪಕ್ಷವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರೆ ಜಡತ್ವ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆ. ಹೀಗೆ ಅನುಮಾನವನ್ನು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡಿದಂತಾಯಿತು. ಇಂತಹ ದುಷ್ಟವಾದ ಅನುಮಾನದ ವಿರೋಧವನ್ನು ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

‘ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹ ಹೇಗೆ ?

ಭಾವದೀಪ: - ಸೂತ್ರಖಂಡಭಾಷ್ಯಮವತಾರಯತಿ || (ನನು)ನಾಭಿಮಾನೀತಿ ||
 ಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಯೋನುಗತಿರೂಪಲಕ್ಷಣಂ ಮತ್ವಾಽಽಹ - ಅನುಗತಿವಿಗ್ರಹಶ್ಚೇತಿ || ದೇಹಶ್ಚೇತೀತ್ಯರ್ಥಃ |
 ಭಾಷ್ಯೇ ಪೂರ್ವೋತ್ತರವಿರೋಧಮಾಶಾಙ್ಕಯಾಹ - ಅತ್ರೇತಿ || ಭಾಷ್ಯ ಇತ್ಯರ್ಥಃ | ನನು ಏಕವಚನಸ್ಯ ಸೂತ್ರಗತತ್ವಾದಿತ್ಯಸಿದ್ಧಮ್ | ಅಭಿಮಾನಿನಾಂ ವ್ಯಪದೇಶ ಇತ್ಯಪಿ ವಿಗ್ರಹಪ್ರದರ್ಶನಸ್ಯ ಸುಶಕತ್ವಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ದೃಶ್ಯತೇ ಚೇತಿ || ವಿಗ್ರಹಸ್ಯಾಭಿಮಾನಿನೋ ವ್ಯಪದೇಶ ಇತ್ಯೇವರೂಪಸ್ಯ ಸಮ ಸಾರ್ಥಪ್ರದರ್ಶಕವಾಕ್ಯಸ್ಯೇತ್ಯರ್ಥಃ |

ಸೂತ್ರ ಖಂಡವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ‘ನಾಭಿಮಾನಿದೇವತಾ’ ಎಂಬುದರಿಂದ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಸೂತ್ರ ಹಾಗೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಅನುಗತಿ ಶಬ್ದವು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿದೆ ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ‘ಅನುಗತಿಃ ವಿಗ್ರಹಶ್ಚ’ ಎಂದು ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳು ಎಲ್ಲೆಡೆ ಅನುಗತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂದಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ; ದೇಹವುಳ್ಳವರೂ ಕೂಡ ಆಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಭಾಷ್ಯದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನು ‘ಅತ್ರ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅತ್ರ’ ಎಂದರೆ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನವಿದೆ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದೇ ತಪ್ಪು. ಏಕೆಂದರೆ ‘ಅಭಿಮಾನಿನಾಂ ವ್ಯಪದೇಶಃ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಬಹುವಚನಾಂತವಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಗ್ರಹವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದು. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ‘ದೃಶ್ಯತೇ ಚ’ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ‘ಅಭಿಮಾನಿನಃ ವ್ಯಪದೇಶಃ’ ಎಂಬ ಏಕವಚನಾಂತವಾದ ಸಮಾಸವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸದೇ ಇದ್ದರೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅನಾನುಗುಣ್ಯದೋಷವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

ಭಾಷ್ಯದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

ಭಾವದೀಪ: - ನನುತರಸೂತ್ರೇ ದೃಶ್ಯತೇ ಚಾಭಿಮಾನಿದೇವತೇತಿ ಯದ್ವರ್ತ: ಸ್ಯಾತ್ತದಾ ತದನುಸಾರಾತ್ಪೂರ್ವಸೂತ್ರೇಽಪ್ಯುಕ್ತದಿಶಾ ಏಕವಚನಾನಂತತಯಾ ವಿಗ್ರಹ: ಸ್ಯಾತ್ | ನೈತದಸ್ತಿ | ದೃಶ್ಯತೇ ಚ ತಾಸಾಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಮಹದ್ಭಿರೀತೀವ ತತ್ರ ಭಾಷಣಾದೀತ್ಯತ ಆಹ - ದೃಶ್ಯಂತ ಇತಿ || ತತ್ರ ತಾಸಾಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಮಿತಿ ಭಾಷ್ಯೇ ನ ಶಕ್ತಿಮಾತ್ರಮುಚ್ಯತೇ ಕಿಂತು ದೇವತಾ ಚೇತ್ಯುಪಲಕ್ಷ್ಯತೇ ಕುತ: ದೃಶ್ಯಂತ ಇತಿ ತತ್ರೋದಾಹರಣ್ಯಮಾಣಸ್ಮತ್ಯನುಸಾರಾದೀತ್ಯರ್ಥ: | ಸ್ಮೃತೌ ಬಹುವಚನೋಕ್ತಾವಪಿ ಸಮುದಾಯವಿವಕ್ಷಯಾ ದೃಶ್ಯತೇ ಚ ದೇವತೇತ್ಯಪಿ ವಿವಕ್ಷಣೀಯಮಿತಿ ಭಾವ: || ೬ ||

ಮುಂದಿನ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಏಕವಚನಾಂತವಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಅನುಸಾರಿಯಾಗಿ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಏಕವಚನಾಂತವಾಗಿ 'ಅಭಿಮಾನಿನ: ವ್ಯಪದೇಶ:' ಎಂದು ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದು ಸಾಧುವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ 'ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿವಕ್ಷಿಸುವುದೇ ಇಲ್ಲ. 'ಅಭಿಮಾನಿದೇವಾನಾಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ ಮಹದ್ಭಿ: ದೃಶ್ಯತೇ' ಎಂಬರ್ಥವನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ದೃಶ್ಯಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತಾಸಾಂ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ' ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಮಹಾಜನರು ದೇವತೆಗಳ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥ. ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಮಾತ್ರವನ್ನಲ್ಲ ದೇವತೆಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಉಪಲಕ್ಷ್ಯಣಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಏಕೆಂದರೆ 'ದೃಶ್ಯಂತೇ ಮುನಿಭಿಶ್ಚ ತಾ:' ಎಂಬ ಮುಂದೆ ಉದಾಹರಿಸುವ ಸ್ಮೃತಿಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದೆ. ಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುವಚನವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸಮುದಾಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಏಕವಚನದ ವಿವಕ್ಷೆಯಿಂದ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ ದೇವತಾ' ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು.

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

‘ದೃಶ್ಯತೇ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ब्रह्मसूत्रम् - दृश्यते च ॥२॥

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಚಿತ್ರವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಇರುತ್ತದೆಂಬುದನ್ನು ಯೋಗಿಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿ ಕಂಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ.

ಅರ್ಥ -- ದೃಶ್ಯತೇ ಚ = ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವಂತಹ ಅದ್ಭುತವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಯೋಗಿಗಳು ತಮ್ಮ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷದಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರ್ಶನವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ.

॥ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರಿಂದ ರಚಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಬ್ರಹ್ಮಮೀಮಾಂಸಾಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ
ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ॥

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ

ब्रह्मसूत्रभाष्यम् - ॥ दृश्यते च ॥२॥

तासां समर्थं महद्भिः ॥

ಅನುವಾದ - ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಯೋಗಿ ಜನರಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿ ಅವರಲ್ಲಿ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಕ್ಕಿಂತ ಕೇವಲ ವೇದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ಸುಲಭವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ತಾಸಾಂ = ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ, ಸಾಮರ್ಥ್ಯಂ = ಅಂತರ್ಧಾನ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ಎಲ್ಲೆಡೆ ಇರುವಿಕೆಯ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಮಹದ್ಭಿಃ = ಜ್ಞಾನಿಜನರಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ,

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣವೇ ಆಧಾರ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯಮ್ - ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ ಚ -

‘ಪೃಥಿವ್ಯಾಽಭಿಮಾನಿನ್ಯೋ ದೇವತಾಃ ಪ್ರಥಿತೌಜಸಃ |

ಅಚಿಂತ್ಯಾಃ ಶಕ್ತಯಸ್ತಾಸಾಂ ದೃಶ್ಯಂತೇ ಮುನಿಭಿಃ ತಾಃ |

ತಾಃ ಸರ್ವಗತಾ ನಿಯಂತ್ರಾಃ ವಾಸುಕೇಶಸಂಪ್ರದಾಃ ||’ ಇತಿ ||೨||

|| ಇತಿ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯವಿರಚಿತೇ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯೇ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣಮ್ || ೩ ||

ಅನುವಾದ - ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಅಚಿಂತ್ಯವಾದ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಜ್ಞಾನಿಜನರಿಂದ ಕಾಣಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ. ಆ ದೇವತೆಗಳು ನಿರಂತರವಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ -- ‘ಪರಬುದ್ಧೇರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾತ್’ ಎಂಬ ನಿಯಮದಂತೆ, ಜ್ಞಾನಿಜನರು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಂಡಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬ ಹೇತುವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯವನ್ನು ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದಿಂದ ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣೇ ಚ = ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ - ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿನಃ = ಪೃಥಿವೀ, ಅಪ್ ಮೊದಲಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಾದ, ದೇವತಾಃ = ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಥಿತೌಜಸಃ = ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಶಕ್ತಿಯಿಂದ ಪೂರ್ಣರು, ತಾಸಾಂ = ಆ ದೇವತೆಗಳ, ಶಕ್ತಯಃ = ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು, ಅಚಿಂತ್ಯಾಃ = ಚಿಂತಿಸಲು ಅಸಾಧ್ಯವಾಗಿದೆ. ಮುನಿಭಿಃ = ಜ್ಞಾನಿಜನರಿಂದ ತಾಃ = ಆ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು, ದೃಶ್ಯಂತೇ = ಕಾಣಲ್ಪಡುತ್ತವೆ. ಯಾಃ = ಯಾವ ದೇವತೆಗಳು ನಿತ್ಯಂ = ನಿರಂತರವಾಗಿ, ಸರ್ವಗತಾಃ = ಎಲ್ಲೆಡೆ

ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿರುವ, ವಾಸುದೇವೈಕಸಂಶ್ರಯಾಃ = ವಾಸುದೇವರೂಪಿಯಾದ
ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಶ್ರಯಿಸಿರುತ್ತಾರೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದಾನಂದತೀರ್ಥಭಗವತ್ಪಾದಾಚಾರ್ಯರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯದ
ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುವುದೇ ಲೇಸು

नन्वत्राप्रामाणिकदेवताकल्पनात्तासां च विशिष्टसामर्थ्यकल्पनाद्वरं
वेदाप्रामाण्यग्रहणमेव लाघवात् ।

ಪ್ರಶ್ನೆ - 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು
ಸಮರ್ಥಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಮಾತನಾಡಿದರು' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ
ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದೀರಿ. ಇಂಥ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಲು ಯಾವುದೇ
ಪ್ರಮಾಣ ಇರುವುದಿಲ್ಲ. ಅಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲದೆ ಕಲ್ಪಿಸಿದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡಲು ಅವಶ್ಯಕವಾದ
ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯಾದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಅನೇಕ ವಿಷಯವನ್ನು ಕಲ್ಪನೆ
ಮಾಡುವುದಕ್ಕಿಂತ ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡುವುದೇ ಲಘುಭೂತವಾಗಿದೆ.

ಈ ಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ

तत्त्वप्रकाशिका - न च वेदेन तत्सिद्धिस्तत्प्रामाण्ये विवादादित्याशङ्कं
परिहरत्सूत्रं पठित्वा तच्छेषमेव पूरयति - दृश्यते चेति ॥

ವೇದದಿಂದಲೇ ದೇವತೆಗಳು ಸಿದ್ಧರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವೂ ಕೂಡ
ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಕಲ್ಪನಾಗೌರವದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳಬಹುದು. ಏಕೆಂದರೆ
ವೇದ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೇ ವಿವಾದವಿದೆ. ಎಂಬ ಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುವ

ಸೂತ್ರವನ್ನು ಪಠನ ಮಾಡಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದೆ ಇರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಅಧ್ಯಹಾರ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳು ಹೊರಟಿವೆ.

ಮಹಾಜನರು ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನೋಡಿದ್ದಾರೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ನಾಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಮಭಿಮಾನಿವೇಶನಾನಾಂ ತತ್ಸಾಮರ್ಥ್ಯಸ್ಯ ಚ
ಮಹದ್ವಿಷಯಮಾನತ್ವಾದಿತೀರ್ಥಃ :

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕರಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕವಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಮಹಾಜನರು ಅಂಥ ದೇವತೆಗಳನ್ನು, ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯದಿಗಳನ್ನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ಕಾರ ನೋಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಷ್ಟು 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥ.

ಪುರಾಣವೂ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ಪರಬುದ್ಧೇರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾತ್ ಕೃತ ಏತದಿತೀರ್ತ ಆಹ -
ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣೇ ಚೇತಿ

'ಪರಬುದ್ಧೇರಪ್ರತ್ಯಕ್ಷತ್ವಾತ್' ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಬುದ್ಧಿಯು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿಷಯವಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇದನ್ನು ಹೇಗೆ ನಿರ್ಣಯಿಸುತ್ತೀರಿ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಭವಿಷ್ಯತ್ಪುರಾಣದ ವಚನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣೇ ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೇ?

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - ತಾ ದೇವತಾಃ ಶ್ರುತಯಶ್ಚ । ಅಥವಾ ವಿಗ್ರಹವತೀನಾಂ
ಸರ್ವಗತಾನಾಂ ತಾಸಾಂ ದರ್ಶನಪ್ರಸಕ್ತ ಇತ್ಯುಕ್ತೇ ಪ್ರಶ್ನಯಾಮ್ । ಕಿಮಶ್ವೇದೇಶ್ವರೇನ್ ಮಹದ್ವಿಶ್ವಾ ।

'ಮುನಿಭಿಶ್ಚ ತಾಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ 'ತಾಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಎಂದರ್ಥ.

ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಶರೀರವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದಾರೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೆಡೆ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಅವರು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾದೀತು ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪಿಸಿದರೆ ಹೀಗೆ ಪ್ರಶ್ನಿಸುತ್ತೇವೆ - ಅಜ್ಞಾನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೋ ? ಮಹಾಜನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯವೋ ?

ಶರೀರವಿದ್ದರೂ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - आद्यस्योत्तरं विश्लेषसामर्थ्यम् । द्वितीयेऽभ्युपगमो दृश्यते चेति ।

ಅಜ್ಞಾನರಿಗೆ ದರ್ಶನವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯ-ವಿರುವುದರಿಂದ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಅವರು ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಿಲ್ಲ. ಇನ್ನು ಮಹಜ್ಜನರಿಗೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾದೀತು ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವೇ ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಮಹಾತ್ಮರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ.

ಅನುಪಲಬ್ಧದೋಷ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अथवा वस्त्वन्तरमधिष्ठाय तासां वचनादिकं कथमित्यस्योत्तरं तासामिति । परिच्छिन्नानामभिमानिनीनां कथमनेकाभिमन्य-मानाधिष्ठातृत्वमपीत्यस्यानुगतिरिति । अनुपलब्धिबाधपरिहाराय सूत्रमिति ।

ಅಥವಾ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸೂತ್ರದ ಅರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು-

ದೇವತೆಗಳು ಮತ್ತೊಂದು ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಚನಾದಿ-ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ತೊಡಗುತ್ತಾರೆಂದು ಹೇಳುವುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ತಾಸಾಮ್' ಎಂಬ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ-ವಿರುವುದರಿಂದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನು ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬಹುದು.

ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನರಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ಎಲ್ಲಾ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಧಿಷ್ಠಿತರಾಗಿ ವಚನಾದಿಕ್ರಿಯೆಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಆಶಂಕೆಗೆ 'ಅನುಗತಿಃ' ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ವಿಶೇಷಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳು ಎಲ್ಲಾ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರುವುದಾದರೆ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೇಕೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ದೇವತೆಗಳು ಇಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೆ ? ಎಂಬ ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ದೋಷವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಆ ದೇವತೆಗಳು ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರಾದ್ದರಿಂದ ಯಾವುದೇ ದೋಷಕ್ಕೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಪರ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - न च वाच्यं देवतासद्भावेऽपि कुतोऽत्र तद् व्यपदेशकल्पनेति । अचेतनानां वचनाद्यदृष्ट्या निर्दोषवाक्यस्याप्रामाण्यदृष्ट्या च तत्कल्पनीयपत्तेः ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇರುತ್ತಾರೆಂದು ಒಪ್ಪೋಣ. ಆದರೆ ಅಂಥ ದೇವತೆಗಳನ್ನೇ ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದೇಕೆ ಒಪ್ಪಬೇಕು ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಏಕೆಂದರೆ ಜಡಪದಾರ್ಥವು ಮಾತನಾಡುವುದು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡಿಲ್ಲ. ವೇದಗಳು ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾಗಿವೆ ಎಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ. ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ ವಾಕ್ಯಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಇವೆರಡನ್ನು ಕೂಡಿಸಬೇಕೆಂದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ವೇದವು ಪ್ರತಿಪಾದನೆಮಾಡುತ್ತಿದೆಯೆಂದು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ - अतो वेदप्रामाण्ये युक्तिविरोधाभावद्युक्तं तेन भगवतो जगत्कारणत्वसाधनमिति सिद्धम् ॥ ७ ॥

॥ इति श्रीमज्जयतीर्थभिक्षुविरचितायां तत्वप्रकाशिकायाम् अभिमान्यधिकरणम् ॥

ಆದ್ದರಿಂದ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಯುಕ್ತಿಯ ಅನುಷ್ಠಾನ ಅಸ್ಪದವಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಂಥ ನಿರ್ದೋಷವಾದ ವೇದವಾಕ್ಯದಿಂದ ಭಗವಂತನಲ್ಲಿ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮಜ್ಜಯತೀರ್ಥಮುನಿಗಳಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ
ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಯಿತು ||

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

ಭಾವದೀಪ

‘ದೃಶ್ಯತೇ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ

ಭಾವದೀಪ: - ದೃಶ್ಯತೇ ಚ || ೭ || ನನು ಸೂತ್ರೇ ದೇವತಾತತ್ಸಾಮರ್ಥ್ಯಯೋರ್ಮಾನೋಕ್ತಿರ್ನಿರ್ಬಿಜಾ
ತದುಕ್ತಾವಪಿ ಶ್ರುತಿಯುಕ್ತಿಂ ವಿನಾ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋಕ್ತಿರ್ನಿರ್ಬಿಜೇತ್ಯತೋಽವತಾರಯತಿ || ನನ್ವಿತೀ || ತತ್ಸಿದ್ಧಿಃ
ಯೋಃ ಸಿದ್ಧಿರೀತ್ಯರ್ಥಃ | ದೇವತಾತತ್ಸಾಂಶಕ್ತಿತಪರತ್ವೇನ ಭಾಷ್ಯಂ ಸೂತ್ರಾನ್ವಿತತಯಾ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ ||
ನಾಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಮಿತಿ ||

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ; ಈ ಎರಡು ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ಅನಾವಶ್ಯಕ. ಹಾಗೇನಾದರೂ ಪ್ರಮಾಣ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಹೇಳುವುದು ವ್ಯರ್ಥ ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ‘ದೃಶ್ಯತೇ ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆಯನ್ನು ‘ನನ್ವತ್ತ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

‘ತತ್ಸಿದ್ಧಿಃ’ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇವುಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂದರ್ಥ. ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಎರಡನ್ನೂ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಬೇಕು ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ‘ನ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕತ್ವಂ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾ ಪಂಕ್ತಿಯು ಹೊರಟಿದೆ.

ವೇದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನೇಕೆ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರು ?

ಭಾವದೀಪ: - ತಾ ಇತ್ಯನುಘಾರ್ಥಮಾಹ - ತಾ ದೇವತಾಃಶಕ್ತಯಶ್ಚೇತಿ || ದ್ವಯೋರಪಿ ಪ್ರಕೃತತ್ವಾದಿತಿ ಭಾವಃ | ನನು ವೇದಾದಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿವಾದೇ ಬೀಜಾಭಾವಸ್ಯೋಕ್ತತ್ವಾತ್ತತ್ಯಾಗೇನ ದೇವತಾದೌ ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೋಕ್ತಿಯುಕ್ತಾ | ಅನ್ಯಥಾ ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷೇ ಸ್ಮೃತೇಃ ಪ್ರಮಾಣೀಕರಣಾಯೋಗಾದಿತಿ ಪೂರ್ವತ್ರಾರುಚ್ಯಾಽಽಹ - ಅಥವೇತಿ ||

ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ 'ತಾಃ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ ಪದವನ್ನು ಅನುವಾದ ಮಾಡಿ 'ದೇವತಾಃ, ಶಕ್ತೇಶ್ಚ' ಎಂಬುದಾಗಿ ಅರ್ಥವನ್ನು ಬರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಏಕೆಂದರೆ ದೇವತೆಗಳು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಕ್ತರಲ್ಲ, ಅವರ ಶಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ವೇದಾದಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದವಿದೆ ಎನ್ನಲು ಯಾವುದೇ ಕಾರಣವಿಲ್ಲ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಈ ಎರಡರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯೋಗಿ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನು ಪ್ರಮಾಣವನ್ನಾಗಿ ಏಕೆ ಹೇಳಿದರು? ಒಂದು ವೇಳೆ ವೇದಾದಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿವಾದ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದಾದರೆ ಆಗ ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಿ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಆಧಾರವನ್ನಾಗಿ ನೀಡುವುದೂ ಕೂಡ ಅಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಏಕೆಂದರೆ ವೇದದಂತೆ ಸ್ವಾತಿಯೂ ಕೂಡ ವಿವಾದಗ್ರಸ್ತವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಹಿಂದಿನ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಅಸ್ವಾರಸ್ಯವನ್ನು ಕಂಡು ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು 'ಅಥವಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ?

ಭಾವದೀಪ: - ಅತ್ರ ಪಕ್ಷದ್ವಯೇಽಪಿ ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮಿತಿ ಹೇತ್ವೋರ್ನ ಚ ದರ್ಶನಪ್ರಸಂಗ ಇತ್ಯಾಘಡ್ಯಾಹತಸಾಧ್ಯನ್ವಯಾದರುಚ್ಯಾಽಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶ ಇತಿ ಶ್ರುತಸಾಧ್ಯಾನ್ವಯೇನ ಮತಾಂತರಮಾಹ - ಅಥವಾ ವಸ್ತುವನ್ತರಮಿತಿ || ತರ್ಹಿ ದೃಶ್ಯತೇ ಚೇತಿ ಸೂತ್ರಂ ಕಿಮರ್ಥಮಿತ್ಯತ ಆಹ - ಅನುಪಲಬ್ಧಿತಿ ||

ಈ ಎರಡು ಪಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಹೇತುಗಳಿಗೆ 'ನ ದರ್ಶನ ಪ್ರಸಂಗಃ' ಎಂಬ ಅಧ್ಯಾಹೃತವಾದ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಅರುಚಿಯನ್ನು ಕಂಡು

'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಶ್ರುತವಾದ ಸಾಧ್ಯದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಅಥವಾ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮತ್ತೊಂದು ಪಕ್ಷವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಃ' ಎಂಬ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದಾದರೆ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಲು 'ಅನುಪಲಬ್ಧಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. 'ಅನುಪಲಬ್ಧಿ' ಎಂಬ ಬಾಧದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಎರಡನೇ ಸೂತ್ರವು ಸಾರ್ಥಕವಾಗಿದೆ.

ನ್ಯಾಯವಿವರಣಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಭಾವದೀಪ: - ಯೋಗಿಭಿರಪ್ಯನುಪಲಭ್ಯಮಾನತ್ವಾನಾಸ್ತಯಭಿಮಾನಿದೇವತಾದೀತ್ಯಾಶಾಙ್ಕಾನಿರಸಾಯ ದ್ವಯತೇ चेति सूत्रमित्यर्थः। न मृदादीनां वचनाद्यदृष्टिः श्रुत्यप्रामाण्यकारणं अपि तु वचनादिशक्ताया मृदादिदेवतायाः शब्दैर्वाच्यत्वद्योतिकैवेति न्यायविवरणे पूर्वपक्षांशस्य भाष्यव्याख्यायैव प्राविवृतत्वात्सिद्धान्तांशं अत्र योजयितुं शङ्कामाह - न च वाच्यमिति ॥
अत इति ॥

ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಾನಾಮಭಿಮಾನಿದೇವತಾಪರತ್ವಾದಿತೀರ್ಥಃ ॥ ೭ ॥ ಅಂ ೩ ॥

ಯೋಗಿಗಳಿಗೂ ಕೂಡ ದೇವತೆಗಳು ಕಂಡಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ಇದರ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ ಎಂಬುದು ಅನುಪಲಬ್ಧಿ ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮಾತನಾಡುವಿಕೆಯು ಕಾಣಿಸುತ್ತಿಲ್ಲ. ಇದು ಶ್ರುತಿಯ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಮತ್ತೇನೆಂದರೆ ಮಾತನಾಡಲು ಸಮರ್ಥರಾದ ಮೃದಾದ್ಯಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಮೃತ್ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿದ್ದಾರೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪಚನಾದ್ಯದೃಷ್ಟಿಯು ದೋಷಿತಕವಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂಶವನ್ನು ಭಾಷ್ಯವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಹಿಂದೆಯೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ನ ಚ ವಾಚ್ಯಂ' ಎಂಬ

ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಆಶಂಕಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. 'ಆತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಮೃದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ಪರವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಎಂದರ್ಥ.

॥ ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಮದ್‌ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಭಾವದೀಪದ
ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡ ಅನುವಾದವು ಮುಗಿಯಿತು ॥

॥ ಶ್ರೀಜಾನಕೀವದನಾಮ್‌ಭೋಜರಾಜಹಂಸಾಯ ರಾಮಚಂದ್ರಾಯ ನಮಃ ॥

॥ ಶ್ರೀ ಗುರುಭ್ಯೋ ನಮಃ ॥

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರತೀರ್ಥವಿರಚಿತಾ

ತನ್ತ್ರದೀಪಿಕಾ

ಅಭಿಮಾನ್ಯಾಧಿಕರಣಮ್ (೨|೧|೩)

ಪ್ರಬಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

॥ ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್ ॥೨-೧-೬॥

ಅಥ ದೃಢಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಉಚ್ಯತೇ | ತುರೇವ | ಯೋಗ್ಯತಯಾಽಭಿಮಾನಿಪದೇನಾನ್ವೇತಿ |
“ಮೃದಬ್ರವೀತ್”, “ತಾ ಆಪ ಏಕ್ಷಂತ” ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತಾಭಿಮಾನಿನಶ್ಚೇತನಸ್ಯೈವ
ವ್ಯಪದೇಶಃ ನ ತು ಜಡಸ್ಯ | ಯೇನ ಮೃನ ವಕ್ತ್ರಿ ಜಡತ್ವಾದಿತ್ಯಾದಿಯುಕ್ತಿವಿರೋಧಃ
ಸ್ಯಾದಿತಿ ಭಾವಃ |

ಈ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲವಾದ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ
'ತು' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥದಲ್ಲಿದೆ. ಇದು ಅನ್ವಯಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿರುವುದರಿಂದ

ಅಭಿಮಾನಿಪದದ ಜೊತೆ ಅನ್ವಿತವಾಗುತ್ತದೆ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್', 'ತಾ ಆಪ ಐಕ್ಷಂತ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿಚೇತರನ್ನೇ ಹೇಳಲಾಗಿದೆ ಹೊರತು, ಜಡವನ್ನಲ್ಲ. ಜಡವನ್ನು ಹೇಳಿದ್ದಲ್ಲಿ 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತ್ರೀ ಜಡತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಎಂಬುದು ಸೂತ್ರದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

नन्वभिमानिनः प्रादेशिकत्वविदेहत्वयोर्वैयर्थ्यं वक्तृत्वाद्ययोगो व्याप्तत्वसदेहत्वयोरनुपलम्भबाध इत्यत उक्तम् - विशेषेति । विशिष्यत इति विशेषः शक्तिः । अनुगतिव्याप्तिः, ताभ्याम् । व्याप्तत्वसदेहत्वयोरङ्गीकारेऽप्यन्तर्धानशक्त्या अदर्शनोपपत्तेरिति भावः ।

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತ್ವ ಹಾಗೂ ವಿದೇಹತ್ವಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ವೈಯರ್ಥ್ಯ ಬರುತ್ತದೆ. ಹಾಗೂ ವಕ್ತೃತ್ವವೂ ಕೂಡ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದುವೇಳೆ ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವ ಮತ್ತು ಸದೇಹಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅನುಪಲಂಭಬಾಧವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ೬. ವಿಶಿಷ್ಟ ಉತ್ತರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗವು ಹೊರಟಿದೆ. ವಿಶೇಷ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ 'ವಿಶಿಷ್ಟತೇ ಇತಿ ವಿಶೇಷಃ' ಎಂಬ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯಿಂದ ಶಕ್ತಿಯೆಂದರ್ಥ. 'ಅನುಗತಿ' ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಎಂಬರ್ಥವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವ ಮತ್ತು ಸದೇಹತ್ವಗಳನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿದರೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯಿರುವುದರಿಂದ ಕಾಣಿಸದಿರುವುದು ಉಪಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ. (ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವೆಂದು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಯಾವ ವಸ್ತುವಿದೆಯೋ, ಅದರಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಯಾವ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅದರಂತೆ ಇತರ ಭಾಗವೂ ಕೂಡ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಬಹುದು. ಹಾಗಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ ಎಂಬುದು ಇದರ ಅರ್ಥವು.)

ವಿವರಣೆ - ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ತನ್ನಿಂದ ಅಭಿಮನ್ಯಮಾನವಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮಗ್ರವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಾರೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಪ್ರಾದೇಶಿಕತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗೆ ದೇಹವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಅಂಥ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ದೇಹವೇ ಇಲ್ಲದ

ಕಾರಣ ವಶ್ಯತ್ವವೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಮನ್ಯುಮಾನವಾದ ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯೇ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ದೇಹಸಹಿತವಾಗಿರುತ್ತಾರಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದರೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಇದ್ದೂ ಕೂಡ ಕಾಣಸುತ್ತಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಅನುಪಲಂಬವಾದವು ಬರುತ್ತದೆ. ಈ ಆಕ್ಷೇಪದ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿಯೇ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬುದಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗೆ ದೇಹವಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯಿದೆ. ಮತ್ತು ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತವು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಶ್ಯತ್ವದ್ವಯೋಗವಾಗಲೀ, ಅನುಪಲಂಬವಾಧವಾಗಲೀ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

‘ಅನುಗತಿವಿಶೇಷಾಭ್ಯಾಂ’ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

अत्राकाङ्क्षाक्रमोल्लङ्घनेऽल्पाक्षरत्वं प्रयोजकम् । यद्वा कथमभिमानीनः
पृथिव्यादिवस्त्वन्तरमधिष्ठाय वचनादिकम् । कथं च
परिच्छिन्नस्थानेकाभिमन्यमानाधिष्ठातृत्वमित्यत उक्तं विशेषेति । तस्य
तथा सामर्थ्यादभिमन्यमाने सर्वत्रांशतो व्याप्त्वाच्चेत्यर्थः ।

ಇಲ್ಲಿ ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘಿಸಲು ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರತ್ವವು ಪ್ರಯೋಜಕವಾಗಿದೆ. ಅಥವಾ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಬಗೆಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಹುದು - ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಪೃಥಿವೀ ಮೊದಲಾದ ಬೇರೆ ವಸ್ತುವನ್ನೇ ಅಧಿಷ್ಠಾನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ವಚನಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ ? ಅಥವಾ ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನವಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಅನೇಕ ಅಭಿಮನ್ಯುವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಇರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗೆ ಅಂಥ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ. ಮತ್ತು ಆ ಅಭಿಮನ್ಯುಮಾನವಾದ ವಸ್ತುಗಳೆಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಅಂಶತಃ ವ್ಯಾಪ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೇಲಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ವಿವರಣೆ - ಹಿಂದೆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುತ್ತಾರೋ, ಅಥವಾ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಇರುತ್ತಾರೋ ಎಂಬುದಾಗಿ ವಿಕಲ್ಪವನ್ನು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಹಾಗೂ

ಆ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗೆ ದೇಹವಿದೆಯೋ, ಇಲ್ಲವೋ ಎಂಬುದಾಗಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಕಲ್ಪ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಆಕಾಂಕ್ಷೆಗೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಅನುಗತಿಸಬ್ಧವನ್ನು ಮೊದಲು ಹೇಳಿ, ಅನಂತರ ವಿಶೇಷಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಿತ್ತು. ಈ ಆಕಾಂಕ್ಷಾಕ್ರಮವನ್ನು ಉಲ್ಲಂಘನೆ ಮಾಡಲು ಏನು ಕಾರಣ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅತ್ರ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. 'ವಿಶೇಷ' ಮತ್ತು 'ಅನುಗತಿ' ಎಂಬೆರಡು ಪದಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಎಂಬ ಪದವು ಅಲ್ಪಾಕ್ಷರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ. ದ್ವಂದ್ವಸಮಾಸದಲ್ಲಿ 'ಅಲ್ಪಾಚ್ಛತರಂ ಪೂರ್ವಂ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಂತೆ ಅಲ್ಪಾಚ್ಛವುಳ್ಳ ಪದವೇ ಮೊದಲು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷಶಬ್ದವನ್ನು ಮೊದಲು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅಥವಾ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ ಹೀಗಿದೆ - ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಮತ್ತೊಂದು ಅಧಿಷ್ಠಾನವನ್ನು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದು ಹೇಗೆ ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ವಿಶೇಷ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಂಥ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಿದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪರಿಚ್ಛಿನ್ನನಾದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಎಲ್ಲೆಡೆಯು ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅನುಗತಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಅಂಶತಃ ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚೇತನ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ?

अत्र चेतनेति वाच्येऽभिमानीत्युक्तिरभिमन्यमानगतमृत्वादिमृच्छब्द-
प्रवृत्तिनिमित्तस्याभिमन्यधीनत्वादिदि न्यायो मृदादिशब्दानां मृदादिभ्योऽ-
प्यभिमानीनि तुशब्दसूचितमुख्यत्वोपपादानायानुसन्धेय इति सूचनाय ।

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ಅಭಿಮಾನಿ' ಎಂಬ ಪದದ ಬದಲು 'ಚೇತನ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು - ಮೃತ್ ಮೊದಲಾದ ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಿಗೆ ಯಾವ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೋ, ಅವರ ಅಧೀನವಾಗಿಯೇ ಮೃದಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಮೃತ್ವ ಮೊದಲಾದ ಧರ್ಮಗಳಿವೆ. ಈ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಮೃತ್' ಶಬ್ದದಿಂದ ಮೃತ್ವವೆಂಬ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಮಣ್ಣು ಎಂಬರ್ಥಕ್ಕಿಂತ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯೆಂಬರ್ಥವೇ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಚೇತನ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿರುವುದಿಲ್ಲ.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷಪದದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ

तेन कथं युक्तिविरोधमात्रेण श्रुतेः प्रतीतार्थप्रच्यावनमिति निरस्तम् । चेतनग्रहणे मुख्यार्थलाभेन श्रुत्यर्थाबाधनादिति हेतोः । मुख्यत्वसूचकत्वं चान्यनिरासार्थकत्वादिति ध्येयम् । सर्वथाऽन्यनिरासायोगात् । शरीररूपक विन्यस्तगृहीतेरिति न्यायाद्वाक्यशेषे त्रिवृत्करणाद्युक्तेश्च । शक्तीति वाच्ये विशेषेत्युक्त्याऽस्मदादिभ्यो विशिष्टाऽतिशयिता सेति सूचयति ।

ಮೇಲೆ ತಿಳಿಸಿದ ಪ್ರಮೇಯದಂತೆ ಕೇವಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಬಂದ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಶ್ರುತಿಗೆ ಪ್ರತೀತಾರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಲ್ಲವೇ ? ಎಂಬ ಆಕ್ಷೇಪವನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸಿದಂತಾಯಿತು. ಏಕೆಂದರೆ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ತದಭಿಮಾನಿಯಾದ ಚೇತರನ್ನು ನಾವು ವಿವಕ್ಷಿಸಿದ್ದೇವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಸ್ವೀಕರಿಸದಂತಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಿರುವಾಗ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥವನ್ನು ಪರಿತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ದೋಷ ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ 'ತು' ಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಸೂಚನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಅರ್ಥವು ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಸರ್ವಥಾ ನಿರಾಕರಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿಲ್ಲ. 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇಃ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ನ್ಯಾಯದಂತೆ ಹಾಗೂ ವಾಕ್ಯಶೇಷದಲ್ಲಿ ತ್ರಿವೃತ್ಕರಣಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವು ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವೇ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರೆಂದಷ್ಟೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಎಂಬ ಪದದ ಬದಲು ಶಕ್ತಿಯೆಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆದರೆ ನಮ್ಮೆಲ್ಲರಿಗಿಂತಲೂ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯಿತವಾದ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅದಕ್ಕಾಗಿ 'ವಿಶೇಷ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ವಿವರಣೆ - 'ಮೃತ್' ಎಂಬ ಪದವು ಮಣ್ಣನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತದೋ, ಎಂಬುದು ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವಿಚಾರ. ಈ ಸೂತ್ರವು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇದೆ ಎಂದು ಉತ್ತರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಅಂದಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಮಣ್ಣು ಮೃದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ ಆಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯ ಅಧೀನವಾದ್ದರಿಂದ ಮಣ್ಣು ಕೂಡ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿ 'ಮೃತ್' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಂಬಂಧವಿರುವುದರಿಂದ ಮಸ್ತುಗಳೂ ಕೂಡ ಬ್ರಹ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ ಎಂಬ ನ್ಯಾಯವನ್ನು 'ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಆದರಂತೆ ಪ್ರಕೃತ ಮೃದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಅವರ ಸಂಬಂಧವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು 'ತಾಸಾಂ ತ್ರಿವೃತಂ ತ್ರಿವೃತಂ ಏಕೈಕಾಮಕರೋತ್' ಎಂಬ ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನ ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಮಣ್ಣು ಮೊದಲಾದವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಅದು ಹೀಗೆ - ಈ ಶ್ರುತಿಯು ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವು ಉಪಪನ್ನವಾಗಬೇಕಾದರೆ ತೇಜಸ್ಸು, ನೀರು ಹಾಗೂ ಮಣ್ಣು ಇವುಗಳ ಮಿಶ್ರಣವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳಬೇಕು. ಕೇವಲ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನಷ್ಟೇ ಹೇಳಿದರೆ ತ್ರಿವೃತ್ತರಣವೇ ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯಲ್ಲಿ ಮೃದಾದಿಶಬ್ದಗಳು ಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ. ಜಡಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಅಮುಖ್ಯವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕು.

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಪ್ರಕಾರ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸುಧಾಯಾಂ ತ್ವಭಿಮಾನಿತದ್ವಿಗ್ರಹತದಂತರ್ಧಾನಶತ್ಯಾದೇಃ ಮೃತ್ವಾದಿಯುಕ್ತಿಮೃದಾದಿ-
ವಕೃತ್ವಶ್ರುತ್ಯುಭಯಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿರೂಪಾರ್ಥಪತ್ಯೈವ ಸಿದ್ಧಿರ್ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಪದೇನ
ತತ್ಪ್ರತಿಪಾದಕಂ ಪೃಥಿವ್ಯಾಽಭಿಮಾನಿನ್ಯ ಇತ್ಯಾದಿವಚನಂ ಗೃಹ್ಯತೇ । ತಥಾ ಚ ನ
ಕೇವಲಂ ಅಭಿಮಾನ್ಯಾದಿಸಕಮರ್ಥಾಪತ್ಯೈವ ಸಿದ್ಧಿರಾಗಮಸಿದ್ಧಿಂ ಚೇತ್ಯುಕ್ತಮ್ ॥

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ - 'ಮೃತ್ ನ ವಕ್ತೃ ಮೃತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಯುಕ್ತಿಯು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. 'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ವಕ್ಯತ್ವವಿದೆಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯನ್ನು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ

ಇವೆರಡೂ ಕೂಡ ಪರಸ್ಪರವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಅಪ್ರಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ 'ಏತದುಭಯಾನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯು ಹಾಗೂ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯ ಶರೀರವು, ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯ ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿ ಇವುಗಳು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ. ಹೀಗೆ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೇ ಇದೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿ' ಎಂಬ ಪದದಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಹಾಗೂ ವ್ಯಾಪ್ತಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ 'ಪೃಥಿವ್ಯಾದ್ಯಭಿಮಾನಿನಃ' ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. ಹಾಗಾಗಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಹಾಗೂ ಅವರಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಕೇವಲ ಅರ್ಥಾಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದಷ್ಟೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದಲ್ಲ. ಆಗಮಪ್ರಮಾಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ

विशेषेत्यादेराद्येऽर्थे अदर्शनमुपेत्य पूर्वं शक्त्या समाहितम् इदानीं तदेव नेति वा नास्त्येवाभिमाना अदर्शनादित्यतो बाह -

॥ दृश्यते च ॥२-१-७॥

ಯೋಗಿಭಿರೂಪಲಭ್ಯತೇ ಚ । ಅಭಿಮಾನೀತಿ ಬುದ್ಧಿವಿಭಾಗೇನಾನುವರ್ತತೇ । ಏತಚ್ಚ "ದೃಶ್ಯಂತೇ ಮುನಿಭಿಃ ತಾಃ" ಇತ್ಯಾದಿನಾಽವಸೇಯಮಿತಿ ಭಾವಃ । ಸೂತ್ರಯೋರೇಕವಚ್ಛಮುದಾಯಾಭಿಪ್ರಾಯಮ್ ॥೩॥

ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಇತ್ಯಾದಿ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಅವೆರಡರಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೆಯ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಂಗೀಕಾರ ಮಾಡಿ, ಅಂತರ್ಧಾನಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪುವ ಮೂಲಕ ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ನೀಡಲಾಯಿತು. ಪ್ರಕೃತ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದೇ ತಪ್ಪು ಎಂಬುದನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಅಥವಾ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಯೇ

ಇಲ್ಲವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಿಯು ಆಕ್ಷೇಪ ಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಯೋಗಿಜನರು ಕಣ್ಣಿಂದ ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದು ತಪ್ಪು. ಈ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿ ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅನುವೃತ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು 'ದೃಶ್ಯಂತೇ ಮುನಿಭಿಶ್ಚ ತಾಃ' ಎಂಬ ಪ್ರಮಾಣವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎರಡು ಸೂತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ಏಕವಚನವು ಸಮುದಾಯಾಭಿಪ್ರಾಯವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ ಕನ್ನಡಾನುವಾದದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣವು ಮುಗಿಯಿತು ||

ಪರಿಶಿಷ್ಟ

ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣ - ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸಮನ್ವಯ ಮುಗಿಯಿತು ಈಗ ಮಹಾಸಮನ್ವಯ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ॥ ಅನುಮಾನಿಕಮಪ್ಯೇಕೇಷಾಮಿತಿ ಚೇನ
ಶರೀರರೂಪಕವಿನ್ಯಸ್ತಗೃಹೀತೇರ್ದಶಯತಿ ಚ ॥೧-೪-೧॥

ಅಧಿಗತೇ ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿಸಾಧಾರಣೇ ಸಮನ್ವಯೇ ಅತಿಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿವಿಷಯೇ
ಮಹಾಸಮನ್ವಯೇ ದುರ್ಗಮೇಽಪಿ ಬುದ್ಧಿಪ್ರಭವತೀತ್ಯಧುನಾ ಸೋಽಭಿಧೀಯತೇ ಭಗವತ ಇತಿ ಭಾವೇನ
ಪಾದಾರ್ಥಮಾಹ - ಶ್ರುತಿ: ಲಿಂಗಾದಿಭಿರिति ।

(೧) ಸರ್ವಾಧಿಕಾರಿ ಸಾಧಾರಣವಾದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಹಿಂದಿನ ಮೂರುಪಾದಗಳಲ್ಲಿ
ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಆತ್ಮಂತ ಮುಖ್ಯಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟ ಮಹಾಸಮನ್ವಯವು ಈಗ
ಉಳಿದಿದೆ. ಇದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯರು ತಿಳಿಯುವುದು ಕಷ್ಟ. ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರಿಗೆ
ಮಹಾಸಮನ್ವಯದಲ್ಲಿ ಬುದ್ಧಿಯು ತಿಳಿಯುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ
ಕಠಿಣವಾದ ಕಾರಣ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರಕಾರರು ಈ ಮಹಾಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲು
ಹೊರಟಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಪಾದದ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು 'ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಭಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ
ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ.

ಅನ್ವ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನ್ನಬಾರದು

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನ ಚಾನ್ಯತ್ರ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾನಾಮ್ ಅನಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಾದಿಶಬ್ದಾನಾಂ
ಸಮನ್ವಯ: ಪ್ರಥಮಪಾದ ಏವೋಕ್ತಃ, ನ ಹಿ ವಿಷ್ಣವಾವಪಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಾಃ । ತಥಾ ಚ ಸತಿ

(೧) ಹಿಂದಿನ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಅನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯು ಪ್ರಮಾದದಿಂದ
ಅನುವಾದ ಮಾಡುವುದು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗಿತ್ತು. ಅದನ್ನು ಗಮನಿಸಿ, ಈ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ
ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಇದನ್ನು ಮುದ್ರಿಸಿ ಅನುವಾದ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ತೃತೀಯಪಾದಭೇದಾನುಪಪತ್ತಿರित्यತ उक्तम् । श्रुतिलिङ्गादिभिरिति ।

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನ್ನ, ಪ್ರಾಣ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುವುದರಿಂದ ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲೇ ಇದರ ಸಮನ್ವಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ 'ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಭಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ನಾಕನೇ ಪಾದದ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯ

सत्तर्कदीपावलिः - अत्र प्राणेन्द्रादिशब्दानां बलवच्छ्रुत्यादिभिः विष्णौ समन्वय उक्तः । दुःखादिशब्दानां तु तैरप्यन्यत्रैव प्रसिद्धेः । प्रसिद्धश्चायं विशेषोऽन्नादिशब्देभ्यो दुःखादिशब्दानाम् । न चैतत्पादतया गोचरः कोऽपि वैदिकशब्दः दुर्गमत्वेऽपि शिष्यत इति वोत्तराधिकरण एकस्मिन्नेव स्वरवर्णपदात्मनापि सर्ववेदसमन्वयाभिधानात् वा सामस्त्येनेति । न चैवं सति भगवतः पुनरुक्तिसम्भवो वा शङ्कनीय इत्याह - विशेषहेतुभिरिति ।

ಪ್ರಾಣ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದುಃಖೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆಡೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ನಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಾನುಭೂತವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ದುಃಖಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ದುರ್ಗಮವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸರ್ವವೇದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸಾಮಸ್ಯೇನ' ಎಂಬ ಪದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ

ಒಮ್ಮೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಪುನಃ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ವಿಶೇಷಹೇತುಭಿಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬುದರ ವಿವರಣೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಯೆಷಾಂ ವೇದವಚಸಾಮನ್ಯಪರತ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣಮತಿವ್ಯಾಪಕಂ ಸ್ಯಾತ್ತೇಷಾಮೇವ ಸಮನ್ವಯೋಽಭಿಧೇಯೋ ನ ತು ಸರ್ವೇಷಾಮಿತಿ ಶಾಙ್ಗಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ತದಂಶೋಕ್ತಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ಸವಿಷಯಂ ಸಹೇತುಕಂ ದರ್ಶಯತಿ - ತತ್ತು ಇತಿ । ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೋಕ್ತಗುಣ-ಸರ್ವಸ್ವಸಿದ್ಧಯೇ ಹಿ ತಲ್ಲಕ್ಷಣಮುಕ್ತಂ ಸರ್ವಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವಾತ್ಸಮ್ಯಗ್ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ । ತದುಭಯಂ चास्य मूलम् । न ह्यानुमानिकमपि गुणसर्वस्वं शास्त्रं विना विशेषेण ज्ञातुं शक्यम् । अयमयं भगवद्गुण इति । अतस्तद्विशेषतो विज्ञापयितुं सर्वशब्द सप्तಮನ್ವಯಶ್ಚತುರ್ಥಸೂತ್ರ ಉಕ್ತಃ ॥

ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯವರವಾದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೋ, ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಲ್ಲವೇ?

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂಶವನ್ನು ಹೇತುಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು 'ತತ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವದ ಸಮರ್ಥನೆಗೋಸ್ಕರ ಸಕಲಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ-ಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಆನುಮಾನಿಕವಾದರೂ ಕೂಡ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲದೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸರ್ವಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ತೃತೀಯಪಾದಭೇದಾನುಪಪತ್ತಿರित्यತ उक्तम् । श्रुतिलिङ्गादिभिरिति ।

ಅನ್ಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅನ್ನ, ಪ್ರಾಣ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಪ್ರಥಮಪಾದದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದ್ದಾಯಿತು. ಇದು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಉಭಯತ್ರಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನಿಸುವುದರಿಂದ ತೃತೀಯಪಾದದಲ್ಲೇ ಇದರ ಸಮನ್ವಯವು ಪ್ರಸಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ 'ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಭಿಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ನಾಕನೇ ಪಾದದ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯ

सत्तर्कदीपावलिः - अत्र प्राणेन्द्रादिशब्दानां बलवच्छ्रुत्यादिभिः विष्णौ समन्वय उक्तः । दुःखादिशब्दानां तु तैरप्यन्यत्रैव प्रसिद्धेः । प्रसिद्धश्चायं विशेषोऽन्नादिशब्देभ्यो दुःखादिशब्दानाम् । न चैतत्पादतया गोचरः कोऽपि वैदिकशब्दः दुर्गमत्वेऽपि शिष्यत इति वोत्तराधिकरण एकस्मिन्नेव स्वरवर्णपदात्मनापि सर्ववेदसमन्वयाभिधानात् वा सामस्त्येनेति । न चैवं सति भगवतः पुनरुक्तिसम्भवो वा शङ्कनीय इत्याह - विशेषहेतुभिरिति ।

ಪ್ರಾಣ, ಇಂದ್ರ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೇ ಸಮನ್ವಯವಾಗುತ್ತವೆಂಬುದನ್ನು ಬಲಿಷ್ಠವಾದ ಶ್ರುತಿಲಿಂಗಾದಿಗಳಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ದುಃಖೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆಡೆಯೇ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾಗಿವೆ. ಈ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅನ್ನಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗಿಂತ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿರುವುದೂ ಕೂಡ ಸರ್ವಾನುಭೂತವಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ದುಃಖಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಪಾದವು ಹೊರಟಿದೆ. ಈ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವ ವೈದಿಕಶಬ್ದಗಳು ದುರ್ಗಮವಾಗಿವೆ. ಆದರೂ ಕೂಡ ಈ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಲೇಬೇಕು. ಮುಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಸ್ವರ, ವರ್ಣ, ಪದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸರ್ವವೇದ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ಸಾಮಸ್ಯೇನ' ಎಂಬ ಪದಪ್ರಯೋಗವನ್ನು ಮಾಡಿರುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗಾದರೆ

ಒಮ್ಮೆ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಶಬ್ದಗಳನ್ನೇ ಪುನಃ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಿರಿ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಎಂದು ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. 'ವಿಶೇಷಹೇತುಭಿಃ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ.

'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬುದರ ವಿವರಣೆ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಯೇಷಾಂ ವೇದವಚಸಾಮನ್ಯಪರತ್ವೇ ಬ್ರಹ್ಮಲಕ್ಷಣಮತಿವ್ಯಾಪಕಂ ಸ್ಯಾತ್ತೇಷಾಮೇವ ಸಮನ್ವಯೋಽಭಿಧೇಯೋ ನ ತು ಸರ್ವೇಷಾಮಿತಿ ಶಬ್ದಾಂ ಪರಿಹರತ್ಸೂತ್ರಮುಪನ್ಯಸ್ಯ ತದಂಶೋಕ್ತಂ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಂ ಸವಿಷಯಂ ಸಹೇತುಕಂ ದರ್ಶಯತಿ - ತತ್ತು ಇತಿ । ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದೋಕ್ತಗುಣ-ಸರ್ವಸ್ವಸಿದ್ಧಯೇ ಹಿ ತಲ್ಲಕ್ಷಣಮುಕ್ತಂ ಸರ್ವಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವಾತ್ಸಮ್ಪೂರ್ಣಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತಿ । ತದುಭಯಂ ಚಾಸ್ಯ ಮೂಲಮ್ । ನ ಹ್ಯಾನುಮಾನಿಕಮಪಿ ಗುಣಸರ್ವಸ್ವಂ ಶಾಸ್ತ್ರಂ ವಿನಾ ವಿಶೇಷೇಣ ಜ್ಞಾತುಂ ಶಕ್ಯಮ್ । ಅಯಮಯಂ ಭಗವದ್ಭೂತ ಇತಿ । ಅತಸ್ತದ್ವಿಶೇಷತೋ ವಿಜ್ಞಾಪಯಿತುಂ ಸರ್ವಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯಶ್ಚತುರ್ಥಸೂತ್ರ ಉಕ್ತಃ ॥

ಯಾವ ಶಬ್ದಗಳು ಅನ್ಯಪರವಾದಾಗ ಬ್ರಹ್ಮನ ಲಕ್ಷಣಕ್ಕೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ದೋಷ ಬರುತ್ತದೋ, ಆ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನಷ್ಟೇ ಮಾಡಬೇಕು. ಅದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಮಾಡುವುದು ಅಯುಕ್ತವಲ್ಲವೇ?

ಈ ಆಶಂಕೆಯನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡುವ ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಪನ್ಯಾಸ ಮಾಡಿ, ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂಶವನ್ನು ಹೇತುಬದ್ಧವಾಗಿ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು 'ತತ್ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಬ್ರಹ್ಮಶಬ್ದದಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವದ ಸಮರ್ಥನೆಗೋಸ್ಕರ ಸಕಲಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿ-ಕಾರಣತ್ವವೆಂಬ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಹೇಳಲಾಯಿತು. ಇಂಥ ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರವೇ ಸಕಲ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವು ಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದೆ. ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಅನುಮಾನಿಕವಾದರೂ ಕೂಡ ಶಾಸ್ತ್ರವಿಲ್ಲದೇ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಅದನ್ನು ತಿಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಸರ್ವಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕೋಸ್ಕರ ನಾಕನೆಯ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಜೀವೇಶ್ವರಿಗೆ ಐಕ್ಯ ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ತನ್ನ ಯುಜ್ಯತೇ ಇತಿ ॥ ಯಸ್ಮಾತ್ಸಾಂಖ್ಯಾನುಮಾನಕಲ್ಪಿತಮ-
ವಿತ್ಪ್ರಧಾನಮಪ್ಯಾದಿಕಾರ್ಯಾತ್ ಮಹತಃ ಪರಂ ವಿವಿಧಕಾರ್ಯಾಭಿಪತ್ಯೇನ ವ್ಯಾಪ್ತಮಪಿ
ತತ್ತದ್ವೋಷಾನೋಕ್ತಮಿತಿ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ಚೇತ್ಯಾದಿ ಮಹಾಗುಣಮುಚ್ಯತೇ । ನಾಯಮವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದಾರ್ಥೋ
ಭಗವಾನ್ ಅವ್ಯಕ್ತಾತ್ಪುರುಷಃ ಪರ ಇತ್ಯಸ್ಯ ಪುರುಷಾದವರತ್ವಾವಗಮಾತ್ । ಪುರುಷಶ್ಚ
ಅವ್ಯಕ್ತಾತ್ ಪರತೋಽತ್ರ ಜೀವೋ ಭವಿತುಮರ್ಹತಿ ತಸ್ಯ ಯೋನಿಮನ್ಯೇ ಪ್ರಪದಂತ ಇತ್ಯಾದಿ
ದುಃಖಸಮ್ಬಂಧಾವಗಮಾತ್ । ನ ಚ ಭಗವಾನ್ ದುಃಖೋ ಬದ್ಧೋ ಅವರೋ ವಾ
ಸರ್ವಪ್ರಮಾಣವಿರೋಧಾತ್ । ಅತೋಽತ್ರ ಗುಹ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮೇತ್ಯಾದಿವಾಕ್ಯಾ-ಪರ್ಯಾಲೋಚನಾ ಅರ್ಥಾಜೀವ-
ಪರಯೋಕ್ತಮಾಗच्छತೀತ್ಯನಯಾ ದಿಶಾ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕರಣನ್ಯಾಯೇನ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಇತಿ ಭಾವಃ ।

‘ತನ್ನ ಯುಜ್ಯತೇ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಯಾವ ಕಾರಣದಿಂದ ಸಾಂಖ್ಯರ
ಅನುಮಾನದಿಂದ ಕಲ್ಪಿತವಾದ ಜಡಭೂತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಶಬ್ದದಿಂದ
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆಯೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕಾರರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ‘ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಮ್’
ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಈ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯವಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ
ಆಶ್ರಯವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು
ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಲಾರ. ಏಕೆಂದರೆ ಪುರುಷನೆನಿಸಿದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವಿನಿಗಿಂತ ಅವರತ್ವವನ್ನು ಈ
ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಅವರತ್ವವು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ಸರ್ವಥಾ ಯುಕ್ತವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಪುರುಷಶಬ್ದದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದವನೂ ಕೂಡ ಜೀವನೇ ಆಗುತ್ತಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ
‘ಯೋನಿಮನ್ಯೇ ಪ್ರಪದಂತೇ’ ಎಂಬುದಾಗಿ ಆ ಪುರುಷನಿಗೆ ದುಃಖಸಂಬಂಧವನ್ನು ಶ್ರುತಿಯು
ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಪರಮಾತ್ಮನು ದುಃಖದ ಸಂಬಂಧವುಳ್ಳವನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಅದರಂತೆ
ಬದ್ಧನೂ, ಅವರನೂ ಕೂಡ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾದಲ್ಲಿ ಸರ್ವಪ್ರಮಾಣಗಳ
ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ‘ಗುಹ್ಯಂ ಬ್ರಹ್ಮ’ ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆ
ಮಾಡಿದಾಗ ಜೀವಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಐಕ್ಯವನ್ನೇ ಒಪ್ಪುವುದು ಸೂಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಇಷ್ಟು ಈ
ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ.

ಜೀವಾದಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

ಸತ್ತಕದೀಪಾವಳಿ: - ಸಿದ್ಧಾಂತಾಂಶಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ನೇತ್ಯಾದಿನಾ । ಜೀವೇ ಹಿಸಾಹೇತುತ್ವಾತ್ ತತ್ಪ್ರೇರ್ಮಾಣತ್ವಾಚ್ಚರೀರೂಪಕಮವ್ಯಕ್ತಮ್ । ತಸ್ಯೈವ ಭಗವತ ಏವ । ಜೀವಸ್ಯ ತಚ್ಚರೀರತ್ವಾವಗಮಾತ್ । ಯ ಆತ್ಮಾ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ತೇಜಃ ಶರೀರಮಿತ್ಯಾದೌ ಶರೀರತದ್ವತೋಶ್ಚ ಏಕನಿಯಮ್ಯತ್ವದರ್ಶನಾತ್ । ತದ್ವತಸ್ಯ ಹರೇವ ಅವ್ಯಕ್ತನಾಮ್ನಾ ಉಕ್ತೇರ್ನ ಉಕ್ತದೋಷ ಇತ್ಯರ್ಥಃ । ಶರೀರಸ್ಯ ರೂಪಮಿವ ರೂಪಮಸ್ಯೇತಿ ಶರೀರರೂಪಮ್ । ಜಡಾವ್ಯಕ್ತಂ ತು ಶರೀರರೂಪಮಪಿ ಸಮ್ಯಕ್ ನ ಭವತಿ ತುಚ್ಛಶಬ್ದಾದಿತ್ಯೇತದರ್ಥಃ ಕಪ್ರತ್ಯಯ ಇತ್ಯಾಹ - ಕಪ್ರತ್ಯಯ ಇತಿ ।

ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಜೀವನಲ್ಲಿರುವ ಹಿಂಸಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಾರಣನಾದವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಮತ್ತು ಜೀವರನ್ನು ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡುವವನೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಆಗಿದ್ದಾನೆ. ಇಂಥ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜೀವನು ಶರೀರದಂತೆ ಇದ್ದಾನೆ. 'ತಸ್ಯೈವ' ಎಂದರೆ 'ಭಗವಂತನಿಗೆ' ಎಂದರ್ಥ. 'ಯ ಆತ್ಮಾ ಶರೀರಂ ಯಸ್ಯ ತೇಜಃ ಶರೀರಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಶರೀರ ಹಾಗೂ ಶರೀರವುಳ್ಳವನಿಗೆ ಒಬ್ಬನೇ ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ತಿಳಿಯುತ್ತಿದೆ. ಅಂಥ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಅವ್ಯಕ್ತ ಇತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಯಾವುದೇ ದೋಷಗಳಿಗೆ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ. 'ಶರೀರರೂಪ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಶರೀರದಂತೆ ಇರುವವನು ಎಂದರ್ಥ. ಹೊರತು, ಜೀವನೇ ಪರಮಾತ್ಮನ ಶರೀರವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಜಡಭೂತವಾದ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಶರೀರದಂತೆಯೂ ಕೂಡ ಆಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು 'ಕ'ಪ್ರತ್ಯಯದಿಂದ ಸೂತ್ರಕಾರರು ತಿಳಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ

ಸತ್ತಕದೀಪಾವಳಿ: - ನನು ಮಚ್ಛಸ್ಯೇ ಮಚ್ಛಶಬ್ದವದವ್ಯಕ್ತಗಹರಾವವ್ಯಕ್ತ-ಶಬ್ದಶ್ರೌಪಚಾರಿಕಃ ತತ್ರ ಸ್ಯಾದಿತ್ಯತ ಆಹ - ಪರಮಾತ್ಮನ ಏವೇತಿ । ತುಚ್ಛತಮೇತತ್ ಜಡಾವ್ಯಕ್ತಿಂ ವಿದ್ಯಸ್ತಂ ಚಾತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮೇತ್ಯೇತದರ್ಥತ್ವೇನ ಸ್ವರೂಪಾತ್ಮಶ್ರುತಿಂ ದರ್ಶಯತಿ -

ತುಚ್ಛೇನೆತಿ । ತುಚ್ಛಂ ನ ಭವತಿ ಗುಣತೋ ತಮಃ ಶಬ್ದೋಕ್ತಮ್ ಆಸಮಂತಾತ್ ಸರ್ವೈಗುಣೈಃ
ಭೂಮಾತ್ಮಕಮ್ । ಆನೀದವಾತಮಿತ್ಯುಕ್ತಂ ಬ್ರಹ್ಮ । ಏವಮವ್ಯಕ್ತವಿನ್ಯಸ್ತಸ್ಯ ಪರಮಾತ್ಮನ
ಏವಾವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದಃ ಸಾಂಖ್ಯಶ್ವೇತ್ ತತ್ರ ತಸ್ಯ ಪ್ರಯೋಗೋ ಯೋಗಶ್ವಾಪೇಕ್ಷಿತಃ । ತತ್ರ
ತಾವತ್ಪ್ರಯೋಗಶ್ಚ ಶಬ್ದಸೂಚಿತಶ್ರುತೀತಿಹಾಸಯೋರಸ್ತೀತ್ಯಾಹ - ಅವ್ಯಕ್ತಮಿತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಮಂಚನಲ್ಲಿರುವ ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಮಂಚ ಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತದೋ,
ಅದರಂತೆ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಗೌಣವಾಗಿವೆ
ಎಂದು ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಪರಮಾತ್ಮನ ಏವ' ಎಂಬುದರಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನದ್ದೇ
ಹೆಸರಾಗಿದೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ತುಚ್ಛೇ ನ ಭವತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ
ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿದ ಈ ಶ್ರುತಿಯನ್ನು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ತುಚ್ಛೇನ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಉಲ್ಲೇಖ
ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗಿಂತ ಗುಣದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಲ್ಪವಾದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳು 'ತುಚ್ಛ' ಎನಿಸುತ್ತವೆ.
ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಭೂಮಾ ಎನಿಸುತ್ತಾನೆ.

ಹೀಗೆ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದಿಂದ ತಿಳಿಯಲು
ಯೋಗ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಲ್ಲೇ ಈ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗವು, ಹಾಗೂ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗದ
ಯೌಗಿಕಾರ್ಥವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ವಿಷಯವು ಶ್ರುತಿ ಇತಿಹಾಸಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ
ಎಂಬುದನ್ನು 'ಅವ್ಯಕ್ತಮಚಲಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದ ಯೋಗಾರ್ಥ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಃ - ॥ ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತು ತದರ್ಹತ್ವಾತ್ ॥ ೧-೪-೨ ॥

ಯೋಗೋಽಪ್ಯಸ್ತಿ ನ ವ್ಯಜ್ಯತ ಇತ್ಯವ್ಯಕ್ತಮಿತಿ । ತದ್ವಿಧಂ ತು ಸೂಕ್ಷ್ಮಮೇವ । ತच्च
परं ब्रह्मैव विष्णुवाक्यमित्येवं सप्रमाणकं प्रतिपादयत्सूत्रमुपन्यस्य व्याचष्टे ।
सूक्ष्मं त्वित्यादिना । प्रधानस्यापि सूक्ष्मत्वात् तत्राप्ययं योगः किं न
स्यादित्यत आह - मुख्ये चेदिति ।

ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು. 'ನ ವ್ಯಜ್ಯತೇ ಇತಿ ಅವ್ಯಕ್ತಮ್' ಎಂಬುದು ಇದರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ. ಪರಮಾತ್ಮನು ಅತ್ಯಂತ ಸೂಕ್ಷ್ಮನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವನೇ ಯೋಗಿಕಾರ್ಥನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಇದನ್ನು ಪ್ರಮಾಣಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಲು ಸೂತ್ರವನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖ ಮಾಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ಸೂಕ್ಷ್ಮಂ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪ್ರಧಾನವೂ ಕೂಡ ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದ ಯೋಗಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರಧಾನದಲ್ಲೇಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಮುಖ್ಯೇಚೇತ್' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

'ತದಧೀನತ್ವ' ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ

ಸತ್ತಕದೀಪಾವಳಿ: - ॥ ತದಧೀನತ್ವಾದರ್ಶವತ್ ॥ ೧-೪-೩ ॥

ಯದಿಶವದತಿಸ್ತುಷ್ಮತ್ವಾಭಾವಾದಾನುಮಾನಿಕಸ್ಯಾವ್ಯಕ್ತತ್ವಮ್ ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿ-
ನಿಮಿತ್ತ ಭೂತಾರ್ಥರಹಿತಮನತಿಮುಖ್ಯಂ ತತ್ತ್ವವರದ್ಃಖಿಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಜಾಡ್ಯ-
ದ್ಃಖಿಬದ್ಧಾದಿಶಬ್ದವರದ್ಃಖಿಬದ್ಧತ್ವಾದಿಕರ್ಮೋಪಚಾರಿಕಮೇವ ಸ್ಯಾತ್ ಭಗವತಃ ।
ಅತಃಽತ್ರ ಪ್ರಧಾನಜೀವಾವೇವಾವ್ಯಕ್ತಪುರುಷಶಬ್ದೋಕ್ತಾವಿತಿಶಿಕ್ಷಾಪರಿಹಾರತ್ವೇನೋತ್ತರ-
ಸೂತ್ರಮವತಾರ್ಯ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ - ತದಧೀನತ್ವಾದಿತಾದಿನಾ ।

ಪರಮಾತ್ಮನಂತೆ ಅವ್ಯಕ್ತವು ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅನುಮಾನದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಪ್ರಕೃತಿಯು ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅದರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂದು ಹೇಳಿದಿರಿ. ಹಾಗಾದರೆ ಅವರ, ದುಃಖೀ, ಬದ್ಧ ಇವೇ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೆನಿಸಿದ ಜಾಡ್ಯ, ದುಃಖ, ಬದ್ಧ ಇವುಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದ ಅವರತ್ವ, ದುಃಖೀ, ಬದ್ಧತ್ವಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು ಔಪಚಾರಿಕವಾಗಿಯೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನ ಹಾಗೂ ಜೀವರೇ ಅವ್ಯಕ್ತ, ಪುರುಷಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗುತ್ತಾರೆ ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕು. ಈ ಆಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಮುಂದಿನ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ ನೀಡಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು 'ತದಧೀನತ್ವಾತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ನ ಕೇವಲಂ ಪ್ರಕೃತಿಜೀವಯೋ: ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಪರತ್ವ-
ಪುರುಷತ್ವಾದಿನಾಮಿಶಾಪೇಕ್ಷಯಾ ಅತ್ಯಲ್ಪಸೂಕ್ಷ್ಮತ್ವಾದತಿಸೂಕ್ಷ್ಮಸ್ಯ ಸರ್ವೋತ್ತಮಸ್ಯಾತಿಪುರುಷ-
ಷಡ್ಗುಣಸ್ಯೇವ ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿಕಮವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದಾದಿ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಾರ್ಯವತ್ । ಕಿಂತು
ತದ್ಗತಾವ್ಯಕ್ತತ್ವಪರತ್ವಪುರುಷತ್ವಾದಿನಾಮಪಿ ಇಶಾಧೀನತ್ವಾಚ್ಚ ।

ಕೇವಲ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವ, ಪರತ್ವ, ಪುರುಷತ್ವಾದಿಗಳು ಈಶ್ವರನ
ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅತಿಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿವೆ. ಅಂದರೆ ಅತ್ಯಲ್ಪಸೂಕ್ಷ್ಮನಾದವನು ಈಶ್ವರ. ಅವನಷ್ಟು
ಸೂಕ್ಷ್ಮ ಇವುಗಳು ಆಗಿರುವುದಿಲ್ಲ. ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದವನು ಯಾರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲದ
ಷಡ್ಗುಣಗಳುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳು ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವುಳ್ಳವುಗಳಾಗಿವೆ
ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ನಮ್ಮ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವ, ಪರತ್ವ, ಪುರುಷತ್ವಾದಿಗಳೂ
ಕೂಡ ಈಶ್ವರನ ಅಧೀನವೇ ಆಗಿವೆ.

ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಇಶ್ವರಸ್ಯ ತು ನಿರನಿಶ್ಚಯೋ ನಿರವಯೋ ಇತ್ಯಾದಿಶ್ರುತ್ಯಾ
ದೋಷಾಸಂಸ್ಪರ್ಶನಿಯಮಾತ್ । ಅವರತ್ವದುಃಖತ್ವಬದ್ಧತ್ವಾದಿನಾಮ್ ಅನ್ಯಗತಾನಾಮೇವ
ಇಶಾಧೀನತ್ವಾತ್ । ತಸ್ಯೈವಾವರತ್ವಾದಿಕಮರ್ಯವತ್ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗತಾದಿತ್ಯೇಷಾ ದಿಕ್ ।
ಅತೋಽಸಾವೇವಾತಿಮುಖ್ಯತೋ ಅವ್ಯಕ್ತಪುರುಷಪರಾವರದುಃಖಶಬ್ದಾರ್ಥಃ ।

ಈಶ್ವರನು 'ನಿರನಿಶ್ಚಯ ನಿರವಯಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರದಿಂದ ದೋಷಸಂಸ್ಪರ್ಶಕ್ಕೆ
ವಿಷಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಯಮವುಳ್ಳವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವರತ್ವ, ದುಃಖತ್ವ, ಬದ್ಧತ್ವಾದಿಗಳು
ಈಶಾಧೀನವಾಗಿ ಅನ್ಯಗತವಾಗಿವೆ. ಬೇರೆಡೆ ಇರುವ ಅವರತ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಇವನು ಸ್ವತಂತ್ರ-
ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಇವನೇ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆ.
ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಕೃತ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅವರಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಿಂತ ಇವನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಯೋಗವೇ
ಮುಖ್ಯವಾಗಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಅವ್ಯಕ್ತ, ಪುರುಷ, ಪರ, ಅವರ, ದುಃಖ ಇವುಗಳೆಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು
ಅತ್ಯಂತ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಇವನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ.

ಎಲ್ಲೆಡೆಯೂ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಕಥಮನ್ಯಥಾ ರಾಶಿ ಜಯಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗೋ ಅತಿಬಹುಭಿಃ ।
ಯದ್ಭೂತ್ಯವಿಷಯಂ ತದಾಹ - ಯದಧೀನ ಇತಿ । ಯಥಾ ಪರಾತ್ಮಾ ಜೀವ ಇತ್ಯುಚ್ಯತೇ । ಅನೇನ
ಜೀವೇನೇತ್ಯಾದಾವಿತ್ಯರ್ಥಃ ।

ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ರಾಜನಲ್ಲಿ ಜಯಶಬ್ದದ ಪ್ರಯೋಗವನ್ನೇ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಬಹಳವಾಗಿ ಮಾಡಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಹೇಗೆ ತಾನೇ ಯುಕ್ತವಾಗಲು ಸಾಧ್ಯ? ಭೃತ್ಯನು ಗೆದ್ದರೆ ರಾಜನು ಗೆದ್ದನು ಎಂಬ ಪ್ರಯೋಗವು ಲೋಕದಲ್ಲಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಯಾವ ಗುಣವು ಯಾರ ಅಧೀನವೋ ಆ ಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ವ್ಯಕ್ತಿಯನ್ನೇ ಆ ಗುಣವುಳ್ಳವನೆಂದು ಕರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಇದನ್ನೇ 'ಯದಧೀನ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಪ್ರಕೃತ ಜೀವನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಜೀವ ಎಂದು ಅನೇನ ಜೀವ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತದೆ ಎಂದರ್ಥ.

ಪುರುಷಾರ್ಥ ಬೇಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ॥ ಜ್ಞೇತ್ವಾವಚನಾಚ್ಚ ॥ ೧-೪-೪ ॥

ಯೋ ಯಂ ಪುರುಷಾರ್ಥಮಿच्छತಿ ತಸ್ಯ ತದವಾಪ್ತये ತದೇವಾವಶ್ಯಂ ವಿಜ್ಞೇಯಮಿತ್ಯುಚ್ಯತೇ
एतदेवाक्षरं ब्रह्मेत्यादौ । तदेवात्रोपनिषदि यथावद्वक्तव्यम् ।
जीवप्रधानादेस्तद्वचनात् । रूढमाह - ज्ञेयत्वेति ।

ಯಾರು ಯಾವ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನು ಹೊಂದಲು ಇಚ್ಛೆ ಪಡುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಅದನ್ನು ಪಡೆಯಲು ಆ ಪುರುಷಾರ್ಥವನ್ನೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಆ ಪುರುಷಾರ್ಥನೇ ಅಕ್ಷರಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅದರ ಬಗ್ಗೆಯೇ ಉಪನಿಷತ್ತು ವರ್ಣನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಜೀವ, ಪ್ರಧಾನ ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ಅವನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ರೂಢಿಯನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲು 'ಜ್ಞೇಯತ್ವಾವಚನಾಚ್ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ.

ಸೂತ್ರದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂಶ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ॥ ವದತೀತಿ ಚೇನ ಪ್ರಾಶೋ ಹಿ ॥ ೧-೪-೫ ॥

ನನು ಮಹತಃ ಸುತರಾಂ ಪರಂ ಜೀವಂ ಪರಮಾತ್ರಂ ಪ್ರಧಾನಂ ಚ ಉಭಯಂ ಚ ದ್ವಯಂ ನಿಶ್ಚಾಯ್ಯ ಮುಚ್ಯತ ಇತಿ ಜ್ಞೇಯತ್ವೋಕ್ತೆ: । ತಯೋರೇವಾತ್ರ ವಾಚ್ಯತಯಾ ತದುಭಯವಿವೇಕಜ್ಞಾನಂ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನಮಿತಿ ಭಾವೇನ ಸೂತ್ರಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂಶಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ । ವದತೀತ್ಯಾದಿನಾ ।

ಮಹತ್ವತ್ವ ಹಾಗೂ ಜೀವ ಇವರಿಬ್ಬರನ್ನು ತಿಳಿದು ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ ಎಂಬುದಾಗಿ 'ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಹೇಳುತ್ತಿದೆ. ಈ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಹಾಗೂ ಜೀವರೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಇವರ ವಿವೇಕಜ್ಞಾನವೇ ಮುಕ್ತಿಸಾಧನವಾಗಿದೆ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ. ಸೂತ್ರದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂಶವನ್ನು ಮೊದಲು ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವದತಿ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ.

ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಂಶ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಮಿತ್ಯತ್ರ ಪರಮಾತ್ಮೈವೋಚ್ಯತೇ ಪರಶಬ್ದೇನ । ಮಹತೋ ಮಹಿಯಾನಾತ್ಮೇತ್ಯಾತ್ಮನೋ ಮಹತೋ ಮಹತ್ವಪ್ರಸಿದ್ಧಿಃ । ನ ಚಾಯಮಾತ್ಮಾ ಜೀವಃ ತಸ್ಯಾಣೋರ್ಮಹತೋ ಮಹತ್ವಾಭಿವ್ಯಾಜಾದಿತಿ ಭಾವೇನ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಂಶಂ ವ್ಯಾಚ್ಛೇ । ನನ್ವಸ್ತು ಮಹತೋ ಮಹತ್ವಂ ಪರಮಾತ್ಮನಃ ಪ್ರಧಾನಸ್ಯಾಪಿ ತತ್ತ್ವಾಂತರಪರತ್ವಂ ತು ತತೋಽಪಿ । ಅತೋ ಮಹತಃ ಪರಂ ಪ್ರಧಾನಮೇವೇತ್ಯತ ಆಹ - ಸರ್ವಸ್ಮಾದಿತಿ ।

'ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಜೀವರು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರೇ ಅಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಏಕೆಂದರೆ 'ಪರ'ಶಬ್ದವು ಶ್ರುತವಾಗಿದೆ. 'ಮಹತೋ ಮಹಿಯಾನಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಹತ್ವತ್ವಕ್ಕಿಂತಲೂ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥವನು ಜೀವನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಅಣುವಾದ ಜೀವನು ಮಹತೋ ಮಹಿಯಾನಾಗಲು ಸಾಧ್ಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗವನ್ನು ಪ್ರಾಜ್ಞ ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ಮಹತೋ ಮಹಿಯತ್ವವು

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇರಲಿ. ಪ್ರಧಾನಕ್ಕೂ ಕೂಡ ಬೇರೆ ತತ್ವಗಳಿಗಿಂತ ಪರತ್ವವು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಪ್ರಧಾನವನ್ನೇಕೆ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಸರ್ವಸ್ಮಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಎಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಉತ್ತಮನಾದವನಿಗೆ ಮಹತ್ತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತದೆ.

'ಸೋಽಧ್ವನೋ ಪಾರಮಾಪೋತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - || ಪ್ರಕರಣಾತ್ || ೧-೪-೬ ||

ನನು ಪಕೃತಿಪುರುಷಯೋರೂಪಯोरपि महतः परत्वे महतः परं ध्रुवमित्यत्र
पुरुषस्यैव ग्रहणे को हेतुरित्यत आह - प्रकरणादिति ।
पृथिव्यादिप्रकृत्यन्तनिकाये स्वकीयेऽस्यामुपनिषद्युक्तवक्ष्यमाणप्रकारेण रथाख्ये
पुरुषाख्ये वा श्रीविष्णोः परमस्थाने तिष्ठत्ययं जीवराशिरतः सकलमिदम् अहं
त्वं च तदायत्तमिति यो विजानाति संसाराध्वनः पारमाप्रोति तत्परं विष्णोः
परमं स्थानं क्षीराब्ध्यादौ मुक्तप्राप्यमिति मोक्षदविष्णुप्रकरणत्वात् । महतः
परं ध्रुवं निचाप्येति स एव ज्ञेयत्वेनोच्यत इत्यर्थः । ७

ಪ್ರಕೃತಿ ಹಾಗೂ ಪುರುಷ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಮಹತ್ತತ್ವಕ್ಕಿಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾಗುವುದಾದರೆ 'ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಂ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ಪುರುಷನನ್ನೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಏನು ಹೇತು? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರಿಸಲು 'ಪ್ರಕರಣಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವು ಹೊರಟಿದೆ. ಪೃಥಿವಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಪ್ರಕೃತಿಯ ತನಕ ಇರುವ ತನ್ನ ಈ ಶರೀರವೇ ರಥ ಎನಿಸಿದೆ. ಉಪನಿಷತ್ತು ಮುಂದೆ ಇದನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಪೃಥಿವಿಯಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಯ ತನಕ ಸಮಸ್ತವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಶರೀರದಂತೆ ಇದೆ. ಈ ಉಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ, ಮುಂದೆ ಹೇಳಲ್ಪಡುವ ಪ್ರಕಾರದಂತೆ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಪರಮಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಮಸ್ತಜೀವರಾಶಿಯೂ ನೆಲಸಿರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನಾನು, ನೀನು ಇತ್ಯಾದಿ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ ಎಂಬುದಾಗಿ ಯಾರು

ತಿಳಿಯುತ್ತಾನೋ, ಅವನು ಸಂಸಾರವನ್ನು ದಾಟಿ, ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆ. ಕ್ಷೀರಸಮುದ್ರತ್ರಾಯಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಕ್ತರಿಂದ ಪ್ರಾಪ್ತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಎಂಬುದಾಗಿ ಈ ಪ್ರಕರಣವು ವಿಷ್ಣುವಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದೆ. ಇಂಥ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಞೇಯತ್ವೇನ ವಿಷಯನಾಗಿದ್ದಾನೆಂಬುದು 'ಮಹತಃ ಸೋಽದ್ವನಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಶೋಪನ್ಯಾಸದ ಆಧಾರ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ॥ ತ್ರಯಾಣಾಮೇವ ಚೈವಮುಪನ್ಯಾಸಃ ಪ್ರಶ್ನಾ ॥ ೧-೪-೭ ॥

ಯಥಾ ಪ್ರಕರಣಂ ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಮಿತ್ಯಾದೋ ಭಗವತೋಽನ್ಯಸ್ಯ ಜ್ಞೇಯತ್ವಾನುಕ್ತೌ ಪ್ರಮಾಣಮ್ । एवं ಪ್ರಶೋಪನ್ಯಾಸಾವಪೀತ್ಯಾಹ - ತ್ರಯಾಣಾಮಿತಿ । ನನು ಪಿತೃಸೌಮನಸ್ಯಂ ಪ್ರಾರ್ಥನೀಯಮೇವ ನ ಪ್ರಶ್ನವ್ಯಮ್ । ಅನ್ಯಥಾ ತಸ್ಯ ಭಗವತಃ ಅನ್ಯಸ್ಯೈವ ಪ್ರಶೋಪನ್ಯಾಸವಿಷಯತ್ವೇನ ಜ್ಞೇಯತ್ವಾಪತ್ತೇಃ ಪೂರ್ವಸೂತ್ರವಿರೋಧ ಇತ್ಯತ ಆಹ - ಅವಿಜ್ಞಾತೇತಿ । ಪಿತೃಸೌಮನಸ್ಯಸ್ಯ ತದಾ ತೇನಾಜ್ಞಾತತ್ವಾತ್ ತದ್ವಿಷಯಪ್ರಾರ್ಥನಂ ಚ ಪ್ರಶ್ನಃ । ಏತಾದೃಕ್ಪ್ರಶೋಪನ್ಯಾಸವಿಷಯತ್ವಂ ನ ಜ್ಞೇಯತ್ವಾಪಾದಕಮಿತಿ ಭಾವಃ ।

ಹೇಗೆ ಪ್ರಕರಣವು 'ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಂ' ಇತ್ಯಾದಿಯಾಗಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿದೆಯೋ, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಶೋಪನ್ಯಾಸಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಾಗಿವೆ ಎಂಬುದನ್ನು 'ತ್ರಯಾಣಾಮೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಪಿತೃಸೌಮನಸ್ಯವನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥನೆ ಮಾಡಬೇಕೇ ವಿನಃ ಪ್ರಶ್ನಿಸಬಾರದು. ಹೀಗೊಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಪ್ರಶೋಪನ್ಯಾಸಗಳು ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಬೇರೆಯದ್ದನ್ನೇ ವಿಷಯೀಕರಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದಂತಾಯಿತು. ಆಗ ಅವುಗಳೇ ಜ್ಞೇಯವಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗೊಪ್ಪದರೆ ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರದಿಂದ ವಿರೋಧವು ಬರುತ್ತದಲ್ಲವೇ? ಈ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ 'ಅವಿಜ್ಞಾತಪ್ರಾರ್ಥನಂ ಚ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉತ್ತರಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪಿತೃಸೌಮನಸ್ಯಗಳು ಆಗ ನಚಿಕೇತನಿಗೆ ಅಜ್ಞಾತವಾಗಿತ್ತು. ಅಜ್ಞಾತವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಡುವ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಶ್ನೆಯೆಂದೇ ಕರೆಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಇಂಥ ಪ್ರಶೋಪನ್ಯಾಸವಿಷಯತ್ವವು ಜ್ಞೇಯತ್ವಕ್ಕೆ ಆಪಾದಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬುದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

‘ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಂ’ ಎಂಬಲ್ಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ಮಹದ್ವಚ ॥ ೧-೪-೮ ॥

ಶಬ್ದಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಮುಖ್ಯತ್ವಪರ್ಯಾಲೋಚನಯಾ ಮಹಾಂತಂ ವಿಭುಮಾತ್ಮಾನಮ್
ಇತ್ಯಾದಾವಿವ ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಮಿತ್ಯಾದಾವಪಿ ಭಗವಾನೇವ ಜ್ಞೇಯತ್ವೇನೋಚ್ಯತ ಇತಿ
ಸಿದ್ಧವಂತಿತ್ಯಾಹ - ಮಹದ್ವಚೇತ್ಯಾದಿನಾ । ಯಥಾ ಭಗವನ್ಮಹತ್ವಮಭಿಹಿತಂ ತದ್ವತ್ಸ್ಯ ಪರತ್ವ
ವಧ್ರುವತ್ವಾಚನಂತತ್ವಾದಯೋಽಪೀತ್ಯರ್ಥಃ ॥

ಶಬ್ದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾದ ಮುಖ್ಯತ್ವವನ್ನು ಪರ್ಯಾಲೋಚನೆ ಮಾಡಿದಾಗ ‘ಮಹಾಂತಂ
ವಿಭುಮಾತ್ಮಾನಂ’ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಞೇಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೋ, ಅದರಂತೆ
‘ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಂ’ ಎಂಬಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುವೇ ಜ್ಞೇಯತ್ವೇನ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ.
ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ‘ಮಹದ್ವಚ್ಛ’ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ಹೇಗೆ
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತೋ, ಅದರಂತೆ ಪರತ್ವ, ಧ್ರುವತ್ವ,
ಅನಂತತ್ವಾದಿಗಳನ್ನೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ: - ॥ ಚಮಸವದವಿಶೇಷಾತ್ ॥ ೧-೪-೯ ॥

एवं भगवत एव ज्ञेयत्ववचनात् स एवाव्यक्तपुरुषपरावरदुःखिशब्दार्थः ।
इतोऽपि स एवैतच्छब्दार्थ इत्याह - चमसवदित्यादिना । यद्यपि त्रयाणामेवेति
सूत्रे भगवतोऽन्यस्य ज्ञेयत्वानुक्तिप्रतिपादनपरे अग्रिस्थस्य तस्यैव अग्रिशब्दपर
ममुख्यार्थत्वमुक्तम् । तदन्वितार्थस्वार्थाभिधानेन अग्रिकाण्डस्य तत्र
वाक्यसमन्वयश्च । अनेनैव न्यायेन ज्योतिरादिकर्मस्वपीन्द्रादिगतस्य भगवत
एव तच्छब्दार्थपरममुख्यार्थत्वेन सर्वयज्ञेयत्वात् समग्रस्यापि कर्मकाण्डस्य
तत्र वाक्यसमन्वयश्च ।

ಇಲ್ಲಿಯಂತನಕ ಭಗವಂತನೇ ಜ್ಞೇಯನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನಲ್ಲೇ ಅವ್ಯಕ್ತ, ಪುರುಷ, ಪರ, ಅವರ, ದುಃಖೀ ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳು ಸಮನ್ವಯ ಹೊಂದುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು. ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನು ಈ ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುತ್ತಾನೆಂಬುದನ್ನು ಉಪಪಾದನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ಚಮಸವತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯವು ಹೊರಟಿದೆ. ವಾಸ್ತವಿಕವಾಗಿ 'ತ್ರಯಾಣಾಮೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಭಗವಂತನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದವುಗಳಿಗೆ ಜ್ಞೇಯತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದಿಲ್ಲ ಎಂಬ ವಿಷಯವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವಾಗ ಅಗ್ನಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಗ್ನಿಶಬ್ದದ ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥನೆಂದು ಹೇಳಲಾಯಿತು. ತದನ್ವಿತವಾದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಸಮಗ್ರ ಅಗ್ನಿಕಾಂಡವೇ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವು ಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದೇ ನ್ಯಾಯದಿಂದ ಜ್ಯೋತಿರಾದಿಕರ್ಮಗಳಲ್ಲೂ ಕೂಡ ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭಗವಂತನೇ ಆಯಾ ಶಬ್ದಗಳ ಪರಮಮುಖ್ಯಾರ್ಥನಾಗಿ, ಸರ್ವಯಜ್ಞ ಆರಾಧ್ಯನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅವನಲ್ಲೇ ಸಮಗ್ರ ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಅಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವು ಆಗುತ್ತದೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

|| ಇಲ್ಲಿಗೆ ಶ್ರೀಪದ್ಮನಾಭತೀರ್ಥರಿಂದ ವಿರಚಿತವಾದ ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿಯಲ್ಲಿ
ಆನುಮಾನಾಧಿಕರಣದ ಕನ್ನಡಾನುವಾದವು ಸಮಾಪ್ತವಾಯಿತು ||

ವಿವರವಾದ ವಿಷಯಾನುಕ್ರಮಣಿಕೆ

ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾತ್ ತಥಾ ಹೃದೀಯತೇ ಏಕೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೨

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಕರ್ಮಕಾಂಡದ ವಿರೋಧ

೩

ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಮುಖ್ಯಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ

೪

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

'ವಸಂತೇ ವಸಂತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೫

ಐತರೀಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಸಕಲಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವದ ಬಗ್ಗೆ

೬

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಸಕಲಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನ ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?

೧೬

ಐತರೀಯಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರವಿದೆ

೧೭

'ವಿಷ ಇಮಂ ಲೋಕಂ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ

೧೮

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ 'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ

೨೬

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಎಲ್ಲವೂ ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದರೆ ಕರ್ಮಾಚರಣೆ ಏನು ?

೨೭

ಕರ್ಮಕಾಂಡವು ಕರ್ಮಪರವಾದರೆ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವ ಏನು ?

೨೮

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾದಿಗಳು

೨೯

ಕರ್ಮಾಚರಣೆಗಳೇ ನಿಂತು ಹೋಗುತ್ತವೆ

೩೦

ಕರ್ಮಾಚರಣೆಗೆ ಬೇರೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ

೩೧

ಹಾಗೆಂದು ಕರ್ಮಪರತ್ವ ಒಪ್ಪಿದರೆ ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವವು ಅಸಿದ್ಧವಾಗುತ್ತದೆ

೩೨

ರೂಢಿಯಂತೇ ಯೋಗವೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿಲ್ಲ

೩೩

ಬ್ರಹ್ಮಪರವಾದಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿಯೂ ನಿಂತುಹೋಗುತ್ತವೆ

೩೪

ನಿಷ್ಪತ್ತಿಗಾಗಿ ಅನ್ಯಪರತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದರೆ ಪುನಃ ಅದೇ ತೊಂದರೆ

೩೫

ಲಕ್ಷಣಾದ್ವೈತಿಯನ್ನು ಮಾತ್ರ ಒಪ್ಪಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ

೩೬

ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವನ್ನು ಕೈ ಬಿಡುವುದೇ ಲೇಖ

೩೭

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

೩೮

ಏನೆಂದು ಅಧ್ಯಯನ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ !

೩೯

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದಲೇ ಅಧ್ಯಯನ	೩೨
'ತಸ್ಮಾಚ್ಛರ್ಚಿನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೩೨
ಪರಮಾತ್ಮನೇ 'ಶರ್ಟಿ'	೩೨
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಸಹಿತವಾದ ಯೋಗ	೩೩
ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಯಾವುದೇ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ	೩೩
ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ವಸಂತ ಶಬ್ದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟರು ?	೩೩
ದೃಢಿಯಿಂದಲೂ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ವಾಚ್ಯ	೩೪
ಭಾವದೀಪ	
ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿ	೩೫
ಈ ಅಧಿಕರಣ ಏಕೆ ?	೩೫
ಅಧಿಕರಣವು ಸಾರ್ಥಕ	೩೬
ಪದ, ವರ್ಗ, ಸ್ವರಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ ಹೊರಟಿದೆ	೩೬
'ಸರ್ವ' ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿ	೩೭
ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯವನ್ನು ಇಲ್ಲೂ ಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕು	೩೭
ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ರಮದ ತಾತ್ಪರ್ಯ	೩೭
ಸಂಗತಿಪರ ಭಾಷ್ಯವು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಪರವೂ ಹೌದು	೩೮
'ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿ ವಿರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೮
ಅಧಿಕಾರಿ, ನಿಯೋಜ್ಯ, ಯಜಮಾನ ಇವುಗಳ ಅರ್ಥ	೩೮
ಪ್ರಸಿದ್ಧಪದದಿಂದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವು ಸೂಚಿತ	೩೯
ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ರೂಢಿ ಒಪ್ಪಬಹುದೇ?	೩೯
ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವಕ್ಕೆ ಸಕಲಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವು ಕಾರಣವಾಯಿತು	೩೯
'ವ್ಯುತ್ಪತ್ತೇರಪ್ಯಶಕ್ತಾ' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೦
'ಜ್ಯೋತಿಷಾಂ ಸ್ತೋಮಃ' ಎಂದೇಕೆ ಹೇಳಿಲ್ಲ ?	೪೦
'ಜ್ಯೋತಿಃ' ಎಂಬ ಪದವು ಜ್ಯೋತಿಷ್ವೇದಸಾರ್ಥಕ	೪೦
ಪುನರುಕ್ತಿಯ ಪರಿಹಾರ	೪೧
ರೂಢಿಗಿಂತಲು ಯೋಗವು ದುರ್ಬಲ	೪೧
'ಸ ಏವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೧
'ತಾ ವಾ ಏತಾಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೨
'ತಥಾ' ಎಂಬ ಪದವನ್ನು ಅಧ್ಯಾಹಾರ ಮಾಡಬೇಕು	೪೨
ಅಧೀಯತೇ ಎಂಬುದರ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ	೪೨
'ಉಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೩

'ಪರ್ಚಿ' ಶ್ರುತಿಯು ಅಂಚಿಮಪ್ರಾಣಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿದೆ	೪೩
'ಆಚಕ್ಷೇ' ಎಂಬುದರ ಸ್ವಾರಸ್ಯ	೪೩
ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಲು ಕಾರಣ	೪೪
ಅಪ್ಯಭ್ಯುಪೇತವಾದ	೪೪
ಶ್ರುತಿಯಿಂದಲೇ ಸಕಲಶಬ್ದ ವಾಚ್ಯತ್ವ	೪೫
'ವಸಂತೇ ಉಪಕ್ರಮಾತ್' ಎಂದೇ ಸೂತ್ರವಿಲ್ಲ?	೪೫
ಋಷಿವಾಚಕಶಬ್ದಗಳಷ್ಟೇ ಪರಿಪರವಲ್ಲ	೪೫
ಪ್ರಥಮಾಂಕವಾಗಿ ಏಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಿರುವರು ?	೪೬
ಅಲ್ಪಸ್ವರಗೂ ಕೂಡ ವಿಪುಲಗೂ ಬೋಧಕಗಳು	೪೭
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	೪೭
'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾಚ್ಚ ಮಧ್ಯಾವಧವವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೭
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	೪೮
ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾದರೂ ಲೌಕಿಕಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಚ್ಯುತಿ ಇಲ್ಲ	೪೮
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	೪೯
ಧಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಧುವಿದ್ಯೆಯಂತೆ	೪೯
ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವಶಬ್ದಾರ್ಥ	೬೫
ಅನೇಕ ವೃತ್ತಿಪ್ರಭೇದಗಳಿಂದ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ	೬೬
ಬಾಲರೂಢಿಯಿಲ್ಲದ ಕಾರಣ ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶ	೬೬
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	೬೭
ಕರ್ಮಕ್ರಮಾದಿಗಳ ವಿರೋಧಪರಿಹಾರ	೬೭
ಲೌಕಿಕಪದಾರ್ಥಗಳು ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೬೮
ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೬೮
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	೬೯
ವೈತ್ಯತ್ತಿಯ ಸಮರ್ಥನೆಗಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ	೬೯
ಕರ್ಮಕ್ರಮದ ವಿರೋಧವೂ ಇಲ್ಲ, ವೈತ್ಯತ್ತಿಯೂ ಕೂಡುತ್ತದೆ	೭೦
ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ 'ಅಸೌ ವಾ ಆದಿತ್ಯೋ ದೇವಮಧು' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಉದಾಹರಣೆ	೭೦
ಈಶ್ವರನಲ್ಲಿ ಮಹಾಯೋಗವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಮನ್ವಯ	೭೧
ಅನೇಕ ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳು	೭೧
'ಪ್ರಾಣ ಋಚ ಇತ್ಯೇವ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ	೭೧
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಶಬ್ದಗಳು ಸಂಕೇತವಲ್ಲ	೭೨
ಸೂತ್ರದ 'ಚ' ಶಬ್ದಾರ್ಥ	೭೨

ಏಳು ಬಗೆಯ ವೃತ್ತಿಗಳ ಲಕ್ಷಣ	೭೨
ಯೋಗವೃತ್ತಿ	೭೨
ಯೋಗರೂಢಿ	೭೩
ಉಪಚಾರ	೭೩
ಲಕ್ಷಣ	೭೩
ಲಕ್ಷಣಾವೃತ್ತಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ	೭೪
ಎರಡು ಪ್ರಕಾರದ ವೃತ್ತಿಗಳು ಮಾತ್ರ ದೇವರಲ್ಲಿ	೭೪
ಮಹಾಯೋಗರೂಢಿಗೆ ಉದಾಹರಣೆ	೭೫
ಈಗ ಸಮನ್ವಯವು ನಿರಾತಂಕ	೭೫
ಭಾವದೀಪ	
ಆಕಾಂಕ್ಷಾಪ್ರಮದಿಂದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೭೬
ಭಾಷ್ಯದ ಮಾತು ಉಪಲಕ್ಷಣ	೭೬
'ತಾವಾ ವಿತಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	೭೬
ಹೇತುವನ್ನು ಪರಾಮರ್ಶಿಸಬೇಕು	೭೭
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಮಾತೂ ಕೂಡ ಉಪಲಕ್ಷಣ	೭೭
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಆತ್ಮಧಿಕ	೭೮
ಸೂತ್ರದ 'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥಕ	೭೮
ಯಾವುದನ್ನು ಸಮುಚ್ಚಯ ಮಾಡಬೇಕು ?	೭೮
ವೃತ್ತಿಗಳು ಒಂಬತ್ತು	೭೯
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ರೂಢಿಯ ಬಗ್ಗೆ	೭೯
ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರ ತರ್ಕತಾಂಡವದಲ್ಲಿ	೭೯
ಮಹಾರೂಢಿಯು ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಏಕಲ್ಲ ?	೮೦
ಮಹಾಯೋಗ ಹಾಗೂ ಮಹಾರೂಢಿಯೋಗಗಳಿಗೆ ಸಾಂಕರ್ಯವಿಲ್ಲ	೮೦
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ	
ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೮೧
'ಕಲ್ಪನೋಪದೇಶಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೮೨
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಜ್ಯೋತಿರುಪಕ್ರಮಾಧಿಕರಣ	೮೫

ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ನಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾದಪಿ ನಾನಾಭಾವಾದಪಿರೇಕಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೯೪

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಒಹುತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವವು ಯುಕ್ತವಾಗುತ್ತವೆ

೯೫

'ನಾನಾಭಾವಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೯೬

ಸತ್ತ್ವರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಏಕತ್ವವಿರುವವನಲ್ಲಿ ಒಹುತ್ವ ಹೇಗೆ ?

೯೭

ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಅನೇಕ ರೂಪಗಳಿವೆ

೯೮

ಪಂಚಭೂತಗಳ ಬಂಧನದ ಮೋಚನಕ್ಕೆ ಉಪಾಯ

೯೯

ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪ

ವಿಶೇಷಬಲದಿಂದ ಒಬ್ಬನೇ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅನೇಕತ್ವ ಸಂಖ್ಯೆ ಹಾಗೂ ಆಧಾರಾಧೇಯಭಾವ

೯೯

ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪಂಚ ಜನಾದಿ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ಲಿಂಗಗಳು

೧೦೦

ವಾಚಸನೇಯ ಶಾಖಾದಲ್ಲಿ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ

೧೦೧

ಒಬ್ಬನಾದ ಶ್ರೀಹರಿ ಐದು ಮಂದಿ ಆಗುವನೇ ?

೧೦೨

ಅಥವಾ ಆ ಐದು ಮಂದಿ ಬೇರೆಯವರೋ ?

೧೦೩

'ಏಕಮೇವಾದ್ವಿತೀಯಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಒಬ್ಬನೇ ಎನ್ನುತ್ತಿದೆ

೧೦೪

ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಒಹುತ್ವ ಹೇಗೆ ?

೧೦೫

ತದಧೀನತ್ವಸ್ಥಾಯವು ಉಪಯೋಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ

೧೦೬

ದುಃಖೀ ಬದ್ಧಾದಿ ಶಬ್ದಗಳಂತೆ ಇದಲ್ಲ

೧೦೭

ಏಕೆಂದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ

೧೦೮

'ಸರ್ವೇ ವೇದಾಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ

೧೦೯

ದ್ವಿತೀಯ ಆಶ್ರಯನಾದರೂ ಪಂಚತ್ವಕ್ಕೆ ಆಶ್ರಯನಾಗಲಾರ

೧೧೦

ಏಕೆಂದರೆ ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ

೧೧೧

ಆಧಾರನಾದವನು ಆಧೇಯನಾಗಲಾರ

೧೧೨

ವಿರುದ್ಧವಾದ ಸ್ವಾಧಾರತ್ವ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ?

೧೧೩

ಸಮನ್ವಯ ಸೂತ್ರದ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವನ್ನು ಕೈಬಿಡಬೇಕು

೧೧೪

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

೧೧೫

ಒಬ್ಬನನ್ನು ಐದುಮಂದಿ ಎನ್ನಬಹುದು

೧೧೬

ಆಧಾರನಾದ ಶ್ರೀಹರಿ ಆಧೇಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ

೧೧೭

ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು	೧೦೭
ಭಾವದೀಪ	
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಅಧಿಕರಣದ ಲಿಂಗ	೧೦೭
ಬಾಹುಲ್ಯವು ಅಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿ	೧೦೮
ಆನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣದ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಗತಿ ಸೂಚನೆ	೧೦೮
ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ಆರನೇ ಅಧ್ಯಾಯದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ	೧೦೮
ಪುನರುಕ್ತಿಯ ಪರಿಚಾರ	೧೦೯
ರಾಜನಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಹೇಗೆ ?	೧೦೯
ತಾತ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ	೧೧೦
ಅನೇಕ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಆಧಾರ	೧೧೧
ಗುಹಾಧಿಕರಣದಿಂದ ಇದು ಗರ್ಭಾರ್ಥವಲ್ಲ	೧೧೧
ಎರಡನೆಯ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾವರ್ತ್ಯವಾದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೧೧೧
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ಪ್ರಕಾರ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೧೨
ಆಧಾರನಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣ	೧೧೨
ಉತ್ತರೋತ್ತರ ದೋಷವಿಲ್ಲ	೧೧೨
ಬಹುತ್ವಸಂಖ್ಯೆ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಾಗಿದೆ	೧೧೩
'ನಾನಾಭಾವಾತ್ ನ ವಿರೋಧಃ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೧೩
'ಆಕಾಶಾದಿಷು' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ	೧೧೩
'ನಟ ಯಸ್ಮಿನ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಗೆ ಖಾಲಿ	೧೧೪
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಸಂಗತಿ	೧೧೪
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಪ್ರಾಣಾದಯೋ ವಾಕ್ಯಶೇಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೧೫
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಭಗವಂತನ ಐದುರೂಪಗಳು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೧೧೫
ಪಂಚ ಜನರು-ಭಗವಂತನ ಐದುರೂಪಗಳು	೧೧೬
ಸತ್ವರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಲೀಲೆಗೋಚರ ಸ್ವಾಧೀಯತ್ವ	೧೧೭
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ವಿಶ್ವವೇ 'ಪಂಚ ಜನಾ'	೧೧೭
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾನಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರ್ವಕಾಲವಲ್ಲವೇ?	೧೧೮

ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುತ್ವವಿದ್ದರೂ ಪಂಚ ಜನ ಎನಿಸಲಾರ	೧೧೪
ಪಂಚ ಜನರ ಸ್ವರೂಪ	೧೧೯
ಐದು ಜನರು ಪ್ರಾಣಾದಿಗಳು	೧೧೯
ಅವನಲ್ಲಿ ಐದುರೂಪಗಳಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ನೆಲೆಸಿರುವನು	೧೧೯
ಭಾವದೀಪ	
'ವಿಶೇಷ ಹೇತು' ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ	೧೨೦
'ಸರ್ವೇ ವೇದಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯನ್ನೂ ವಿವರಿಸಬೇಕು	೧೨೦
ಸೂತ್ರವು ಪಂಚ ಜನರ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಳಲು ಹೇಗೆ ಸಾಧ್ಯ ?	೧೨೦
ಷಡ್ವಿವಿಭಕ್ತವಾದದಿಂದ ಪಂಚ ಜನರನ್ನು ವಿವರಿಸಬಾರದು	೧೨೧
ಬೃಹದಾರಣ್ಯಕದ ವಾಕ್ಯಶೇಷವು ಗ್ರಾಹ್ಯ	೧೨೧
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಜ್ಯೋತಿಷ್ಯೇಕೇಷಾಮಸತ್ಯನೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೨೨
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ಭಗವಂತನ ಐದುರೂಪಗಳೇ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ	೧೨೨
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಅನ್ನದ ಬದಲು ಜ್ಯೋತಿ	೧೨೩
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಎಷ್ಟು ಪಂಚ ಜನ ಎನಿಸಲಾರ ಎನ್ನಲು ಅಧಿಕಾರ್ಷೇಪ	೧೨೪
ಮಾಧ್ಯಂದಿನಶಾಖೆಯು ಐದುರೂಪಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ	೧೨೫
ವಾಕ್ಯಶೇಷದ ಬಲವೇ ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯ	೧೨೫
ಅನ್ನ ಎಂಬ ಭಗವದ್ರೂಪವನ್ನು ಸೇರಿಸಬೇಕು	೧೨೬
ಭಾವದೀಪ	
ಟೀಕೆಗೂ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೂ ಹೇಗೆ ಸಂಗತಿ ?	೧೨೭
ಮಾಧ್ಯಂದಿನ ಶಾಖೆ ಹಾಗೂ ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ರೂಪವು ಬೇರೆ ಬೇರೆಯಲ್ಲವೇ?	೧೨೭
ಉಪಾಸನಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಮಾತ್ರ ಬೇರೆ	೧೨೮
ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಪಂಚಜನಾ	೧೨೮
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ	
ಬಹುತ್ವವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ	೧೨೯
ಭಗವಂತನೇ ಐದು ರೂಪಗಳಾಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಕಾರಣ	೧೩೧
ಕಾಣ್ಯಶಾಖೆಯಲ್ಲಿ ಅನ್ನ ಎಂಬ ರೂಪವೇ ಇಲ್ಲವಲ್ಲ ?	೧೩೨
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ನ ಸಂಖ್ಯೋಪಸಂಗ್ರಹಾಧಿಕರಣ	೧೩೪

ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	೧೪೪
'ಕಾರಣತ್ವೇನ ಚಾಽಕಾಶಾದಿಷು ಯಥಾವ್ಯವದಿಷ್ಟೋಕ್ತೇಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೪೪
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಅವಾಂತರಕಾರಣನಾಗಿರ್ದಾನೆನ್ನಲು ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯ	೧೪೫
ಎಷ್ಟು ಆಕಾಶನೆನ್ನಲು ಕಾರಣ ನಿರೂಪಣೆ	೧೪೬
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಸ್ವತಂತ್ರನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯತ್ವ ಹೇಗೆ ?	೧೪೭
'ಅನುಕ್ರಾವಪಿ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥಸಂಭವೇ ಕಿಮುಕ್ತಾ'	೧೪೮
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಆಕಾಶಶಬ್ದದಿಂದ ಎಷ್ಟುವು ಹೇಗೆ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಾಗುವನು ?	೧೪೯
ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶನೆನಿಸುವನು	೧೫೦
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
'ಉತ್ಪತ್ತಿಮತ್ತ್ವ' ಎಂಬ ಲಿಂಗದಿಂದ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯ	೧೫೧
ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ನಡುವೆ ಆಕಾಶಶಬ್ದವೂ ಸೇರಿದೆ	೧೫೧
ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ	೧೫೨
ಆಕಾಶ ಎಂದರೆ ಎಷ್ಟುವೋ? ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವೋ?	೧೫೨
ಆತ್ಮನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿದ್ದು ಆಕಾಶ	೧೫೩
ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿಯೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವ ವಿರುದ್ಧ	೧೫೩
ತದಧೀನತ್ವಲಿಂಗದಿಂದ ಎಷ್ಟುವಿನಲ್ಲಿ ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ	೧೫೩
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರ	೧೫೩
ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ	೧೫೪
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅವಾಂತರಕಾರಣನೂ ಹೌದು	೧೫೪
ಎಷ್ಟುವಿನಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಕಾರಣಭಾವಕ್ಕೆ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ	೧೫೫
ಪ್ರಮಾಣದ ಆಧಾರದಿಂದ ಅವಾಂತರಕಾರಣತ್ವದ ಸಮರ್ಥನೆ	೧೫೫
ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯ	೧೫೬
ಅವಾಂತರಕಾರಣನೆನ್ನಲು ವಿಶೇಷ ಕಾರಣ	೧೫೬
ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮನ್ವಯವು ಸಮಂಜಸವಾಯಿತು	೧೫೭
ಭಾವದೀಪ	
ನ್ಯಾಯವಿವರಣದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೫೮

ಈ ಅಧಿಕರಣ ಪುನಃ ಏಕೆ ?	೧೫೮
'ವಿರೋಧಃ ಕಾರ್ಯತತ್ವದೋ' ಎಂಬ ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೫೮
ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿ ವಿಚಾರ	೧೫೯
'ತದಧೀನಾತ್ಮಾ ಅರ್ಥವತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಪುನರುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ	೧೬೦
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಬಲ್ಯ ಸಮರ್ಥನೆ	೧೬೦
'ಆತ್ಮನಃ ಆಕಾಶಃ ಸಂಘಾತಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೃಷ್ಟಿಪ್ರಕರಣಕ್ಕೆ ಏನು ಅರ್ಥ ?	೧೬೦
ಅವಾಂತರ ಕಾರಣ ಎಂದರೇನು ?	೧೬೧
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಇದು ವಿರುದ್ಧವಲ್ಲವೇ?	೧೬೧
ಅವಾಂತರಕಾರಣನೆಂದು ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಲ್ಲವಲ್ಲ ?	೧೬೨
ಕಾರಣಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಅವಾಂತರಕಾರಣ ಎಂದೇ ಅರ್ಥ	೧೬೨
ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿರುವ 'ಅಪಿ' ಪದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೬೨
ಅಧ್ಯಾಹುತ ಹೇತುವಿಗೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಪರಿಹಾರ	೧೬೨
'ಯಥಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೬೩
ಕಾರ್ಯಕಾರಣಗಳ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ	೧೬೩
ಆಕಾಶಶಬ್ದ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿಯೇ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ	೧೬೪
ನಾಮಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಅಧಿಕರಣ	೧೬೪
ಹಿಂದಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ	೧೬೫
'ಯತ್ತು ವಿಶೇಷಂ ಚ' ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ಒಲಿಕೆ	೧೬೫
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ	
ಅವಾಂತರ ಕಾರಣತ್ವವನ್ನು ಹೇಳುವ ಮೂಲಕ ನಾಮಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದದ ಉದ್ದೇಶವೂ ಇದೆ	೧೬೬
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಆಕಾಶಾಧಿಕರಣ	೧೬೯

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೭೬
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ ಮಾಡಬಹುದು	೧೭೭
ಲೋಕವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಚ್ಯುತಿಯಿಲ್ಲ	೧೭೮
ಪರಮಾತ್ಮ ಪ್ರತಿಪಾದಕವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೇ ವ್ಯವಹಾರ	೧೭೮

ಸುತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಮಹಾಸಮನ್ವಯದ ದಡ ತಲುಪಿದ್ದಾಯಿತು

೧೭೯

ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಲ್ಲವೇ?

೧೭೯

'ಲೋಕವೇದಾನುಸಾರತಃ' ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದ ಬಗ್ಗೆ ಚಿಂತನೆ

೧೮೦

ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಿನ್ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷ

೧೮೧

ಅವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಪರಿಹಾರ

೧೮೧

ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಎಲ್ಲ ಶಬ್ದಗಳೂ ಹರಿಪರವಾದರೆ ವ್ಯವಹಾರ ಹೇಗೆ ?

೧೮೨

ಅನುಪಪತ್ತಿ ಇದ್ದಾಗ ನಿಯಮವನ್ನು ಕೈ ಬಿಡಬೇಕು

೧೮೨

ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹ

೧೮೨

ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಶಬ್ದಗಳೇ ಇಲ್ಲ

೧೮೩

ಸ್ವಂಭವವನ್ನು ಘಟದಲ್ಲೇ ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಾರದು ?

೧೮೩

ಶಕ್ತಿವೃತ್ತಿಯೇ ಇಲ್ಲವೆಂದಾಗಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ

೧೮೩

ಲೌಕಿಕ ಪದಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಂತಾಗುತ್ತದೆ

೧೮೪

ಅನೇಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯು ಕೂಡುವುದಿಲ್ಲ

೧೮೪

ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಲಾರ

೧೮೫

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಸ್ಥಾಪನೆ

೧೮೫

'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೧೮೫

ರೂಢಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಲೌಕಿಕ ವ್ಯವಹಾರ

೧೮೫

ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಬೇರೆಡೆ ಇಲ್ಲ

೧೮೬

ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿರುವ ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಅತ್ಯಧಿಕ

೧೮೬

ಅತ್ಯಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ಉದಾಹರಣೆ ಅಲ್ಲ

೧೮೭

ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ

೧೮೭

ವಿಶೇಷವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ

೧೮೭

ಭಾವದೀಪ

ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣವು ಪ್ರತ್ಯೇಕವೇ?

೧೮೮

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಅವಸರ ಸಂಗತಿ

೧೮೯

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಉಪಾಧಿಯಿದೆ

೧೮೯

ಜ್ಯೋತಿರಧಿಕರಣದ ಉಪಾಧಿಯೇ ಇದಕ್ಕೂ ಉಪಾಧಿ

೧೮೯

ಪಾಠ ಪ್ರಕ್ಷೇಪದ ಬಗ್ಗೆ	೧೯೦
ಆಪಾದದಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ಧ ಪರಿಹಾರ	೧೯೦
'ಸಾಕ್ಷಾದಪಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಿಂದ ಗತಾರ್ಥದಲ್ಲಿ	೧೯೧
'ಸಾಕ್ಷಾದಪ್ರವಿರೋಧಂ ಜೈಮಿನಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೇನು?	೧೯೧
ಅದ್ಭವಸ್ಥಾ ಪದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ	೧೯೧
ಅನುಮಾನಿಕಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ್ದೇನು ?	೧೯೧
ಪುನರುಕ್ತಿಯ ಪರಿಹಾರ	೧೯೨
'ಯೋಗರೂಢ್ಯೋರೇವ' ಎಂಬ ಟೀಕಾವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೧೯೨
ಯೋಗರೂಢಿಗಳೆಂದರೆ ಯಾವುದು ?	೧೯೨
ಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಎಂದರೆ ಯಾವುದು ?	೧೯೩
ಸ್ವಾತ್ಮಂತ್ಯ ಹಾಗೂ ತದ್ಗತತ್ವ ಇವೆರಡು ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ	೧೯೩
ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೯೪
'ನಾಮಾನಿ ವಿಶ್ವಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ಆಧಾರ	೧೯೪
ಬೇರೆಡೆ ಇರುವ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವು ಅತ್ಯಲ್ಪ	೧೯೪
ಹಿಂದಿನ ಸೂತ್ರಗಳಿಂದ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ	೧೯೫
ಮಹಾಯೋಗ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಗಳಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೧೯೫
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೧೯೬
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು?	೧೯೬
ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ವ್ಯವಹಾರ	೧೯೭
ಸತ್ವರ್ತದೀಪಾವಳಿ	
ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯ ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಯಿಂದ ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಬೇಕಲ್ಲವೇ?	೧೯೭
ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದವು ?	೧೯೮
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಅಜ್ಞರೂಢಿಯಿಂದ ಲೋಕವ್ಯವಹಾರ	೧೯೮
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಹರಿಪರವಾದ ಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರ	೧೯೯
ಲೌಕಿಕಾರ್ಥಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥತ್ವವಿದೆ	೧೯೯
'ಅಗ್ನಿಮಾರ್ಗಣವಕಃ' ಎಂಬ ದೃಷ್ಟಾಂತವು ಸರಿಯಿಲ್ಲ	೨೦೦

ಮುಖ್ಯಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ	೨೦೦
ಹೀನವೃತ್ತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಮಾಣವಕನ ದೃಷ್ಟಾಂತ	೨೦೧
'ಜಗದ್ವಾಚಿತ್ತಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ	೨೦೧
ಈ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಸಿದ್ಧಾರ್ಥಕ	೨೦೧
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಲಿಂಗಾದಿತಿ ಚೇತ್ ತದ್ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೦೨
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾತ್ರ ಸರ್ವಶಬ್ದವಾಚ್ಯ	೨೦೩
ಮೂರು ಬಗೆಯ ಉಪಾಸನೆ	೨೦೪
ಸುತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಜೀವ ಹಾಗೂ ವಾಯುಶಬ್ದಗಳಿಂದಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೨೦೪
ಕರ್ಮಾದಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೋಸ್ಕರವಲ್ಲ	೨೦೫
ಯಾವುದನ್ನು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು ?	೨೦೬
ಮಗನಾದ ಶ್ವೇತಕೇತುವಿಗೆ ಭಗವತ್ತತ್ವದ ಉಪದೇಶ	೨೦೭
ಯೇನ ವಿಜ್ಞಾತೇನ ಸರ್ವಂ ವಿಜ್ಞಾತಂ ಭವತಿ	೨೦೮
ಸರ್ವವಿಜ್ಞಾನವು ಏಕವಿಜ್ಞಾನ ಹೇತುವಾದರೂ ಕೂಡ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ	೨೦೯
ತತ್ತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಶಬ್ದವಾಚ್ಯತ್ವಕ್ಕೆ ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವೇ ಲಿಂಗ	೨೧೯
ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಸೂತ್ರದ ಆಕ್ಷೇಪ ಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೦
ಸಕಲಶಬ್ದ ಮುಖ್ಯಾರ್ಥ ವಿಷ್ಣುವಲ್ಲ	೨೨೧
ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರೂ ಕೂಡ ಸಕಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯರು	೨೨೧
ನಿಮಿತ್ತವಿದ್ದರೆ ನೈಮಿತ್ತಿಕವ್ಯವಹಾರವೂ ಬರುತ್ತದೆ	೨೨೧
ಸೂತ್ರದ ಪರಿಹಾರಭಾಗಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೨
ಜೀವ ಹಾಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣರಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಭಗವಂತನದ್ದೇ	೨೨೨
ಭಾವದೀಪ	
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ	೨೨೩
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ	೨೨೩
'ತಜ್ಞೇವ' ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೪
ಸರ್ವಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೪

ರಾಜಭೃತ್ಯರ ಉದಾಹರಣೆ	೨೨೪
ರಾಜನಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ	೨೨೫
ವ್ಯವಹಾರಕ್ಕೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವೇ ಕಾರಣ	೨೨೫
ತದಧೀನತ್ವವು ಹೇಗೆ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಾಗುತ್ತದೆ ?	೨೨೬
ಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದರೆ ನಿಮಿತ್ತ ಹುಡುಕಬೇಕು	೨೨೬
ಜೀವ ಶಬ್ದವು ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನೇ ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುತ್ತದೆ	೨೨೬
ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಆಕ್ಷೇಪ ತಪ್ಪಲ್ಲ	೨೨೭
'ಲಿಂಗೇನೈವ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೭
'ಉಪಾಸಾತ್ಯೈವಾತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೭
'ಯದ್ಯದ' ವಿಭೂತಿಮತ್ಸತ್ತಾ' ಎಂಬ ಗೀತೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೮
ಗೀತಾತಾತ್ಪರ್ಯ ಅಧಾರದಲ್ಲಿ ಟೀಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೮
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೯
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋರ್ವರವೇ ಕರ್ಮಾದಿಗಳೆಂದು ಜೈಮಿನಿಗಳ ಮತ	೨೨೯
ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋರ್ವರ	೨೩೦
ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತಕೇತು ಉದ್ಘಾಟಕರ ಸಂವಾದ	೨೩೨
ವಿಷ್ಣುವನ್ನು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೆ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ?	೨೩೩
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
'ಅಸ್ಯ ವಾಮೀಯ' ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅಪೂರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೩೪
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋರ್ವರ ಜ್ಯೋತಿಷ್ಕೋಮಾದಿ ಕರ್ಮಗಳು	೨೩೫
ಶೌನಕ ಮತ್ತು ಅಂಗೀರಸರ ಪ್ರಶ್ನೋತ್ತರವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಅಧಾರ	೨೩೬
ಆದೇಶ ಎಂದರೆ ಪರಮಾತ್ಮ	೨೩೭
ಛಾಂದೋಗ್ಯದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುಪಾರಮ್ಯ	೨೩೭
'ಯಸ್ತನ್ನ ವೇದ ಕಿಮ್ವಚಾ ಕರಿಷ್ಯತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	೨೪೦
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ವೈದಿಕಪುಸ್ತಕಗಳನ್ನೇಕೆ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಮಾಡಬೇಕು ?	೨೪೨
ಭಗವಂತನ ಜ್ಞಾನವಷ್ಟೇ ಸಾಕಲ್ಲವೇ?	೨೪೨
ಸಮಾಕರ್ಷಣದಿಂದ ಏನು ಪ್ರಯೋಜನ ?	೨೪೨

ಅನ್ಯಪದಾರ್ಥದ ಜ್ಞಾನ ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಗೋಷ್ಠರ	೨೪೩
ಶೌನಕರ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉದ್ಘಾಟಕರ ಉತ್ತರ	೨೪೩
ಪರಮಾತ್ಮನ ತಿಳಿದರೆ ಉಳಿದೆಲ್ಲವೂ ತಿಳಿದಂತೆ	೨೪೪
ಕೆಲವು ಶಾಖೆಗಳ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ಅಧ್ಯಯನ	೨೪೪
ಸಕಲ ವೇದಾಧ್ಯಯನವು ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ	೨೪೫
ಭಾವದೀಪ	
ಸಮಾಕರ್ಷದಿಂದ ಮುಮುಕ್ಷುಗಳಿಗೆ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆಯೇ ?	೨೪೫
ಕರ್ಮಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವಶ್ಯ ಪಡೆಯಬೇಕು	೨೪೫
'ರೋಚನಾರ್ಥಂ ಫಲಶ್ರುತಿಃ'	೨೪೬
ಉತ್ತಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೂ ಕರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇದೆ	೨೪೬
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿರುವ 'ಆತಃ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೪೭
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನ್ಯಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೪೭
ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ 'ವದತಿ' ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೪೭
ಕರ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪ್ರಕೃತೋಪಯೋಗ	೨೪೮
ಕರ್ಮಜ್ಞಾನದ ಫಲ	೨೪೮
ಯಾವುದು ಪರವಿದ್ಯೆ ?	೨೪೮
ಅಂತಃಕರಣದ ಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕರ್ಮ ಬೇಕು	೨೪೯
'ಯೇನಾಶ್ರುತಂ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೪೯
ಮೃತ್ತಿಂಡದ ಉದಾಹರಣೆ	೨೫೦
ಪರಂಪರೆಯಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನವು ಅವಶ್ಯಕ	೨೫೦
'ಅಪಿಚಿ' ಎಂಬುದು ಅಖಂಡವಾದ ನಿಪಾತ	೨೫೦
'ಋಚೋ ಅಕ್ಷರೇ' ಎಂಬ ಸಮಗ್ರ ಶ್ರುತಿಯ ವಿಚಾರ	೨೫೧
'ಅಕ್ಷರ' ಎಂಬುದು ನಿಮಿತ್ತ ಸಪ್ತಮಿ	೨೫೧
'ಕರ್ಮಾದಿಕಮ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಟೀಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೫೨
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೫೨
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯ	೨೫೨
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ವಾಕ್ಯದ ಅನ್ವಯವಿದೆ	೨೫೩

'ಪ್ರಥಮಪ್ರಥಮಸ್ಥಾನ' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ
ತತ್ತ್ವದಿವಿ

೨೫೯

ವಿಶ್ವವಿನ್ಯಾಸ ವಾಕ್ಯದ ಸಮನ್ವಯ

೨೫೯

ಬೇರೆ ಋಷಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವಾಕ್ಯಗಳ ಕ್ರಮ

೨೫೫

ಇತರ ಮುನಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ವೇದವ್ಯಾಸರಿಗೆ ಸಮ್ಮತ
ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

೨೫೫

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನ ನೇರವಾಗಿ ಬರುವುದಿಲ್ಲವೇ ?

೨೫೬

ವ್ಯಕ್ತಿಗೆ ಅವಯವಾರ್ಥ ಬೇಕೇ ಬೇಕು

೨೫೬

'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಎಕೆ ಹೊರಟಿತು ?

೨೫೬

ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ವಿವೇಚಿತ

೨೫೭

ವಾಕ್ಯಗಳ ಸಮನ್ವಯಗಳ ಹಂತ

೨೫೭

ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯ ಎಂದರೇನು ?

೨೫೭

ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯದ ಪ್ರಯೋಜನ

೨೫೮

ಮಧ್ಯಮಾಧಿಕಾರಿಗಳಿಗೆ ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯ

೨೫೮

ಭಾವದಿವಿ

ಪದಸಮನ್ವಯವಷ್ಟೇ ಸಾಕಲ್ಲವೇ?

೨೫೯

ಹಸ್ತಾರ್ಥದಿಂದ ಎಣಿಸುವುದಾರ

೨೫೯

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮಿಯು ನಿಮಿತ್ತಾರ್ಥಕ

೨೬೦

ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ಯೋಜನೆ

೨೬೦

ಪದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಅಧಿಕಾರಿಗಳಲ್ಲ

೨೬೦

ವಾಕ್ಯಸಮನ್ವಯವು ಅನಿವಾರ್ಯ

೨೬೦

ಪ್ರಹ್ಲಾದಸೂತ್ರ

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಪದೇರ್ಥಿಂಗಮಾತ್ಮರತ್ನಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೨೬೨

ಪ್ರಹ್ಲಾದಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಕಾರ ವೇದ ಸಮನ್ವಯ

೨೬೨

ಸತ್ಯರ್ಥದಿವಿ

ಶಿಷ್ಯತ್ರಯರಿಂದ ಮೂರು ಉತ್ತರಗಳು

೨೬೩

'ನಾನ್ಯಃ ಪಂಥಾ ಅಯನಾಯ ವಿದ್ಯತೇ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಸುಂದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೨೬೪

ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಪರಮಾತ್ಮನ ಜ್ಞಾನಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಲೌಕಿಕ ಜ್ಞಾನ

೨೬೬

ಜ್ಞಾನವೇ ಮೋಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸಾಧನ	೨೬೬
ಕರ್ಮಾದಿಗಳು ಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕ	೨೬೬
'ನಾನ್ಯಾಃಪಂಥಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೬೭
'ಅಮೃತೋ ವಾವ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	೨೬೭
ಕರ್ಮದ ಫಲವು ದುಃಖಮಿತ್ರಿತ	೨೬೭
'ಪರೀಕ್ಷ್ಯ ಲೋಕಾನ್' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೬೮
ಭಾವದೀಪ	
ಟೀಕೆಯ ಕೆಲವು ಕಠಿಣಪದಾರ್ಥಗಳು	೨೬೮
ವೈರಾಗ್ಯವನ್ನು ಹುಟ್ಟಿಸುವ ಮೂಲಕ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತದೆ	೨೬೯
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಉತ್ಯಮಿಷ್ಯತೇ ಏವಂಭಾವಾದಿತ್ಯೈದುಲೋಮಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೭೦
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಔದುಲೋಮಿಗಳ ಪ್ರಕಾರ ವೇದಸಮನ್ವಯ	೨೭೦
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಮುಮುಕ್ಷುವಿಗೇಕೆ ಕರ್ಮಜ್ಞಾನ ?	೨೭೧
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನ ಸಾಧನದ ಸಮರ್ಥನೆ.	೨೭೧
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕರ್ಮಾದಿಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಸಾರ್ಥಕ	೨೭೨
ಕರ್ಮಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಡುವಂತಿಲ್ಲ	೨೭೨
ಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ	೨೭೩
ಔದುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೨೭೩
ಭಾವದೀಪ	
ಔದುಲೋಮಿ ಆಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತೊಂದು ಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಇದನ್ನೇ ಸಮರ್ಥಿಸಿದ್ದಾರೆ	೨೭೪
ಕರ್ಮಾನುಷ್ಠಾನದಿಂದ ದುನಸ್ಸು ನಿರ್ಮಲವಾಗುತ್ತದೆ	೨೭೪
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಅವ್ಯಕ್ತೇರಿತಿ ಕಾಶಕ್ಯತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೭೫
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಕರ್ಮಪ್ರತಿಪಾದಕ ವಾಕ್ಯಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕಾಶಕ್ಯತ್ ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೨೭೫
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	

ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳು ಸಕಲ ದೇವತೆಗಳು ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲೇ ನೆಲೆಗೊಂಡಿವೆ	೨೭೭
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಅವಸ್ಥಿತಿ ಎಂದರೆ ಐಕ್ಯವಲ್ಲ	೨೭೮
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಮತ್ತೊಂದು ಪ್ರಕಾರದಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಾರ್ಥಕ ಚಿಂತನೆ	೨೭೮
ಅಂತಃಕರಣಶುದ್ಧಿಗಾಗಿ ಕರ್ಮವು ಬೇಕು	೨೭೮
ಎಲ್ಲಾ ಋಷಿಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವೇದವ್ಯಾಸರಿಗೆ ಸಮ್ಮತ	೨೭೯
ಮುನಿಗಳಲ್ಲಿ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಭೇದವಿಲ್ಲ	೨೮೦
ಪರಮಮುಖ್ಯವಸ್ತಿಯೆಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನೆಂಬುದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು	೨೮೦
ಭಾವದೀಪ	
ಕಾಶಕೃತ್ಯಾ ಚಾರ್ಯರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೨೮೧
ಜೈಮಿನ್ಯಾದಿಗ್ರಹಣವು ಸಾವಕಾಶ	೨೮೧
ಸೂತ್ರಕಾರರಿಗೆ ಅಭಿಪ್ರೇತವೇ ಆಗಿದೆ	೨೮೨
ಜ್ಞಾನಸಂಪಾದನೆ ಮೊದಲು ಕರ್ಮದಲ್ಲಿ ತೊಡಗಬೇಕು	೨೮೨
ಇದಕ್ಕೆ ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಆಧಾರ	೨೮೩
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ	
'ಸಮಾಕರ್ಷಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೨೮೪
'ತತ್ತು' ಎಂಬುದು ವಿವಕ್ಷಿತ	೨೮೫
'ಸಮ್' ಎಂಬ ಉಪಸರ್ಗದ ಅರ್ಥ	೨೮೫
ಮುಖ್ಯವಸ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ತಾರತಮ್ಯವಿದೆ	೨೮೬
'ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೨೮೬
ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೨೮೭
'ಜೀವಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಿಂಗಾದಿತಿ ಚೇತ್ ತದ್ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೨೮೭
'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು ಜೈಮಿನಿಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೨೮೮
'ಅನ್ಯಾರ್ಥಂ ತು' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೨೮೯
ಶೈತನಿಕತೆ ಉದ್ಧಾರಕರ ಸಂವಾದದಿಂದಲೂ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ	೨೯೦
ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನವೇ ಮುಖ್ಯ	೨೯೦
'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೨೯೧
'ಜಗದ್ವ್ಯಾಪಿತ್ವಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೨೯೧
'ವಾಕ್ಯಾನ್ವಯ' ಎಂದರೆ ?	೨೯೨

'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸ್ವಿದ್ಧೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೨೯೨
'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾಸ್ವಿದ್ಧೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೨೯೨
ಎರಾ ಶಬ್ದಗಳೂ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಪೂರಕ	೨೯೩
'ಉತ್ಕೃಷ್ಟತೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೨೯೩
'ವಿವಿಧಪಂಚಿ ಯಜ್ಞೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ	೨೯೪
'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೨೯೪
'ಅವಸ್ಥಿತೇರಿತಿ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೨೯೫
ಶಿಷ್ಯಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೊರ್ದರ ಋಷಿಗಳ ನಾಮಗ್ರಹಣ	೨೯೫
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಸಮಾಕರ್ಷಾಧಿಕರಣ	೨೯೬

ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಪ್ರಕೃತಿಶ್ಚ ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದ್ವಿಷ್ಣುತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೦೬
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಇದೆ	೩೦೭
'ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದ್ವಿಷ್ಣುತಾನುಪರೋಧಾತ್' ಎಂಬ ಹೇತುವಿನ ವಿವರಣೆ	೩೦೭
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಸ್ತ್ರೀವಾಚಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮಾಕರ್ಷಣ ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಕ್ಷೇಪ	೩೦೯
ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ನೀಡಿದ ನದಿಯ ದೃಷ್ಟಾಂತ ಅತ್ಯಂತ ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ	೩೦೯
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಸ್ತ್ರೀತ ಹಾಗೂ ಪುಂಶ್ವಗಳಿಗೆ ಸಾಮಾನಾಧಿಕರಣ್ಯ ಹೇಗೆ ?	೩೧೦
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಚಾರದಿಂದ ಸಕಲ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳು ವಿವಕ್ಷಿತ	೩೧೦
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗತ್ವ ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಯುಕ್ತಿ	೩೧೧
'ವಿಷಾ ತ್ವೇನ ಪ್ರಕೃತಿಃ' ಎಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ	೩೧೨
ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾದಿಗಳು	೩೧೨
ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳು ಹೇಗೆ ?	೩೧೩
'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್'	೩೧೩

ನಪುಂಸಕಲಿಂಗಶಬ್ದದಂತೆ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವೇಕೆ ಇಲ್ಲ ?	೩೧೩
ತದಧೀನತ್ವಸ್ಥಾಯವು ಅಪ್ರಯೋಜಕ	೩೧೪
'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಸಾರ್ವಕಾಶ	೩೧೪
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಉಪಸಂಹಾರ	೩೧೪
ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀ ಕೂಡ ಹೌದು	
ಸಿದ್ಧಾಂತ	೩೧೫
'ಹಂತೈತಮೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೧೫
ದೃಷ್ಟಾಂತ ದಾರ್ಪಾಂತಿಕಗಳಲ್ಲಿ ವೈಲಕ್ಷಣ್ಯವಿಲ್ಲ	೩೧೬
ಲಕ್ಷ್ಮೀವಾಚಕ ಶಬ್ದವನ್ನು ಸಮನ್ವಯ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಉಳಿದ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅರ್ಥಾತ್ ಸಿದ್ಧ	೩೧೬
ಭಾವದೀಪ	
ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ	೩೧೭
ಸ್ತ್ರೀ ಶಬ್ದವೆಂದಷ್ಟೇ ವಿವಕ್ಷಿಸಬಾರದು	೩೧೭
ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೇಕೆ ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಸಂಗತಿಯಿಲ್ಲ	೩೧೭
ಹಿಂದಿನ ಪಾದದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ್ದನ್ನೇ ಪುನಃ ಇಲ್ಲೇಕೆ ಹೇಳುತ್ತೀರಿ ?	೩೧೮
ಪರಮಮುಖ್ಯವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ತ್ರೀಯೆನಿಸಿದ್ದಾನೆ	೩೧೮
'ಯಾ ಪ್ರಾಣೇನ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖಕ್ಕೆ ಬೀಜ	೩೧೯
ಗಾಯತ್ರೀ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಈ ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯವಾಕ್ಯ	೩೧೯
'ಅನ್ಯಪರತ್ವ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೧೯
ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷವೇನು ?	೩೨೦
'ನಾರಾಯಣೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ತ್ರೀರೂಪಗಳಿವೆಯಲ್ಲವೇ ?	೩೨೦
'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರಿಯಂ ಬ್ರುವನ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೨೦
ರೂಪವಿಶೇಷವನ್ನು ವಿವಕ್ಷಿಸಬಹುದೇ ?	೩೨೨
ಗಾಯತ್ರ್ಯಧಿಕರಣದ ಪ್ರಮೇಯವೂ ಕೂಡ ಅಸಿದ್ಧವಾದೀತು	೩೨೨
'ದೇವತಾ' 'ಖಟ್ಟಾ' ಮೊದಲಾದ ಶಬ್ದಗಳ ಉದಾಹರಣೆ	೩೨೨
'ನಾಮಾನಿ ಸರ್ವಾಣಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಗೆ ಅರ್ಥಸಂಕೋಚ ಮಾಡಲು ಕಾರಣ	೩೨೩
ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲ	೩೨೩
'ನಟಾಽಸ್ತ್ರೀಭೂತಸ್ಯಾಪಿ' ಎಂಬ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಎರಡು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೨೪
ಪೂರ್ವಪಕ್ಷದ ಫಲ	೩೨೪
ಪುಲಿಂಗ ಶಬ್ದಗಳಿಂದಷ್ಟೇ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯನಲ್ಲ	೩೨೪

ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯ	೨೨೫
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
‘ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಚ’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೨೬
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಮಾಯೆ, ಪ್ರಕೃತಿ, ವಾಸನಾ, ಏಕೈಕ ಇವೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಹೆಸರುಗಳು	೨೨೬
ಪರಮಾತ್ಮನ ಇಚ್ಛೆಗೆ ಪ್ರಕೃತಿ ಎನ್ನುವರು	೨೨೭
ಸುತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಸ್ವತಃ ತಾನೂ ಪ್ರಕೃತಿ	೨೨೮
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡು ಅರ್ಥ	೨೨೯
ಈಶ್ವರನು ಪ್ರದೇಶನೂ ಹೌದು, ಪ್ರದೇಶಿಯೂ ಹೌದು !	೨೩೦
ಅವಯವವಿರುವುದರಿಂದ ಅನಿತ್ಯನಾಗಿರಬೇಕೆಂಬ ಮತದ ನಿರಾಕರಣೆ	೨೩೦
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಪರಮಾತ್ಮನು ಸ್ತ್ರೀ ಕೂಡ ಆಗಿದ್ದಾನೆನ್ನಲು ಮತ್ತೊಂದು ಹೇತು	೨೩೧
ಇಚ್ಛೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಾದ್ದರಿಂದ ತಾನೂ ಪ್ರಕೃತಿ	೨೩೨
ಮಾಯೆಯು ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲ	೨೩೨
ಸ್ವೈತಿ ವಾಕ್ಯವು ಔಪಚಾರಿಕವಲ್ಲ	೨೩೨
ಪರಮಾತ್ಮನೇಕೆ ಪ್ರಕೃತಿಯಾಗಬೇಕು ?	೨೩೩
ಇಚ್ಛೆಗೂ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ	೨೩೩
ಭಾವದೀಪ	೨೩೪
‘ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದ್ವೈಪ್ರಾತಾನುಪರೋಧಮ್’ ಎಂಬುದಷ್ಟೇ ಯುಕ್ತಿಯಲ್ಲ	೨೩೪
ಹಿಂದಿನ ಆಕ್ಷೇಪಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರ	೨೩೪
ಸಾಧಾರಣ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣ	೨೩೪
‘ಪ್ರಕೃತಿರ್ವಾಸನಾ’ ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಉಲ್ಲೇಖ	೨೩೫
ಶ್ರುತಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ ಸ್ವೈತಿಯೂ ಪ್ರಮಾಣ	೨೩೫
ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶ	೨೩೬
‘ಮಾಯಿನಂ’ ಎಂಬ ಶಬ್ದ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ ಬಗ್ಗೆ	೨೩೬
ಮೂರನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಇಚ್ಛೆಯು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಸ್ವರೂಪವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು	೨೩೬
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
‘ಸಾಕ್ಷಾತ್ಪೋಭಯಾಮಾನಾತ್’ ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೨೩೭

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಪ್ರಕೃತಿ ಪುರುಷ ಶಬ್ದಗಳೆಲ್ಲವೂ ಶ್ರೀಹರಿಯದ್ದೇ	೩೩೭
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಪ್ರಯೋಗ ಬಾಹುಲ್ಯವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾಯಿತು	೩೩೮
ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಿದ್ವದ್ರೂಢಿಯೂ ಇದೆ	೩೩೯
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದವಾಚ್ಯನೆನ್ನಲು ಯಾವ ಶ್ರುತಿ ಆಧಾರ ?	೩೩೯
'ಮಾಯಾ ತು ಪ್ರಕೃತಿಂ ವಿದ್ಯಾತ್' ಎಂಬುದು ಆಧಾರವಾಗುವುದೇ ?	೩೩೯
'ವಿಷಃ ಸ್ವೇಷ ಪುರುಷಃ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಆಧಾರವಾಗುವುದು	೩೪೦
ಭಾವದೀಪ	
ಸ್ತ್ರೀ ಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯತೆಗೆ ವಿಶೇಷ ಪ್ರಮಾಣ	೩೪೧
ಇಚ್ಛಾ ಮೂಲಕವಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿಯಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ	೩೪೧
ನೇರವಾಗಿಯೇ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯ	೩೪೧
'ಚ' ಶಬ್ದವು ಅವಧಾರಣಾರ್ಥ	೩೪೧
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಆತ್ಮಕತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೪೨
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನ	೩೪೨
ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಕ್ಕೆ ಕಾರಣ	೩೪೩
ಶ್ರುತಿ-ಸ್ವೃತಿಗಳ ಆಧಾರ	೩೪೩
ಪ್ರಕೃತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು	೩೪೪
ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ನಿರಾಕರಣೆ	೩೪೫
ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ನಿರ್ವಚನ	೩೪೫
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
'ಪ್ರಕೃತ್ ಅನುಪ್ರವಿಶ್ಯ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೪೬
ಪ್ರಕೃತಿಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಉಪಾದಾನಕಾರಣ ಎಂದರ್ಥವೇ?	೩೪೭
'ಬಹು ಸ್ಯಾಂ ಪ್ರಜಾಯೇಯ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣಕ್ಕೆ ಪ್ರಮಾಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲ	೩೪೭
'ಸಚ್ಚತ್ಯಚ್ಚಾಭಿವತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯೂ ಕೂಡ ಉಪಾದಾನತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ	೩೪೮
ಉಪಾದಾನತ್ವವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸೂತ್ರವೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ	೩೪೯

ರಜಕಾರವಾಗಿ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಹೊಂದುವ ಶುಕ್ತಿಯಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನಲ್ಲ	೩೪೯
ರಜತಕ್ಕೆ ಶುಕ್ತಿಯು ಉಪಾದಾನಕಾರಣವಲ್ಲ	೩೫೦
ಜಗತ್ತಿನಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮನು ಅನಿರ್ವಾಚ್ಯನಾದ	೩೫೧
ಅದ್ವೈತಿಗಳ ತಪ್ಪು ಕಲ್ಪನೆ	೩೫೩
ಪ್ರತಿಜ್ಞಾದ್ವಿಷ್ಣುತಾನುಪರೋಧವೂ ಕೂಡ ಆಧಾರವಲ್ಲ	೩೫೩
ವಾಚಾರಂಭಣ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಮಿಥ್ಯಾ ಎಂದರ್ಥವಲ್ಲ	೩೫೪
ಶ್ರುತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಲು ಬಾರದ ಅದ್ವೈತಿಗಳು	೩೫೫
ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ದೃಷ್ಟಾಂತದೇ ಕೊಡುವುದಿಲ್ಲ	೩೫೬
ವಾಚಾರಂಭಣ ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ?	೩೫೭
'ಮುಕ್ತಿಕೇತೇವ ಸತ್ಯಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೫೭
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಸಂಕೇತ ಮಾತ್ರದಿಂದಷ್ಟೇ ಪ್ರಕೃತಿಯಿಲ್ಲ	೩೬೦
ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತವಿಲ್ಲ ಎನ್ನಬಾರದು	೩೬೧
ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೃತಿಯು ಅತ್ಯುತ್ತಮ	೩೬೧
ಪ್ರಕೃತಿಯನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವವನು ಎನ್ನಲು ಶ್ರುತಿಯ ಆಧಾರ	೩೬೧
ಬ್ರಹ್ಮನು ಜಗದುಪಾದಾನ ಎಂಬ ಅಪವ್ಯಾಖ್ಯಾನದ ನಿರಾಕರಣೆ	೩೬೨
ಉಪಾದಾನಕಾರಣವೆನ್ನಲು ಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ	೩೬೨
ಸಾಂಖ್ಯಮತನಿರಾಕರಣೆಗಾಗಿ ಈ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೩೬೩
ಅದ್ವೈತಮತದ ನಿರಾಕರಣೆ	೩೬೪
ಅದ್ವೈತಿಗಳಿಗೆ ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಅಪ್ರಸ್ತುತ	೩೬೪
ಪ್ರಕೃತಿ ಪದಾರ್ಥದ ನಿರಾಕರಣೆ ಇಲ್ಲಿ ಅಸಂಗತ	೩೬೪
ಪ್ರಕೃತಿಯ ನಿರಾಕರಣೆಗೆ ಕಾರಣ	೩೬೫
ಅದ್ವೈತಿಗಳ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಸಾಧು	೩೬೫
ಭಾವದೀಪ	
ಗುಣಪೂರ್ಣತ್ವದ ಸಿದ್ಧಿಗಾಗಿ ಪ್ರಕೃತಿ ಶಬ್ದದ ಸಮನ್ವಯ	೩೬೬
'ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬಲ್ಲಿರುವ ಪಂಚಮಿಯ ಬಗ್ಗೆ	೩೬೬
'ಕ್ವಾ' ಪ್ರತ್ಯಯದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ	೩೬೬
ಆತ್ಮಕೃತಿಯು ಸಾರ್ಥಕ	೩೬೭
'ಅಥ ಹೇಷ ಆತ್ಮಾ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯ ಬಗ್ಗೆ	೩೬೭
'ನಚ ಅನ್ಯತ್‌ಕಲ್ಮಮ್' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯವಾಕ್ಯದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ	೩೬೭

ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸಮರ್ಥನೆಯನ್ನು ಸೂತ್ರಕಾರರೇ ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ	೩೬೮
ಪರಕೀಯರ ಭಾಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎನಿದೆ?	೩೬೮
ಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪವನ್ನೇ ನಿಷೇಧ ಮಾಡುವರು	೩೬೮
ಜಗದುಪಾದಾನವನ್ನು ಯೋಜನೆ ಮಾಡಬೇಕು	೩೬೮
ಆದ್ವೈತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಅಪ್ರಾಮಾಣಿಕ	೩೬೯
'ಅಥಾಪಿ ಸ್ಯಾತ್' ಎಂಬ ಟೀಕೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೬೯
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಯೋನಿತ್ವ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೭೦
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಪುರುಷನಲ್ಲಿ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದೇ ?	೩೭೦
ಪರಮಾತ್ಮನು ನೇರವಾಗಿಯೇ ಸಂತಾನೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಕಾರಣನು	೩೭೧
ಸುತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ	
ಪರಮಾತ್ಮನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ತಾಗಿಯೇ ಸ್ತ್ರೀಶಬ್ದ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೩೭೩
ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನಿಸಬಹುದು, ಶೂನ್ಯ ಎನಿಸಲಾರ ಎಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೩೭೩
ಪರಮಾತ್ಮನು ಶೂನ್ಯನೂ ಆಗಿದ್ದಾನೆ	೩೭೪
ಅಭಾವಾದಿಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ	೩೭೪
ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಕೃತಿಯೆನ್ನಲು ಕಾರಣ	೩೭೬
ತನ್ನ ದೇಹದಿಂದ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿ ಮಾಡುವನೇ ?	೩೭೬
'ಯದ್ಯೂತಯೋನಿಮ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುವುದು	೩೭೬
ಪರಮಾತ್ಮನು ಮಾಡುವ ಪುತ್ರೋತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಸ್ತ್ರೀ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ	೩೭೭
'ನೈನಂ ವಾಚಾ ಸ್ತ್ರೀಯಂ ಬ್ರುವನ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೭೭
ಭಾವದೀಪ	
ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಉದರದಲ್ಲಿ	೩೭೮
ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ	೩೭೮
ಪ್ರಕೃತಿಯೆನ್ನಲು ಸಾಧಕವಿದೆ ಬಾಧಕವಿಲ್ಲ	೩೭೯
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ	
ಎಲ್ಲಾ ಸ್ತ್ರೀಲಿಂಗಶಬ್ದಗಳನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣಿಯಾ ವಿವಕ್ಷಿಸಬೇಕು	೩೮೦
ಪ್ರಸವ ಹೇತುತ್ವವಿರುವುದರಿಂದ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರಕೃತಿ	೩೮೧
ಸರ್ವಶಬ್ದಕ್ಕೆ ಸಂಕೋಚ ಮಾಡಲಾಗದು	೩೮೧

'ಅಭಿಧ್ಯೋಪದೇಶಾಚ್ಛ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೩೮೨
'ಅಭಿಧ್ಯಾ' ಎಂಬ ಪದವು ಎರಡು ಬಾರಿ ಆವೃತ್ತವಾಗುವುದು	೩೮೨
'ಸಾಕ್ಷಾಪ್ತೋಽಭಿಯಾಮ್ಯಾನಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೩೮೩
ಸೂತ್ರದ ಕಠಿಣ ಪದಾರ್ಥ	೩೮೩
'ಆತ್ಮತೇಃ ಪರಿಣಾಮಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೩೮೪
ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೩೮೪
'ಯೋನಿಶ್ಚ ಹಿ ಗೀಯತೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೩೮೫
ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೩೮೫
ಸೂತ್ರಾರ್ಥಕ್ಕೆ ಸ್ವತಿಯ ಆಧಾರ	೩೮೫
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕೃತ್ಯಧಿಕರಣ	೩೮೬

ಏತೇನಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ಏತೇನ ಸರ್ವೇ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾ ವ್ಯಾಖ್ಯಾತಾಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೩೯೮
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ನಿಷೇಧಾತ್ಮಕ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ವಿಷ್ಣುನಾಮಗಳು	೩೯೯
ಶೂನ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಭಾವ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ	೪೦೦
ನಿಷೇಧವಾಚಕ ಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಮಹಾಕೌರ್ಮದ ಆಧಾರ	೪೦೧
'ಏತೇನ' ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೦೨
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದ್ವಿರುಕ್ತಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೦೨
ತತ್ವಪ್ರದೀಪ	
'ತುಚ್ಛ' ನಾಶಾದಿಶಬ್ದಗಳಿಗೆ ಅಪೂರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೦೪
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ಅನ್ಯತ್ವದ ಪ್ರಸಿದ್ಧವಾದ ಅಸದಾದಿ ಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯ	೪೦೫
ಅಭಾವವಾಚಕಶಬ್ದಗಳ ಸಮನ್ವಯವೂ ಅನಿವಾರ್ಯ	೪೦೬
ಈ ಶಬ್ದಗಳೂ ಕೂಡ ಅನ್ಯಪರವಾಗಬಾರದು	೪೦೬
ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಶಯ	೪೦೬
ಭಾವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನು ಅಭಾವನಾಗುವುದು ಹೇಗೆ ?	೪೦೭
ಶೂನ್ಯಾದಿಗಳು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನವೇ ಅಲ್ಲ	೪೦೭

ಹರಿಯ ಅಧೀನವಾದರೂ ಹರಿಪರವಾಗುವುದಿಲ್ಲ	೪೦೭
ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ	೪೦೮
'ಏಷ ಹೇವ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧಾಂತ	೪೦೮
ಅಸದಾದಿಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನ	೪೦೮
ಕೂನ್ಯ ಹಾಗೂ ಅದೃಶ್ಯಶಬ್ದಗಳ ನಿರ್ವಚನ	೪೦೯
'ಏತೇನ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೪೦೯
ಹಿಂದಿನ ಅಧಿಕರಣದ ಹೇತುವೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತ	೪೦೯
'ಅಸತ್' ಪದಾರ್ಥವೂ ಕೂಡ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅಧೀನ	೪೧೦
ಸ್ವತಂತ್ರನಾದವನಲ್ಲಿ ಮೋಷವಿಲ್ಲ	೪೧೦
ದಾರ್ಢ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ದ್ವಿರುಕ್ತಿ	೪೧೦
ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಉಪಸಂಹಾರ	೪೧೧
ಭಾವದೀಪ	
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರಣದ ಲಿಂಗ	೪೧೨
ನಿರ್ಜೇಧಮುಖದೇವ್ಯನೇಕೆ ಆಗಬೇಕು ?	೪೧೩
ಅಭಾವವಾಚಕ ಶಬ್ದಗಳಿಂದರೆ ಯಾವುದು ?	೪೧೩
ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರವೃತ್ತಿನಿಮಿತ್ತಗಳು ಕೇವಲ ಉಪಲಕ್ಷಣಾ	೪೧೪
ಪ್ರತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ಸ್ವ ತ್ವಕ್ತವಾಗಿದೆ	೪೧೪
ತುಚ್ಛಾದಿಶಬ್ದಗಳ ನಿಷ್ಪತ್ತಿ	೪೧೫
ಸರ್ವಶಬ್ದಸಮಸ್ತಯಕ್ಕೆ ಸಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಿದೆ, ಬಾಧಕಪ್ರಮಾಣವಿಲ್ಲ	೪೧೫
ಸಕಲಶಬ್ದಗಳ ಸಮಸ್ತಯದಿಂದ ಸಕಲಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣತ್ವವು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು	೪೧೬
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ	
ಸೂತ್ರದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ	೪೧೭
ಈ ಪಾದದ ಅಧಿಕರಣಗಳಲ್ಲಿ ಅನುಗುಣ್ಯ	೪೧೮
ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕಾಗಿ ನ್ಯಾಯಸಂಗ್ರಹ ಓದಬೇಕು	೪೧೯
ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಏತೇನಾಧಿಕರಣ	೪೨೦

ಸ್ತೋತ್ರಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಸ್ತೋತ್ರನವಕಾಶದೋಷಪ್ರಸಂಗಃ' ಇತ್ಯಾದಿ ಸೂತ್ರದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೩೪

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯದಲ್ಲಿ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

೪೩೫

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೂತಿಗಳ ವಿರೋಧ

೪೩೬

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿ ಸ್ತೂತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ

೪೩೭

ಸುತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸ್ತೋತ್ರಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ

೪೩೮

ಶ್ರುತಿಮೂಲಕವಾದ ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳೇ ಪ್ರಮಾಣ

೪೩೮

ತತ್ಪ್ರದೀಪ

ಶಾಸ್ತ್ರಕ್ಕೆ ಪುಮರ್ಥಪರ್ಯವಸಾಯಿತ್ಯೋತ್ಕರ ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ

೪೩೯

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳು ವೇದಕ್ಕೆ ಸಮಾನವೆಂದು ಆಕ್ಷೇಪ

೪೪೦

ಶ್ರುತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

೪೪೧

ಇತರ ಅಗಮಗಳಿಗಿಂತ ವೇದದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದೆ

೪೪೨

ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಎರಡನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯ

೪೪೩

ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

೪೪೪

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ನಾಶ ಬಗೆಯ ವಿರೋಧಗಳು

೪೪೫

ಸ್ತೋತ್ರಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ ನಿರೂಪಣೆ

೪೪೫

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳ ವಿರೋಧವೇ ಪ್ರಬಲ

೪೪೬

ಅಧಿಕರಣದ ಸಂದೇಹಾದಿಗಳು

೪೪೮

ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನ್ಯಾರ್ಥವನ್ನೇ ಕಲ್ಪನೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

೪೪೯

ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪವಿಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಸ್ತೂತಿ ಹೇಳದೇ ಸತ್ಯ

೪೪೯

ಶ್ರುತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಅಕ್ಷರಗಳು ಆಹ್ವಾನ

೪೫೦

ಶ್ರುತಿಗೆ ಮೂಲ ಸ್ತೂತಿ

೪೫೧

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆಯು ಅನಾವಶ್ಯಕವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

೪೫೩

ವಿಷ್ಣುವಿನ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

೪೫೩

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ತೂತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರುತಿಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಿದೆ

೪೫೪

ಪಂಚರಾತ್ರಾದಿಸ್ತೂತಿಗಳ ಬೆಂಬಲ ಶ್ರುತಿಗಳಿಗಿದೆ

೪೫೫

ಭಾವದೀಪ

ಮಂಗಳಾಚರಣೆ

೪೫೬

'ಉತ್ತೇ ಆರ್ಥೇ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೫೬

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಾರ್ಥದಲ್ಲಿ ಅಶೇಷತಾಸ್ತುಗಳೇ ಆಧಾರ

೪೫೭

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯಕ್ಕೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಂಗತಿ

೪೫೮

ನ್ಯಾಯಸುಧೆಗೂ ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕೆಗೂ ಸಂಗತಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ವ್ಯತ್ಯಾಸ

೪೫೮

ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲೂ ಕೆಲವು ಸೂತ್ರಗಳು ವಿರೋಧವನ್ನು ಪರಿಹರಿಸುತ್ತವಲ್ಲವೇ?

೪೫೯

ಈ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ಸೂತ್ರಗಳೂ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ

೪೫೯

ಶೈವ ಸ್ವೂತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಯುಕ್ತಿ ಸಮಯಾದಿ ರೂಪ

೪೬೦

ಮಹಾಮಲ್ಲಭಂಗನ್ಯಾಯದಿಂದ ಸ್ವೂತ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ

೪೬೦

ಈ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಾ ಬಗೆಯ ಸಂಗತಿಗಳೂ ಇವೆ ಮತ್ತು ಫಲವೂ ಇದೆ

೪೬೦

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಸ್ವೂತಿ ಪದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೬೨

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ದೋಷಪ್ರಸಂಗಾತ್ ಎಂಬುದರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೬೨

ವಿರೋಧಕ್ಕೆ ಅಸಿದ್ಧಿ ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಯೋಜಕತ್ವಗಳ ನಿರಾಸ

೪೬೩

ವಸ್ತುವಿನಲ್ಲಿ ವಿಕಲ್ಪ ಕೂಡದು

೪೬೩

ಶ್ರುತಿವಿರೋಧ ಬಂದಾಗ ಸ್ವೂತಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹೇಳಬೇಕಲ್ಲವೇ?

೪೬೪

ರುದ್ರಾದಿಗಳು ದೋಷರಹಿತರಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಗುಣಭರಿತರೂ ಆಗಿದ್ದಾರೆ

೪೬೫

ಶ್ರುತಿಗೆ ಸ್ವೂತಿಯನ್ನು ವಿರೋಧಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ

೪೬೬

ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೬೬

ವಿಪ್ಲವಿನಲ್ಲಿರುವ ಸಾರ್ವಜ್ಞವು ನಿರತಿಶಯ ಹಾಗೂ ನಿಸ್ಸಂಶಯ

೪೬೭

ವಿಪ್ಲವಿನಲ್ಲಿ ಆಪ್ತತಮತ್ವವಿದೆ

೪೬೮

ಪಂಚರಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಕ್ಕೆ ಶ್ರುತಿಸಂವಾದ ಇದ್ದೇ ಇದೆ

೪೬೮

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವೂತಿಗೆ ಬಾಧವಷ್ಟೇ ಅಲ್ಲ, ಅತಿಬಾಧವಿದೆ

೪೬೯

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಇತರೇಷಾಂ ಚಾನುಪಲಬ್ಧೇ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೭೦

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪಾಶುಪತಾದಿಸ್ವೂತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಫಲ ದೊರೆಯುತ್ತಿಲ್ಲ

೪೭೦

ಕೆಲವು ವಾಕ್ಯಗಳು ಪ್ರಮಾಣವಾದರೆ ಸಾಲದು

೪೭೦

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಅನುಮಾನ ಅಸಾಧಕ

೪೭೨

ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಆಪ್ತವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಒಪ್ಪಬಹುದೇ ?

೪೭೩

ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಆಪ್ತರಾಗಿದ್ದಾರೆ

೪೭೪

ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವಸ್ಥಿಗಳು ಆಪೋಕ್ತವೇ ಅಲ್ಲ

೮

೪೭೪

ಪಾಶುಪತ ಸ್ವಸ್ಥಿಯು ಅಪ್ರಮಾಣ

೪೭೫

ಭಾವದೀಪ

ಭಾಷ್ಯದ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಹಾಗೂ ಹೇತುಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೭೬

ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ಎರಡು ಕಡೆ ಅನ್ವಯ

೪೭೬

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ವಿತೇನ ಯೋಗಃ ಪ್ರತ್ಯುಕ್ತಃ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೭೭

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಪಾತಂಜಲಯೋಗದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದೂ ಕೂಡ ಸರಿಯಿಲ್ಲ

೪೭೮

ಸತ್ಕರ್ತದೀಪಾವಳಿ

'ವಾಚಾ ವಿರೂಪ ನಿತ್ಯಯಾ' ಎಂಬುದರಿಂದ ವೇದವು ನಿತ್ಯವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿದೆ

೪೭೯

ತತ್ಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದು ನಿಯಮೇನ ದೊರಕುತ್ತಿಲ್ಲ

೪೮೦

ಯಾವುದೇ ಅವೈದಿಕ ಸ್ವಸ್ಥಿಗಳು ಆಪೋಕ್ತವಲ್ಲ

೪೮೦

ಭಾವದೀಪ

ಈ ಸೂತ್ರ ಬೇರೆ ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಲ್ಲ

೪೮೩

ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ

ದ್ವಿತೀಯಾಧ್ಯಾಯ ಏಕೆ ಹೊರಟಿದೆ ?

೪೮೪

ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣ ಏಕೆ ಹೊರಟಿದೆ ?

೪೮೫

ಸೂತ್ರದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ

೪೮೫

ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಥ

೪೮೬

ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಭಾಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೮೬

ಸಂಪೂರ್ಣ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೮೭

ಆಪೋಕ್ತವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಹೇಗೆ ?

೪೮೮

'ಅನುಪಲಬ್ಧಿಃ' ಎಂಬ ಶಬ್ದದ ಬಗ್ಗೆ

೪೮೮

ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಎರಡನೆಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೪೮೯

ಅವೈದಿಕ ಸ್ವಸ್ಥಿಯಾದರೂ ಕೂಡ ಯೋಗಸ್ಮೃತಿಯಲ್ಲಿ ವ್ಯಭಿಚಾರ ಇಲ್ಲ ಅಲ್ಲವೇ ?

೪೯೦

ಸೂತ್ರಾರ್ಥ

೪೯೦

ಅದ್ವೈತಮತ ಹಾಗೂ ರಾಮಾನುಜಮತದಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ವಾಧಿಕರಣ

೪೯೦

ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾದಸ್ಯ ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೫೦೦

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ಶ್ರುತಿ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿ ಸ್ವೃತಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಾರದು

೫೦೧

ಅಪೌರುಷೇಯ ವೇದದಲ್ಲಿ ದೋಷವಿಲ್ಲ

೫೦೨

ವೇದಗಳಿಂದ ಮಾತ್ರ ದೇವರನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ

೫೦೩

ವೇದನಿತ್ಯತ್ವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರಗಳು

೫೦೩

ಸತ್ತ್ವಕರ್ ದೀಪಾವಳಿ

ವೇದದಂತೆ ಪಾಶುಪತ್ಯಸ್ತ್ರತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ

೫೦೪

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತ್ವಕ್ಕೆ ಒಪ್ಪದಿದ್ದರೆ ಅನಮಾ

೫೦೪

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

ಸ್ವರಮಯವು ಪರಸಮಯ ಸಮಾನವಲ್ಲ

೫೦೫

ಆಶಂಕೆಯು ಸಾಕ್ಷಿಯ ತನಕ ಮಾತ್ರ

೫೦೬

ವ್ಯಾಭಾತದ ತನಕ ಮಾತ್ರ ಆಶಂಕೆ ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ

೫೦೮

ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರುತಿ ಪ್ರಮಾಣ

೫೦೯

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವನ್ನು ಸಮರ್ಥನೆ ಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ 'ನ ವಿಲಕ್ಷಣತ್ವಾಧಿಕರಣ'

೫೧೦

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯ ಸಂದೇಹಾದಿಗಳು

೫೧೦

ಶ್ರುತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

೫೧೨

ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ವೃತಿಗಳು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ

೫೧೨

ಯುಕ್ತಿಯಿಂದ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸಮರ್ಥನೆ

೫೧೨

ವೇದ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿ ಸ್ವೃತಿಗಳು ಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ

೫೧೩

ಪಂಚರಾತ್ರಸ್ವೃತಿಯಂತೆ ಪಾಶುಪತ್ಯಸ್ತ್ರತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ

೫೧೪

ವೇದದ ನಿರ್ಮುಚ್ಛತ್ಯಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

೫೧೪

ಫಲವ್ಯಭಿಚಾರಕ್ಕೆ ಕಾರಣ

೫೧೫

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಾಕ್ಷಿಸಿದ್ಧ

೫೧೫

ಪಾಶುಪತ್ಯಸ್ವೃತಿಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮುಚ್ಛತ್ಯವಿಲ್ಲ

೫೧೫

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಸಂದಾಹದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಲ್ಲ

೫೧೬

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಸಹಜಸಿದ್ಧ

೫೧೬

ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ	೫೧೬
ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ಜಿಜ್ಞಾಸೆ	೫೧೭
ನಿಜಂಕಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ನಿಶ್ಚಯ ಅನಿವಾರ್ಯ	೫೧೭
ಶಂಕೆಯು ಎಲ್ಲಿ ಬರುತ್ತದೆ ?	೫೧೮
ಅನವಸ್ಥಾದೋಷ	೫೧೮
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ ಸಂವಾದವು ಬೇಕೆಂದರೆ ವಿಕಲ್ಪದಿಂದ ನಿರಾಕರಣೆ	೫೧೮
ಸಂವಾದಾಪೇಕ್ಷೆಯ ನಿರಾಕರಣೆ	೫೧೮
ಸಂವಾದಕವು ಉಭಯತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರವುಳ್ಳದ್ದಾಗಿದೆ ಎಂದು ಆಕ್ಷೇಪ	೫೧೯
ಬಾಧಕದಂತೆ ಏಕೆ ಹೇಳಬಾರದು ?	೫೧೯
ವ್ಯತಿರೇಕ ವ್ಯಭಿಚಾರ	೫೧೯
ಉಭಯತ್ರ ವ್ಯಾಪಾರದ ಆಶಂಕೆಗೆ ಉತ್ತರ	೫೨೦
ಪರತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಮಾನದ ಆಧಾರ	೫೨೦
ನೈಯಾಯಿಕರ ನಿರಾಕರಣೆ	೫೨೦
ಧರ್ಮಿಜ್ಞಾನವಿದ್ದರೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದ ನಿಶ್ಚಯ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ	೫೨೦
ಹೇತುವಿಗೆ ಭಾಗಾಸಿದ್ಧಿದೋಷ	೫೨೨
'ತಥಾತ್ಮಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ ಭಾಗದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೨೨
ವೇದಗಳಿಗೆ ಸಂವಾದ ಪ್ರಮಾದದ ಅಪೇಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಯಿತು	೫೨೩
'ತಸ್ಮೈ ನೂನಮ್ ಅಭಿದ್ಯವೇ' ಎಂಬ ಶ್ರುತ್ಯರ್ಥ	೫೨೪
'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೨೪
ನಿತ್ಯಪದದ ಅರ್ಥ	೫೨೪
ಯುಕ್ತಿಸಿದ್ಧವಾದದ್ದರಲ್ಲಿ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ	೫೨೫
ಈ ಅಧಿಕರಣದ ಸಂಗತಿ	೫೨೬
ದಿವಂ ಶ್ರುತೇಃ ಇತ್ಯಾದಿ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೨೭
ಸಮಸ್ತವೇದವು ಅಪ್ರಮಾಣವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೫೨೭
ಸಾಕ್ಷಿಪ್ರಾಮಾಣ್ಯದಂತೆ ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ	೫೨೮
ಅನುವ್ಯಾಖ್ಯಾನ, ಅನುಭಾಷ್ಯ, ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಗಳ ಜೊತೆ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೨೯
ಉತ್ತಮಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ಸ್ವತ್ವವನ್ನು ದೇವತಾಧಿಕರಣದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾಗಿದೆ	೫೩೦
ಕರಣಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಅಂಗೀಕರಿಸಿಲ್ಲ, ಅಲ್ಲವೇ ?	೫೩೦
ವಿವಕ್ಷಾಜೀವದಿಂದ ಜ್ಞಪ್ತಿಯಲ್ಲೂ ಸ್ವತ್ವ	೫೩೨
ನಿಜಂಕಾ ಪ್ರವೃತ್ತಿಗಾಗಿ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯನಿಶ್ಚಯವು ಅನಿವಾರ್ಯ	೫೩೫
ಸಂವಾದಗಳು ಅನೃತ ಉಪಕ್ಷೇಪ	೫೩೫

ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಕ್ಕೆ ಪರತ್ವ ನಿರಾಕರಣೆ	೫೩೬
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತ್ವವನ್ನು ಒಪ್ಪಿದಾಗ ಸಂಶಯವನ್ನೂ ಕೂಡ ಕೂಡಿಸಬಹುದು	೫೩೭
ಹೆಚ್ಚಿನ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ತರ್ಕತಾಂಡವ ಓದಬೇಕು	೫೩೮
'ತಥಾತ್ವಂ ಚ ಶಬ್ದಾತ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಭಾಗಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೩೯
'ತಥಾತ್ವಂ' ಎಂಬ ಪದಕ್ಕೆ ದೆಹಲೀದೀಪನ್ಯಾಯದಿಂದ ಅನ್ವಯ	೫೩೯
'ಅನಾದಿನಿಧನಾ ನಿತ್ಯಾ' ಎಂಬ ಸ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಪುನರುಕ್ತಿ ಇಲ್ಲ	೫೪೦
'ವಿವದಮಾನಂ' ಎಂಬ ಪಾಠಕ್ಕೆ ಸಾಧುತ್ವ ಸಮರ್ಥನೆ	೫೪೦
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತಿಯೂ ಕೂಡ ವಿವಕ್ಷಿತ	೫೪೦
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ದೃಶ್ಯತೇ ತು' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೪೨
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಯಾವುದು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣಗಳು	೫೪೩
ವೇದ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ	೫೪೪
ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವತಿಯಿಗೇ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದೆ	೫೪೫
ಸತ್ತರ್ಕ ದೀಪಾವಳಿ	
ಋಗ್ಯಜುರಾಮಗಳಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ	೫೪೬
ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ವೇದೋಕ್ತವಾದದಕ್ಕೂ ವ್ಯಭಿಚಾರವಿದೆಯಲ್ಲವೇ?	೫೪೭
ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯಸ್ವತ್ವವಾದಿಗೆ ಬರುವ ತೊಂದರೆ	೫೪೭
ವೇದವು ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವೆಂದು ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೫೪೭
ಫಲ ದೊರೆಯದೇ ಇರಲು ಕರ್ತೃವೈಗುಣ್ಯವು ನಿಮಿತ್ತ	೫೪೮
ಪಾಶುಪತಾದಿ ಸ್ವತಿಯಿಗೇ ಇದು ಸಮಾನವಲ್ಲ	೫೪೮
ವೇದಕ್ಕೆ ಹೀಗೆ ಒಪ್ಪಲು ಗಮಕವಿದೆ	೫೪೮
ಪಾಶುಪತಸ್ವತಿಯು ಸ್ವತಃ ಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ	೫೪೯
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ತು ಶಬ್ದದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೪೯
ಅಧಿಕರಣ ಪ್ರಮೇಯಕ್ಕೆ ಸ್ವತಿಯ ಆಧಾರ	೫೪೯
ಫಲವು ಕಾಣಿಸದಿರಲು ಕಾರಣವೇನು ?	೫೫೦
ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಲ್ಲ	೫೫೦
ತಂತ್ರದೀಪಿಕಾ	
ವೇದ ಹಾಗೂ ತದನುಸಾರಿ ಸ್ವತಿಯಲ್ಲಿ ಸ್ವತಃ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿದೆ	೫೫೨
ಅಪವಾದದ ಮೂಲಕ ಅಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವು ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗದು	೫೫೪

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ

'ಅಭಿಮಾನವ್ಯಪದೇಶಸ್ತು ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಮ್' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೫೫೬

ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ

ವೇದಕ್ಕೆ ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ

೫೫೭

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಚನಗಳಿಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೫೫೮

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯು ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾ ಪರ

೫೫೯

ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ವೇದವಾಕ್ಯಗಳೂ ಕೂಡ ಅಪ್ರಮಾಣವಲ್ಲ

೫೬೦

ತತ್ವಪ್ರದೀಪ

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

೫೬೧

ತತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ

ಅಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಶಾಸ್ತ್ರಾದಿಸಂಗತಿಗಳು

೫೬೨

ವೇದಪ್ರಾಮಾಣ್ಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ

೫೬೩

ಅಧಿಕರಣದ ವಿಷಯಾದಿಗಳು

೫೬೪

ಶ್ರುತಿಗಳು ಬಾಧಿತಾರ್ಥಕಗಳು

೫೬೫

ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧವಾದದ್ದಕ್ಕೆ ಪ್ರಾಮಾಣ್ಯವಿಲ್ಲ

೫೬೬

'ಯತೋ ವಾ ಇಮಾನಿ ಭೂತಾನಿ' ಇತ್ಯಾದಿ ಶ್ರುತಿಗಳೂ ಕೂಡ ಪ್ರಮಾಣ

೫೬೭

ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣಕ್ಕೆ ಸಂಗತಿ ಹೇಗೆ ?

೫೬೮

ಈ ಅಧಿಕರಣವು ಯುಕ್ತವಿರೋಧವನ್ನೇ ಪರಿಹರಿಸುತ್ತಿದೆ

೫೬೯

ಅಧಿಕರಣದ ಸಿದ್ಧಾಂತ

೫೭೦

ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಿದೆ

೫೭೧

ಅಪೌರುಷೇಯವಾದ ಶ್ರುತಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಬಲ

೫೭೨

'ಮೃದಬ್ರವೀತ್' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಿರೋಧವಿಲ್ಲ

೫೭೩

ಮುಖ್ಯಾರ್ಥವನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿಲ್ಲ

೫೭೪

ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೆಯೇ ?

೫೭೫

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು ವ್ಯರ್ಥವಲ್ಲವೇ?

೫೭೬

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು ಇದ್ದಾರೆ

೫೭೭

ಇದ್ದ ಮಾತ್ರಕ್ಕೆ ಕಾಣಿಸಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ

೫೭೮

ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲೇ ವಚನಕ್ರಿಯಾದಿಗಳಿವೆ	೫೬೭
ಏಕವಚನ ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ	೫೬೮
ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶ ಎಂಬಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ವಿಗ್ರಹ ?	೫೬೮
ಭಾವದೀಪ	
ದೃಢಯುಕ್ತಿಯ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಅಭಿಮಾನ್ಯಧಿಕರಣ	೫೬೯
'ಇತ್ಯಾದಿ ವಚನಾತ್ ಯುಕ್ತವಿರುದ್ಧ' ಎಂಬ ಭಾಷ್ಯಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೭೦
ಯಾವುದು ಪಕ್ಷ ?	೫೭೦
ಒಮ್ಮೆ ಏಕವಚನ ಮತ್ತೊಮ್ಮೆ ಬಹುವಚನ ಏಕೆ ?	೫೭೨
ಶ್ರುತಿಗೆ ಹೇಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಮಾಡಬೇಕು ?	೫೭೨
ಶ್ರುತಿಗೆ ಅನುಮಾನ ವಿರೋಧವಿಲ್ಲ	೫೭೩
'ಅಭಿಮಾನಿವ್ಯಪದೇಶ' ಎಂಬಲ್ಲಿ ವಿಗ್ರಹ ಹೇಗೆ ?	೫೭೪
ಭಾಷ್ಯದ ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ	೫೭೫
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರ	
'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೭೬
ಬ್ರಹ್ಮಸೂತ್ರಭಾಷ್ಯ	
ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶಿಷ್ಟ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವಿದೆ	೫೭೬
ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭವಿಷ್ಯತ್ ಪುರಾಣವೇ ಆಧಾರ	೫೭೭
ತತ್ತ್ವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ	
ವೇದವನ್ನು ಅಪ್ರಮಾಣವೆನ್ನುವುದೇ ಲೇಖು	೫೭೮
ಈ ಶಂಕೆಯ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ 'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರ	೫೭೮
ಮಹಾಜನರು ದೇವತೆಗಳ ಶಕ್ತಿಸಾಮರ್ಥ್ಯ ನೋಡಿದ್ದಾರೆ	೫೭೯
ಪುರಾಣವೂ ಇದನ್ನೇ ಹೇಳಿದೆ	೫೭೯
ಅಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶರೀರವಿಲ್ಲವೇ ?	೫೭೯
ಶರೀರವಿದ್ದರೂ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ	೫೮೦
ಅನುಪಲಬ್ಧವೋಪ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ ಸೂತ್ರ ಹೊರಟಿದೆ	೫೮೦
ಅನ್ಯಥಾನುಪಪತ್ತಿಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಅಭಿಮಾನಿದೇವತಾಪರ	೫೮೦
ಜಗಜ್ಜನ್ಮಾದಿಕಾರಣತ್ವನಿಷ್ಠೆಯಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತವಿರೋಧವಿಲ್ಲ	೫೮೦
ಭಾವದೀಪ	
'ದೃಶ್ಯತೇ ಚ' ಎಂಬ ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಅವತಾರಿಕೆ	೫೮೨
ವೇದವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಯೋಗಿಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವನ್ನೇ ಪ್ರಮಾಣವೆಂದರು ?	೫೮೩
'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬ ಹೇತುವಿಗೆ ಎಲ್ಲಿ ಅನ್ವಯ ?	೫೮೩

ನ್ಯಾಯವಿವರಣೆಗೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೮೪
ಪ್ರಬಲ ಯುಕ್ತಿವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರ	೫೮೫
'ಅನುಗತಿಶೇಷಾಭ್ಯಾಂ' ಎಂದು ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತಲ್ಲವೇ?	೫೮೬
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಚೇತನ ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಬಹುದಿತ್ತಲ್ಲವೇ?	೫೮೮
ಸೂತ್ರದಲ್ಲಿರುವ ವಿಶೇಷಪದದ ಸ್ವಾರಸ್ಯ	೫೮೯
ನ್ಯಾಯಸುಧೆಯ ಪ್ರಕಾರ 'ವಿಶೇಷಾನುಗತಿಭ್ಯಾಂ' ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೫೯೦
ಅಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳು ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸುತ್ತಾರೆ	೫೯೧

ಪರಿಶಿಷ್ಟ

ಆನುಮಾನಿಕಾಧಿಕರಣ - ಸತ್ತರ್ಕದೀಪಾವಳಿ

ಸಮನ್ವಯ ಮುಗಿಯಿತು ಈಗ ಮಹಾಸಮನ್ವಯ	೫೯೬
ಅನ್ನ ಪ್ರಾಣಾದಿ ಶಬ್ದಗಳು ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧವೆನ್ನಬಾರದು	೫೯೭
ನಾಕನೇ ಪಾದದ ಸಮನ್ವಯ ವಿಷಯ	೫೯೮
'ತತ್ತು ಸಮನ್ವಯಾತ್' ಎಂಬುದರ ವಿವರಣೆ	೫೯೯
ಜೀವೇಶ್ವರರಿಗೆ ಐಕ್ಯ ಒಪ್ಪಬೇಕೆಂಬುದು ಅಧಿಕರಣದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷ	೬೦೦
ಜೀವಾದಿಗಳಿಗೆ ಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಿಯಾಮಕನೆಂದು ಸಿದ್ಧಾಂತ	೬೦೧
ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೆಲಸಿದ್ದಾನೆ	೬೦೨
ಅವ್ಯಕ್ತಶಬ್ದದ ಯೋಗಾರ್ಥ	೬೦೩
'ತದಧೀನತ್ವ' ಸೂತ್ರಕ್ಕೆ ಪೀಠಿಕೆ	೬೦೪
ಅವ್ಯಕ್ತತ್ವಾದಿಗಳು ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ	೬೦೫
ಎಲ್ಲಾ ಶಬ್ದಗಳು ಈಶ್ವರನಲ್ಲೇ ಮುಖ್ಯ	೬೦೬
ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಪ್ರಾಧಾನ್ಯ	೬೦೭
ಪುರುಷಾರ್ಥ ಬೇಕೆಂದರೆ ಮೊದಲು ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು	೬೦೮
ಸೂತ್ರದ ಪೂರ್ವಪಕ್ಷಾಂತ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೬೦೯
ಸೂತ್ರದ ಸಿದ್ಧಾಂತಾಂಶ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ	೬೧೦
'ಸೋಽದ್ವನೋ ಪಾರಮಾಪೋತಿ' ಎಂಬ ಶ್ರುತಾರ್ಥ	೬೧೧
ಪ್ರಶೋಪನ್ಯಾಸದ ಆಧಾರ	೬೧೨
'ಮಹತಃ ಪರಂ ಧ್ರುವಂ' ಎಂಬಲ್ಲೂ ವಿಷ್ಣುವೇ ಪ್ರತಿಪಾದ್ಯ	೬೧೩
ಅವ್ಯಕ್ತಾದಿಶಬ್ದಸಮನ್ವಯಕ್ಕೆ ಮತ್ತೊಂದು ಕಾರಣ	೬೧೪

ಶುಭ್ರವರ್ಣ . . . ಹೊರ ಕತ್ತಲೆ ಕತ್ತಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿ. . .
ನರ್ವಜ್ಞನಾದ ಶಿವನ ತಲೆಯೇ ನೆಲೆ. . . .
ಇದುವೇ ಚಂದ್ರಿಕಾ.

ಮಿನುಗುವ ವರ್ಣ . . . ಶರಣೆಂದವರ ಒಳ ಕತ್ತಲೆ
ಕತ್ತಲಿಸುವ ಶಕ್ತಿ. . .
ಜ್ಞಾನಿವರೇಣ್ಯರ ತಲೆಯೇ ನೆಲೆ. . .
ಇದುವೇ ತಾರ್ಪರ್ಯಚಂದ್ರಿಕಾ.

ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಪ್ರಕಾಶ ಚಂದ್ರಿಕೆಯ ಜನಕರಿಂದಲೇ !

ಶ್ರೀವ್ಯಾಸರು ಬತ್ತಿದ ಬೀಜ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾ ಬಂದು
ಇಂದು ಶ್ರೀರಾಘವೇಂದ್ರ ಗುರುನಾರ್ವಾಭೌಮರ
ಅಮೃತಮಯಕೃತಿಗಳಿಂದ ಫಲಗಚುಂಟಾಗಿ
ಮದ್ದಸಿದ್ಧಾಂತವೆಂಬ ಮಹಾವೃಕ್ಷವು
ಸೊಬಗಿನಿಂದ ಕಂಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಸ್ತೂತಿ :- ಗುರುಗುಣಸ್ತವನ

ಪ್ರಕಾಶನ

ಶ್ರೀ ಗುರುನಾರ್ವಾಭೌಮ ಸಂಶೋಧನ ಮಂದಿರ

ಜಗದ್ಗುರು ಶ್ರೀಮನ್ಮಧ್ವಚಾರ್ಯ ಮೂಲಮಹಾಸಂಸ್ಥಾನ

ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರಸ್ವಾಮಿಗಳ ಮಠ

ಮಂತ್ರಾಲಯ - 518 345 (ಆಂಧ್ರ ಪ್ರದೇಶ).....